

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI

BALKAN TÜRKLERİ ÇAĞDAŞ ŞİİRİNDE
MİLLÎ TEMALAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS

CANSU AYVACI
1641020002

DANIŞMAN
DOKTOR ÖĞRETİM ÜYESİ İSMAİL TURAN KALLIMCI

MART, 2021
MUĞLA

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Balkan Türkleri Çağdaş Şiirinde Millî Temalar Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05/02/2021

Cansu AYVACI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı: AYVACI

Adı : CANSU

Referans No:10380864

TEZİN ADI

Türkçe : BALKAN TÜRKLERİ ÇAĞDAŞ ŞİİRİNDE

MİLLÎ TEMALAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Y. Dil : BALKAN TURKS IN CONTEMPORARY POETRY

A RESEARCH ON NATIONAL THEMES

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans Doktora Sanatta Yeterlilik

X O O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar:

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : KALLIMCI, İsmail Turan

Üvanı : Dr. Öğr. Üyesi

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe TEZİN SAYFA SAYISI: 440

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1. Balkan Türkleri TARİHİ**
- 2. Balkan Türkleri Çağdaş Şiirinde Millî Temalar Üzerine Bir Araştırma**
- 3. Şiirlerde Dil ve Üslup**

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

- 1. Balkanlar**
- 2. Türk**
- 3. Şiir**

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

- 1. Balkans**
- 2. Turkish**
- 3. Poetry**

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum **O**
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir **O**
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir **O**

Yazarın İmzası :

Tarih : 05/02/2021

ÖZET

Araştırma; Batı Trakya (Yunanistan), Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Romanya ve Gagavuz topraklarında asırlar boyunca millî varoluş mücadelesini sürdürmeye devam eden Balkan Türklerinin tarihî ve sosyal geçmişini çağdaş Türk şiirinde millî temalar çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünü Balkan Türklerinin tarihî geçmişi oluşturmaktadır. Bu bölümde şiirlerin tarihî ve sosyal olaylarla bağlantısını kurabilmemiz amacıyla tarihî bilgi verilmektedir. İkinci bölümü tezimizin ana konusunu oluşturan millî temalar oluşturmaktadır. Bahsettiğimiz millî temalar başlığı altında memleket, dil, milliyetçilik (Türkçülük), göç, savaş ve direniş, din ve Atatürk ile ilgili kaleme alınan şiirler incelenmektedir. Bu nedenle bu konuda yazılan şiirler derlenmiştir. Balkan Türk şairlerinin şiir kitapları, Batı Trakya'nın Sesi, Romanya Demokratik Türk Birliğinin yayın organı Hak Ses, Türkçem, Sabaa Yıldızı ve Sesler dergilerinin arşivlerinden ve diğer konuyla ilgili antolojilerden derlediğimiz şiirler çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde millî temalar başlığı altında sınıflandırdığımız şiirlerin dil ve üslup yönünden incelemesini yaptık. Bu bölümde başvuru kitabı olarak Doğan Aksan'ın “Şiir Dili” ve “Türk Şiir Dili” kitabı ile İsmail Çetişli'nin “Metin Tahlillerine Giriş 1” kitabından yararlandık. Şiirlerin dil ve üslup incelemesini “Söz Sanatları ve Anlam, Günlük Konuşma Dilinin Kullanımı ve Şiir Yapısı” şeklinde üç başlık altında inceledik. Ve araştırmanın ek kısmına incelediğimiz şiirlerden ulaşılması zor olan dergilerdeki şiirleri ekledik.

Araştırma boyunca ulaşılan bulgular Balkanların asırlar boyunca geçirdiği tarihî sürecin edebiyatın bir kolu olan şiirden ayrılmadığını göstermektedir. Gerek Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yıllar gerekse Osmanlı'dan sonraki yıllarda meydana gelen olaylar şiirde yansımaları bulmaktadır. Balkan Türklerine uygulanan asimile politikaları, işkenceler, savaş katliamlarının reel boyutu şiirde var olmakta olmaya da devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Türk, Şiir

ABSTRACT

Research; It aims to examine the historical and social history of the Balkan Turks, who have continued their struggle for national existence in the territories of Western Thrace (Greece), Bulgaria, Macedonia, Kosovo, Romania and Gagauz for centuries, within the framework of national themes in contemporary Turkish poetry.

The first part of the research is the historical background of the Balkan Turks. In this section, historical information is given in order to be able to connect poems with historical and social events. The second part consists of national themes that form the main subject of our thesis. Under the heading of the national themes we have mentioned, the poems written about the country, language, nationalism (Turkism), immigration, war and resistance, religion and Atatürk are analyzed. Therefore, poems written on this subject have been compiled. Poetry books of Balkan Turkish poets, Voice of Western Thrace, Hak Ses, the publication organ of the Romanian Democratic Turkish Union, Türkçem, Sabaa Yildizi and Sesler magazines, and the poems we compiled from other anthologies on the subject constitute the sample of the study.

In the third part of the research, we examined the poems that we classified under the title of national themes in terms of language and style. In this section, we used Doğan Aksan's "Poetry Language" and "Turkish Poetry Language" book and İsmail Çetişli's "Text Analysis Introduction 1" as reference book. We examined the language and style analysis of poems under three headings: "Verbal Arts and Meaning, Use of Daily Speech Language and Poetry Structure." And in the appendix part of the research, we included the poems from the magazines that are difficult to access from the poems we examined.

The findings obtained throughout the research show that the historical process of the Balkans for centuries has not been separated from poetry, which is a branch of literature. Both the years of Ottoman rule and the events that took place in the years after the Ottoman Empire find their reflection in the poem. The real dimension of the assimilation policies, torture and war massacres applied to the Balkan Turks continues to exist in poetry.

Keywords: Balkans, Turkish, Poetry

ÖNSÖZ

Balkan coğrafyasındaki Türkler savaş ve göç etrafında uzun yıllar geçirmiş Türk halkıdır. Balkan Türklerinin 1821 Yunan İsyanı ile başlayan zorlu süreci 1939- 1945 yılları arasında süren İkinci Dünya Savaşı'nda ve sonrasında da devam etmiştir. Savaş ve göç ile beraber yönetimi altında yaşadıkları hükümetler de Balkan Türklerine asimilasyon politikaları uygulamışlar, Türklerin dilini, milliyetini unutturma gayesi içerisinde olmuşlardır. Ancak tüm bu asimilasyon politikalarına ve baskılara karşı Türkler var oluş direnişlerini sürdürmüşlerdir.

Bu varoluş direnişinde Balkan Türk şairleri de şiirleriyle direniş göstermişlerdir. Bu kapsamda Balkan Türk şairleri “vatan, savaş ve direniş, milliyetçilik, dil, din ve tasavvuf ve Atatürk temaları etrafında şiirler kaleme almışlardır. Bu bağlamda araştırmamızda “Balkan Türklerinin Çağdaş Şiirinde Millî-Romantik Temalar” incelenmiştir.

Araştırma boyunca Balkan Çağdaş Türk şairlerine ait şiirler gazete ve dergilerden, kaynak kitaplardan derlenmiştir. Derlediğimiz şiirler ile vatan temasında 37, ana dilde 30, savaş ve direnişte 52, göç temasında 33, milliyetçilik 34, din temasında 32, Atatürk temasında 31 şiir inceledik. Tezde toplamda 249 şiir incelenmiştir. Derlediğimiz şiirler yukarıda saydığımız temalar altında tarihî süreçle ilişkilendirilerek incelenmiştir. Böylelikle Balkan Türk şiirinin toplumsal yönünü irdeleme imkanını bulduk ve bu toplumsal yönün Balkan Türklerinin şiir dünyasına ne ölçüde yansıdığını araştırdık.

Araştırma Balkan Türklerinin Çağdaş şiirinde toplumsal bilincin, sosyal olayların ağırlıkta olduğunu, geçirilen tarihî süreç ile beraber Balkanlardaki Türk edebiyatının dinamik bir yapıda olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde desteğini esirgemeyen, bana yol gösteren danışman hocam Doktor Öğretim Üyesi İsmail Turan Kallimci'ye, çalışmam boyunca benden bir an olsun desteklerini esirgemeyen ve bana her zaman güvenen, her zaman yanımda olan değerli bölüm hocalarıma, Tez çalışmam boyunca desteğini esirgemeyen arkadaşım Çağatay Mirgen ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca hazırladığım bu çalışmayı 2012 yılında aramızdan ayrılan sevgili babam Hüseyin Ayvacı'ya ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BALKAN TÜRKLERİNİN TARİHİ.....	7
1.1. Balkan Coğrafyasına Türklerin Gelişi ve Başlayan Tarihî Süreç	7
1.1.1. Yunan İsyanı (1821-1830)	8
1.1.2. Bulgar İsyanı (1876).....	10
1.1.3. I ve II. Balkan Savaşları (1912-1913).....	13
1.1.4. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918).....	16
1.1.5. 1919'dan İkinci Dünya Savaşı'na Kadarki Dönem (1919-1944).....	18
1.1.5.1. 1920'li Yıllarda Balkan Coğrafyası	19
1.1.5.2 İkinci Dünya Savaşı'nda Balkan Coğrafyası	22
1.1.6. 1940'ların Sonundan Günümüze Balkan Türkleri:	26
1.1.7. Balkan Türklerinin Kültür Yaşamındaki Gelişmeler	41
1.1.7.1. Eğitimdeki gelişmeler	42
1.1.7.2. Edebî ve Kültürel Faaliyetler	56

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Balkan Türkleri Çağdaş Şiirinde Millî Temalar Üzerine Bir Araştırma .	67
2.1.1. Vatan Teması.....	68
2.1.2. Direniş ve Savaş Teması	125
2.1.3. Göç teması	194
2.1.4. Milliyetçilik (Türkçülük) Teması	234
2.1.5. Dil teması	263
2.1.6. Din ve Tasavvuf Teması	292
2.1.7. Atatürk teması	323

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Dil ve Üslup	339
3.1.2. Şiirde Yapı.....	361
3.1.3. Günlük Dilin Kullanımı ve Doğal Söyleyiş	369
4.1. SONUÇ	373
EK: ŞİİRLER	378
KAYNAKÇA.....	412

KISALTMALAR LİSTESİ

M.Ö : Milattan Önce

T.C : Türkiye Cumhuriyeti

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

age : Adı Geçen Eser.

GİRİŞ

Coğrafi olarak Yunanistan, Makedonya, Bulgaristan, Romanya, Kosova, Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Moldova ve Yunanistan'ı kapsayan bölge “Balkanlar” olarak adlandırılmaktadır. Balkan coğrafyası etnik anlamda kozmopolit bir yapıya sahiptir. Bu bölgede Türk, Rum, Sırp, Bulgar, Arnavut gibi etnik gruplar bir arada yaşamaktadırlar.

Araştırmalar Türklerin bölgeye yerleşiminin M.Ö. V. yüzyıla uzandığını bildirmektedir. Ancak burada Türk egemenliğinin tamamen kesinleşmesi Osmanlı Devleti'nin 14. ve 15. yüzyıllarına denk gelir. 19.yüzyıla kadar da burada Türk varlığı hakimiyetini korur. Ancak 19.yüzyılda gerçekleşen Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımı ve Rusya'nın Osmanlı egemenliği altında yaşayan slav kökenli milletleri kışkırtarak ayaklandırması sonunda buradaki Türk egemenliği gücünü yavaş yavaş kaybetmeye başlar.

Balkan coğrafyasında 1821 yılında Yunanların isyanı ile ilk çalkantılar başlamıştır. Rusya'nın paslavist politikası sonucunda buradaki Yunanlar kışkırtılır ve isyana teşvik edilir. “Şimşir, (2017) “Yunan isyanının çıktığı sırada isyanın başladığı Mora'da yeterince Osmanlı askerinin olmadığını ve 1921 Mart ayında isyanının Osmanlı Devleti'nin görevlileri ve vergi memurlarının katledilmesiyle başladığını (s.27-29)¹ çalışmasında bildirmektedir.

Yunan İsyanından sonra 1876'nın Nisan ayında başlayan Bulgar ayaklanması sırasında da Balkan Türklerine yapılan katliamlar sürdürülür. Bu ayaklanma da Rusya'nın kışkırtması ile başlayan bir isyandır. “İsyan sırasında aynı zamanda 1877'de Rusya'nın da Osmanlı'ya savaş açması ile bölgeyi kan gölüne çevirmiştir. Bu konuyla ilgili Şimşir (2017)“ 1877-1878 Türk-Rus Savaşı'nda yaklaşık yarım milyon Türk'ün imha edildiğini, bir milyon kadar Türk'ün de yerlerinden yurtlarından sökülüp atıldığını (s. 56) bildirmektedir.”²

¹ Bilal Şimşir, Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri, Ankara 2017, s. 27-29

² Şimşir, *age.*, s. 56.

1876 yılında Bulgarların ayaklanması Osmanlı'yı zor durumda bırakır. Ayrıca Osmanlı'nın Rusya ile yaptığı 1821-1830, 1876-1878 Osmanlı-Rus Savaşları ile sonrasında yapılan Balkan Savaşları ve 1914 ile 1918 yılları arasında gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı Osmanlı'nın Balkanlardaki hakimiyetine son verir.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki hakimiyetinin sona ermesi, bu topraklarda yaşayan Türklerin başka devletlerin egemenliği altında yaşaması demektir. Bundan sonra Balkan Türklerinin hayatı zorlaşır. Osmanlı-Rus Savaşları, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda zulüm gören, göç ettirilen Türklerin maalesef sonraki yıllarda da aynı muamelelerle karşılaştığı belli kaynaklarda görülmektedir. Bu coğrafyada yaşayan Türk halkı; Batı Trakya, Romanya, Makedonya, Kosova ve Bulgaristan'da Yunan, Bulgar ve Arnavutların zulümlerine uğrar ve zorla göç ettirilir.

Batı Trakya'da Rumların Türklere yaptığı zulümler, Bulgarların uzun yıllar Bulgaristan Türklerini asimile etme çabası yolunda Türkçe isimleri Bulgarca isimleri ile değiştirmeleri, 1989'da Türkleri zorunlu göçe tabi tutmaları, Yugoslavya'da işçilerin yüksek vergilere tabi tutulmaları, camilerin kapatılması ve Romanya ve Gagavuz Türklerine yapılan sosyal baskılar, gazetelerde ve kaynaklarda kaydedilmektedir.

Örneğin; Yunan ve Bulgar isyanlarından sonra 1912-1913 yılları arasında çıkan Balkan Savaşları sırasında da Türkler savaş ve göç ile dolu günler geçirmiştir. Savaş sırasında çok sayıda Türk öldürülmüş veya göç etmek zorunda bırakılmıştır.

“Araştırmacı Mc. Carthy, (2018) Balkan Savaşlarıyla 1877-1878 Türk-Rus Savaşı'nın yörenin köylü ve kentli Müslümanları üzerindeki etkisi açısından benzerlik taşıdığını (s.145) ifade etmektedir. Araştırmacı Türklerin iki savaşta da uğradığı katliamların, ırza geçmelerin Türkleri göç etmek zorunda bıraktıklarını da eklemiştir.”³

Ayrıyeten Birinci Dünya Savaşı sırasında da Balkanlardan Anadolu'ya Türk göçleri yaşanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise Balkanlarda Sloven-Hırvat-Sırp Krallığı kurulmuştur.

³ Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün, Çev: Fatma Sarıkaya, Ankara 2018, s. 10.

Savaştan sonraki süreçte ise Balkanlarda Yunanistan ile Türkiye savaş halinde olmuştur. Bulgaristan'da Çiftçi Partisi başa geçmiş, Kosova Sırbistan sınırları içinde kalmış, Makedonya'da 1929 yılında Altı Ocak Diktatörlüğü, Romanya'da Köylü Partisi ve Kral Carol diktatörlüğü başa geçmiştir. Gagavuzlar ise Romanya hakimiyeti altında krallık rejimiyle yönetilmişlerdir.

1939'da başlayan İkinci Dünya Savaşı ise Balkan Türklerinin acılarına yenileri eklemiştir. Bu dönemde Romanya'da Kral II. Carol'un krallığı bırakmasıyla başa geçen Milliyetçi Antonescu, Kosova'da Arnavutlar, Batı Trakya ve Makedonya'da Bulgarlar şovenist tavırlar sergilemişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlarda komünizm etkili olmuştur. Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya'da kurulan komünist rejimler Türklere asimilasyon politikaları uygulamışlardır. Yunanistan'da ise komünist rejimin yerleşmesini isteyen muhalif kesim ile hükümet arasında 1946-1949 yılları arasında bir iç savaş çıkmıştır. Bu iç savaşta da birçok Türk zarar görmüştür.

1940'lı yıllarda etkin olan komünist rejimler Kosova'da 1950'de Türk varlığının tanınmasından sonra yavaş yavaş sallanmaya başlamıştır. Romanya ve Bulgaristan'da 1989'da yapılan devrimler ile de Romanya ve Bulgaristan Türkleri baskılardan kurtulmuşlar ve yavaş yavaş bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır.

Balkan Türkleri tüm bu geçirdikleri süreç boyunca Balkan coğrafyasında Türk edebiyatını yaşatmışlardır. Osmanlı'dan günümüze değin bu coğrafyada Türk edebiyatı varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Yunanistan Türkleri edebiyatı 1960'a kadar pasif bir süreç geçirseler de 1960'tan sonra Batı Trakyalı Türk öğretmenler edebiyatta pasif dönemi sona erdirmişlerdir. Öğretmen şairlerin başlattığı edebiyattaki bu kıpırtılar günümüzdeki Batı Trakya Çağdaş Türk edebiyatının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Makedonya ve Kosova Türkleri ise edebiyatlarını aynı çatı altında geliştirmişlerdir. 1950 ve 1960'lı yıllarda edebiyatın merkezi olan Üsküp'te Makedonya ve Kosova Türk edebiyatları gelişmeye başlamıştır.

Balkanlarda varlık gösteren Bulgaristan Türkleri de Bulgaristan Türk edebiyatını geliştirme amacını taşımışlardır. Gerek Krallık devrinde çıkarılan gerekse komünist dönem ve sonrasında çıkarılan dergiler etrafında edebî çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Romanya'daki Türk edebiyatı da çıkarılan "Dobruca, Çolpan, Işık, Tuna Mektupları" gibi yayınlar etrafında gelişmiştir. Bu edebiyat çevresinde Enver Mahmut, Yaşar Mehmedemin gibi önemli şairler yetişmiştir.

Romanya Türkleri ile bir süre aynı çatı altında yaşayan Gagavuz Türkleri de edebiyatlarını canlı tutmuşlardır. 1994 yılında özerk bir yönetime kavuşan Gagavuz Türkleri "Sabaa Yıldızı" dergisi etrafında edebî çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu dergi etrafında Nikolay Babaoğlu, Afanasiy Karaçoban, Gavril Gaydarcı, Dimitriy Karaçoban, Andrey Koçancı'nın edebî çalışmaları yayınlanmıştır.

Balkan Türkleri çıkardıkları dergi ve gazetelerde yayınladıkları şiirlerde gerçirdikleri tarihî süreci işlemişlerdir. Tarih ile bağlantılı olarak Balkan Türklerinin şiirlerinde "vatan, savaş ve direniş, göç, milliyetçilik, dil, din ve Türklerin lideri Atatürk temaları işlenmiştir. Bu bağlamda vatan teması etrafında Batı Trakya'da Rahmi Ali "Gümölcine", Ali Rıza Saraçoğlu "Ey Yağız Toprak", Sema Salihoğlu "Memleketi Hatırlayış; Bulgaristan'da "Hasan Karahüseyinov "Bu Toprak", Mustafa Çetev "Deliorman", Lütfü Erçin "Güzel Tuna"; Makedonya'da Necati Zekeriya "Buradan Bir Akasya Yolladık"; Kosova'da Nusret Dişo Ülkü "O Kent"; Romanya'da Ahmet İsmail Daut "Ana Yurt", Enver Mahmut "Ey Dobrucam, Doğduğum Yer"; Moldova'da Nikolay Arabacı "Nerdesin Ana Toprağım", Gavril Gaydarcı "Saalcaklan Ana Tarafım" şiirlerini vermişlerdir.

Şiirlerde vatan temasının işleniş "Çocukluk-gençlik-yaşlılık-gelenek-görenek-kültür-mücadele kavramları etrafında kaleme alınmıştır.

Balkan Türklerinin "Savaş ve Direniş" bağlamında ele aldığı şiirler de çoktur. Bu tema etrafında Batı Trakya'da Asım Haliloğlu "Yaslı Bulut ve Ben", Mustafa Tahsin "Haksızlığa Yürüyüş", Reşit Salim "Masaldan Öte"; Bulgaristan'da Niyazi Hüseyinov "Bir Çocuk Sesi", Ali Boncuk "Yergi", Mehmet Çavuşev "Azınlıklar Mezarı"; Makedonya'da Cavit Saraçoğlu "Sultan Murad Han'ın Meşhedinde, İlhami Emin "İnsanlığın En Utanç Verici Kanıtı"; Kosova'da Nusret Dişo Ülkü "Üskübe Ağıt", Avni Engüllü "Günün Haberleri"; Romanya'da İsa Halim Yusuf "Ey

Dobruca", İsmail Ziyaeddin "Barış İçin"; Moldova'da Tudorno Arnaut "19 Yanvar", Gavril Gaydarci "Tuna Tuna" şiirlerini vermişlerdir.

Göç teması etrafında verilen şiirler arasında ise Batı Trakya'da; Hüseyin Mahmutoglu'nun "Kapılar", Hüseyin Mazlum'un Batı Trakyalı Mehmet'e Türkü, İbrahim Onsunoglu'nun "Batı Trakya"; Bulgaristan'da Niyazi Hüseyinov "Anavatana Dönüş", Faik İsmailov "Andızlık Dağlarından Köyüme Kadar", Nevzat Yakubov "Göçme"; Makedonya'da İlhami Emin'in "Terk Edilmiş Olan Yörük Köpeklerinin Türküsü", Kosova'da Zeynel Beksaç'ın "Rumeli'de Bağ Bozumu; Romanya'da Mehmet Niyazi'nin Dobruca'dan Size Selam Getirdim, Yaşar Mehmetemin'in "Karadeniz Yol Verirse"; Moldova'da Nikolay Arabacı'nın "Nerdesin Ana Toprağım" gibi şiirler vardır.

Balkanlı Türk şairlerin şiirlerinde milliyetçilik, dil ve din temaları da önemli bir yer edinmektedir. Çünkü Balkan Türklerine uygulanan baskı ve asimilasyonlar bu şiirlerde işlenmiştir. Bu doğrultuda ana dil ve milliyetçilik temasında Batı Trakya'da Mehmet Çolak "Özgürlük", Ali Rıza Saraçoğlu "Türküz, Dayak"; Bulgaristan'da Ali Boncuk "Yergi", Mustafa Aladağ "Türkler Bulgar Olamaz", Osman Azizov "Rüya", Ali Durmuşev "Türk Dili; Makedonya ve Kosova'da Nusret Dişo Ülkü "Şiirim", Fahri Ali "Kayadan Kopmadı", Zeynel Beksaç "Çetrefil Sevda"; Romanya ve Moldova'da "İsmail Ziyaeddin "Ana Dilim", Nikolay Baboğlu "Ana Dilim" şiirlerini kaleme almışlardır.

Din ve Türk Tasavvufu da Balkan Türk şairlerinin şiirlerinde yaşamıştır. Batı Trakya, Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Romanya ve Moldova'daki Türk şairlerden "Ali Rıza Saraçoğlu "Mağduriyet, Cihan Sevgiye Pek Muhtaçtır, Osman Kesikoğlu "Yalvarış", Cavit Saraçoğlu "İçimi Kemiren Gizli Bir Ah Var", Avni Engüllü "Dize Dize Mevlana'yı Söylemek", AcıEmin Baubec "Bu İman", Ahmet İsmail Daut "Haca Giden" gibi şiirlerde bu temayı işlemişlerdir.

Son olarak da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk lider yönüyle Balkan Türklerinin de önderi olmuştur. Bu nedenle şiirlerde sıklıkla "Atatürk" teması işlenmiştir. Bu tema etrafında da Batı Trakya'da Asım Haliloğlu'nun "Atatürk", Rahmi Ali'nin 1881-10 Kasım 1938"; Bulgaristan'da Latif Karagöz'ün "Anavatan", Nebiye İbrahimov'un "Atama"; Makedonya ve Kosova'da

Arif Bozacı'nın "Yaşayan Bir Yeşildir Ülkün, Şükrü Ramo'nu "Atatürk Eseri"; Romanya ve Moldova'da Memiş Hayat'ın "Atatürk", Raisa Uzun'un "Atatürk" şiirlerinde Atatürk'ün fiziki ve ruhsal portresiyle kahraman ve lider yönü ele alınmıştır.

Balkanlı Türk şairler tarafından kaleme alınan bu şiirlerde "Dil ve Üslup" bağlamında söz sanatları sıklıkla kullanılmıştır. Şiirlerde yapılan söz sanatları arasında "teşbiğ, istiare, telmih, istifham sanatları yapılmıştır. Şiirlerde hakim olan lirizm ve ahenk söz sanatları ile sağlanmıştır.

Söz sanatlarının dışında şiirlerde kullanılan günlük dil ve doğal söyleyiş şiirlerin lirik yönünü arttırmıştır.

Dil ve üslup bağlamında şiirlerdeki yapılar geleneksel ve modern çizgide yer almakla birlikte kimi şiirlerde geleneksel ve modern yapı sentezlenmiştir. Bu da şairlerin şiirlerinde hem gelenekten hem de modernizmden beslendiklerini göstermektedir.

Dil ve üslup bağlamında da tahlil ettiğimiz bu şiirler Balkan Türklerinin sosyal, fıkri ve duygu dünyalarının birer yansıması olduğundan edebî çalışmaların tarihe tanıklık etmesindeki önemini göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BALKAN TÜRKLERİNİN TARİHİ

1.1. Balkan Coğrafyasına Türklerin Gelişi ve Başlayan Tarihî Süreç

Coğrafi olarak Yunanistan, Makedonya, Bulgaristan, Romanya, Kosova (Yugoslavya), Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Moldovya ve Trakya'yı kapsayan bölge "Balkanlar" olarak adlandırılmaktadır. Avrupa ile Asya arasında köprü konumundaki Balkan coğrafyası, stratejik konumundan dolayı etnik anlamda kozmopolit bir yapıya sahiptir. Bu kozmopolit yapıya bağlı olarak Balkan coğrafyası birçok medeniyetin doğmasına ve gelişmesine beşiklik etmiştir.

"Kozmopolit yapıya sahip Balkan coğrafyasının ilk sakinlerinin İlliryalılar ve Trakyalılar olduğu bilinmektedir"⁴ "Ayrıca Türk toplulukları da M.Ö. V. yüzyıldan itibaren Balkanlara yerleşmeye başlamışlardır. İskitler (Sakalar), Hunlar, Avarlar, Tuna Bulgarları, Peçenekler, Uzlar ve Kumanlar, bölgeye yerleşen Türk topluluklarından bazılarıdır. Karadeniz üzerinden gelerek bölgeye yerleşen bu Türk toplulukları, bölgede 13. yüzyıla kadar hakimiyetlerini sürdürmüşlerdir"⁵

Osmanlı Devleti'nin bölgeyi ele geçirmesine kadar bölgede Bizans ve Roma İmparatorlukları hüküm sürmüştür. 1341 yılında Orhan Bey'in Çimpe Kalesi'ni alması "Rumeli" olarak da isimlendirilen Balkanlara Osmanlıların geçişini kolaylaştırmıştır. Daha sonra sırayla 1363 yılında Edirne'nin fetih edilmesi, 1371 yılında yapılan Çirmen Savaşı ile Kavala, Drama ve Serez topraklarının Osmanlı Devleti'ne katılması ve 1444 yılında yapılan Varna Savaşı'yla da Balkanlardaki Türk hakimiyetinin kesinleşmesiyle Osmanlı egemenliği buralara yayılmıştır. Bu fetihler sonunda Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yaşayan Türkler iskân siyasetiyle Balkanlara yerleştirilmiştir.

"İlk olarak Karesi tarafından getirilen Yörük Türkleri bölgede iskân edilmişlerdir. Trakya ve Makedonya tarafına yapılan fetihlerden sonra da Anadolu'nun Aydın,

⁴ file:///C:/Users/casper/Downloads/balkan_tarihi%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 20.03.2020)

⁵ <https://docplayer.biz.tr/20528747-Dr-mehmet-naci-onal-romanya-turklerinin-gunumuz-edebiyati-turkler-m-o-v-yuzyildan- itibaren-balkanlara-yerlesmeye-baslamislardir.html>, (Erişimtarihi: 20.03.2020)

Biga ve Karesi gibi yerleşim birimlerinden getirilen on bin kadar Türk buralara iskân edilmişlerdi. Ayrıca askeri bir tedbir olarak buradaki Hristiyanlar da Anadolu'ya göçürölmekteydi”⁶

“Rumeli'nin Türk yurdu haline gelmesi hususunda yaptığımız araştırmalar, bölgenin Türkleştirilmesindeki en önemli etkenlerden bir diğerrinin de orduyla birlikte ya da daha sonra Rumeli'ye giden birçok tarikata mensup idealist dervişlerin ıssız yerlere kurdukları medrese ve zaviyelerin olduğunu göstermektedir. Dervişlerin buralarda çevrelerine topladıkları insanlarla iskân işine katkıda bulunduğunu görmekteyiz”⁷

Ancak 1789 yılında Fransa'daki Fransız İhtilali'nin yaymış olduğu milliyetçilik akımı Osmanlı'nın Balkanlardaki hakimiyetini sarsmıştır. Araştırmacı Bilal Şimşir (2017), “Beş yüzyıl yıldan beri Türk vatanının güzel parçası olan Rumeli kanadının Avrupa'dan arka arkaya gelen üç darbe ile seksen küsur yılda koparılıp bitirildiğine, Rumeli Türk halkının perişan edildiğine değinmekte ve bu üç darbeyi: “Yunan ayaklanması ve Osmanlı-Rus Savaşı(1821-1830), Bulgar ayaklanması ve Osmanlı-Rus Savaşı(1876-1878- diğerr adıyla 93 Harbi), son darbe olarak da Makedonya ayaklanmasıyla birlikte Birinci ve İkinci Balkan Savaşları”⁸ (s. 26-27) olarak bildirmektedir.

Çalışmamızda Şimşir'in yapmış olduğu tahlilden yola çıkılarak. Balkan Türklerinin tarihi ve bu coğrafyadaki olaylar; Osmanlının millet sistemini sarsan Yunan ve Bulgar isyanları, Birinci ve İkinci Balkan Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1940'ların sonundan günümüze kadar olan tarihî dönem incelenecektir.

1.1.1. Yunan İsyanı (1821-1830)

Megali İdea düşüncesini gerçekleştirmek ve bağımsızlık kazanmak maksadıyla Yunanlar 1821 yılında Mora'da ayaklanırlar. Bu ayaklanma İngiltere, Rusya gibi ölkeler tarafından desteklenir. Özellikle Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasıyla

⁶ H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi Göç*, İstanbul 2011, s. 27.

⁷ Ağanoğlu, *age* s. 27.

⁸ Bilal Şimşir, *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri*, Ankara 2017, s. 26.

Slav milletlerini Osmanlı'ya karşı kışkırtması, bu isyanların çıkmasında önemli bir etkindir.

Rusya'nın izlediği bu Panslavist politika sonunda çıkan Yunan Ayaklanması ve ardından gelen savaş, Rumeli'yi - Balkan Yarımadası'nın güney ucunu vurur (1821-1830). Panslavist politika ile önce Mora'da Rum unsur ayaklandırılır. Rumların başlattığı ayaklanma bastırılmak üzereyken İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları bir olup ani baskınla Navarin koyunda demirli duran Osmanlı donanmasını batırırlar. Bilal Şimşir, (2017), "İngiliz, Fransız ve Rusların bu hamlesini Pearl Harbor' da Japonların Amerikan donanmasını batırmalarına benzeterek, savaş ilan etmeden, birdenbire yaptıklarının altını çizer. Ardından araştırmasına bu üç büyük devletin elçilerinin de Osmanlı Devleti'ne oldukça yüklendiğini ve daha sonra Rusya'nın, Osmanlı Devleti'ne savaş açtığını"⁹ (s. 26) ekler.

Ayrıca Bilal Şimşir (2017) "Balkan Savaşları'nda Rumeli Türkleri" başlıklı çalışmasında, "Navarin olayının bir deniz savaşı olmadığını, bunun tam anlamıyla korsanca bir baskın olduğunu vurgulamakla birlikte Osmanlı Devleti'nin o dönemde İngiltere, Rusya ve Fransa ile savaş hali durumunun veya Osmanlı'ya verilen bir ultimatomun olmadığını belirterek yapılan baskını bir katliam"¹⁰ olarak tanımlamaktadır (s. 37). Araştırmacı, (2017) katliam sırasında 8.000 Müslümanın birkaç saat içinde denize gömüldüğü (s. 37)" bilgisini de vermektedir.

Yunan isyanı sırasında bölgede yaşayan Balkan Türkleri de kıyıma uğramışlardır. Balkan Türklerinin isyan sırasında kıyımıyla ilgili olarak tarihçi George Finlay'ın "History of the Greek Revolution" adlı çalışmasında kaydettikleri dikkate değerdir. "Tarihçi 1821 Nisan ayında Yunan yarımadasının bütününe yayılan ve tarımla uğraşan yirmi binin üzerinde Müslüman olduğunu ve bu Müslümanların iki ay geçmeden katledildiğini anlatmıştır."¹¹

İsyen ve katliamlar sırasında ise Osmanlı'nın büyük devletlerden Yunan İsyanı'na karışmamasını söylemesi üzerine Rusya, Osmanlı'ya 1828 yılında savaş ilan etti.

⁹ Bilal Şimşir, *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri*, Ankara 2017, s. 26.

¹⁰ Şimşir, *age.*, s. 26.

¹¹ Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün*, Çev: Fatma Sankaya, Ankara 2018, s. 10.

Mora Yarımadası'nda başlayan ve hızla Suluca, İpsara, Çamlıca gibi adalara sıçrayan isyana karşı mücadele etmeye çalışan Osmanlı Devleti'nin bir yandan da Rusya ile savaşması yüzyıllardır egemenliği elinde tutan devleti zor duruma sokar.

Bu savaş sırasında Rus kuvvetlerinin Edirne, Kars ve Erzurum'u alması Osmanlı'yı barış istemek zorunda bırakır. Savaş sonunda imzalanan Edirne Antlaşması'yla Osmanlı Devleti; Eflak, Boğdan ve Sırbistan'ın özerkliğini kabul ederken Yunanistan'a da bağımsızlık tanımıştır.

Araştırmacı Nasuhoğlu, (2017) “Yunan isyanının başarılı olmasının en büyük nedenleri arasında ise Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasî, askerî, malî ve ekonomik olumsuzlukları ve milletlerin dil, tarih ve din ortaklığını görmektedir”¹² Çünkü dil, tarih ve din ortaklığı bir milletin varoluşunun birer yansımasıdır. Yunanlar da bu dil, tarih ve din ortaklığıyla hareket ederek Panslavist politikanın ilk adımını gerçekleştirmişlerdir.

1.1.2. Bulgar İsyanı (1876)

Yunanların 1821 yılında ayaklanması Bulgarların da isyan etmesine sebep olmuştur. Peki bu isyanın kaynağı neydi? Neden çıkmıştı? Bulgarlar sadece Yunanları mı örnek almışlardı? Balkan milletlerinin sırayla Osmanlı'ya karşı kıskırtılmasındaki temel amaç neydi?

Tarihçi Bilal Şimşir (2017), Balkanlar'daki bu ayaklanmanın kaynağını Avrupa Devletlerine, daha doğrusu Rusya'ya dayandırmakta”¹³ ve durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Balkanlarda bir Hristiyan unsur ayaklanınca Avrupa ayağa kalkıyor, asilere arka çıkıyor, bir Avrupa Devleti (Rusya), Osmanlı Devleti'ne savaş açıyor ve ardından ayaklanan Hristiyan toplumuna bir millî devlet kurduruluyordu. Bir taşla birkaç kuş birden vuruluyordu. Hem Müslüman Osmanlı Devleti dilim dilim parçalanmış, hem yeni bir Hristiyan devlet tarih sahnesine çıkarılmış hem de Avrupa'da aylak dolaşan

¹² file:///C:/Users/casper/Downloads/balkan_tarihi%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 20.03.2020)

¹³ Bilal Şimşir, *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri*, Ankara 2017, s. 52.

prenslerden biri yeni kurulan devletin tahtına oturtulup yepyeni bir hanedan daha yaratılmış oluyordu. Bu arada Rumeli'nin Türk unsuru kırılıp harcanıyordu.”¹⁴

Aynı yıl ise İstanbul'da Tersane Konferansı'nın düzenlenmesi de Avrupalı devletlerin Balkan milletlerinin isyanına destek vermelerindeki asıl niyeti gösteriyordu. İngiltere, Rusya, Prusya, Osmanlı Devleti ve Fransa'nın katıldığı konferansta Balkanların durumu görüşülmüştür. Konferansta Avrupalı devletlerin Balkanlarda bulunan Bosna-Hersek ve Bulgaristan'ın özerkliğini istemeleri, Osmanlı Devleti tarafından iç işlerine karışılması olarak görülmüş ve sert bir şekilde reddedilmiştir. Bunun üzerine 1877 yılında Avrupalı devletler bu kez Londra Konferansı'nda bir araya gelirler. Bu konferansta Bosna-Hersek ve Bulgaristan'a yeni haklar verilmesine karar verilir. Oysaki Osmanlı Devleti Tersane Konferansı'nda olduğu gibi içişlerini ilgilendiren nitelikte kararlar alınmasından ötürü bu konferansta alınan kararları da kabul etmemiştir.

Boğazlara hâkim olma amacını güden Rusya, Osmanlı'nın Londra Konferansı'nda alınan kararları reddetmesi üzerine Osmanlı'ya savaş açmıştır. Ancak savaş Osmanlı'nın ağır bir yenilgiye uğramasıyla son bulmuştur. Türkleri yok etme, bölgeyi Türklerden temizleme savaşı olarak adlandırılabilir bu savaş sırasında, bir yandan Bulgarlar bir yandan da Rusya tarafından uygulanan katliamlar vahşetçe idi.

“Bulgar ve Rusların katliamlarına karşı Osmanlı Devleti ise Çerkezlerden medet ummuştu. Çok az askeri gücü bulunan Osmanlı yönetimi, olayları derhal sonlandıramazsa huzursuzluğun etrafa yayılacağından korkuyordu. Bu sebeple isyancılara karşı, Çerkezleri ve çoğunluğu Türk olan bölgenin Müslüman halkını silahlandırıp onlardan alelacele başıbozuk denilen düzensizler birliği kurmaya karar verdi. Bunun, ne denli büyük bir felaket olduğu ise sonradan anlaşıldı.” Çünkü Çerkezler güvenilmez ve asilere karşı askerî baskı sağlayan bir unsurdu. Ayrıyeten Kafkasya'da edindikleri savaş tecrübeleri ve sürülmelerinden ötürü Hristiyanlara karşı bir güvensizlik ve nefret besliyorlardı.”¹⁵

¹⁴ Şimşir, *age.*, s. 52.

¹⁵ Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün*, Çev: Fatma Sankaya, Ankara 2018, s. 63.

Bu durumun sonucunda da bölgede Rusların, Bulgarların ve Çerkezlerin yaptığı katliamlar, ortalığı kan gölüne çevirmiş ve âdeta insanın kanını dondurucu nitelikte katliamlar gerçekleştirilmiştir.

“Bu katliamlar yaşanırken bir takım Avrupalı gazeteci bu vahşete sessiz kalmayarak yaşananların son bulması için bir bildiri yayımlama yoluna gitmiştir. Savaşı izlemek üzere Şumnu’da bulunan Manchester Guardian, Kölnische Zeitung, Journal des Debats, Morning Post, Pester Lloyd, Wiener Tageblatt, Daily Telegraph vs. Avrupa gazetelerinin muhabirleri 20 Temmuz’da ortak imzalarıyla yayınladıkları bir duyuruda Razgrat ve Şumnu’da savaştan ve kıyımdan kaçmaya çalışan çocuk, yaşlı ve kadınların insanlık dışı bir şekilde Ruslar tarafından mızrak ve kılıçlarla yaralandıklarını kendi gözleriyle gördüklerini belirtmişlerdir”¹⁶

Görüldüğü gibi Türklere ağır katliamların uygulandığı 1877-1878 Türk- Rus Savaşı, Türkler bakımından tam bir bozgunla sonuçlanmıştır. “Bu savaşta yaklaşık yarım milyon Türk’ün imha edildiği, bir milyon kadar Türk’ün de yerlerinden, yurtlarından edildiği tarihi kayıtlarda yer almaktadır. Bu savaş sonunda Tuna ve Edirne vilayetlerinde Slav Bulgarlara bir yurt açılmıştır”¹⁷

Ayrıca Rusya’nın katliam için bölgeye gönderdiği Kazak birliklerinin de Bulgarlarla bir olup Müslümanlara zulüm ettiğini Justin McCarthy şöyle anlatır:

“Örneğin, 150 Kazak, 35 Türk’ü önce Müderrisli Köyü’nün meydanına toplayıp, sonra da üzerlerine ateş açarak bizzat kendileri öldürdüler. Müderrisli ve civar köylerden gelen Bulgarlara ise sadece Türklerin evlerini soymak kaldı.”¹⁸

Katliamlarla dolu savaş Osmanlı’nın yenilgisiyle son bulmuştur. Savaş sonunda imzalanan Berlin Antlaşması’nda Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız olurken, Kars, Ardahan ve Batum Rusya’ya, Bosna-Hersek’in yönetimi ise Avusturya-Macaristan’a verilmiştir. Bosna-Hersek’in yönetiminin Avusturya-Macaristan’a verilmesi tarihin Balkanlarda başka bir katliama sahne olmasına sebep olmuştur.

¹⁶ H. Yıldırım Ağanoğlu, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makûs Talihi Göç, İstanbul 2011, s. 35.

¹⁷ Bilal Şimşir, Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri, Ankara 2017, s. 56.

¹⁸ Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün, Çev: Fatma Sarıkaya, Ankara 2018, s. 63.

Bu konuyla ilgili Ağanoğlu (2011) “Bosna- Hersek’in Müslüman halkı olan Boşnakların Hristiyan bir devletin işgalinde yaşamayı kabullenemediklerini, Avusturya’nın yaptığı çeşitli zulümler neticesinde 1882-1900 tarihleri arasında 120.000 kadar Boşnak’ın, anavatan olarak gördükleri Osmanlı Devleti’ne göç ettiğini” (s. 37) belirtmektedir.¹⁹

Görüldüğü üzere Balkan coğrafyası; gerek Yunan, gerek Bulgar Ayaklanmaları ve Türk- Rus Savaşları sonunda Osmanlı Devleti’nin egemenlik sınırlarının daralmakta olduğuna tanık olmakla kalmamış, aynı zamanda sınırları içerisinde yaşayan milyonlarca Türk’ün katledilmesine de şahit olmuştur.

1.1.3. I ve II. Balkan Savaşları (1912-1913)

Osmanlı İmparatorluğu’nun topraklarına göz diken Balkan ülkeleri bu amaç doğrultusunda bir ittifak oluşturmuşlardır. Bu dönemde İtalya ile Trablusgarp Savaşı’nda olan Osmanlı bir yandan da Arnavutluk İsyanı ile uğraşmıştır. Osmanlı’nın bu durumunu fırsat bilen Sırbistan, Yunanistan, Karadağ ve Bulgaristan Osmanlı’ya savaş açmıştır.

“Sırbistan, Yunanistan, Karadağ ve Bulgaristan’ın oluşturduğu dörtlü Balkan ittifakı, Rusya’nın desteklemesi ile gerçekleşmiştir. İttifaka giren dört Balkan devletinden üçü, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ’ın Slav ırkından olması Rusya’nın Balkan Politikasının temeli olan Slavcılığa işaret etmekteydi”²⁰

Şimşir, (2017) 1912- 1913 yılları arasında Balkan coğrafyasında Türklere karşı iki savaş birden yürütüldüğünü bildirmekle birlikte bu savaşlardan birinin savaş hukukuna göre orduların yaptığının diğer savaşın ise Balkan komitacıların Türk halkına karşı hukuksuz bir şekilde yapıldığının” (s. 150) altını çizmektedir.”²¹

Ayrıca o dönemde Balkanlarda Türklere karşı yapılan katliamların önüne geçmek amacıyla İstanbul Cemiyeti’nin de bölgede yapılan katliamları rapor ettiği

¹⁹ H. Yıldırım Ağanoğlu, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makûs Talihi Göç, İstanbul 2011, s. 37.

²⁰ Bilal Şimşir, Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri, Ankara 2017 s. 141.

²¹ Şimşir, *age.*, s. 150.

kaynaklarda yer alır. Bu raporlardan birinde Telgraf Şefi Mehmet Sırrı Bey, Serez Katliamı'nı şöyle anlatmaktadır:

“27 Ekim (9 Kasım) akşamı, bir silah patladı ve ardından korkunç silah sesleri başladı. Müslümanların sokak ortasında yere serildikleri görüldü. Kurbanlar arasında bazı Rumların da dikkatsizlikle öldürülmüş olduğu anlaşıldı, hemen silah sesleri kesildi. Askerler silahlarına süngü taktılar ve anında sokaklarda, evlerde, hanlarda korkunç bir katliama giriştiler. Müslüman kanına doymayan vahşi askerler ile komitacılar, kurbanlarını gruplar halinde toplayarak onları bir çırpıda toptan öldürüp yok etmek için camilere doldurdular.”²²

Neşr-i Vesaik Cemiyeti katibi Ahmed Cevat da Ustrumca'nın işgalini anlattığı raporunda katliamlar ve infazlardan bahsetmiştir:

“Ahmet Cevat Bey, infazların “önce elbiseleri çıkarılan kurbanların, don gömlekle bırakıldığını, elleri arkalarına bağlanan insanların askerlerin ve komitacıların eşliğinde sokaklarda gezdirildiğini ve sonunda korkunç bir şekilde kesilerek öldürüldüğünü raporuna eklemiştir”²³ ve şu örnekleri vermiştir:

“Hatta İsmail adında bir delikanlı, üzerine benzin dökülerek diri diri yakılmıştır. Kurbanlardan pek azının kurşunlanarak öldürülme şansı olmuştur. Kurbanlar barbarca öldürüldükten sonra cesetleri önceden hazırlanmış olan çukura atılıyordu. Bu çukurlar, silah tehdidiyle fakir Musevilere kazdırılmıştı. Kasabanın ileri gelenlerinden Kerim Ağa'nın oğlu zavallı Hüsnü gibi bazı kurbanlar, ölüme götürülürken bir ya da iki celladını sırtında taşımaya da zorlanmışlardır”²⁴

Durmaksızın katliamların devam ettiği Balkan Savaşları sonunda Sırpların Makedonya ve Kosova'yı, Yunanların Girit, Selanik, Güney Makedonya ve Ege Adalarını işgali, Bulgarların, Edirne ve Trakya'nın büyük bölümünü işgal etmesi ve Arnavutların da Osmanlı'nın bu karışıklığından faydalanarak bağımsız olması, Osmanlı'yı yenilgiye götürmüştür. Bu yenilgi sonunda Osmanlı, Edirne'yi Bulgarlara, İşkodra'yı Karadağ'a ve Yanya'yı ise Yunanlara bırakmak zorunda

²² Şimşir, *age.*, s. 154.

²³ Şimşir, *age.*, s. 160.

²⁴ Bilal Şimşir, *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri*, Ankara 2017, s. 160.

kalmıştır. Balkan Savaşı sonunda düzenlenen Londra Konferansı'nda imzalanan antlaşmayla Kavala, Dedeağaç, Edirne Bulgaristan'a; Selanik, Girit Adası ve Güney Makedonya Yunanistan'a; Orta ve Kuzey Makedonya Sırbistan'a bırakılmıştır.

Yayılmacı Balkan Devletleri'nin ise Berlin Antlaşması'nda aldığı paylardan memnun kalmaması yeni bir savaşın işareti olmuştur. Savaş sonunda Bulgaristan'ın büyük bir pay alması ve Makedonya topraklarının paylaşılabilmesi Balkan devletlerini rahatsız etmiş, Bulgaristan'a karşı ittifak yapmaya yöneltmiştir. Araştırmacı Barbara Jelavic, (2017) “meselenin söz konusu toprakların ulusal niteliği olmadığını, Balkan müttefikler arasındaki güç dengesiyle ilgili olduğunu”²⁵(s.104) bildirmiştir. Bu nedenle de Bulgaristan'ı güçlü bir rakip olarak gören Yunanistan ve Sırbistan bölgenin paylaşımı ve savaş halinde yardımlaşmak için gizli bir antlaşma yapmıştır.²⁶

29-30 Haziran'da Bulgaristan'ın müttefik olan Yunanistan ile Sırbistan'a saldırmasıyla başlayan İkinci Balkan Savaşı'na Romanya, Osmanlı Devleti ve Karadağ da katılmıştır. Savaş sırasında Osmanlı, Balkanlı müttefiklerin kendi aralarındaki çatışmaları fırsat bilerek Edirne ve Kırklareli'yi geri almıştır. 29 Haziran 1913'te başlayan ve bir ay süren II. Balkan Savaşı sonunda Bükreş Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Yunanistan'a Selanik, Serez ve Drama; Romanya'ya Dobruca ve Silistre; Sırbistan'a ise Manastır, Üsküp ve Priştine bırakılmıştır.

II. Balkan Savaşı sırasında da I. Balkan Savaşı sırasında yapılan katliamlar tekrar etmiştir. Bu kez katliama uğrayanlar sadece Müslümanlar olmamış; Balkan Devletlerinin birbirlerine karşı verdiği bu savaş, bölgedeki diğer etnik unsurların da katliama uğramasına sebep olmuştur.

“Geçmişte müttefik olan bu devletlerin birbirlerine uyguladıkları vahşet hakkındaki yazılı kayıtlar çok geniştir, çünkü Batı Avrupalı gözlemciler Hristiyan'ın Hristiyan'ı öldürmesi karşısında, Hristiyan'ın Müslüman'ı öldürmesi karşısında duyduklarından daha fazla dehşete kapılmışlardı. Bu nedenle duygularını daha etraflıca kayda

²⁵Barbara Jelavich, Balkan Tarihi 20. Yüzyıl, Çev: Zehra Savan-Hatice Uğur, İstanbul 2017, s. 104.

²⁶Jelavich, *age.* , s. 104.

geçirmişlerdir.”²⁷Hristiyan’ın Hristiyan’ı katlettiği savaş sırasında Müslümanlar da bu katliamlardan nasibini alan kesim olmuştur.

“Meşhur Fransız yazarı Pierre Loti, Edirne’nin geri alınmasının ardından gördüklerini tasvir yolunda Daily Telegraph Gazetesi’ne çektiği telgrafta Edirne’ye yolculuğu sırasında yol boyunca iskeletler, karga kümeleri, taş yığınları, Havza köyünde cami ve minaresinin yıkıldığını, mezarların açılarak kirletildiğini, Cezire-i elem adı verilen Sarayıçi’nde gezerken burada dört-beş bin savaş esirinin açlığa terk edildiğini bildirir.”²⁸

Görüldüğü üzere Balkan Savaşları sadece devletlerin birbirleriyle savaş hukuku çerçevesinde yapmış olduğu savaşlar olmamış, yerli halkın vahşice katliamlara uğradığı bir cehennem meydanı olmuştur.

1.1.4. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Balkanlarda milliyetçi hareketlerin gerçekleştirilmesi amacıyla kurulan ve bu amaç doğrultusunda hareket eden dernekler bulunmaktaydı. Bunların başında Sırpların kurduğu iki dernek göze çarpmaktadır:

“Bu derneklerden Narodna Odbrana (Ulusal Savunma)’nın 1908’de, Kara El olarak bilinen Ujedinjenje Ili Smrt (Birlik ya da Ölüm) 1911’de ortaya çıktığı ve bu derneklerden Kara El’in Sırp dünyasının birleşmesi fikri amacıyla kurulduğu bilinmektedir”²⁹

Kara El Derneği’nin Birinci Dünya Savaşı’nın çıkmasında doğrudan bağlantısı olduğu görülmektedir. Çünkü Birinci Dünya Savaşı’nın çıkmasına sebep olan Gavriilo Princip adlı genç de Sırp milliyetçisi Kara El’in doğrultusunda hareket eden Bosnalı bir gençti. Bu doğrultuda Gavriilo Princi’nin 28 Haziran 1914’te, Habsburg Veliahtı Franz Ferdinand ve eşine Saray Bosna’da suikast düzenlemesi üzerine dünyadaki gerilim artmıştır.

²⁷ Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün, Çev: Fatma Sankaya, Ankara 2018, s. 170-171.

²⁸ Bilal Şimşir, Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri, Ankara 2017, s. 26.

²⁹ Barbara Jelavich, Balkan Tarihi 20. Yüzyıl, Çev: Zehra Savan-Hatice Uğur, İstanbul 2017, s. 118.

“Bosnalı Gencin, Habsburg Veliahtı Franz Ferdinand’ı öldürmesinin arkasındaki asıl neden ise Sırbistan ile Habsburg Veliahtı arasındaki Bosna gerginliğiydi. Eğer arşüdüğü ortadan kalkarsa “Trialismus programı olarak adlandırılan planla Bosna Güney Slav bölgeleriyle birleştirilecekti. Böylece bölge Sırbistan’ın eline geçemeyecekti.”³⁰

“Habsburg, Sırbistan’a hemen savaş açmak yerine 23 Temmuz’da bir ultimatoma sunmuştur. Sunulan belge; “Sırbistan dahilinde Habsburg karşıtı faaliyetlerin bastırılması için şiddetli önlemlerin alınması ve Habsburg yetkililerinin suikast soruşturmasına katılmasını talep eden kararları içermiştir. Ancak Sırp Hükümetinin son husus haricinde diğer şartları kabul etmesi iki ülke arasındaki gerginliği sonlandırmaya yetmemiş ve Habsburg Hükümetinin ilişkileri sonlandırması üzerine 28 Temmuz’da iki ülke arasında savaş başlamıştır.”³¹

“Sırbistan savaşa girer girmez, acilen bir karara varması gereken Rus Çarı, 29 Temmuz’da seferberlik ilan etmek zorunda kalmıştır. Alman hükümeti, planlarının başarısı Rus orduları savaşa hazırlanmadan Fransa’ya karşı çabuk bir zafer kazanmaya bağlı olduğundan, Rusya’nın seferberlik ilanına iki güce karşı savaş ilan ederek cevap vermiştir. İngiltere, 4 Ağustos’ta müttefiklerini desteklemek üzere savaşa girmiş, böylece Ağustos 1914’te Avrupa, en sonunda Doğu Sorunu ve Balkan ulusal birleşme hareketleriyle yakından ilgili meseleler yüzünden büyük bir savaşa sürüklenmiştir.”³²

Savaş boyunca Balkan ülkeleri toprak bütünlüklerini koruma ve çıkarlarını gözetme doğrultusunda hareket etmişlerdir. Bulgaristan, Rusya’nın ileride Sırbistan’ı koruyacağını düşünmesinden ötürü ittifak devletlerine doğru bir yönelim göstermiştir. Nitekim, Makedonya’yı alması ve Yunanistan ile Romanya’nın İtilaf devletlerinin yanında savaşa katılması söz konusu olursa Bulgaristan’a başka toprakların da verileceğini içeren bir antlaşma imzalanmış ve antlaşma sonunda Bulgaristan savaşa katılmıştır.

³⁰ Jelavich, *age.*, s. 119.

³¹ Jelavich, *age.*, s. 121.

³² Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl*, Çev: Zehra Savan-Hatice Uğur, İstanbul 2017, s. 121.

“Romanya ile Avusturya-Macaristan arasında ise Erdel sorunu yüzünden ilişkilerin iyi olmaması, Romanya’yı itilaf devletlerine yakınlaştırmıştır. Romanya’nın yardımına ihtiyacı olan İtilaf devletlerinin ise büyük talepleri olmuştur. Bu talepler itilaf devletlerini Erdel’in ve Segedin’e ulaşacak şekilde Tisa nehrine kadar Banat’ın, yani etnik sınırları aşan ve bugünkü Macaristan’ın büyük bir bölümünü de kapsayan bir bölgenin ilhakını kabul etmelerine ve Romanya’nın, Bukovina’nın bir kısmına ve gelecekteki barış konferanslarına eşit taraf olarak katılmaya dair teminat almasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Romanya İtilaf Devletleri tarafından verilen vaatler ile Ağustos ayında çatışmaya girmiştir.”³³

İtilaf devletlerinin, Sırbistan’a yardım etmesi hususunda baskı yaptığı Yunanistan da İtilaf devletlerinin yanında savaşa katılmıştır. Osmanlı Devleti ise Almanya yanında savaşa girmiştir. Neticede Avusturya-Macaristan, Bulgaristan, Osmanlı Devleti ve Almanya ittifak bloğunu oluştururken; İngiltere, Rusya, İtalya, Romanya, Fransa, Yunanistan ve Sırbistan itilaf bloğunu oluşturmuştur. 1914- 1918 yılları arasında tam dört sene süren savaş sürecinde İttifak devletleri büyük kayıplar vermişlerdir.

“4 yıl süren savaş sonunda Hasburg İmparatorluğu büyük baskılar altında, ulusal unsurlarına ayrılmış ve 13 Kasım’da bir Avusturya Cumhuriyeti, üç gün sonra da bir Macaristan Cumhuriyeti kurulmuştur. 1 Aralık’ta da Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu zaten 30 Ekim’de teslim olmuştur. Savaş böylece aralarında Balkan devletlerinden Romanya, Sırbistan ve Yunanistan’ın da bulunduğu İtilaf Devletleri’nin zaferiyle sonuçlanmıştır.”³⁴

Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle yeni devletler kurulmuştur. Bu devletlerden biri, 1918’de kurulan Sloven-Hırvat ve Sırp Krallığı’dır. Bosna Hersek, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’na katılmıştır.

1.1.5. 1919’dan İkinci Dünya Savaşı’na Kadarki Dönem (1919-1944)

İkinci Dünya Savaşı’na zemin hazırlayan Balkan topraklarındaki durum ile İkinci Dünya Savaşı döneminde yine aynı topraklarda geçen olaylar Balkan coğrafyasında huzursuzluğu devam ettirmiştir. Bu süreçte de devam eden savaşlar ve bu savaşların

³³ Jelavich, *age.*, s. 127.

³⁴ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl*, Çev: Zehra Savan-Hatice Uğur, İstanbul 2017, s. 129.

gölgesindeki halkın zor ve mücadele dolu tarihi belleklerde kaydedilmiştir. Bu tarihî gerçeklik bağlamında, Balkan Türklerinin yaşadıklarına tarihî zemin çerçevesinde ışık tutmaya devam edilecektir. Bu nedenle çalışmamızda Balkan coğrafyasının ve buradaki Türk halkının yaşadıklarını 1920’lerden 1940’lı yıllara kadar kronolojik bir sırayla incelemeye çalıştık.

1.1.5.1. 1920’li Yıllarda Balkan Coğrafyası

Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda Osmanlı Devleti’nin imzaladığı Sevr Antlaşması’ndaki ağır maddeler, Anadolu topraklarının paylaşılmasını hızlandıracak nitelikteydi. Anadolu topraklarını ve Türklerin bağımsızlığını ilhak eden bu antlaşma, Türk Bağımsızlık Savaşı’nın başlamasına sebep olmuştur. Önce Anadolu yerli halkın örgütlenerek oluşturduğu Kuvayı millîye orduları işgallere karşı direnmiş ve Mustafa Kemal Atatürk’ün 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkmasıyla Kurtuluş Savaşı millî bir kimlik kazanmıştır.

Bu savaşta Anadolu askeri Balkan ülkelerinden biri olan Yunanistan’a karşı büyük bir direniş göstermiş ve tüm gücüyle düşmanlara karşı koymuştur. “Türkler ile Yunanlar arasında 1919-1922 Anadolu Savaşı (Türklerin Bağımsızlık Savaşı), Yunanların kendi bağımsızlık savaşları sırasında başlattıkları, bölgeyi Türklerden arındırmak hareketinin doruğa çıktığı bir süreç olarak tarihte yerini almıştır. Müslümanları katletmek veya uzaklaştırmak için kullanılan yöntemler, daha önceki savaşlarda, özellikle Balkan Savaşları sırasında uygulananların aynısıydı.”³⁵

“Yunanistan ve Türkiye savaş halindeyken Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı ile müttefik olan Bulgaristan’da ise Çiftçi Partisi yönetiminin başında olması, Bulgaristan’daki Türkleri rahatlatmıştır. “Alexsandr Stambuliyski” yönetimi olarak da adlandırılan bu rejim ile Bulgaristan Türkleri ilk defa bu dönemde, yani 1919-1923 yıllarında, Bulgaristan Türk azınlığı biraz olsun rahatlamış ve Bulgaristan Hükümeti, ülkesinde yaşayan Türklere karşı görevleri bulunduğunu resmen kabul etmiştir.”³⁶

³⁵Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün, Çev: Fatma Sarıkaya, Ankara 2018, s. 269.

³⁶Bilal Şimşir, Bulgaristan Türkleri, İstanbul 2012, s. 65.

Şimşir, (2012) “Sofya Hükümeti’nin, Türk azınlığa karşı açıkça tutum değiştirmesinin nedenlerinden birini, Türkler ile Bulgarların Dünya Savaşı’nda silah arkadaşlığı ederek birlikte savaşmış olmalarında” (s. 65) görmektedir. Ayrıca Şimşir’in eklediği başka bir neden ise “ihtilalle iktidara gelen Stambuliyski Hükümetinin, halk kitlelerine, özellikle çiftçilere dayanarak ayakta kalmak istemesidir. Çünkü yüzde 80 kadarı çiftçi olan Bulgaristan Türklerinden de destek görmek isteyen hükümet, onların haklarını teslim etmek gereğini duymuş olabilir.”³⁷

“Ayrıca Birinci Dünya Savaşı sonunda Bulgaristan’ın imzaladığı Neuilly Antlaşması’nın, Bulgaristan Türk azınlığının bütün millî haklarını güvence altına alması da Türk azınlığa haklarının verilmesini gerektirmiştir. Antlaşmanın 54. maddesinin, Bulgaristan’daki azınlıkların, bu arada Türk azınlığının, “dinî, sosyal ve hayır kurumlarıyla okullar ve diğer eğitim öğretim kurumları açmak, yönetmek, denetlemek ve buralarda kendi dillerini okutma...” konularında Bulgarların yararlandığı bütün haklardan yararlanacakları hükmünü içermesi bunun kanıtı olmuştur”³⁸

Yugoslavya’da ise Türklere yapılan muameleler Bulgaristan’dakinden farklı bir seyir göstermiştir. “Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra, Sırp-Hırvat ve Slovenlerin aynı devlet çatısı altında bir araya gelerek kurdukları Sırp- Hırvat- Sloven Krallığı’nda da Kosova’nın Sırbistan sınırları içinde kalması nedeniyle, Türklerin durumunda değişen fazla bir şey olmamıştır. Zulüm ve işkence sınırlarını zorlayan ağır baskı, yeni devletin hukuk düzeni içinde şekillenen meşru baskıya dönüşmüştür. Öyle ki son derece sınırlı temel haklar dışında, ulusal hak ve özgürlükler bakımından sıfır düzeyi olduğu gibi korunmuştur.”³⁹

“1929 yılında ilan edilen Altı Ocak Diktatörlüğü siyasî ve kültürel hakları gasp etmiştir. Bütün bu hak ve özgürlük kısıtlanması yanında Sırp- Hırvat- Sloven Krallığı’nda yaşayan Türklerin Türkiye ile bütün bağlarının koparılması politikasını da gütmeleri baskının şiddetini göstermiştir. Bu politikanın sonucu olarak Türkiye Cumhuriyeti’nde gerçekleştirilen inkılapların Yugoslavya Krallığı sınırları içinde

³⁷Şimşir, *age*, s. 65.

³⁸ Şimşir, *age*, s. 65.

³⁹ Suat Engüllü, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Cilt: VII, Ankara 1997 s. 297.

yaşayan Türklerin hayatına yansımaları tamamen engellenmiştir. Makedonya’da yaşayan Türklerin, özellikle 1 Kasım 1928 yılında resmen kabul edilen yeni abecedden yararlandırılmamalarının, kültürel planda son derece olumsuz sonuçları olmuştur.”⁴⁰

“Ayrıca Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Rusya’da gerçekleştirilen Ekim Devrimi’nin etkisi altında canlanan sınıfsal ve ulusal hareketlerin, kurulan üniter devlet düzenini tehlikeye sokabileceğinden korkmuştur. Bu korku nedeniyle Sırp- Hırvat- Sloven Krallığı Hükümeti 29 Aralık 1920’de “Obznana” adıyla bilinen ve doğrudan doğruya Yugoslavya Komünist Partisi’nin faaliyetini yasaklayan bir buyuru yayınlamıştır. Yayımlanan Obznana Buyurusu ve ilan edilen Vidovdan Anayasası ile oluşturulan baskı rejimi Türklerin Balkan Savaşlarından bu yana süren problemlerinin çözümünün önüne geçmiştir”⁴¹

Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda en kârlı çıkan Balkan ülkesi Romanya olmuştur. Romanya; Avusturya’dan Bukovina’yı, Macaristan’dan Banat’ı, Rusya’dan Beserebya’yı ve Bulgaristan’dan Dobruca’nın bir kısmını alarak topraklarını en fazla genişleten ülkelerin başında gelmiştir. Romanya’nın savaştan sonraki genel durumuna baktığımızda savaş ertesinde iş başında Julius Maniu’nun Köylü Partisi’nin olduğunu görmekteyiz.

“Bu dönemde başta bulunan Köylü Partisi toprak reformu yaparak köylüye toprak dağıtımını sağlamıştır. Ayrıca Kral Ferdinand’ın ölümü üzerine yerine oğlu II. Carol hükümdar olunca ilk etapta Codreanu liderliğinde faşist Demir Muhafızlar kurulup monarşi diktatörlük kurulsun da kral kısa bir zaman sonra örgüte son vermiştir. 1938 şubatından itibaren Romanya Kral Carol’un monarşik diktatörlüğü altına girerek bir süre böyle yönetilmiştir.”⁴²

“Romanya’nın krallık devrini incelediğimizde Türklerin ilkokulları, 8 yıllık öğretmen imam-hatip okulu seminerinin olduğunu, bunlardan vazife gören öğretmenlerin maaşlarını, öğretmen imam-hatip okulundaki öğrencilerin yiyeceğini

⁴⁰ Engüllü, *age*, s. 6

⁴¹ Engüllü, *age.*, s. 64-65.

⁴² file:///C:/Users/casper/Downloads/balkan_tarihi%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 20.03.2020)

ve yatağını Romen Hükümetinin temin ettiğini, Türklerin gazeteleri ve dergilerinin çıkarıldığını ve kendilerine mahsus derneklerde toplandıklarını, Romen parlamentosunda ilk sıralarda dört daha sonra bir temsilcileri bulunduğunu, senatör sıfatını haiz bir baş müftü ile 4 vilayet müftüsünün de yer aldığını görmekteyiz.”⁴³

Eski adı Besarabya olan günümüzde ise Moldova olarak bilinen Cumhuriyet Dönemi’nde de varlıklarını sürdüren Gagavuz Türkleri de 1918’de Besarabya Millî Meclisinin Romanya ile birleşmesiyle Romanya hakimiyeti altında varlıklarını sürdürmüşler ve Romanya’daki krallık rejiminden etkilenmişlerdir.

Bir yandan çalışmamızın başında da söylediğimiz gibi bu dönemde, Anadolu’da Yunanistan’a karşı süren mücadelenin askerî safhası Türklerin Büyük Taarruz Zaferi’yle sona ermiştir ve Doğu Trakya kurtarılmıştır. Ancak Batı Trakya’daki Türklerin durumu Lozan’daki görüşmelerde bir karara bağlanacaktı. Nitekim Lozan görüşmeleri sonunda Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus mübadelesinin yapılmasına karar verilmiştir:

“Buna göre; İstanbul Rumları ve Batı Trakya Müslümanları haricinde, Türk topraklarında yerleşmiş Rum-Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının 1 Mayıs 1923 tarihinden zorunlu mübadelesine girişilecekti. Daha sonra kurulan Muhtelit Mübadele Komisyonu da her iki devletin temsilcilikleri vasıtasıyla mübadele işinin düzenli yürütmesine nezaret edecekler ve çıkacak anlaşmazlıkları gidereceklerdi.”⁴⁴

1.1.5.2 İkinci Dünya Savaşı’nda Balkan Coğrafyası

“İkinci Dünya Savaşı öncesinde Balkan ülkelerinin siyasî yapısına baktığımızda otoriter rejimlerin kurulduğunu görmekteyiz. “Bu dönemde Yugoslavya’da Kral Aleksandra, Romanya’da Kral Carol, Bulgaristan’da Kral Boris, Arnavutluk’ta Ahmed Zogu ve Yunanistan’da General Metaksas’ın yönetiminde otoriter rejimler kurulmuştur”⁴⁵

⁴³file:///C:/Users/casper/Desktop/giray_saynur_bozkurt_gecmisten_gunumuze_romanyada_turk_varligi.pdf, (Erişim tarihi: 20.03.2019)

⁴⁴ H. Yıldırım Ağanoğlu, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makûs Talihi Göç, İstanbul 2011, s. 283.

⁴⁵ file:///C:/Users/casper/Downloads/balkan_tarihi%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 20.03.2020)

I. Dünya Savaşı ve sonrasındaki ihtilafların neden olduğu büyük sorunları çözmek için verilen uğraşlara rağmen, 1930'larda gerek iç gerek dış ilişkilerde tekrarlanan krizler, sorunların çözümüne imkân vermemiştir. Büyük Buhran'ın yankılarından ve yukarıda bahsettiğimiz Avrupa diktatörlüklerinin nüfuzunun artmasından ötürü bütün Balkan devletlerinin iç politikaları derinden etkilenmiştir.

“Dış ilişkilerde Sovyetler Birliği'nin Avrupa meselelerinde aktif bir politika benimsemesi ve Almanya'da militan revizyonist bir programa sahip olan Nasyonal Sosyalist Rejimin kurulması; Balkan hükümetlerini, büyük güçlerin değişen ilişkilerine göre tavır almak zorunda bırakmıştır. 1939'da uluslararası durum o kadar bozulmuştu ki bütün devletler, önceki felaketin sona ermesinden daha yirmi yıl sonra Avrupa'nın yeniden savaşın içine çekileceği ihtimalini göğüslemek zorunda kalmıştır.”⁴⁶

Özellikle Almanya ve Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da yayılmacı bir politika izlemesi ve Rusya'da baştaki Bolşevik rejimin Avrupa'daki diğer devletlerin güvenliğini tehdit etmesinden ötürü bu iki ülke, diğer Avrupa devletleri tarafından dışlanmıştır. Ayrıca bu dönemde Balkan devletleri arasında da Bolşevik Rejiminin yayıldığı görülmüştür.

“Balkan Devletleri arasında Bolşevik Rejimi, Bulgaristan tarafından 1934'te, Yugoslavya tarafından 1940'ta tanınırken; Yunanistan, Arnavutluk ve Romanya tarafından hiç tanınmamıştır. Bu politika, I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki dönemde yerel komünist partilerin yükselişi ve işçiler arasındaki huzursuzluğun artmasının sonucu olarak Avrupa'yı kasıp kavuran komünizm karşıtı genel histerinin parçasıydı. II. Dünya Savaşı'nın çıkmasından hemen önceki yıllarda, Bolşevik Devrimi tehdidi, hem gerçek hem de hayalî olarak, gerek uluslararası ilişkilerde gerekse bütün devletlerin iç politikasında hayati rol oynamıştır.”⁴⁷

Rusya ile beraber yayılmacı bir politika izleyen Almanya'nın ise 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırmasıyla başlayan İkinci Dünya Savaşı, Balkan coğrafyasındaki Türklerin Balkan Savaşlarından sonra acı yıllar geçirdiği bir dönem olmuştur.

⁴⁶ Jelavich, *age*, s. 203.

⁴⁷ Jelavich, *age*, s. 204.

Almanya'nın Polonya'yı işgalinin ardından gözünü Balkan coğrafyasına dikmesi de Balkan Türklerinin bu acı tarihine yenisini eklemiştir.

“Alman ordularının Romanya'yı işgale başladıkları sırada, Türkiye'de bulunan Alman büyükelçisi Von Papen, Hitler'in Balkanlara yeni bir şekil vermek istediğini açıklamıştır.”⁴⁸ Daha sonra Kral II. Carol'un Viyana'da Macar, Alman ve İtalyan dışişleri bakanlarıyla yaptığı konferansta Erdel'in önemli bir şehri olan Cluj'u Macaristan'a vermeyi kabul etmesi, kamuoyu tarafından öfkeyle karşılanmıştır. Bunun üzerine II. Carol krallığı bırakmış hükümetin başına milliyetçi tavrıyla bilinen General Ion Antonescu geçmiştir. Milliyetçi tavrı Antonescu'nun savaşta Rusya'ya karşı Almanya'nın yanında savaşmasını belirlemiştir. Milliyetçi Antonescu'nun, Codreanu önderliğinde kurulan faşist parti Demir muhafızlar ile temasa geçmesi Demir muhafızların Lejyoner Devlet Rejimi kurmasına sebep olmuştur.

“Bu parti artık devletin tek partisi olmuştur ve Antonescu; İtalya'daki duce, Almanya'daki Führer ve Yunanistan'daki Archigos'un dengi olan conducator (lider) unvanını almıştır. Lejyoner idaresindeki dönem bir felaket dönemidir. Muhafızlar eski muhaliflere ve Yahudilere karşı bir dizi şiddet eylemine girişmiş ve aralarında tarihçi Nicolae Iorga ve ekonomist Virgil Madgearu'nun da bulunduğu önde gelen kimseler öldürülmüştür”⁴⁹

Demir Muhafızların iktidarda olduğu dönemde ise Romanya Türkleri yapılan baskılar karşısında Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır. “H. Yıldırım Ağanoğlu, (2011) 1935-1940 yılları arasında Dobruca'nın dört sancağından göçen Türklerin sayısının 64. 570 kişi (ss. 332-333) olduğunu bildirmektedir.”⁵⁰

Bulgaristan'ın yönetimi altındaki Makedonya Türkleri de bu dönemde zor bir süreçten geçmişlerdir. Bulgaristan yönetimindeki Türklere son derece kötü davranılmış, Ayrıca Türklere Bulgarca eğitim zorunlu kılınmıştır

⁴⁸file:///C:/Users/casper/Desktop/ikinci%20dünya%20savaşı/_kinici%20D__nya%20Sava____'nda%20Balkanlardaki%20Geli__meler%20ve%20T__rkiye'nin%20Tutumu[#247092]-214898.pdf, (Erişim tarihi: 20.02.2020)

⁴⁹ Jelavich, *age.*, s. 238.

⁵⁰ Ağanoğlu, *age.*, s. 332-333.

“Bu tarihler Yugoslavya Türkleri için ise suskunluk dönemi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nda Kosova; faşist Alman ve İtalyan güçlerinin kontrolü altında olan bir bölge haline gelmiş ve savaş yıllarında tekrar canlanan Büyük Arnavutluk’un kurulma fikri, bölgede yaşayan milliyetçi Arnavutları faşist işgalciyle işbirliği yapmaya itmiştir. Bu işbirliğinin sonucu olarak kurulan Balist çeteleri, Kosova’nın büyük bölümüne hakim olmuştur. Böyle bir ortamda, “Arnavutların geri kalmalarına ve istiklâle kavuşamamalarına sebep gösterilen Türklerin, ulusal kimlikleri konusunda suskun kalmaktan başka seçenekleri olmamıştır”⁵¹Böyle bir baskı rejimi ortamında yaşamak zorunda kalan Kosova Türkleri 1941’den 1951’e kadar sürecektir bir suskunluğa gömülmeyi tek çare olarak görmüşlerdir.

Yunanistan ise savaşın başından beri tarafsızlığını korumasına rağmen, İtalya’nın Arnavutluk’u işgal etmesiyle bu politikasından vazgeçmiştir. İtalya’nın ise Yunanistan’ın, İngilizlere askerî üs olarak verilmesini ve Yunanistan’daki Arnavutlara gösterdiği kötü muameleyi ileri sürerek Yunanistan’a savaş ilan etmesi, bölgedeki Batı Trakya Türklerini, yönetimi altındaki Yunanistan tarafında savaşmağa mecbur etmiştir.

“İtalyan-Yunan ve Alman-Yunan çatışmalarına katılan Türkler için çeşitli rakamlar verilmektedir, genel olarak ise 16-17.000 kadar Batı Trakyalı Türk Yunan ordusunda görev almış ve Türklerden oluşan tabur ve bölükler özellikle Arnavutluk cephesinde ve Görice’nin zaptında üstün başarılar göstermişlerdir. Batı Trakya Türkleri bu çarpışmalarda 3.000 şehit vermiştir”⁵²

“İkinci Dünya Savaşı’nda Nazi ordularının desteğiyle Batı Trakya ve Makedonya’yı işgal eden Bulgar kuvvetlerinin İskeçe’deki ilk icraatları ise “Pazar Yeri Camii’ni” yıkmak olmuştur. Bundan başka Batı Trakya basın hayatında önemli bir yeri olan Gümölcine merkezli “Ülkü” gazetesinin matbaası basılarak yağmalanmış, yağmalanamayan aletler ise kullanılamayacak hale getirilmiştir. Mayıs 1941’de Gümölcine’de yapılması kararlaştırılan katliam ise Türk konsolosu Tefik Türker’in cesur çıkışı sayesinde önlenmiş, ama yine de soygun ve darp tarzı olaylara engel

⁵¹ Engüllü, *age.*, s. 297.

⁵² <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1719>, (Erişim tarihi: 01.08.2019)

olunamamıştır. Batı Trakyalı Türk aydınları Bulgarlar tarafından çeşitli hareketlere maruz kalmış, bunlardan pek çoğu “Kemalist” oldukları gerekçesiyle sürülmüş, maddi manevî tecavüzlere maruz kalmışlardır”⁵³

Nitekim Almanya’nın Rusya tarafından işgal edilmesiyle biten ve Avrupalı devletleri uzun soluklu bir buhrana sürükleyen İkinci Dünya Savaşı görüldüğü gibi sadece bu devletlerin kendi aralarında yaptığı savaş olmaktan çıkmış, Balkan coğrafyasındaki Türkleri de sosyal, ekonomik ve manevî anlamda bir yok oluşa sürüklemiştir. Bölgedeki Türkler, bir baskı ortamında zorbalığa karşı durmaya çalışırken, kimi zaman da kendilerini derin bir suskunluğun girdabında bulmuşlardır. Hiçbir ilgileri bulunmayan bir savaşta varoluş mücadelesi vermek zorunda kalmaları da makûs talihlerinin bir dönemi olarak zihinlere kazılmıştır.

Son olarak değinmek gerekir ki yapılan araştırmalardan Sovyet coğrafyasındaki Gagavuz Türklerinin de SSCB’nin yanında savaşa katılmak zorunda kaldığını söyleyebiliriz. “Anton Büyüklü, Vasili Margarit, Mihail Karamilev gibi isimler SSCB ordusunda komutanlık yapmıştır. Bu isimlerin Stalingrad’dan Kişinev’e kadar savaşarak Besarabya’nın geri alınması ve Moldova’nın bugünkü sınırlarına kavuşmasında büyük paylarının olduğunu söyleyebiliriz.”⁵⁴

1.1.6. 1940’ların Sonundan Günümüze Balkan Türkleri:

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle Yunanistan hariç diğer Balkan ülkelerinde komünist rejimlerin iktidara geldiği görülmektedir. Öncelikle Tito önderliğinde kurulan Yugoslavya’daki komünist rejim bölgeyi altı eyalete bölmüştür. Bunlar, Bosna-Hersek, Karadağ, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya ve Sırbistan’ın oluşturduğu 6 cumhuriyettir. Sırbistan Cumhuriyeti içerisinde de ayrı iki otonom bölge oluşturulmuştur: Kosova ve Macar ile Voyvodino bölgeleri.

Yugoslavya’da Tito’nun önderliğindeki komünist iktidar devrinde Tito-Stalin arasında bir sürtüşme olmuştur. Çünkü Tito’nun gelecekte kendisini Balkan ülkelerinin lideri olarak görmek istemesi kendisi gibi lider olan ve yayılmacı politika

⁵³ <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1719>, (Erişim tarihi: 01.08.2019)

⁵⁴ <https://politikakademi.org/2013/05/unutulan-turkler-gagauzlar/>, (Erişim tarihi: 20.03.2020)

izleyen Stalin ile ters düşmesine sebep olmuştur. Bunun dışında çatışmanın başka sebepleri de olmuştur.

Araştırmacı Nasubeyoğlu, (2020) bu çatışmanın kaynağını; birincisi Yugoslavya'daki komünist rejimin; Sovyet Rusya'nın sayesinde değil de Tito ve partizanlarının Almanlara karşı yaptığı silahlı mücadele sonunda Tito'nun bağımsız hareket etme isteği; ikincisi, Tito'nun kendisini Balkanların bir lideri yapmak isteği doğrultusunda Bulgaristan, Romanya ve Macaristan ile çeşitli işbirliği ve ittifak antlaşmaları yapması, hatta Belgrad etrafından toplamak üzere Yunanistan'da Markos'un da galip geldiği taktirde Yunanistan'ı da katarak bu ülkelerle Balkan Federasyonu'nu kurmak istemesi ve Rusya'nın buna karşı tavır alması; üçüncüsü, Yugoslavya'nın Arnavutluk üzerinde kurduğu nüfuztan Rusya'nın memnun olmaması ve dördüncü olarak da Rusya'nın, Tito'nun Sovyet komünizmini ve sistemini tatbik etmesini istemesi karşısında Tito'nun buna karşı gelerek komünizmi Yugoslavya'nın millî şartlarına göre tatbik etme çabasında olmasıdır" (ss. 42-43) şeklinde dört maddede açıklamıştır.⁵⁵

"Tito ile Stalin arasındaki çatışmanın ardından, Arnavutluk'la da ilişkiler bitme noktasına gelmiştir. Bu dönemde Arnavutluk, Sovyetler birliğinden aldığı destek ile Yugoslavya'yı baskı altına almaya çalışmış ancak Yugoslavya bu tavra oldukça sert bir tavır ile karşılık vermiştir. Yugoslavya'nın takındığı bu karşı tavır çerçevesinde atılan adımlardan biri de, Kosova ve Batı Makedonya'da yaşayan Türklere karşı yumuşak bir politika izlenmesidir. Bu politikayla 1944 yılından beri "Kosova'da Türklere uygulanan baskıcı politikanın yerini 1951 yılında Türk varlığının tanınması almıştır. Böylece Türklere ana dilde öğrenim hakkı verilmiştir."⁵⁶

Savaşın sonra Balkan ülkelerinden biri olan Bulgaristan'da ise Yugoslavya'daki hâkim komünist rejim, yönetimi ele geçirmiştir. Yeni kurulan hükümet Kimon Georgieff önderliğindeki "Vatan Cephesi" adını taşımaktaydı. Bu kurulan yeni hükümet Bulgaristan'da komünist yönetimin ilk adımı olmuştur.

⁵⁵ file:///C:/Users/casper/Downloads/balkan_tarihi%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 20.03.2020)

⁵⁶ Engüllü, *age*, s. 304.

“İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Bulgaristan’ın doğu bloğunda, Türkiye’nin ise batı bloğunda yer alması iki ülkenin barış şartlarını zorlamasına rağmen 1947’de kabul edilen Bulgaristan Anayasası da azınlıklara ana dilleri ve kültürleri hususunda haklar sağlamıştır. Anayasanın 79’uncu maddesinde; “Milli azınlıkların ana dilinde öğretim yapma ve millî kültürlerini geliştirme haklarının olduğu, Bulgar dilinin öğreniminin ise mecburiliği vurgulanmıştır.”⁵⁷

Bu yasa ile amaç azınlıklara dil, eğitim hakkı verirken bir yandan da devletin güdümünde yetiştirmelerini sağlamak, böylece kontrol altına almayı kolaylaştırmaktı. Bu yasayla Bulgaristan Türkleri, gerçekten haklarına kavuştuklarını düşünmüş ve yeni yönetimi desteklemişlerdir. Ancak ilerleyen yıllar durumun hiç de böyle olmadığını göstermiş. Dinlerini yaşayamayan, devletin güdümünde olan, onun istediği Bulgar gelenek ve görenek kalıplarında yaşamak istemeyen Bulgaristan Türkleri çareyi Türkiye’ye göç etmekte bulmuştur.

Bilal Şimşir’in Bulgaristan Türkleri üzerine kaleme aldığı araştırması, yukarıda bahsettiğimiz konuyla ilgili önemli bir çalışmadır. Şimşir (2012), bu çalışmasında; “yeni yönetimin ağır vergiler alması, büyük çoğunluğu köylü olan Türklere ürünlerinin önemli bir bölümünü devlete vermesi için baskı yapması, eski rejimde olduğu gibi Türk çocuklarını “Trudovak” adı verilen işçi asker taburlarına alıp çok ağır işlere koşması, okul çağındaki çocukları da “Brigadir” adı verilen kısa süreli işçi taburlarına alıp çalıştırmısından” (s. 232) bahsetmiş ve bu kötü koşullardan ötürü Bulgaristan Türklerinin göç etmek zorunda bırakıldıklarını gözler önüne sermiştir.”⁵⁸ “Ayrıca 1947 yılında hiç sebepsiz olarak Türk azınlığının ileri gelenleri ve kalburüstü aydınlarının da toptan tutuklanmaya başladıklarını ve tutuklananların bir bölümünün bir süre sonra geri dönerken, bir kısmının ise daha uzun zaman nerede olduklarının bilinmediğini”⁵⁹(s. 232) bildirmiştir.

Bu dönemde Sovyet Rusya’nın lideri Stalin, ileride Türkiye’de kurulacak komünist rejim için Bulgaristan’dan Türkiye’ye yapılan göçlerin önüne geçmek istemiş,

⁵⁷ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. VIII*. Ankara 1997, s. 20.

⁵⁸Şimşir, *age.*, s.232.

⁵⁹ Şimşir, *age.*, s.232.

bundan dolayı 30 Kasım 1951 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü yasaklamıştır. Bu konuyla ilgili de Şimşir (2012), “göç yasağı sonunda göç için hazırlıklarını tamamlayan Bulgar Türklerinin pasaportlarını Bulgar polisine teslim ettiklerini, bu topraklarda yiyecek ekmeğimiz, çekecek çilemiz varmış diyerek geri döndüklerini ve 1.500 kadar Bulgar Türkü'nün de sınırdan geri döndürüldüğünden”⁶⁰ (s. 247) bahsetmiştir.

1950 yılında Bulgaristan Türklerinin akın akın Türkiye'ye göç etmesine sebep olan komünist rejim aynı tarihlerde Romanya'daki Türk varlığına da zor zamanlar yaşattmıştır. Romanya savaş sonrası Orta ve Doğu Avrupa'daki diğer ülkelerin kaderini paylaşarak Sovyet baskısı altına girmiş ve komünist rejimi benimsemek zorunda kalmıştır. Ülkede artan Sovyet etkisi, komünizmin etkisini iyice arttırmıştır. Romen Komünist Parti ve Sosyal Demokrat Parti birleşerek Romen İşçi Partisi'ni oluşturmuştur. 30 Aralık 1947'de Romen kralı çekilmek zorunda kalmış ve ülke Romanya Halk Cumhuriyeti adını almıştır. 1952 yılında Sovyet modeline yakın bir anayasa kabul edilmiş ve Georghiv Dej 1965 yılında ölünceye dek ülkenin başkanı olmuştur. Uzun yıllar baskıcı bir komünist rejimle yönetilen Romanya, Sovyet lider Stalin'in 1953 yılında ölmesinin ardından Sovyetlerden uzaklaşmaya başlamıştır.

“1965 yılında Romen İşçi Partisi yeniden Romen Komünist Partisi adı almış ve kabul edilen yeni anayasa ile ülkenin adı da Romanya Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirilmiş ve Romanya Komünist Partisi Genel Sekreteri Nikolay Çavuşesku devlet konseyi başkanı olmuştur. Kurmuş olduğu polis devletiyle baskıcı ve yıldırıcı bir politika izleyen tek parti yönetimi ile uzun yıllar iktidarda kalmayı başaran Çavuşesku'nun ilan ettiği yeni anayasa, Sovyetlerin ülke üzerindeki kontrolünü iyice azaltmıştır”⁶¹

“Bu dönemde Romanya Türkleri derin bir sessizliğin içine gömülmüşlerdir. Romanya'da yaşayan Türkler dil, eğitim ve yaşamının getirdiği haklardan mahrum bırakılmışlardır. Romanya'da yaşayan bütün Türklerin okulları, dernekleri, gazete ve dergileri kapatılmış, Türkçe konuşmak yasaklanmış, dinî faaliyetler engellenmiş ve

⁶⁰ Şimşir, *age.*, s.232.

⁶¹ file:///C:/Users/casper/Downloads/giray_saynur_bozkurt_gecmisten_gunumuze_romanyada_turk_varligi%20(1).pdf (Erişim tarihi: 09.03.2020)

kültürel çalışmaları yasaklanmıştır. Türk çocuk ve gençlerini Romen okullarında okumaya mecbur etmiş; ana dillerini unutmak zorunda bırakmıştır.”⁶²

Yunanistan Hükümeti ise İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1946 ile 1949 yılları arasında gerçekleşen bir iç savaşla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Çıkan bu iç savaşın kaynağı SSCB’nin Yunanistan’da da komünist rejimi yerleştirme arzusundan kaynaklanmıştır. Ayrıca ülkedeki ekonomik koşulların bozukluğu Akdeniz’de güçlü bir üs oluşturmak isteyen İngilizlerin desteklediği hükümete karşı muhalif komünist bir kesimin oluşmasına sebep olmuştur. İç savaş sırasında Batı Trakya Türkleri hem hükümet hem de Yunanistan sınırları içinde faaliyetlerde bulunan komünistler tarafından ağır zulümler görmüşlerdir. Üç yıl boyunca Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan sınırlarında meydana gelen iç çatışmalar Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan komünist rejimlerinden de destek görmüştür.

Konuyla ilgili Hikmet Öksüz (2016), “İsyancı çetecilerle Yunan Hükümeti kuvvetleri arasındaki çarpışmaların önemli bir kısmının Batı Trakya Bölgesinde olduğu için buradaki Türklerin çoğu zaman iki ateş arasında bırakıldığını, yaşamakta oldukları şehir, kasaba ve köylerin baskınlara maruz kaldığını, bu uygulamalara gerekçe olarak da Türklerin karşı tarafa yardım ettiği varsayımının ileri sürüldüğünü”⁶³ (s. 117) söyleyerek Batı Trakya Türklerinin iki taraf arasındaki zor durumuna dikkat çekmiştir.

Türk halkına yapılan işkenceler Türkiye’ye iltica eden göçmenler tarafından da feci duyularla anlatılmıştır. Mülteciler Batı Trakya’dan Türkiye’ye geçebilmenin zorluklarına değindikten sonra genellikle şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Yunanistan kuvvetleri ile çarpışan komünist çeteleri sıklıkla gece yarısından sonra köy ve evleri basmışlar, insanların yiyecek ve eşyalarını, hayvanlarını ele geçirmişlerdir. Kendilerine karşı çıkanlara işkenceler yapılmış, hatta kadınların memeleri, erkeklerin kulakları kesilmiş ve gözleri kör edilmiştir.”⁶⁴

⁶²file:///C:/Users/casper/Desktop/giray_saynur_bozkurt_gecmisten_gunumuze_romanyada_turk_varligi.pdf, (Erişim tarihi: 20.03.2020)

⁶³ Hikmet Öksüz, *Yirminci Yüzyılda Batı Trakya Türkleri*, Trabzon 2016., s. 131.

⁶⁴ Öksüz, *age*. s. 123.

Çete baskınlarının yaratmış olduğu bıkınlık ve hükümet kuvvetlerinin emniyet gerekçesiyle köyleri boşaltması tarım ekonomisine bağlı Batı Trakya Türklerini, Türkiye'ye doğru göçe yöneltmiştir. "Göçle ilgili olarak çetelerin elinden kaçarak Türkiye'ye sığınan Hüseyin İzzet adlı göçmenin anlattıkları ilgi çekicidir. Hüseyin İzzet, Yunan çetelerinin iki yıldan beri durmadan Türk köylerini ve evlerini yağma ettiklerini, Türklerin can korkusuyla çetelerin her dediğini yaptıklarını ve karşı gelenleri işkence ederek dağa kaldırdıklarını anlatmıştır."⁶⁵

3 yıl süren mücadele sonunda hükümet isyancıları bastırmıştır. Tito'nun da Yugoslavya sınırını kapatması isyancıların desteğini yok etmiştir. Böylelikle hükümetin işi kolaylaşmış ve isyancılar temizlenmiştir. "1946 ile 1949 yılları arasında süren bu iç savaşta hükümet tarafından 70.000, isyancılar tarafından 38.000 kişinin öldüğü, iç savaşın sonunda 70.000 civarında göçmenin olduğu, Batı Trakya Türklerinden 27.400 kişinin Yunanistan ordusunda mücadele ettiği kayıtlara geçmiştir."⁶⁶

Yunanistan'ın komünist rejimin etkisinden kurtulduğu 1940'lı yıllardan sonra diğer Balkan ülkelerindeki komünist rejim yönetimlerinin de yavaş yavaş sallanmaya başladığı görülmüştür. Bunlardan biri de Romanya'daki Çavuşesku'nun başında bulunduğu komünist rejimdir. Romanya'da daha önce de bahsettiğimiz gibi 1965 yılında başa geçen Çavuşesku, komünist rejimin tabiri caizse eli kanlı lideri olmuştur. "Ülke içinde kanlı komünist iktidarı sürdürmüş, halkın büyük felaketler yaşamasına, açlık ve sefalet içinde ölmesine sebep olan Çavuşesku 1989 yılında hükümet karşıtı gösterileri vahşi bir şekilde bastırmış, kısa bir süre sonra da Bükreş'e kaçmak zorunda kalmıştır. Ancak 22 Aralık 1989 yılında yakalanmış, devrilmiş ve yargılanarak idam edilmiştir."⁶⁷

"1990 yılında Çavuşesku'nun yerini alan Ion Iliescu aynı baskıcı politikaları devam ettirmiş ve kısa süre sonra o da iktidarı bırakmak zorunda kalmıştır. 1996 yılında yapılan seçimlerde merkez partilerin koalisyonu ezici biçimde iktidara gelmiştir. İlk

⁶⁵ Öksüz, *age.* s. 128.

⁶⁶ Öksüz, *age.* s. 131.

⁶⁷ file:///C:/Users/casper/Downloads/giray_saynur_bozkurt_gecmisten_gunumuze_romanyada_turk_varligi%20(1).pdf(Erişim tarihi: 20.03.2020)

defa anti-komünist bir koalisyon seçimi kazanmış ve Emil Coanstantinescu yeni başkan seçilmiştir.”⁶⁸

Bu dönem, Türkler için rahat bir nefes alma dönemi olmuştur. 1989 devriminden sonra baskı altından kurtulan Türkler seslerini duyurmaya başlamışlardır. 1989’da Romanya Demokrat Türk Müslüman Birliğini kuran Türkler, sonrasında ise Romanya Türklerinin Demokratik Birliği gibi isimlerle seslerini duyurmaya devam etmişlerdir. Günümüzde de hâlâ varlığını sürdüren Romanya Demokratik Türk Birliğinin amacı; Türklerin haklarını korumak olmuştur.

“Romanya Türklerinin haklarını kazanmaya başladığı 1989’dan günümüze Romanya’da 30’dan fazla Türkçe gazete ve dergi çıkmıştır. Bugün Köstence’de gerek Tatar Birliği gerekse Türk Birliği tarafından aylık gazete ve dergiler yayınlanmaktadır. Türk-Tatar Topluluğu’nun yayın organı olarak finansmanı Romanya Hükümeti tarafından karşılanan iki gazetesi vardır. Bunlar, Romanya Demokratik Türk Birliğinin çıkardığı “Hakses” ve Romanya Tatar-Türk Müslüman Demokratik Derneğinin çıkardığı Karadeniz’dir.”⁶⁹

“1990 sonrası dönemde Romanya’da azınlıkların durumunun düzeltildiğini görüyoruz. Romanya’daki azınlıklara tüm haklar verilmiştir. Bu bağlamda Dobruca Bölgesi’nde, Türkler dahil 17 azınlığın mevcut olduğunu ve her birinin uluslararası standartlarda azınlık haklarından yararlandığını belirtmeliyiz. Bu haklar çerçevesinde Türkleri ayıran, Türkleri asimile eden bir politika izlenmemekte ve Türklerin aralarında Türkçe konuşmaları, dinî inançları gereği davranışları, Türkiye’ye seyahatleri engellenmemekte, yüksek öğrenim yapmak isteyenler öğrenimini rahatça gerçekleştirebilmektedir.”⁷⁰

Romanya’da komünist rejimin çöktüğü bu tarihlerde Bulgaristan’daki Türklere yapılan zorbalıklar, 1950’li yıllardan sonra 1960’larda da devam etmiştir. Bu durum, Bulgaristan Türklerini anavatan Türkiye’ye göç etmeye zorlamıştır. “O dönemde

⁶⁸file:///C:/Users/casper/Downloads/giray_saynur_bozkurt_gecmisten_gunumuze_romanyada_turk_va_rligi%20(1).pdf(Erişim tarihi: 20.03.2020)

⁶⁹file:///C:/Users/casper/Downloads/giray_saynur_bozkurt_gecmisten_gunumuze_romanyada_turk_va_rligi%20(1).pdf(Erişim tarihi: 20.03.2020)

⁷⁰file:///C:/Users/casper/Downloads/giray_saynur_bozkurt_gecmisten_gunumuze_romanyada_turk_va_rligi%20(1).pdf(Erişim tarihi: 20.03.2020)

Bulgaristan Türklerine yapılan zulümleri Emir Alieva adlı bir Bulgaristan Türkü Yeni Işık gazetesine anlatmıştır. Alieva, Gotse Delçef Tarım Kooperatifi'nde günde 16 saat çalıştığını, en fazla tütünü kendisinin topladığını ifade etmiştir. Bulgaristan Türklerinin şafak sökmeden işe başladığını ve gece yarısına kadar çalıştığını ve Bulgarların domuz bakıcıları olarak kullanıldıklarını da eklemiştir.”⁷¹

Bulgaristan'ın Türklere uyguladığı ekonomik baskılar dışında; 1958 yılında Türk liselerini kapatması, Türkçe konuşmayı yasaklaması, Bulgar Türklerinin isimlerini Bulgarca isimler ile değiştirmesi ve yönetime gelen Todor Jivkov'un köylerdeki bütün Türk ilkokullarını kapatması Bulgaristan Türklerinin sosyal ortam ve eğitim ortamında karşılaştıkları başka bir baskı boyutunu gösterir. Şimşir (2012), bu duruma kanıt olarak, “1964 yılında Bulgaristan'da, okul çağındaki sayısı 152.000'i aşan çocukların eğitim haklarının elinden alındığını” (s. 282) göstermiştir.⁷² İlerleyen yıllarda da Bulgar Hükümeti sert ve acımasız tavrından vazgeçmemiş ve 1984 yılının Aralık ayında Türklere asimilasyon çalışmalarını ağır bir şekilde uygulamaya başlamıştır. Bu sene içerisinde Türklüğe dair ne varsa yasaklamış, Türkleri Bulgarlaştırmaya yönelik zorla isim değiştirme emri vermiştir.

1985'den itibaren uygulanan zorla Bulgarlaştırma politikaları karşısında Bulgaristan Türkleri, aydınları büyük bir direniş göstermişlerdir. Bulgaristan Türklerinin aydınlarından biri olan Rıza Mollov, asimile hareketlerine yazılarıyla karşı çıkmıştır. Ancak o bu direnişi karşısında öldürülmüştür. “Sofya Büyükelçisi Lütem'in, Rıza Mollov hakkında söyledikleri Bulgar zulmünün sınırsızlığını ve yaptıkları zulümleri, işledikleri cinayetleri nasıl kılıfına uydurduklarını göstermektedir. Büyükelçi Lütem, Bir Türk gazetesinde Mollov'un Bulgar polisince günlerce dövüldüğünü ve bu işkence sonunda vefat ettiğini yazmıştır. Ayrıyeten Rıza Mollov'un isim değişikliği ve diğer asimilasyon politikalarını destekleyen bildiriye imzalamayı reddettiği de Lütem'in notları arasındadır.”⁷³

Dünya Halter şampiyonu- Bulgaristan Türkü Naim Süleymanoğlu da asimile çalışmalarına karşı direnen, hatta gittiği bir dünya takımı şampiyonasından kaçarak

⁷¹ Şimşir, *age.*, s.298.

⁷² Şimşir, *age.*, s.282.

⁷³ Şimşir, *age.*, s.416.

Türkiye'ye sığınan bir sporcumuzdur. Naim Süleymanoğlu Türkiye'ye sığınmak istediğini ise polise şu sözlerle bildirmiştir:

“Dinî inançlarımızı, örf ve adetlerimizi bir kenara iterek, zor ve baskı kullanarak, bizleri Bulgarlaştırmaya çalışıyorlar. Düne kadar Naim Süleymanov olan ismim bu kez Naum Şalamanov olarak değiştirildi. Bu olay bardağı taşıran son damla oldu. Daha Bulgaristan'dan ayrılmadan önce iltica etmeye karar vermiştim. Bulgaristan'dan annem, babam, biri erkek diğeri kız iki kardeşim var. Ben bütün bu tehlikeleri göze alarak öz vatanım Türkiye'ye iltica etmek istiyorum.”⁷⁴

13 Aralık 1986'da Ankara'ya getirilen Naim Süleymanoğlu, dönemin başbakanı Turgut Özal tarafından Türk kamuoyuna tanıtılmıştır. Naim Süleymanoğlu'nun Türkiye'ye sığınması Bulgaristan'daki asimile zulmünün canlı bir kanıtı olarak tarihe geçmiştir.

Bunun dışında 1985'te Ahmet Doğan tarafından kurulan “Bulgaristan Türk Millî Kurtuluş Hareketi” asimilasyona karşı direnişin öncüsü olmuş, hareket yayınladığı deklarasyon ile amaçlarını 6 bölümde anlatmıştır:

“Bulgaristan Türk Millî Kurtuluş Hareketi programının birinci bölümünde; 20 yıldır Bulgaristan yönetimleri tarafından sürdürülen asimilasyon uygulamaları sonucu Türk halkının millî bilincinin erimeye başladığı, bu durumun kaldırılması için güvenli bir siyasal ve sosyal ortamın yaratılması gerektiği vurgulanmıştır. İkinci bölümde isim değiştirme uygulamasına son verilmesine ve azınlığın hak ve özgürlüklerinin iade edilmesine karşı mücadelenin başlatılmasına karar verilirken, üçüncü bölümde Bulgaristan yönetimine karşı yapılacak olan direnişin yöntemi belirlenmiş, bu direnişin dinsel, siyasal ve ekonomik araçlarla sürdürüleceği açıklanmıştır. Dinsel yöntemle millî kimliği koruyan ve destekleyen dinsel faaliyetlere önem verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Siyasal mücadele yöntemleriyle kitlesel mücadelenin örgütlü bir hal alması, Türk gelenek ve göreneklerinin devam edilmesi, Türkçe'nin zenginleştirilmesi, Türk köylerine atanan Bulgar öğretmenlerin faaliyetlerinin engellenmesi, toplama kamplarında tutulan Türklerin ailelerine yardım toplanması, öldürülen kişilerle ilgili bilgi edinilmesi, tutuklananların serbest bırakılması için

⁷⁴ Şimşir, *age.*, s.417.

kitlesel gösterilerin yapılması, azınlığın çıkarlarına ihanet edenlerle örgütün faaliyetlerini engelleyenlerin cezalandırılması gibi önlemler alınması amaçlanmıştır.”⁷⁵

Bu hareket; Kırcalı, Hasköy, Filibe, İslimye, Bugaz, Razgrad, Şumnu, Rusçuk, Hacıoğlupazarcığı, Silistre gibi Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde faaliyetlerde bulunmuştur. Bu hareketin yanında kurulan “Bulgaristan Bağımsız İnsan Hakları Derneği, İnsan Haklarının Savunulması Demokratik Birliği”, “1989 Viyana Destek Derneği” Bulgar Türklerinin direnişine büyük bir destekle katılmıştır.

Direnış çerçevesinde Silistre ve Şumnu’da yapılan gösteriler direnişin bir parçası olmuş, devamında Osmanpazar, Razgrad gibi yerlerde Türkler gösterilere devam etmiştir. Gösteriler sırasında baskıcı rejim, Türklerin direnişine polis gücüyle karşı koymuş; barışçıl, hak talep eden direniş meydanlarını kana bulamaktan geri kalmamıştır:

Örneğin; “20 Mayıs’ta Pristoe köyünde başlayıp Kliment, Naum ve Takaç köylerinden geçerek birkaç bin kişilik bir kalabalığa dönüşen protesto yürüyüşü Kaolinovo’da devam ettiği sırada Bulgar güvenlik güçleri kalabalık üzerine ateş açmış, çok sayıda kişinin yaralandığı bu olay sırasında 47 yaşındaki Necip Osman Necip bir tüfek dipçığı darbesiyle öldürülmüştür. Daha sonra konuyla ilgili olarak bir açıklama yapan Bulgar yetkililer Necipov’un kalp yetmezliği sonucunda öldüğünü bildirmişlerdir.”⁷⁶

1985-1989 yıllarındaki gösteriler sırasında Adil Mustafa Mehmet, Ali Süleyman Solak, Ömer Yusuf Ahmet, Hüseyin Hakkı Recep, Sezgin Salih Karaömer gibi saymakla bitmeyecek pek çok isim kurşuna dizilmiştir.

Zulümler Bulgar Türklerini anavatan Türkiye’ye göç etmek zorunda bırakmıştır. O yıllarda Bulgar Hükümeti’nin göçü yasaklaması Türkleri kaçırmaya yöneltmiştir. Türkiye ise Bulgaristan ile olan bütün antlaşmalara karşı gelerek Bulgaristan Türklerine Türkiye’ye geçmeleri için vizesiz geçiş uygulaması getirmiştir. “Türkiye’nin bu tutumuna karşı Bulgaristan bütün karşılıklı anlaşmaları, uluslararası

⁷⁵ Şimşir, *age*, s.422.

⁷⁶ Şimşir, *age*, s.430.

sözleşmeleri hiçe sayarak 2 Haziran'dan 22 Ağustos tarihine kadar 311. 862 Türkü sınır dışı etmiş ve göçe zorlamıştır.”⁷⁷

2 Haziran'dan bu yana zorunlu olarak göç eden Bulgaristan Türklerinin Bulgaristan'daki haklarını, mal ve mülklerini korumak amacıyla Türkiye vize uygulamasına 22 Ağustos'ta geri dönmüştür. Bu uygulamada Türkiye'nin en temel amacı; Bulgar Hükümetinin Bulgaristan'ı tamamen Bulgarlaştırarak uzun yıllar Bulgaristan'da yaşayan Bulgaristan Türklerini yok etmeye yönelik politikasının önüne geçmek olmuştur.

“Türkiye'den Bulgaristan'a olan bu kitlesel göç hareketi, 35 yıl Bulgaristan'ın başında bulunan Jivkov ve hükümetinin devrilmesine sebep olmuştur. Jivkov yönetimini sert bir dille eleştiren Bulgaristan Dışişleri Bakanı Peter Mladenov, 9 Kasım'daki Politbüro toplantısında Jivkov'u sert bir dille eleştirerek istifa etmesini istemiş ve yapılan oylamada Jivkov çekilmek zorunda bırakılmıştır”⁷⁸

29 Aralık 1989 'da Bulgaristan devlet konseyi ve bakanlar kurulunda soya dönüş sürecinde yapılan haksızlıkların ortadan kaldırılması yönünde yapılan tartışmaların sonunda Temmuz 1991'de kabul edilen yeni anayasa ile haklarının iadesinin yapılmaya başlanması, Bulgaristan Türkleri için ferah bir dönemin başlatıcısı olmuştur. “Yeni Anayasanın 36. Maddesinde: “Ana dilleri Bulgarca olmayan vatandaşların, Bulgarca'yı zorunlu olarak öğrenmelerinin yanı sıra, kendi ana dilini de öğrenme ve kullanma hakları vardır” şeklindeki ibarenin varlığı bu yeni dönemi müjdelemiştir.”⁷⁹ “Bulgaristan'da Türklere verilen haklar neticesinde 1991 yılının Ekim ayında Bulgaristan'da yapılan demokratik seçimlerde Türklerin kurduğu “Hak ve Özgürlükler Partisinden 24 milletvekili Türkleri temsil etmeye hak kazanmıştır. Bu tarihten sonra 24 milletvekilinin temsil ettiği Bulgaristan Türkleri yavaş yavaş haklarını geri almaya başlamışlardır.”⁸⁰

⁷⁷ Şimşir, *age.*, s. 441.

⁷⁸ Şimşir, *age.*, s.446.

⁷⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 24.

⁸⁰ Ağanoğlu, *age.*, s. 317.

Bulgaristan Türklerinin rahat bir nefes almaya başladığı yıllarda ise Yunanistan'daki iç savaş sonrası Batı Trakya Türklerinin makûs talihinin devam ettiğini belirtmek gerekir. İç savaştan çıkan yılğın Yunanistan yönetimi, 1949 yılından sonra hükümetin kurulması problemiyle uğraşmıştır. Yunanistan, yeni hükümetin kurulması sorunuyla uğraşırken 1967 yılında yapılan askerî darbe ile Yunanistan'da Albaylar Cuntası Dönemi başlamıştır. "Albaylar Cuntası Dönemi"nde 1968 yılının Eylül ayında halkın %92'lik evet oyuyla yeni bir anayasa kabul edilmiştir. Bu anayasa ile Krallık devrilmiş yerine Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cunta'nın başında olan lider Papadopoulos ise cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Ancak lider Papadopoulos 1973 yılının Kasım ayında bir darbe ile devrilmiştir. Başa gelen yeni yönetim General Dimitrios İonnidis liderliğinde kurulmuştur. İonnidis'in liderliği 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar sürmüş ve hareket sonunda İonnidis yönetimi devrilmiştir."⁸¹

"Sonrasında Yunanistan'da bir grup subay darbe yaparak anayasal hükümet kurmuş ve Paris'te sürgünde bulunan Karamanlis'i ülkeye davet etmiştir. Hükümet kurmak için geri dönen Karamanlis'in Yeni Demokrasi Partisi, 1974'ün 17 Kasım'ında yapılan seçimi kazanmış ve Cumhuriyet rejimine geçilmiştir."⁸² Ancak, Yunan iç savaşından 1967'ye kadar olan dönem Yunanistan ile Türkiye'nin ilişkilerinin inişli çıkışlı olduğu bir dönemdir. Yunan İç Savaşı'nın bitmesinden iki yıl sonra Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Batı Trakya'ya ziyareti Türkler açısından yumuşama döneminin bir göstergesi olmuştur. Bu gelişme Batı Trakya'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın adıyla bir Türk lisesinin açılmasını sağlamıştır. Ayrıca iki ülke arasında imzalanan 1951 Kültür Antlaşmasıyla Türkiye'den Türk azınlığın eğitimi için öğretmenlerin gönderilmesi de o dönemde Türkler için önemli bir gelişme olduğu söylenebilir.

Tüm bu gelişmeler Batı Trakya Türklerine biraz olsun rahat nefes aldırarak derken 1954'teki Kıbrıs Sorunu'nun cereyan etmesi Yunanistan ile Türkiye arasında gerilime sebep olmuştur. Ayrıca üzerine 6 Eylül'de Atatürk'ün evi bombalandı şeklinde bir haberin yayılması Türklerin İstanbul'da yaşayan Rum azınlığa karşı

⁸¹ Öksüz, *age.*, s. 142.

⁸² Öksüz, *age.*, s. 142.

yapılan provokasyonlar gerçekleştirmesine de sebep olmuştur. Siyasal emeller uğruna oluşturulan bu durum iki masum halkı birbirine düşürmüş, hem Türkiye hem de Yunanistan'ın prestijini zedelemiştir. Bu olaylardan sonra İstanbul'un yerlisi olmuş Rumlar Yunanistan'a göç ederken, Batı Trakya Türkleri de çareyi Türkiye'ye göç etmekte bulmuşlardır. Ayrıca 1967'de Yunanistan yönetimini ele geçiren Albaylar Cuntasının uyguladığı baskı ile de Batı Trakya Türklerinin sosyal-kültürel ve ekonomik hakları ellerinden alınmıştır. "Hakların gasp edildiği dönemlerde yani 1960 ile 1980 yılları arasında Türkiye'ye göç eden ve vatandaşlıktan çıkarılan Batı Trakya Türkü'nün sayısı tahminen 20.000 civarındadır. Ayrıca 1963 yılında Kıbrıs'ta Türklerin katliama uğramaları neticesinde Türkiye 13 Eylül 1964'te 1930 tarihli "İkamet, Ticaret ve Seyrüsefain Mukavelenamesi'ni feshetmiş ve bu fesih ile birlikte 8.600 Yunan uyruklu Yunanistan'a dönmek zorunda kalmıştır. Türkiye'den Yunanistan'a yapılan göçler, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sırasında ve sonrasında yoğunlaşmış ve İstanbul'daki Rumların sayısı 3.000-4.000'e kadar düşmüştür."⁸³

1981 yılında Yunanistan'ın başına Andreas Papandreu önderliğinde Pan-Helenik Sosyalist Parti gelmiştir. 1989 yılına kadar hükümetin başında bu parti kalmıştır. Ancak 1990 yılındaki seçimlerde iktidara tekrar Demokrasi Partisi geçmiştir. Pan-Helenik Sosyalist Partisi 1993'te yapılan seçimlerde tekrar iktidara gelmeyi başarmış, 2004 seçimlerinde ise iktidarın başına tekrar Yeni Demokrasi Partisi gelmiştir. Aradan geçen 5 sene sonunda 2009 yılında yapılan seçimlerde de Pan-Helenik Sosyalist Partisi iktidar gücünü yeniden almaktadır.

2009'da başa gelen Pan-Helenik Sosyalist Partisi'nin bu hükümlanlığı kısa sürmüştür. Bir süre teknokrat hükümeti tarafından yönetilen Yunanistan 2012 seçimlerinin sonunda Pan-Helenik Sosyalist Partisi ve Yeni Demokrasi Partisi'nin kurduğu koalisyon ile hükümet kurulmuş, Hükümetin başına da Antonis Samaras geçmiştir.

2015 yılında yapılan seçimlerin sonucunda da Radikal Sol Koalisyon Partisi Bağımsız Yunanlar Partisiyle kurduğu koalisyonla Aleksis Çipras önderliğinde hükümeti kurmuştur. Ancak Aleksis Çipras'ın önünde Yunanistan'ın batmaya yüz

⁸³ Öksüz, *age*, s. 20.

tutmuş ekonomisi büyük engel teşkil etmekteydi. “Bu dönemde Çipras’ın Avrupa Birliği ile borçlar konusuyla ilgili anlaşması, parti içinde tarafların oluşmasına sebep olmuştur. Bu olumsuzluklar neticesinde Çipras, istifa etmiş ve tekrar seçime gidilmiştir.”⁸⁴ “Ancak 2015 tarihinde tekrarlanan seçimlerde Aleksis Çipras iktidara yeniden gelmeyi başarmıştır. Aleksis Çipras’ın kabinesinde Başbakan yardımcısı Yannis Dragasakis, Dışişleri bakanı Nikos Kotzias, Maliye bakanı Yannis Varufakis, Savunma bakanı ise Koalisyon hükümetinin ortağı Bağımsız Yunanlılar Partisi (ANEL) Başkanı Panos Kammenos olmuştur.”⁸⁵ Ağustos 2019 ‘da yapılan seçimlerde ise Çipras seçimleri kaybetmiş yerine Kiriakos Miçotakis geçmiştir.

1981’den bu yana Yunanistan’da değişen sürekli hükümetlere rağmen Batı Trakya Türklerinin sorunları devam etmiştir. Oluşan baskı ve zulüm ortamına dayanamayacak duruma gelen Batı Trakya Türklerinin direnişe devam ettiği görülmüştür. Örneğin; 1985 yılında Doktor Sadık Ahmet’in direnişi bu durumun önemli bir kanıtı olma niteliğindedir. Yapılan haksızlıklara ve zulümlere karşı bir imza kampanyası başlatan Dr. Ahmet Sadık’ın hapis cezasına çarptırılması Türkleri sindirme politikalarının bir örneğidir. “Sadık Ahmet’in bu direnişi Batı Trakya Türklerinin direniş ve birlik duygusunu güçlendirmiştir. 15 Haziran 1989’da yapılan seçimde Sadık Ahmet, 5 Kasım 1989’da yapılan seçimde de İsmail Rodoplu bağımsız milletvekili seçilmişlerdir. 8 Nisan 1990’da yapılan bir seçimde de Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu bağımsız milletvekili olmuşlardır.”⁸⁶

8 Nisan 1990 seçimlerinde ise Batı Trakya’nın bağımsız Türk adayları 2 milletvekili çıkarmışlardır. Türklerin sesini duyurmaya başladığı bu tarihlerde Türklerin basın-yayın hayatı da canlanmış ve Batı Trakya Türkleri bazen sorunlar çıkmasına rağmen yaşadıkları topraklarda aktif rol alabilmiş, kooperatifler ve dernekler kurabilmişlerdir:

“Gümölcineli iki genç, Batı Trakya’da bir ilke imza attı. Ziraat Mühendisi ve Zootekni uzmanı olan iki genç, Batı Trakya’nın ilk Türkçe Tarım ve Hayvancılık

⁸⁴ Öksüz, *age*, s. 144-145.

⁸⁵ <http://www.gazetevatan.com/yunanistan-daki-secimin-galibi-yine-syriza-865992-dunya/> (Erişim tarihi: 01.08.2019)

⁸⁶ Öksüz, *age*, s. 22.

web sitesini kurdular. “Ziraat Mühendisi Salih Topal ile Zootekni Uzmanı Hamza Mehmet’in, www.omatege.gr” adı altında kurdukları web sitesi bölgedeki çiftçi ve hayvan besicilerinin başvurabileceği bir kaynak niteliğinde. Topal ve Mehmet, kendi olanak ve çabalarıyla hayata geçirdikleri web sitesinde, çiftçilere tarım ve hayvancılık alanında bilgi veriyor ve onları yeni gelişmelerden haberdar ediyor.⁸⁷

Trakyalı Türklerin kurduğu kooperatife Trakya Tütün Üreticileri Kooperatifi örnek verilebilir. “Örneğin; 2015 yılının 7 Mart Cumartesi günü toplanan Kooperatif “Tütünün Geleceği” konulu bir toplantı düzenlemiş ve Trakya Tütün Üreticileri Kooperatifi Başkanı Hüseyin Esat 2015-2020 yılları arasında uygulanacak yeni Tarım Politikasından (KAP) bahsetmiştir. Yeni Tarım politikasının tütünle ilgili primleri kapsamadığını belirtmiş ve Rodop ilinde 6.700 ailenin tütünden geçimini sağladığını ve tütünün bölgede tek ürün sayıldığını vurgulamıştır.”⁸⁸

Tabi iyi gelişmelerin yanı sıra Batı Trakya Türklerine yapılan ayrımcılıkların son bulmadığı da görülmektedir. Bunlarla ilgili olarak birkaç gazete haberi örnek verilebilir. Bunlardan bir tanesi Gündem Gazetesi’nin 2016 yılında attığı şu başlıkta görülür:

“Azınlık Üyesi Öğretmenlerine Oy Hakkı Tanınmadı:

“Gazetenin yukarıdaki başlıkta attığı haberin içeriğinde ilköğretim müdürlüklerine seçilmek için aday olan eğitim mensuplarının seçimi sırasında “Batı Trakya’da eğitim yapan Türk azınlık ilkokullarında görev yapmakta olan okul müdür ve müdür yardımcılara oy hakkı tanınmadığı yazıyordu.”⁸⁹ Yine Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu’nun iki dilli azınlık anaokulları talebi hususunda yapılan haber de dikkat çekicidir.⁹⁰

Görüldüğü gibi kimi zaman yaşanan sorunlarla kimi zaman da arada rahatlatacak gelişmelerle Batı Trakya Türklüğü günümüze kadar varlık mücadelesi vermekte ve Türk kültürünü elinden geldiğince yaşatmaktadır.

⁸⁷ <https://gundemgazetesi.com/haberyunanistan/detay/57>, (Erişim tarihi: 01.08.2019)

⁸⁸ <http://www.gundemgazetesi.com/haber/detay/37>, (Erişim tarihi: 02.08.2019)

⁸⁹ <https://gundemgazetesi.com/trakyahaber/detay/1200>, (Erişim tarihi: 02.08.2019)

⁹⁰ <http://gundemgazetesi.com/haberyunanistan/detay/1203>, (Erişim tarihi: 03.08.2019)

Bu yıllarda diğer Balkan Türkleri kadar ön planda olmayan Gagavuz Türkleri de Türk millî özelliklerini yaşatmaya devam etmiş başka Balkan Türk halkıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra seslerini iyice duyurmaya başlayan Gagavuz Türkleri, SSCB döneminde çıkan dil yasasına karşı direniş göstererek Türk varlığını hissettirmişlerdir.

SSCB dağılmadan önce Romencenin ana dil gibi yerleşmesi, ülkedeki diğer azınlıkları bu dili öğrenmeye zorlamıştır. Devam eden bu ayrımcılığı körükleyen durumlar nedeniyle 1990'da "Moldovya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" adı altında bağımsızlığını ilan etmişlerdir.

"1991 yılında ise Pridnestrovyia Moldova Cumhuriyeti olarak varlığını sürdüren hükümet, 1989 yılında, yani daha önceki bir dönemde Gagavuz Sovyet Sosyalist Cumhuriyetini tek taraflı olarak ilan etmiş, ancak bu otonom Moldova tarafından tanınmamıştır. Uzun mücadeleler veren Gagavuz Türklerinin köyleri Romanya'dan gelen 50 bin gönüllü milis ve polis tarafından barikatlarla çevrilmiştir. Bu uzun mücadele sonunda Moldova Parlamentosu 27 Temmuz 1994'de çıkarttığı insan haklarının ağırlıklı olduğu anayasayla otonom Gagavuz'a otonomluk vermiştir. 23 Aralık 1994'te de Gagavuz yerinin otonomisi Moldova tarafından resmen tanınmıştır."⁹¹

Geçirdikleri zorlu tarihî süreç hakkında bilgi verdiğimiz Balkan Türkleri bağımsızlığa uzun mücadeleler sonunda kavuşabilmişlerdir. Bu mücadeleler Balkanlardaki Türk varlığının tarihinde derin izler bırakmıştır. Günümüzde hâlâ etkilerini sürdüren bu bağımsızlık sevinci gerek Balkanlarda gerek anavatan Türkiye'de gerekse Orta Asya Türk toplulukları arasında sevinçle karşılanırken bir yandan da geçmişin derin mücadele yaraları sevinç gözyaşlarına karışmakta ve belleklerde canlılığını korumaktadır.

1.1.7. Balkan Türklerinin Kültür Yaşamındaki Gelişmeler

Her millet asırlardır yaşadığı coğrafyada dil, din, edebiyat, resim, mimari, el sanatları, gelenek ve görenekler bakımından zengin bir kültür mirası oluşturmuştur. Bu zengin kültürel oluşum, milletin varoluşunun yeryüzündeki bir yansıısıdır.

⁹¹ <https://www.turkyurdu.com.tr/> (Erişim tarihi: 04.08.2019)

Çizdikleri resimden, yazdıkları şiire, okudukları hikâyeye, yaşamlarını sürdürebilmek için inşa ettikleri evlere, ibadetlerini yaptıkları mimari yapılara kadar her şeyde; o milletin inancı, dili, kültürü, yaratılış mitolojisi, tarih bilinci ve ruhu bulunmaktadır.

Balkan coğrafyasında asırlardır yaşamlarını sürdüren Türkler de bu coğrafyada zengin kültür mirası oluşturmuşlardır. Batı Trakya, Makedonya, Kosova, Moldova, Romanya Türkleri; gelenek ve görenekleri, sanatları, inançlarıyla zengin Türk kültürünü Balkanlara bezemiş ve bu kültür birikimi onların sanatlarında, eğitimlerinde ve basın-yayın faaliyetlerinde yansısını bulmuştur.

Türklerin yaşadığı Balkan ülkelerinde gerek eğitim alanındaki gelişmeler gerek basın-yayın ve sanat alanındaki gelişmeler Türk varlığının birer göstergesidir. Bu nedenle çalışmamızda kültür yaşamındaki gelişmeler;

-Eğitimdeki Gelişmeler

-Kültürel Faaliyetler

başlıkları altında incelenmiştir.

1.1.7.1. Eğitimdeki gelişmeler

Osmanlı Devleti döneminde İstanbul'dan sonra eğitim bakımından ikinci sırada Rumeli yani Balkanlar gelmektedir. Burada Türklere eğitim vermek amacıyla Balkan coğrafyasında Türk okullarının faaliyet gösterdiği görülmüştür. “Bu coğrafyada yaşayan Türklerin Türklük bağlarından kopmamaları- aksine bu bağları güçlendirmek maksadıyla medreseler ve rüştiyeler açılmış, buralara öğretmenler tayin edilmiştir. Örneğin; Batı Trakya'da Gümölcine'de Hacı Hasan Mektebi, Gümölcine Rüşdiye Mektebi açılmış, yine Dedeoğlu, Dimetoka gibi yerlerde Osmanlı Devleti'ne bağlı okullar faaliyet göstermiştir. “Ayrıca Bulgaristan'da da 1875 yılına gelindiğinde 2700 mektep, 150 medrese ile 40 rüştiyenin eğitim verdiği görülmüştür.”⁹² Makedonya'nın “Üsküp” şehrinde de 1884 yılında Osmanlı Devleti tarafından “Tefeyyüz İptidai Okulu” adıyla kurulan okul, Osmanlı'nın Rumeli'de Türklerin eğitime verdiği önemi göstermekte ve günümüzde de halâ eğitim

⁹² Şimşir, *age.*, s. 32.

nedeniyle medrese “Mecidiye’ye taşınmış ve medresede Türk Dili dersi okutulmuştur.”⁹⁵

Gagavuz Türklerinin ise Türk eğitim sisteminden uzak kaldıkları görülmüştür. İstanbul’un fethinden sonra İstanbul’daki Rum patriğinin Hristiyanların temsilcisi olarak görülmesi Hristiyan Gagavuz Türklerini olumsuz etkilemiş ve Rum terbiyesiyle yetişmelerine sebep olmuştur. Ancak daha sonra bölgede açılan Rus ve Bulgar kiliseleri, Gagavuz Türklerinin eğitim alternatifini çoğaltmış ve ibadetin yalnız Rumcayla yapılmasının önüne geçmiştir. Böylece Balkan Türklerine olan bölgesel yakınlıklarıyla da Türk kültürünü yaşamaya çalışmışlardır.

“Ayrıca 1864 yılında kurulan Tuna Vilayeti ve bölgenin başına getirilen Mithat Paşa Balkanlar’daki eğitim reformunun öncüsü olmuştur. İlk olarak işe yeni okulların açılmasını sağlayarak başlayan Mithat Paşa ilerleyen dönemde öğrencilerin sıralara oturarak eğitim görmesini sağlamış, bu da yerde bağdaş kurarak eğitim gören Osmanlı milleti için önemli bir yeniliğin habercisi olmuştur. Sıra düzeninden sonra okullara yeni materyaller getirilmiş, Dünya Haritaları, yerküreleri sınıflara asılmıştır.”⁹⁶

“Bölgede açılan vilayet matbaası da eğitime katkı yapmak için piyasadakinden daha düşük fiyatla kitapları basacağını duyurmuş, ilk basılan kitap olarak alfabe kitabını çocuklara parasız olarak dağıtmıştır. Osmanlı Devleti de ilköğretimi zorunlu kılmış, bununla birlikte okuma yazma oranını artırmak, okuma yazmaya ilgiyi çekmek amacıyla öğrencilere Tuna gazetesinin parasız dağıtılmasını sağlamıştır.”⁹⁷

Ancak Balkan Türklerinin eğitim hayatındaki gelişmeler Osmanlı Devleti’nin zayıflaması ile eski gelişimini gösterememiştir. Ayrıca Osmanlı’dan kopan Balkan topraklarındaki Türk topluluklarının farklı devletlerin himayesi altına girmesi de Balkanlardaki Türk eğitimine ket vurmuştur. Bu nedenle Balkanlardaki Türkler, egemenliği altındaki devletlerin izin verdikleri derecede eğitim haklarını kullanabilmişler ve bu durumdan dolayı birçok zorlukla karşılaşmışlardır.

⁹⁵ <https://docplayer.biz.tr/150998307-Romanya-da-turk-dili-tarihi-ve-dobruca-daki-kostence-turkoloji-egitimi-1.html>, (Erişim tarihi: 09.03.2020)

⁹⁶ Şimşir, *age*, s. 36-37.

⁹⁷ Şimşir, *age*, s. 36.

Balkanlardaki Türk topluluklarından biri olan Batı Trakya Türkleri, uzun yıllar Yunanistan egemenliği altında varlıklarını sürdürdüklerinden Yunanistan hükümetinin izin verdiği haklar çerçevesinde eğitimlerini sürdürmek zorunda kalmışlardır. “Buna göre; Balkan Savaşları sonunda Yunanistan yönetimine geçen Batı Trakya Türklerinin imzalanan Atina Antlaşması ile eğitim öğretim hakları düzenlenmiştir. Bu antlaşmaya göre; din adamlarını yetiştirmek üzere bir okulun açılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca antlaşmaya göre; Özel Müslüman okulları ile Selanik’teki Mithat Paşa Sanat Okulu tanınmış, öğretimin Türkçe yapılmasına ve Yunancanın da zorunlu olmasına karar verilmiştir.”⁹⁸

“1920 yılına gelindiğinde ise Sevr Antlaşması’yla Yunanistan’daki Türklerin eğitim öğretimine yönelik haklar yeniden düzenlenmiştir. Antlaşmanın içeriğine göre Yunanistan’daki azınlıklara dinî, sosyal kurumlar ve kendi okullarını kurma ve ana dil hakkı verilmiştir. Ancak Yunanistan antlaşmanın maddelerini uygulayamamıştır.”⁹⁹ 1923 yılında Lozan Antlaşması’nın neticesinde Yunanistan’daki Türk azınlığa ana dilleri Türkçe ile kendi okullarında eğitim öğretim hakkı verilmiştir.

“1929 yılında Yunanistan, Türklerin okul açabilmeleri için en az ilkokul çağına gelmiş 15 öğrenci olması gerektiğine dair sayı sınırlaması getirmiştir. Ayrıyeten bu yasada açılacak Türk okullarında Türkçe, din, matematik, geometri, Yunan halkının tarihi, fizik, kimya, sağlık, coğrafya, güzel yazı, jimnastik derslerinin de okutulması yürürlüğe girmiştir. Ancak Yunanistan, çıkardığı yasanın da maddelerini yerine getirmemiştir.”¹⁰⁰

Yunanistan’ın Türklerin eğitimine yönelik uyguladığı politikalar, tarihî dönem içerisinde kimi zaman olumlu olurken kimi zaman Türkiye ile ilişkilere ve kendi içinde meydana gelen durumlara bağlı olarak olumsuz bir havaya bürünmüştür. Örneğin; 1929 yılından sonra 1930’lu yıllarda çıkartılan yasaların Türklerin eğitim

⁹⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/10.18354-esam.81747-69533%20(2).pdf(Erişim tarihi: 09.03.2020)

⁹⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/10.18354-esam.81747-69533%20(2).pdf(Erişim tarihi: 09.03.2020)

¹⁰⁰ file:///C:/Users/casper/Downloads/10.18354-esam.81747-69533%20(2).pdf(Erişim tarihi: 09.03.2020)

haklarını gasp ettiğini söyleyebiliriz: “Buna bağılı olarak Yunanistan’daki İonnis Metaksa Cuntası Dönemi” Türklerin eğitim haklarının sınırlandırıldığı bir dönem olmuş, bu dönemde azınlık okulları hakkındaki tüm yetkiler Yunan Milli Eğitim ve Din Bakanlığının bünyesinde toplanmış ve Yunan ideolojisiyle Yunancanın öğretilmesine önem verilmiştir.”¹⁰¹

1951 yılında ise Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan Kültür Anlaşması gereğince; iki ülke hükümetinin de kendi ülkesinde bulunan üniversite ve diğer öğretim müesseselerinde karşılıklı dil, edebiyat, tarih kürsülerinin kurulmasına, konferansların yapılmasına, azınlıkların kültür enstitüleri kurmasına; ilmî, medenî, ictimai çalışmalar alanında karşılıklı yardım olarak kendi memleketlerinin ilim cemiyetleriyle sıkı ilişkilerin geliştirilmesine karar verilmiş ve iki ülke topraklarındaki azınlıkların kültürlerini, dillerini daha iyi öğrenebilmeleri için karşılıklı kitap gönderimi, konferanslara ve tiyatro temsillerine izin vermeleri kabul edilmiştir.

Ancak, 1960’lara gelindiğinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki Kıbrıs Adası sorunundan dolayı ilişkilerin inişli çıkışlı bir seyir gösterdiği dönemde Yunanistan olumsuz eğitim politikalarını devam ettirmiş, 1951 Kültür Antlaşması’nı uygulamak istememiştir. Türkiye’den öğretmen getirilmesini istemeyen Yunan Hükümeti 1973’te Türkiye’de okuyup öğretmen olan Batı Trakya Türkü’nün Yunanistan’da mesleğini yapmasının önüne geçmiştir. Yunan Hükümeti, öğretmen ihtiyacını Selanik’te kurduğu Eğitim Enstitüsünden karşılama yoluna gitmiş, bunun yanı sıra Türkçe derslerinin saatini de gün geçtikçe azaltmıştır.

Yunanistan’ın bu tavrının ilerleyen yıllarda da değişmediğini yaptığımız araştırmalar sonucu söyleyebiliriz. Bu konuda Sarıkaya, Manaf ve Demirel (2018), “1975’ten 1984’e kadar okullarda okutulan Yunanca ders saatinin 20, Türkçe ders saatinin 48 iken, 1985’te yapılan değişiklikle Türkçe ders saatinin düşürme, Yunanca ders saatinin ise yükseltme yoluna gidildiğini” (s. 11) bildirmişlerdir. Ayrıca araştırmacılar (2018), “1984’te Yunanca ders saatinin 27’ye çıkarılırken Türkçe ders saatinin ise 48 saatten 37 saate düşürülmüş olduğunu, günümüzde de bu sorunun devam ettiğini ve

¹⁰¹file:///C:/Users/casper/Downloads/10.18354-esam.81747-69533%20(2).pdf(Erişim tarihi: 09.03.2020)

Türkçe ders saatinin 31 iken Yunanca ders saatinin 29 olduğunu belirtirken, Yunanca ve Türkçe derslerinin arasındaki orantısızlığın Batı Trakya Türk gençliğinin zayıf temeller üzerine kurulu Yunanca ve Türkçe ile okullardan mezun olduklarına sebebiyet verdiğinin ve bu durumun öğrencilerin üniversite ve iş hayatını olumsuz etkilediğinin de¹⁰² (s. 11) altını çizmişlerdir.

Balkan Türklerinden biri olan Bulgaristan Türkleri de eğitimlerini 1878 Berlin antlaşmasıyla Bulgar Prenslığının kurulması ve 1908 yılında Bulgaristan'ın tamamen bağımsız olmasıyla Bulgarlara bağlı sürdürmek zorunda kalmıştır. Bulgar Krallığı'nın kurulmasıyla "Bulgar millî eğitim yasası çıkarılmış ve bu yasayla Türk azınlığın eğitim faaliyetleri, öğretim kurumları sıkı bir denetime alınmıştır.

Bu dönemde Türk okulları yoksulluk dönemine girmiştir. Bulgar okullarına ayrılan yıllık eğitim bütçesi ile Türk okullarına ayrılan yıllık bütçe arasında uçurum bulunmuştur. 1909 yasasıyla okullara ayrılan fonların yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bu yasaya göre Bulgar okulları hazine ve belediye topraklarından fon alabilirken Türk okulları bu fonlardan yararlandırılmamıştır. Ardından Balkan Savaşları sonunda Güney Dobruca'nın Romanya'ya geçmesi de bu bölgedeki Türklerin Romanya yönetimine geçmesine sebep olmuştur. Buna bağlı olarak Bulgaristan'daki Türk azınlığın sayısı azalmıştır. Savaş sonunda Türk okulları yakılıp yıkılmış, öğretmenler göç etmek zorunda kalmıştır.

"1919-1923 yıllarına gelindiğinde başta bulunan Çiftçi Partisi döneminde Bulgar Türklerine ılımlı bir politika izlenmiştir. Bu ılımlı politika Türklerin eğitime de yansımış ve 1920'de çıkartılan yasa ile Türk okullarında Bulgarca öğretim yapılması zorunluluğu kaldırılmış, Türk okullarına yardım yapılacağı kararları alınmıştır."¹⁰³

Ayrıca Şumnu Türk Öğretmen Okulu açılmıştır. Ancak Bulgaristan Türklerine tanınan bu eğitim olanağı yalnız 1923'e kadar sürebilmiştir. 1923 yılında Çiftçi Hükümetinin devrilmesi, Bulgaristan Türklerinin hayatında faşist bir dönemi başlatmıştır. 1923'ten 1944'e kadar süren dönemde de başa gelen faşist hükümetler tarafından Türk okulları kapatılmış, Türk çocuklarının eğitimi sekteye uğramış,

¹⁰²file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/BATI-TRAKYA-MÜSLÜMAN-TÜRK-GENÇLERİNİN-SORUNLARI.pdf, (Erişim: 15.04.2020)

¹⁰³ Şimşir, *age*, s. 66.

çocukların çoğu okula gidememiş, gidenler de Bulgar okullarında Bulgarca öğretim görmek zorunda kalmışlardır. O dönemde Bulgaristan'ın asimile politikalarını gazete haberlerinden de öğrenmekteyiz. "O dönemde Deliorman gazetesi, 28 Temmuz 1930 tarihli sayısında Rodoplar'daki Eğridere ve Emirler köyündeki Türk okullarının kapatıldığını haber yapmış, ilerleyen dönemde ise okulların kapatılmasını "Millî Felaket" başlığı altında vermiştir."¹⁰⁴

"Bulgar Hükümeti'nin Türklere yönelik uyguladığı bu baskı politikası Türkiye Dışişleri Bakan vekili Şükrü Kaya tarafından Ankara'daki Bulgar elçisine 12 maddelik bir memorandum halinde sunulmuştur. Memorandumda Türk okullarının Bulgar Hükümetince kapatılmasına da değinilmiş, ancak 1934 yılında yapılan hükümet darbesi Bulgaristan Türklerinin eğitimine bir darbe daha indirmiş, ve 1944'e kadar on yıl boyunca eğitim sekteye uğramıştır."¹⁰⁵ "Bununla birlikte Bulgar resmî istatistiklerine göre; 1921-1922 yılları arasında Bulgaristan'daki Türk okullarından ilkokullar 1.673, ortaokullar 39 iken; 1943-1944 senesine gelindiğinde ilkokulların sayısının 397'ye, ortaokullarının ise 27'ye düştüğü görülmüştür."¹⁰⁶

1944 yılından itibaren de Bulgaristan Hükümetinin komünistler tarafından ele geçirilmesi Bulgaristan'da yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemde Bulgar Türkleri eğitim sorunlarını duyurmak konusunda pasif kalmamış, yeni rejimden isteklerini sıralamışlardır. Eğitim hususunda Türk okullarında Türkçe eğitim ve öğretimin yapılmasını ve bu öğretimin Latin harfleri ile yapılmasını, Türk öğretmenlerin yetiştirilmesi için Eğitim Enstitülerinin kurulmasını istemişlerdir. Bu doğrultuda 1945 yılında düzenlenen konferanslarda Türk azınlık okullarının durumu görüşülmüştür. "Yapılan konferanslarda eğitim hususunda Türk okullarına kitap sağlanması, bir Türk pedagoji okulunun açılması, Türk okullarının yeniden açılması, Türk okullarının devlet koruması altına alınması, Bulgaristan'da en az bir Türk lisesinin açılması, Türk okullarında öğretimde zorunlu derslerin Bulgarca

¹⁰⁴ Şimşir, *age*, s. 157.

¹⁰⁵ Şimşir, *age*, s. 163.

¹⁰⁶ Şimşir, *age*, s. 164.

okutulması, zorunlu dersler dışındakilerin ise Türkçe okutulması, programda din derslerinin alınması gibi kararlar alınmıştır.”¹⁰⁷

1946 yılında özel okul statüsünde bulunan Türk okullarının devletleştirilmesi kararı alınmıştır. Devletleştirme kararının sonunda ders kitaplarında da Bulgar ideolojisi yansıtılarak komünizmin propagandası yapılmıştır. “Örneğin, basılan okuma kitabı-II’ de Bulgaristan’da komünist rejimin kurulması, Rus ihtilali, Lenin, Kızıl Ordu anlatılıyor, Ruslarla ilgili her şey övülüyor, yine devam niteliğindeki Okuma kitabı III’ te ise çocuklara Dimitrofuluk, piyonerlik gibi konular öğretiliyor, kitapta “Bugün 10 yaşını dolduran siz piyoner sıralarına katılacak ve piyoner olacaksınız” gibi buna benzer propaganda cümleleri geçiyordu.”¹⁰⁸

Bu durum yaşanırken Bulgaristan Türklerinin asimileye uğramaları onları Türkiye’ye göçe zorlamıştır. Bulgaristan Hükümeti ise Türklerden yeni sosyalistlerin yetişmesini sağlamak amacıyla 1951 yılında Türkiye’ye göçleri yasaklamış, eğitim politikasında da ılımlı bir yaklaşıma yönelmiştir. Bu ılımlı politikasıyla Türklere okul kapılarını yeniden açan Bulgar Hükümeti, asıl amacını gerçekleştirmek için de Türklerin Türkiye ile bağlantısını kesmek istemiştir. Bu amaç doğrultusunda Bulgar Hükümeti öncelikle Türklerin ana dille eğitim görebileceklerini duyurmuş, eğitim seviyesini yükseltmek için Bulgar Türklerinin dil ve kültür kardeşi olan Azerbaycan ile de irtibata geçmiştir. Azerbaycan’dan getirilen heyet Bulgaristan’da Türklerin yaşadığı yerleri ziyaret ederek Türk eğitim durumunun içler acısı halini gözler önüne sermiştir.

“Heyetin raporuna göre; ilk olarak kapatılan Türk öğretmen okullarının yeniden açılarak eğitim seviyesi yüksek öğretmenler yetiştirilmesi hedeflenmiş; bu hedef doğrultusunda Kırcaali ve Razgrat ve Sofya’da Türk öğretmen okulları, Rusçuk’ta Türk Kız Lisesi, Şumnu’da Bulgar Öğretmen Enstitüsüne bağlı Türkçe sınıfları, Sofya Üniversitesinin Filoloji, Felsefe-Tarih ve Fizik-Matematik fakültelerinde Türk gençleri için Türk Filolojisi, Türk Tarihi ve Fizik-Matematik bölümleri açılmıştır.

¹⁰⁷ Şimşir, *age*, s. 195.

¹⁰⁸ Şimşir, *age*, s. 256.

Ayrıca Şumnu ve Dobriç’ teki Bulgar öğretmen okullarında ve Sofya Yüksek Tiyatro Sanatı Enstitüsünde de Türkçe sınıflar faaliyete geçmiştir.”¹⁰⁹

1959 yılına gelindiğinde Bulgar Hükümeti Türklerden kendi ideolojisine uygun nesiller yetiştiremeyeceğini anlayınca Türklerle yönelik olumlu politikasından vazgeçmiş, Türk okullarının Bulgar okullarıyla birleştirilmesine karar vererek Türkçe eğitimin yok olmasına zemin hazırlamıştır. Bulgar Hükümeti, Bulgarların yaşamadığı köylerdeki Türk okullarının azınlık okulu statüsünü korumaya devam etmiştir. Buralarda Türkçe öğretim dili olmaya devam ederken coğrafya gibi dersler Bulgarca okutulmuştur. Türklerle Bulgarların bir arada yaşadığı yerlerde ise iki okul türü de birleştirilmiştir. Böylece Türk ve Bulgar çocukları aynı okullarda eğitim görürken Türk çocukları Bulgarca eğitim görmeye başlamış; Türkçe, yabancı dil olarak Türk çocuklarına birkaç saat gösterilmiştir. Türk eğitimiyle bağlantılı olarak Türk sanatı, dili ve kültürüyle ilgili her şeyin, kitap basımlarının önüne geçilmiş, basılan Türkçe kitaplar ise depolarda tutulmuş, Türklerin kitaplara ulaşılması engellenmiştir. Türkçe bölümlerinden mezun öğretmenler de mesleklerini icra edememiş; tarla, inşaat gibi işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır.

Sonrasında zorla Bulgarlaştırma politikası çerçevesinde Türklerin isimlerinin Bulgar isimleriyle değiştirilmek istenmesi ve Türkçe konuşulmasının yasaklanması Bulgaristan’dan Türkiye’ye Türk göçlerini arttırmıştır. Özellikle 1970 ve 1980’lerde Türklerin Bulgarca isim almak istemedikleri ileri sürülerek Türk gençleri üniversitelerden atılmış, öğretmenlerin işlerine son verilmiştir. Ancak 1989’da Bulgaristan’da atılan demokratikleşme adımları Türkler için de ferah bir dönem olmuştur. Bu dönemde Türklerle yapılan haksızlıklar kabul edilmiştir. 1991 yılında Bulgaristan Hükümetinin çıkardığı anayasa ile Bulgaristan’daki azınlıkların Bulgarca eğitim dışında kendi ana dillerini de öğrenme ve kullanma özgürlüğü geri verilmiştir. “1993, 1994 ve 95 yıllarında Türkçe öğretim aşamalı bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. 1990’lı yıllarda “Şumnu Yüksek Pedagoji Enstitüsünde Türk Dili ve

¹⁰⁹ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 25.

Edebiyatı Bölümü”, Yarı Yüksek İslam Enstitüsü, Rusçuk ve Mestanlı’da İmam Hatip Liseleri açılmıştır.”¹¹⁰

Bulgaristan’da Türk eğitime yönelik bu gelişmelerin devamında 2000’li yıllarda bu olumlu aşamanın sekteye uğratıldığı görülmüştür. “Örneğin; Şumnu Üniversitesi “Türk Filolojisi” bölümü öğrenci alırken, Kırcaali Öğretmen Enstitüsü 2004’ten beri öğrenci almamaktadır. Mayıs 2010 yılında milli eğitim müdürlüklerindeki ana dil müfettişlikleri kapatılmış ve Türkçe öğretmenlerine rehberlik edecek Türkçe müfettişi kalmamıştır.”¹¹¹ Bu durum Türkçe eğitimin önünde bir engel olmuştur. Bulgaristan Türkleri günümüzde de eğitim hususundaki haklarını korumak için direniş göstermeye devam etmektedir.

Komünist rejimin Balkanlarda Türklere uyguladığı baskıcı eğitim politikasından etkilenenlerden biri de Romanya Türkleridir. Krallık Dönemi’nde ana dilde eğitim görme haklarını ellerinde bulunduran Romanya Türkleri, Komünist Hükümet Dönemi’nde bu haklarından mahrum bırakılmışlardır.

“Komünist Romanya Hükümeti Dobruca’da bulunan Kırım ve Anadolu Türklerini dil ve milliyet açısından ayırarak Kırım Türklerine Rusya’dan getirtilen Tatarca kitaplarla öğretim göstermiştir. 1957 yılından itibaren ise durum farklı bir boyut almış ve hükümet Türk lehçelerinde öğretim yapılmasını yasaklamış, Türk okullarını kapatmıştır.”¹¹²

Ancak 1990’lı yıllarda komünist hükümetin çöküşü Türk eğitiminde yeni bir dönemi açmıştır. “1997’den itibaren azınlıkların ana dilde öğretim görme hakları yeniden geri verilmiştir. Türkçe dersi seçmeli ders olarak okutulmuştur. En az 8 öğrencinin olması halinde dilekçeyle Türkçe dersi sınıfları da açılabilmiştir.”¹¹³ “Ayrıca Türkçe öğretmeni yetiştirmek amacıyla Köstence’deki Ovidius Üniversitesi’nde Romence-Türkçe ve İngilizce-Türkçe bölümleri, “Ulusal Kemal Atatürk Koleji” açılmıştır.

¹¹⁰ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 40.

¹¹¹ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 47.

¹¹² <https://docplayer.biz.tr/150998307-Romanya-da-turk-dili-tarihi-ve-dobruca-daki-kostence-turkoloji-egitimi-1.html>, (Erişim tarihi: 09.03.2020)

¹¹³ <https://docplayer.biz.tr/150998307-Romanya-da-turk-dili-tarihi-ve-dobruca-daki-kostence-turkoloji-egitimi-1.html>, (Erişim tarihi: 09.03.2020)

2009 yılında Mihai Guboğlu tarafından açılan Türkoloji ve Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü, Türkçe eğitim veren Yunus Emre Enstitüsü de Türkçe eğitiminde bir devrim niteliğindedir.”¹¹⁴

“Balkan Savaşlarından sonra Makedonya ve Yugoslavya’daki Türk eğitimi de günümüze kadar inişli çıkışlı bir gelişme göstermiştir. Osmanlı egemenliğinden çıktıktan sonra sırayla Sırbistan Krallığı, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı, Yugoslavya Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti hâkimiyetinde yaşayan Makedonya ve Yugoslavya Türkleri kendi okullarında ana dillerinde eğitim görme hakkından yoksun kalmışlar; Hükümet, azınlıkların Sırlara ait devlet okullarında eğitim görmelerini zorunlu kılmıştır. Aslında Krallığın ilk dönemlerinde Türkçe öğretim yasaklanmamış, hatta Üsküp’te “İrfan ve Tefeyyüz erkek ilkokulları ile bir kız okulu eğitime başlamıştır. Ancak baskıcı Sırp Hükümeti açılan okullardaki eğitime son vermiştir. Bunun sonucunda Türkler Sırp okullarına gitmek zorunda kalmışlardır.”¹¹⁵

Yugoslavya Türkleri 1915 yıllarına kadar Sırp okullarında eğitim görmek zorunda kalırken 1915-1918 yılları arasında ise Kosova’nın Avusturya-Macaristan işgali altında bulunan bölgelerinde Arnavutça eğitim görmek zorunda kalmışlardır. Sırp Krallığı’ndan sonra 1929’da başa geçen Altı Ocak Diktatörlüğü de Makedonya’daki ve Yugoslavya’daki Türk eğitimine bir darbe daha vurmuştur. Bu dönemde Türkiye’de harf devrimi gerçekleştirilirken Makedonya Türkleri yeni harfleri öğrenememişlerdir.

“Yugoslavya Komünist Partisinin başa geçtiği ilk senelerde Makedonya Türklerinin ana dilde eğitim hakları geri verilmiştir. Öncelikle 1944-1945 ders yılında Üsküp’te Tefeyyüz İlkokulunda Türkçe öğretimi yapılmaya başlanmıştır. Aynı sene içinde 3.334 Türk çocuğu 27 ilkokulda Türkçe öğrenim görme imkanına kavuşmuştur. 1945 yılında okuma kitabı, 1946 yılında ise ilk Türkçe alfabeye kavuşmuşlardır. Ancak 1951 yılına kadar Batı Makedonya’nın Kalkandelen, Gostivar, Kırçova, Debre,

¹¹⁴ <https://docplayer.biz.tr/150998307-Romanya-da-turk-dili-tarihi-ve-dobruca-daki-kostence-turkoloji-egitimi-1.html>, (Erişim tarihi: 09.03.2020)

¹¹⁵ Engüllü, *age*, s. 65.

Strugo gibi ilçelerinde yaşayan Türk çocukları Arnavut şovenizmine maruz kalmışlardır.”¹¹⁶

“Komünist Partisi döneminde, 1951’de çocuklara yönelik Türkçe kitapların yayınlanmaya başlanması, 1964 yılında Üsküp’te “Kliment Ohridski” Pedagoji Akademisinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün açılması, 1960’ların sonlarında Nikola Karev Pedagoji Lisesinde Türk öğretmen okulu sınıfları ve Tsvetan Dimov Lisesinde Türk lise sınıflarının açılması eğitim alanında yaşanan gelişmelerdendir.”¹¹⁷

1970’li yıllara gelindiğinde Türk okulları için önemli mücadeleler verilmiş, bu mücadele sonunda Ohri’de Türk lise sınıfı ve Gostivar’ da Türkçe lise öğretimi, 1976 yılında Üsküp’teki “Kiril ve Metodiy” Üniversitesi Filoloji Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmış; 1981 yılından sonra Kalkandelen’de Tıp Meslek Lisesi Türk öğrenci almaya başlamıştır.

1991’de Makedonya’nın bağımsızlığını kazanması sonucunda eğitim alanında demokratikleşme adımlarının atılması gerekirken Makedonya Hükümeti bu adımları atmaktan geri kalmış ve işe Radoviş’teki bir Türk ortaokulunu kapatmakla başlamıştır.

“1995-1996 ders yılında Makedonya’da 5260 Türk öğrencinin Türkçe eğitim alma hakkına sahip olduğu görülürken 2001-2002 eğitim öğretim yılındaysa 1550 öğrencinin Türkçe eğitim gördüğü kaydedilmiştir. Fakat Doğu Makedonya’da Türk öğrencilerin ancak 1. Sınıftan 4. sınıfa kadar Türkçe eğitim alabildikleri, eğitimlerinin geri kalan kısımlarını ise Makedonca tamamladıkları görülmüştür.”¹¹⁸

Ayrıca, araştırmacı Çayırılı (2018), “2000 senesinin Ağustos ayında yörede görüştüğü öğretmenlerden aldığı notlardan, eğitimde özellikle kitap ve öğretmen sorununun

¹¹⁶ Engüllü, *age*, s. 65.

¹¹⁷ Engüllü, *age*, s. 72.

¹¹⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/0304%20Necati%20Çayırılı_20.%20cil.pdf,(Erişim tarihi: 08.08.2019)

yaşandığını, ekonomik sebeplerden çocukların başka şehre gidemediklerini”¹¹⁹ (s. 450) aktarmıştır.

2006 yılına gelindiğinde Makedonya Hükümeti 500 Türk’ün devlet liselerinde eğitim görmelerinin önünü açmıştır. 2002-2003 öğretim yılında da Makedonya’da 590 Türk öğrencinin devlet üniversitelerine kaydının alındığı bilinmektedir. Böylelikle Makedonya Türkü’ne üniversite yolu yeniden açılmıştır. Ancak buna rağmen 2015 yılında Samsun’da düzenlenen “9. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi’ne katılan eski Makedonya Devlet Başkanı ve Türk Halk Hareket Partisi Genel başkanı Prof.Dr. Adnan Kahıl “Makedonya’nın bazı Türk köylerinde eğitimin hala diplerde olduğunu açıklamıştır. Kahıl, konuşmasında Makedonya’da 36 kişilik kapasiteli Türk sınıfında 38 kişinin okuduğunu fakat aynı ülkede Makedon ve Arnavut çocuklarına ikişer kişilik sınıfların açıldığını anlatmış ve Makedonya Hükümetinin Türklere sahip çıkması gerektiğini söylemiştir.”¹²⁰ Adnan Kahıl’ın yaptığı bu açıklamalardan yaptığımız tek bir çıkarım vardır ki o da asırlar geçmesine rağmen 21. yüzyıl gibi medenî bir çağda hâlâ Makedonya Türklerinin eğitim haklarından yeterince yararlanamamasıdır.

“1941 yılında İkinci Dünya Savaşı’nda Yugoslavya’nın işgal edildiği dönemleri araştırdığımızda işgalcilerin yanında yer alan Arnavutların Türklere olan baskısını arttırdıklarını, Türk çocuklarını Arnavutça eğitim görmek zorunda bıraktıklarını okumaktayız. Ancak ilerleyen dönemde Tito -Stalin arasında çıkan gerginlikten dolayı Arnavutlar da Yugoslavya ile olan ilişkilerini durdurmuşlar ve bu durum Türklerin lehine dönmüştür. Bu duruma bağlı olarak 1951 yılında Yugoslavya Türklerinin hakları geri verilmiştir.”¹²¹ Ancak 1951’den sonra bile Arnavut şovenizmi Yugoslavya Türkleri üzerindeki baskısını sürdürmeye devam etmiştir. Bu bağlı olarak Türkçe eğitim veren okullar kapatılmış, 1962’de Prizren’de açılan Yüksek Pedagoji Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü de önce Priştine’ye taşınmış sonrasında da tamamen kapatılmıştır.

¹¹⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/0304%20Necati%20Çayırılı_20.%20cil.pdf,(Erişim tarihi: 08.08.2019)

¹²⁰ <http://www.habergazetesi.com.tr/haberler/67616/balkan-heyeti-haber-medya-da> (Erişim tarihi: 08.08.2019)

¹²¹ Engüllü, *age*, s. 305.

1981 yılına kadar Arnavut baskısını üzerinde her daim hissederek Türk eğitim sistemi, Arnavutların Kosova Cumhuriyeti'ni kurmalarını istemesi üzerine bu tarihten sonra rahat nefes almaya başlamıştır. Özellikle Türkçe eğitim veren okulların yeniden açılması, Türkçe ders kitaplarının basılması, Priştine Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün ve Prizren Yüksek Pedagoji Okulunda Türkçe İlkokul Öğretmenliği Bölümünün açılması 1980'lerin önemli eğitim alanındaki gelişmelerdir.

1980'lerdeki gelişmelerden sonra 1990'lı yıllarda Kosova Türklerine uygulanan ılımlı politikanın değiştiği görülmektedir. 1991'de Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'nin dağılması sonunda Yeni Yugoslavya Cumhuriyeti kurulmuş, Sırp Sırp nüfusun fazla olduğu Bosna-Hersek'i de bu cumhuriyet sınırları içinde görmek istemişlerdir. Türkiye'nin bu durum karşısında Bosna-Hersek'teki Müslümanları desteklemesi Yugoslavya Hükümeti'nin Türklere olan olumlu tavrının değişmesine sebep olmuştur. Böylelikle Yugoslavya Türkleri kültürel, sosyal ve eğitsel alanda kısıtlanmalara maruz kalmışlardır.

“2003-2004 öğretim yılına gelindiğinde Türkçe ilköğretimde 102 sınıfta 2108, ortaöğretimde ise 26 sınıfta 714 öğrencinin eğitim görürken, 2013-2014 öğretim yılında 113 sınıfta 1894, orta öğretimde ise 30 sınıfta 730 öğrencinin eğitim gördüğü bilinmektedir. Ayrıca 2008 yılında bağımsızlığını ilan eden Kosova Cumhuriyeti'nde 2013-2014 Türkçe eğitimde 8 sınıfta 155 öğrenci, Prizren Eğitim Fakültesinin Matematik-Enformatik, Sınıf Öğretmenliği-Fizik-Kimya ve Okul Öncesi Öğretmenliği bölümlerinde 187, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde 60 kadar öğrencinin eğitim gördüğü kaydedilmiştir. 2014-2015 eğitim-öğretim yılında da üniversite öncesi eğitimde; 10 sınıfta 180, ilköğretimde 113 sınıfta 1866 ve orta öğretimde 28 sınıfta 706 öğrenci, toplam 151 sınıfta 2752 öğrenci Türkçe öğrenim görmüştür.”¹²²

Bu dönemlerde Gagavuz Türklerinin eğitim hayatı da çalkantılı geçmiştir. Bir süre Romanya Türkleriyle aynı kaderi paylaşarak komünist eğitim sistemine dayanarak eğitim gören Gagavuz Türkleri sonraki yıllarda da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler

¹²²<https://docplayer.biz.tr/5281672-Icindekiler-taner-gucluturk-bedrettin-koro-kosova-da-turkce-egitim-roportaj.html>(Erişim tarihi: 09.03.2020)

Birliği'ne bağlı Moldovya Muhtar Cumhuriyeti'nin çatısı altında bu komünist eğitim sistemiyle öğretim görmeye devam etmiştir. Ancak bugün Gagavuz Türklerinin eğitim imkanlarının iyi derecede olduğunu söyleyebiliriz. “Günümüzde Özerk Gagavuz Bölgesi'nde Gagavuz Türk nüfusunun lise mezuniyeti olan kişi sayısının fazla olduğunu ve toplamda 100,0'dan Meslek lisesinden mezunlarının 11,6, lise mezunlarının 37,8; ilköğretim mezunlarının 6,5 oranında olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca çalışmamıza üniversite mezunlarının %8,2'lik bir oranı oluşturduğunu da ekleyebiliriz.”¹²³

1.1.7.2. Edebî ve Kültürel Faaliyetler

Türk kültürünü yüzyıllar boyu Balkanlarda yaşatan Türkler, eğitim haklarını istemekle beraber oluşturdıkları kültürü de yaşatma ve yayma isteğini de hiçbir zaman bırakmamışlardır. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan geniş Türk kültürü Balkanlarda yankılanmış ve yankılanmaya da devam etmektedir. Batı Trakya, Makedonya, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Gagavuz Türkleri zengin Türk kültürünün Balkanlardaki birer uzantısı olmuştur.

Günümüzde Batı Trakya, Makedonya, Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, Gagavuz Türklerinin kültürel faaliyetleri eksenindeki geçmişlerine göz attığımızda Türk kültürünü yaşatabilmek için çeşitli dernekler, gazeteler kurduklarını ve bu gazete ve dergiler çevresinde zengin bir edebî hazine oluşturdıklarını görmekteyiz. Bu çerçevede ilk olarak Balkan Türklerinden Batı Trakya Türklerinin kültürel faaliyetlerini araştırdığımızda “Batı Trakya'nın Sesi, Yeni Batı Trakya, Yeni Ses, Yeni Adım, İnkılap” gibi yayınlar çevresinde bir edebî hazinenin oluştuğunu söylememiz mümkündür. Bu bağlamda dergi ve gazetelerin zengin edebî mirasın önemli saklayıcıları olduğunu belirtmekte fayda vardır.

“Bu zengin kültürel ve edebî mirasın saklayıcıları arasında Batı Trakya Türklerinin ilk gazetesi, Lozan'dan sonra seçim amacıyla çıkarılan “Zaman gazetesini” gösterebiliriz. Basın yayın faaliyetlerine Zaman gazetesiyle başlayan Batı Trakyalı Türklerinin bu faaliyetlerini; “İmdat, Yeni Ziya, Yeni adım, İnkılap, Trakya,

¹²³https://www.academia.edu/32864636/MOLDOVADAK%C4%B0_GAGAVUZ_T%C3%9CRKLER%C4%B0_Gagavuz_T%C3%BCrklerinin_Sosyal_ve_Ekonomik_Yap%C4%B1s%C4%B1_%C3%9Czerine_Ara%C5%9F%C4%B1rma(Erişim tarihi: 09.03.2020)

Gündem, İleri, Azınlık Postası” gazeteleri gibi gazeteler izlemiştir. Ancak günümüzde sadece “İleri, Gündem, Trakya’nın Sesi, Olay, Rodop Rüzgarı, Batı Trakya Expres gazeteleri yayınlanmaktadır.”¹²⁴

Batı Trakya Türklerinin ilk dergisi ise “İskeçe Muallimler Birliği” tarafından çıkarılan Muallim Mecmuası’dır. Bunun devamında “Birlik, Alish, İsbat, Devam, Öğretmen, Arkadaş Çocuk, Pınar Çocuk ve Şafak dergisi gibi dergiler çıkarılmıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz bu dergiler çevresinde Batı Trakya Türklerinin dili, sanatı, edebiyatı, siyasî ve sosyal sorunları gündeme getirilmiştir. Bu dergilerde “millî-dinî, toplumsal ve bağımsız” bir eğilime yönelen Batı Trakya Türk Edebiyatında şiir, hikâye, roman gibi türler kaleme alınmıştır. Örneğin; Şafak dergisinin sahibi Mücahit Mümin, öykü türünde kaleme aldığı yazılarıyla dikkat çekmiştir. Yazar öykülerinde toplumsal konuları, Batı Trakya Türklerinin sorunlarını ele almıştır.

“Şiir hikâye, deneme gibi türlerin yayınlandığı gazete ve dergilerde Batı Trakya Türkleri için kitap tanıtımları, eleştiriler dâhi yapılmıştır. Mustafa Tahsinoğlu, 1984 yılında İleri gazetesinde “Mirasların En Güzeli” başlıklı yazısında “Şair Nazmi Akıman’ın şiir kitabı için bir eleştiri yazısı yayınlamıştır. Yine Şafak Dergisinde yayınladığı “Genç Kalemler Üzerine “adlı çalışması da eleştiri türünde bir yazıdır.”¹²⁵

“Mustafa Tahsinoğlu’nun önce 1987’de Yeni Adım gazetesinde, sonrasında Gümölcine Şafak dergisinde yayımlanan “Şiir: Batı Trakya Türk Azınlığında” başlıklı çalışması da Batı Trakya Türklerini, şiir külliyatlarından haberdar edecek niteliktedir.”¹²⁶

Gazete ve dergilerde yayınlanan türler içinde “Mustafa Tahsinoğlu, Rahmi Ali, Mücahit Mümin” öykü türünde önemli eserler vermişlerdir. Batı Trakya’nın 3 edebî şahsiyetinin yazdığı öyküler dergilerde can bulmuştur. “Öykülerde Batı Trakya’nın önemli bir toplumsal olgusu; göç gibi konular işlenmiştir. Örneğin; Mücahit

¹²⁴ <https://www.ulusaltezmerkezi.net/bati-trakya-turk-azinliginda-turkce-basin-ve-turkler/40/>, (Erişim tarihi: 09.03.2020)

¹²⁵ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995., s. 37.

¹²⁶ Sağlam, *age.*, s. 37.

Mümin'in "14.30 Yolcu Treni" adlı öyküsü göç olgusunun psikolojik boyutunu incelerken, insanların içinde bulundukları belirsiz durum karşısında tepkilerine de yer vermiştir."¹²⁷

Özellikle 1960 -1980 arası dönemde "Akın, Azınlık Postası, İleri, Birlik, Öğretmen, Hakka Davet, Yuvamız gibi dergilerde Sevkan Tahsinoğlu, Ali Rıza Saraçoğlu, Reşit Salim gibi isimler eserlerini yayınlamışlardır. Ayrıca Gümülcine'de Türkçe yayın yapan "Radyo City" "Kültür ve İnsan" adıyla düzenlediği programda Batı Trakya Türk şiirine de yer vermiştir.

"Batı Trakya Türk edebiyatında roman türünün ilk örnekleri arasında ise Mehmet Arif'in "Ve Bulgarlar Geldi, Üzeyir Ağa", Rahmi Ali'nin "Girdaptakiler" adlı eseri, Hüseyin Alibabaoğlu'nun Mini Roman: Susayanlar" adlı eserleri söylenebilir."¹²⁸

Ayrıca Batı Trakya Türk edebiyatı alanında yapılan çalışmalar arasında Feyyaz Sağlam'ın "Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, Batı Trakya Türk Edebiyatı Antolojisi", Abdürrahim Dede'nin "Batı Trakya Türk Folkloru", Mustafa Tahsinoğlu'nun "Şiir: Batı Trakya Türk Azınlığında, Batı Trakya Türk Şiirinin Yaptığı Aşama" adlı çalışmalar sayılabilir. Yine araştırmacıların Batı Trakya'nın Sesi dergisinde düzenli olarak kaleme aldığı Trakya Türklerinin edebî alanındaki incelemeleri de bu çalışmalara eklenebilir. Bu dergide Feyyaz Sağlam'ın, "Mustafa Tahsin'in Şiirleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi, Batı Trakya Türk Şiirinde Yunan Baskıları Gerçeği, Batı Trakya Türkleri Edebiyatından Bir Portre: Reşit Salim", Halit Eren'in "Batı Trakya'daki Türkçe Süreli Neşriyat Üzerine" gibi kaleme aldığı yazılar önemli çalışmalar arasındadır.

Yine kültürel alanda "Gümülcine Türk Gençler Birliği, İskeçe Türk Birliği" gibi dernekler de faaliyetlerini sürdürmektedir. Ayrıca "17-19 Nisan 2018 Edebiyat Dergileri Kongresi'nde" Batı Trakyalı yazar Rahmi Ali, "Türk Dünyası Yılın Edebiyat Adamı" seçilmiştir.

Batı Trakya Türkleri gibi Balkanlarda Türk kültürünü yaşatmaya devam eden Makedonya ve Kosova Türkleri de bu mücadelelerini kurdukları dernek,

¹²⁷ <https://www.ulusaltezmerkezi.net/document-search-results/> (Erişim tarihi: 09.03.2020)

¹²⁸ Sağlam, *age.*, s.18.

yayınladıkları dergi ve gazeteler aracılığıyla vermişlerdir. Makedonya Türkleri tarafından çıkarılan ilk gazete Uhuvvet'ten sonra "Birlik gazetesi, Yeni Mektep dergisi, Sesler dergisi, Köprü Edebiyat ve Kültür dergisi, Tomurcuk, Sevinç, Doğru Yol, Işık dergileri ve Tan gazetesi, Çevren Toplum Sanat ve Bilim dergisi, Çığ Sanat dergisi ve Bay Kültür -Sanat dergisi" Makedonya ve Kosova Türk edebiyatı ile kültürel yaşamının geliştirilmesinde önemli bir dönüm noktası olmuşlardır.

"Necati Zekeriya, Şükrü Ramo, İlhami Emin, Enver Tuzcu" eserleriyle gazete ve dergilerde başköşeyi almışlardır. Enver Tuzcu'nun "Bahar ve Çocuk" adlı şiir kitabı Birlik gazetesinde ek olarak yayımlanırken, Şükrü Ramo ve Necati Zekeriya da şiirlerini bu gazetenin sayfalarında yayınlamışlardır. Gazete ve dergi çevresinde gelişen edebiyatın önemli ustaları "Şükrü Ramo, Enver Tuzcu, Mustafa Karahasan, Süreyya Yusuf, Lütfi Seyfullah, Necati Zekeriya, Fahri Kaya, İlhami Emin" Balkan coğrafyasındaki savaşıra tanık olduklarından şiirlerine de doğal olarak savaşı taşımışlardır. Bu şairlerin kaleme aldığı şiirlerin önemli özelliği şiirin halkı harekete geçirecek propaganda niteliğinde olmasıydı. Şiirlerinde savaşıa getirdiği insanlık dramını kaleme almışlardır. Ancak savaştan sonraki dönemde edebî metinlerde işlenen millî mücadele konusu yerini yavaş yavaş "Nusret Dişo Ülkü, Avni Engüllü, Fahri Ali, Suat Engüllü ve Sabit Yusuf" ile birlikte bireysel konulara bırakmıştır."¹²⁹

50'li ve 60'lı yıllarda edebiyatın merkezi Üsküp olduğundan Makedonya ve Kosova Türk edebiyatının temsilcileri ve oluşturdukları edebiyatın ortak bir hazine niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle de bu zamana kadar saydığımız edebî şahsiyetler Makedonya ve Kosova edebiyatlarının sahnesinde birlikte yer almışlardır.

Edebiyat tarihi boyunca yer yer "direniş ve bağımsızlık" temalarıyla yer yer de "bireysel temalarla" varlığını sürdüren Makedonya ve Kosova Türk edebiyatı sadece dergi ve gazetelerde yayımlanmakla kalmamış, radyoların Türkçe programlarında, derneklerin düzenlediği etkinliklerde halkla buluşmaya devam etmiştir. Bu etkinlikler çerçevesinde edebî ve kültürel faaliyetler hâlâ yapılmaktadır.

¹²⁹ <https://docplayer.biz.tr/amp/28358108-Birinci-dunya-savasi-nin-yuzuncu-yilinda-cagdas-makedonya-turk-sair-ve-yazarlarinin-eserlerinde-baris-kardeslik-ve-dostluk.html> (Erişim tarihi: 09.03.2020)

“Üsküp Türk Kültür ve Sanayi-i Nefise Cemiyeti” diğer adıyla -Yeni Yol Cemiyeti, Makedonya Türk Yazarlar Birliği, 1950’li de Azınlıklar Tiyatrosu’nun bünyesinde kurulan Türk Dramı, Makedonya Türkleri Kültür Merkezi, Türk Aydınlar Cemiyeti, Halklar Tiyatrosu, Köprü Kültür ve Sanat Derneği, Makedonya Türk Sivil Teşkilatları Birliği, Kardeşlik Kültür Sanat Derneği, Makedonya Türkçe Medya Geliştirme Derneği, Türk Öğretmenler Derneği, Abdulhakim Hikmet Doğan Eğitim, Kültür ve Sanat Merkezi” gibi kuruluşlar aracılığıyla da Türk kültürü yaşatılmaya çalışılmıştır.

Saydığımız dernekler arasında günümüzde “Abdulhakim Hikmet Doğan Eğitim, Kültür ve Sanat Merkezi” Makedonya’daki Türkçe eğitimin kalitesini arttırmayı hedeflemekte ve Türk eğitim sorunlarına çözümler getirmeye çalışmaktadır. 2003’te kurulan ve Köprü Dergisi ile yoluna başlayan Köprü Kültür ve Sanat Derneği ise “Bir Ramazan Gecesi, Bir Rumeli Gecesi, Yücel Teşkilatı Mensuplarını Anma Gecesi” gibi etkinlikler düzenlemektedir.

Ayrıca 1962 yılından beri de şiirin başkenti Struga’da şiir festivali düzenlenmekte ve bu festivalde her yıl dünyaca ünlü şair ve yazarlar bir araya gelerek şiir şöleni yaşatmaktadırlar. Yine Prizren’deki köklü Türk kültür derneklerinden “Doğru Yol Kültür Sanat Derneği” düzenlediği temsillerle ve etkinliklerle Türk müziğini, türkülerini yaşatmış ve önemli sanatçılar yetiştirmiştir. Yakın zamanda düzenlenen “V. Uluslararası Kaşgarlı Mahmut Öykü Yarışmasında da Kosova Çağdaş Türk edebiyatı yazarlarından Reşit Hanadan “Mehmet Geliyor” öyküsüyle birincilik alarak dereceye girmiştir. 2018 yılında da Enver Baki ve İskender Muzbeğ’e Uluslararası Türkçe Dergisi 2018 yılı ödülü verilmiştir. Türkolog yazar Çağdaş Kosova Türk edebiyatının günümüz temsilcilerinden Taner GüçlüTürk de “Uluslararası Yazarlar Derneği” tarafından 2018 yılı edebiyat ödülüne layık görülmüştür.

Tiyatro alanında “Üsküp Millî Kurum Türk Tiyatrosu, Kosova Türk Tiyatro Sanatçıları Derneği, Nafiz Gürcüali Türk Tiyatrosu” günümüzde önemli tiyatro oyunlarını sahnelemekte ve Kosova Türklerini tiyatro ile buluşturmaya devam etmektedir. “Örneğin; 2018’de “Üsküp Millî Kurum Türk Tiyatrosu William

Shakespeare'nin "Kral Lear" oyununu, Wilhelm Hauff'un Leylek Halife "oyununu sahneye taşımıştır."¹³⁰

Makedonya ve Yugoslavya Türk sanatçılarının aynı sahneyi paylaştığı yıllarda Bulgaristan'daki Türkler de kültürel bağlamda hem var olan Türk kültürünü koruyabilmek hem de kültürün devamlı bir şekilde gelişmesini sağlamak amacıyla önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetler içerisinde Bulgar Türklerinin basın yayın faaliyetlerinin başında öncelikle Osmanlı Döneminde çıkarılmaya başlanan "Tuna gazetesi" dikkati çekmektedir. "1864'de Tuna vilayetinin kurulması üzerine basılan bu gazete dönemin önemli siyasi ve sosyal olaylarını gündeme taşımıştır. Tuna gazetesi, Bulgaristan Türk kültürünün gelişmesinde temeli oluşturmuş ve birçok edebiyatçı, sanatçı ve devlet adamının yetişmesine ortam hazırlamıştır. Örneğin; Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Ahmet Mithat Efendi, yazı hayatına Tuna gazetesinin sayfalarından göz kırpmıştır. Ayrıca Başbakan Dragan Tsankov, Türkçe-Bulgarca Alfabe ve sözlük yazarı İvan Çorapçiyev de Tuna gazetesinde ilk yazılarını yayınlamışlardır."¹³¹ Bulgar Prensliği döneminde de "Varna Postası, Tarla, Dikkat ve Çaylak" gazeteleri yayın hayatına girmiştir.

1908 yılında Bulgaristan'ın Osmanlı'dan ayrılmasıyla 1944'e kadar krallıkla yönetilen Bulgaristan'da Türk basını, gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Bu dönemde "Güneş, Rodop, İkbâl, Halk Sesi, Deliorman, Özdilek, İstikbâl, Rehber, Karadeniz, Turan, Çiftçi Kurtuluşu, Yarın ve Yenigün, Balkan Postası, Dostluk ve Yıldırım" gazeteleri çıkarılmış, ancak 1933'teki askerî darbe neticesinde çoğu gazetenin yayın hayatına son verilmiştir. Yine krallık döneminde "Çocuk Sevinci Dergisi, Resimli Türk Sadası, Resimli Balkan, Bulgaristan Türk Muallimler Mecmuası, Çiçek, Hakikat Şahidi" gibi dergiler de yazın hayatında yer almıştır.

Çarlık rejimine son vererek 1944'te başa geçen Sosyalist rejim, Türk basınının 1934 askerî darbesinden sonra derin bir nefes almasını az da olsa sağlamıştır. Bu tarihten sonra artık Türkçe gazeteler basın yaşamında yer bulabilmiştir. Sosyalist rejim

¹³⁰ <https://www.kosovahaber.net/?page=2,11,48604>. (Erişim tarihi: 10.08.2019)

¹³¹ <file:///C:/Users/casper/Downloads/arastirmax-bulgar-yayinlarinda-egitim-hayatinda-turk-izleri.pdf>(Erişim tarihi: 10.08.2019)

döneminde Türkçe basının ilk gazetesi, Sofya’da çıkarılan “Vatan gazetesi” edebî, siyasî ve kültürel faaliyetlerin habercisi olmuştur. Vatan Gazetesinin çıkmasıyla “Işık, Halk Gençliği, Eylülcü Çocuk, Yeni Işık, Tuna Gerçeği, Ziya” gibi gazeteler de yayın hayatına başlamıştır.

“Komünist rejimin hakim olduğu yıllarda Bulgaristan’da çıkan Türkçe gazetelerin temel amacı; yeni rejimi Türk azınlığa tanıtmak ve Türk azınlığı bu rejime çekmek olmuştur. Yeni rejimi tanıtmada görevindeki bu gazetelerin dilinde zamanla bozulma olmaya başlamış, gazetelerde kullanılan Türkiye Türkçesine “Azerbaycan Türkçesi gibi Türk lehçelerinden ve Bulgarca” gibi yabancı dilden kelimeler girmeye başlamıştır. Özellikle “Yeni Işık” gazetesi Türkçenin bozulmasında başı çekmiştir.”¹³² Fakat Halk Gençliği, Eylülcü Çocuk gazeteleri ve Yeni Hayat, Piyoner dergileri yeni Türk harfleriyle yayımlanmıştır. Bu gazete ve dergiler Yeni Işık gazetesinin aksine Türkçeyi doğru ve güzel kullanmışlardır ancak komünist rejim 1980’lere kadar yavaş yavaş Türkçe gazete ve dergileri kapatmaya başlamış ve geriye sadece Yeni Hayat dergisiyle Türkçe-Bulgarca yayımlanan “Yeni Işık-Nova Svetlina” gazetesini bırakmıştır.

1944’te iktidara gelen sosyalist rejimin tahtı 1989 yılına gelindiğinde sallanmaya başlamakta ve bu tarihten sonra ülkede başlayan demokratikleşme çabaları Türk basınına da yansımaktadır. Demokratikleşme döneminin basındaki ilk meyvesi 1991’de çıkarılmaya başlanan “Hak ve Özgürlük Gazetesi ile gazetenin eki çocuklara yönelik çıkartılan Filiz gazetesidir.

“Çocuklara yönelik çıkartılan Filiz gazetesinden sonra 1994’te yayın hayatına başlayan çocuklara yönelik Balon dergisi, 1995’te Bulgaristan basınında yer alan kültür dergisi Ümit, 2001 yılında yayımlanmaya başlayan Kalem dergisi de Bulgaristan basınının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.”¹³³

“Bulgaristan Türk Edebiyatı da oluşturulan basın- yayın çevresinde tanıtılmış ve gelişme imkânını bulmuştur. “Osmanlı’dan günümüze gelişmeye devam eden Bulgaristan Türk edebiyatı 3 dönemde incelenmektedir: 1878 yılında Bulgaristan’ın

¹³² Şimşir, *age*, s. 334-335.

¹³³ file:///C:/Users/casper/Downloads/arastirmax-bulgar-yayinlarinda-egitim-hayatinda-turk-izleri.pdf(Erişim tarihi: 10.08.2019)

bağımsızlığını kazanmasıyla kurulan Çarlık döneminden komünizmin iktidara geldiği 1944 yılları arası birinci dönemi oluşturmaktadır. Bu dönemde Ali Haydar Taner “Beyaz Zambaklar Memleketinde”, Mehmet Behçet Perim “Göçmen Ahmet”, Ali Kemal “Alev ve Kül”, Ethem Ruhi Balkanlı “Şehit Evlatları” gibi romanlarıyla Bulgaristan Türklerinin millî ruhunu, sosyal durumunu dile getirmişlerdir.”¹³⁴

1944 yılında komünist rejimin iktidara gelmesiyle Bulgaristan Türk gazeteciliği gibi Türk edebiyatı da yeni rejimi Türklere tanıtmaya ve rejime ısındırma görevini üstlenmektedir. 1944’ten 1989’a kadar komünist rejimin etkisi altında gelişen bu dönem Bulgaristan Türk edebiyatının ikinci dönemini oluşturmaktadır. Bu dönem edebiyatı, 1945’ten 1954’e kadar İkinci Dünya Savaşı’nın etkisinde geliştiğinden ötürü edebiyatta savaş temasının yoğunlukla işlendiği bir edebiyat olarak oluşmuştur.

Birinci alt dönem edebiyatında Tanzimat edebiyatının etkisi görülmektedir. Bu etkiyle verilen eserler edebî yönden cılız kalmışlardır. Ancak bu dönemde şiirde halk edebiyatına da bir yönelme görülmektedir. Halk edebiyatının formundan, sözlü gelenekten yararlanan şairler eserlerini de bu doğrultuda vermişlerdir. Peki neden 1944’ten sonra Bulgaristan Türk şairlerinde Halk edebiyatına doğru bir yönelme olmuştur? sorusu akla gelen ilk sorudur.

Araştırmacı Buttani(2018), bu sorunun cevabını yani Bulgaristan Türk şairlerinin halk şiirine yönelmelerinin nedenini “O dönemde yazılı kaynaklara ve Türk şiirine ulaşma imkanı olmayan şairlerin bu nedenle şiirlerinde sözlü gelenekten yararlandıklarına ve dillerini de halk şiiri tarzıyla daha iyi kullanma olanağı bulduklarına bağlamaktadır.”¹³⁵ İlk dönem şairlerinden Ali Osman Ayrantok, Mehmet Müzekka Con gibi şairler şiirlerinde Bulgaristan Türklerinin sosyal hayatını, yeni rejimi işlemiş ve şiirleri hece vezniyle halk şiiri tarzında kaleme almışlardır.

“Hikâye ve roman türünde de komünist dönemde önemli adımlar atılmıştır. Bulgaristan Türk romancılığını Sabri Tatov, Halit Aliosmanov başlatırken hikaye

¹³⁴ file:///C:/Users/casper/Downloads/BULGAR_STAN%20T_RK%20EDEB_YATI[#131486]-113035%20(2).pdf, (Erişim tarihi:10.08.2019)

¹³⁵ file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Bulgaristan/BULGAR_STAN%20T_RK%20EDEB_YATI[#131486]-113035.pdf, (Erişim tarihi: 19.08.2019)

türünde Selim Bilalov, Ahmet Tımişev, Ali Kadirov, Halim Halilibrahimov gibi isimler ön plana çıkmıştır.”¹³⁶

Aynıyeten 2008 yılında yayınlanan “*Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma*” adlı tez çalışması da Bulgaristan Türklerinin kültürel ve edebî sahası için önemli bir çalışmadır. Araştırmacı İbrahim Özkan’a ait olan bu eserde araştırmacı; “Bulgaristan’da; “Kırcaali, Filibe ve Haskova ve Şumnu’da; Türkiye’de ise Bursa, Yalova, İzmir ve Eskişehir’de Bulgaristan’dan göç eden Türklerin yaşadıkları yerlerde saha çalışması yaptığını kaydetmektedir.”¹³⁷ Özkan, saha çalışmasının neticesinde derlediği sözlü ve yazılı malzemeyle Bulgaristan Türklerinin kültür hayatına ışık tutmaktadır.

Edebî faaliyetler dışında yirmili yıllarda kurulan Turan Gençlik Birliği; spor, müzik alanındaki kursları, okuma salonları, kütüphaneleri ile ön safta yer almış ve Turan gazetesi yayın organını kurmuştur.

Genel olarak bilgi verdiğimiz Bulgaristan Türklerinin kültürü günümüzde Barış Halk Kültür Derneği, Güneş Türkiye ile Kültürel İlişkiler Derneği, Kırcaali Kadriye Latifova “Devlet Müzik ve Dram Tiyatrosu, Kırcaali Ömer Lütfi Kültür Merkezi, Recep Küpçü Türk Kültür Merkezi, Deliorman Yazarlar Derneği, Şumnu Kültür Evi gibi kuruluşlar tarafından yaşatılmaktadır.

Varna’daki Barış Halk Kültür Derneği Uluslararası Anadili Günü, Hıdrellez kutlamaları düzenlemektedir. Ayrıca dernek çatısı altında dans grupları, müzik grupları, atölyeler faaliyette bulunmaktadır. 2001 yılında Varna’da kurulan Karadeniz Türk Halk Oyunları dans grubu kültür festivallerinde yer almaktadır. Yine “Deliorman Yazarlar Derneği” seminerler düzenlemektedir. Recep Küpçü Kültür Merkezi de 2003 yılında başlattığı Geleneksel Türk Kültür Gecesi’ni düzenlenmektedir. Bu gecede Türk halk oyunları, tiyatrolar sahnelenmekte Türk folkloru geleneği yaşatılmaktadır.

Günümüzde kültürel ve siyasi varoluş mücadelesi sürdüren Balkan Türklerinde biri de Romanya ve Gagavuz Türkleridir. “Bu varoluş mücadelesinde Romanya

¹³⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 44.

¹³⁷ 231548 (1).pdf,(Erişim tarihi: 19.08.2019)

Türklerinin basın tarihi 1880’li yıllarda Osmanlı’nın bölgeden çekilmesiyle başlamıştır. Bu durumun sebebi olarak ise Osmanlı Dönemi’nde İstanbul’daki yayınların bölgeye muhtemelen gelmiş olabileceğini ancak Osmanlı’dan ayrıldıktan sonra buradaki Türklerin İstanbul ile bağlarının eskisi kadar güçlü olmadığından Türklerin İstanbul’dan yardım almaksızın basın yayın faaliyetlerini yaptıkları gösterilmektedir.”¹³⁸

“Bulgaristan’ın ilk Türkçe gazetesi 1880 yılında çıkarılmaya başlanan Dobruca gazetesidir. Bunun devamında Hareket, Şark, Sadakat, Çolpan, Işık, Mektep ve Aile gibi gazete ve dergiler de çıkarılmaktadır.”¹³⁹

Dobruca’ daki Türk basınının gelişmesinde Jön Türklerin de etkisi büyüktür. Jön Türklerden İbrahim Temo önderliğinde çıkarılan Sada-i Millet ve Babadağ’da kurulan Müslüman Semineri Dobruca’daki Müslüman halkı eğitime görevini üstlenmektedir. Ayrıca sonraki yıllarda çıkartılan Türk Birliği gazetesi de Türk milletini bilgilendirme yolunu seçmiştir.

1915 yılında “Aile Mecmuası dergisi yayınlanmaya başlamıştır. Çıkartılan bu dergide Romanya Türklerinin eğitsel ve sosyal açıdan gelişmesini sağlayan yazılar yayınlanmıştır. Ayrıca Dobruca’daki Jön Türkler tarafından kurulan Dobruca Tamim Maarif Cemiyeti, Mecidiye Müslüman Seminarı Mezunları Cemiyeti Komünist dönemden önceki Romanya’daki Türk azınlığının hak ve özgürlüklerini, kültürlerini muhafaza etmek amacıyla kurulan derneklerdir. Ancak komünist rejimin iktidara gelmesiyle Romanya Türklerinin basın – yayın faaliyetleri baskı altına alınmış ve Türkler basın-yayın alanında 1989’a kadar sessizliğe bürünmüşlerdir.

1989 yılından itibaren Romanya’nın demokrasiye geçmesiyle Romanya Türkleri de seslerini yeniden yükseltmeye başlamışlardır. İlk olarak 1989’da kurulan Romanya Müslüman-Türk Demokrat Birliği bünyesinde çıkarılan Karadeniz gazetesi uzun yıllar sessizliğe gömülen Romanya Türklerinin önemli bir sesi olmuştur.

¹³⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/1044.pdf,(Erişim tarihi: 09.03.2020)

¹³⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/1044.pdf,(Erişim tarihi: 09.03.2020)

1989 yılında Karadeniz gazetesiyle başlayan Romanya Türklerinin yayın hayatı 1998'de Caş, Hakses, Genç Nesil gazeteleri, 2000 yılında yayın hayatına başlayan Tuna Mektupları dergisiyle devam etmiştir.

Romanya hakimiyeti altında Romanya Türkleri ile birlikte uzun süre yaşayan Gagavuz Türkleri de 1994 yılında Moldova Cumhuriyetine bağlı Gagavuz Özerk Cumhuriyeti altında varlıklarını sürdürmektedirler. Özerk cumhuriyet altında yaşayan Gagavuzlar 1994'ten itibaren kendi basın faaliyetlerini başlatmışlardır. Bunlardan biri de Sabaa Yıldızı adlı dergidir. Kültür sanat dergisi olarak yayın hayatına başlayan Sabaaa Yıldızı dergisinde Gagavuz Türkleri şiirlerini, hikayelerini, yazılarını yayınlama olanağına sahip olmuşlardır.

Basın-yayın faaliyetlerinin başlamasıyla kültürel toplantılar, kütüphaneler, kültür merkezleri açılmaya başlamıştır. 24-26 Mayıs 1999'da Komrat'ta IV. Uluslararası Balkanlar Türk-Kültür -Sanat Şöleni düzenlenmiş, Komrat'ta Atatürk Kütüphanesi açılmıştır.

1998'de Türk İşbirliği Kalkınma Ajansının da Moldova'da bir şube açmasıyla Gagavuz Türklerine yönelik kültürel faaliyetler hız kazanmıştır. Bu kuruluş Ana Sözü gazetesi, Gagavuz Sesi, Sabaa Yıldızı, Güneşçik dergilerine, Mihail Çakır Tiyatrosuna maddi destekte bulunmuştur. Yine 1988'de yayın hayatına başlayan Ana Sözü gazetesi Gagavuzların sosyal siyasî ve kültürel yaşamı hakkında bilgiler vermektedir. 2-5 Kasım 1918'de Moldova'da Azerbaycan Edebiyatı Günleri düzenlenmiştir. Millî tiyatrolar da oyunlarını sahnelemektedirler. Dionis Tanasoğlu Millî Tiyatrosu, 2018 yılı içinde Gagavuz Millî Tiyatrosu oyunlar sahnelerken, aynı yıl içinde Gagavuz Türküsü Festivali düzenlenmiştir.

Sonuç olarak; Balkanlar'daki Türk edebiyatı, kültürü ve sanatı gazete ve dergilerin, sanat derneklerinin, sivil kuruluşların çevresinde gelişmeye devam etmektedir. Bu çerçevede kuruluşlar tarafından düzenlenen kültür ve sanat etkinlikleri ve bu sahalarda aktif olan edebiyatçıların yazın hayatındaki çalışmalarıyla Balkan Türk kültürü emin adımlarla gelişmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Balkan Türkleri Çağdaş Şiirinde Millî - Romantik Temalar

Sanatlar, tarihî akış, halkların kültürleri ve millî benlikleriyle iç içe var olmaktadır. Aynı zamanda bu sanatsal üretim, halkın varoluş sürecinin bir parçasıdır. Halkların varoluş parçası olan sanatsal faaliyetler içerisinde kültürü, dini, dili, vatanı ve vatanı oluşturan şehirleri, ırmakları, dağlarıyla sayabileceğimiz pek çok unsur, milleti vücuda getiren millî benliğin bir yansımasıdır.

Milletler çağlar boyunca geçirdikleri tarihî süreci ve yukarıda bahsettiğimiz millî benliğin bütününe resim, edebiyat, mimari, müzik gibi sanatların vasıtasıyla anlatma ihtiyacı duymuşlardır. Zaman zaman yaşanan göçler, savaşlar, yıkımlar, doğal afetler saydığımız sanatlarda yankı bulmaktadır. Örneğin; bir ressam iç dünyasındaki serzenişleri, mistik duyusunu, dış dünyada tarihin akışını tuvale resmederken ait olduğu toplumun ve vatanın millî değerlerini evrensel değerlerle bir araya getirerek gözün algı dünyasına bırakır. Şair ise bu serzenişlerini, duygularını, mistik duyusu, tarihin bu sürekli akışını ve güzel vatanını sözcüklerin dünyasına bırakır. Kimi zaman da bir müzisyen görselin ve sözcüklerin anlattığını ezgiyle anlatmaktadır.

Balkan topraklarında da varoluş mücadelesini sürdüren, millî kimliklerini her daim korumak isteyen Balkanlı Türk şairler, millî kimliklerinin bir parçası olan vatanlarını, dinlerini, dillerini, Türklüklerini kaleme aldıkları şiirlerde anlatmaktadırlar. Bunu yaparken de milliyetçiliğin ateşli bir şekilde anlatıldığı romantizmden etkilenmişlerdir. Romantizmin Türk şiirine yerleşmesi ise vatan şairi olarak bilinen Namık Kemal ile gerçekleşmiştir.

Türk edebiyatında romantizmin akımının önemli temsilcisi olan Namık Kemal, “Hürriyet Kasidesi” adlı şiiriyle Türk şiirine hürriyet, millet kavramlarını sokmakla kalmamış, toplumun içinde bulunduğu zor durumu, özgürlük ateşini şiirlerinde romantizm akımının etkisiyle dile getirmiştir. Toplumu uyandırmaya ve direnmeye yönelten romantizmin coşkucu ve ateşli üslubu, kaynağını millî tarihten almasından ötürü Türk şiirinde millî temalar peyda olmuştur.

Namık Kemal gibi Balkanlı Türk şairler de yaşadıkları coğrafyanın her daim savaşa tanık olmaları, farklı devletlerin egemenlikleri altında yaşamak zorunda kalmaları, uzun yıllar yaşanan göçler, dil ve dinlerini, kültürlerini özgürce yaşayamamaları,

“Türklük” kelimesinin dahi duyulmak istenmediği vatanlarında huzursuz bir şekilde yaşamaları sonunda millî duygularını ve serzenişlerini şiire dökerek direniş göstermişlerdir.

Araştırmamızda Çağdaş Balkan Türk şiirindeki millî-romantik temalar;

- Vatan
- Savaş ve Direniş
- Göç
- Milliyetçilik-Türkçülük
- Dil
- Din
- Atatürk temaları etrafında incelenecektir.

2.1.1. Vatan Teması

Bir milletin varoluşu, üzerinde yaşadığı topraklarda peyda olur. Millet, yurt edindiği topraklarda millî bir kimlik oluşturur. Bu millî kimliğin oluşturulması için gerekli ana unsur, öncelikle vatandır. Şehirleri, köyleri, tarlaları, ormanları, dağları etrafında yaşadığı milleti ve bu milletin dili, kültürü, dini ile “vatan”, “anavatan” silüetini kazanır. Bir millet için yuva olan anavatan, aynı zamanda hürriyet, milliyet, kültür, dil, din, emek, direniş, mücadele demektir. Saydığımız bu kavramlar etrafında ana vatanın silüeti belirginleşir.

Anavatandan uzakta vatan hasretiyle yaşayan Balkan Türkleri, yüzyıllar boyunca Türk kültürünü Balkan coğrafyasına işlemiştir. Gelenekleri, görenekleri, mimarî yapısı, kültürü, dili ve edebiyatı ile Balkan coğrafyasında Türk kültürü yaşamaya devam etmektedir. Balkan Türkleri duydukları vatan sevgisini, hasretini Türkün kültürüyle yaşatmışlardır. Şairler de şiirlerinde vatan temasını romantik bir tarzda kültürle harmanlayarak kaleme almışlardır.

İlk olarak Batı Trakya Çağdaş Türk Şiirinde vatan konulu şiirleri araştırdığımızda 1960’lı yıllardan sonra eserlerin çoğaldığını ve konuyla ilgili şiirlerin kaleme alındığını görmekteyiz. Bunun sebeplerinden biri 1923- 1960 yılları arasında Mübadele, İkinci Dünya Savaşı, Yunan İç Savaşı gibi olaylardan ötürü elimizde sağlam bir kaynak olmayışıdır.

1960’lı yıllardan itibaren ise ortamın gerginlikten uzak oluşu şairleri hareketlendirmiştir. Bu süreçte eserler veren ve 1994’e kadar da edebiyat sahasında

olan Batı Trakya Çağdaş Türk şiirinin önemli bir şairi Ali Rıza Saraçoğlu'nun şiirinde “vatanı” millî- romantik bir duyarlılıkla ele aldığını söyleyebiliriz. Özellikle 1989 yılında yayımlanan şiirlerinde memleket temasını geçmiş ile iç içe ele almıştır. “Akın gazetesinde şiirlerini yayımlayan şairin asıl gayesi millete gereken mesajı, şiirleri vasıtasıyla göndermek olmuştur. Bu nedenle şiirde söyleyişten çok ileteceği mesaj üzerinde duran şair; coşumcu, propaganda ve nutuk havası içinde bir söyleyişi tercih etmiştir.”¹⁴⁰ Şair, söyleyişten çok şiiri bir propaganda aracı olarak gördüğünü de “Haksızlıklar Diyarı Batı Trakya” başlıklı şiirinin bir bölümünde şöyle dile getirmiştir:

“Şiir amaç değil, benim için araç
San’ata vakit mi buldu bu bağnyanık saraç
Hiç olmazsa figanımı hoş görün siz
Sebeb sizsiniz!...İniltimi dinleyeceksiniz
Yalnız ben değil, tüm halkım inliyor
İniltilerimizi Hazret-i Allah dinliyor”¹⁴¹

Batı Trakya Türklerinin millî şairi olarak tanınan Ali Rıza Saraçoğlu'nun şiir kitabına adını verdiği “Ey Yağız Toprak” adlı şiirini incelediğimizde ise; şairin memleketini; bağrında insanını barındıran toprağına “Anadolu’ya benim sadık yârim kara topraktır”¹⁴² diye seslenen Aşık Veysel’in sadık yâri, bereket ve üretkenlik çevresinde kaleme aldığını görmekteyiz:

“Ey benim sevgili toprak anam
Aşık Veysel’imin sadık yâri
Benim toprağım-aziz vatanım!
Cömertçe doyurursun canlıları...

¹⁴⁰ İrfan Ünver Nasrattınoğlu, “Batı Trakyalı Türk Şair Alirıza Saraçoğlu”, *Ey Yağız Toprak*, Gümölcine 1989, s. 8-9.

¹⁴¹ Ali Rıza Saraçoğlu, *Ey Yağız Toprak*, Gümölcine 1989, s.23.

¹⁴² https://www.siiir.gen.tr/siir/a/asik_veysel/kara_toprak.htm, (Erişim tarihi: 08.02.2020)

Yoğrulduğum hamurum-mayam;

Bereketin pek çok toprak anam”¹⁴³

Şiirin 1989’da yayınlanması onun o yılı yansıttığını ifade etmez. Bu açıdan 1989 yılında yayımlanan şiir kitabında yer alan “Ey Yağız Toprak” şiiri kronolojik manada geniş bir zamanı kapsamaktadır. Bu kronolojik zaman, şiirin “Her yerde nice yiğitler can feda etti./ Senin için ey toprak ana!/ Nice destanlar yazıldı; /Haşre kadar da yazılacak sana”¹⁴⁴ dizelerinde kendini göstermektedir. Özellikle şiirde geçen “destan” kavramı, Saraçoğlu’nun vatanının köken olarak eskiliğine bir vurgudur.

Saraçoğlu’nun şiirinde “Aşık Veysel’imin sadık yâri” dizesi ise Balkan Türk şairlerinin Anadolu ile olan kültürel bağının bir imgesi niteliğindedir. Şair, Aşık Veysel’in “Kara Toprak” şiirinden esinlenerek kaleme aldığı dizelerde Anadolu ile Balkan coğrafyasının manevî bağı ve bütünlüğünü yansıtır. Aşık Veysel, şiirinin dizelerinde “*Gün gelir Veysel’i bağrıma basar/ Benim sadık yârim kara topraktır*”¹⁴⁵ derken Saraçoğlu memleket hasretini ve Anadolu ile bağına “*Aşık Veysel’imin sadık yâri/ Benim toprağım-aziz vatanım!*” dizelerinde anlatır. Burada Saraçoğlu’nun metinler arası bir bağ ile şiirini kurduğunu söyleyebiliriz.

Yukarıdaki dörtlükte memleketinin verimliliği ve bereketinden bahseden şair; kökünün, kültürünün memleket toprağında geliştiğini “*Benim toprağım-hamurum-mayam*” dizesinde öz bir anlatımla terennüm eder.

1938 yılında Gümölcine’de doğan şair, Yunanistan Hükümeti’nin yaptığı baskılar ve savaşlar ortasında kalan halkının memleket toprağından kopamayışını; “*Ey toprak anam, ben nasıl veririm seni ele, / Bin altından kıymetlidir senin bir taşın bile*”¹⁴⁶ dizeleriyle dile getirmiştir.

Ali Rıza Saraçoğlu’nun 1938 yılında doğduğu ve 1994’te vefat ettiği bilgisinden yola çıkarak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 1946- 1949 yılları arasında Yunanistan İç Savaşı, 6-7 Eylül 1954 olayları, 1967 yılında yönetimi ele geçiren Albaylar

¹⁴³ Saraçoğlu, *age*, s. 142.

¹⁴⁴ Saraçoğlu, *age*, s. 142.

¹⁴⁵ https://www.siiir.gen.tr/siir/a/asik_veysel/kara_toprak.htm, (Erişim tarihi: 08.02.2020)

¹⁴⁶ Saraçoğlu, *age*, s. 142.

Cuntasına tanık olduğunu söyleyebiliriz. Buradan hareketle, “*Aktıkça damla damla alın terimiz/ İsteriz gülsün artık yüzümüz*”¹⁴⁷ derken çocukluğundan Yunanistan’ın demokrasiye geçişine kadar geçen dönemde tanık olduğu olaylara ve Yunanistan Türk halkının makus talihinin bir son bulmasına da bir gönderme içerisinde olduğunu ekleyebiliriz. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu durum bize şiirin geniş bir zamanı ele aldığını göstermektedir.

Ali Rıza Saraçoğlu başka bir şiiri Eski Gümülcine’nin dizelerinde ise doğup büyüdüğü Gümülcine’yi anlatmıştır. O, Gümülcine’yi dizelerine anılarıyla birlikte Gümülcine’nin eski doğasıyla taşımıştır:

“Her köşede tulumbalar gürül gürül akardı

Yanıbaşında asır-dide ulu bir çınar vardı

Ramazanda genç kızlar su almaya koşardı

Hacı Ademlerin, Pli’nin tulumbaları pek meşhurdu

Şerbet gibi tatlı idi o mübarek su”¹⁴⁸

51 yaşındayken yayınladığı şiiri şairin eskiye olan özleminin bir özetidir. Yani bu şiir şairin çocukluk ve gençlik anılarının belleğindeki izidir de diyebiliriz. Şaire göre; memleket, tulumbaların gürül gürül akan su sesinde, ulu çınarda, ramazan günlerinde, Hacı Ademlerin, Plin’in tulumbalarından akan tatlı suyun tadındadır. İnsan nereye giderse gitsin memleketinin ağaçlarına, suyuna, toprağına hasret gider. Saraçoğlu’nun şiiri de ilk okuyuşta biz okuyucuya o suyun sesinde de tadında da memleket havasını hissettirmektedir. Suyun tadında memleketi vücuda getiren şair, bütünün geri kalanını suyun başladığı serin yüce dağları ve eski ramazan günlerini yad eden parçalarla tamamlar.

Şair çocukluğunun ve gençliğinin Gümülcine’sini, eski günlere olan özlemini dedesi vasıtasıyla şöyle vurgular: “*Eski Gümülcine için bu mısra dedemin sesidir/ “Gümülcine bir cennet, köyleri bahçesidir.”*”¹⁴⁹ Burada şairin Gümülcine’nin eski

¹⁴⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 142.

¹⁴⁸ Saraçoğlu, *age*, s. 39.

¹⁴⁹ Saraçoğlu, *age*, s. 39.

günlerini anlatırken “dede” imgesini kullanmasının bir tesadüf olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü; şair memleketin güzelliğini dile getirirken kendinden önceki nesle yani dedesine başvurmuş, âdeta onu tanık göstermiştir. Bu bağlamda şair, “Dede” vasıtasıyla Gümülcine’nin güzelliğini anlatmakla kalmamış aynı zamanda tarihî geçmişinin köklülüğünü de vurgulamıştır.

Şair, şiirin bir bölümünde de Gümülcine’yi Osmanlı’dan geriye kalan canlı tarihi ve insan sesinin doldurduğu o eski mimarisiyle kaleme almıştır. Şairin belleğinde doğduğu memleketi; Eski Camii, imarethanesi, aşhanesi, meşhur pilavı ve zerdesi ile yaşamış ve o, belleğinin izlerini dizelerine yansıtmıştır:

“Eski Cami’nin yanında vardır bir şirin İmaret

Gümülcine halkı orayı ederdi ziyaret

Herkese açık idi meşhur aşhanesi

Pek nefis derlerdi pilavı ve zerdesi

İmaret eski Buzhane’nin içinde bulunur

Tarihi bir eser olduğu için korunur”¹⁵⁰

Balkan Türk şiirinde “vatan” millî bir duyarlılıkla ele alan bir başka şairimiz Rahmi Ali’dir. 1980’li yıllarda edebiyat sahasında aktif rol alan Rahmi Ali’nin şiirinde vatan kimi zaman şehir kimi zaman da özlem duyulan bir ev olarak karşımıza çıkar. Şairin 1990 yılında “Tarla” dergisinde yayınladığı “Gümülcine “adlı şiirinde vatan ile şehir ve ev arasında kurduğu anlam bağında yaşanmışlık, anılar ve millî tarih vücut bulmaktadır.

“O evler ki köhne, yosun tutmuş kiremitleri

Çökmüş bir imparatorluğu hatırlatır

Cami avlularında asırlık çınarlar ve unutulmaz gölgesi

Yaşlılar baş başa vermiş, eski günleri anlatır”¹⁵¹

¹⁵⁰ Saraçoğlu, *age*, s. 39.

¹⁵¹ Sağlam, *age*, s. 99.

Şairin “O evler ki köhne, yosun tutmuş kiremitleri”¹⁵² dizesiyle terk edilen, aile bireylerinin yokluğunda ıssızlaşan hüznü bir ev ile aslında Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan, vatanlarından ayrılan Batı Trakya Türklerinin öksüz kalan güzel memleketi Batı Trakya arasında bir anlam bağı kurduğunu söyleyebiliriz. Türkler göçmüş, vatan ıssız kalmıştır.

“Çökmüş bir imparatorluğu hatırlatır”¹⁵³ dizesiyle Osmanlı’ya atıfta bulunuyor gibidir. Bilindiği gibi yüzyıllardır Osmanlı hâkimiyetindeki Balkanlarda yaşayan Türkler, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’na kadar vatanlarında özgürdüler. Ancak 1877-78(93 Harbi) Savaşı’ndan sonra bölgede Türklerin huzuru kalmamış, Yunan zulümleri yüzünden Türkler, göç etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle çökmüş Osmanlı İmparatorluğu nasıl milletlerini teker teker kaybettiye Batı Trakya da Türk halkının çoğunluğunu kaybetmiş, Yunanların ve Müslüman Türklerin oluşturduğu etnik bütünlük yok olmaya yüz tutmuştur.

“Cami avlularında asırlık çınarlar ve unutulmaz gölgesi/ Yaşlılar baş başa vermiş eski günleri konuşurlar”¹⁵⁴ dizelerinde Batı Trakya’da İslâmiyetin evi olan cami, Türklerin inanışlarına işaret ederken avlularındaki çınarlar da bu topraklarda kök salmış heybetli, yüksek ve köklü Türkçülüğün ve İslam dininin kalıcı izlerini yansıtmaktadır. Bu heybetli çınarlar altında eski günleri yâd eden yaşlılar bir bakıma geçmişin özlemi içinde olsalar da Türk kültürünü gelecek nesillere aktaran görevini de üstlenmişlerdir.

Şiirinde bir evi tasvir etmekle başlayan Rahmi Ali için vatan; terk edilse de Türklüğün yaşayacağı bir Gümölcine’ye tekabül etmektedir. 1990 yılında kaleme alınan şiiri geçmiş ve o dönem bütünlüğü içinde inceleyecek olursak, şiir hem Türklerin 1912 Balkan Savaşlarında, 1914 Birinci Dünya Savaşı’nda, 1939-1944 yılları arasında, 1946-1949 İç Savaşı’nda, 1967 Albaylar Cuntası Dönemi’nde yaşanan göçlerin memlekette yarattığı ıssızlığı anlatmaktadır. Şiirinin ilerleyen dizelerinde;

¹⁵² Sağlam, *age*, s. 99.

¹⁵³ Sağlam, *age*, s. 99.

¹⁵⁴ Sağlam, *age*, s. 99.

“Eski Saraçlar arasında hala meşin kokuları gelir burnuma

Nerde o odun yüklü arabalar,

o perde ardından bakan kız

Geçmiş bu denli özlemle neden aranır bilmem

Alışık ayaklarım kendiliğinden gider

Eskipamuk pazarına”¹⁵⁵

diyen şair için geçmiş; Gümülcine’nin meşin kokularında, perde arkasından bakan yârinde, gitmeye alışık olduğu o Eskipamuk Pazarı’nda var olur. Şairin kendiliğinden Eskipamuk Pazarı’na” gitmesi, belleğinde kalan anıların davranışa dökülerek geçmişe özlem duyuşunu, geçmiş arayışını ifade eder. Bu ifadesini de “*Geçmiş bu denli özlemle neden aranır bilmem*”¹⁵⁶ dizesiyle güçlendirmiştir.

Geçmiş bu denli özlemle arayan Rahmi Ali’nin şiirinde, nesnenin artık nesne olmaktan çıktığını, somut olmanın ötesinde bir soyutluk kazandığını görmekteyiz:

“Tam öğle vakti, gürültülü bir sıcakta vurur saat kulesi

Müşteriler kadınlı-erkekli girerler fincancı dükkanlarına

Semavi bir ezan sesi doldurur caddeyi sımsıcak

Kimi yorgun bastonlar vurur asırlık Arnavut kaldırımlarına”¹⁵⁷

Şair için, Gümülcine’yi Gümülcine yapan; her gün çalan, sesini duymaya alışkın olduğu saat kulesi, fincancı dükkanları, İslamiyet’in semâdan yükselen ezan sesi, Arnavut kaldırımlarıdır. Şair “*Asırlık Arnavut kaldırımları*”¹⁵⁸ dizesinde “Asırlık” sözcüğüyle şehrin ve oradaki yaşamın güçlü tarihini pekiştirmek istemiştir. Rahmi Ali’nin şiirinde somut olan, soyut bir anlam yani “özlem” anlamını kazanmış, Rahmi Ali, kurduğu bu anlamsal bağ ile memleketine duyduğu özlemi aktarmıştır.

¹⁵⁵ Sağlam, *age*, s. 99.

¹⁵⁶ Sağlam, *age*, s. 99.

¹⁵⁷ Sağlam, *age*, s. 99.

¹⁵⁸ Sağlam, *age*, s. 99.

Ali Rıza Saraçoğlu ve Rahmi Ali ile birlikte 1960 ve 1990'lı yıllarda edebiyat sahasında aktif olan şair Mücahit Mümin de vatan sevgisini, “Akşamları” adlı kısa şiirinde bir Türk şehri olan Gümülcine’deki bir cadde vasıtasıyla kaleme almıştır:

“İnsan akşamları

Variş’te dolaşmalı

Variş’te

Variş”¹⁵⁹

Diyen şairin şiiri ilk bakışta sadece bir caddenin hakkında birkaç söz gibi gözükse de aslında şairin belleğinde memleketine karşılıktır ve bu, dizelerine Orhan Veli’nin gündelik, sade, öz üslubuyla yansımıştır. Ayrıca anlamsal bağlamda mekân ile özdeşleşerek anılan şairler gibi Mücahit Mümin’in de bu şiiriyle “Variş” caddesiyle kendisini özdeşleştirdiğini söyleyebiliriz. Kimi şairler için mekân şairin özünde şahsileşerek bireyselliğini ilan eder ve mekân ile şair bütünlük kazanır. Nedim’de Sadabat, Yahya Kemal’de bebek nasıl bireyselleşmişse Mücahit Mümin’in şiirinde de Gümülcine’de gençlerin dolaştığı Variş Caddesi bireyselleşerek Gümülcine’yi yani vatani anlatmıştır.

Şiir, deneme, eleştiri türünde verdiği eserleriyle Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Almanya ve Yugoslavya’da da tanınan, Batı Trakya’da modern şiirin temsilcisi Naim Kazım’ın “Sevdayı Kuşanmalı İnsanlar” şiirinde ise vatan emektir, çalışmadır, tütündür, nasırlı ellerdir.

Naim Kazım, 1980’li ve 1990’lı yıllarda yukarıdaki üç şairle Batı Trakya Çağdaş Türk şiirini dışarıya tanıtmıştır. Yaşadığı yörenin geleneksel yaşantısını sözcüklere sığdıramayan şairin dizelerinde umut, çaba ve uğraşlarla karanlığa-aslında geleceğe ışık tuttuğunu, umudu belirginleştirdiğini anlıyoruz. 1945 doğumlu şair, okuyucuya, Batı Trakya Türkünün zor dönemlerine şahit olduğunu, özellikle 1967’den 1974’e kadar süren Albaylar Cuntası Dönemi’nin şairin gençliğine denk geldiğini hesapladığımızda o dönemde Batı Trakya Türkü’nün uğradığı baskıları gördüğünü dizelerinde hissettirmiştir. Şair, özellikle “*O zamanlar karanlıklara ışırdı/ Umut,*

¹⁵⁹ Sağlam, *age*, s. 116.

çaba ve uğraşlar”¹⁶⁰ dizesiyle baskı ve şiddet dolu karanlık döneme halkının duyduğu umut, harcadığı çaba ve uğraşlarla ışık tuttuğunu, zulme dayandığını ifade etmiştir:

“Sözcüklerle vurgulanması güç

Bizim bura yöre yaşamını

O zamanlar karanlıklara ışırdı

Umut, çaba ve uğraşlar”¹⁶¹

Şair, şiirinde memleketini, dağlarıyla da anlatmayı tercih etmiştir. Bilindiği üzere Türk mitolojisinde yüceliği ile var olan dağ, verimliliğin ve yaşamın da bir sembolüdür. Şair, dağın bu mitolojik özelliğinden yola çıkarak “*Akşamları çoban kavalı/ Çan sesleri yankılanır dağlarda*”¹⁶² dizesiyle memleketinin dağlarında süren yaşam ve hareketliliğe vurgu yapmıştır. Bu bir anlamda verimliliğin de bir habercisidir.

Şair, dördlüğün son iki dizesinde “*Gündüzü umutlu türküleriyle/ Coşkuydu insanlar her yerde*”¹⁶³ diyerek dağlarında yaşamın olduğu vatanın insanlarının yaktıkları umut kokan türkülerle var olduğunu belirtir. Ayrıca türkülerin bir halkın tarihini, başından geçen olayları, memleketini anlattığı bilgisinden de yola çıkarsak bunun bir anlamda memleketi memleket yapan başka bir kültürel varlık olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda Naim Kazım, şiirinde Batı Trakya’yı; “dağlarında yankılanan çan sesleri, çoban kavalı, insanların yaktığı umutlu türkülerle özdeşleştirerek dizelerine taşımıştır.

Şair, şiirinin “*Öyle aşktı ki Trakya’nın/ Burcu burcu özlem kokan toprakta*”¹⁶⁴ dizelerinde ise Yunanistan Hükümeti’nin Batı Trakya Türkü’ne uyguladığı baskılardan ötürü memleketini terk etmek zorunda kalan halkının vatan özlemini anlatmıştır. Batı Trakya Türkü, Albaylar Cuntası Dönemi’nde “”Türk

¹⁶⁰ Sağlam, *age*, s. 120.

¹⁶¹ Sağlam, *age*, s. 120.

¹⁶² Sağlam, *age*, s. 120.

¹⁶³ Sağlam, *age*, s. 120.

¹⁶⁴ Sağlam, *age*, s. 120.

kelimesine ve Türkçeye karşı çıkan bir yönetimle mücadele etmiştir. Cunta Dönemi'nden sonra Yunanistan'ın 1981 yılında Avrupa Birliğine girmesiyle ve politik, ekonomik ve sosyal kısıtlamalardan ötürü bölgeden yurtdışına Batı Trakya Türklerinin göçü hızlanmıştır. Bu konuyla ilgili “1988 yılında Almanya’ya göç eden Sami Yusuf’un “O dönemde Yunanistan’ın baskısından dolayı Almanya’ya kaçtığını, ekonomik bir sıkıntısı olmadığını, tamamen baskıdan göç ettiklerini anlatması bir dayanak oluşturmaktadır.”¹⁶⁵

“Ayrıca 1955 yılında Yunanistan Hükümeti, çıkardığı Vatandaşlık Kanununun “Yunan olmayan kökenden bir kişi geri dönme niyeti olmaksızın Yunanistan’dan ayrılırsa, bu kişinin Yunan vatandaşlığını yitirdiğine hükmedilebilir. Bu hüküm, yurtdışında doğmuş ve oturmakta olan Yunan olmayan etnik kökenli kişilere de uygulanır. Ana- babasından ikisi birden veya hayatta olanı vatandaşlığını yitirmiş olarak ilan edilebilir “şeklinde hazırladığı 19. maddesine dayanak göstererek yurtdışına seyahat amacıyla giden yaklaşık 60.000 Batı Trakya Türkü’nü vatandaşlıktan çıkartmıştır.”¹⁶⁶

Şiirini “*Yalın nasırlı eller sarı tütünde/ Dolu dolu uğrası/ Ter tufandı insanlar*”¹⁶⁷ diye devam ettiren şaire göre; göç sonucu halkının terk etmek zorunda kaldığı vatan; nasırlı elleriyle tütünle uğraşan, ona emek veren insanına özlem duymaktadır.

Batı Trakya’nın tarımsal özelliklerine baktığımızda tütünün önemli bir geçim kaynağı olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle Batı Trakya Türkü’nün geçim kaynağı olan ve yüzyıllar boyu yaşam şeklini oluşturan tütün önemli bir yere sahip olmakla birlikte millî kimliğin de bir parçasıdır. Bu özelliğinden dolayı Batı Trakya Türkleri için vatan; bir nevi halkın nasırlı ellerinin değdiği, terinin damlasıyla sulanan, can alan, emek kokan topraktır, vatan; halkın bin bir emek verdiği Trakya’nın geçim kaynağı, halkın can damarı tütündür.

“*Yaşamayı yalnız kendilerine tanıyanların/Nasıl girdiyse silik sessiz soluklanışı/ Kararttı kanserleştirdi yaşamayı/ Umudumu aşkını gölgeleyerek/*

¹⁶⁵ file:///C:/Users/casper/Downloads/senturk_cem%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 10.09.2019)

¹⁶⁶ <https://www.batitrakya.org/bati-trakya/bati-trakya-insan-haklari/vatandasliktan-cikarma.html>, (Erişim tarihi: 08.02.2020)

¹⁶⁷ Sağlam, *age*, s. 120.

İnsanımın”¹⁶⁸dizelerini kaleme alan şair, Batı Trakya’da yüzyıllardır yaşayan Türkleri, vatanlarından mahrum etmek isteyen Yunan halkına seslenmiştir.

1945 yılında Gümülcine’de doğan şairin Öğretmen okulu mezunu olmasına rağmen 1966 yılında Yunan makamlarınca çalışmasına izin verilmediğini ve yukarıda da verdiğimiz bilgiler doğrultusunda Yunanistan’daki Albaylar Cuntasının 1974 yılına kadar Türklere uyguladığı baskıları göz önüne aldığımızda, şairin şiirinde Yunanların zulümlerini Türk halkının Trakya’daki umutlarını kırdığına değindiğini daha iyi anlıyoruz.

1936 yılından başlayarak 1995 yılına kadar Batı Trakya’daki Türk nüfusun dörtte birinin İskeçe ve Gümülcine’nin kuzeyinde Bulgaristan’a sınır olan ve Yunanistan Hükümeti tarafından “Yasak Bölge” olarak adlandırılan yerde ağır polis ve asker baskısı altında yaşamaya zorlanması, Türk kelimesi geçen bütün derneklerin kapatılması, (Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, İskeçe Türk Birliği gibi) Türkiye’den öğretmen ve ders kitapları getirtilmesinin kısıtlanması gibi baskılar ve sindirme politikaları Türk halkının yaşadığı zorlukları gözler önüne sermiştir.

1913 yılında Osmanlı hakimiyetinden çıkan Batı Trakya’da o günden bu yana Türklerin uğradığı zulüm ve baskılar son bulmuş değildir. Balkan Savaşları, Birinci Dünya ve İkinci Dünya Savaşlarında ve Yunanistan İç Savaşı’nda mücadele etmek zorunda kalan halk zor dönemler geçirmiştir. Bogdan Filov, “Balkan Savaşları Günlüğü” adlı eserinde kan gölüne dönen Trakya toprağını şöyle anlatır:

“Sabah saat 6’da yola çıktık. Önce, yaklaşık 80 haneli büyük bir Bulgar köyü olan Taşlı Müsellim’i geçtik. Oradan Demirceli (Domurcalı), Seleköy (Sülecik) ve Seymen (Taşlısekban) üzerinden Selioğlu’na (Süloğlu) ulaştık, burada mevkileri inceledik, halen yarı gömülü Türkler ve dokuz öldürülmüş at vardı.”¹⁶⁹

“Günümüzde Batı Trakya’daki Büyük Müsellem Kültür ve Folklor Derneğinin başkanlığını yürüten Naim Kazım’ın büyük müsellemin köşesinde yazdığı bir yazısından da 1949 yılının sonlarında hükümetin talimatıyla köylerin komünistlerden

¹⁶⁸ Sağlam, *age*, s. 120.

¹⁶⁹ Hüseyin Mevsim, *Bogdan Filov’un Balkan Savaşları Günlüğü*, İstanbul 2014. s. 27.

onların deyimiyle andartlardan korunması için taştan mazgal adı verilen bekleme odası yapıldığını, bu mazgallarda görev alan ve “Mayıs” adını alan Şevket Hasan ve Koca Ahmet’in iki andart tarafından silahla taranarak şehit edildiğini ve günümüze kadar bu olayın köyde “Kanlı Kule” olarak anıldığını öğreniyoruz.¹⁷⁰ Şair, Batı Trakya Türkü’nün bu makûs talihini dizelerinde şu sözlerle anlatmıştır:

“Ha o gün ha bugün

Toprak durmadan kanamada

Bütün sevilere bozgunlara yaşıt

Ulu çınarlar birer birer kaybolmada

Ve insanlar genci, ihtiyarı

Çatısı çürük barınakların

Kanı eşiğinde sessizliği

Sancılı solumada”¹⁷¹

Şair, yukarıdaki dördlüğün “*Ha o gün ha bugün / Toprak durmadan kanamada*”¹⁷² dizelerinde Batı Trakya topraklarında gerek Bogdon Filov’un gerekse şairin anılarında anlattığı bitmeyen savaş yıllarına değinir. Bir yandan “*Bütün sevilere bozgunlara yaşıt/ Ulu çınarlar birer birer kaybolmada/ Ve insanlar genci, ihtiyarı/ Çatısı çürük barınakların/ Kanı eşiğinde sessizliği/ Sancılı solumada*”¹⁷³ dizeleriyle genciyle ihtiyarıyla savaşlarda kaybedilmiş Batı Trakya Türkü’nü anmıştır. Bu bağlamda Batı Trakya’nın Büyük Müsellem köyünden “Mehmet Apturahman”ın yaşam öyküsünü örnek vererek şairin Batı Trakya Türkü’nün zor yaşamını anlattığı şiirini güçlendirebiliriz:

“Mehmet Apturahman”ın abisi Ahmet Apturahman İkinci Dünya Savaşı’nda Girit Adası’nda Almanlara karşı savaşmış, esir düşmüş ve savaş bitiminde de Atina’dan memleketi Gümölcine’ye yaya olarak ulaşmıştır. Mehmet Apturahman’ın da kendisi

¹⁷⁰ http://buyukmusellim.com/yazi/naim_kazim/968321.html (Erişim tarihi: 21.12.2019)

¹⁷¹ Sağlam, *age*, s. 121.

¹⁷² Sağlam, *age*, s. 121.

¹⁷³ Sağlam, *age*, s. 121.

on yaşına kadar Gümölcine’de yaşamış, on yaşından sonra yerleştiği Koyundere POA köyünden mecburi göçle Susurköy’e göç etmiştir. Yunan İç Savaşı’nda ise dağa odun toplamaya gittiğinde andartlar tarafından kaçırılmış ve yedi ay sonra andartların elinden kaçıp Yunan kuvvetlerine teslim olmuştur.”¹⁷⁴

Mehmet Apturahman’ın yaşam öyküsü gibi daha çok örnek verebileceğimiz Batı Trakya Türklerinin çilesi Naim Kazım’ın şiirinde; Halk toprağından, vatan halkından vazgeçmek zorunda kalsa da o vatan, geride bırakılan vatan, insanının yüreğinde bir sevdâ, kavuşulmayan sevgili, hasret olarak tanımlanmıştır.

1970’li yıllara gelindiğinde ise Çağdaş Batı Trakya Türk şiirinde Mazlum Hüseyin dikkat çekmektedir. 1976 yılında Çağdaş Batı Trakya Türk şiirinin ilk şiir kitabı olarak kabul edilen “Aşıkların Şahı Benim” adlı eserini yayınlarak adeta şairliğini tescillendiren şairin şiirlerinde de vatan teması yerini almıştır.

1947 yılında Gümölcine’nin Kolukebir köyünde doğan şairimiz Gümölcineli Mazlum Hüseyin’in vatanını duyuş tarzı “Batı Trakyalı Mehmet’e yaktığı türkûde somutlaşır. Şair, “Batı Trakyalı Mehmet’e Türkû” adlı şiirinde memleketinden göç eden Mehmet’e şöyle seslenmiştir:

“Koyunları meler hala

Dedenin hatıraları var bu obada, türkû söyler

Yetim kalmasın diye doğduğum köyler,

Gitme Mehmet, Mehmet gitme!”¹⁷⁵

Nurullah Genç’in (2007) Gümölcine’nin bağlarından yükselen ve kökleri kültürümüzün kapılarını aralayan güçlü bir sesin sahibi (s, 4) olarak tanıttığı şairimizin incelenen şiirinin bu dördlüğünde vatan köyde canlılığın, yaşamın olduğunu haberdar eden koyunların melemesinde, dedelerinin hatıralarında, Batı Trakya Türkû’nün yaktığı türkülerde yüceleşmektedir.

Hüseyin Mazlum’un yaktığı memleket türküsü, Reşit Salim’in Üsküp, Gümölcine, Deliorman şehirlerini “Balkan Türklüğünün yontulmaz üç kaya gibi sağlam”¹⁷⁶

¹⁷⁴ <http://www.buyukmusellim.com/> (Erişim tarihi: 21. 12. 2019)

¹⁷⁵ Sağlam, *age*, s. 147.

dediği şehirlerinde yükselmiştir. 1970 kuşağı şairlerinden olan şairimiz Reşit Salim, “Göç” adını verdiği şiirinde, Batı Trakya’yı yüzyıllardır yaşayan Türklerin, egemenliğini sürdüren Osmanlı’nın yadigârı olarak ele almıştır:

“Üsküp, Gümölcine, Deliorman
Balkan Türklüğünün yontulmaz üç kaya gibi sağlam
Bu ata yadigârı Osmanlı mimarisinin sergilendiği kentler
Ezan seslerinin ulu çınarlarda yankılandığı
Bitmeyen sönmeyen Osmanlı sergüzeştinin anlatıldığı
Mescit avluları
Coşkun Tuna, Osmanlının zafer günleri
Sırp diyarı, Bulgar ülkesi, Rumelleri”¹⁷⁷

Şair, şiirinde okuyucuyu Osmanlı’nın Rumeli’deki fetihlerine götürür. Bilindiği üzere Balkanlardaki Osmanlı hakimiyetinin öne 1354 yılında Orhan Bey’in oğlu Süleyman Bey’in Gelibolu’yu almasıyla açılmış ve sonrasında 1364 Sırsındığı, 1371 Çirmen, 1389 Birinci Kosova, 1396 Niğbolu, 1444 Varna ve 1448 İkinci Kosova Savaşları ile Osmanlı Hakimiyeti tamamlanmıştır. Reşit Salim, “*Coşkun Tuna, Osmanlının zafer günleri*”¹⁷⁸ dizesiyle Osmanlı’nın bu zafer günlerini Tuna nehri vasıtasıyla anlatmıştır. Çünkü Osmanlı Devleti ve Balkan Türkleri için Tuna Nehri’nin maddi ve manevî anlamı büyüktür.

“Tuna, stratejik açıdan Türkiye ile Avrupa arasında kurduğu köprü konumuyla maddi öneme sahipken, Balkan Türkleriyle Türkiye arasında kurduğu bağ açısından da manevî bir özelliğe sahiptir. Tuna Nehri, üzerinden fakir Anadolu’ya buğday, mısır, fasulye, un, şeker gibi mühimmatların taşınması¹⁷⁹ ve Balkan Türklerinin ana vatan ile kültürel bağlarını korunması bakımından önem kazanmıştır. Tuna nehrinin bu köprü konumu sayesinde Osmanlı Devleti hakimiyetini sağladığı 550 yıl boyunca

¹⁷⁶ Sağlam, *age*, s. 176.

¹⁷⁷ Sağlam, *age*, s. 176.

¹⁷⁸ Sağlam, *age*, s. 176.

¹⁷⁹ <https://docplayer.biz.tr/36075480-Osmanli-arsivinde-tuna-nehri-ve-kiyilari-ozet-abstract-a-haluk-dursun.html>. (Erişim tarihi: 18.08.2019)

Balkan coğrafyasına Türk kültürünü ve Osmanlı mimarisini yaymıştır. Günümüzde hâlâ bu kültürel miras yaşamaktadır.

Reşit Salim de yukarıdaki dizelerinde Osmanlı'nın miras bıraktığı bu kültüre dikkat çekmiştir. Şair, “*Bu ata yadigarı Osmanlı mimarisinin sergilendiği kentler/ Ezan seslerinin ulu çınarlarında yankılandığı/ Bitmeyen sönmeyen Osmanlı sergüzeştinin anlatıldığı/ Mescit avluları*”¹⁸⁰ dizelerinde “Gümülcine’de II. Abdülhamit’in emriyle yaptırılan Yeni Camii’nin bahçesinde bulunan saat kulesini, İskeçe’de Bulgarlar tarafından yaptırılan Pazar Yeri Camii’nin yanındaki saat kulesini ve Hacı Emin Ağa tarafından yaptırılmış şehir meydanında yer alan saat kulesini, Gümülcine’de 1608’de yapılmış Eski Camii ve günümüzde Hristiyanlık Müzesi olarak kullanılan Gazi Evrenos Bey İmareti ve 16.yy’ın sonlarında inşa edilmiş Yeni Camii, Bugün Makedonya’nın başkenti Üsküp’ün tarihî Osmanlı çarşısını, Sultan 2. Murat Han Camii, Mustafa Paşa Camii’ni hatırlatmak istemiştir.

İbrahim Baltalı imzasıyla şiirler yayımlayan Batı Trakya Çağdaş Türk edebiyatının önemli seslerinden biri de İbrahim İbrahim’dir. 1980-1990 kuşağı ve sonrasında şiir hayatına devam etmiştir. 1989’da çıkmaya başlayan Şafak dergisinde Memleketim adlı şiirini yayımlayarak milliyetçi çizgide yerini almıştır. Batı Trakya sevdasını ilmek ilmek dizelerde dokuyan şairimiz “Memleketim” adını verdiği şiirinin ilk dizesinde “*Silahım/ kaleminden*”¹⁸¹ diyerek haksızlıklara, baskılara kalemiyle savaş açtığının altını çizmiştir. Onun için memleket, sadece üstünde yaşadığı toprak parçasından ibaret değildir. Şairin mücadeleci kaleminden dökülen şiirinde memleket duyumsanır. İbrahim İbrahim, şiirin devamında memleketi Batı Trakya’yı yöresel olanla övmektedir:

¹⁸⁰ Sağlam, *age*, s. 176.

¹⁸¹ Sağlam, *age*, s. 178.

“Yorganım

Pamuğumdan

Balyozun

Demirimden

Sigaran

Tütünümden

Sütün

Başığımdan

Sorulur”¹⁸²

Onun için vatan; yörenin simgesi emek dolusu Trakya pamuğu ve demiri, tütünü, sütü, kısacası yerel ve yerli olandır.

Şiir; üslûbu özellikler bakımından Nazım Hikmet’in “Yine Memleketim Üstüne Söylenmiştir” şiirini çağrıştırmaktadır. Nazım’ın şiirinde “son mintanın da sırtımda paralandı çoktan” dizesiyle İbrahim İbrahim’in “Yorganın pamuğumdan/ sigaran tütünümden” dizesi ve Nazım’ın şiirin sonunda “memleketim, memleketim dizesini tekrar etmesiyle İbrahim İbrahim’in “Memleketim/Memleketim/ ben senin tutsağınım “dizesi iki şairin de üslupta ortaklık taşıdığının bir işaretidir. Ancak Nazım’ın memleket sevdası, özlemi ile İbrahim İbrahim’in memleket sevdasının, özleminin yankısı farklıdır. Memleket; Nazım’ın şiirinde ak düşen saçlarında, yüreğinin enfaktında, alnının çizgilerinde gizlenmeye devam ederken İbrahim İbrahim’in şiirinde ise vatanının tütününde, pamuğunda, demirinde yani yerli olanda kendini gizlemeyi sürdürür.

¹⁸² Sağlam, *age*, s. 178.

Batı Trakya'ya olan özlemini, sevgisini, toprağını bırakıp gitmek zorunda kalmanın derin hüznünü anlatan şairlerden biri de Ümit Kurtuluş'tur. Şair, Mart 1976'da Bursa'da kaleme aldığı "Sınır ve Özgürlük" şiirinde özlem duygusunu dile getirir:

"Karanlık bir gece yarısı

Geçerken Meriç'i özgürlükle kucaklaşmak üzere

Son defa dönüp baktığımızda Fereciğe

Batı Trakya'm sana özlem duyacağız"¹⁸³

"*Karanlık bir gece yarısı/ Geçerken Meriç'i özgürlükle kucaklaşmak üzere*"¹⁸⁴dizelerinde memleketinden göç etmek zorunda kaldıklarını anlatmıştır. Baskılardan kurtulmak için çıktıkları özgürlük göçünde geride memleketi bırakmanın zorluğunu, "*Son defa dönüp baktığımızda Fereciğe/ Batı Trakya'm sana özlem duyacağız*"¹⁸⁵ sözlerinde dile getirmiştir.

Şair, şiirinin devamında vatan toprağını, insanı için ağlayan, zorluklara dayanan bir ana sıcaklığına benzetmiştir:

"*Sana karmaşık duygularla birkaç ağıt sunacağız*

Sen öyle tatlı öyle güzel bir candın

Sen bizler için ağladın bizler için dayandın"¹⁸⁶

Şair, şiirini "*Ayrılık zor/ Hoşça kal Trakya'm / Unutma Bizi*"¹⁸⁷ diye bitirir. Toprak; Ümit Kurtuluş'un şiirinde hoşça kal demek zorunda kaldığı güzel vatanıdır.

Şair "Mutlaka Bir Gün" adlı şiirinde de ayrıldığı memleketine bir gün elbet kavuşacağını düşlemekte ve ümit etmektedir:

¹⁸³ Ümit Kurtuluş, "Sınır ve Özgürlük", *Batı Trakya'nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

¹⁸⁴ Ümit Kurtuluş, "Sınır ve Özgürlük", *Batı Trakya'nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

¹⁸⁵ Ümit Kurtuluş, "Sınır ve Özgürlük", *Batı Trakya'nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

¹⁸⁶ Ümit Kurtuluş, "Sınır ve Özgürlük", *Batı Trakya'nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

¹⁸⁷ Ümit Kurtuluş, "Sınır ve Özgürlük", *Batı Trakya'nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

“Düşler olumlu

Düşler hep aynı uykularda görülen

“Bir gün mutlaka sarılacağız seninle

Toprağım öpeceğim seni olanca kederimle

Bir gün sen ben, ben sen olacağız

Mutlaka bir gün”¹⁸⁸

“Kurtuluşun “Düşler olumlu/ Düşler hep aynı uykularda görülen”¹⁸⁹ dizelerinde sıklıkla düş sözcüğünü kullanması, belleğinde ve bilinç altındaki memleket sevgisini anlatmak için başvurduğu bir metaforudur. Şair Kurtuluş, “Toprağım öpeceğim seni olanca kederimle/ Bir gün sen ben, ben sen olacağız”¹⁹⁰ dizeleriyle memleket özlemiyle gördüğü düşlerinin elbet bir gün gerçek olacağı inancı içindedir.

Şiirinde vatani tam anlamıyla bireyselleştiren şair için memleket, kavuşmanın sevinci, bunca sene ayrı kalmanın kederiyle yüzünü sürdüğü topraktır. Memleketi memleket yapan toprağın, kendini insanından ayrı mutsuz hissetmesi; insanın da toprağından ayrı olduğunda hüznü hissetmesidir. Bu nedenle Ümit Kurtuluş “sen ben, ben sen olacağız” dizesinde yabancılik duygusundan, teklikten sıyrılarak memleketiyle tekmlleşeceği ümidini dizelerinde canlı tutar.

Ayrıca şair, (1989) bir önceki şiirinde bir ana gibi anlattığı toprağını; “Trakya’m gizlendim sinene korkumla gururumla”¹⁹¹ dizelerinde de bir ana kucağı gibi anlatarak vatana tekrar koruyucu anne vasfını yüklemiştir.

“Dünya kültürlerinde toprağa üretkenlik ve bereket” anlamı yüklenmesiyle farklı kültür ve inanışlarda dikkatimizi çeken çeşitli ayinlerin ortak noktasında “yerin yani toprağın canlı ve üretken olarak görüldüğü bilinmektedir. Yerden çıkan her şey yaşam doludur ve yere dönen her şey yeniden yaşam bulur” düşüncesi hakimdir. Anasır-ı erbaa adı verilen ve kâinattaki oluşumu sağlayan dört unsurun suyla birlikte

¹⁸⁸ Ümit Kurtuluş, “Sınır ve Özgürlük”, *Batı Trakya’nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

¹⁸⁹ Ümit Kurtuluş, “Sınır ve Özgürlük”, *Batı Trakya’nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

¹⁹⁰ Ümit Kurtuluş, “Sınır ve Özgürlük”, *Batı Trakya’nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

¹⁹¹ Ümit Kurtuluş, “Sınır ve Özgürlük”, *Batı Trakya’nın Sesi, Sayı. 10-12*, İstanbul 1989, s. 72.

diğer dişi unsuru olan toprak, doğasında bulunan annelik vasıflarıyla insanoğlunun ayrılmaz bir parçasıdır. Kur'an-ı Kerim'de de insanın köken bilgisine dair yapılan atıflarda, yaratılışın kaynağındaki temel maddenin toprak olduğu “Fatiha Suresi’nin 11. Ayetinde “Hem Allah sizi bir topraktan, sonra bir damla sudan yarattı” sözleriyle Rum suresinin 20.ayetinde “Onun ayetlerinden (Kudretinin delillerinden) dir ki, sizi bir topraktan yarattı. Sonra da siz şimdi yeryüzünde dağılıp yayılan insanlar oluverdiniz” sözleriyle belirtilmiştir”¹⁹²

Toprağın kültürler ve dinler tarihindeki vasfından hareketle şairin dizelerinde “toprakla insan arasında kurulan manevî bağı, sözcükler vasıtasıyla somutlaştırdığını söyleyebiliriz.

Memleketini şiir vasıtasıyla anlatan, Batı Trakya’dan yükselen bir başka ses de Sema Salihoğlu’dur. O, 1990 sonrası kuşağının önemli şairlerinden biridir. “Şiir; mutluluktur diyen şairimiz Sema Salihoğlu, bireysel sevgiyi şiirinde derinlikle işleyen bir şairimizdir.”¹⁹³ O, “Memleketi Hatırlayış” şiirinde Batı Trakya’ya, memleketine olan hasretini şöyle dile getirmektedir:

“Özledim toprak kokusu

Yağmurdan arta kalan

Uzaktan uzağa yağan

Yüreğime”¹⁹⁴

Yukarıdaki dörtlükte memleket; yağmur sonrası ıslak, huzur dolu toprak kokusudur. Hollanda’da gurbette yaşayan şairimizin dizelerinde buram buram toprağına olan hasreti duyulur. Göçmenliğin etkisiyle memleketini şiirine taşıyan şair, dizelerine (1995) “*yanık sesi türkülerimin/ Kulaklarımda /Ulu orta bir düğün kalabalığının/ Geride bıraktığı bir boş meydanda*”¹⁹⁵ diye devam eder. Salihoğlu’na göre vatan;

¹⁹² <https://docplayer.biz.tr/9979870-Acta-turcica-cengiz-aytmatov-un-toprak-ana-romanında-topragin-dili-the-language-of-the-earth-in-cengiz-aytmatov-s-novel-toprak-ana.html>, (Erişim tarihi: 06.11.2019)

¹⁹³ Sağlam, *age*, s. 233.

¹⁹⁴ Sağlam, *age*, s. 238.

¹⁹⁵ Sağlam, *age*, s. 238.

Trakya'nın hüznü dolu asırlık türkülerindedir. Naim Kazım gibi Sema Salihoğlu da memleketini türküleriyle hatırlamıştır.

Eskiden düğünler köy meydanlarında yapılmaz mıydı? Şairin şiirinde memleket; insanların doluştuğu, mutluluğun yayıldığı, düğünlerin yapıldığı bir meydandır. O meydanları insanlar boşaltsa da memleket; insanın belleğinde çocukken, gençken koşturduğu, güldüğü düğün meydanlarıyla hatırlanır. Bu nedendir ki Salihoğlu şiirinde memleket tasvirinin içerisine “Ulu orta bir düğün kalabalığını”¹⁹⁶ da eklemiştir.

Salihoğlu, şiirini “*İssız kalan sokaklar/ Sabah serinliğinin ardından/ Tek başına güneş ve ağaçlar/ Tüm dostlar uykuda*”¹⁹⁷ dizeleriyle sonlandırır. Salihoğlu'na göre memleketi; bir nevi ıssız kalan sokaklar, sabah serinliği, sabah güneşinin bir taraftan yüzümüze vuran hoş ışığındadır. Salihoğlu, memleketine hem mekân hem de kültürel yani geleneksel bağ ile yaklaşmaktadır. Bu da gösterir ki; Sema Salihoğlu, şiirinde bütünüyle geleneği yaşatmaktadır.

1877-1878 Türk- Rus Savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'yla Tuna Vilayetinin Sofya, Vidin, Rusçuk, Tırnova ve Varna sancakları üzerinde bir Bulgar Prenslığının kurulması ile anavatanından koparılan Bulgaristan Türklerinin çağdaş şiirinde de memleket ve anavatan teması işlenmiştir. Ancak; vatan temasının yoğunluktaki şiirlerin 1944'ten sonra kaleme alındığını söyleyebiliriz.

Bulgaristan Türklerinin edebiyatını incelediğimizde 3 dönemden oluştuğunu görüyoruz. 1878'te Osmanlı Devleti'nden ayrılan Bulgaristan'da kurulan Bulgar Devleti ile Bulgaristan Türkleri de bu devlet adı altında yaşamışlardır. Bu dönemden önce Osmanlı Türk şiiri etkisi altında gelişen Bulgaristan Türk şiirinin bu tarihten sonra gelişimi durmuştur. Bu dönemde Aşık Hıfzi, Mehmet Raci Efendi gibi birkaç önemli isim yetişmiştir.

Bulgaristan Türk şiirinin 2. Dünya Savaşı'nın yaşandığı ara döneminde karşımıza vatan konulu şiirleriyle gözümüze çarpan biri Muharrem Yumuk'tur. 1935 yılında Türkiye'ye göç eden şair memleket sevgisini de şiirine taşımıştır. O, memleketini;

¹⁹⁶ Sağlam, *age*, s. 238.

¹⁹⁷ Sağlam, *age*, s. 238.

memleketinin dağlarında, ırmaklarında ve ovalarında arayarak tabiatı şiire taşıyan şairlerden biri olmuştur:

“Nice yüksek dağların var

Ne derin alçakların var

Geçilmez ırmakların var

Yol ver bana, Kocabalkan!”¹⁹⁸

Şairin “Koca Balkan” der, *anarız/ Bu sevginle hep yanarız/ Sana sayınçlar sunarız/ Yol ver bana Koca Balkan*”¹⁹⁹ dizeleri memleketine sevgi ve saygısının bir ifadesidir.

1944-1989 arasındaki ikinci dönemi ise Komünist yönetimin başta olduğu dönemi kapsamaktadır. Bu nedenle şiirler Komünist öğretinin konularını kapsamıştır. 1947 yılında Komünist yönetimin azınlıklara haklarını vermesi şairlerin bu yönetimi desteklemesine sebep olmuştur. Ancak; bir süre sonra komünist yönetimin baskı ve sansür uygulaması Bulgaristanlı Türkleri zor durumda bırakmıştır. Bu durum Bulgaristan Türk şiirinde de yankısını bulmuştur. 1950 ve 1960’lı yıllarda Türkiye’ye göçler artmış, şairler de şiirlerinde memleket temasına ağırlık vermiştir. Şiirin merkezine yerleştirilen memleket edebiyatı etrafında; yapılan haksızlıklar, vatana özlem derin bir lirizm ile işlenmiştir. Bu yıllarda Bulgaristan Türk şiirinde Aliş Saidov, Durhan Hasanov gibi şairler ön plana çıkmıştır.

Bu dönem şairlerinden önemli bir ses Aliş Saidov, “Gidemezsin” adlı şiirinde memleketi Kırcaali’yi memleket teması etrafında şöyle ele almıştır:

“Eğer birgün Çamsırtına çıkarsan,

Dönüp dönüp Kırcaali’ye bakarsan,

Efkarlanıp bir de türkü yakarsan,

Gidemezsin bırakıp ta bu şehri!”²⁰⁰

1938 yılında Kırcaali’nin Mestanlı köyünde doğan Aliş Saidov ‘un şiirinde bahsettiği “Çamsırtı” Kırcaali’nin bir semtidir. Şairin “Eğer bir gün Çamsırtına çıkarsan”²⁰¹

¹⁹⁸ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.* s. 192.

¹⁹⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.* s. 192.

²⁰⁰ Nimetullah Hafız, *Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi, C. I, İstanbul 1987, s. 58.*

dizesi semtin yüksek bir yerde olduğunu bildirmektedir. “Efkarlanıp bir de türkü yakarsan/ gidemezsin bırakıp ta bu şehri”²⁰² dizeleriyle ise Aliş Saidov, 1877-1878 Türk-Rus Savaşı’nın sonunda bağımsızlığını ilan eden Bulgaristan’ın sınırları içinde yaşayan Türklerin, 1912-1913 Balkan Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında ve sonrasında hem mücadele edişinin hem de Bulgaristan Hükümeti’nin Türklere uyguladığı baskılara direnişinin Kırcaali’ndeki izlerini hissettirmektedir. Şair, şiirinde “Türkü yakmak” deyiimiyle bu acı ve yasın sesini duyurmuştur.

Şairin şiirinde “Türkü yakmak” deyimine başvurarak anlattığı acı ve yasın sesi, 1877-1878 Savaşı’nda Bulgarların Türklere uyguladığı katliamların diplomatik yazılarda ayrıntılı tasvirlerinde duyulur ve görülür. “Hatta bir İngiliz temsilci raporunda bir köydeki talan ve her gece süren tecavüzleri anlattıktan sonra “Bu tür olaylar burada istisna değil genel yaşam halini aldı” diye belirtmiştir. Aynı zamanda Times, Morning Post ve Daily Telegraph muhabirleri, Türk kadınlarının evlere hapsedilip 10 gün süreyle ırzına geçildikten sonra canlı canlı yakıldıkları Oklanlı (Lağahanlı) köyünde 120 Türk cesedini açıkta serili halde görmüşlerdi. Bunun yanı sıra da zaman zaman Bulgarlar doğrudan Rus ordusuna alınmışlar, silah ve üniforma verilip Türklere zulmetmek için görevlendirilmişlerdi.”²⁰³

Tabi bu savaş sırasında Müslümanların kendilerini korumak maksadıyla Bulgar köylerini talan ettiği de savaşın başka bir gerçek boyutudur. “Bu katliamlarda Osmanlı’nın Çerkezleri harekete geçirmesi söz konusu olmuştur. Uzun yıllar bir arada kardeşçe yaşayan iki milletin birbirine düşman edilişi Çerkezlerin yaptıkları talanlarla bu savaşta gözler önüne serilmiştir. Bu katliamlar sırasında “Osman Pazarı ve Curna’da 400 Bulgar’ın öldürüldüğü tahmin edilmektedir”²⁰⁴ Ayrıca 1912’de yapılan Birinci Balkan Savaşı’nda Kırcaali’ye giren Bulgar askerinin Bulgaristan Türklerine yaptığı katliamlar da tarihî kayıtlarda yerini almıştır. Türk halkı, o günden bugüne Bulgarların yaptığı katliamları nesilden nesile aktararak günümüze taşımıştır.

²⁰¹ Hafız, *age*, s.58

²⁰² Hafız, *age*, s.58

²⁰³ McCarthy, *age*, s. 80.

²⁰⁴ McCarthy, *age*, s. 85.

Katliamlarda Kırcaali'ye giren Bulgar askerleri Müslüman sivil halkı kılıçtan geçirerek Arda Nehri'ne atmışlardır. Bunun yanı sıra Mestanlı'ya bağlı Suludağ köyünde, çevre köylerden de topladıkları yaşları 14'ü geçmeyen 18 çocuğu bir samanlıkta diri diri yakmışlardır.²⁰⁵ “Dönemin A. Kostav adlı bir okul müfettişi de Bulgaristan Eğitim Bakanlığına yazdığı bir raporda köylere yapılan baskınları anlatmıştır. Raporda tamamı Türklerden oluşan Mastanlı köyünde 52 evin yakıldığını bildirmiştir.”²⁰⁶

Aliş Saidov'un memleketi Kırcaali'ye baktığında yakmak istediği türkünün acı sesi Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında da duyulmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan'ın Osmanlı ile müttefik olması Bulgaristan Türklerine bir nebze nefes aldırsa da onları savaş gerçeğinden kurtaramamıştır.

“İkinci Dünya Savaşı'nda da Bulgaristan Türk gençleri “Trudovak” denen Bulgar işçi-asker taburlarında çalıştırılmış ve Türk gençleri o yıllarda çareyi Türkiye'ye sığınmakta bulmuşlardır. O dönemde Bulgaristan Hükümeti'nin Türklere pasaport vermemesi, Türkleri pasaportsuz olarak göç etmeye zorlamıştır. Her yıl ortalama 2100 göçmenin çoğu pasaportsuz sınırdan geçmişlerdir.”²⁰⁷

Görüldüğü gibi Aliş Saidov'un bu lirik şiiri geniş zamana seslenmektedir. Öz bir şekilde lirizm dolu bu şiir okuyucuya geçmiş ile bugünü bir arada yaşatmayı başarabilmiştir.

Aliş Saidov'un “Gidemezsin” başlığı altında anlattığı memleket sevgisini, Aralık 2018'de kaybettiğimiz şair, öğretmen Durhan Hasanov ise “Memleket” adını verdiği şiirinin dizelerinde kaleme almıştır. Durhan Hasanov, diğer adıyla Durhan Hasan Hatipoğlu “Memleket” adlı şiirinde memleket özlemini geçmişten günümüze bütün bir tarihe tanıklık eden Arda nehrinin üzerindeki Kemer köprüsüyle özdeşleştirmiştir.

²⁰⁵ <http://www.arda-tuna.com/2017/09/09/balkan-savasinda-katledilen-sivil-turk-ve-muslumanlarin-anisina-anit-yapilmasi-icin-kircaalide-inisiyatif-komitesi-kuruluyor/>. (Erişim: 22.08.2019)

²⁰⁶ <http://www.arda-tuna.com/2017/09/09/balkan-savasinda-katledilen-sivil-turk-ve-muslumanlarin-anisina-anit-yapilmasi-icin-kircaalide-inisiyatif-komitesi-kuruluyor/>. (Erişim: 22.08.2019)

²⁰⁷ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul 2012., s. 230.

“Memleket

Üstünde elimi kolumu salladığım

Kemer köprüsü”²⁰⁸

Hasanov’un şiirinde, Kırcalı’nın Arda Nehri üzerinde bulunan, Yavuz Sultan Selim Dönemi’nde yapılan bugünkü ismiyle Şeytan Köprüsü olarak bilinen “Kemer Köprüsü” kültürel mirası, tarihin belleğini temsil etmektedir. Diğer taraftan “...Memleket/ Doruk dağlara şar şar dökülen/ Bulut;/ Yamaçlarda kıvrılarak sıyrılan/ Şirin Arda,”²⁰⁹ dizelerinde yer verdiği Arda Nehri” tabiat ile nesnenin psikodinamik manada birbirini tamamladığının göstergesidir. Kısacası şairin mana alanında memleket; Kemer köprüsünün ayrılmaz parçası, Bulgaristan Türklerinin güzel Ardasıdır. Şair, son dizelerde duyduğu memleket sevgisini tasvir ederken tabiatın unsurlarına (yani melteme rüzgarına) da başvurarak memleketini tabiatıyla bütünleştirmiştir:

“Memleket:

Ne diyem ki,

Bir meltemdir sevilen

En içli duygularla!”²¹⁰

Şair “Sevgiden Üstün, Duygudan Sıcak” adlı şiirinde de bilinçaltının gizli kutusunu açığa çıkarmıştır. Şiirde geçen “Sevgi dediğin/ Düğümlü bir sır kutusu insanda”²¹¹ dizesi bilinçaltına bir gönderme olabilir.

Ayrıca Şairin 1989 yılında zorunlu göçe tabi tutulması ve 1989’dan itibaren Bulgaristan Türk şiirinde vatan ve göç temasının yoğunlukla işlendiğini göz önünde bulundurursak bu şiir o dönem Bulgaristan Türk Şiirinin tematik manada gelişimine de ışık tutmaktadır. Bunun yanı sıra göç ile beraber çekilen vatan hasreti, şairin bilinçaltında yaşamaktadır. Şair “Bilinçaltının barındırdığı memleket sevgisini

²⁰⁸ Hafız, *age*, s. 75.

²⁰⁹ Hafız, *age*, s. 75.

²¹⁰ Hafız, *age*, s. 75.

²¹¹ Hafız, *age*, s. 86.

kurduğu benzetme ile anlatmıştır. Aynı zamanda şair, içinde yaşadığı bu memleket sevgisinin köklülüğünü ve canlılığını “şarap” metaforuyla anlatmayı tercih etmiştir. Çünkü şarap bilindiği üzere yıllar geçtikçe tazelenen özelliğe sahip olduğundan ötürü şairin memleket sevgisi de ilk günkü kadar taze ve uzun yıllara tekabül etmektedir:

“Sevgi dediğin

Düğümlü bir sır kutusu insanda;

Ben bu sırrı yıllar yılı çözemedim

Kırcalı

Mahzende şarap gibi deli,

Mahzende şarap gibi yılanmış

Sevgin içimde”²¹²

Şair, yüreğini ve belleğini işgal eden memleket sevgisinin doruğunu yaşadığını “*Özlem ve huzur/ Sinmiş günbegün benliğime ayrı/ Sensiz hiçbir mekânda asla/ duramam, / duramam gayrı.*”²¹³ dizelerinde ifade etmiştir. Şairin hissettiği bu özlem, memleketinden uzak kalışının yaşattığı burukluk “gurbet türküsü” metaforu nezdinde dile gelmektedir. Şairin “*Bir gurbet türküsü gibi içli/ bir gurbet/ türküsü kadar yakınsın bana bir name*”²¹⁴ dizeleri göçmenliğin verdiği ince sızının bir izahıdır

1950’li ve 1960’lı yıllarda Bulgaristan Türk şiirinde memleket sevgisini şiirlerinde anlatan bir diğer şairimiz de Hasan Karahüseyinov’dur. Karahüseyinov, “Bu Toprak” şiirinde; doğduğu, hayata merhaba dediği, gözyaşlarıyla ıslanan, acılarını, dertlerini bağrına gizlediği, halkının manilerinin işitildiği memleket toprağına duyduğu sevgiyi anlatmıştır.

Hasan Karahüseyinov, şiirinin “*Göbeğim bu toprakta kesilmiş/ Bu toprağı güçsüzlükle yırtan/ ağaç sabana bağlamışlar göbeğimi*”²¹⁵ dizelerinde memleket toprağıyla olan bağını anlatmak için “saban” sözcüğüne başvurmuştur. Toprağın

²¹² Hafız, *age*, s. 86.

²¹³ Hafız, *age*, s. 86.

²¹⁴ Hafız, *age*, s. 86.

²¹⁵ Hafız, *age*, s. 178.

yüzünden sürmeye yarayan ve Türk milletinin köylüsünün tarlalarını ekmeden önce tarlayı sürmek için kullandıkları alet olarak bilinen saban Karahüseyinov'un belleğinde memleketle olan bağını teşkil etmiştir. Şair, bu şekilde memleket toprağıyla olan güçlü sevgi bağını metoforlaştırmıştır. Bunun yanı sıra “Göbeğim bu toprakta kesilmiş” ifadesi ile toprağın yani yerin doğurganlığını, üretkenliğini ve soyun devamlılığını anlatmak istemiştir.

Karahüseyinov, Bulgaristan Türklerinin memleketinde yaşadığı sıkıntıları ise “*Bu toprakta kuruladım/ Yaşlarımı gözlerimin*” ve “*Bu toprakta gezdi/ Dertlerin zehri*”²¹⁶ dizelerinde anlatmaya çalışmıştır. 1925 yılında doğan şairin Bulgaristan Türklerine uygulanan baskılara şahit olduğunu söyleyebiliriz.

Karahüseyinov için; memleket aynı zamanda evi, atasının yattığı toprak, annesinin toprağı işleyen avuçları ve ocağıdır:

“Bu toprak anamın avucu
Bu toprak babamın kabri,
Bu toprak evimin damlayan saçağı,
Bu toprak buram buram tüten bacam
İçi sıcak bir ocak”²¹⁷

Şair “anamın avucu” imiyle yine soyun başlangıcını, “babamın kabri” imiyle ise atalarının yer aldığı topraklardaki köklülüğe işaret etmiş olabilir. Aynı zamanda “*buram buram tüten bacam/ İçi sıcak bir ocak*”²¹⁸ dizesi memleket toprağında var olan yaşamın bir habercisidir.

1950 kuşağı şairlerinden olan ancak 1989 göçüne katılarak Bulgaristan'dan İstanbul'a gelen şair Mustafa Çetev, “Deli Orman” şiirinde memleketine olan sevdasını; sevgiliye duyulan hasret gibi anlatırken memleketinin, yakılan türküler kadar güzel olduğunu da vurgulamaktan geri kalmaz:

²¹⁶ Hafız, *age*, s. 178.

²¹⁷ Hafız, *age*, s. 179.

²¹⁸ Hafız, *age*, s. 179.

*“Sen, sevdiğim kız gibi dilber, içten.
Ne suyuna doydum, ne ekmeğine,
Ne de muhabbetine işgüzar insanların
Türkülerimiz kadar sevilesi
Seni kucaklamaya uzun kol değil
Uzun ömür gerek çağlara bedel!”²¹⁹*

1950’de Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan ve 1950 kuşağının önemli şairlerinden biri olan İzzet Dinç de vatanı dizelerine taşımıştır. Bulgaristan Türk şiirinde memleket; şairimiz İzzet Dinç’in 1956’da yayınlanan “Rodoplar” şiirinde memleket önce bereketli topraklarının yazıldığı, köylüsünün geçimini sağlayan ova ve yaşamın sürdüğü obalarıyla Rodop dağlarının nezdinde anlatılmıştır.

*“Eteğinde uzanan
O mahsuldar ovalar
Hayatını kazanan
Nice mesut obalar”²²⁰*

Şair, memleketini tütünleriyle meşhur Eğridere, Koşukavak, Mestanlı, kahramanlık destanlarının yazıldığı Kırcalı’nın nezdinde anlatmaya devam etmiştir.

*“..Nefis tütünlerinin
Rakibi Eğridere.
Koşukavak, Mestanlı
Ne kahraman destanlı
Kırcalı’ye gelince
O hepsinden çok şanlı
Erbab-ı Kıyam merkezi
Kırcalı’nın ovası”²²¹*

²¹⁹ Hafız, *age*, s. 339.

²²⁰ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 190.

Şairin şiirinde Kırcaali” için kurduğu “Erbab-ı Kıyam” tamlaması şehrin şanlılığının ve güçlülüğünün, Kırcaali’de yaşayan Türklerin düşman işgaline karşı direnişinin bir özetidir.

“Şöyle ki Kırcaali’de yaşayan Türkler 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Rus askerlerine direnişi ve geçit vermemeleri ile ün salmışlardır. Kırcaalili Türklerin bu direnişi Kırcaali ve çevresini direniş merkezi haline getirmiştir. Birçok göçmen, Kırcaali ve Rodop dağlarına çıkmış ve yiğitçe direnmişlerdir. Göçmenler bölgeye Bulgar ve Rusları sokmamışlar, Kırcaali ve Rodop Balkanı’nın kuzeyinde karargah kurarak Edirne ve İstanbul önlerinde bulunan Rus ordusunu zor durumda bırakmışlardır. Direnişçiler, Batı Trakya’da ilk geçici Türk Hükümeti’ni kurmuş ve Ayastefanos Antlaşması’nı protesto etmişlerdir. 16 Mayıs 1878’de hazırlanan muhtıradaki ahalisinin tamamı Türk ve Müslüman olan bu bölgeye 100.000 civarında muhacirin sığındığını, buraya Rus ve Bulgarların sokulamayacağını, kendilerini savunmak için silaha sarılmak mecburiyetinde kaldıklarını duyurmuşlardır. Rusya’nın tecavüzlerine ve yağmalamasına karşı çıkan Kırcaalili Türklerin bu yiğitliğini görmezden gelemeyen Batılı devletler, Bulgaristan’ın bağımsızlığını içeren Ayastefanos Antlaşması’nın maddelerinin görüşülmesi için Berlin Kongresini düzenlemişlerdir. Ayrıca Kırcaalilerin bu tepkisi üzerine uluslararası bir komisyon kurulmuş ve komisyonun yaptığı tespitler Kırcaali’deki Müslümanların zor durumunu ortaya koymuştur”²²² Bu nedenle şairin şiirinde “Erbab-ı Kıyam” tamlamasını kullanmasını bilinçli bir eylem olarak görmekteyiz.

Bulgaristan’ın çağdaş Türk şairlerinden Lütfü Erçin, memleket hasretini dizelerinde hissettiren başka bir 1950 kuşağı şairlerindendir. Balkan Savaşlarından sonra Türkiye’ye göç eden şair vatan hasretini uzun yıllar çekmiştir. Şair, “Güzel Tuna” şiirinin dizelerinde yüreğinde çektiği hasreti “Tuna Tuna yeşil Tuna” türküsünden aldığı bir kupla ile anlatır:

²²¹ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age.*, s. 190.

²²² https://www.academia.edu/36039442/XIX_Yuzyilda_Balkanlarda_Osmanli_Devleti_ve_Kircaali, (Erişim tarihi:22.12.2019)

“uzun kavak yeşillendi

Derdim yine tazelendi

Bu türkünü hem dinledim

*Hasretinle ben inledim”*²²³

Lütfü Erçin’in memleket sevgisini bir türkünün dizelerinden yola çıkarak anlatması şairin şiirinde halk kültürünün kaynaklarından beslendiğinin bir işaretidir. Ayrıca türküde “uzun kavak yeşillendi/ Derdim yine tazelendi”²²⁴ dizelerinde “uzun kavak” metaforuyla Türk mitolojisinde kutsallığı ile bilinen ağacın metaforik yönünden faydalanmıştır. Bu bağlamda “mitopoetik” bir şiir dili oluşturmuştur.

“Erçin’in “kavak ağacı” imi Türklerin çok eski zamanlardan beri kainatın var oluşunda yeryüzü ve gökyüzünü temsil eden yer-su ve gök kültünden gelmektedir. Yer-su ve gök kültünün kainattaki yerini düzenleyen pusuladır. Mekân ve zaman ile kavramların düzenlenmesinde pusulanın merkezi topraktır. Yerin altına inen kökleri, göğe doğru yükselen gövdesi ve gökyüzüne uzanan dal ve yapraklarıyla toprak ve gök arasında bir bağlantı oluşturuyor gibi gözükmesi ağacın, yer-su kültü ve gök kültü içinde birleştirici bir öge olarak alınmasını, mevsimden mevsime kendini yenilemesini de hayatın ve sonsuzluğun timsali olarak kabul edilmesini sağlamıştır.”²²⁵

Ağacın mitolojik manasından hareketle şairin, “Uzun kavak yeşillendi/ Derdim yine tazelendi”²²⁶ dizelerinde ağacı “zaman ve sonsuzluk” kavramlarıyla ilişkilendirdiğini söyleyebiliriz. Şairin “Bu türkünü hem dinledim/ Hasretinle ben inledim”²²⁷ dizeleri ile birlikte dördlüğü bütünüyle değerlendirdiğimizde memleket hasretinin sonsuzluğunun ve devamlılığının mitopoetik anlamda bir ifadesi olduğunu da söyleyebiliriz.

²²³ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 201.

²²⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 201.

²²⁵ https://www.academia.edu/32936985/T%C3%BCrk_Mitolojisiinde_A%C4%9Fa%C3%A7_K%C3%BClt%C3%BCr, (Erişim tarihi: 22.12.2019)

²²⁶ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 201.

²²⁷ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 201.

Erçin, şiirini kaleme alırken türkünün başında yer alan “*Tuna Tuna yeşil tuna/ attın beni tundan tuna*” dizelerinden esinlenmeye devam etmiştir. Şair, memleket özlemini yine türküden esinlenerek dile getirir. Şair, memleketinin çağıldayan suyu Tuna nehrinin nezdinde memleket hasretini şöyle anlatır:

“Hicran dolu duygularla

Çağıldayan o sularla,

Sen ayrıldın bizden Tuna

Attın bizi tundan tuna!”²²⁸

Şair “*Hicran dolu duygularla/ Çağıldayan o sularla*”²²⁹ dizelerinde Tuna nehrinin tanık olduğu savaş ve göçlerde şehit olan, memleketini bırakıp göç etmek zorunda kalan halkının ıstırap dolu sesini duyurur.

1950 ve 60 kuşağının şairlerinden biri de Mehmet Muradov’dur. O da 1989 büyük göçünde memleketinden ayrılmak zorunda kalan şairlerden biridir. 1992 yılında Filiz gazetesinde “Güzel Köyüm” şiirini yayımlayan şairimiz Mehmet Muradov’un memleket sevgisi ve özlemi ise “gözünü açtığı memleketinin menekşeli tepelerinde, bin bir renkli bahçelerinde hayat bulur:

“İlk göz açtım seni gördüm.

Bakmaya doyamaz gözüüm

Rahat olur sen de gönlüm

Pek şirinsin güzel köyüm!

Menekşeli tepelerin

Binbir renkli bahçelerin

Kalbimdedir senin yerin,

Pek şirinsin, güzel köyüm!”²³⁰

Murodov, “*Menekşeli tepelerin / Binbir çiçekli bahçelerin*”²³¹ şeklinde kaleme aldığı dizeleriyle okuyucuya köyün resmini çizmiştir. Şairin memleket hasretini dile

²²⁸ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 201.

²²⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 201.

²³⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 205.

getirirken kullandığı bu yöntemi resim sanatının şiirdeki yansıması olan parnasizmin bir etkisidir.

1989'daki büyük göçte Türkiye'ye göç eden şairin 1991 yılında yayımlanan "Deliorman'a Sunu" adlı şiirinde de memleketini tabiatıyla ilişkilendirdiğini görüyoruz. Tabiattaki renkler, şairin yalnızlığına eşlik ederken memleketinde olmanın huzurunu da temsil eder:

"Yalnızlığımla yolculuk ederim yollarında

Nereye varsam

Renklerin yeşilinde sarısında, allarında

Bir ısı duyarım, bir yakınlık

Ve her zaman yalnızlığımda bile

Ruhumu okşar yaşam dolu havan

Öyle levent levent

Öyle ılık ılık"²³²

Ayrıca Muradov yukarıda verdiğimiz "Deliorman'a Sunu" şiirinin dizelerinde parnasyen üslubundan vazgeçmemiştir. Şairin "*Renklerin yeşilinde sarısında, allarında/ bir ısı duyarım, bir yakınlık*"²³³ dizeleri bu parnasyen üslupla kaleme alınmıştır. Şair, yukarıda da bahsettiğimiz gibi memleket sevgisini renkler vasıtasıyla dile getirmiştir. Ayrıca pastoral kaynaktan beslenmeye devam ederek "*Ruhumu okşar yaşam dolu havan/ Öyle levent levent/ öyle ılık ılık*"²³⁴ dizelerini kaleme almıştır.

²³¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 205.

²³² Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 348.

²³³ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 348.

²³⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 348.

Yine Nafize Habip'in "Kırcalı" başlıklı şiiri memleket temasını işleyen başka bir Bulgaristan Türk şiiridir. Şair, memleketten uzakta memlekete olan hasretini şöyle dile getirir:

"Sana bağlıdır her damarım

Bazı senden uzaklardayken gülsem de

Sana güzelliğin bağladı beni

İçimde düğümlenmiş hasretlikle

*Ağlarım"*²³⁵

Şairin kaleme aldığı dizelerde memleket; ilk gençlik, anneliği tattığı yer, geçmişi ve hatıralarıdır. Şair "*Sende dile geldi ilk aşkım/ Sende döküldü anneliğimde/ İlk sevinç gözyaşlarım/ Sende gerçekleşti tüm arzularım*"²³⁶ dizeleri ile belleğinin geçmişle olan bağlantısını göstermiştir.

"Edelman'ın "belleği" zihnin kendi içinde geriye bakma özelliği ile karakterize olan bir yeniden bağlamlandırma faaliyeti"²³⁷ şeklindeki tanımı şairin dizelerinde uygulanmıştır. "Şair, "*Adını andıkça/ Canlanıyor içimde geçmiş hatıralarım*"²³⁸ dizelerinde memleket özlemini geçmiş hatıralarıyla metoforlaştırarak bir anlamda belleğini şimdi ile geçmiş arasında yeniden anlamlandırmıştır:

Toprağının kıymetini bilen başka bir şairimiz de Ali Kemal Balkanlı'dır. Onun için yurdunun toprağı nice destanların yazıldığı, kahramanların yattığı, eşi benzeri olmayan bir memlekettir:

"Duyduğun birçok hikayat sanma kim efsanedir;

Her karış toprak nice destan okur... Şehnamedir;

Yok misali yurdumun dünyada, bir tek tanedir;

*Her taşın altında binbir ünlü İskender yatır!"*²³⁹

²³⁵ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 442.

²³⁶ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 442.

²³⁷ file:///C:/Users/casper/Downloads/tunc_gokhan.pdf, (Erişim tarihi: 22.12.2019)

²³⁸ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 442.

²³⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 194.

Makedonya Türklerinin çağdaş şiirini araştırdığımızda Balkan Savaşlarından önce Osmanlı Türk şiiri etkisinde kalan şiirin Balkan Savaşlarından 2. Dünya Savaşı'na kadar süren 27 senelik zaman dilimi içinde gelişimini sürdüremediğini görmekteyiz. Balkan Savaşları'nda, Birinci Dünya Savaşı'nda Türklere yapılan baskılar ve katliamlar Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı döneminde de devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sürecinde de Bulgaristan egemenliğindeki Makedonya'da yaşayan Türklere baskılar yapılmaya devam edilmiştir. Makedonya'da yaşanan bu baskı ortamı Türk şiirinin gelişim seyrini de olumsuz etkilemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreç ise biraz olsun Makedonya Türklerinin lehine işlemeye başlamıştır. 1940'lı yıllarda Tito ile Stalin arasındaki gerginlik Makedonya ve Kosova Türklerini memnun edecek şekilde sonuçlanmış ve Türklerin varlığı kabul edilmiştir. Bu netice, ilk meyvelerini Makedonya Türk şiirinde vermiştir. 1945'li yılların yetiştirdiği şair Abdülfettah Rauf ile 1948 yılında edebiyat dünyasında tanınan şair Necati Zekeriya bu yumuşak ortamın imkanlarından faydalanmış ve Makedonya Türklerine yapılan zulümleri duyurmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sırasında şiir yazmaya başlayan şair Abdülfettah Rauf, dizelerinde vatanında zulüm gören, haksızlıklarla karşı karşıya kalan bir şair portresi çizmiştir. İkinci Dünya Savaşı döneminde Türklere uygulanan Bulgar ve Arnavut zulümlerinden ötürü göç etmeye zorlanarak anavatanından ayrılmak zorunda kalmanın duyduğu üzüntüyü “Yine Vatan İçin” şiirinin dizelerinde işlemiştir. O, şiirinin “*Beni bir zulmü musa-leh kovuyor yurdumdan/ Ona karşı komaya güç bana yok yandım ben*”²⁴⁰ dizelerinde Türklere zulmeden Arnavut ve Bulgarları “Zulmü Musa-leh” tamlamasıyla nitelendirmiştir.

“İkinci Dünya Savaşı sırasında gerek Mihailoviç'in gerek Tito'nun çeteleri tarafından 250.000 kadar Yugoslavya Türkü öldürülmüştür. Ayrıca savaş sırasında yapılan katliam ve saldırılar sonrası Arnavut, Boşnak ve Türkler Türkiye'ye göç etmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü Yıllığı 1940-1945 yılları arasında Yugoslavya'dan gelen göçmen sayısını 1.671 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca

²⁴⁰ Suat Engüllü, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. 7., Ankara 1997., s. 140.

1944'ün Kasım ayında Kırçeo ve Gostivar'ı ele geçiren Tito'nun birlikleri tarafından birçok Müslüman çeşitli işkencelerden sonra öldürüldü. Yabancı radyolardan 2.5 ay sonra bu bölgelerde öldürülenlerin sayısının 19.000'e ulaştığı öğrenildi. Yenipazar'da ise öldürülen 5.000 kişiden yalnız 20'ye yakını Hristiyan, diğerleri ise Boşnak'tı. Yine 1945 yılı ilkbaharında İpek, Yakova, Gilan, Priştine ve Prizovik'ten toplanan 6.000 genç, makineli tüfeklerle tarandı. Köylerden toplanan gençler kurşuna dizildi, köyler yağmalandı, evler yakılıp yıkıldı. Ayrıca öldürülenlerin malları haczedilerek geride kalan çoluk çocuğun sefaletе düşmesi hedeflenmiştir.”²⁴¹

Abdülfettah Rauf'un, böyle bir savaş ortamında memleketinin halini şu kelimelerle tasvir ettiğı görülür:

“Bakarım ufkunda kan rengine girmiş güneşi

Sanki bir memleketin göklere çıkmış ateşi

Doğsa da sanki verem çehresi bağlar mehtap

*Hep yıkılmış ne mezar kalmış ne minber mihrab”*²⁴²

Şair, savaş sırasında memleketinin halini vereme benzeterek durumun vaziyetini anlatmak istemiştir. Ayrıca yukarıda savaş sırasında köylerde yapılanlar hakkında verdiğimiz bilgiyi şair “*Hep yıkılmış ne mezar kalmış ne minber mihrab”*²⁴³ dizesiyle ifade etmiştir.

Abdülfettah Rauf, “Son Nefesimde Vatanım” başlığıyla kaleme aldığı şiirinde vatan aşkıyla yanıp tutuşan bir şair portresiyle Türk şiirinde yerini alır. Şair “*Öleceksem de eğer son nefesimde vatanım/ Aşkına ait olup coşmalı sözlerimiz”*²⁴⁴ dizelerinde yüreğindeki memleket sevgisini romantik bir üslupla ortaya koymuştur.

²⁴¹ <https://www.ulusaltezmerkezi.net/yugoslavyadan-turkiyeye-gocler-1923-1960/40/>, (Erişim tarihi: 08.02.2020)

²⁴² Engüllü, *age.*, s. 140.

²⁴³ Suat Engüllü, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. 7., Ankara 1997., s. 140.

²⁴⁴ Engüllü, *age.*, s. 140.

Yugoslavya Türk Edebiyatçısı Ethem Baymak'ın (1999) "*Bir yürek durdu. Kocaman bir yürek.../ Bir köprü yıkılıverdi. Kocaman bir köprü.../ Bir can dost, değerli edebiyatçı ölümsüzlüğe gömüldü.*"²⁴⁵(s.43) diyerek andığı Üsküplü şair Necati Zekeriya da memleketini şiirlerinde sık sık vurgulayanlardandır. Hastane odasında yazdığı son mektubunda "Yeni bir şey öğrendim burada: Umuttur insanı en son terk eden"²⁴⁶ diyen Necati Zekeriya için Üsküp; "Buradan Bir Akasya Yolladık" şiirinde Yahya Kemal'in hasret kaldığı memleketidir.

Zekeriya, "Kaybolan Şehir" şiirinde "*Kalbimde bir hayali kalıp kaybolan şehir! / Ayrılmanın bıraktığı hicran derindedir*"²⁴⁷ diyen Yahya Kemal'in memleket özlemini yıllar sonra şiirine taşımıştır. Şair, memleketi Üsküp'ü "*Burada duyduk adını Yahya Kemal'in/ Gül getirdi mezarından bir dost*"²⁴⁸ sözleriyle Üsküplü şair Yahya Kemal ile bütünleştirmiştir. Zekeriya aynı zamanda Yahya Kemal'in şiiri Erenköy'de Bahar'ını anarak bir hatırlatma yapmıştır. Şair, "*Özlemle yanarmış Emirgan'da çay içerken*" dizesinde Yahya Kemal vasıtasıyla dile getirdiği memleket özleminin altını çizmiştir:

"Burada duyduk adını Yahya Kemal'in

Gül getirdi mezarından bir dost

Burada okudum Erenköy'de Bahar'ın

Özlemle yanarmış Emirgan'da çay içerken"²⁴⁹

Zekeriya son olarak, İstanbul'a göç etmiş Üsküplü şair Yahya Kemal'in memleket hasretini "İçi burası için yıllarca yanmış"²⁵⁰ dizesinde izah eder. Yahya Kemal'in adını ilk kez duyduğu şehir olan Üsküp; Necati Zekeriya için biraz çocukluğunun, biraz gençliğinin ve belki de hayattaki dönüm noktalarının da şehridir. Bir anlamda

²⁴⁵ Ethem Baymak, *Tuna Akar Serin Serin (Balkan Türk Şiiri Üzerine İnceleme)*, Prizren 1999., s. 43.

²⁴⁶ Ethem Baymak, *age*, s. 43.

²⁴⁷ <https://www.uskup.com/yahya-kemal-beyatli-uskup-siiri-kaybolan-sehir.html>, (Erişim tarihi: 08.02.2020)

²⁴⁸ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. 1., Ankara 1989., s. 19.

²⁴⁹ Hafız, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. 1., Ankara 1989., s. 19.

²⁵⁰ Hafız, *age*, s. 19.

Üsküp ve Yahya Kemal vatan olgusunu içinde barındırarak tekmişleşmiş bir mana kazanmıştır.

“Bu Kentte Bir Gökyüzü Dokudum Sevgiden” başlıklı şiirinde Zekeriya; hüznünün, hayal kırıklıklarının, mutsuzluklarının, üzüntülerinin bol olduğu memleketinde sevgiyi yüreğinde büyütmekten asla vazgeçmemiş, bunca zorluklara rağmen gökyüzüne benzettiği umut dolu sevgiyi içinde taşımaya devam etmiştir.

Necati Zekeriya’ya göre bu kent ilk sevdasının başlangıcı olmuştur:

“Bu kentte ilk kez vuruldum memurun kızına

Babasından habersiz”²⁵¹

Bu kent; bir savaşın ortasında direnirken kaybettiği akrabası, sevgilisi, arkalarından ağıt dahi yakılamayan binlerce ölüydü. Necati Zekeriya’nın şiirinin bu dizeleri, Makedonya Türklerinin çektiklerine hatırlatmadır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ailesiyle birlikte Üsküp’te yaşayan şair, savaşın ondan alıp götürdüklerini “*Bu kentte akrabamı sürüklediler ağaç gibi yerlerde/ savaştığı için/ Bu kentte sevdiğim kızın kellesini bombalar attı/ Hatçe teyzenin bahçesine/ Yüreği kaldı erik dalında*”²⁵² dizelerinde dile getirmiştir. Zekeriya, savaş sırasında Üsküp’te yapılan katliamları ise “*Bu kentte bir günde yüzlerce ölü gördüm/ tek bir ağıt yazılmadı/ Aynı mezara gömüldü hepsi*”²⁵³ sözleriyle anlatmayı yeğlemiştir ancak tüm bu katliamlara, savaşa rağmen Zekeriya’nın dizeleri, memlekette umudun ışığını görür. Memleket; onun dizelerinde sevgiden yana yüzünü döndürmüş, insan sevgisinden, kardeşlikten yana olmuştur. Şairin dörtlüklerinde yer verdiği “*Ve bir gökyüzü dokudum bu kente/ Baştan başa sevgiden/ ki yağın yağmurlar sevgiyle yağsın/ ki doğan çocuklar sevgiyle doğsun*”²⁵⁴ dizeleri şairin okuyucuya iletmek istediği sevgi ve kardeşlik olgusunun bir mesajıdır.

Kimi zaman ise Necati Zekeriya için memleket, her köşe başında bulunan çeşmeleriyle, musluklarından akan tatlı sularıyla birdir. Çocukluk ve beraberindeki

²⁵¹ Suat Engüllü, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. VII.*, Ankara 1997., s. 179.

²⁵² Engüllü, *age*, s. 179.

²⁵³ Suat Engüllü, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. 7.*, Ankara 1997., s. 179.

²⁵⁴ Engüllü, *age*, s. 179.

anılar; o çeşmelerde, o suların tadında gizlenir. Şairin “Lonca Çeşmesinin Şiiri” başlıklı eseri okuyucuya çocukluğunun memleketini, ona duyduğu özlemi anlatır. Zekeriya’nın belleğinde Üsküp, geçmişle yeniden anlam kazanmış ve şiirde Zekeriya’nın belleğinin anlamsal dünyasıyla yer almıştır:

“Anımsarım Lonca Çeşmesi’ni

Boyalı Han’da çay içen babam bile

Uzaktan duyardı ondan gelen su sesini

Ben de o çeşmeden çok su içtim bir vakitler,

Seyrederken atları, paytonları yakından.

Ama orada şimdi yeller eser”²⁵⁵

Zekeriya belleğinin geçmişle olan bağlantısını şiirinde okuyucudan gizlememiştir. O, “Anımsarım Lonca Çeşmesi’ni”²⁵⁶ diyerek açık açığa geçmiş ile şimdi arasında kurduğu bağlantıyı vurgulamıştır. Bunun yanı sıra şair, çocukluğunun memleketine olan özlemini “*Yeni Çeşmeler yapıldı Üsküp’te şimdi/ Bu yaşta bile bazen su içerim onlardan/ Nedense hiçbirisi güzel değil Lonca Çeşmesi gibi*”²⁵⁷ dördlüğünde izah eder. Şair, bu dördlüğüyle bir kez daha çocukluk hatıralarındaki memleket özlemini “Lonca Çeşmesi” imi etrafında tasvir ederek somutlaştırmıştır.

1950’li yıllarda Makedonya Türk şiiri ile kıpırdanmalarını yaşayan Çağdaş Kosova Türk şiiri ise asıl hamlesini 1960 kuşağıyla yapmıştır. Bu dönemde 50’li yıllarda Süreyya Yusuf’un yetiştirdiği 60 kuşağı, şiirleriyle Kosova Türklerinin sesi olmuştur. 60 kuşağında yer alan Nusret Dişo Ülkü, Altay Suray Recepoğlu, Aziz Serbest, Osman Baymak, Vefki Hasan ise vatan temasına şiirde yer vermişlerdir.

Necati Zekeriya’nın belleğinde Lonca Çeşmesi imiyle somutlaşan memleket, Nusret Dişo Ülkünün belleğinde ise Türklük kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Nusret Dişo Ülkü “Kütük” adını verdiği şiirinde memleketini ve ona duyduğu coşkunu sevgiyi

²⁵⁵ Engüllü, *age*, s. 182.

²⁵⁶ Engüllü, *age*, s. 182.

²⁵⁷ Engüllü, *age*, s. 182.

millî kimlik olgusuna dayandırır. Şair, böylelikle şiir dilini romantik bir üslupla yaratmıştır:

“Bu yer babamın yeri

Babamın, babasının.

Gidenlerimizin soğuk, kalanlarımızın sıcak teri.

Bu yer benim yerim,

Köylümün, kentlimin”²⁵⁸

Nusret Dişo Ülkü, dizelerinde memleketine sıkı sıkıya bağlanışını ata- cet ilişkisiyle vermiştir. Şair, kurduğu ata-cet ilişkilendirmesiyle Makedonya Türkünün sesi olmuştur. 550 sene gibi uzun yıllar boyunca Türklerin yerleştiği ve yaşamını sürdüğü Makedonya toprakları Makedonya Türkünün manevî gücünün bir sembolüdür. Burada maddi bir kültür oluşturma yanı sıra manevî kültürle sevgi ve emeği işlemişlerdir. Bu nedenle şair, *“Bu yer benim yerim/ Köylümün, kentlimin”²⁵⁹* dizelerinde ulusunun memleketindeki köklülüğüne atıfta bulunur.

Nusret Dişo Ülkü “Kütük” şiirinin dizelerinde “millî kimlik ve ata-cet” ilişkisiyle kaleme aldığı memleketini “O Kent” şiirinin dizelerinde ise çocukluğu etrafında kaleme almıştır. Şairin çocukluk anılarından yola çıkarak yazdığı sözler bilinçaltının orada yaşadığının göstergesidir:

“O kentin Emin Paşa Cami ’nde çocukluğum kaldı.

Acı tatlı anılarla geçen yoksul çocukluğum.”²⁶⁰

“O kentin hep mavi göğünü anımsarım/

Mavi göğünde öbek öbek beyaz bulutları”²⁶¹

Dizelerinde şair çocukluğuna indirgediği memleketini beyaz bulutları ve mavi gökleri ile anımsar. Ülkü, buradaki “mavi gök” tasviriyle içinde bitmek bilmeyecek

²⁵⁸ Nusret Dişo Ülkü, *Çocuklar ve Büyük Çocuklar*, Üsküp 1992., s. 45.

²⁵⁹ Dişo Ülkü, *age*, s. 45.

²⁶⁰ Dişo Ülkü, *age*, s. 45.

²⁶¹ Dişo Ülkü, *age*, s. 45.

memleket özlemini sonsuzluk bağlamıyla ilişkilendirmiştir. “Çünkü Türk kültüründe mavi; göğün ve suyun, bilincin, gerçeğin, uyumun, sakinliğin, umudun, ululuğun ve sonsuzluğun rengidir. Ayrıca şairin “şiiirinde kullandığı beyaz bulutlardan kastı mutluluk, temizlik ve ululuk anlamlarıdır.”²⁶²

Başka bir şairimiz Vefki Hasan’ın “Özlem Acıları” şiiirinde de memleket, hatıralarda ve hayallerde yaşamıştır:

“Geçmiş çocukluğumun türküleri yansıyor

Yeşil Oba’dan Saraçhane’ye

Pırıl pırıl Pirlepe’ nin yaşanan ilk yazlarında

*Hayallerimde yaşıatıyorum Gökdere’nin şırıltılarını”*²⁶³

Şair, geçmiş i türkülerle yâd etmiştir. Onun memleketi “Yeşil Oba’dan Saraçhane’ye uzanan yolda çocukluğunu hatırlayarak şiiirde yerini alır. Şairin bu hatıraları belleğinde hayallerle yaşar ve o, memleketini Gökdere’nin sesinde duyumsamak ister. Şair, “*Hayallerimde yaşıatıyorum Gökdere’nin şırıltılarını*”²⁶⁴ dizesiyle memleketinde duyduğu ferahlığın yansısını vermek istemiştir.

1949 Prizren doğumlu şair Altay Suray Recepoğlu ise memleketini anlatmaya tarihten başlar. Recepoğlu’nun tarihî gerçeklikten faydalanması şiiirinin dikkat çeken bir yönüdür. Bu tarihî gerçeklikle okuyucuyu tarihî bir yolculuğa çıkaran şair, memleketini bu tarihi bağlamda ele almıştır:

“Ey dört tarafı uygarlık otağı

Seni ilkin yeşillikler keşfetmiş

Dinlenmiş yeşilliğinde Roma, Selanik, İstanbul yolcusu

*Keltler, Gotlar, İilirler, Hunlar, Avarlar şarap severmiş”*²⁶⁵

²⁶²RENK DÜNYAMIZ VE TÜRK KÜLTÜRÜNDE RENKLER.pdf (Erişim tarihi: 22.12.2019)

²⁶³ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi*, C.I., Ankara 1989., s. 85.

²⁶⁴ Hafız, *age*, s. 85.

²⁶⁵ Hafız, *age*, s. 189.

Recepoğlu, şiirinin ilk dizesinde “Ey dört tarafı uygarlık otağı”²⁶⁶ tamlamasını kullanarak Balkanların geçmişten bugüne içinde barındırdığı uluslara ve bu ulusların oluşturduğu uygarlıkların beşiği tanımını kazanmasına bir vurgu yapmaktadır. Genel itibariyle Balkanların Avrupa ile Asya arasında bir köprü kurması bakımından stratejik bir öneme sahip olduğu açıktır. Bu stratejik yapıdan dolayı Balkan coğrafyası birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Böyle bir stratejik konumla birlikte Balkanlara İliryalılar, Traklar, İskitler, Sakalar, Hunlar, Avarlar, Tuna Bulgarları, Peçenekler, Uzlar, Kumanlar, Bizans ve Roma İmparatorlukları gelip yerleşmişlerdir.

Şairin şiirin üçüncü dizesinde “Dinlenmiş yeşilliğinde Roma, Selanik, İstanbul yolcusu”²⁶⁷ şeklindeki söylemi, Balkanların Asya ile Avrupa arasında kurduğu köprü konumunu belirtirken, dördüncü dizesinde yer verdiği “*Keltler, Gotlar, İlirler, Hunlar, Avarlar şarap severmiş*”²⁶⁸ sözü, Balkanların medeniyetleri barındırdığının bir kanıtıdır.

Altay Suroy Recepoğlu, şiirinde yaptığı memleket tasvirine Prizren’in ünlü yerlerini, ovalarını da katmayı ihmal etmemiştir. Bu tercihiyle memleket olgusunu somut bir şekilde işlemiştir:

“Bülbül dere kapısı, Uzun Kavak,

Adsız Kale, Şeytansız, Kara Potok, Kestaneli, İpek Dağı

Sönmüş Yanardağ, Karlı Koretnik, Şar, Paştrik, Dutluk

Kargalar Otağı, Karaağaç, Ağaçkakan diyarı Renime,

Ey ne kadar güzeldir,

Verimli ovalarınla, Prizren”²⁶⁹ (Hafız, 1989, C:1:189)

Genç yaşta şiir yazmaya başlayan Osman Baymak’ın memleketi işleyiş şekli ise şiirde geçmişten günümüze uzanan tarihî yapıyla yer almaktadır:

²⁶⁶ Hafız, *age*, s. 189.

²⁶⁷ Hafız, *age*, s. 189.

²⁶⁸ Hafız, *age*, s. 189.

²⁶⁹ Hafız, *age*, s. 189.

“Bilgemi bir sabah olur heykeli

Roma kalesi otağ gibi dirilmiş

Kürek kürek bir mavilik dökülür

Ezgiler içliğinde dirim dirim Prizren”²⁷⁰

Dörtlüğün ilk iki dizesi, Prizren’de Doğu Roma Dönemi’nde yapılma Ortaçağ mimarisi Prizren Kalesi’ni anlatır. Şair, burada “*Roma kalesi otağ gibi dirilmiş*”²⁷¹ sözünde Prizren’e tarihî gerçeklikle birlikte kültürel bir boyut katan kale vasıtasıyla memleketin yüceliğini belirtmek istemiştir ki zaten “otağ gibi dirilmiş” sözü otağın gökyüzüne doğru yükselen tavanı düşünüldüğünde bu ululuğu açıklar.

Şair “Kürek kürek bir mavilik dökülür”²⁷² sözüyle ise gökyüzüne kadar yükselen kalenin Tanrı’ya yükseldiğini vurgulayarak tekrardan yüceliğinin ve sonsuzluğunun vurgusunu yapmıştır ki mavi rengi daha önce de dediğimiz gibi sonsuzluğun ve yüceliğin simgesidir. Dörtlüğün dördüncü mısrasında geçen “dirim dirim” ikilemesi mavi göğün altında Prizren’de yaşamın devam ettiği ve yaşamın akışının bir izahıdır.

Baymak “son dörtlükte “*Ezgiler içliğinde dirim dirim Prizren*”²⁷³den bahsederken diğer dörtlüğünde de “ezgi” bağlantısını kurmaya devam etmektedir. Onun müzik ve memleket arasında kurduğu bağıntı “Suzi Çelebi” ve diğer ozanların sazları eşliğinde var olur. Baymak’a göre memleket, çağlardan çağlara aşık sazlarında unutulmayan Prizrenli Suzi Çelebi’nin nezdinde ve bestelerinde varlık gösterir.

“Güzelliğin sönmez bin yürek yaşar

Verdiğin ozan Suzi Çelebi

Aktı hep coşkunsu ozan aşıkların sazından

Çağlar taşıdı, ılık-su

Ve seninleyiz sana mutluluğu söylerken Prizren”²⁷⁴

²⁷⁰ Hafız, *age*, s. 270.

²⁷¹ Hafız, *age*, s. 270.

²⁷² Hafız, *age*, s. 270.

²⁷³ Hafız, *age*, s. 270.

²⁷⁴ Hafız, *age*, s. 270.

Baymak, “*Aktı hep coşkun su ozan aşıkların sazından/ Çağlar taşıdı, ılık-su*”²⁷⁵ sözleriyle şiirinde kültürün nesilden nesile aktarılışını göstermekle kalmamış aynı zamanda memleketi kültürün taşıyıcısı bağlamında işlemiştir. Memleketi kültürün taşıyıcısı bağlamında ele alırken kültürün geleceğe aktarımını” ılık; kültürün nesilden nesle aktarılma durumundaki olağan akışını “su” iminin bağlayıcılığıyla anlatmaktadır. “Ve seninleyiz sana mutluluğu söylerken”²⁷⁶ dizesinde yine bunu “kültür-müzik ve memleket” ilişkisi etrafında vermiştir.

1960 kuşağından olan ancak ilk şiir kitabını 1991 yılında çıkartabilen Prizrenli şair Aziz Serbest ise memleket sevgisini; memleketinin insanlarına bağlamıştır. O, memleketinin adını verdiği “Prizren” şiirinde memleket sevgisini şöyle dile getirmektedir:

*“Önce sokaklarını
Sokaklarıyla birlikte
İnsanlarını sevdiğim
Bu kent peşimi bırakma benim
dolaşacağım hep bu sokaklar,
varacağım hep bu kenttir
seveceğim hep bu insanlar,
insanları sevmek demek
biraz da kentleri sevmektir”*²⁷⁷

Serbest’in memleket hakkındaki düşüncesinde bir insanın memleketine olan sevgisini, içinde yaşayan ve sevdiği insanlar var etmektedir. Bu nedenle şiirin sonlarına doğru “*İnsanları sevmek demek/ biraz da kentleri sevmektir*”²⁷⁸ dizelerini ekler.

²⁷⁵ Hafız, *age*, s. 270.

²⁷⁶ Hafız, *age*, s. 270.

²⁷⁷ Hafız, *age*, s. 286.

²⁷⁸ Hafız, *age*, s. 286.

Prizren doğumlu diğer bir şairimiz Agim Rifat Yeşeren “Vatan” adlı şiirinde okuyucuya seslenir. Şaire göre; vatani memleket yapan; uğrunda can veren, onun için mücadele eden kahramanlarıdır. Şair, dizelerinde okuyucuyu “*Benim adım vatan/ Bakarsan bağ olurum/ Sana yatak/ Ot/ Kuş olurum/ Bakmazsan ya oğlum/ Dağ olurum/ Mafolurum*”²⁷⁹ sözleriyle uyarırken memleketi memleket yapan en baştaki unsurun uğrunda canını veren şehitler, kahramanlar olduğu düşüncesini ise “*Benim adım vatan/ kahramanlardır/ Bağrında yatan*”²⁸⁰ sözlerinde izah eder. Yeşeren, bu dizelerinde şehitler nezdinde memleketinin kutsallığını okuyucuya bildirme istemi düşüncesindedir.

2000’li yıllarda ise Kosova’da bizi bir başka Türk şair karşılamaktadır. Kosova Türk şiirinde son zamanlarda adını duyuran şair Rakip Ertuğrul Erez, vuslatı ve memleket sevdasını çocukluğundan bu yana yüreğinde taşıyanlardandır. Şair, (2017) bir röportajında çocukken babasının anlattığı sohbetten dedesinin 9 yaşındayken ailesiyle Türkiye’ye göç etmek zorunda kaldıklarını, hatta 1912-1913 Balkan Savaşlarında büyük dedesinin köylere gelen Sırp ya da Bulgar askerlerine karşı direnirken askerlerce vurularak şehit edildiğini öğrendiğini (s.s.28) dile getirmiştir.”²⁸¹

“Ertuğrul, 2012 yılında Kruşa (Armutlu) köyüne vardığında 100 yıl sonra dedesine, memleketine kavuşma hasretini “Ben Geldim Dedem” şiirinin dizelerinde anlatmaktadır. Şair, şiirin ilk dördlüğünde dedesinin Balkan Savaşlarında yaşadıklarını anlatmıştır. Biz bunu şairin dördlüğün ilk dizesine yazdığı “*Yıl 1913’ü*”²⁸² cümlesinden anlıyoruz.

Şair, dördlüğün devamında çocuk yaşta Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan, babasını kaybeden dedesiyle savaşın ortasında zulme uğrayan büyük dedesinin kısa yaşam öyküsünü şiirsel dille şöyle anlatır:

²⁷⁹ Suat Engüllü, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. 7., Ankara 1997., s. 424.

²⁸⁰ Engüllü, *age*, s. 424.

²⁸¹ Rakip Ertuğrul Erez, “Ben Geldim Dedem”, *Türkçem*, Sayı: 200, Prizren 2017, s.28-29.

²⁸² Erez, *age*, s.28-29.

“Yıl 1913 ’tü,

Sen daha dokuz yaşında bir çocuktun.

Ne mümkündü o zamanlar

Çocuk kalabilmek bu topraklarda.

Acının, zulmün ve ayrılığın

Her çeşidiyle yoğruldu.

Verilmedi izin,

Öz vatanında büyüme ve yaşamaya”²⁸³

Şair, dedesinin göç etmesi sonucu memleketinden ayrı düşmenin acısını “*Göçerken anavatana,/ Mecburdun arkanda bırakmaya,/ Sevdiklerini ve cansız bedenini/ Adını taşıdığım babanın*”²⁸⁴ sözlerinde anlatır.

Şair, ailesinin göçünden yüzyıl sonra köyüne dönmenin, memleketine ayak basmanın hazzını da ifade etmek için “*Senin gidişinden yüzyıl sonra/ Ben geldim köyüne dedem*”²⁸⁵ dizelerini kaleme alır. Sonrasında “İzlerini aradım çocukluğunun/ Kruşan’ın ıssız sokaklarında” şeklinde kaleme aldığı dizelerinde belleğinde 9 yaşında çocuk yaşta göç etmek zorunda kalan, çocukluğunu bu topraklarda geçiren dedesinin çocukluk çağı ile memleket kavramını aynı şemada bir araya getirerek memlekete yeni bir anlam kazandırır. Erez’in burada belleğinde memleket kavramına yeni bir anlam kazandırırken diğer şairlerden farklı olarak kendi çocukluk anılarından değil de atasının yani dedesinin çocukluk çağından yola çıkması ona babası tarafından çocuk yaşta anlatılan hikayenin etkisindendir.

Kosova Türk şiirinden sonra Gagavuz Çağdaş Türk şiirinde de vatan temasının sıklıkla işlendiğini görüyoruz. Ancak şiirlerin tahliline geçmeden önce Gagavuzların tarihi hakkında bilgi vermek gerekirse Moldova’da ilk kez Çadır ve Orak köylerini kuran Gagavuz Türklerinin 1812 Bükreş Antlaşması’ndan sonra Moldova’nın Rusya’nın eline geçmesiyle ve Rusya’nın göçmenlere toprak vererek göçü teşvik

²⁸³ Eriz, *age*, s.28-29.

²⁸⁴ Eriz, *age*, s. 28-29.

²⁸⁵ Eriz, *age*, s. 29

edecek uygulamaları sonucunda Gagavuzların bölgede “Düzgünce, Kazayaklı, Çadır-
Lunga, Tomay, Haydar gibi köyler kurduklarını söyleyebiliriz. Ancak 1909-1910
yılları arasında geçim sıkıntısı sebebiyle Gagavuzların bir kısmı Orta Asya’ya göç
etmişlerdir. İlerleyen zamanlarda Rus Çarlığı’nın asimile politikalarına karşı iki kere
direnen Gagavuz Türklerinin iki direnişi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu
direnişlerin ilki 1906 yılında, ikincisi 1917 Sovyet İhtilali sırasında başlamıştır.
Ancak 1918 yılında Besarabya Millî Meclisi Romanya ile birleştiğini ilan edince
Gagavuzlar, Romanya yönetimine geçmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı’nın patlak
vermesiyle de Sovyet yönetimi tarafında savaşmak zorunda kalan Gagavuzların
yaşadığı Moldovya bölgesi, zaman zaman Romanya işgaline uğrasa da 1947 yılında
imzalanan Paris Antlaşması’yla tamamen Sovyetler Birliği’ne geçmiştir. 1991 yılına
gelindiğinde ise Moldovya SSCB’den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir.

Çağdaş Gagavuz Türk şiirinin gelişimi ise ancak 1957 yılından sonra olmuştur. 1957
yılına kadar kendilerine ait bir alfabesi olmayan Gagavuzlar içinden bu tarihten sonra
önemli şairler çıkmıştır. Diyonis Tanasoğlu, Nikolay Arabacı, Gavril Gaydarcı, Petri
Yalancı, Lüdmila Gagauz gibi isimler günümüze kadar gelen önemli şiirler vermiştir.

Gagavuzların yukarıda bahsettiğimiz tarihî geçmişi ve yapılan savaş ve göçler
ekseninde Gagavuz Türk şiirinin öncülerinden biri olan Nikolay Arabacı’nın
“NÄRDAYSIN, ANA TOPRAAM?”²⁸⁶ (Neredesin, Ana Toprağım) adlı şiiri bize bu
konuda ipuçları vermektedir. Şiiri incelediğimizde memleketin halkın huzurla
yaşayamadığı, şairin ardında baba evini, ihtiyar anasını, yavuklusunu bıraktığı baba
toprağı olarak yer aldığını görüyoruz:

“Ecel beni sıbıttı”

“Ecel beni attı

Uzak ana topraamdan,

Uzak ana toprağımdan

Fena zorluklar sıktı

Fena zorluklar sıktı

Halkımın buvazından”²⁸⁷

Halkımın boğazından”

²⁸⁶ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000., s. 12.

²⁸⁷ Baymak, *age*, s. 12

1893 yılında doğan şair, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği yıllarda 40'lı yaşlarındadır. Arabacı'nın "*Ecel beni sıbıttı/ Uzak ana topraamdan*"²⁸⁸ sözleri memleketinden uzakta 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği'nin İstanbul Ticaret Temsilciliğinde çalışan şairin çektiği vatan özleminin bir anlatımıdır.

Arabacı şiirinin dörtlüğünde yalnız kendi memleket özlemini dile getirmemiş aynı zamanda Sovyetler Birliği altında yaşayan halkının İkinci Dünya Savaşı sırasında çektiklerini de "*Fena zorluklar sıktı/ Halkımın buvazından*"²⁸⁹ dizelerinde öykülemiştir.

Şair, kaleme aldığı "*Orda boba evimiz,/ Anam İhtiar orada,/ Yavklum da- bir gül temiz./ Kaldı orda canım da*"²⁹⁰(*Orada baba evimim/ ana ihtiyar orada/ Yavuklum da- bir gül temiz*)dizelerinde yaşadığı memleket özlemini; ata toprağı, geride bıraktığı annesi ve yavuklusu babında ele almıştır.

Gagavuz Türk edebiyatı yanında müziğine de önemli katkıları olan, korolar kuran Prof. Dr. Dionis Tanasoğlu'nun memleket sevgisi şiirine verdiği "*Gagauzistan*" başlığından anlaşılmaktadır. Şairin "*Ana Tarafım/ Sevgili topraam*"²⁹¹(*Sevgili Ana tarafım,/ Sevgili toprağım*) dizesinde geçen "Ana tarafım" sözü onun doğduğu toprakları niteleyişi veya memlekete bir atıfıdır. Şairin burada "Ana" kelimesinden yola çıkarak yaptığı niteleme, temel ve kök kavramlarını karşılamaktadır.

"Ana Tarafım,

Sevgili topraam

Bucak, Vatanım,

*Gagauzistan!"*²⁹²

Dionis Tanasoğlu, memleket sevgisini dizelerinde duyururken 1928 yılında Tatar-Kıpçak köyünde doğan şair Nikolay Babaoğlu ise uzakta olduğu memleketine

²⁸⁸ Baymak, *age*, s. 12

²⁸⁹ Baymak, *age*, s. 12

²⁹⁰ Baymak, *age*, s. 12

²⁹¹ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*", Prizren 2000., s. 30

²⁹² Baymak, *age*, s. 30.

düşlerinde varmıştır. Şair “Dayma Düşlerime Geler” (Daima Düşlerime Gelir) adını verdiği şiirinde “*Geniş dñnnää, geniş hem dar/ Bu tomlarлак(yuvarlark) toprak./ Gözäl erlär(yerler) saklı bendän bir tarafta/ Bizdän yırak/ Kasabalar, küülar,(köyler) yımdat(imdat)veren sular, şen güneşli göller*”²⁹³ (*Geniş dünya hem dar/ Bu yuvarlak toprak/ Güzel yerler saklı benden bir tarafta/ Bizden ırak/ Kasabalar, köyler, imdat veren sular, şen güneşli göller*) dizeleri şairin bilinçaltını açığa çıkarmaktadır. Şair, dünya yani bütün ile başlattığı düşsel yolculuğunu özele yani teke indirgeyerek devam ettirmiştir. Onun “*Ama geniş dñnnaayın sade bir köşesinde/ bana adımca deerler taa tatlı*”²⁹⁴ (*Ama geniş dünyanın sade bir köşesinde/ bana adımca diyarlar da tatlı*) sözleri, belleğindeki özeli yani kendi memleketini açığa çıkarmaktadır.

Baboğlu’nun “Orada bizim eşik hem zemparaylen (kapı mandalı) / kapumuz” sözlerinde kullandığı eşik ve kapu kelimeleri bu düşsel yolculuğunun başlangıcının haberini vermiş, aynı zamanda da baba ocağını ifade etmiştir. Biz, şairin burada eşik ve kapu kelimelerini “baba ocağı” kavramını anlatmak için kullandığını şiirinin devamında kaleme aldığı “*Orada büüyer (büyüyor) büülü (büyülü) benim o dut aacım,/ ani fışkan (Bağ, sopa) verirdi bobama, bizi düüsün (dövüşün) / zarar için.../ Taa buydur o köşe, ani dayma düşlerme girer*”²⁹⁵ (*Orada büyüyor büyüğü benim dut ağacım/ hani bağ verirdi babama, bizi dövüşü için.. Taa budur o köşe, işte daima düşlerime girer*) dizelerinden anlamaktayız.

Gagavuz Türklerinden Gavril Gaydarci’nın şiirlerinde de memleketini görmek mümkündür. “*Saalcaklan, Ana Tarafım*” adını verdiği şiirinin ilk dörtlüğünde “*Saalcaklan/ Kal/ Gözelim-tarafım!/ Afet beni,/ Ki giderim,/ Bucakım!*”²⁹⁶ (*Sağlıcaklan kal/ Güzelim-tarafım!/ Affet beni/ ki giderim/ Bucağım!*)) dizeleri şairin memleketten göçünü bildirir.

Gaydarci, memleketini görmeden bu dünyadan göçemeyeceğinin ve eninde sonunda memleketine döneceğinin sözünü de dörtlüklerinde vermiştir:

²⁹³ Baymak, *age*, s. 53.

²⁹⁴ Baymak, *age*, s. 53.

²⁹⁵ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000., s. 53.

²⁹⁶ Baymak, *age*, s. 119.

*“Hiçbir vakit
Bırakmayarım
Tek seni,
Ecel etmem,(ölmem)
Görmeden ki
Ben seni”*²⁹⁷

Gaydarci’nın son dördlüğünde memleketine “*Şükür sana, /Ana- boba/ Tarafım!*”²⁹⁸ diyerek hitap etmesi onun Tanasoğlu gibi memleketine ata-cet, kök nezdinde yaklaştığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır:

*“Büüttün beni (büyüttün beni)
Kismetlikte
Bucakım,
Şükür sana,
Ana-boba
Tarafım!”*²⁹⁹

Gagavuz Çağdaş Türk şiirinde memleket; Andrey Koçancı, Todor Zanet ve Petri Yalancı’nın dizelerinde de işlenmiştir. Andrey Koçancı “Ana Memleket” şiirinde (2000) “*yüzüm senin resmini/hiç kaybetmez gözümden*”³⁰⁰(ss,167) diyerek her daim memleket hasretini hissettiğini vurgulamıştır. Todor Zanet(2000) de “Gagauz Milli Gimni” şiirinde “İnsana Lazım Vatan”³⁰¹(ss,218) diye seslenmiştir. Todor Zanet’in bu öz sade söylemine Petri Yalancı da katılmış ve memleket sevgisini “Gagauzistanım Benim” şiirinin başına eklediği bir notta şöyle tasvir etmiştir:

*“..Bendä var sade bir vatan,
Onun adı- Gagauzistan!”*³⁰²

²⁹⁷ Baymak, *age*, s. 120.

²⁹⁸ Baymak, *age*, s. 120.

²⁹⁹ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000., s. 120.

³⁰⁰ Baymak, *age*, s. 167.

³⁰¹ Baymak, *age*, s. 218.

³⁰² Baymak, *age*, s. 274.

Gorbaçov'un iktidara geçmesiyle başlayan açıklık ve yeniden kurma faaliyetlerine karşı direnen Gagavuz Türklerinin 1987 yılında Komrat'ta gazeteci Stefan Bulgar, ressam Dimitri Sevastin ve mühendis Andrei Bıyıklı öncülüğünde "Gagavuz Halkı" adlı bir teşkilatının kurularak özerklik bildirisinin ilanı ile başlattıkları direniş uzun uğraşlar sonunda 1994'te Gagavuz Yeri Özerk Cumhuriyeti'nin tanınması ile sonuçlanmıştır. Petri Yalancı'nın aşağıdaki dizeleri bu direnişin ve şanının kısa bir özetidir:

*"Eter karanlıkta durduk, "yeter karanlıkta durduk
Geldi eni zaman. Geldi yeni zaman
Avtonomiyamızı kurduk, Muhtariyetimizi kurduk
Adı-Gagausiztan"³⁰³ Adı Gagausiztan"*

Diğer bir şairimiz Lüdmila Gagauz "*Beenirim Seni, Gagaguziyam*" şiirinin dizelerinde memleketini Andrey Koçancı'nın memleketinin gözünün önünden gitmeyen resmi gibi düşlerinde yaşatır. Şair, şiirinin ilk mısrasında "*Günler geçer, yıllar geçer.../ Oler sabaa, oler akşam...(olur sabah, olur akşam)/ Güneş doğarken şafakta/ Hep aklımdasın sen!*"³⁰⁴ sözlerinde memleketini her an belleğinde yaşattığını anlatmak için zamanı ve sürekliliği ifade eden "Günler, yıllar, sabah, akşam" zarflarından yararlanmıştır.

Lüdmila Gagauz, "*Seni gece düşlerimde,/ Seni gündüz işlerimde/ Hep güşünerim Ben!*"³⁰⁵ diye şiirine eklediği sözlerde de Türk şiirinin düş ve bellek bağıntısı arasındaki ilişkisini bir kez daha göstermiştir.

Gagavuz Türkleriyle beraber Romanyalı Türklerin de vatan hasreti şairlerinin dizelerinde duyulmaktadır. Romanyalı Türklerin tarihî dönemleri incelendiğinde göç ile birlikte gelen memleket hasretinin Romanya Türk şiirinde yerini aldığını görüyoruz. Özellikle 1877-1878 Türk-Rus Savaşı'ndan sonra Romanya'nın bağımsızlığını kazanması sonucu ellerinden toprakları alınan Romanyalı Türklerin

³⁰³ Baymak, *age*, s. 274.

³⁰⁴ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*", Prizren 2000, s. 392.

³⁰⁵ Baymak, *age*, s. 392.

anavatan Türkiye'ye göç etmekten başka çareleri kalmamıştır. Türklerin anavatana göçü 1910 yılına kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Romanya 1882'de Kuzey Dobruca, 1914 ve 1921'de Güney Dobruca için çıkardığı uyrukluk ve toprak kanunları ile Türklerin yüzlerce yıldan beri işledikleri toprakları ellerinden almıştır. Bu nedenle yaşama sıkıntısına düşen Türklere memleketi terk etmekten başka bir çare kalmamıştır. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı'nda Romanyalı Türklerin Romanya tarafında savaşması da çektikleri sıkıntının ayrı bir boyutudur.

1878-1944 yıllarında Romanya Türk Şiirinin gelişiminde Mehmet Niyazi, İsmail Ziyaeddin, İsa Yusuf Halim gibi şairlerin etkisi olmuştur. Bu dönemde vatan konulu şiirler yazan şairler arasında İsa Halim Yusuf, Ahmet İsmail Daut bulunmaktadır.

1878-1944 Krallık döneminin şairlerinden 1894'de Bülbül diğer bir deyişle Ciocarlia köyünde doğan Romanya Türkü, şair İsa Halim Yusuf, Romanya Türkünün vatanındaki sıkıntılı günlerini "memleket" teması etrafında almıştır. Yusuf'un dizelerinde vatan uğruna canlarını vermekten çekinmeyen Romanya Türklerinin şanlı vatanı Dobruca'ya "*Ey Dobruca, şanlı vatan/ Binlerce kahraman var sinende yatan/ Uğrunda canlarını feda etmiş/ Son nefeste vatan diye veda etmiş*"³⁰⁶ sözleriyle seslenir.

Şair, burada "Binlerce kahraman var sinende yatan"³⁰⁷ sözüyle Balkan Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nda başka devletlerin himayesi altında savaşmak zorunda kalan Türk halkını kastetmiştir.

İsa Halim Yusuf, şiirinde memleketine verdiği değeri onun uğruna şehit olarak göstermek istediğini hissettirir. O, bu düşüncesini "Toprağına yüzümü süreyim/ Uğrunda canımı feda edeyim"³⁰⁸ sözleriyle desteklemektedir. Ayrıca Yusuf'un "memleket" temasını işlerken kök, temel ve bağ kavramlarından yola çıktığını görüyoruz. O, şiirde geçen "*Çün senden başka vatanı ben ne edeyim?/ Sende doğdum, sende büyüdüüm/ İsterim ki sende vefat edeyim*"³⁰⁹ dizelerinde doğumuyla birlikte çocukluğunun geçtiği memleketine geçmiş ve kök faktörüyle yaklaşmıştır.

³⁰⁶ Osman Horata, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. XII.*, Ankara 1999., s. 101.

³⁰⁷ Horata, *age.*, s. 101.

³⁰⁸ Horata, *age.*, s. 101.

³⁰⁹ Horata, *age.*, s. 101.

Aslında Bulgaristan Türklerinden olan ve 1918’de Silistre’de doğan, fakat babasıyla sonradan Romanya’ya göç eden şair Ahmet İsmail Daut’un memleket sevdası “Yurt Sevgisi ” şiirinin bütününde görülmektedir:

“Bir sen varsın kalacak, bir sen ölümsüz,

Daha yakınsın, daha sıcak

Temsil ettiğin şu mübarek toprak gibi

Kaç yaşayan fani dünyada, bir o kadar susuz;

Hepsinin gönlünde sen, refah saçan bu diyar gibi

Ancak senin yolunda mutluluklar, esenlikler

Hayat veren ana yurdu duymak gibi³¹⁰

Yukarıdaki dördlükte Ahmet İsmail Daut’un memleket olgusunu algılayışı sonsuzluk kavramıyla ilişkilidir. Şairin “*Bir sen varsın kalacak, bir sen ölümsüz*”³¹¹ dizesi, memleket toprağını, sonsuzluk ve ululuk kelimeleriyle algılayışının tümcesidir.

Ayrıca Ahmet İsmail Daut, yukarıdaki mısralarında memleketini “yakın ve sıcak” kavramları ile tasvir etmiştir. Şairin bu iki kelimeyi kullanmasındaki amaç; “memlekete duyulan sevginin samimiyetini ve inandırıcılığını sözcüklerle kuvvetlendirmek istemesindendir” değerlendirmesinde bulunabiliriz.

Ahmet İsmail Daut’un memleketi, şiirde yalnız sonsuzluk kavramına tekabül etmemiştir. O, memleketi “hürriyet, mutluluk ve huzur” kavramlarıyla da ilişkilendirmektedir. Şiirde “Bulutlardan refahsızlık yerine/ mutluluk dökülürse”³¹² sözleri huzur ve ferahlıkla gelen mutluluğu; “*Ekmeğim suyum tatlı/ Toprağımda nimetlerim bereketli*” dizeleri verimliliği ve “*Rüzgarlarım alabildiğine hürriyetli*”³¹³ dizeleriyle memlekette duyulan hürriyeti, özgürce yaşaması onun anayurt hakkında belleğinde oluşturduğu şemanın şiir halidir.

³¹⁰Horata, *age*, s. 110-111.

³¹¹ Osman Horata, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. XII.*, Ankara 1999., s. 110-111.

³¹² Horata, *age*, s. 110-111.

³¹³ Horata, *age*, s. 110-111.

1944 ve 1989 yılları arasında ise Romanya’da Sosyalist rejimin hakim olması Romanya Türk Şiiri için suskunluk dönemini başlatır. Buna rağmen vatan konulu şiirler şiir külliyyatında yerini almıştır. 1944-1989 arası sürecin 60’lı yıllarında aktif olan Romanya Çağdaş Türk şiirinin başka bir ismi Enver Mahmut, dizelerinde ana yurt temasını aile ve gelenek bağlamıyla ilişkilendirilerek işlemiştir. Şair “Ey, Dobrucam, Doğduğum Yer” şiirinde; “*Ey Dobrucam doğduğum yer/ Dedelerimin durduğu yer/ Atam anamın doğduğu yer/ Temel atıp durduğum yer*”³¹⁴ dizeleriyle memleketle ata-ced- soy ilişkisini kurmuştur.

“*Kızlar kuşak takmaz mı?/ Güzel delikanlıya bakmaz mı? Kanal suyu Dobruca’dan/ çatallaşıp akmaz mı?*”³¹⁵ dizelerinde de sözlü Türk kültüründeki mani geleneğinden yararlanarak memleket sevgisini anlatır. Aslında bu tercihiyle şair, geleneğin şekil verdiği halk kültürünün; vatani vatan yapan aslî unsurlardan biri olduğunu işaret etmektedir. Bu düşüncesini de şiirin şu dizelerinde kanıtlamaktadır:

“Bunun için Dobruca’m

Sende akıl, düşünce, soyum

Göz nurumsun, can solumam (nefesim)

Yoktur sana hiç doyum”³¹⁶

Özellikle “*Sende akıl, düşünce, soyum*”³¹⁷ dizesi Enver Mahmut’un vatani “kültür ve düşünce zenginliği” olarak gördüğünün bir yansımasıdır.

1960 kuşağının önemli şairlerinden olan ve 1990 sonrasında da edebî faaliyetlerine devam eden şair Yaşar Mehmet Emin de vatanına olan hasretine, sevgisine şiirinde yer vermiştir. Romanya Türk şiirinde millî çizgide yer alarak “Vatan nedir?” şiirinde memleketi insanî duygularla, öze indirgeyerek samimi bir şekilde anlatan şairimiz Yaşar Mehmed Emin, memleketini; Tuna’nın bulanık sularında, karla örtülü yüksek dağlarda, yüzü güneşe çevrili yeşil dağlarda, tabiatın özünde, bir arada huzurlu, kavgasız gürültüsüz yaşayabilen Romen, Türk-Tatarlar ve diğer azınlıklarda

³¹⁴ Horata, *age*, s. 122.

³¹⁵ Horata, *age*, s. 122.

³¹⁶ Osman Horata, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. XII.*, Ankara 1999., s. 122.

³¹⁷ Horata, *age*, s. 122.

bulmuştur. Memleketinin etnik çeşitliliği onun için vatanını o bütünlükle sevmeye sebebiştir. Zaten memleketi memleket yapan insanların bir araya gelmesi de farklı renkteki çiçeklerin bir araya geldiğinde bir güzellik ortaya koyması gibi değil midir? Ülkelerdeki kozmopolitlik de memlekete çiçeklerin kattığı güzelliği katar. Kùltürlerin birleşimi sonunda kardeşlik, barış duyguları güçlenirse o vatanda huzur o zaman var olur.

Yaşar Mehmet Emin'in vatan temasını işlerken “*Selamlaşan saygılı insanlar/ Her tarafta sağlam kokular/ Budur vatan Romenler diğer azınlıklar/ Namuslu, çalışkan Türk-Tatarlar*”³¹⁸ dizesini kaleme alması onun zihnindeki memleket kavramının kardeşlik- barış- hoşgörü kavramlarına karşılık geldiğinin habercisidir.

Sosyalist rejim döneminde edebî faaliyetlerine başlayan ve 1982 yılında aldığı filoloji doktoru unvanıyla kariyerine devam eden aynı zamanda şair olan Hacıemin Baubec “Vatan” şiirinin dörtlüklerinde “Analar doğuran/ Anadır Vatan”³¹⁹ diyerek vatanı soyun devamlılığı düşüncesinden yola çıkarak ele almıştır. Soyun başlangıcı, devamı ve sonsuzluğu fikrinin argümanı olarak şiirin şu dizeleri dikkat çekicidir:

“*Ninemi*

Şimdi

Oğlu olan babamı

Yarın

Onun oğlu beni de

Sonsuzluğa kavuşturacak

Sineler sinesidir

Vatan”³²⁰

Şair, dörtlüğünde soyun devamlılığını anlatırken ata- dede gibi eril kavramlardan biriyle değil de “Ana ve nine” kavramıyla yani dişil bir kavramla- soy- memleket

³¹⁸ Horata, *age*, s. 138.

³¹⁹ Osman Horata, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. XII.*, Ankara 1999., s. 165.

³²⁰ Horata, *age*, s. 165.

ilişisini kurmaktadır. Şairin burada dişil bir kavramla yani anne-nine kavramlarını kullanmasındaki amacı; kadının doğurganlık özelliğinden yola çıkarak soyun devamlılığı olgusunu işlemek ve belki de Türk topluluklarının ataerkil bir yapıdan önce anaerkil bir toplum yapısından geldiğini “soy” kavramıyla ilişkilendirerek anlatmaktır.

Balkan Türk şairlerinin memleket sevdası sadece doğup büyüdüğü topraklara duyulmamış, ana vatan Türkiye’ye olan sevdaları, hasretleri de şiirlerinde anlatıma kavuşmuştur.

Batı Trakya Türklerinin güçlü kalemî ve anavatan Türkiye sevdası ile bilinen Ali Rıza Saraçoğlu’nun Batı Trakyalı Türkler adına tek ümidi, anavatan “Türkiye” olmuştur:

“Anavatan eşsiz okullar yaptı bize;

Yeni okullar güzellik kattı köylerimize”³²¹

Saraçoğlu, yukarıda yer verdiğimiz ilk dizelerde anavatanı, Türkiye Hükümeti ile Batı Trakya arasındaki kültürel bağlar ve anavatanın Türklerle kurduğu ilişki babında kaleme almıştır. 1951 yılında Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan Kültür Antlaşması gereğince; iki ülke hükümetinin de kendi ülkesinde bulunan üniversite ve diğer öğretim meselelerinde karşılıklı dil, edebiyat, tarih kürsülerinin kurulmasına, konferansların yapılmasına izin vermelerine, azınlıkların kültür enstitülerini kurmalarına izin vermesine, ilmî, medenî, ictimai çalışmalar alanında karşılıklı yardım olarak kendi memleketlerinin ilim cemiyetleriyle sıkı ilişkilerin geliştirilmesine karar verilmiş ve iki ülke topraklarındaki azınlıkların kültürlerini, dillerini daha iyi öğrenmeleri, bilmeleri için karşılıklı kitap gönderimine, konferanslara ve tiyatro temsillerine, öğretmen gönderimine izin vermeleri kabul edilmiştir. Batı Trakya Türkünün tarihini dizelerine taşıyan Saraçoğlu, şiirinde bu konuyu işlemiştir.

Saraçoğlu, imzalanan antlaşmayla eğitim alanındaki bu dinamikliği ve Türkiye’nin o dönemdeki desteğini *“Anavatan kitaplar gönderdi bize;/ O kitaplar bilgi kattı*

³²¹ Ali Rıza Saraçoğlu, Ey Yağız Toprak, Gümölcine 1989, s. 118.

*bilgimize/ Anavatan öğretmenler gönderdi bize/ Nice katkıda bulundular
yetişmemize*³²² dizelerinde ebedileştirmiştir.

1927 doğumlu Bulgaristan Türk şairlerinden Mülazım Çavuşev anavatan sevdasını “İstanbul” vasıtasıyla dile getirmiştir. Şairin (1997) “*Yedi tepedir yören/ yedi güzeller misali,/ Hayrete düşer gören/ Sen ki gülşenler timsali*”³²³(s.263) diyerek gül bahçelerine benzettiği İstanbul, tarihe dayanan köklülüğüyle dizelerinde parlamaktadır:

*“Bilgi, sanat beşiğisin
Işık saçtın yeryüzüne,
Tarihlerden gelir sesin
Eşsiz göründün gözüme”*³²⁴

Kırcaalili Fehim Şentürk’ün dizelerinde anavatan Türkiye’den gelen bir mektup, Bulgaristan Türklerine ulaşmaktadır. Onun “Türkiye’den Mektup” şiiri halkıyla anavatan arasındaki hasretliğin karşılıklı olduğunu göstermektedir:

*“Hasretini çekersin öz vatanın
Dilberliğini hala göremedin
Kalbimizde yaşayan mert Ata’nın
Heykeline gelip yüz süremedin.
Bir gelip görsen Türk toprağını sen
Gururlanıp derdini umutursun
Ne güzel bahçeleri var bir görsen
Umduğun her şeyi burda bulursun”*³²⁵

Bulgaristan’ın demokratikleşme sürecinde Bulgaristan Türklerinin haklarını savunmak için ön safhalarda direnen Şentürk’ün şiirinde “*Hasretini çekersin öz vatanın/ Dilberliğini hala göremedin*”³²⁶ dizeleri, ana vatan Türkiye’ye olan özlemi

³²² Saraçoğlu, *age*, s. 118.

³²³ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. VIII. Ankara 1997, s. 263.

³²⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 263.

³²⁵ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 407.

³²⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 407.

bildirmektedir. Şentürk, ana vatanın kurtarıcısı başkomutan Mustafa Kemal'i de dizelerine taşımıştır. Şair “*Kalbimizde yaşayan mert Atanın/ Heykeline gelip yüz süremedim*”³²⁷ diyerek Atatürk’e olan mihnet ve özlemini ifade eder.

Şair, “bin bir zorlukla uğruna şehitlerin olduğu anavatanını gurur kaynağı olarak görmüştür. Şiirde “*Bir gelip görsen Türk toprağını sen / Gururlanıp derdini umutursun*”³²⁸ dizelerinde yoktan var olarak direnen ve güçlenen bir milletin ve şanlı vatanının gururunu tasvir etmiştir.

1938 doğumlu Şentürk, Bulgaristan Hükümeti tarafından çalışmamızın başında bahsettiğimiz üzere Bulgaristan Türklerine uygulanan baskı politikalarına karşı ana vatanında bulacağı özgürlüğe, huzura olan özlemini “*Ne güzel bahçeleri var bir görsen/ Umduğun her şeyi burda bulursun*”³²⁹ dizeleriyle dile getirmiştir. Şairin burada “güzel bahçe” nitelemesiyle yalnız doğada fizikî anlamda var olan bahçe manasından yola çıkmadığını, “*Umduğun her şeyi burda bulursun*”³³⁰ dizesinin içinde barındırdığı anlamsal çeşitliliğe (özgürlük, sevgi, güzel tabiat, bolluk vb.) dikkat çektiğini belirtebiliriz.

Romanya Türk Şiirinin komünist dönem ve 1990 sonrası kuşağında yer alan Emel Emin’in anavatana olan sevgisini, hasretini dile getirdiği şiirini ise öğretmen kfilesiyle çıktığı anavatan yolculuğunun sonunda kaleme aldığı kanısındayız. Şairin “Vatanda” şiiri bu yolculuğun bir ürünüdür. Sözcükler, onun dizelerinde bütün ihtişamı, tarihi ve görselliğiyle Türkiye’nin çehresini resmetmiştir:

“Bir kfile yola çıktık, soydaşlar yollandık vatana,

Öğretmenler sevinçle konuşuyorduk, kapılmıştık

Heyecana.

Yolumuz dağlı, taşlı yerlerden geçiyordu,

³²⁷ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. VIII. Ankara 1997, s. 407.

³²⁸ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 407.

³²⁹ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 407.

³³⁰ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 407.

*Gözlerimiz atalardan kalma izleri görüyordu*³³¹

“Vatanda” şiirinin “Gözlerimiz atalardan kalma izleri görüyordu”³³² dizesi Romanya Türklerinin anavatan ile sıkı bağıni simgeler. Emel Emin’in dizelerinde MÖ. VII. yüzyılda Dobruca bölgesine yerleşen Türk nüfusla birlikte anavatan Türkiye ile Romanya Türkleri arasında oluşan kültürel ve manevî bağı görüyoruz. Ayrıca şair, Bursa’dan Ankara’ya Anadolu toprağının kokusunu da şiirinin her satırında okuyucuya duyurur:

“Sınıra yetiştik, al bayrak dalgalanıyordu

yukarımızda,

Türk toprağına ayak bastık, eriştik muradımıza.

Karşıda göründü serhat şehri Edirne,

Ululuğumuza şahit duruyordu muhteşem Selimiye.

Ezan sesleri yayılıyordu dalga, dalga,

*Gözyaşlarımız akıyordu hasretlik çeken bağrımıza*³³³

Emel Emin “Sınıra yetiştik, al bayrak dalgalanıyordu/ yukarımızda”³³⁴ dizelerinde Türk bayrağı ile bağımsızlık ve özgürlüğü; “Ululuğumuza şahit duruyordu muhteşem Selimiye/ Ezan sesleri yayılıyordu dalga dalga”³³⁵ dizelerinde ise Türk-İslam ruhunu ve Türk milletin, memleketinin yüceliğini izah etmektedir.

Şair Ahmet İsmail Daut’un mısralarında da ana vatan sevgisini okuyoruz. Şair, “Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” şiirinde “Evrensel çiçeksin, her zaman narin gonca”³³⁶ diyerek anavatanın güzelliğini çiçek imiyle anlatmıştır. Güzelliği ile

³³¹ Osman Horata, Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. XII., Ankara 1999, s. 163.

³³² Horata, *age*, s. 163.

³³³ Horata, *age*, s. 163.

³³⁴ Horata, *age*, s. 163.

³³⁵ Horata, *age*, s. 163.

³³⁶ Ahmet İsmail Daut, “Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” *Haksess, Sayı: 71*, Romanya 2001, s. 4.

birlikte hürriyetin sembolü olarak gördüğünü de “*Vurgunuz aşkına bütün yıllar boyunca/ Hürriyet sembolü mübarek zümrüt vatanım*”³³⁷ dizeleriyle belirtmiştir.

Gagavuz Türk şiirinde 1980’lerden sonra şiir dünyasına giren Olga Karanastas Radova’nın dizelerinde anavatan Türkiye’yi işlediğini görmekteyiz. Şair, Türkiye’yi zorluklara dayanan bir baba gibi tasvir ederken ana vatan sevgisini de işler:

“Türkiyé, Türkiyé,	“Türkiye Türkiye
Garip canlı Türkiyé,	Garip canlı Türkiye
Gözlerin senin güler,	Gözlerin senin güler
Canından sa yaş akér,	Canından da yaş akar
Bir boba gibi aaléérsın,	Bir baba gibi ağlarsın
Çocuklarını severek.	Çocuklarını severek
Boba gibi dayanérsın,	Baba gibi dayanırsın
Zihirleri toplayarak” ³³⁸	Zehirleri toplayarak

Görüldüğü üzere vatan Batı Trakya’dan Romanya’ya kadar bütün bir Balkan coğrafyasında varlıklarını sürdüren Balkanlı Türk şairlerin dizelerinde her haliyle can bulmuştur. Çocukluk-gençlik-yaşlılık-gelenek-kültür-mücadele-özgürlük-soyun devamlılığı- göçün yarattığı hasretlik bağlamında ele alınan bir vatan olgusunu dizelerde okuduk. Bu da gösteriyor ki memleket sevdası; şimdi ve geçmişin arasındaki derin bağ ile şairin bilincinde şekillenmektedir. Şimdiyi- şu anı yaşayan şair, dizelerinde geçmişin tozlu sayfalarında memleketini var etmiştir. Genel olarak memleket teması, şiirlerde bellek-anı-kültür-ata-cet kavramları arasında kurulan anlamsal bağ etrafında incelenmiştir.

2.1.2. Direniş ve Savaş Teması

Tarihî çağlar boyunca milletler varlıklarını sürdürebilmek, vatan tuttıkları topraklarda hakimiyetlerini sağlamlaştırabilmek, kimi zamanda vatanlarına yeni

³³⁷ Ahmet İsmail Daut, “Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” *Hakses, Sayı: 71*, Romanya 2001, s. 4.

³³⁸ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000., s. 247.

topraklar katarak büyümek maksadıyla birbirleriyle savaşmışlardır. Bu ülkeler arasındaki savaşların mağdur kesimi de tabi ki savaşın ortasında kalan insanlar olmuştur. İnsanların zor durumlardan geçmesine, şehitler verilmesine, insanın insana yaptığı zulümlerin görülmesine sebep olan bu savaşlar milletlerin zihinlerinde hala canlılığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu milletlerin birer üyesi olan şairler ve yazarlar da eserlerinde bu savaşları, özgürlük, barış adına verdikleri direnişi işleyerek milletin tarih bilincini canlı tutmasını sağlama görevini üstlenmiştir. Böylece millî tarihin nesilden nesile aktarılacak genç kuşaklarda tarih şuurunun oluşması sağlanır. Bunun sonunda da milleti var eden millî bilinç toplum içinde kendini göstermeye devam eder.

Milletinin tarihini unutmasını istemeyen, genç kuşakların milletinin yaşadığı savaşları, özgürlük, vatan uğruna gösterilen direnişleri şiire taşıyan bir şair kesimi de Balkan Çağdaş Türk şairleridir. Balkan Türklerinin Batı Trakya'dan Gagavuz Türklerine kadar Balkan Türkünün bütün bir Balkan coğrafyasında gördüğü savaşlar, bu savaşlar sırasında çektiği zulümler ortadadır. Çalışmamızın bu bölümünde Balkan Türkünün savaş ve direnişi, tematik bağlamda şiirlerde incelenmiştir.

Derlediğimiz şiirler doğrultusunda Çağdaş Batı Trakya Türk şiirinde vatan ile birlikte direniş ve savaş teminin de sıklıkla işlendiğine ulaştık. Batı Trakya Türk şiirinin gelişim evrelerinden 1923 öncesi Osmanlı Türk şiiri etkisinde gelişirken 1923- 1960 arası döneminin gerektiği kadar araştırılmadığı sonucuna varmaktayız. "Araştırmacı Feyyaz Sağlam'ın Batı Trakya Türk Şiirinin gelişim aşamalarını anlattığı yazısında Sağlam bahsettiğimiz bu dönemi "Karanlık Dönem" olarak adlandırmıştır."³³⁹ İkinci Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı'nın olduğu bu dönemde Batı Trakya Türklerinin hem savaş ortamının hem de baskı ortamının etkisiyle edebi faaliyetlerinin yeteri kadar etkin olmadığı kanısındayız. Bu dönemin karanlık geçmesinde bu durumun etkisi vardır.

1960'lardan itibaren Yunanistan'da millî bir çizginin oluştuğunu görmekteyiz. İlkokul öğrenimini Batı Trakya'da tamamladıktan sonra öğreniminin geri kalan kısmını Türkiye'de tamamlayan şair Asım Haliloğlu bu millî çizginin ilk temsilcilerindendir. Türkiye'de Hukuk eğitimi alan şairin bilinçli ve haklarından

³³⁹Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 15.

haberdar şekilde vatanına dönmesi onun bu millî direniş meşalesini yakmasına sebep olmuştur.

Yunanistan'daki Türk şiirinin eğilimleri doğrultusunda millî çizgide yer alarak kalemiyle tarih şuurunu canlandıran Asım Haliloğlu'nun 1923 olan doğum tarihinden ve 1951'de Batı Trakya'ya dönmesinden hareketle İkinci Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı'na tanık olduğu kanısındayız. Haliloğlu, "Yaslı Bulut ve Ben" şiirinde Balkan coğrafyasındaki savaş ortamını "*Balkanları balta almış/ Ormanlara yağma kalmış/ Meralara eller dalmış/ Hangisine yas tutarsın*"³⁴⁰ dizeleriyle Batı Trakya'nın savaş ortamının sözcüklerle fotoğrafisini oluşturmuştur.

İskeçe'nin Kireççiler köyünde doğan Asım Haliloğlu, dizelerinde savaşta köyünün içler acısı halini de sözcüklerin tasvir yeteneğine bırakmıştır. Şairin "*Namlı Köyüm Kireççiler/ Dört bir yanı viraneler*"³⁴¹ şeklinde tasvirlediği köyünde savaş gerçeği öz ve duru bir anlatımla okuyucunun gözünde canlandırılmaktadır.

Dizelerinde geçmişe olan özlemini de aktaran şairin yine öz bir anlatımla kaleme aldığı "*Hayal orda eski günler*"³⁴² dizesi, onun geçmişle şiiri yazdığı an arasında kurduğu bağ ile Balkan Türkü'nün kötüleşen yaşam koşullarının izahıdır. Şiirin diğer bir dördlüğünde şair, "*Sivri Tepe'm düşüncede/ Türk azalmış İskeçe'de*"³⁴³ sözlerinde mekân yani Sivri Tepe vasıtasıyla Batı Trakya Türkünün eli kolu bağlı olma, çaresizlik durumunu ortaya koymaktadır.

"*Balkan Türkü şaşkın şaşkın/ Onun derdi baştan aşkın*"³⁴⁴ dizelerinde içinde bulunduğu toplumun insanlarının gerçeğini belirtme gayesindedir. Bunu yaparken yine öz ve duru bir anlatımdan sapmayarak "Onun derdi baştan aşkın/ deli gönül selden taşkın"³⁴⁵ deyimlerine başvurmayı tercih etmiştir.

³⁴⁰ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 47.

³⁴¹ Sağlam, *age*, s. 47.

³⁴² Sağlam, *age*, s. 47.

³⁴³ Sağlam, *age*, s. 47.

³⁴⁴ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 47.

³⁴⁵ Sağlam, *age*, s. 47.

Şiirinde memleketinin savaş gerçeğini tabiatı ve insanıyla bir bütün olarak ele alan Haliloğlu, bu şiir üslubundan vazgeçmemiştir. Şair, “*Rodop ile Karlık dağı/ Yeşillikler cennet bağı/ Boynu bükkük dert yatağı*”³⁴⁶ dizelerinde tabiata yüklediği insanî özelliklerle Balkan Türkünün hislerine tercüman olmuştur.

Şiirin mekânsal manada odak noktası olan İskeçe, Kireççiler, Sivri Tepe, Rodop ve Karlık Dağı’ndan sonra Bulgaristan’dan doğan Meriç Nehri’ne geçmesi Meriç’in kıyılarında süren savaşın gerçekliğini ve İskeçe’den bütün bir Balkan köyleri arasındaki bağı göstermesi olanağı sağlamaktadır. Şairin “*Meriç Nehri gamlı akar/ Sinesinde sırlar saklar/ Ordan geçen ahlar vahlar*”³⁴⁷ dizeleri, Meriç’e yüklenen bu anlam bağının sözcüklere bürünmüş halidir.

Meriç nehri tarih sahnesinde birçok savaşa tanıklık etmiştir. Gerek Osmanlılar döneminde Haçlılarla yapılan Sırpsındığı gerek Balkan Savaşları gerek Birinci ve İkinci Dünya Savaşları Meriç nehrinin tarihe olan tanıklığını güçlendirmektedir. Haliloğlu’nun “*Sinesinde sırlar akar*” dizesi bu tarihî tanıklığın öz anlatımıdır. Örneğin; kıyısında Sırp Sındığı Savaşı’nın yapıldığı sırada çoğu haçlının Meriç Nehri’ne atlayıp boğularak can vermesi, 1371 yılında Osmanlı’nın Sırlara karşı kazandığı zaferin sesi, Balkan Savaşları’nda, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’nda göç eden ve ölenlerin sesi Meriç’in sularında sırlanmıştır. “Örneğin, Balkan Savaşları sırasında Pierre Loti Bulgarların Edirne’de yaptığı katliamları Daily Telgraf gazetesine çektiği bir telgrafta anlatmıştır. Pierre Loti telgrafında Bulgarların istilasından evvel nüfusça kalabalık Trakya ovalarında bugün hiçbir şey olmadığını, kendisini Edirne’ye götüren otomobilde hiçbir insan yüzü görmeden kilometrelerce yol aldığını, yollarda oraya buraya saçılan iskeletler ve taş yığınlarının göze çarptığını anlatmakta ve son olarak Havsa’da cami ve minarenin yıkıldığını, mezarların dahi kirletildiğini ve sadece 40 kişinin kurtulduğunu yazmıştır.”³⁴⁸

1960-1980 döneminde Batı Trakya modern şiirin temsilcilerinden Mustafa Tahsin’in “Haksızlığa Yürüyüş” şiirinin merkeze aldığı tema ise İkinci Dünya Savaşı’dır.

³⁴⁶ Sağlam, *age*, s. 47.

³⁴⁷ Sağlam, *age*, s. 47.

³⁴⁸ Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanlar’ın Makus Talihi Göç*, İstanbul 2011 s. 74.

İkinci Dünya Savaşı döneminde Batı Trakya Türkleri Yunanistan yönetimi altında Almanya, İtalya ve Almanya tarafından desteklenen Bulgaristan'a karşı yurt savunmasında bulunmuşlar ve savaş Batı Trakya Türklerinden 3000 insanın ölümüne sebep olmuştur.³⁴⁹ Tahsin'in dizeleri Batı Trakya Türklerinin cephede savaşmasına birer tanıktır. Yine dizelerden Tahsin'in amcası ve dayısının savaşa katıldığını öğrenmekteyiz:

“..Yıl 1940, savaş almış yürümüş,

Amcam savaşta Skra'da kalmış,

Dayım Grevena'da madalya almış!”³⁵⁰

Şairin savaşa katılan amcasının şehit olduğunu da dizelerinden öğreniyoruz:

“Yıl 1981.

Dün gece amcam geldi, üstü başı kan,

Şehit düştüğü için Skra'dan.

Yanında bir sürü şehit,

Yunan'ı Türk'ü.

Hepsinin ağzında aynı türkü:

Barış, kardeşlik!”³⁵¹

Şair, “Yıl 1981/ Dün gece amcam geldi/ şehit düştüğü Skra'dan”³⁵² dizeleriyle 1981 yılında Yunanistan'da yaşayan Türk azınlığın çektiklerinin bitmediğini anlatma gayesi içindedir. Şiirinde şimdiki an ile geçmiş an arasında kurduğu ilişkinin anlam örüntüsünü sağlayan unsur, özlemi duyulan barış ve kardeşlik olgusudur. Şair, Batı Trakya Türkü'nün geçmişten bugüne duyduğu barış ve kardeşlik özlemini “Yanında

³⁴⁹ <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1719>, (Erişim tarihi: 26.12.2019)

³⁵⁰ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Batı Trakya Türk Edebiyatı*, C. 9., Ankara 1997., s. 107.

³⁵¹ Sağlam, *age*, s. 107.

³⁵² Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Batı Trakya Türk Edebiyatı*, C. 9., Ankara 1997., s. 107.

*bir sürü şehit / Yunan'ı Türk'ü/ Hepsinin ağzında aynı türkü:/ Barış, kardeşlik*³⁵³
dizelerinde de dile getirir.

Batı Trakya Türk şiirinin 1980 ve 1990'lı yıllarda tanınan şairlerden biri de Reşit Salim'dir. Savaş temini merkeze alan Salim ise bizi Rumeli'nin fatihi olarak bilinen Süleyman Paşa tarafından bölgenin fethedildiği günlere tarihî yolculuğa çıkarır:

“Şahriyar-ı sultan... Devlet-i Al-i Osman

Bugün uzak bir masal, ceddina oldu timsal

*Şah-ı Süleyman'ı Rumeli'ye taşıyan o sal*³⁵⁴

Salim'in Osmanlı Devleti için “Şahriyar-ı sultan. Devlet-i Al-i Osman”³⁵⁵ tanımını kullanması Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki gücünü pekiştirmek amacıyla başvurduğu kanısındayız. Şair, bu iki tamlamayla hem manevî anlamda Osmanlı Devleti'nin gücünü hissettirirken hem de güçlü bir şiir dili oluşturmuştur. Salim'in diğer dizelerde “*Bugün uzak bir masal, ceddine oldu timsal*”³⁵⁶ dizesinde yer verdiği “masal” sözcüğü, Osmanlı döneminde Balkanlarda sağlanan Türk gücünün artık olmadığını anlatırken Şah- Süleyman'ı Rumeli'ye taşıyan o sal”³⁵⁷ dizesiyle Türklerin Rumeli'ye geçtiği o tarihî dönemin artık geçmişte kaldığını bir kez daha vurgular. Ayrıca şair Rumeli'nin fethini şöyle anlatır:

“Buyurdu Hakan... Yürüdü ordular

O yaz nal sesleri atların

İnletti olanca ovalarını üç kıt'anın

*Avrupa'nın, Afrika'nın, Asya'nın*³⁵⁸

³⁵³ Sağlam, *age*, s. 107.

³⁵⁴ Sağlam, *age*, s. 136.

³⁵⁵ Sağlam, *age*, s. 136.

³⁵⁶ Sağlam, *age*, s. 136.

³⁵⁷ Sağlam, *age*, s. 136.

³⁵⁸ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Batı Trakya Türk Edebiyatı*, C. 9., Ankara 1997., s. 136.

Yukarıdaki dizelerin geçtiği şiirine “Masaldan Öte” adını veren şair başka bir şiiri “Sükut Kentleri’nde de okuyucuyu 1877-78 -93 Harbi’ne, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına ve sonrasında gelişen olaylara götürür:

“Genç kızların ve delikanlıların denizler gibi oynak olduğu

Bu kentler

Kral Boris’in narodrik eldivenli elleriyle “Belamore,

Belamore marşını ezberletişine,

Korkunç ihanetler yaşamışlar, Macar-Avusturya prensinin

suikastından bu yana,”³⁵⁹

Şiirin yukarıda verdiğimiz bölümünün ilk iki dizesinde şair, Rumeli coğrafyasında bir zamanlar olan huzurun ve mutluluğun haberini vermektedir. Ancak bu dizenin hemen ardından gelen “Kral Boris’in narodrik eldivenli elleriyle “*Belamore, / Belamore marşını ezberletişine*”³⁶⁰ dizesi Krallık döneminde Bulgaristan Krallığı’nın tahtında oturan Kral III. Boris Dönemi’nde süren Türklere yönelik asimile politikalarının özetidir. “Hatta 1944 yılında Bulgaristan Hükümetinin yeni bir rejime geçmesiyle Sofya’da çıkarılan Türkçe “Işık” gazetesinin birinci sayısında Krallık Dönemi’nde Türklere uygulanan baskılar anlatılmıştır. Gazete haberinde faşist idarenin Türklere yaptığı en büyük fenalık ana dili hürriyetine izin vermemesiydi. Faşist yönetim mensuplarından bir iki kişinin Türkçe konuştuğunu duyduğunda Türk dili için “Çingence” tanımını yaptıkları yazılmaktaydı.”³⁶¹

Şair “Birinci Dünya Savaşı’nın başlama gerekçesi olan “Sırlı bir gencin Macar-Avusturya Prensi’ne yaptığı suikast girişimini de “*Korkunç ihanetler yaşamışlar,Macar-Avusturya prensinin suikastından bu yana*”³⁶² dizelerinde anlatmıştır. Çünkü Balkan Savaşlarından sonra yapılan Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında Bulgarların ve Sırların Türklere uyguladığı baskıları ve ekonomik

³⁵⁹ Sağlam, *age*, s. 171.

³⁶⁰ Sağlam, *age*, s. 171.

³⁶¹ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 2012., s. 185.

³⁶² Feyyaz Sağlam, Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İzmir 1995, s. 171.

sıkıntıları “*Birinci Cihan Harbi, İkinci Cihan Harbi/ Kuponla ekmek, Bulgar baskısı*” dizelerinde anlatmıştır. Özellikle Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı’nın elinden Avrupa’daki toprakların önemli bir bölümünün çıkması tarımsal üretimin Anadolu’ya yönelmesine sebep olmuştur. Hatta ekmek üretimi için un Romanya, Marsilya ve Rusya’dan sağlanmaktaydı. Ancak Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda ciddi manada un sıkıntısı yaşanmıştır. Bu nedenle ekmek fiyatları yükselmiş ve kuponla ekmek dağıtımına geçilmiştir. Şairin aşağıdaki dizeleri de o döneme bir hatırlatmadır.

“Birinci Cihan Harbi, İkinci Cihan Harbi

Kuponla ekmek, Bulgar baskısı

Aşkın, faziletin, yaşamın ucuzladığı

Paranın milyonlarla katlandığı

Yılları yaşamışlar, acı ve bir dirhem de tatlı yönleriyle”³⁶³

Şiirden hareketle bu savaş ortamında savaşların ceremesini çekenin Batı Trakya Türkleriyle diğer Balkan Türklerinin olduğunu görmekteyiz. 93 Harbi’nde, Balkan Savaşlarında, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında Balkan Türklerinin şen şakrak yaşadığı yerler artık zulmün, katliamların sessizliğine bürünür. “Bir yandan Rus askerlerinin bir yandan Bulgarların katliamlarını Avrupa basın üyeleri 20 Temmuz 1877’de yayınladıkları bildiride 1877 yılında Razgrad ve Şumlu’da askerler tarafından yaralanmış çocuk kadın ve yaşlılara bizzat tanık olduklarını, birçok köyün Müslüman halkının kaçarken ya da köylerin yağmalanması sırasında katledildiğini anlatmışlardır.³⁶⁴

Balkan Savaşları, Birinci Dünya ve İkinci Dünya Savaşlarında da maalesef Balkan coğrafyasında 1877-78 Harbi’nde yapılan katliamlar benzer şekilde devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı’na katılan 16-17.000 Türk’ten 3000’i şehit olmuştur. Savaş yıllarında Bulgaristan işgali altındaki topraklarda yaşamak zorunda kalan Batı Trakya Türkü baskıların yanında çok zor ekonomik şartlar altında yaşamışlardır. Sağlığı yerinde olanlardan bazıları Bulgaristan’a yol yapma, taş kırma gibi işlerde

³⁶³ Sağlam, *age*, s. 171.

³⁶⁴ Justin McCarthy, *Ölüm ve Sürgün*, Çev: Fatma Sarıkaya, Ankara 2018, s. 72.

çalışmaya gönderilirken açlık ve hastalıkların da halkı kırıp geçirdiği kaynaklarda yer almıştır.

Şair, şiirinin geri kalan bölümlerinde sade ve akıcı Türkçesiyle gelişen olayları anlatmaya devam etmiştir. Şairin “*Lozan, İşte Kral, İşte Gazi/ Temsilciler İnönüler, Venizeloslar/ Lobiler, ince hesaplar, masa başlarında uykusuz geceler/ Kuvayı Milliye direnir de direnir/ “..Batı Trakya*”³⁶⁵ diye dizelerinde Kurtuluş Savaşı’nın askeri bölümünün sona ermesiyle anlaşma için Lozan’da bir araya gelen ülke liderlerinin gergin geçen oturumlarına değinir. Gerçekten de oturumlar çok sert geçer, Türkiye’nin Batı Trakya’yı alma konusunda ısrarcı olması, Yunanistan’ın ise buna karşı çıkması ortamı germiştir. Tüm çabalara rağmen Batı Trakya’nın dışarda bırakılmak zorunda kalınmasını ve gergin geçen müzakereler ile müzakereler sonunda Batı Trakya’nın Türkiye’ye verilmeyişini Reşit Salim sade bir üslupla şöyle anlatır:

“Ne yazık ki terkedilen oturumlar, kaybedilen kumar

Ve açıkta kalan serin rüzgarlı

Hasköy, Koşukavak, Doyran

Kağıt üzerinde taahhütler alınan

İskeçe, Sofulu, Gümülcine

Bırakılalmışler cihangirlerin torunlarıyla

Rumeli ’de Lozan ’dan bu yana”³⁶⁶

Batı Trakya Türk şairleri, Balkan Türklerinin katıldığı savaşlar haricinde Balkanlar dışında yaşayan Türklerin de çektiklerine, yaptıkları savaşlara şiirlerinde yer vermişlerdir. Örneğin; Kazım Kazım “Çağrı”şiirinde Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan Karabağ sorununu dizelerine taşımıştır.

Bilindiği gibi Ermenistan ile Azerbaycan arasında Karabağ sorunu 1920 yılından beri süre gelen bir sorundur. Zaman zaman bu sorun ortadan kalkmış gibi olsa da Ermenistan tarafından her zaman gündeme getirilmiştir.

³⁶⁵ Feyyaz Sağlam, Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İzmir 1995, s. 171.

³⁶⁶ Sağlam, *age*, s. 171.

“Son olarak 1988 yılında Karabağ’daki Ermeni halkının Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetin bayrağını asması, bölgedeki Azerilere baskı yapması, Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi Yönetim Kurulunun Ermenistan ile birleşilmesi kararı alması Azerbaycan’da tepkilere sebep olmuş ve Azerbaycan ile Ermenistan arasında çatışmalar yaşanmıştır”³⁶⁷

Ayrıca Ekici, (2018) yaptığı çalışmada Rusya’nın araya girmesiyle son bulan savaşta 20.000’den fazla insanın şehit olduğunu bildirmektedir. (s.s. 68)”³⁶⁸ Ancak 1988 yılının sonlarında Ermenistan ile Azerbaycan arasında çatışmalar tekrar başlamış ve bu çatışmalar sırasında da Azerbaycan Türkleri şehitler vermişlerdir.

Kazım Kazım’ın “Çağrı” adını verdiği şiirinde de Ermenilerin zulümleri, anaların ve çocukların hıçkırıklarında duyulur. Ve şair bu şiiriyle Ermenilere tepkisini göstererek kalemini direniş için oynatır:

“...Azerbaycan Karabağ’da yanıyor

Nice ezgilerden yürek kanıyor

Öksüz yavrularıyla analar ağlıyor

İşgalci Ermenistan’a lanet ola”³⁶⁹

Kazım Kazım’ın mısralarından “Azerbaycan Karabağ’da yanıyor/ Nice ezgilerden yürek kanıyor” dizelerinde Azerbaycan Türklerinin direnişini, bu direniş sırasında ve sonunda şehit olanların arkasından tutulan yas, vatanın elden gidişini haykıran ağıtlar hıçkırıkların, yasın ezgisinde yakılır, dile getirilir ve söze dönüştürülür.

Azerbaycan ile Ermenistan’dan sonra Bosna Hersek- Sırbistan Savaşı’nın da sesi Kazım Kazım’ın dizelerinde duyulur. Kazım Kazım’ın şiirine taşıdığı, 1992 yılından 1995 yılına kadar süren savaş, tarihin en kanlı savaşlarından biridir. 1992 yılında Bosna Hersek’in bağımsızlığını ilan etmesinden rahatsız olan Sırbistan, Bosna-Sırp

³⁶⁷ <https://docplayer.biz.tr/133328195-Azerbaycan-ve-ermenistan-arasinda-bitmeyen-daglik-karabag-sorunu.html>, (Erişim tarihi:02.01.2019)

³⁶⁸ <https://docplayer.biz.tr/133328195-Azerbaycan-ve-ermenistan-arasinda-bitmeyen-daglik-karabag-sorunu.html>, (Erişim tarihi:02.01.2019)

³⁶⁹ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Batı Trakya Türk Edebiyatı*, C. 9., Ankara 1997., s. 166.

Cumhuriyetini ilan ederek Bosna-Hersek'ten ayrıldığını açıklar. Ancak bu burada sona ermemiş Sırbistan daha fazla toprak alma amacıyla etnik bir soykırıma girişmiş ve üç yıl boyunca bölgede Boşnak ve Hırvatlara zulümler etmiştir. 1995 yılında Srebništa'da yapılan katliamlar ise tam bir vahşet ortamıdır. Bu soykırımda 8.372 kişinin öldürüldüğü bildirilmektedir.³⁷⁰ Kazım Kazım da bu savaş ortamını dizelerinde şöyle tasvir eder:

“Çığlıklar içinde Bosna- Hersek

İmdatla sarsılır gökte şimşek

N'olur yetime umut ilacı versek

Sırplar kuşatmasına lanetola”³⁷¹

Tarihe dair şiirleriyle tanınan Reşit Salim ise Bosna-Hersek Savaşı'nın zulmünü “Ayışığında Hasret” şiirinin dizelerinde kaleme almıştır. Salim'in dizelerinde Balkanlar'ın her yerinde savaş çığlıkları yankılanır ve insanlar bu zulmün, insanlık suçunun ne zaman son bulacağını sorar:

“Keskin sohbetlerde sorulur

Saraybosna'da silahlar hiç susmayacak mı nedir?

Balkanlar 'da bir keskin bıçak gibi dostlar

Canları ağızlarında soluklanır”³⁷²

Bu insanlık suçunu; kanlı katliamları, annelerin, çocukların sızlayışlarını şiirine taşıyan bir şair de İbrahim İbrahim'dir. Sabaha kan sesleriyle uyanan Bosna-Hersek, güneşi de kan sesleriyle batırır:

³⁷⁰ <https://www.stratejikortak.com/2017/01/bosna-savasi-ikinci-endulus-soykirimi.html>, (Erişim tarihi: 30.12.2019)

³⁷¹ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Batı Trakya Türk Edebiyatı*, C. 9., Ankara 1997., s. 166.

³⁷² Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi-Batı Trakya Türk Edebiyatı*, C. 9., Ankara 1997., s. 173.

*“Bir kavgadır sürüp gider
rüzgârın çocuklarında
binlerce insan sürüklenir
yapayalnız buz kaldırımlarda
suç hep güllerin olur
sönerken boncuk gözler Bosna-Hersek’te”*³⁷³

Dizelerde savaş ortamının insanın ürperten ölüm havası “*binlerce insan sürüklenir/ yapayalnız buz kaldırımlarda*” dizesinde “buz” sözcüğü ile anlatılır. “*Suç hep güllerin olur/ sönerken boncuk gözler Bosna-Hersek’te*” dizelerinde “gül” imgesi renginden ötürü savaşta dökülen kanı, yapılan eziyetleri ve katliamları teşkil etmektedir.

*“kan sesleri ile uyanır sabah
balyoz gibi iner anaların çığlıkları
açlık susuzluk yaklaşır dalga dalga
kararır gökyüzü ihanet edencesine
kırılırken bebek eller Bosna-Hersek’te”*³⁷⁴

Yukarıdaki dördlüğün ilk dizesinde “*Kan sesleri ile uyanır sabah*” cümlesi somut manada insanın gözünün önünde savaşı canlandırmaktadır. “*Balyoz gibi iner anaların çığlıkları/ açlık susuzluk yaklaşır dalga dalga*” sözlerinde annelerin feryatlarını dizelerinde işittiren şair, okuyucunun gerçekleri idrak etmesini sağlamaktadır:

*“gün erir yıkık duvarlarda
ay parlar geçer susuz dudaklardan
dayanılmaz yalnızlık başlar ev içlerinde
ayak sesleri kurşun sesleri deler geçeri geceyi
yalvarırken bir çift el Bosna-Hersek’te”*³⁷⁵

³⁷³Feyyaz Sağlam, Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İzmir 1995 s. 180.

³⁷⁴ Sağlam, *age*, s. 180.

³⁷⁵ Feyyaz Sağlam, Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İzmir 1995 s. 180.

Savaşın gerçekliği ve zulmü, şiirde geçen “yıkık duvarlar, ayak sesleri, kurşun sesleri” sözcükleri vasıtasıyla ete kemiğe bürünmüştür. Savaş esnasında silahların ucundan çıkan mermilerin, bombaların harap ettiği evleri “gün erir yıkık duvarlarda” dizesinde; aç susuz günler geçiren savaşın mağduru insanların bitap halini “ay parlar geçer susuz dudaklardan” dizesinde ifade etmiştir. Son olarak “*yalvarırken bir çift el Bosna- Hersek’te*”³⁷⁶ dizesinde yalvaran insanların hali vaziyeti terennüm edilir.

Şiirinde kadın hassasiyetini işleyerek kadının sesi olan şair Şükran Raif Bosnalı Müslüman kadınlara ithaf ettiği “Savaşta Anne” şiirinde ağlayan, hıçkırıkları silah seslerine karışan fedakar anaların sızlanışlarını sözcüklere döker. Savaşın ortasında bomba sesleri arasında kalakalan, ne yapacağını bilemeyen ananın kanının kızıla boyadığı yerde çocuğunun ölü bedenine, şehit olan insanlarına rastlayınca duyduğu ıstırapı şahsına nazır bir üslupla görüntüye aktarır:

“Kırmızı bir gece yarısı

Bir kadın ağlıyor,

Harabe bir şehrin ortasında,

Ne yaptığını bilmez bir hali var.

Nereye bakacağını,

Nereye koşacağını şaşırmış.

Yere düşüyor bin an,

Zorlanıyor kalkmakta,

Mecali yok.

*Doğruluyor”*³⁷⁷

Şükran Raif’in öyküleyici bir tarzla kaleme aldığı şiirinin ilk dizesinde “Kırmızı bir gece yarısı”³⁷⁸ ifadesinde gecenin kırmızı rengiyle tasviri, savaşın kana boyadığı

³⁷⁶ Sağlam, *age*, s. 180.

³⁷⁷ Feyyaz Sağlam, Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İzmir 1995 s. 191.

³⁷⁸ Sağlam, *age*, s. 191.

ortamı görselleştirmektedir. Diğer taraftan “*Bir kadın ağlıyor/ Harabe bir şehrin ortasında/ Ne yaptığını bilmez bir hali var./ Nereye bakacağını/ Nereye koşacağını şaşırmış*”³⁷⁹ dizelerinde savaşta bir kadının çaresiz halinin nezdinde bütün Bosnalı kadınların vaziyetini terennüm etmiştir.

Ne yapacağını bilemeyen kadının alevlerin ortasında kalışını, geleceğin, Bosna-Hersek’te yaşayan insanların yaşam ve hayallerinin sona erdirilmesi “*Alevler yükseliyor yer yer/ Evler yanıyor, beraberinde hayallerle/ kıpkızıl*”³⁸⁰ dizelerinde terennüm ederken yağın bombaların altında çocuğunu arayışını ve ölümün pençesinden kurtulamayışını şöyle tasvir eder:

“Ağlıyor ve arıyor

Atılan bombadan arta kalanları

Hıçkırıklarını boğuyor

Gökyüzünü delercesine

Geçen uçağın gürültüsü

Bombalar yağıyor başına

Sendeliyor

Ayağı takılıp düşüyor yere

Bir şeyleri kucaklıyor

Düşen kolu

Yerde yatan

Küçük çocuğu sarmıyor

Kolumun acısını

Bastırıyor yüreğinin acısı

Yeniliyor ölüme

Oğluyla ten tene”³⁸¹

Yukarıdaki dizelerde bir anne ile oğulun, savaşın sardığı kentin bir sokağında yaşadıkları bütün Bosnalı anne ve çocukların yaşadıklarının anlatımıdır. Şükran Raif,

³⁷⁹ Sağlam, *age*, s. 191.

³⁸⁰ Sağlam, *age*, s. 191.

³⁸¹ Feyyaz Sağlam, Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İzmir 1995 s. 191.

yukarıdaki dizelerde yalnız Bosnalı bir kadının savaşta çektiği ıstırapı anlatmakla kalmamış aynı zamanda görsel öğelerle ördüğü şiiriyle fotografik bir şölen sunmuştur. Bu yönüyle görselliğin sağlanmasında sözcüklerin gücünü kanıtlamıştır.

Görselliği sözcüklerin gücüne bırakan şairin “Ağlıyor ve anıyor”³⁸² sözleri annenin bitap halde oğlunu arayışının betimlemesidir. Atom bombalarının, uçaklarının seslerinin arasında oğlunu arayan annenin çocuğunu bulduğunda hissettiği yürek acısını ve ölümü kucaklayışını “Kolunun acısını/ Bastırıyor yüreğinin acısı”³⁸³ sözlerinde hissettiren şair, “Annenin oğluyla yaşama elveda deyişini “Yeniliyor ölüme/ Oğluyla ten tene”³⁸⁴ sözlerinde timsalleştirmektedir.

Raif’in satırları, fizikî acıdan çok ruh acısının, savaşın insan ruhunda bıraktığı acı ve hasarın naif bir sembolüdür. Şairin mısraları görselleştirmenin etkisiyle kendisini savaş içinde bulmuş oradaki insanların acısını, mağduriyetini hissettirmeyi başarmıştır.

1980 ve 90’lı yıllarda edebî faaliyetlerine devam eden şair Ali Rıza Saraçoğlu da doğduğu toprakların ötesinde olan savaşlara, olaylara sessiz kalmamış, şiiriyle direnmeye devam etmiş bir şair olarak Balkan Çağdaş Türk şiirinde yerini almıştır. Bosna-Hersek Savaşı dışında şiire Hiroşima katliamı, Sovyetler Birliği ordusunun Afganistan’a müdahale ederek yönetim karşıtı kişilerin 9 yıl boyunca öldürüldüğü Afganistan Savaşı ve Kore Savaşı’nda mücadele eden Türk askerleri de Ali Rıza Saraçoğlu’nun dizelerinde yer alır.

Şair, “Hiroşima” adıyla kaleme aldığı şiirinin ilk dördlüğünde Amerika’nın 1945 yılında Hiroşima’ya attığı bombanın Hiroşima’ya etkisini şu dizelerle mülahaza eder:

*“Hiroşima şehri dünyanın, pek neşeli yeri idi
Çiçek devşiren genç kızlar, bülbüller ve kelebekler
Yaz sabahı öldürüldüler...Bir insanlık suçu ki
O korkunç bomba ile kıyamete dönmüştü her yer”*³⁸⁵

³⁸² Sağlam, *age*, s. 191.

³⁸³ Sağlam, *age*, s. 191.

³⁸⁴ Sağlam, *age*, s. 191.

³⁸⁵ Ali Rıza Saraçoğlu, *Ey Yağız Toprak, Gümülcine* 1989, s. 90.

Saraçoğlu, şiirin yukarıdaki dörtlüğünde savaştan önceki halin tasvirini “*Hiroşima şehri dünyanın, pek neşeli yeri idi*”³⁸⁶ dizesinde geçmiş zaman anlatımıyla öyküleyici bir tarzda kaleme almıştır. 6 Ağustos 1945 ‘te saat 08.15’te bombanın Hiroşima’ya atılma anını “Yaz sabahı öldürüldüler.. Bir insanlık suçu”³⁸⁷ şeklinde duru ve öz bir anlatımla kaleme alan şair Saraçoğlu’na göre; Hiroşima katliamı “Bir insalık suçu’dur ki tarihî belgeler yapılan bu katliamda Japon halkının çektiği ıstırapın hala sönmediğini” bildirmektedir. Saraçoğlu’nun ortaya koyduğu düşünceyi Dağıstanlı 2001 yılında Hiroşima katliamının 56. yıl dönümünde katıldığı anmada topluluğun içinde olduğu bir Japonun bitmeyen bu kederi ve ıstırapını örnek vererek şöyle yazıya dökmüştür:

“Hiroşima’da bir sabah kalabalığın arasında oturan bir Japon vardı ki, çene kemiği aynı benimki gibi sıkıca kenetleniyor, sonra biraz gevşeyip tekrar kenetleniyor, yüz kasları aynı benimki gibi kasılıyor, aynı benim mimiklerimi yapıyor, gözlerini fal taşından da öte açmaya çalışıyor, sonra kırıpıştırıyordu. Giderek daha da kızaran gözlerimle görüyordum ki, bu yaşlı adamın gözleri giderek daha da kızarıyordu. Sonra, sonra... O kızarıklığı yatıştırmak, yangını söndürmek için sanki, bütün gayretine rağmen gözyaşları sızıyor, sızıyordu.”³⁸⁸

Yukarıda bir Japonun halivaziyeti ile aslında bütün Japon halkının hislerine tercüman olan duygulardan okuyucu, Saraçoğlu’nun dizelerinde şiir dilinin inceliğiyle kaleme alınan “...*Bir insanlık suçu ki/ O korkunç bomba ile kıyamete dönmüştü her yer*”³⁸⁹ sözleriyle haberdar edilir.

Saraçoğlu, dizelerine Sovyet Rusya’nın Afganistan’ı işgal etme isteğini ve Sovyet Rusya’ya destek veren Afganistan Hükümeti başkanı Babrak Karmal’ı da taşır ve Sovyet Rusya’yı destekleyen Babrak Karmal’ı “Moskof maşası idi o hain Babrak Karmal”³⁹⁰ şeklinde anlatır.

³⁸⁶ Saraçoğlu, *age*, s. 90.

³⁸⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 90.

³⁸⁸ <https://www.atlasdergisi.com/gundem/13043.html>, (Erişim tarihi: 27.12.2019)

³⁸⁹ Ali Rıza Saraçoğlu, Ey Yağız Toprak, Gümölcine 1989, s. 9.

³⁹⁰ Saraçoğlu, *age*, s. 90.

Saraçoğlu'nun şiiriyle hatırladığımız Afganistan'ın Rusya tarafından işgali hakkında tarihî kaynaklara göz attığımızda Sovyet Rusya'nın Hindistan'ın kaynaklarına ulaşmak maksadıyla Afganistan'ı işgal etmek istediğine ulaşmaktayız. Babrak Karmal'ın da Lenist ve Marksist tavrı Sovyet Rusya'nın tarafında olmasına sebep olmuştur.

“Afganistan'daki 1978 komünist darbesinden sonra başbakanlık yardımcılığından uzaklaştırılan Babrak Karmal Cumhurbaşkanı olan Hafızullah Emin tarafından Çekoslovakya Büyükelçisi olarak görevlendirilmiştir. Kısa bir süre sonra Emin tarafından vatan haini olarak suçlanmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı Emin'in 3 aylık iktidarı sonunda Sovyet Rusya'nın Komandaları tarafından öldürülmesi ile Rusya'nın desteğiyle başa Babrak Karmal geçmiştir. Böylelikle iktidarı ele geçiren Babrak Karmal'ın ilk işi Afganistan halkına seslendiği bir konuşmada hükümete karşı dış destekli isyanı bastırması için Sovyet Kızıl Ordusunu Afganistan'a davet etmesi, onun Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgaline legal bir dayanaklandırma oluşturmıştır.”³⁹¹

Saraçoğlu, yukarıda izahını yaptığımız Babrak Karmal'ın bu tavrını “Moskof maşası ve vatan haini” sözleriyle şöyle anlatır:

“Moskof maşası idi o hain Babrak Karmal

Cennet vatamı sattı emperyalist Dayı'ya”³⁹²

“Ancak Saraçoğlu'nun vatan haini olarak nitelendirdiği Babrak Karmal'ın Sovyet Rusya'ya desteğini ve Marksist-Leninist söylemlerin inancına aykırı olmasını onaylamayan Afgan halkı Sovyet Rusya ve Babrak Karmal'a karşı gerilla şeklinde mücadele etmeye başlamıştır. Direniş kısa zamanda millî değerleri korumaya yönelik olduğundan millî mücadele şeklini almıştır.”³⁹³

Saraçoğlu, dörtlüğün son iki dizesinde Afgan halkının bu direnişini destekler bir tutumla düşüncesini şöyle ortaya koymuştur:

³⁹¹ file:///C:/Users/casper/Down.loads/ULFET%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 27.12.2019)

³⁹² Ali Rıza Saraçoğlu, Ey Yağız Toprak, Gümülcine 1989, s. 9.

³⁹³ file:///C:/Users/casper/Downloads/ULFET%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 27.12.2019)

“Ey Mücahit Kardeşim, durma şahlan...yurdu al

*Kurtar vatanını; bırakma kızıl Ayıya”*³⁹⁴

Saraçoğlu, “Hür Dünya Askerleri Kore Dağlarında” şiirinde Kore Savaşı’nı işlemiştir. Saraçoğlu’nun dizelerine taşıdığı Kore Savaşı, Kuzey Kore ile Güney Kore arasında 1950 yılında yapılmıştır. Savaş sırasında savaşın iki tarafına da uluslararası destek sağlanmıştır. “Kuzey Kore’ye Çin, SSCB, Çekoslovakya gibi ülkeler askerî destek verirken Güney Kore’ye Birleşmiş Milletlerin çatısı altında olan ABD, Kanada, Avustralya, Türkiye gibi ülkeler destek vermiştir. Kore Savaşı’na Türkiye’den 5.090 asker katılmıştır. Türkiye’nin gönderdiği bir tugay askerden 741’i şehit olmuş, 2068’i yaralanmış, askerlerin 163’ü kayıplara karışmıştır.”³⁹⁵

Saraçoğlu, Kore Savaşı’nı millî bir duyarlılıkla kaleme almıştır. Saraçoğlu’nun bu millî tutumu; Türkiye’den savaşa katılan askerlerin olmasından kaynaklanmaktadır:

“Kore Dağlarında Savaştı nice er

İnançları sayesinde oldular muzaffer

Yiğitler; gün geldi mahşeri kuvvetlerle sarıldı

*Lakin düşmanın her çemberi de yarıldı”*³⁹⁶

Şairin diğer dizelerde “Rüzgar onlara at oldu” “Yıldırımlar onlara kanat oldu”³⁹⁷ sözlerini kaleme alması, Türk mitolojisinde atın şamanın gökyüzüne çıkacağı bineği ve Gök Tanrının sembolü olduğu inancını çağrıştırmaktadır. Bu nedenle şamanın göğe çıkmasını sağlayan at kanatlı olarak tasvir edilmiştir. Gökyüzündeki doğa olaylarını düzenleyen Ülgen’i “Rüzgar” ile sembolleştirmiş ve Türk askerine yardımını “Rüzgar onlara at oldu” dizesinde belirtmiştir. Ayrıca yerdeki kötü ruhları izleyen ve kötü ruhların saklandığı varsayılan ağaçlara ateşini gönderen Yıldırım Tanrı’sından esinlenerek de “Yıldırımlar onlara kanat oldu”³⁹⁸ dizesiyle şiirinin

³⁹⁴ Saraçoğlu, *a.g.e.*, s. 90.

³⁹⁵ <file:///C:/Users/casper/Downloads/arastirmax-kore-savasi-kore-savasina-igdirdan-katilanlar.pdf> (Erişim tarihi: 27.12.2019)

³⁹⁶ Ali Rıza Saraçoğlu, *Ey Yağız Toprak*, Gümölcine 1989, s. 101.

³⁹⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 101.

³⁹⁸ Saraçoğlu, *age*, s. 101.

dörtlüklerine kökü çok eskilere dayanan Türk kültüründen esintiler serpiştirmiştir ve bütünüyle şöyle dizeler ortaya çıkmıştır:

“Rüzgar onlara at oldu

Yıldırımlar onlara kanat oldu

Allah inançlı kulları ile beraberdi

Erler de yiğit mi yiğit; er mi erdi

Hürriyet uğrunda savaştılar”³⁹⁹

Yukarıdaki dörtlüğün ilk iki dizesinde şamanistik-mistik unsurlar yerleştiren Saraçoğlu’nun yukarıda “Allah inançlı kulları ile beraberdi” dizesi Şamanistik inançla İslam İnancının “Gök Tanrı- Allah” kavramları arasında kurduğu inançsal özelliklerinin bir sentezidir. Şamanizm hakkında bilgisi olan her okuyucu şiirin bu dörtlüğünde Şamanizm ile İslam dini arasında kurulan anlam sentezinin oluşturduğu bütünlüğü kolaylıkla anlayabilir.

Kore Savaşı’nı Türkiye’den askerlerin de katıldığı Güney Kore kazanmıştır. Şair savaşın bu sonucunu “Tarihlerine altın sayfalar yazdılar”⁴⁰⁰ diyerek anlatır:

“Tarihlerine altın sayfa yazdılar

Kore dağlarının mor sümbülleri ala boyandı

Şehitlerin ruhları arş-ı ala’ya uzandı

O irak yerler erler için vatandı vatan”⁴⁰¹

Şair “Kore Dağlarının mor sümbülleri ala boyandı”⁴⁰² dizesinde “al/kırmızı” ifadesiyle bir yandan Kore Dağlarının şehit kanlarıyla boyandığı anlamını verirken diğer taraftan da eski dönemlerde ateş kültü ile bağlantılı olarak gücü ve kudreti temsil eden al rengiyle Türklerin gücünü ve kudretini vurgulamıştır. Gücü ve kudreti “al” rengiyle sembolize eden şair, şehitlerin Tanrı-Allah makamına erişini de “arş-ı

³⁹⁹ Saraçoğlu, *age*, s. 101.

⁴⁰⁰ Ali Rıza Saraçoğlu, Ey Yağız Toprak, Gümülcine 1989, s. 101.

⁴⁰¹ Saraçoğlu, *age*, s. 101.

⁴⁰² Saraçoğlu, *age*, s. 101.

ala” (göge) tamlamasıyla belirterek yine Gök-Tanrı dini ile İslam İnancının ortak unsurunu tek bir dizede toplamıştır. Ayıryeten Türk askerinin kendi vatanı uğruna savaşırken gösterdiği fedakarlığı uzak yerler için dahi gösterdiğini “O ırak yerler erler için vatandı vatan”⁴⁰³ dizesine taşımıştır.

Batı Trakya Türk şiirinde haksızlıklar karşısındaki direniş de güçlü kalemlerin şiirlerinde yerini almıştır. 1960 -1980 arasında haksızlıklara karşı kalemini oynatan önemli bir isim Hüseyin Mahmutoğlu’dur. Batı Trakya’da 1960’larda öğretmenlerin oluşturduğu Öğretmen Şairler topluluğundan olan Mahmutoğlu, Batı Trakya Türk köylüsüne tütünü satma konusunda devletin yaptığı haksızlığa şiirleriyle cevap vermiştir. Şair, ekonomik anlamda sömürülen halkın hakkını da aramış ve yönetimi sorgulamıştır:

Mahmutoğlu, “Tütüncü Hasan’ın şahsiyetinde örneklendirdiği Batı Trakya Türkünün tütün için harcadığı emeği ve karşılığını alamayışını şiirin kahramanının adını alan “Tütüncü Hasan’ın Türküsünde” anlatarak yönetime karşı direnir:

Tütüncülük, güneş daha yüzünü göstermeden sıcacık evlerinden çıkıp ailecek çoluk çocuk tarlada emek veren Balkan Türk köylüsünün temel geçim kaynağıdır. Ancak köylünün emeğinin hakkı verilmez. Günümüzde de hala maalesef emek sömürüsü devam etmektedir. Yıllarca tüccarlar tarafından tütünlere verilen fiyat üreticilerin, köylünün geçimini sağlamak için yetersizdir. “2011 yılında Rodop-Sofulu Tütüncüler Kooperatifi başkanı Esad Hüseyin’in tütün üreticilerine tüccarlar tarafından verilen fiyat teklifinin üreticinin maliyetini karşılamadığı yönünde yaptığı açıklama da bu durumu kanıtlar niteliktedir.”⁴⁰⁴ Mahmutoğlu da tütüncünün hakkını güçlü kalemiyle isterken bu haksızlığa artık dur demenin vakti geldiğini güçlü sözcükleriyle söyler:

⁴⁰³ Saraçoğlu, *age*, s. 101.

⁴⁰⁴ <http://www.cinarfm.gr/haber-okuy.php?haberid=989>, (Erişim tarihi: 30.12.2019)

“Bir kardaşlık çağından tütüncü Hasan

Duyulmaz bir gürelemedir

Tütüncü karanlığıma

Kardaşlar

Bitsin bu acı

Bitsin bu katran acısı

Tütüncünün verilsin emeği”⁴⁰⁵

Mahmutoğlu’nun hak arayışı, direnişi “Salı Pazarının Köylüleri” şiirinde de devam eder. Köylünün ürettiği her şeyin ucuza gittiğine, emeğini alamayışına değinen Mahmutoğlu, şiirinde çalışmaktan bitap düşen köylü ile emek harcamayan, toprakla uğraşmayan şehir insanını kıyaslarken aslında emeği verilmeyen köylünün zor durumunu vurgular:

“Çarşılı değişmemiştir hiç

Tıpkı on yıl önceki gibi

Fatma düşünür

Selim düşünür

Bu kadar tendiriz etleri

Nedendir bunların bu çarşılıların

Akpak yüzleri

Yusuvarlak gözleri”⁴⁰⁶

Hüseyin Mahmutoğlu, köylünün bağda bahçede, toprakta verdiği emeğin kolay olmadığını, hatta yüzlerine, ellerine sindiğini anlatabilmek için toprakla uğraşmayan, toprağı ekip biçmenin zorluğunu bilmeyen şehir insanının yorgun gözükmeyen fiziksel özellikleriyle kıyas yolunu seçmiştir. Fakat köylünün bunca emeğine,

⁴⁰⁵ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 82.

⁴⁰⁶ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 83.

yorgunluğuna rağmen mahsulün ucuza gittiğini anlatan dizeler, şiirin temasını verdiği düşünceyi oluşturur:

“Fatma da Selim de

Kaçırmamak için güçsüzlüklerini

Sımsıkı tutarlar içlerini

Açarlar çarşıya avuçlarındakileri

Bilmezler onun yüzona gidişini

Sonra gözleriyle görürler

Başka Fatmaların Selimlerin

Kendileri gibi sağlıklarını”⁴⁰⁷

Şair, şiirin sonuna doğru köylünün emeğini karşılığını alamayışının fark etme durumunu “Anlarlar bir yıllık çıkarın bir günde gidişini/ Anlarlar çarşılının/ Nedendir tertemiz eti, gevrek gülüşü”⁴⁰⁸ dizelerinde yansıtır.

1970 ve 1980 yıllarında Batı Trakya’da toplumcu çizgide yer alarak Mahmuoğlu gibi köylünün hakkını arayan bir şair de İbrahim Onsunuğlu’dur. Ancak köylünün hakkı bu sefer bütün üzerinden değil de “kiraz” üzerinden aranır. Binbir emekle kirazı üreten köylüye verilen para çok az iken tüccarın bu paradan daha çok kâr etmesi köylünün uğradığı emek haksızlığını gösterir ve Onsunuğlu da bu haksızlığa sessiz kalmaz, direnişini şiiriyle gösterir:

“Kiraz üreticisi Yakalı köylü kardaş

Selanik’te kirazın kilosu tam elli beş.”⁴⁰⁹

Diyerek şiirine başlayan şair şiirinin son dizelerinde; “Birercik birercik elle toplayıp/ Kasalara doldurduğun kirazı/ sen tüccara on beşe/ Satabildin mi”⁴¹⁰ derken tüccarın köylünün hakkını vermediğinden bahseder.

⁴⁰⁷ Sağlam, *age*, s. 83.

⁴⁰⁸ Sağlam, *age*, s. 83.

⁴⁰⁹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 160.

⁴¹⁰ Sağlam, *age*, s. 160.

Batı Trakya’da 1980 ve 1990’lar da direnişin devam ettiği yıllardır. Ali Rıza Saraçoğlu, Batı Trakya Türkü’nün “Yemini” adını verdiği şiirinin dizelerinde baskılara, ayrımlara karşı sonuna kadar savaşağının yeminini verir. Böylece haksızlıklara karşı direnmek için şiirin alternatif bir yol olduğunu bir kez daha gösterir ve bu amaçla şu dizeleri kaleme alır:

“Baskılar

Ayrımlar

Haksızlıklar

Devam

Ettikçe

Elim kalem tuttukça

Dilim konuştukça

Eğer yazmazsam

Ben bir namerdim”⁴¹¹

Şair, Batı Trakya Türklerine karşı Yunan yönetiminin uyguladığı baskı ve engelleri ele alır. 1938 doğumlu şair, Yunanistan hükümetinin Türklere uyguladığı baskıların canlı şahididir.

1923 Lozan Antlaşması’nın azınlıkları ilgilendiren 37.ve 45. maddelerine göre; “hiçbir ayrım gözetilmeyeceği, medenî ve siyasî haklardan istifade edecekleri, kendi lisanlarını mahkemede dahi kullanabilecekleri, her türlü okul, eğitim müessesesi ve dinî müesseseyi kurabilecekleri ve bunları kendilerinin yöneteceği ve bu müesseselerde kendi lisanlarını kullanabilecekleri ve kendi lisanlarıyla eğitim yapabilecekleri, vakıflar kurup onları idare edecekleri hükümleri açıkça yer almaktadır.”⁴¹² ifadesiyle Batı Trakya Türklerinin azınlık hakları koruma altına alınmıştır. Ancak Yunanistan Hükümeti azınlıkların haklarını yerine getirememiştir. Yunanistan Hükümeti Türklerin gayrimenkul alımına izin vermeyerek, gayrimenkul

⁴¹¹ Ali Rıza Saraçoğlu, *Ey Yağız Toprak*, Gümölcine 1989, s. 141.

⁴¹² <https://www.academia.edu/5554901/Az%C4%B1nl%C4%B1klar>, (Erişim tarihi: 28.12.2019)

satımının yalnız Rumlara yapılmasını sağlamıştır. Türklerin arazileri istimlak edilmiş, Türkiye’deki üniversitelerden mezun kişilerin mesleklerini yapmalarına izin verilmemiştir.

Yunanistan Hükümeti’nin baskılarına şahit olan Saraçoğlu Yunanistan Hükümeti’nin bu engellerinden dizelerinde şöyle bahseder:

“Tarlam elimden giderken

Bürokratik engeller devam ederken

Maarifimi kötürüm halde görürken

Meşru müdafiamı yapmazsam

Sesimi cihana duyurmazsam

Ben bir mezar taşıyım”⁴¹³

Saraçoğlu, eğer tüm bu baskılara direnmezse “mezarda yatan bir ölü gibi etkisiz olacağını belirtmek için “Ben bir mezar taşıyım”⁴¹⁴ benzetmesine başvurmuştur. Saraçoğlu’nun yukarıda yer verdiğimiz dizeleri Batı Trakya’daki Türk azınlığa yönelik asimile ve baskı uygulamalarını en sade biçimde iletmektedir.

Saraçoğlu’nun 1923’ten beri süre gelen sorunları anlattığı dizeleri Nisan 1995’te kaleme alması ve Trakya’nın Sesi dergisinin 2002 yılının 100-101-102-103-104 sayılarında da aynı sorunlara yer vermesi baskıların uzun yıllar sürdüğünü göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca yine derginin 1987 yılına ait sayısında hükümetin 19.11.1987 tarihli karar ile valilere devlet arazisini halka (halk olarak kastettikleri Rumlar olduğu yazıda belirtilmiştir) düşük fiyat ile kiralamalarına izin verilmesi ki Yunan Hükümetinin Bekirli ve Arbacı köylerinde Türklere ait olan 100 dönüm araziye el koyarak Yunan vatandaşlar arasında pay ettirdiğine dair ve Gümölcine’nin batısındaki arsalık arazilerden bazılarının hükümet tarafından kamulaştırıldığına dair haber de Batı Trakyalı Türklerin hali vaziyetini ortaya koymuştur. Ayrıca Saraçoğlu’nun bu dizeleri belgeler ışığında yorumlandığı zaman şiir Batı Trakya Türk toplumunun sosyal gerçekliğinin birer kanıtıdır.

⁴¹³ Ali Rıza Saraçoğlu, *Ey Yağız Toprak*, Gümölcine 1989, s. 141.

⁴¹⁴ Saraçoğlu, *age*, s. 141.

Şair, Bulgarların, 1984 yılında Türkçe isimlerin Bulgarca yapılmasına karşı çıkan Türklere yaptıkları eziyetleri de “Bulgar Çorbacı Bu Kin Sönmez” şiirinde ifade ederken aynı zamanda Türk milletinin bir gün bunun hesabını soracağını belirtir ve şiiriyle Bulgar zulmüne kalemiyle cevap verir:

“Mehmede “Mitko” demek ile iş bitmez çorbac, bil!

Vicdanlara hükmetmek sandığım kadar kolay değil..

Bir gün o intikamı alır elbet,

Üç kıtaya hükmetmiş şanlı bir millet”⁴¹⁵

Ayrıca Batı Trakya Türklerinin eğitim haklarını istemeleri ve öğretmen ihtiyacının giderilmesi hususunda Simandra köyünde gösterdikleri direniş de Saraçoğlu’nun “Tek Bir Nabız” şiirine konu olur:

“Yedi aydır sorun çözümlenir diye beklendi

Simandralı soydaş yetenekli öğretmen istedi

İsteğinde: yerden göğe kadar haklı idi

Eski ismi Karaçanlar olan Simandra köyü bu

Burada maarifseverlerin direnişi oldu”⁴¹⁶

“Karaçanlar diğer adıyla Simandra köyündeki eğitim direnişinin arkasındaki temel sebep Selanik Özel Pedagoji Akademisine dayanmaktadır. 1968’de kurulan bu akademi, azınlık ilkokulları için Yunanca öğretim gören azınlık öğretmenleri yetiştiren okullardır. O dönemde Yunan Hükümetinin amacı bu okullara Türkiye’de öğrenim gören, Türkiye’deki öğretmen okullarından mezun öğretmenlerin yerine Yunanca eğitim verecek öğretmenleri yerleştirmek olmuştur. Bu nedenle de Türkiye’den mezun öğretmenler yerine Selanik Özel Pedagoji Akademisinden mezun öğretmenleri okullara atamıştır. Ancak Türk azınlık, hükümetin bu politikasına karşı çıkarak hükümeti protesto etmiştir. Satre, Hacıköy, Küçük Öksüz,

⁴¹⁵ Ali Rıza Saraçoğlu, *Ey Yağız Toprak*, Gümülcine 1989, s. 97.

⁴¹⁶ Ali Rıza Saraçoğlu, *Ey Yağız Toprak*, Gümülcine 1989, s. 97, s. 38.

Simandra gibi köylerde çocuklar okula gönderilmemiş ve bu durum sonunda kapanan okullar dahi olmuştur.”⁴¹⁷

“Türk azınlığın eğitim direnişi arasında Simandra (Karaçanlar) Köyünün sesi o dönemde daha bir duyulmuştur. Çocuklarını okula göndermeyen Simandra Köyü sakinleri polis güçleri ile de karşı karşıya gelmiş, çıkan olaylarda köylüler polisler tarafından dövülmüş ve iki kişi de tutuklanmıştır.”⁴¹⁸

Saraçoğlu’nun Simandra köyünün direnişini kaleme aldığı bu dizeleri Batı Trakya Türkünün geçmişine ışık tutmaktadır. Batı Trakya Türklerinin sorunları hakkında bilgisi olan ya da birazcık dahi olsa Yunanistan Hükümetinin geçmiş politikalarını takip eden her kişi yukarıdaki dizelerin gerçek yaşamla olan bağının kolaylıkla farkına varabilir.

Hep bir savaş halinde ya da hak arayışı, haksızlıklara karşı mücadele içinde olan Batı Trakya Türkü barış ve özgürlüğün gelmesi için de kalemle direnir. Bu direnişin en güzel örneğini Şükran Raif vermektedir. Yine kadını merkeze alarak yazdığı satırlar dünyaya barışın gelmesini ister. Onun şiirinde kadınlar barış için direnen asil kahramanlardır ve dünyaya barışı öğretecek olanlar da onlardır:

“Biz kadınlar,

Barış üstüne

Şarkılar söylemeliyiz

*Hep bir ağızdan”*⁴¹⁹

1990’larda kadın şairler arasından dikkati çekmeyi başaran Şükran Raif, şiirinde barış için direniş mesajını vermek için evrensel manada barışın sembolü olan “Beyaz Güvercin” ve “Zeytin dalı” imgelerinden yola çıkmıştır. Şair gerek “*Yarımları/ Barışın beyaz kanatlarında/ Kucaklayabilmek için/ Beyaz güvercinler*

⁴¹⁷ <https://docplayer.biz.tr/2800119-Lozan-dan-gunumuze-bati-trakya-da-azinlik-egitimi.html>, (Erişim tarihi: 28.12.2019)

⁴¹⁸ <https://docplayer.biz.tr/2800119-Lozan-dan-gunumuze-bati-trakya-da-azinlik-egitimi.html>, (Erişim tarihi: 28.12.2019)

⁴¹⁹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 189.

*salıvermeliyiz*⁴²⁰ derken gerekse “*Bizden doğanlarda savaşları yöneten, / Başlarına, / Zeytin dalından çelenkler takmalıyız / Doğurduğumuz gün*”⁴²¹ derken de barışı çağırmıştır.

Bulgaristan Türk şairleri de savaş ve direniş temasını tarihe dayandırarak şiirsel perspektifle kaleme almışlardır. İlk olarak 1878-1944 arası kuşağının şairlerinden Aşık Hıfzı’nın 93 Harbi’ndeki Plevne savunmasını anlattığı “Destan-ı Plevne Muharebesi” bir savaşı konu edinmesi açısından ünlüdür. Aşık Hıfzı, bu uzun şiirinde- Plevne’yi savunan Osman Paşa ile Rusya’nın karşılıklı konuşmalarına yer vererek muharebenin askerî ve çekişmeli tarafını yansıtmayı başarmıştır.

“Rusya der ki: Gel dinle cevap

Nafile kendine çektirme azap,

Geçirdim ordular olunmaz hesap

Askerle doldurdum dağı ormanı”⁴²²

Aşık Hıfzı’nın şiirinde Çarlık Rusya’sının ağzından söylediği sözlere karşılık Osmanlı Devleti’nin Paşası Osman Paşa şu sözleri zikretmiştir:

“Osman Paşa der ki: yoktur hazerim(korkum)

Sanma Plevne ’yi teslim ederim,

Sana asker vermiş, bana Hak kerim

Getirmem gönüme mülk-i cihani”⁴²³

Aşık Hıfzı, şiirinin Osman Paşa’nın ağzından Rusya’ya meydan okuyan dizelerini kaleme alırken İman ve Hak inancından beslenmiştir. Şairin yukarıdaki dizeleri bu iman ve Allah inancının temsilidir.

Rusya’nın 93 Harbi’nde Bulgaristan’ın Rusya’nın tarafına geçerek güç kazanmasını ve Rusya’nın bu Panslavist politikanın gücüyle seslenişini de şiirinin bir dördlüğünde şöyle yansıtmıştır:

⁴²⁰ Sağlam, *age*, s. 189.

⁴²¹ Sağlam, *age*, s. 189.

⁴²² Süleymanoğlu Yenisoy, *a.g.e.*, s. 180.

⁴²³ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 180-181.

*“Rusya der ki: Ey akli zeyi
Aldanıp boş yere etme davayı,
Nasıl bir fren ile geçtim Tuna’yı
Emrime geçirdim Bulgaristan’ı”*⁴²⁴

Ancak Rusya’nın bu tavrına karşı Osman Paşa Aşık Hıfzî tarafından Hallac-ı Mansur olayı hatırlatılarak direnişe ve mücadeleye devam edeceğinin haberini şöyle verir:

*“Osman Paşa der ki: Vermezim ara
Eğer Mansur”*⁴²⁵ gibi çekseler dara,”⁴²⁶

1944’ten itibaren Bulgaristan Türk şiiri gelişim aşamasını iki dönemde ilerletmiştir. 1944 yılında Komünistlerin yönetimi ele geçirmesi ilk başta yeni rejimin yansıtıldığı şiirler yayınlanmasına sebebiyet vermiştir. 1954’e kadar süren bu durum, bu tarihten sonra değişmiş, Bulgaristanlı Türk şairler şiirde millî yola yönelmişlerdir. Bu millî yolun çizilmesinde 1950’li yıllarda baştaki yönetimin okullarda Türkçe ve Edebiyat derslerine yer vermesinde önemli katkısı yadsınamaz. Bu okullarda yetişen öğrenciler 1950 ve 1960’lı yıllara damgasını vurmuş, Bulgaristan Türk Şiirinde yeni bir çağı başlatmıştır. Doğal olarak ilerleyen yıllarda Bulgaristan’da Türklere yapılan haksızlıkları bu dönemde yetişen şairlerinin şiirlerinde işlemelerine engel olunamamıştır. Özellikle 1950-1960 kuşağından olan Niyazi Hüseyinov, Ömer Osmonov, Süleyman Yusufov, Ali Bayram, Mustafa Çetev 1950 ve 1985’te Türklere uygulanan baskıları kaleme almışlardır. Bu nedenle direniş konusundaki şiirlerin çoğunluğu bu tarihlerde yapılan baskıları içermektedir.

Bulgaristan’da direniş konusunda yazan önemli örneklerden biri Niyazi Hüseyinov’dur. Türk şiirinin Aşık Hıfzî’den asırlar sonra Bulgaristan yönetiminin 1985 yılında Türklere yaptığı saldırıların ölüm kokusu da Niyazi Hüseyinov’un kaleminden duyulur. Hüseyinov’un, *Bir Çocuk Sesi*” adını verdiği ve 1985 ‘teki olaylar sırasında Kırcaali’nin Kirli Köyü’nde bir annenin kucığında öldürülen Türk çocuğuna yaktığı ağıt okuyucuyu tüyler ürpertici gerçeklerle karşı karşıya bırakır:

⁴²⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age.*, s. 180-181.

⁴²⁵ 922 yılında Abbasi Halifesi tarafından tasavvufî ve Enel Hak düşüncesinden ötürü idam edilen tasavvuf bilgini.

⁴²⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age.*, s. 180-181.

*“Vurdular masumu sol memesinin üstünden
Ağzından yarım kaldı düşman küfür sözleri...
Annesine sıkıldı son kurşun utanmadan
Başı sarktı aşağı, alev alev gözleri”*⁴²⁷

1927 yılında Eskicuma’nın Turnaovası köyünde doğan Hüseyinov, Bulgaristan yönetiminin Türklere yapılan haksızlıkların ve eziyetlerin bir tanığıdır. Hüseyinov’un ailesiyle birlikte 1989 büyük göçüyle Türkiye’ye gelmesinden sonra Hak ve Özgürlük gazetesinin 6 Kasım 1992 tarihli sayısında verdiği demeçte yaşadığı haksızlıklardan kurtuluşunu şöyle ifade eder:

“Zaman oldu, gölgelerimize vannca kuşkular içinde yaşadık ve papağanlaşarak, bu yaşantıya “özgürlük”, “demokrasi” dedik. Oysa özgürlüğün olmadığı yerde ÖZGÜR SANATIN da olamayacağını Türkiye’ye gelince anladık.”⁴²⁸

*“Minik bir çocuk ağlar geceleri düşümde
İşte orda Kirli’de sabır kadehim taşar,
Belki de kemikleri toprak olmuştur amma
Küçük şehidin sesi sınır tanımaz aşar”*⁴²⁹

Bulgaristan’ın Kırcaali ilinin Mestanlı ilçesinde Kirli (Kirkova), Kayalıoba köyü, Mleçino mezrasında Bulgaristan Komünist Rejim’in Türklere uyguladığı eziyetler Hüseyinov’un dizelerinde unutturulmamıştır. O dönemde bebek Türkan’ın Türk düşmanlığının empoze edildiği bir başıbozuk tarafından öldürülüşü gazete haberinde yer almaktadır. Yukarıdaki şiirin bu dizeleri o olaylar sırasında şehit edilen Türkan bebek gibi başka Türk çocuklarının katledişinin de bellekteki izidir.⁴³⁰

Özellikle “Küçük şehidin sesi sınır tanımaz aşar”⁴³¹ dizeleri Bulgaristan’da Türklere uygulanan baskı rejiminin ve bu rejimin getirdiği katliamların dünya basınında

⁴²⁷ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 266.

⁴²⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/11405,niyazihuseyinovpdf.pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴²⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 266.

⁴³⁰ <https://balkangunlugu.com/2011/01/bulgaristan-tuerkleri-soykrm-huezuenle-and/> , (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴³¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age.*, s. 266.

yankılandığını duyurur. “Nitekim Reuters, Associated Press ajanslarının 17 Ocak 1985’te Sofya’daki diplomatik kaynaklara dayanarak yaptığı haberde Bulgaristan’da zorla isim değiştirme sırasında ölüm olayları olduğunu ve ölenlerin sayısının 40’a ulaştığını bildirmesi, Tercüman Gazetesi’nin 15 Ocak 1985 yılında Bulgaristan’daki 2 milyon Türk’ün silah zoru ile Bulgarlaştırıldığını, hayatını kaybeden Türk sayısının 880’a yükseldiğini bildiren haberi baskı ve yok etme rejiminin basındaki birer yankısıdır.”⁴³²

Bulgaristan totaliter rejiminin baskılarını, millî varlığını savunduğu sırada uğradığı zulümleri, mücadeleleri anlatan bir şair de Ali Boncuk’tur. “Yergi” adını verdiği şiirinde Bulgar totaliter rejiminin baskısıyla geçen ömrünün özetini “*Totaliter yılların avucunda/ Yanıp kavruldum öylesine korkunç!*”⁴³³ dizelerinde anlatır.

“Kar mı döküldü saçlarıma?

Üstüme mi çekildi karanlık

*Günlerin perdesi?”*⁴³⁴

1942 yılında Razgrat’ın Dankova köyünde doğan Ali Boncuk Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olmasına rağmen Bulgaristan totaliter yönetimi döneminde mesleğini icra edememiş ve uzun yıllar işsiz kalmasının getirdiği sıkıntıları yukarıdaki dizelerinde sıkıntıyla geçen ömrünü saçlarının beyazladığını ifade eden kar metaforuyla anlatırken totaliter rejimin baskı dolu karanlık ve umutsuzluk yayan günlerini “karanlık günlerin perdesi” metaforuna başvurarak tasavvur etmiştir.

O, Totaliter rejimin Türklere uyguladığı zorla ad değiştirme, dinî ve eğitim haklarını elinden alan baskıların ortasında savruluşunu şiiriyle zihinlere kazımıştır.

“Bir ad, bir dil, bir din için

*Bir düello sıkıntısında yandı içim!”*⁴³⁵

⁴³² Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul 2012, s. 391.

⁴³³ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 335.

⁴³⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 335.

⁴³⁵ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 335.

Bulgaristan Hükümeti'nin uyguladığı soykırımı, baskıyı “Azınlıklar Mezarı” şiirinde işleyen şair Mehmet Çavuşev'in kaleminden de Bulgaristan Türk azınlığının yaşadığı zulmün notları şiirleşir. Çavuşev'in kalemi, Rumeli'nin canlı ve neşeli günlerinden yoksun halini “Sıcaklığını yitiren kadınlar gibi”⁴³⁶ metaforuyla tasavvur etmiştir. Bulgaristan'da yaşananlara ve Türklerin çektiği zulümlere şairin kaleminden çıkan “Kanseri simgeler Rumeli'de günler”⁴³⁷ metaforuyla dikkat çekilmektedir:

“Bulgaristan

“Sıcaklığını yitiren kadınlar gibi

Kanseri simgeler Rumeli'de günler,”

2017 yılında kaybettiğimiz şair Çavuşev, 1982 yılında ailesiyle göç ettiği İstanbul'da Bulgaristan Türk Edebiyatı'na hizmet etmeye devam etmiş ve 6 yıl boyunca Balkan Türklerinin Sesi dergisinin sahipliğini yapmış ve 14 yıl da Tuna dergisini yayınlamıştır.⁴³⁸ Bulgaristan'daki olayların yakın takipçisi olan şair, kalemini Bulgaristan Türkleri için oynatmıştır. Şiirinde tarihi gerçekleri sentezleyerek belge niteliğinde şiirler bırakmıştır:

“Kan kusarken hüküm giyen türküler

Ölüm taşır karanfil açar her yara

Zulme karşı savaş verir mazlumlar

Saçlarını bayrak edip rüzgarlara”⁴³⁹

Çavuşev, kanlı olaylar sırasında dökülen kanı ve ölümleri anlatmak için Türk şiirinde “yası” temsil eden karanfil iminin anlam hazinesinden faydalanmış ve “Ölüm taşır karanfil açar her yara”⁴⁴⁰ dizesinde bu anlam zenginliğini ortaya koymuştur.

⁴³⁶ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 359.

⁴³⁷ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 359.

⁴³⁸ <http://bulgaristanalperenleri.blogspot.com/2019/02/mehmet-cavus-hayatta-veda-etti.html>, (Erişim tarihi: 30.12.2019)

⁴³⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 359.

⁴⁴⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 359.

Şiirin baş kahramanı Ayşe Nine vasıtasıyla 1950 ve 1984'teki Bulgar Faşizmini anlatan Ömer Osmonov da tarihsel olanı şiire dönüştürmeyi başaranlardandır. Şairin dizeleri, okuyucuyu 1950 yılındaki büyük göçe götürmektedir. Bulgaristan'daki vahşeti, evlerin Bulgarlar tarafından basılarak canlarına kıyılan insanımızın yüreği burkan sonunu anlatır:

“Dokuz yüz ellide göç başladı akın akın,

Ninenin büyük oğlu Arda nehrine yakın,

Bir yerlerde vuruldu üç kurşunla düşünden,

Nişanlısı bir acı türkü yaktı peşinden”⁴⁴¹

Şairin “Dokuz yüz ellide göç başladı akın akın” dizesi 1950-51 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçün habercisidir. “10 Ağustos 1950'de Bulgaristan Hükümetinin Türkiye'ye verdiği notayla Bulgaristan'da yaşayan 250.000 Türkün 3 ay içerisinde Türkiye'ye göç ettirilmesini istemesiyle 1950 göçü başlamıştır. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin de Türkiye'ye göç etmek istemesi bu göçü hızlandırmıştır. Özellikle Bulgaristan'da “Vatan Cephesi” adıyla kurulan komünist rejimin ağır vergiler alması, Türk köylülere ürünlerin büyük bir bölümünü devlete vermeleri için baskılar yapması, Türk çocuklarını “Trudovak” adı verilen işçi asker taburlarında ağır şartlarda çalıştırmaları, 1947 senesinde Türk aydınlarının büyük çoğunluğunun sebepsiz yere tutuklanmaları 1950 göçünü hızlandıran sorunlardır.”⁴⁴²

“Ağızlarından iğrenç küfürler akıyordu,

Biri silah dayadı boğazına ve sordu:

“Nerede kimlik kartın, söyle nerede diyorum.

Hani çıkar çabucak, bak ateş ediyorum”⁴⁴³

Osmonov'un gerçeklerin ışığında oluşturduğu öyküyü şiir diliyle anlattığı bu uzun anlatısında Bulgaristan askerinin Bulgar Türkü'ne “Nerede kimlik kartın, söyle

⁴⁴¹ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 371.

⁴⁴² Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul 2012, s. 232.

⁴⁴³ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 372.

nerede”⁴⁴⁴ diye sorması da göç sırasında yaşananlara bir göndermedir. Çünkü o dönemde Bulgaristan Hükümeti Türklerin elinden onlara ait yazılı belgeleri bile almışlar, yanlarına eşyalarını alamadan tren vagonlarına bindirilen Türkler anavatana göç ettirilmiştir.

“11-15 Ekim 1969 tarihleri arasında Cumhuriyet gazetesinde “göç” başlığıyla kaleme aldığı yazı dizisinde Şükran Soner, Bulgaristan Türklerinin zorlu göç sürecini incelemiş ve onları yaşadığı zorlukları anlatmıştır. Şükran’ın anlatıları arasında dikkat çekenlerden biri, bir göçmenin muhabire verdiği röportajda “Bir mala sahip olmadıklarını, Bulgarların ellerindeki her şeyi alıp, dımdızlak anavatana göç ettirildiklerini, pasaport masraflarının yetmediğini, yolda başlarına bir şey gelir diye aldıkları bir senelik sigorta parasıyla da tamamen parasız bırakmak istediklerini söylemesi durumun vaziyetini özetler niteliktedir”⁴⁴⁵

Osmonov’un öyküsel tarzdaki bu şiirinde Türklerin kimlik direnişi sırasında karşılaştıkları eziyetler, dönemi yansıtmakta oldukça başarılıdır. Şairin “*Aktı durdu Arda’nın suları kanlı kanlı,/ Şimdi yıllar dokuz yüz seksen dört, Kasım, gece/ Sağ hoş kalıp sabaha çıkabilmek bilmece*”⁴⁴⁶ dizeleri tarihî gerçekliğin kronolojik olarak yansıtıldığını gösterir. Çünkü şair şiirin başında 1950 göçünde başlayarak kronolojik bir sırayla olayları vermiş ve 1984 olaylarına yavaş yavaş geçiş yapmıştır. Ayrıca “*Sağ hoş kalıp sabaha çıkabilmek bilmece*”⁴⁴⁷ dizesi Bulgaristan Türklerinin geleceğe bilinmezlik içinde baktıklarının ve bu acı bilinmezlik girdabıyla boğuştuklarının durumu vaziyetinin öz anlatımıdır.

“1985-1989 yılları arasında zorla isim değiştirilmesi ve Protesto yürüyüşleri sürecinde “Adil Mustafa Mehmet adlı bir Bulgaristan Türkü’nün ve köyden 17 kişinin daha 21 Mart Perşembe sabahı işe gitmek üzere evden çıktıktan sonra Osmanpazarı’ndan gelen güvenlik görevlisi tarafından tutuklanarak hücreye kapatılması, Bulgarlaştırma sürecinde sürgüne gönderilen babasının ölümünden sonra sürekli takip edilen ve yabancı öğrencilerle dost olmaması için uyarılmasına

⁴⁴⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 372.

⁴⁴⁵ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul 2012, s. 358.

⁴⁴⁶ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 372.

⁴⁴⁷ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 372.

rağmen yabancı öğrencilerle dostluk ilişkilerine devam eden 19 yaşındaki Sezen Ebazer Recep'in Kanlı aralıktan 75 gün sonra bir apartmanın asansör boşluğuna düşmesi, henüz 31 yaşındayken anaokulu öğretmenliği yaptığı Mestanlı'da Bulgarlaştırmaya karşı isyan eden Beyhan öğretmenin tutuklanarak Türk halkını isyana kışkırtmaktan suçlanarak dört buçuk yıla mahkum edilmesi ve 26 Aralık 1989'da vefat etmesi gibi dehşet olaylar"⁴⁴⁸ Osmonov'un şiirinde Ayşe Nine nezdinde tasvir edilmiştir.

Kimliğini, milliyetini savunan Türklere Bulgarların uyguladığı korkunç işkenceler ve zulme şiirin kahramanlarından Ayşe Nine'nin Bulgarlar tarafından ağaca mıhlanması bir örnektir:

“iki kişi doğrulttu nineyi dut dibine,

Birisi bir keser ve çivi aldı eline.

Duda çaktı ninenin avucundan çiviye,

Sonra öbür eli de çiviledi bir iyi”⁴⁴⁹

Ayşe nine gibi zulme karşı mücadele veren diğer Türklerin direnişi “Süleyman Yusufov'un “Mestanlı Meydanı” şiirinin dizelerinde yer alır: Yusufov, Bulgaristan Türkü'nün asimilasyona karşı dayanışını “Yürüdü çilesinin hesabını sormaya”⁴⁵⁰ dizesinde belirtmiştir ki yukarıda protesto yürüyüşleri sırasında şehit olan Bulgaristan Türklerinden verdiğimiz örnekler şiire de konu olan bu yürüyüşün amacını gösterir.

Serbest şiir tarzıyla yazılan şiirin “*Ve üç şehir taşıverdi teknesinden/ Üç nehir harıl harıl doldurdu sokakları*”⁴⁵¹ dizeleri yine bu protesto yürüyüşlerinin azınlıkta olmadığını ve Bulgaristan Türkü'nün hak arayışını gösterir. Bulgaristan'ın 1989 yılında Bohçalar, Akkadınlar, Osmanpazar, Şumnu, Razgrad, Varna gibi yerlerinde binlerce kişinin katıldığı protesto yürüyüşleri “nehir” metaforuyla dile gelmiştir.

⁴⁴⁸ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul 2012, s. 432-348.

⁴⁴⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 372.

⁴⁵⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 392.

⁴⁵¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 392.

Şair, şiirin son dizelerinde “*Kanımızla boyanan bu meydan/ Bu şehrin bizim oluşumun damgasıdır*”⁴⁵² şeklinde anlattığı protesto yürüyüşlerinin kanlı olaylarla son bulduğunu ifade etmiştir. 26-27 Aralık 1984 tarihleri arasında Kırcaali’nin Momcilgrad kasabasından başlayan protesto yürüyüşlerinin Bulgaristan’daki milis güçlerin halka ateş açarak engellemeye çalışılması ve bu olaylar sırasında birçok Bulgaristan Türkü’nün yargılanmadan tutuklanarak ölüm kamplarına gönderilmesi ve kiminin meydanda şehit edilmesi⁴⁵³ Yusufov’un dizelerinde gerçekçi bir kalemle anlatılmıştır.

Rumeli’de Bulgaristan’daki Türk katliamlarının asırlardır tanığı olan Arda Nehri’nde birçok insanın kanı akar. Şair Nazmi Nuriev ise Türklerin kanlı geçen yıllarıyla özdeşleşen Arda Nehri’ni şiirine konu edinmiştir. Bulgaristan’ın Rodop Dağları’ndan doğan nehir tarih boyunca savaflara, göçlere, katliamlara şahit olmuştur. Bu açıdan Balkan Türkü’nün bir parçasıdır. 1968 Göç anlaşmasıyla Türkiye’ye göç eden şair “Kanlı Arda” adını verdiği şiirinde, Bulgaristan Türkü’nün Arda’ya seslenişini ve Bulgaristan’daki Türklerin Bulgarlaştırılma baskılarından bahseder:

“Dilini mi kesti yoksa Bulgarlar

Susmasana kanlı Arda, Gamlı Arda,

Amcamın cesedini sende buldular

*Öç ’üm var hicran akan yaralarda”*⁴⁵⁴

Şairin insanî özellikler katarak tasvir ettiği Arda ve Tunca nehirleri güneye doğru gittikçe Meriç Nehri ile birleşir ve Balkan Türklerinin yaşadıklarının, sınırları aşarak dünyaya aktardığına olan inanç “Arda nehri” imiyle kendini gösterir. Buradan hareketle “*Dilini mi kesti yoksa Bulgarlar*”⁴⁵⁵ dizesi hem yapılan katliamların ve göç sürecinin canlı şahidi olarak görüldüğünü hem de Bulgaristan yönetiminin baskı ve şiddet dolu yönünü göstermektedir. Dörtlüğün son iki dizesinde mücadele ve göç ederken şehit olan Bulgaristan Türkü’nü temsil etmiş; Arda sularının bir yaraya

⁴⁵² Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 392.

⁴⁵³ https://kircaalihaber.com/index.php?pid=3&id_news=12196, (Erişim tarihi: 15.04.2020)

⁴⁵⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 400.

⁴⁵⁵ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 400.

dönüştüğünü ve zulmün, baskıların sonunda şehit düşenlerin yaralarıyla boyanmış Arda sularının sınırları aştığını ifade etmiştir.

Ayrıca şiirin son dördlüğünde yer alan “*Al kanlara boyattın kendini*”⁴⁵⁶ dizesinde yukarıda bir önceki dördlükte yer verdiği düşüncesini anlamsal bağlamda açmıştır. Bu bağlamda “Ne zaman mavileşecek suların?”⁴⁵⁷ sorusunu sorarak katliamların uzun yıllara yayılarak yapıldığını ve çoğu insanın sulara kanının karıştığının altını çizmiştir.

Öğrencilik yıllarında şiir yazmaya başlayan şair Rasim Bilazeroğlu da dizelerine Arda kıyılarında olan katliamları taşır. Tarihle birlikte akan Arda’nın sularında birçok sır, şehit kanı akar. Tarihin akışıyla ilerleyen Arda’nın sularında rejime kurban giden soydaşlarının özgürlük diye inleyen sesleri duyulur:

“Bağrıyanık illerde çağlar boyu çağladın

Çeşitli dönemlerde hazin hazin ağıladın.

Bürünmüştük yaslara; unutmayız geçmişi;

*Rejime kurban gitti, Yurdumda bunca kişi”*⁴⁵⁸

Dördlüğün ilk dizesi yüzyıllar öncesinden günümüze kadar yapılan savaşların, bozgunların sesleriyle akan bir Arda Nehri’ni dermeyer etmiştir. Şaire göre; geçmiş yani tarih Arda’nın sularında sesini bulmaktadır. Son iki dize ise şairin Bulgaristan Hükümetinin baskıcı rejimine sitemini ve rejim boyunca ölenlere ağdını içerir.

O, “Bürünmüştük yaslara; unutmayız geçmişi”⁴⁵⁹ derken kendisinin de dahil olduğu toplumda Bulgaristan Türklerine yapılanların geleceğe de taşınacağını icaz eder. Dördlük bütünüyle 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’yla başlayan Bulgar mezaliminin 1950’lerde ve 1985’lerde de devam ettiğini icaz etmektedir. Bilezaroğlu’nun bu icâzâne anlatımı aslında bütün bir tarihi barındırmaktadır.

⁴⁵⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 400.

⁴⁵⁷ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 400.

⁴⁵⁸ https://www.academia.edu/4170382/Bulgaristanda_Hak_ve_%C3%96zg%C3%BCr%C3%BCh_G_azetesinde_Yay%C4%B1nlanan_%C5%9Eirlerden_Bir_Deste, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁵⁹ https://www.academia.edu/4170382/Bulgaristanda_Hak_ve_%C3%96zg%C3%BCr%C3%BCh_G_azetesinde_Yay%C4%B1nlanan_%C5%9Eirlerden_Bir_Deste, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

Türklere yapılan zulümlere ve Türk düşmanlığına yeter artık diyen bir şair de Avni Veliev'dir. "Bulgaristan Türkü'nün İstiklal Marşı" şiirinin dizeleri şairin bitmeyecek direnişinin, cesaretinin ve baş kaldırışının bir ürünüdür. Veliev şiirinde "Direniştir ulusu sonsuzluğa götüren"⁴⁶⁰ sözüyle Bulgaristan Türkü'nün haklı direnişini devam ettirerek varlığını sürdürmeye devam edeceği görüşündedir:

Veliev, şiirinin son dördlüğünde halka mesajını şöyle verir:

"Tek yenilgi almakla savaş sona ermez

Gerekirse- bu kavga sonsuza dek sürecektir-

Hak uğruna koşanın sırtı yere gelemeyiz-

*Savaşımız: Yurtta sulh, cihanda sulh, olana dek"*⁴⁶¹

Şiirin yukarıdaki dördlüğünde verdiğimiz son dize, şairin dünya barışından yana bir tutum içinde olduğunu gösterir ve şiirdeki ana düşünceyi tek bir dizeyle okuyucuya gönderir. Öz anlatımın manayla birleştirildiği dizeler Bulgaristan Türklerinin 1985-1990 yılları arasında yapılan asimilasyonlara bir tepki özelliği taşımaktadır.

Şiiriyle bir yandan barışın mesajını veren şair diğer taraftan "*Hak uğruna koşanın sırtı yere gelmez*"⁴⁶² dizesiyle asimilasyona karşı duruşunu, hak arayışını arz etmektedir. Avni Veliyev'in bu hak arayışı sadece şiirle sınırlı kalmamıştır. Aslında Veliyev'in hak arayışı önce kendisini siyasî sahada göstermesiyle başlar.

"O, Bulgaristan'ın Kırçali'de devlet karşıtı eylemlerde bulunduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. 7 ay süren hapis hayatından sonra serbest bırakılan Veliyev hak arayışından vazgeçmemiş, derneğin kurulması işine girişmiştir. Asimile politikasına karşı Hasköy'de 1989 Viyana Destek Derneği kuran şair, verdiği bir demeçte şu sözlerle hak arayışını sürdürmüştür. Şair, verdiği demeçte, bölgede yapılan protesto yürüyüşlerini organize ettiklerinden 1989 yılında kendisinin ve ailesinin sınır dışı edildiğini ve anavatana geldiklerini anlatmıştır. Şair, anlatılarına İnsani boyut toplantılarına katılmak için Paris'e gittiğini, daha sonra Mısır'ın başkenti Kahire'de

⁴⁶⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

⁴⁶¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

⁴⁶² Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

basın toplantısı düzenleyerek Bulgaristan'daki Türklerin durumunu ve kendi yaşadığı zulümleri anlattığını eklemiştir.”⁴⁶³

Şair Mustafa Çetev ise Bulgaristan Türklerine yapılan soykırımı bir Kiraz ağacının dilinden anlatmayı tercih etmiştir. Şairin “Kiraz Ağacı Öyküsü” adını verdiği manzum öykü tarzındaki şiirde tarihî gerçekliği ortaya koyma eylemini tabiattan bir varlık vasıtasıyla gerçekleştirmesi mekân ile tarihin ayrılmaz bütünlüğünden kaynaklanır:

“Biz ağaçlar

Ya bahçeler süsleriz, ya yamaçlar

Kökümüz toprakta, türkümüz yaprak

*Ömrümüz hep geçer ayakta”*⁴⁶⁴

Çetev, şiirinin dizelerinde mekan, tabiat ile tarihin bütünlüğünü ortaya koyarken tabiata ait olan bir varlıktan yani ağaçtan yola çıkması; ulus- memleket ilişkisini ağacın kök salarak toprakla arasında olan güçlü bağı bağlamında ele almak istemesindendir ki şiirin “ağacın konuşturulduğu dizelerden birinde “kökümüz toprakta, türkümüz yaprak” demesi tarih-mekan-ulus ilişkisinin köklülüğünü temsil etmektedir.

Yine ağacın konuşturulduğu dizelerde Ağaç, “Neden mi yok dallarımda yapraklar?”⁴⁶⁵ diye sorduktan sonra Bulgaristan Türkünün 1985 yılında karşılaştığı öze dönüş sürecindeki baskıları, işkenceleri Ömer karakteriyle anlatmaya başlar. Çünkü Kiraz ağacını bahçesine dikip büyüten Bulgaristan Türklerinden Ömer’dir:

⁴⁶³ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 2012., s. 429.

⁴⁶⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 43.

⁴⁶⁵ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 43.

*“Ömer Abimin nektarımla ballandım
Ocak 85’te tutulduk mermi yağmuruna
(Bundan delik deşik gövdem zaten)
Kıyıldı Ömer Abi’min canına,
Kökümü de boğdular onun kanına
Bir daha sıra gidemedi dallarıma!”⁴⁶⁶*

Bulgaristan Hükümeti öze dönüş politikası sürecinde yalnız binlerce Bulgaristan Türküne zarar vermemiş aynı zamanda Bulgaristan Türkü’nün emeğini, elinin değdiği her şeyi yerle bir etmiştir. Ayrıca şairin şiirinin son dizesinde “Mahvetti bizi kızıl bereli”⁴⁶⁷ sözünde Bulgar zulmüne uğrayan Türkleri Kiraz ağacı ve Bulgar Komünist Rejimini de “Kızıl bereli” kelimeleriyle alegorik bir anlatıma başvurması komünist rejim ile Sovyetler Birliği Rusya’sının birçok katliama imza atan Kızıl Ordusuna ve Rusya’nın rejimini devam ettiren Bulgaristan’a bir atıftır:

Razgrat ve Silistre köylerinde öğretmenlik yapan ancak Bulgarlaştırılma sürecinde işinden alınan şair Ali Bayram, “Küçük Bulgar Krallığı” şiirinde Müslümanların büyük çoğunluğunun ölümü ve yerlerinden sürülmesiyle sonuçlanan Bulgar ihtilalini merkeze almıştır. Ali Bayram’ın bu şiiri hem okuyucuyu 1876 olaylarına hem de 1984-89 yılları arasında Bulgaristan Hükümeti’nin öze dönüş soykırımına götürmektedir. Bulgaristan Türklerinin tarihini okuyan bilinçli bir okuyucu bu dizelerde iki soykırımın da hatırlatıldığını sezebilir:

*“Şu “Karşıda gördüğün küçük Bulgar mezarlığı
Soykırımı devrinin koca hatırasıdır,
Kabirler üstündeki solgun açan çiçekler
Bulgar adı altında yatanların yasıdır.”⁴⁶⁸*

⁴⁶⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 43.

⁴⁶⁷ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 43.

⁴⁶⁸ <https://issuu.com/bgsam/docs/23-bgsam-2016-nisan/217>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

Öncelikle 1876 yılındaki olaylara göz attığımızda hem Osmanlı Devleti hem de Bulgaristan Hükümeti'nin karşılıklı yaptığı katliamlar göze çarpmaktadır. Ancak olayların başlangıcı Bulgarların ihtilal başlatmasına dayanmaktadır. “İlk önce Osmanlı Hükümeti'ne karşı küçük eylemler şeklinde başlatılan Bulgar İhtilali 1876 yılında Bulgarlara karşı yapılan katliamlar” haberiyle daha büyük bir kitle haline gelmiştir. 2 Mayıs 1876 yılında ihtilal bayrağını Bulgaristan'ın merkezindeki Koprivshtitsa, Panagurishte ve Klisura kasabalarında göndere çeken ihtilalciler tarafından yaklaşık olarak 1.000 Müslüman köylünün öldürüldüğü bilinmektedir.”⁴⁶⁹ Tabi bu soykırım olayları sadece Bulgarlar tarafından yapılmamış, olaylara müdahale etmek isteyen Osman Devleti tarafından da Bulgarlara yapılan katliamlar Balkan topraklarına iki milletin de kanını karıştırmıştır. Osmanlı Devleti'nin elindeki askeri gücün zayıf olmasından ötürü Çerkezleri ve çoğunluğu Türk olan bölgenin Müslüman halkını oluşturarak başıbozuk adı verilen birlikleri harekete geçirmesi bu dehşet ortamını daha da kana bulamıştır.

“MacCarty (2018) bu konuda Bulgar İsyanı başarıyla sonuçlanırsa kendilerinin ve ailelerinin başlarına geleceklerinden korkan ve öç alma duygusunu da içinde barındıran başıbozukların medenî savaş yöntemiyle hareket etmediğini, savaş sırasında sivil halka eziyet ettiği ve gasp ettiğini belirtmekte ve buna Burgaz yakınlarındaki 2.000-3.000 asi ile çarpışmak için bölgeye çağrılan başıbozukları tarafından çarpışmadan sonra beş Bulgar köyünün talan edildiği ve en büyük katliamın Osmanlı Generali Şevket Paşa tarafından Mayıs 1876'da Boyacık kasabasında yapılan katliamda 1.300 nüfusa sahip kasabadan 166 erkek, 8 kadın ve 12 çocuk olmak üzere 186 kişinin öldüğü olayını örneğini vermektedir.”⁴⁷⁰

1876 yılından 1984 yılına geldiğimizde ise Bulgaristan Türkü'ne geçmiş yeniden yaşatılır ve Bulgaristan Türkü bir soykırımla daha karşı karşıya kalır. Her ne kadar Ali Bayram şiirinin dizelerinde temelde 1984'teki soykırımını anlatsa da daha önce de bahsettiğimiz üzere bu soykırım Bulgaristan Türklerinin yaşadığı ilk kıyım olmadığından şiir bizi geçmişe de götürür.

⁴⁶⁹ McCarthy, *age*, s. 62.

⁴⁷⁰ McCarthy, *age*, s. 64.

“1981-84 yılları arasında Bulgaristan’da Türkçe konuşan Çingeneler ve 100.000 kadar Türk’ün, 1984 yazında Tatar, Alevi, Arnavut gibi küçük Türk- Müslüman kesimin adları zorla değiştirilmiştir. Olayların Türk ve dünya basınına yansması ilk kez 1985’in Ocak ayında Türk Kültürü Dergisi’nin Bulgaristan Türkleri sayısında verilen haberde Bulgaristan’da Türk köylerinin Bulgar silahlı kuvvetleri tarafından sarılarak isim değiştirme baskısı yaptıkları ve bu işkence ve baskılardan kaçan Türklerin birçoğunun çıldırarak canına kıydığı, kiminin Rodoplara, Kocabalkan dağlarına kaçarken vurulduğu, direnen Türk köylerinin makineli tüfek ve tanklara sarıldığı ve Türk bölgeleri dışa kapalı ve mühürlü tutulduğundan, bu katliamlarda can veren Türklerin sayısının tam olarak bilinmediği bildirilmiştir.”⁴⁷¹

“Bulgaristan Türklerinin Cebel’de düzenlenen protesto gösterilerinin ardından olağanüstü hal ilan edilmiş, üç günlük sokağa çıkma yasağı uygulanmış ve bu süreçte Bulgar güvenlik güçleri ev ev dolaşarak azınlık mensuplarını dövmüşlerdir.”⁴⁷² Gerek Cebel, Varna’da gerekse Razgrad ve Tudor İkonomovo köyünde yapılan protestolar sonunda ölen Türklerin Türk mü yoksa Bulgar mezarlığına mı defin yapılacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Ancak bazı kişilerin Bulgar ismi almış kişilerin Müslüman mezarlığına defnedilemeyeceği söylemesi üzerine sorun belediyeye intikal eder ve belediyeden gelen yetkililer mezarlıkta gösterdikleri yerde adları değiştirilmiş kişilerin defnini gerçekleştirir.”⁴⁷³

Bayramın yukarıdaki dördlüğünde geçen Bulgar mezarlığı Mezarlığı” soykırımı temsil etmektedir. Şiirin 3. dördlüğünde “*Mezar taşlarındaki eski Bulgar adları/ Görenlerin gözüne bir ok gibi batıyor*”⁴⁷⁴ dizeleriyle bahsini ettiği durum isimleri zorla değiştirilen Bulgaristan Türkü’nün durumudur

Şair Ali Bayram, kendi soydaşlarının sorunlarını anlatmakla kalmayarak dünyadaki diğer zulümlere, savaşlara da şiirlerinde yer vermiştir. Örneğin, Ali Bayram’ın kaleme aldığı “Saraybosna” şiiri Bosna’daki Sırp zulmünün şiir formunu almış halidir:

⁴⁷¹ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 2012., s. 362-363.

⁴⁷² Bilal Şimşir, *age*, s. 430.

⁴⁷³ <https://www.bghaber.org/bghaber/geleneklerimizi-yasatalim/> (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁷⁴ <https://issuu.com/bgsam/docs/23-bgsam-2016-nisan/217>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

“Saraybosna bir kan gölü

Milliyetçi Sırbistan’da

Onbinlerce Boşnak ölü

Toprak olmuş kabristanda.”⁴⁷⁵

Bayram, şiirinin altıncı dördlüğünde Avrupa’nın Saraybosna’daki Sırp zulmüne sessiz kalmasına şöyle tepki gösterir:

“Top ve tüfek ölüm kusar

Gece gündüz dinmek bilmez

Hür Avrupa daima susar

Hiçbir yerden yardım gelmez”⁴⁷⁶

Avrupa’nın bu konudaki tavrını şiirine taşıdığını okuduğumuzda o dönemde izlenen politikalar hakkında yaptığımız araştırmalardan Bayramov’un sosyal ve siyasî olay ve durumları detaylı bir şekilde yansıttığı çıkarımında bulunabiliriz.

“Çünkü Sırp zulmünün olduğu dönemde Amerika’nın nüfuzu altında kalan Birleşmiş Milletler Sırpların bu zulmüne Amerika’nın çıkarlarına uygun düştüğü için sessiz kalmıştır. Sadece çatışmaların giderek şiddetlenmesi sonunda bir şeyler yapması gerektiği hükümlülüğü taşıyan Birleşmiş Milletler Goradze, Tuzla, Saraybosna, Zepa, Srebrenitsa ve Bihaç yerlerini güvenli bölge olarak ilan etmiş ve bölgeleri koruma görevini Hollanda ordusuna vermiştir. 1995 yılının 6 Temmuz gününe gelindiğinde ise Sırplar güvenli bölge olarak ilan edilen Srebrenitsa’yı işgal etmiş ve 11 Temmuz 1995’te ise burada büyük bir katliam yapmışlardır. Ancak bölgenin güvenliğinden sorumlu Hollanda ordusu Sırlara karşı en ufak bir direniş göstermeden bölgeyi Sırlara teslim etmiştir. Katliamdan kaçan Bosnalı Türkler Hollanda’nın potoçari isimli kampına sığınsa da Hollanda ordusunun pazarlıkla

⁴⁷⁵https://www.academia.edu/4170382/Bulgaristanda_Hak_ve_%C3%96zg%C3%BCr%C3%BCh_Gazetesinde_Yay%C4%B1nlanan_%C5%9Eirlerden_Bir_Deste, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁷⁶https://www.academia.edu/4170382/Bulgaristanda_Hak_ve_%C3%96zg%C3%BCr%C3%BCh_Gazetesinde_Yay%C4%B1nlanan_%C5%9Eirlerden_Bir_Deste, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

kampı Sırlara teslim ederek katliamın yayılması ve hızlanmasında rol oynamıştır.”⁴⁷⁷

“Ayrıca Srebrenitsa katliamını önlemekten kendini alıkoyan Avrupa devletleri katliamdan sonra Bosna’nın güvenliğini Nota güçleri ile korumak ister. Bunun sebebi ABD’nin kamuoyunun gözünde Bosna’da meşru hükümetin, yani Müslüman davasının bir destekçi olarak görünmek istemesi ve Bosna üzerinde doğrudan bir çıkarının olmaması NATO kurmaylarının ise böyle karanlık bir savaşa girmek istememesinden kaynaklanır. Bu nedenle de Boşnaklara uygulanan silah ambargosunun kaldırılması, havadan müdahale gibi uygulamalar hem Boşnak Müslümanların yanında yer alıyormuş izlenimi veriyor hem de olayın berisinde kalmalarını sağlıyordu.”⁴⁷⁸

Soykırımın en büyük mağdur ve çilekeşinin Bosnalı kadınlar olduğu da yaptığımız araştırmalardan çıkarttığımız bir sonuçtur. “Bosnalı Müslüman erkekleri soyları tükensin diye öldüren Sırlar, 12 yaş altı çocuklar ile Bosnalı Müslüman kadınları toplama kamplarına götürerek bu kamplarda kadınlara çirkin muamelelerde bulunmuşlardır.”⁴⁷⁹

Bayram, şiirinde Bosnalı kadınların bu eziyet dolu dünyasını da dizelerinde sözcüklerin dünyasıyla şöyle yansıtmıştır:

“Utanç dolu yaşam sürer

Saraybosna kadınları

Lekelenmiş birer birer

*O bembeyaz alımları”*⁴⁸⁰

Bayram, şiirinin son dörtlüğünde “*Saraybosna faciası/ Çağdışı bir cinayettir*”⁴⁸¹ dizelerinde katliamın, soykırımın ne kadar ileri boyutta ve dehşet dolu olduğunu

⁴⁷⁷ Balkanlardan_Yukselen_Agit_Srebrenitsa_K.pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁷⁸ Balkanlardan_Yukselen_Agit_Srebrenitsa_K.pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁷⁹ Balkanlardan_Yukselen_Agit_Srebrenitsa_K.pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁸⁰ Bulgaristanda_Hak_ve_Ozgurluk_Gazetesind.pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁸¹ Bulgaristanda_Hak_ve_Ozgurluk_Gazetesind.pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

bildirir. Kadın ve çocuklar kamyonlara bindirilerek toplama kamplarına gönderilmiş, 12 yaşından 77 yaşına kadar bütün Boşnak erkekler savaş zanlısı olarak tutuklanmıştır.

Bulgaristan Türkleri şiirinin yanı sıra Makedonya ve Kosova Türk şairlerinin de şiir dünyası savaş ve memleket teması etrafında gelişme gösterdiğinden şairler tarafından savaş olgusu derinlikle işlenmiştir. Öncelikle Makedonya Türk şiirinde bu tema etrafında yazılan şiirler, 1950’li yıllarda karşımıza çıkmaktadır. Balkan Savaşlarından sonra kurulan Yugoslavya Krallığı’nın Türklere uyguladığı baskılar, Türklerin Türkçe öğretiminden mahrum bırakılmaları neticesinde Makedonya Türk şiiri gelişim için kendine uygun ortamı bulamamıştır. Ancak 1940’lı yıllardan itibaren başa geçen Komünist rejim ile birlikte Türkler, Türkçe öğretime kavuşmuştur. Bu yıllarda Türk okullarında yetişen öğrenciler 1950’lilerin şair kuşağını oluşturan isimler, edebî çalışmalarıyla Türk şiirinin suskunluk dönemini bitirmişlerdir.

1950 kuşağının şiirlerinde özellikle 1877-1978 Osmanlı Rus Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı’nın izlerini görmek mümkündür. Bu dönemin öne çıkan isimlerinden Şair Cavit Saraçoğlu çocukluğunu İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçirir. O, 500 bin yıllık Türk hakimiyetinin esarete dönüşmesini, “Sultan Murad Han’ın Meşhedinde” adını verdiği şiirinde hakimiyetten esarete düşen Balkan Türkü’nün halini tasavvur eder:

“Hakimken mahkûmu olduk bu yerin

Bu ülke bizimdi yok mu haberin

Ey yavru duruyor hâlâ nişanı

Bu yerde can veren aslan erlerin.”⁴⁸²

1444 Varna Savaşı’yla Balkanlarda gerçekleşen ve hüküm sürmeye başlayan Türk hakimiyetinin sona erişini dörtlüğün ilk iki dizesinde bildirir. Bu dizeler tarihe bir sitem içindedir. Saraçoğlu, Balkanların fethi sırasında şehit olanları da anmadan geçmez ve olaya bilinçli ve gerçekçi tarafından ayrılmadan son iki dizeyi kaleme alır.

⁴⁸² Engüllü, *age*, s. 231.

O, aşağıdaki dizelerinde 1877-78 Osmanlı- Rus Savaşı, Balkan Savaşları ve iki dünya savaşında da kan gölü içinde kalan Balkan coğrafyasında milletin yaşadıklarını “kara yazı” olarak tasavvur etmiştir. Bir yandan da lirizmin düşünce ve inançla olan güçlü bağını aşağıdaki dördlüğün son iki dizesinde tekmilleştirir:

“Ah ne hâdisata şahmedir bu yer

Ne kara yazıya levhadır bu yer

Binlerce gazinin tekbir sesiyle

Şehit oldukları sahadır bu yer”⁴⁸³

Uğrunda şehit verilen vatanda artık mutluluğun yerini gözyaşı alır. Şair, memleketteki huzursuzluğu anlatmak için kasavetin imgesi bulutlar ile hüznün ve acının imgesi yağmuru bir araya getirir:

“Göklerden bulutlar yaşlar damlatır

Gördükçe bu yerde ne şehit yatır

Buna kanmazsan sor yaslı güneşe

Her akşam magribi⁴⁸⁴ kana boyatır”⁴⁸⁵

Saraçoğlu, dördlükleri okuyucuya acıyı ve kederi tabiattan aldığı ahenkle hissettirir. Tabiattan gelen ilham ile yazılan dördlükler, “Gustav Cirilli’nin anlattığı Balkan Savaşlarında Edirne’nin düşmesiyle tutuklanan askerlerin, yumruklanmasını, tekmelenmesini, Tunca ırmağı üzerinde yer alan Eski Saray adı verilen bir adaya hapsedilip ya öldürülmeyi ya da açlık ve soğukla ölümü beklemelerini anlattığı cümleleri ile kan gölüne dönen Balkan coğrafyasındaki ölümleri “Cesetler sokaklara, kırlara ve nehirlere atılıyorlar ve ben, Karaağaç yolunda serilmiş birçok ceset gördüm”⁴⁸⁶ sözlerini hatırlatır.

⁴⁸³ Engüllü, *age*, s. 231.

⁴⁸⁴ Batu

⁴⁸⁵ Engüllü, *age*, s. 231.

⁴⁸⁶ McCarthy, *age*, s. 155.

Bogdan Filolov da 1915 yılında Batı Trakya ve Makedonya gezisi sırasında Balkan Savaşları'ndan sonra Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı gücünü günlüklerinde anlatmıştır. 13 Temmuz 1915'te Cuma-i Bala adı verilen bir Balkan yerleşkesine yaptığı gezide aldığı şu notlar batıdaki durumun hal-i vaziyetine değinmiştir. Filolov, kasabada savaş sırasında birçok evin yandığını ve Türklerin çoğunun göç ettiğini, geriye sadece birkaç ailenin kaldığını yazmıştır.⁴⁸⁷ Ayrıca Filolov, 28 Temmuz 1915'de geçtiği Selça köyü hakkında da “köyün büyük bölümünün 1912 yılında yakıldığını, İnsanların yoksulluktan yakındığı ve savaş sırasında hayvanlarının da yağmaladığını not almıştır.⁴⁸⁸

Cavit Saracoğlu, şiirin son dördlüklerinde ise okuyucuyu 500 bin yıl öncesine götürür. Şiirin bu dördlüklerinde I. Murat Han'ın Rumeli fethini sade bir şekilde anlatmıştır. Ancak artık o şanlı hükümlerlikten eser kalmamıştır:

“Kasırgalar gibi esen ordumuz

Susturmuştu seni ey kâfir domuz

Beş yüz küsur sene bizim olmuşken

Şimdi size kaldı cennet yurdumuz.”⁴⁸⁹

50 kuşağının temsilcilerinden Necati Zekeriya da “Bu Kentte Bir Gökyüzü Dokudum Sevgiden” şiirinde İkinci Dünya Savaşı'nın bıraktığı derin yaraları kaleme alır:

“bu kentte akrabamı sürüklediler ağaç gibi yerlerde

Savaştığı için

Bu kentte sevdiğim kızın kellesini bombalar attı

Hatçe Teyzenin bahçesine

Yüreği kaldı erik dalında

Ama bu kentte gördüm ilk kez düşmanın da

Tabanları varmış delik deşik”⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ Mevsim, *age*, s. 107.

⁴⁸⁸ Mevsim, *age*, s. 113.

⁴⁸⁹ Engüllü, *age*, s. 231.

Necati Zekeriya'nın şiirinde bahsettiği bu kent memleketi Üsküp'tür. Çünkü şair, savaş yıllarında Üsküp'te yaşamıştır. Şairin savaşın zalimliğini gördüğü ortadadır. Buradan hareketle şairin yukarıdaki mısralarının, İkinci Dünya Savaşı'nda Makedonya'yı işgal eden Bulgarların Türklere uyguladığı zulümlerden sadece bir parçası olduğunu söyleyebiliriz.

Necati Zekeriya, savaş sırasında Balkan Türkü'nün direnişini ve mücadelesini şiirin yukarıda verdiğimiz bölümün son iki dizesinde yansıtmıştır.

“İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1941'den 1944 senesine kadar Bulgar işgali altındaki Makedonya'da yaşayan Türkler Bulgaristan'ın faşist politikasına maruz kalmışlardır. Faşist politika kapsamında Makedonya Türk erkekleri, Bulgaristan'ın uzak noktalarındaki çalışma kamplarına gönderilmiş, gidenlerin birçoğu geri dönememiştir. Arnavut, Sırp, Bulgar zulmüne uğrayan Türkler o dönemde Yugoslavya Direniş Hareketi'nin öncüsü Tito'nun eşitlik vadiyle ondan tarafta yer almışlardır. Bir yandan da savaşta mücadele etmişlerdir. IV. Partizan Tugay'ına o dönemde verilen “Müslüman Tugayı” ismi ve Almanya'ya karşı savaşılan Srem cephesinde 5000. civarında Türk'ün hayatını kaybetmesi”⁴⁹¹“Necati Zekeriya'nın dizelerinde bahsettiği Makedonya Türkünün direnişidir.

Şair “Çocukluğum Bu Sabah Seni Düşündüm” şiirinde ise savaş gerçeğini, memleketinin sınırları dışına çıkarak işler. Çocukluğu, gençliği savaş ortasında geçen şair, çocukluğundan yola çıktığı şiirinde 1955'ten 1975'e kadar süren Vietnam savaşındaki masum çocukların hazin durumunu anlatmıştır. “Bu savaş, İkinci Dünya Savaşı'na kadar Fransa kontrolü altında bulunan Vietnam topraklarında artık bağımsızlıklarını ilan etmek isteyen Vietnamlıların Viet Minh ayaklanmaları sonunda kurulan Vietnam Devleti'nin Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Sovyetler Birliği'nin çıkarları doğrultusunda Kuzey ve Güney olmak üzere ikiye bölünmesi sonunda Kuzey tarafının Sovyetler Birliği ve Çin, Güney tarafının ise ABD tarafından desteklenmesiyle başlatılan savaştır.”⁴⁹² “Tabi bu savaşta da her savaşta

⁴⁹⁰ Engüllü, *age*, s. 179.

⁴⁹¹ Balkan Savaşları'ndan Sonra Makedonya'da Türkler.pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁹² <https://www.habernediyor.com/dunya/vietnam-askerlerin-degil-sivillerin-savasi-h37.html>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

olduğu gibi olan yine sivil halka olmuştur. ABD askerleri tarafında My Lai kasabasında 500'ten fazla insanın öldürülmesi ve kadınların öldürülmeden önce tecavüze uğraması ve yıllarca süren savaşta ölü sayısının yaklaşık 2 milyon, yaralı sayısının ise yaklaşık olarak 3 milyon olması savaşı sivillerin savaşı yapmıştır.⁴⁹³

Vietnam'daki masum çocuklarla Necati Zekeriya'nın ortak kaderi; iki tarafın da çocukluğunun savaş ortamında geçmesinde birleşir. Bu bağlamda şiirdeki savaş teması, şair tarafından savaşın ortasında geçirdiği çocukluğunun hüznüyle ve empati kurabilme yeteneğiyle ele alınmıştır:

“Çocukluğum bu sabah seni düşündüm

Savaştan yanan uçurtmam geldi aklıma

Ağladım sana, ağladım Viyetnam çocuğuna

Ama bir gün çocukluğumuz bir yerde buluşacak

Gülecek çocuklar, uçurtmamızın elleri degecek

Göklere”⁴⁹⁴

İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda 11 yaşında olan Necati Zekeriya, belleğinde savaş ile özdeşleşen çocukluk günlerine yukarıda şiirden verdiğimiz parçanın ilk iki dizesinde gider. Şair, burada uçurtma ile çocukluk günlerinin bir hatırasını ifade etmekle birlikte uçurtmanın gökyüzünde havalanışıyla özgürlüğü de kastetmiştir. Şairin kullandığı uçurtma ile özgürlük kavramını kastettiği değerlendirmesini yapmamız “*Savaştan yanan uçurtmam geldi aklıma*”⁴⁹⁵ dizesinin anlam örüntüsündendir. Çünkü şair, özgür, mutlu çocukluk günlerine savaşın topraklarına gelmesiyle veda etmiştir. Ancak şairin umudu sönmez, o bu umut arayışını “*Gülecek çocuklar, uçurtmamızın elleri degecek göklere*”⁴⁹⁶ dizesinde sürdürür.

⁴⁹³ <https://www.habernediyor.com/dunya/vietnam-askerlerin-degil-sivillerin-savasi-h37.html>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁴⁹⁴ Engüllü, *age*, s. 180.

⁴⁹⁵ Engüllü, *age*, s. 180.

⁴⁹⁶ Engüllü, *age*, s. 180.

1950 kuşağının başka bir önemli şairi ise İlhami Emin'dir. Makedonya'nın Doğu'daki kentlerinden olan ve nüfusunun çoğunluğunu Yörük Türkmenlerin oluşturduğu Radoviş doğumlu şair İlhami Emin "İnsanlığın En Utanç Verici Kanıtı" şiirinde savaştaki mücadeleyi, insanların birbirlerini öldürürken duyduğu acımasızlığı kaleme almıştır.

"Ülkem yugoslavya'nın maçva bölgesi

Son savaş yıllarında

İki kişi ayaklarını tutmuş kuzu gibi yatırılmış gencin

Diğer iki kişi ikişer koluyla iyice sıkmış

Ellerini yataının

Beşincisi bıçakla yüreğini oyuyor

*Kan fışkırması içinden"*⁴⁹⁷

İlhami Emin'in yapılan katliamları resmetmeye çalıştığı yukarıdaki dizeleri Dünya Savaşları boyunca Yugoslavya topraklarındaki Türklere yapılan katliamların şiir diliyle kanıtıdır. "II. Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya topraklarında milliyetçi akımla "Büyük Sırbistan'ın kurulması, bunun içinde bölgenin Türklerden arındırılması" düşüncesiyle hareket eden Sırp çetecilerin Doğu Bosna'da, Makedonya'da şehir ve köyleri basarak binlerce insanı öldürmeleri, Yugoslavya topraklarında yaşayan Türklere takındıkları şovenist tavır tarih sayfalarında ve belleklerde yerini almıştır."⁴⁹⁸

1931'de savaşın izlerini hala üstünden atamayan topraklarda hayata merhaba diyen İlhami Emin'in şiiri bu topraklarda izini bırakan savaş çerçevesinde varlık gösterir. Gazete sayfasında gördüğü bir işkence fotoğrafını sözcüklere dökmeye çalışan Emin'e göre 20. yüzyılın yaşandığı bu medeniyet çağında bu işkenceyi ve insanlığın acımasızlığını anlatmaya sözcükler dahi yetmez:

⁴⁹⁷ İlhami Emin, "İnsanlığın En Utanç Verici Kanıtı", *Sesler*, Sayı: 134-135, Üsküp 1979, s. 53-54.

⁴⁹⁸ IKINCI_DUNYA_SAVASI_VE_TURK_DUNYASI.pdf (Erişim tarihi: 29.12.2019)

“Şiirde sözde görülemez gösterilemez

Söylenemez fotoğraftaki iğrençlik

İsteyene gösterebilirim

İnsanlığın bu en utanç verici

Yirminci yüzyıl kanıtını”⁴⁹⁹

3 Mart 1979’da kaleme aldığı ve “karalamalarımın en zayıf şiiri olarak karşılanması beni asla tedirgin etmez”⁵⁰⁰ (s.s, 54) diyerek nitelediği şiiriyle edebiyattaki gücünü ortaya koyan İlhami Emin,(1979) yine de insanlıktan ümidini kesmez. Ona göre kan döken memleket, insanı bir gün sevginin ifadesi gül sancağını dikecek ve memlekete barışı ve sevgiyi getirecektir:

“yine de

temiz çocuk yüreğine inandığım gibi

günün birinde

bunun yerine

bir bebe gülüşü örneği

yeryüzü tepesine gülsancak

dikeceğine inanıyorum

İNSANIN”⁵⁰¹

İlhami Emin’in dizelerinde kaybetmediği ümidini, sivil halk arasında kötü düşüncelerle dolmayan tek yüreğin savaşın masum ve saf bebekleri ile çocuklarından besler. Çünkü savaşın mağdurları hiçbir şeyden habersiz, savaşın ne olduğunu bile yaşayarak öğrenen çocuklar ve bebeklerdir. Bunun yanı sıra İlhami Emin yukarıda “gökyüzüne gülsancak dikmek” söylemiyle bayrağın kırmızı rengini gül imiyle

⁴⁹⁹ İlhami Emin, “İnsanlığın En Utanç Verici Kanıtı”, *Sesler*, Sayı: 134-135, Üsküp 1979, s. 53-54.

⁵⁰⁰ İlhami Emin, *age*, s. 53-54.

⁵⁰¹ İlhami Emin, *age*, s. 54.

görselleştirmiştir. Bu bağlamda Emin'in şiirinde kullandığı "yeryüzü tepesi" imi kavuşulacak hürriyeti, ulusun bağımsızlığını izlekselleştirmiştir.

Şiir dünyasını imgeler, görüntüler üzerine kuran Yugoslavya Türk şiirinin koca çınarı İlhami Emin "1941" adını verdiği şiirinde de çocukluğunu, gençliğinin ilk zamanlarını kurşun sesleriyle geçiren, gülmek yerine savaşın acı tutsağı olan gençlerin duygularına yer verir. Çocukluğun anılar defteri mutlu günler yerine kurşun seslerinin memleketi çınlattığı savaş izleriyle geçer:

"Taş çatlar

sessizlik ile

öyle bir sessizlik ki

kan deyip geçiyor

dallar

acı diye inliyor

*karanlıktaki kuşlar"*⁵⁰²

Düşüncenin, yoğun lirizmle ön plana çıktığı dizelerde Emin, topraklarında günlük işlerde, neşeyle, sohbetle geçen günlerin sessizliğe bürünerek yerini savaş sesini almasını "*Taş çatlar/ sessizlik ile/ Öyle bir sessizlik ki/ kan deyip geçiyor/ dallar*"⁵⁰³ dizesinde karşıtlık yoluyla izleksel bir çerçevede vermiştir.

Şair, insanlığın sessizliğini doğanın sesi ile bozar. İlk dizede "Taş, dallar ve kuşlar" ile insanın haykıramadığı zulmü haykırır. Burada Emin'in belleğinde tabiat yeniden anlam kazanır ve yeni bir anlam şemasıyla yani mekân ile olayların ayrılmaz bütünlüğü tabiata aktarılır.

Emin, savaşın sesiyle dolan topraklarında düşmanın arasında kalan insanının halini "şeytanımsı bir çember içinde"⁵⁰⁴ benzetmesiyle resmederken, Balkan Türkü'nün direnişini bütünlüğü ve birliği ifade eden "orman" imiyle belleğe oturtmuştur. Şairin

⁵⁰² İlhami Emin, "1941", *Sesler*, Sayı: 139, Üsküp 1979, s. 31.

⁵⁰³ İlhami Emin, *age*, s. 31.

⁵⁰⁴ İlhami Emin, *age*, s. 31.

burada başvurduğu “Orman” imi yaptığımız analiz sırasında bize Nazım Hikmet’in “*Bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine*”⁵⁰⁵ dizelerini de hatırlatmaktadır ki bu da bize bir kez daha “orman” imini kardeşlik ve bütünlük anlamıyla algılamamızı güçlendirir:

“hem de bu gibi

şeytanımsı bir çember

içinde

başlıyor kişinin ormanlardaki

kardeşçil

doğuşu”⁵⁰⁶

Emin, daha önceki şiirinde olduğu gibi bu şiirinde de savaş temasının içine çocukluğunu yerleştirir. Çocuk yaşta savaşı yaşayan şairin belleğiyle dizeleri arasında kurduğu bağ “*tanklarla ezilen/ henüz kanat çırpmamış/ çocukluğumuz*”⁵⁰⁷ dizelerinde kendini gösterir. Çocukluk çağında savaşın belleğinde derinlemesine yer edinerek düşünceye ve duyguya dönüşümü “*anı defterimizin/ ilk sayfasını parçalar*”⁵⁰⁸ dizesiyle başlar ve aşağıdaki dizelerle devam eder:

“kurşun

ilk erkinlik işareti

ile kurşun sıkması

aynı ana rastlıyor

tüm yalnızlıklar

ile”⁵⁰⁹

⁵⁰⁵ https://www.siiir.gen.tr/siir/n/nazim_hikmet/davet.htm, (Erişim tarihi: 1.04.2020)

⁵⁰⁶ İlhami Emin, “1941”, *Sesler*, Sayı: 139, Üsküp 1979, s. 31.

⁵⁰⁷ İlhami Emin, *age*, s. 31.

⁵⁰⁸ İlhami Emin, “1941”, *Sesler*, Sayı: 139, Üsküp 1979, s. 31.

⁵⁰⁹ İlhami Emin, *age*, s. 31.

Memleketin çocukları, gençleri cesurca memleketini savunur. Özgürlüğe giden yolda çocukluklarını daha iyi yaşayabilmek, memleketlerinde huzurlu, refah yaşamak uğruna verdikleri mücadele İlhami Emin'in dizelerinde söylev tarzında anlatılır:

“çeliğe sarılır eller

harikalar yaratır çünkü

çocuk”⁵¹⁰

Yukarıdaki dizelerde ise şair çocukları, gençlerin ülke savunmasındaki mücadelesine dikkat çeker ve onların kahramanlıklarını “*harikalar yaratır çünkü/ çocuk*” dizesinde ölümsüzleştirir.

“en kutsal düşlerin

silahlarına sarılıp

en güzel çocukluk

oyunlarımızı korumaya

gidiyor

onlar”⁵¹¹

Yukarıdaki dizeler özgürlük ve memleketi kurtarmanın düşüyle yola çıkan çocukların ve gençlerin amacının yaşadığı topraklarda mutlu çocukluk günlerini ve geriden gelenlerin de o günleri yaşamasını sağlamak olduğunu vurgular. Bu nedenle şair, vatan ve özgürlük sevdasıyla tutuşan küçük kalplerin bu düşlerine “kutsaliyet özelliği yüklemiştir. Ayrıca “düş ve silah” metaforuyla çocukluk çağının en büyük savunma mekanizmasının çelikten soğuk bir silahın değil hayallerin olduğunu anlatarak savaşın simgesi olan nesneye “düş” sözcüğüyle güzellik anlamı kazandırmıştır. Şairin buradaki amacı; savaşın en mağdur sivillerinin oyun oynamaları gerekirken bomba ve mermilerle karşı karşıya kalan masum çocuklar olduğunu vurgulamaktır.

⁵¹⁰ İlhami Emin, *age*, s. 32.

⁵¹¹ İlhami Emin, “1941”, *Sesler*, Sayı: 139, Üsküp 1979, s. 32.

1960’larda edebiyat sahnesine çıkan isimler 1950 kuşağına göre hak arayışında daha aktif olurlar. Bir önceki neslin bıraktığı edebî birikimden yararlanan 60 kuşağı seslerini duyurmaktan çekinmezler. 1960 kuşağında Üsküp’teki savaşa karışan insan çığlıkları ve ağlayışlarını “Üskübe Ağıt” şiirinin dizelerinde kaleme alan Nusret Dişo Ülkü’nün şiiri ise yıkıntılar arasında kalmış şehrin yeniden varoluşunu ele alır. 1938 doğumlu şairin topraklarında İkinci Dünya Savaşı’nın ve İç Savaş’ta Sırp ve Arnavutların şovenist emellerinin sonunda gerçekleştirdikleri işkencelere tanık olduğunu şiirinden anlıyoruz:

“...Anayı hiçkırıklarda, babayı çığlıklarda

Üskübü yıkıntılarda aradım.(

“...Üsküp; esmer kızın ağlamaklarında inim inim olup

Ezik çocukların gömütlerinde dilim dilim olup

Ötü anaların memelerinde yudum yudum olup

İlkin çalkandı, kana boyandı, sonra uyandı”⁵¹²

Ülkü, gönül bağıyla bağlandığı Üsküp’ünün üzerine çöken savaşın çığırktan sesini dizelerinde duyurur. Onun şiirinde bir savaş fotoğrafının sözcüklere bürünmüş halini görüyoruz. Ülkü, dizeleriyle memleket toprağındaki sivil halkın mağduriyetini görselleştirmiştir. Savaş meydanında top sesleri arasında kalmış kız çocuklarının sesi “esmer kızın ağlamalarında temsil edilirken çocukların, sütten kesilmemiş yavruların bedenlerinin parçalanarak can vermesi “*Ezik çocukların gömütlerinde dilim dilim olup*”⁵¹³ dizesinde temsil edilir. Üçüncü dize de sütten kesilmemiş yavrularını kaybeden annelerin temsilidir.

Ülkü yukarıda verilen şiirin bölümünün son dizesinde Üsküp Türklerinin mücadelesini ve Üsküp’ün savaştan sonraki haline dikkat çeker. “Savaş sırasında Bulgar işgali altındaki Makedonya topraklarında Müslümanlara uygulanan katliamlar, eziyetler savaş sonrası dönemde de devam etmiştir. Her ne kadar herkesin eşit olduğunu söyledikleri yönetim anlayışını benimsediklerini iddia etseler de Sırp

⁵¹² Nusret Dişo Ülkü, *Çocuklar ve Büyük Çocuklar*, Üsküp 1992, s. 134.

⁵¹³ Ülkü, *age*, s. 134.

milliyetçilerin etkisi altındaki topraklarda Aleksandr Rankoviç'in yönetimde olduğu zaman içinde Müslümanlara yapılan eziyetler son bulmamıştır. İç işleri bakanlığına bağlı polis birlikleri planlı olarak Müslümanlara işkence ve sürgün politikasıyla yaklaşmıştır⁵¹⁴

Polis birlikleri tarafından sürdürülen işkencelere karşı direniş yoluna giden Makedonya Türkleri, 1944 yılında Üsküp'te Şuayip Aziz tarafından Yücel Teşkilatı etrafında örgütlü direnişe başlamışlardır. Her ne kadar 1947 yılında teşkilatın kapatılarak kurucuları ve üyeleri yargılansa da Yücel Teşkilatı ile birlikte Makedonya Türkleri Türkçe Birlik gazetesine, günde 5 dakika olmak üzere ilk Türkçe radyo yayınına ve kısa süreli de olsa Makedonya Türklerinin kültür ve spor faaliyetlerine ev sahipliği yapan Zafer Cemiyetine kavuşmuştur. Türklere verilen bu haklar, kısa süreli de olsa Yücel Teşkilatı ile birlikte Makedonya Türkü'nün cesaretinin geldiğini gösterir. Ülkü'nün de dediği gibi Üsküp "İlkin çalkalanıp kana boyanmış, sonra uyanmıştı."⁵¹⁵Bu uyanış, Yücel Teşkilatı ile olmuştur.

50 ve 60 kuşağından sonra 1970 kuşağı da şiirin merkezine savaşı ve direnişi yerleştirmiştir. 1970'lerde sınırların ötesine giderek savaşı dizelerine taşıyan bir şair de Avni Engüllü'dür. Şair "Günün Haberleri" başlığını taşıdığı şiirinde savaş olgusunu ironik bir üslupla kaleme almıştır. Bu şiirinde 1965'ten 1975'e kadar ABD ve Vietnam, Çin ile Sovyetler arasında yükselen savaşı şiirine konu eder.

"(spikör) viyetnam Amerikan güçleri

Yeni saldırıda bulundu

Ölenlerin çoğu çocuk

(Üçüncü yayın) sonunda reklamlarımız

"anneler çocuklarınıza biricik iyi mama biberon"⁵¹⁶

⁵¹⁴https://www.academia.edu/31082156/%C4%B0K%C4%B0NC%C4%B0_D%C3%9CNYA_SAVA%C5%9EI_VE_T%C3%9CRK_D%C3%9CNYASIhttps://www.academia.edu/31082156/%C4%B0K%C4%B0NC%C4%B0_D%C3%9CNYA_SAVA%C5%9EI_VE_T%C3%9CRK_D%C3%9CNYASI, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵¹⁵ Ülkü, *age*, s. 134.

⁵¹⁶ Engüllü, *age*, s. 242.

Şiirin dizelerinde Vietnam'daki masum çocukların savaş ortasında acı çekerken, öldürülürken radyoda yayınlanan reklamın sözleri dünyadaki çatışmanın ironik ifadesidir ve Engüllü şiirinde Vietnam Savaşı'nı trajikomik bir çerçevede ele almıştır.

Bir Vietnam gazisinin savaşta gördükleri savaşın trajik tarafını verir. “Gazinin Amerika’nın Boston ketindeki bir televizyon kanalına verdiği demeçte köylere girdiklerinde insanların eritilmiş metal parçaları gibi birbirlerine yapıştıklarını, Roket atan jetlerin içinin çivi dolu olduğunu ve futbol sahası genişliğindeki bir alanın her iki buçuk santimetresine bir çivinin düştüğünü ve o günler aklına geldikçe yapılanın yanlış olduğunu bilmesine rağmen söyleme cesaretini gösteremediği için kendisinden utandığını söylemesi⁵¹⁷ de Engüllü’nün dizelerinde yer verdiği radyo reklamından farklı değildir.

1948’de Üsküp’te doğan şair Fahri Ali’nin “Çile Gözü” adını verdiği şiirinde savaşta dökülen kanlar şehri ortadan ikiye bölen Vardar’ın sularına karışır. Şehitlerin, zulüm gören insanların çilesi Vardar suyunun şırıltısında duyulur.

“vardar diyarında kan duru sularla kavrulur

akan her su damlasında bir çile izi

içime içime varır sızılar

çile gözü bu

görmez yaşamadıkça çileyi”⁵¹⁸

Fahri Ali, şiirinden verilen parçanın birinci ve ikinci dizelerinde geçmiş ile şiirin yazıldığı an arasındaki bağ kurmuştur. Bu bağ geçmişten günümüze “Vardar nehrinin çevresinde yaşanan savaşlar ve ölümlerdir. Vardar nehri I. Murat’ın Üsküp’ü kuşattığı 1371 senesinden yakın geçmişe kadar ölümlere, savaşlara tanık olmuştur. Örnek verecek olursak Vardar nehrinin tanık olduğu ölümler, acılar Balkan Harbi’nde gazeteci olarak yer alan Leon Troçki’nin anlatılarında yer alır. “Troçki’nin

⁵¹⁷ <http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/1287774/bir-vietnam-gazisi-o.html>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵¹⁸ Fahri Ali, “Çile Gözü” *Sesler*, Üsküp 1995, Sayı:298, s. 33.

hatıralarında not ettiği “Vardar nehrini kırmızıya boyayan, katledilip nehre atılan Türklerin kanı idi. Ve ömrümde böyle vahşet görmedim”⁵¹⁹ cümleleri Fahri Ali’nin “Vardar diyarında kan duru sularla kavrulur”⁵²⁰ dizelerinin geçmiş ile bugün arasında kurduğu bağı güçlendirmektedir.

Ayrıyeten Balkan Savaşlarından sonra da iki dünya savaşında ve İç Savaş’ta da Üsküp Türklerinin acısı Vardar nehrinin sularına, derinliklerine işler, Fahri Ali’nin şiirinde “akan her su damlasında bir çile izi/ içime içime varır sızılar”⁵²¹ sözleriyle Vardar Nehri’nin derinliklerinde duyulan acı çığlıkları Üsküp Türklerinin yüreğinde de yer edinir.

Kosova Türk şiiri ise gelişimini Makedonya Türk şiirine göre daha geç tamamlayabilmiştir. 1940’larda Makedonya’daki Türklere verilen imkanlar Kosova Türklerine ancak 1950’lerden sonra verilmeye başlanmıştır. Bu durumda ise Kosova Türk şiirinde 1950’den sonra özellikle 1970’lerde savaş etrafında yazılan şiirleriyle ön plana çıkan iki şair vardır: Nimetullah Hafız ve İskender Muzbeg.

Bu süreçte Nimetullah Hafız Balkanlardan savaş karşıtlığıyla sesini duyuran bir şair olarak ön plana çıkmıştır. Balkan Türklerinin edebiyatları üzerine yaptığı araştırmalarla ünlü edip Nimetullah Hafız’ın “Koşun Söndürelim Bu Yangınları” adlı şiiri Kosova Türk şiirinde savaş karşıtlığıyla ulusunu direnişe çağıran bir şairin haykırışıdır:

“Bir yangın var görüyor musunuz

Cumbalarından başladı yangın evlerin

Ocaktan çıkmasına bile zaman yok dumanların

Koşun söndürelim bu yangınları”⁵²²

⁵¹⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/makedonya2.pdf, (Erişim tarihi: 30.12.2019)

⁵²⁰ Fahri Ali, *age*, s. 33.

⁵²¹ Fahri Ali, *age*, s. 33.

⁵²² Engüllü, *age*, s. 366.

Hafız'ın dizeleri geçmişte Balkan topraklarında yapılan savaşların devam ettiğinin anlatısıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1990'lı yıllara gelindiğinde Kosova topraklarında başlayan etnik çatışmalar iç savaşa dönüşmüştür.

Avukat Erdal Arap(2019) 1999 yılında Kosova'da yaşanan iç savaş sırasında 12 yaşında bir çocuk olduğunu, bir savaş uçağını ve attığı bombaları ilk kez bu kadar yakından gördüğünü, şehirde sıkışıp kaldıklarında kaçmak için karayolunu kullanamadıklarını, tren yolunu tercih ettiklerinde rayların dışının mayınlı olduğunu, ışıkları yakamadıklarını, keskin nişancılar tarafından vurulma korkusuyla pencere kenarlarına yanaşamadıklarını anlatırken⁵²³ çocukluk belleğinde kalan acıyı yansıtır:

“Yaşım on ikiydi ve her şeyin farkındaydım. Düşen bombanın geceyi nasıl aydınlattığını görüyordum. İnsan çığlıkları duyuyordum bazen korku dolu... “Kanlı bir savaşın kazananı olur mu bilemem ama kaybedeni çocuklardır.”⁵²⁴

Hafız'ın hem şiirine başlık olarak verdiği hem de dördlüğün sonunda tekrar ettiği “Koşun Söndürelim Bu Yangınları” savaş karşıtı ruhunu ortaya koyar. Hafız'ın dördlüklerindeki savaş karşıtlığı 1998 Kosova Savaşı'nda Arnavutlara yapılan eziyetlere karşı onlarla direnen Mamuş köyünün direnişinde de görülmektedir.

“Yüzde 98'i Türk olan bir kasabanın halkının başka etnik kökenden insanlara yardım etmesi de Hafız'ın söylevinin ve mesajının ulaştığını gösterir. Sırp baskısından kaçan 45 bin Arnavut 5 bin kişilik Türk köyüne sığınmış, Mamuşa Köyü 78 gün boyunca Sırp ablukasıyla çevrilmiştir. Sırp birlikleri Türkiye'nin NATO'da olmasından ötürü köye müdahale edemediklerinden bir sabah köydeki 45 bin Arnavut'u Arnavutluk'a göndermiştir. Kosova'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra bu köy belediye yapılmış ve belediyenin kapısında Kosova ve Türkiye bayrakları birlikte dalgalanmaya devam etmiştir.”⁵²⁵

1973 senesinden bu yana Kosova Yazarlar Birliği'nde aktif olan şair İskender Muzbeg'in sözcükleri ise Hiroşima'nın kıyısına vurur. Onun şiirinde İkinci Dünya

⁵²³ file:///C:/Users/casper/Downloads/19%20(2).pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵²⁴ file:///C:/Users/casper/Downloads/19%20(2).pdf, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵²⁵ <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/vedat-atasoy/balkanlarda-bir-turk-kasabasi-mamusa-1139737/>, (Erişim tarihi: 30.12.2019)

Savaşı'nda Hiroşima'ya atılan bombanın sesiyle kopan insan çığlıklarının yankısı işitilir. Hıçkırıkların, inlemelerin ezgisi sözcüğe dönüşür, şiir olur:

“doğudan yıllarca gelir sesi

türkünün

ağlamanın

hiroşima'ya vurur deniz.

Kaçabilir mi kişi topraktan başka yere

ağaçlarsız

çiçeklersiz

hiroşima'ya vurur deniz”⁵²⁶ 1

Vefki Hasan, “Yanan Yürekler” şiirini Bulgarlaştırılmaya direnen Bulgaristan'ın ünlü edebiyatçısı, araştırmacısı Rıza Mollov'a hitaben kaleme alır. Bir yandan da Bulgar zulmünün Rumeli'de oluşturduğu savaş ortamını anlatır.

Hasan, “*Dayanamadı yandı ince yüreğin/ Bulgarların gaddarlıklarına zulümlerine*”⁵²⁷ dizelerinde Rıza Mollov'un işkence ve eziyetler sonunda öldüğünü anlatır. “Bu konuda dönemin Sofya Büyükelçisi Lütem'in “Bir Türk gazetesinin Mollov'un Bulgar polisi tarafından günlerce dövüldüğünü haber yapması, adının değiştirilmesine ve diğer asimilasyonlara karşı çıktığı için asimilasyon bildirisini imzalamaması sonunda Rıza Mollov'un 4 Mart 1986'da öldürüldüğünü ve fakat Bulgarlarca üstünün kapatılmaya çalışıldığını belirten mektubu Bulgarların eziyetlerinin yazılı belgesidir.”⁵²⁸

Bulgarların asimile çalışmaları sırasında Bulgaristan Türklerine işkencelerin yapıldığı Belene Kampı'na sürülüğü de direniş gösteren Türklerin ölümle burun buruna gelen içler acısı halini gösterir:

⁵²⁶ Engüllü, *age*, s. 404.

⁵²⁷ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I., Ankara 1989., s. 82.

⁵²⁸ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 2012., s. 416.

“Tüm Türklerin evinden barkından olup sürüldüğünü

Belene sürgün kamplarına kulak verdiğini

İnlemeyen inletilemeyen Türklük sesini dinlediğini

Gözyaşı döküp ağıt yaktığını soldurulan çiçeklerimize

Rodoplar’da kasıp kavuran kasırgayla yok olanlarımıza

Dayanamadı yandı büyük yüreğin”⁵²⁹

Türkiye Radyo Televizyon Kanalının Bulgaristan’da Belene kampında çektiği belgesel filmde Rasim Özgür, Ahmet YüceTürk, Muhammet Gölcüklü, Süleyman Türksöz gibi kişiler Belene kampında geçirdikleri günleri anlatmışlardır. Kamptaki günlerinde sıfırın altında bir soğuğun olduğunu, Tuna’nın donması yüzünden ekmeklerin helikopterle dağıtıldığını ve donduğunu, ağır işkenceler altındaki kampta polislerin gözetiminde inşaat işlerinde ağır şartlarda çalıştırıldıklarını, domuz tırnağı, tavuk bacağı, balık kafasından yapılan yenmeyecek çorbaların verildiğini, akşamları peynir ve içinde kurtların yüzdüğü kompostuların verildiğini anlatmışlardır.⁵³⁰ Ayrıca Belene kampının çocukların belleğinde de kötü şöhretiyle kaldığını Peter Pençev ile öğreniyoruz. “Pençev’in “Burayı çocukluğumdan bilirim, benim için dünyanın en uzak yeri Belene kampıydı. Çünkü belki her yere gidebilirsin ancak Belene’ye gelip, burada suçsuz hapis yatıp çürüyen babamı göremezdin dedikten sonra sürekli işkence gören babasının tahliye edildikten sonra acılara dayanamayıp intihar ettiğini söylemesi”⁵³¹ de Vefki Hasan’ın Rıza Mollav’un şahsında kaleme aldığı “Gözyaşı döküp ağıt yaktığını soldurulan çiçeklerimize/ Rodoplar’da kasıp kavuran kasırgayla yok olanlarımıza/ Dayanamadı yandı büyük yüreğin”⁵³² dizelerinde dile gelmiştir.

⁵²⁹ Hafız, *age*, s. 82

⁵³⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=zzeklDI50ec>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵³¹ <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bulgaristan-turklerinin-kapanmayan-yarasi-belene-toplama-kampi-418553.html>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵³² Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I., Ankara 1989., s. 82

Şair Vefki Hasan'ın "Döngü" şiiri ise haksızlıklara karşı direnen Kıbrıs Türkü'nün mücadelesini dizelere taşır. Şiirde Kıbrıs Türkü'nün direnişi yüzyıllar sonra zaferle sonuçlanır ve Türk'ün gücü bir kez daha büyük devletlere gösterilir:

"Özgürlük yolunda bağımsızlık koymunda

Beş parmak dağları kenetleştii

Darbe indiren yumruğa dömiştii

*20 Temmuz'lar var ebedi kalan"*⁵³³

Yugoslavya Türklerinden sonra günümüzde Tuna ile Karadeniz arasındaki bölgenin 14.492 km ile Romanya, 7.780 km. Bulgaristan sınırları içinde kalan Dobruca bölgesinde de yaşayan Türkler⁵³⁴ Romanya Türk şiirini vücuda getirmişlerdir. Romanya Türk şiirinin 1878-1944 yılları arasında geçen dönemi arasında yer alarak Romanya Türk şiirinin temel taşlarından biri olan Romanya Türk şairlerinden İsa Halim Yusuf'un dizeleri de vatan uğruna savaşan erleri anlatırken savaş olgusunu incelikle işlemiştir. 1894 doğumlu şairin 1982 yılında vefat ettiği bilgisine dayanarak şairin I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nın canlı tanıklarından biri olduğunu söyleyebilir ve bu kanıyı "Ey Dobruca" şiirinin dizeleriyle kanıtlanabiliriz:

"Ey Dobruca, şanlı vatan.

Binlerce kahraman var sinende yatan.

Uğrunda canlarını feda etmiş.

Son nefeste vatan diye veda etmiş

Dünyayı tutmuşken şöhreti, şanı

Uğrunda feda olmuş, bir taş kalmış nişanı.

Etrafa bakınca görürüm her an

*Binlerce harabe var hepsi birer burhan."*⁵³⁵

⁵³³ İsmail Parlatur, "Makedonya ve Yugoslavya'da Çağdaş Türk Şiiri", *Türk Dili*, Sayı: 531, s. 657.

⁵³⁴ file:///C:/Users/casper/Downloads/590642051_bozkurt.pdf, (Erişim tarihi: 30.12.2019)

⁵³⁵ Horata, *age*, s.101.

1418’de Osmanlı tarafından fethedilen Dobruca, sonrasında 1821 Osmanlı-Rus Savaşlarına, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşlarına, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına tanık olan Dobruca, İsa Halim Yusuf’un kaleminden “şanlı vatan” nitelemesiyle çıkar. Şairin burada “Şanlı vatan” nitelemesini kullanmasından kastı Dobruca’nın Türk yurdu olduğu ve uğrunda savaşlar yapılacak kadar önemli bir merkez olduğundan kaynaklanan üüdür. Aşağı Tuna havzasındaki topraklarda oluşması, Karadeniz’e kıyısı olması, Macaristan, Moldovya, Bulgaristan ve Eski Yugoslavya ile çevrilerek Batı Avrupa ülkelerine yakın olması Romanya’yı önemli bir merkez haline getirmiştir. Bu avantajlarından dolayı da uğruna savaşların yapıldığı bir merkez olduğunu söylemek daha doğru olur ki yukarıda saydığımız savaşlar bunun birer kanıtıdır.

Halim Yusuf, yukarıdaki sözleriyle Birinci Dünya Savaşı’nda hem Çanakkale cephesinde hem de Romanya (Dobruca)-Galiçya cephesinde gösterdiği mücadele ile tarihe adını yazdıran 57. Alayı da hatırlatır. “5124 şehit, 13.622 yaralının olduğu Galiçya-Romanya cephesinde Türk askerlerinin mücadelesi unutulmamaktadır. Romanya’nın Avusturya-Macaristan’a saldırması sonunda açılan cephede şehit olan askerlerin isimleri köylere, semtlere verilerek anıları yaşatılmaya çalışılmaktadır. Cevattepe, Rızatepe, Hilmideresi, Fahrettin Çavuş Tepesi, Ömer Lutfü Tepesi gibi yerler isimlerini şehitlerden almışlardır. Örneğin, Galiçya cephesindeki savaş sırasında ormanın kesafeti sırasında birliğini kaybettiğinden kendisi gibi birliğini kaybetmiş askerlerle bir bölük kurarak Ruslara karşı mücadele vermiş Er Galip de, Yusuf’un bahsettiği Dobruca’nın sinesinde yatan binlerce şehitten sadece birisidir.”⁵³⁶

Romanya Çağdaş Türk şiirinde savaş karşıtlığıyla kaleme alınan şiirler de vardır. Romanya Türk Şiirinin karanlık evresinde aktif olan Dobruca Tatar Türklerinden İsmail Ziyaeddin’in dizeleri savaş karşıtlığı taşır. Şair, savaş karşıtlığını “Barış İçin” şiirinin dizeleriyle anlatır. Savaşın yalnız barış uğruna yapılacağını haykıran şair, barış için direniş gösteren mısraları kaleme alırken millî birliğin de gücünü gösterir:

⁵³⁶Birinci_Dunya_Savasinda_Avrupadaki_Turk.pdf, (Erişim tarihi: 30.12.2019)

“Ben,

sen,

o,

biz...

Harp ve kan istemiyenler, güçlüyüz, kuvvetliyiz!

Haykıralım,

Barış için savaşa çağıralım.

“Yeter artık,

Dünya gene al kana boyanmasın!

“Köy-kasaba, bombalara hedef kalıp

Cayır-cayır yanmasın!”⁵³⁷

İsmail Ziyeddin’in “Ben, sen, o ” kelimeleri özeli; “biz” kelimesi geneli ifade eder. Şair burada özelden genele doğru kurduğu anlam ağıyla bu birlik ve beraberliği anlatmıştır. “Harp ve kan istemiyenler, güçlüyüz, kuvvetliyiz”⁵³⁸ dizesi de bu birlik ve beraberlik mesajını pekiştirir.

1912 doğumlu şairin çocukluğunu savaşla yoğrulmuş bir coğrafyada geçirdiği gerçeği, şiirine savaş karşıtı bir söylemle yansımıştır. Köstence’de doğan şair aslen Kırım Tatarıdır. Fakat babasının Köstence’ye göç etmesiyle İsmail Ziyaeddin’in yaşamı ana vatandan uzakta sürmüştür.

“1960’lı yıllarda Çavuşesku’nun kurduğu polis devletinin baskısını üzerinde hisseden Romanya Türkleri sessizlik içinde kalmışlardır. “Romanya’da yaşayan bütün Türklerin okulları, dernekleri, gazeteleri kapatılmış, Türkçe konuşmak yasaklanmış, dinî faaliyetler engellenmiş ve kültürel çalışmalar yasaklanmıştır.”⁵³⁹ İsmail Ziyaeddin bir yandan savaşı, bir yandan baskıyı gören bir kişi olarak bu ayrıma karşı çıkmış ve birlik ve beraberliği savunmuştur.

⁵³⁷ Horata, *age*, s. 104.

⁵³⁸ Horata, *age*, s. 104.

⁵³⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/590642051_bozkurt.pdf, (Erişim tarihi: 30.12.2019)

1970’li yıllar Romanya Türk şiirinin üçüncü kuşağı da tarihi şiire taşıyan önemli bir kuşaktır. Bu kuşaktan olan ve Mecidiye’de 1935 yılında doğan şair Enver Mahmut, “Halkım Benim Bir Şairdir” adını verdiği şiirinin dizeleriyle düşmana göz dağı verir. Onun kalemi başkaldırının, direnişin destanını yazmıştır:

“Hiçbir sert yel ya fırtına

Halkın belini bükemez

Halkım benim yaşadıkça

Ağzını kimse dikemez”⁵⁴⁰

Enver Mahmut ile birlikte 70’lere adını yazdıran bir isim de Yaşar Mehmed Emin’dir. Kırım Tatarı olan ancak Dobruca’ya göç ederek yaşamına burada devam eden ve Romanya Türk şiirinde millî çizgiyi koruyan şair Yaşar Mehmedemin’in şiirleri de savaştan etkilenen halkının çektiklerini anlatır. Doğup büyüdüğü yerleri ikinci bir üniversite olarak gören şairin toprağına, milletine, özüne olan bağlılığı “*Asya bozkırlarında atmış köküm/ Dobruca yaylalarında yoğrulmuş hamurum*”⁵⁴¹ dizelerinden anlaşılmaktadır.

Yaşar Mehmet Emin’in “*Asya bozkırlarında atmış köküm*”⁵⁴² dizesi onun Kırımdan göçünü anlatırken “*Dobruca yaylalarında yoğrulmuş hamurum*”⁵⁴³ sözleri Romanya’daki yaşam tarzını ve yerelliğini dile getirmektedir.

Millî değerleri, hisleri şiirinde konu edinen şairin konu itibarıyla yerel özellik gösteren şiirlerinden biri de “Kırım’a” adlı şiiridir. anavatanı Kırım’dan uzakta bir yaşam süren Mehmedemin, bu şiirinin dizelerinde Rusya’nın Tatarlara yaptığı katliamı kaleme almıştır.

“Kırım 1774 yılında Osmanlı’dan ayrılarak Rusya’nın onayıyla atanacak han tarafından yönetilecek özerk bir statüye sahip olmuştur. Ancak Kırım Tatar Türkleri Rusya’nın onayıyla atanan Han’a karşı ayaklanırlar. Bu durum karşısında Ruslar

⁵⁴⁰ Horata, *age*, s. 124.

⁵⁴¹ Horata, *age*, s. 139.

⁵⁴² Horata, *age*, s. 139.

⁵⁴³ Horata, *age*, s. 139.

Tatarlara saldırıya geçerek Kefe ve Kırım şehirlerini yakar, şehirlerde yüzlerce isyankâr Tatar'ı eşleri ve çocuklarıyla birlikte öldürürler. Bu durumdan ötürü Rusya'nın baskıcı yönetiminden kaçan Tatarlar Osmanlı şehirlerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca bu olayın ardından 1854-56 Kırım Savaşı sırasında Tatarların Osmanlı'ya yardım edeceğini düşünen Rusya, askerleriyle Tatar köylerine baskınlar yapmış, birçok Tatar öldürülmüştür. Buna ilaveten Rusya'nın Kırım kıyılarına yerleştirdiği Kazak Ordusu'ndaki askerler de Tatarları canından bezdirmiştir.”⁵⁴⁴

“Savaş boyunca Kazak askerleri, Kırım köylerinde bulunmuşlar, Kırımlı Türkleri düşmanla işbirliği yaptığı gerekçesiyle hapse atmışlar, öldürmüş veya yurttan sürgün etmişlerdir.”⁵⁴⁵

Bunun yanı sıra 1944 yılında Kırım Tatar Türklerinin yurdundan sürülmeleri 1774'ten sonra yaşanan ikinci bir travmadır. Stalin'in, Kırım Tatarlarının Almanlar ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle Tatarları yurdundan kovması, gitmemek için direnenlerin de zorla tren vagonlarına doldurularak sürülmesi de tarihin acı sayfalarında yerini almıştır.

Yukarıda Tatarların hem 1774'te hem de 1944 senesinde yaşadığı zulüm Yaşar Mehmedemin'in dizelerinde gözümüzün önüne gelir. Mehmetemin'in “*Dertli Kırım başın sağolsun bu kara günde/ Taşmış yüreklerle toplandık, buna inan*”⁵⁴⁶ dizeleri bu iki olayın Türklerde bıraktığı tesiri tasvir eder. Her ne kadar 1936 doğumlu şair 1944 senesindeki olaydan etkilenecek bu dizeleri kaleme alsada geçmişteki olayın da dizeleri hatırlattığını belirtmeliyiz. Bu nedenle şiir iki olayın tekmişmiş halidir.

Şairin “Karadeniz Yol Verirse” adlı şiirinde ise sürgün sırasında “Arabat” adlı bir balıkçı köyünün unutulduğunu fark eden Kızıl Ordu komutanının köylülerin bir gemiye bindirilip, geminin Karadeniz'de batırılmasını emretmesini konu edinmektedir:

⁵⁴⁴ McCarthy, *age*, s. 17- 18.

⁵⁴⁵ McCarthy, *age*, s. 17- 18.

⁵⁴⁶ Horata, *age*, s. 139.

“Şimdi Karadeniz ’de erimektesin,

Kefenlerin onun tuzlu suyu.

Bizler şimdi düşünüp anlıyoruz,

Nereden geliyor

Kırım ’ın sıcak buharı!”⁵⁴⁷

Yaşar Mehmedemin, yukarıdaki birinci ve ikinci dizelerde ölü bedenleri Karadeniz’in tuzlu suyuna karışan Arabat köyü şehitlerinin yasını tutar.

Savaşın acı gerçeğini yaşayan Türk topluluklarından biri de Gagavuz Türkleridir. 1918 yılında Besarabya Millî Meclisi’nin Romanya ile birleşmesiyle Romanyalı Türkler ile birlikte Romanya yönetimi altında yaşamaya başlayan Gagavuz Türkleri aynı kaderi paylaşır. “İkinci Dünya Savaşı yıllarında bölgedeki gıda sıkıntısından ve var olan yiyeceklere el konulmasından ötürü on binlerce Gagavuz ölüme mahkum edilmiştir. Savaşın patlak vermesiyle daha önce Türkiye’ye öğrenim için gönderilen öğrenciler geri gelmiş ve bu öğrenciler Türkiye’nin adamı olduğu gerekçesiyle tutuklanarak Sibiry’a’daki toplama kamplarına gönderilmiştir. Kampa gönderilenler arasında sadece öğretmen Ali Kantarelli hayatta kalmıştır.⁵⁴⁸ O yılları Gagavuz Türk şairlerinden Nikolay Petroviç Arabacı şiirine taşımış ve ana toprağından uzakta oluşunun verdiği hasret ve ızdırapla bu korkunç savaşın halk üzerinde bıraktığı derin yaraları kaleme almıştır:

“Irak ana topraamdan-

Fena eceller sıkı

Halkımızın buvazından...

Ah,da ne yapar insan,

Girgin hem de verilmez”⁵⁴⁹

“Uzak ana toprağımdan

Fena ölümler sıkı

Halkımın boğazından

Ah, da ne yapar insan

kurnazlık da yapılmaz “

⁵⁴⁷ Horata, *age*, s. 141.

⁵⁴⁸ <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=102>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵⁴⁹ Özkan, *age*, s. 359.

Arabacı'nın "Ömür Beni Sıbıttı" adını verdiği şiirinde "Irak ana topraamdan"⁵⁵⁰ sözü onun anavatanından uzakta olduğunu habercisidir. Bu dizeden yola çıkarak yaptığımız araştırmadan şairin bir ara Moskova ve İstanbul'da çalıştığını öğreniyoruz ve bu bilgi Arabacı'nın şiir dünyasına yaşamından izler bıraktığını göstermektedir. 1930'lu yıllarda Sovyetler Birliği İstanbul Ticaret Temsilciliğinde çalışan Nikolay Petroviç Arabacı, yukarıdaki dörtlüğünde "Fena eceller sıkı/ Halkımızın buvazından"⁵⁵¹ sözleriyle "hem 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonunda Rusya'nın hakimiyetine geçen topraklarda yaşayan Gagavuz Türklerinin 1906 yılında asimilasyona karşı başlattığı millî direnişi ve 1909 ve 1925 senelerinde yaşanan kıtlık ve açlıktan ötürü Gagavuz halkının bir kısmının Orta Asya'ya bir kısmının Brezilya'ya göç etmek zorunda kalışını hem de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgenin Sovyetlerin eline geçmesiyle birçok Gagavuz Türkünün işbirlikçi ve burjuva olduğu gerekçesiyle tutuklanmasını ve 1946 yılında tekrar olan gıda sıkıntısının binlerce Gagavuz'un ölümüne sebep olmasını hatırlatır."⁵⁵²

Diyonis Tanasoğlu'nun ve Gavril Gaydarcı'nın dizeleri de okuyucuyu savaş yıllarına götürmektedir. Tanasoğlu'nun "Tarafımın Ürée" şiiri ile Gaydarcı'nın "Tuna Tuna" adlı eserinin dizeleri kanlı siperleri ve orada düşmanla göğüs göğse savaşan erleri hatırlatır:

"Russiyanın geniş ana iili

"Rusya'nın geniş ana yurdu

Soldat kılıç gırginnikli,

Asker kılıcıyla çevrili

Ani kalé güüslérlén kalktılar:

İşte kaleyi göğüslerken kalktılar

Kara bulutlara karşı,

kara bulutlara karşı

Çoktan bu toprakta te yattılar"⁵⁵³

Çoktan bu toprakta yattılar"

1922'de Kiriet'te doğan Gagavuz Türkü Tanasoğlu, memleketinin ve halkının Rus yönetimi altında oluşunu "*Russiyanın geniş ana iili*"⁵⁵⁴ dizesinde vurgulamaktadır.

⁵⁵⁰ Özkan, *age*, s. 359.

⁵⁵¹ Özkan, *age*, s. 359.

⁵⁵² <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=102>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵⁵³ Özkan, *age*, s. 370.

⁵⁵⁴ Özkan, *age*, s. 370.

Rusya'nın geniş topraklara sahip yeri olarak bilinen memleketi askerlerin kılıçlarıyla üzünçlü hale getirilmiştir.

Gaydarci'nın "Tuna, Tuna" şiiri de savaşı, tabiattaki tanığı Tuna nehri vasıtasıyla anlatır. Tuna kıyılarında akıtılan kanlar Tuna'nın sularına karışır. Bu durumdan dolaydır ki Tuna'nın suyu berrak akmaz. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Tuna kıyılarında Rusya tarafından açılan siperlerde Türklerin mücadelesi "Plevne Savunması" olarak tarihe geçen savaş, Tuna'daki savaş gerçekliğini ortaya koymaktadır.

"Çok kannar akmıştır gökçe aynana, *"Çok kanlar akmıştır gökçe aynana*
Çünkü şindiyédén suların pembe"⁵⁵⁵ *Çünkü şimdiye kadar suların pembe"*

Gaydarci'nın savaş karşıtlığı Tuna nehrine seslenişinde duyulur ve "Yeter artık" diyen şair, Tuna nehrine şöyle haykırır:

Etér sana Tuna, asker sulamaa *"Yeter sana Tuna, asker sulama*
Taa ii diil mi şanı işte kazanmaa?"⁵⁵⁶ *Daha iyi değil mi şanı işte kazanmak"*

Gaydarci'nın dizelerinde geçen Tuna nehri, Bulgaristan'ın Batın Köyü'nde doğan ve 1950 yılında ailesiyle Türkiye'nin Bursa şehrine göç eden Cevdet Akçakoca'nın hatıralarında da kaybolmamıştır. Akçakoca, 1806-1812 yılları arasındaki savaşta köyü Batın'da meydana gelen muharebeleri anlatır. O, anne ve babasının hatıralarından yola çıkarak Tuna boyunda kurulan köyü Batın'da 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşı sırasındaki kanlı muharebeyi şöyle anlatmıştır:

"Batın köyü Tuna kıyısında bir takım tepecikler arasında kurulmuş bir Türk köyüdür. Şimdi çoğunluğu Bulgarlardan meydana gelmektedir. Annem ve babamın anlatışı ile köy ve tarlalar birtakım banarlar vadiler ve çukurlarla ayrılmıştır. İşte bu köyde 1810 yılında korkunç ve kanlı savaşlar meydana gelmiştir. Bu kanlı savaşlar sırasında

⁵⁵⁵ Özkan, *age*, s. 395.

⁵⁵⁶ Özkan, *age*, s. 395.

Batın'da yenilgiye uğratılan Türk tarafından 8 bin Türkün hayatını kaybettiğini de yine Cevdet Akçakoca aktarmaktadır.”⁵⁵⁷

Ayrıca Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda Dobruca, Yugoslavya, Makedonya'ya gönderdiği askerlerin Tuna boyunda savaşıması ve Rumeli'nin zengin gıdasının Anadolu'ya ulaşması bakımından önemini göz önüne aldığımızda Tuna Nehri'nin savaş tanıklığı yüzyıllara uzar. “Bu savaş sırasında Osmanlı'dan 20.000'den fazla asker Romanya-Dobruca cephesinde şehit düşmüştür. Galiçya cephesinde şehit düşen askerlerimiz Bükreş'te, Dobruca cephesinde şehit düşenlerse Tuna kıyılarındaki İbrail'deki şehitliklerdedirler.”⁵⁵⁸

Şair Tudorna Arnaut ise dizeleriyle Azerbaycan topraklarına uzanır. Azerbaycan Türklerinin Sovyet Rusya'ya karşı bağımsızlık direnişi, Arnaut tarafından 19 Yanvar-Kış Ayı şiirinin “*Unutmaa isterim o günü/ Kan gölcük gölcük*”⁵⁵⁹ dizelerinde yad edilir. “Bu konuyla ilgili araştırmacı İbrahim Ahıskalı 31 Aralık 1989'da başlayan direnişin Sovyet askeri tarafından 19 Aralık gecesi Bakü'de sivil halka uyguladığı katliam ile durdurulmaya çalışıldığını ve verilen resmi bilgilere göre 134 sivil vatandaş ve 37 Azerbaycan askerin şehit olurken buna ilaveten 770 sivil ve 80 askerin yaralandığını bildirmektedir.”⁵⁶⁰ Ayrıca Ahıskalı şunları kaydetmektedir:

“19 Ocak gecesi Bakü'de Rus silahlarının her tarafa alevler saçtığının bizzat şahidiyiz. Gece yarısı en modern silahlarla silahlanmış Kızıl Ordu karadan, havadan ve denizden Bakü'ye girerek korumasız halkın üzerine ateş yağdırmaya başlamıştı. Evlere ateş açılmasıyla evlerden çıkan yangın adeta gökyüzünü aydınlatmıştır. Hiç acıma duygusu olmadan ellerindeki silahlarla kadın, çocuk, yaşlı demeden herkese

⁵⁵⁷ http://www.ekohaber.com.tr/ekohaber-cevdet-akcakoca-22-01-2019-yazisi-yazi_id-31281.html, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵⁵⁸ (OSMANLI ARŞİVİNDE TUNA NEHRİ VE KIYILARI ÖZET ABSTRACT. A. Haluk DURSUN.pdfErişim tarihi: 29.12.2019)

⁵⁵⁹ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 307.

⁵⁶⁰ <http://www.kha.com.tr/azerbaycanda-1990-kara-ocak-baku-yanvar-katliami-24579h.html>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

vahşice saldırdı. Gözlerini kan bürümüştü ve önlerine geçen herkes kurşuna dizilmişti.”⁵⁶¹

Şair Tudorna Arnaut da bu katliamı unutmaz ve “19 Yanvar-Kış Ayı” adını verdiği şiirinin dizelerinde Azerbaycan Türklerinin yaşadığı kara günü Arnaut, yasın ve ölümün simgesi karanfil vasıtasıyla “Karanfillerin kokusunu”⁵⁶² dizesiyle tutar.

Sonuç olarak yaptığımız inceleme boyunca edebiyatın tarihten beslenirken şiir türünün de buna müdahil olduğunu gördük. Bunun sonucunda Balkan Türk şairlerinin Çağdaş Türk şiirinde mücadele, cesaret, kahramanlık ve savaş gerçekliğinin gerek Balkanlı Türkler üzerindeki gerek diğer etnik gruplar üzerindeki etkisi derinlikle işlenmiştir. Şairler savaşı ve halkın durumunu şiirde işlerken şiir türünü tarihin yapraklarıyla estetize etmişlerdir. Böylelikle tarih-edebiyat-şiir ilişkisini de ortaya koymuşlardır.

2.1.3. Göç teması

Balkanlardan anavatan Türkiye’ye yapılan göçler uzun tarihî bir süreci kapsamaktadır. 1683’te Osmanlı’nın Viyana’yı kuşatması sonunda Avusturya ile yaptığı savaşın başarısızlıkla sonuçlanmasının ceremesini Balkanlardaki Türklerin çektiği acı bir gerçek olarak tarih sayfalarına geçmiştir. “Örneğin; Bu savaş sonunda General Piccolomini’nin 1689’da Üsküp şehrini yakması sonucunda İstanbul’a göçmek zorunda kalan muhacirler burada Üsküp mahallesini kurarlar ve doğduğu topraklardan uzakta yaşamak zorunda kalırlar”⁵⁶³ “Ayrıca 1828-1829, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşlarında Rusya’nın saldırgan tavrı neticesinde Varna, Silistre gibi işgale uğrayan yerleri yağmalaması, Edirne’den Çorlu, Silivri, Enez’e kadar olan kasaba ve köylerini istilası Güney Trakya Türklerinin İstanbul’a göç etmesini zorunlu kılmıştır.”⁵⁶⁴

Maalesef Rumeli Türklerinin Viyana kuşatmasıyla başlayan bu göç süreci Osmanlı-Rus savaşlarında sona ermemiş, Osmanlı’nın iyice zayıflamasıyla Balkan Savaşları

⁵⁶¹ <http://www.kha.com.tr/azerbaycanda-1990-kara-ocak-baku-yanvar-katliami-24579h.html>, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

⁵⁶² Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 307.

⁵⁶³ Ağanoğlu, *age*, s. 31.

⁵⁶⁴ Ağanoğlu, *age*, s. 32.33.

ve sonrasında meydana gelen savaşlarda da devam etmiştir. “Bu dönemde Koelnische gazetesinin İzmir’deki muhabiri, Rumeli Türklerinin göç sırasında yaşadığı sefaleti gözler önüne sermiştir. Muhabir, Selanik’in Yunanlar ve Bulgarlar tarafından işgal edildiği günden beri oradan gelen vapurun Makedonyalı Müslüman göçmenlerle dolup taşıdığını, gemilerin acıklı birer sefalet manzarası sergilediğini haber yapmıştır.”⁵⁶⁵

“Ayrıca muhacirlerin uğradığı zulümler de İstanbul Cemiyetinin yedinci raporunda yer almaktadır. Cemiyetin raporuna göre; Sultan Yeri, Eğridere, Kırcaali ve çevresinde Gümülcine’ye gelen muhacirler Bulgarlar tarafından Gümülcine’den çıkartılarak yolda katledilmişlerdir”⁵⁶⁶

Kısa bir giriş yaptığımız Rumeli Türklerinin göç süreci ve yaşadıklarını sadece çok ufak bir parçasıyla anlattığımız göçün tarihî gerçekleri sadece tarih sayfalarında ve raporlarda kalmamış Rumeli Türk şiirinde de bu tarihî gerçeklik millî-romantik bir üslupla anlatılmıştır. Biz de çalışmamızda Türklerin bu göç sürecini ve onları göçe iten sebepleri şiirler vasıtasıyla tarihî olaylarla ilişkilendirerek geniş bir şekilde ele alacağız.

Batı Trakya Türk şiirinde “Göç” etrafında şiir veren şairler özellikle 1960 - 1980 ile 1980 – 1990 yılları arasında oldukça fazladır. 1960 – 1980 kuşağında “Öğretmen Şairler” olarak anılan Asım Haliloğlu, Hüseyin Mahmutoglu, Rahmi Ali, Mustafa Tahsinoğlu, Ali Rıza Saraçoğlu, İbrahim Onsunoglu, Reşit Salim gibi isimlerin ele aldığı bu tema, 1990’larda Hüseyin Mazlum tarafından işlenmiştir.

Öncelikle Batı Trakya Türk şiiri üzerinde yaptığımız araştırmaların neticesinde “Asım Haliloğlu’nun, Batı Trakya Türkü’nün göç hususundaki makûs talihini kader olarak nitelendirdiğini görmekteyiz:

⁵⁶⁵ Bilal Şimşir, *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri*, Ankara 2017, s. 204.

⁵⁶⁶ Şimşir, *age*, s. 211.

“Elveda” diyerek gider soydaşım

Anayurt yolcusu, ona ne denir?

Gözü yaşlı kalır köyde kardaşım

Kader böyleymiş elden ne gelir?”⁵⁶⁷

Haliloğlu’nun “Kader böyleymiş elden ne gelir”⁵⁶⁸ diyerek ele aldığı çaresizlik dolu göç süreci Rumeli topraklarında 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında başlamıştır. “Ağanoğlu, çalışmasında Rumeli Türklerini göçe iten sebepleri “Sivillere uygulanan mezalim, dinî sebepler ve ekonomik sebepler” adı altında 3 başlıkta incelemiştir.”⁵⁶⁹ Ağanoğlu’nun çalışmasından hareketle Rumeli Türklerinin göç sürecinin, Rumeli’deki etnik grupların bağımsızlık hareketlerine başlamasıyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz. 1821 yılında Yunanların, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Ruslara yardım eden Bulgarların bağımsızlık fikriyle Rumeli’deki Türkleri kıyımdan geçirmeleri Türkleri göçe iten sebeplerdendir.

Tarih uzmanı “George Finlay’ın 1864 yılında “Yunan ayaklanmasının Tarihi” adlı kitabında ayaklanma sırasında Yunanlar tarafından Müslümanlara yapılan mezalim hakkında not ettikleri bize göçün neden bu denli büyük olduğunu göstermektedir. “Finlay notlarında “1821 senesinin Nisan ayında 20.000’in üzerinde Müslüman’ın Yunanistan’da yaşadığını ve tarımda faaliyet gösterdiğini ancak daha 2 ay olmadan Müslümanların çoğunun kıyımdan geçirildiğini yazmıştır.”⁵⁷⁰

Trakya’da Yunan mezalimiyle başlayan kıyım 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Bulgar mezalimiyle devam etmiştir. Rus Ordusu’ndaki Kazak birlikler ile Bulgarların iş birliği yaparak yaptıkları katliamlar raporlarda birinci ağızların anlatımıyla kaydedilmiştir. “Times, Morning Post gibi gazetelerin muhabirleri, Türk kadınlarının canlı canlı yakılıp, Oklanlı köyünde 120 Türk cesedinin açıkta bırakıldığını görmeleri; Konsolos Calvert’in büyük elçi Layard’a yazdığı mektupta Müslümanların mallarının gasp edildiği, derilerine kızgın demir bastırıldığını

⁵⁶⁷ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 50.

⁵⁶⁸ Sağlam, *age*, s. 50.

⁵⁶⁹ Ağanoğlu, *age*, s. 8.

⁵⁷⁰ McCarthy, *age*, s. 10.

gördüğünü bildiren notlar, Yunan mezaliminden sonra Bulgar mezaliminin de Rumeli'deki göç sürecini hızlandırdığı sebepleri ortaya koymaktadır.”⁵⁷¹

Balkan Savaşları sırasında da Bulgarların Rumeli Türklerine mezalimi devam etmiştir. “Türkiye’de yayınlanan İkdam gazetesinin 15-16 Ağustos 1913 tarihli sayısında yapılan katliamlara dair belgelerin yayınlanması ve Kırcaali’nin 6 köyünde 3430 kişinin; Eğridere’nin 11 köyünde göç edemeyen 7600 kişinin katlinin gerçekleştirildiğine dair yapılan haber, göç edemeyenlerin başına gelenleri bir kez daha kanıtlamıştır.”⁵⁷²

Rumeli coğrafyasında yapılan mezalimler dışında dinî baskılar ve ekonomik sıkıntılar da Rumeli Türklerini göçe zorlamıştır. Bulgarların, Yunanların ve Sırpların işgal ettikleri topraklardaki Rum kiliselerini kendi dinî kiliselerine bağlamak istemeleri, bir yandan Bulgarların Türklere din değiştirme baskısı yapmaları; diğer taraftan Türk köylüsünün tarlasının, hayvanlarının gasp edilmesi göçe temel hazırlamıştır.

Haliloğlu’nun yukarıdaki dördlüğü tüm bu sebeplere bağlı kalarak zorunlu yapılan göçün hüznünü yansıtmaktadır. Bu göç sürecinin en büyük mağdurları da anne ve evlatları olmuştur. Haliloğlu, şiirinin ikinci dördlüğünde göçün mağdurları hakkında şu notları almıştır:

“Anneler yollarda evlad kucakta

Hıçkırık sesleri köşe bucakta

Baykuş yuva yapmış sönen ocakta

*Kader böyleymiş elden ne gelir?*⁵⁷³

Blunt’un Layard’a yazdığı mektuplardan birinde yazdıkları yukarıdaki dördlükleri izah etmektedir. Layard mektubunda “göç etmek için İstasyona yığılan kadın ve çocukların yerlerini kaybetmekten korktukları için doğal ihtiyaçlarını bile bulundukları yerlerde giderdiklerini, bu nedenle bazı kapalı vagonların havasının çok

⁵⁷¹ McCarthy, *age*, s. 80-81.

⁵⁷² Ağanoğlu, *age*, s. 75.

⁵⁷³ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 50.

kötü olduğunu ve çiçek gibi hastalıkların belki de bu sebeplerden ötürü yaygınlaştığını” yazması”⁵⁷⁴ ve Stephan Lauzanne’nin “Balkan Acıları” adını verdiği kitabının bir bölümünde göç sırasında insanların hali vaziyetini tasvir ederken “bazılarının korkak, suskun ve telaşlı bir şekilde kaçtığını, yüzlerinde korkunun ve şaşkınlığın izlerini gördüğünü yazdığı notlar,”⁵⁷⁵ Saraçoğlu’nun şiirinin “*Anneler yollarda evlad kucakta/ Hıçkırık sesleri köşe bucakta*”⁵⁷⁶ dizelerinde öz bir anlatıma kavuşmuştur.

Annelerin yollara düştüğü ve evlatların hıçkırıklarıyla yankılanan göç yolu Sırp, Karadağ, Bulgar ve Yunanlar tarafından gözleniyordu. Asım Haliloğlu, şiiriyle yıllar önce bu katliamları yaşayanların sesi olmaktadır.

Balkan Savaşlarında oluşan bu göç hareketi daha önce de bahsettiğimiz gibi Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devam etmiştir. Özellikle Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan Mübadele Sözleşmesi’nin dışında kalan Batı Trakya Türklerinin de hızlı bir şekilde göç etmeye başladığı görülür. Peki Yunanistan’daki Türk nüfusu, göç etmeye iten temel sebep neydi? diye soracak olursak eğer, bu sorunun cevabı baştaki Yunan Hükümeti’nin uyguladığı yanlış politikadan vazgeçmemiş olmasında aranır. Göçe sebep temel neden; “Yunanistan Hükümeti’nin Mübadele Sözleşmesi kapsamında Anadolu’dan gelen Rumları Batı Trakya’ya yerleştirmesi ve Yunanların baskıcı tavrıydı. Bu dönemde Yunanların Türklere uyguladığı bu baskıların en büyük tanıklarından biri olan Gümülcine’ye bağlı Sasallı köyünde yaşayan 55 yaşındaki Hacı İbrahim oğlu İbrahim Behzad Ağa’nın Türkiye’nin Gümülcine Konsolosluğu’na 1924 yılında yazdığı mektup Türklere yaşıtılanları şöyle anlatır:

“Behzad Ağa, işkenceye maruz kaldığı ilk olayın Yunanların Batı Trakya’yı işgal ettiği 1920 Mayıs’ında meydana geldiğini bildirmekle birlikte Yunanlı askerlerin kendisine 2 Bulgar eşkiyası 2 tüfek ve 2 bomba sakladığı suçu atılarak işkenceye gerekçe oluşturdukları, işkence sırasında falakaya yatırılarak 5 cm sopayla üç çeyrek saat vücudunun çeşitli yerlerine vurulduğunu, yine Eylül 1922’de silah sakladığı gerekçesiyle tekrar işkenceye maruz bırakıldığını ayrıca topraklarının ve

⁵⁷⁴ McCarthy, *age*, s. 90

⁵⁷⁵ Ağanoğlu, *age*, s. 91-92.

⁵⁷⁶ Sağlam, *age*, s. 50.

hayvanlarının Yunan askerleri ile Rum göçmenler tarafından elinden alındığını bildirerek Batı Trakya'da yaşayamayacağını ve Türkiye'ye göç etme talebini mektubunda belirtmektedir.”⁵⁷⁷

Behzad Ağa örneğinde verilen Yunanistan'ın Türklere uyguladığı zulümler Batı Trakya'dan kitlelerce göçün olmasını hızlandırıyordu. “Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1924 yılında gündeme gelen Batı Trakya'daki bu olaylar neticesinde Türk Hükümeti'nin Batı Trakya'dan rastgele muhacir ve mülteci kabul edilmemesine dair 4 Kasım 1923 tarihli kararı almasına rağmen; zaman zaman bazı istisnalar uygulayarak kararın alındığı 7 Aralık 1925 tarihinden önce millî mücadele döneminde Batı Trakya'da Türkiye lehinde faaliyetlerde bulunan bundan dolayı da Milos Adası'na sürülen sonrasında Lozan'da esir değişimi ve genel af kapsamında Edirne, Kırklareli, Gelibolu ve Tekirdağ'a yerleştirilen aile reislerinin Batı Trakya'da kalan kadın, çocuk ve yaşlılarının Türkiye'ye gelmelerine müsaade edilmiştir”⁵⁷⁸

Batı Trakya Türklerine Türkiye'nin de göç yollarını bir açıp bir kapatma konusunda uyguladığı yaptırım maalesef Balkanlardaki Türk nüfus için hazin bir durumdur. Hem kendi memleketleri hem de ana vatan dedikleri Türkiye'nin hükümeti tarafından da öksüz bırakılmaları yüreklerde hala derin bir acı olarak sürdüğünü Batı Trakya Türkünün yazınındaki şiirlerden öğreniyoruz.

Batı Trakya Türklerinin göç ile birlikte yaşadığı bu sıkıntı da Haliloğlu tarafından şiirinde ele alınmıştır. Haliloğlu, bu mağduriyeti dizelerine taşımayı ihmal etmemiş ve derin hüznün lirizminin hakim olduğu dizelerinde şöyle demiştir:

“Açılır kapanır göçmenler yolu

Bağlanır dostların hep eli kolu

“Ötme bülbül içim dert dolu”

*Kader böyleymiş elden ne gelir?”*⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ Öksüz, *age*, s. 96.

⁵⁷⁸ Öksüz, *age*, s. 99.

⁵⁷⁹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 51.

Asım Haliloğlu göçmenlerin mağduriyetini dile getirdiği dizelerinde “bülbul” imine başvurmuştur. Yanık sesiyle bilinen ve Klasik Türk şiirinde güle olan aşkıyla ıstırabın imi bülbul, Haliloğlu’nun dizelerinde bu sefer yanık sesiyle gülden başka bir unsur için inler. Asım Haliloğlu’nun “bülbulü” göçmenlerin bu çaresizliğine yanık sesiyle yas tutmaktadır.

Şair, bir başka şiiri “Yaslı Bulut ve Ben’de de Balkan Türkü’nün göç kaderini anlatır:

“Sivritepem düşüncede

Türk azalmış İskeçe’de

Tad kalmamış gün gecede

Hangisine yas tutarsın?”⁵⁸⁰

İskeçe’de doğan şairin göçü, memleketi etrafında kaleme alması tabi bir durumdur. Şair, dizelerinde Roma döneminden kalma kalenin olduğu İskeçe’nin yüksek tepelerinden “Sivritepe” bağlamında “göçmenlerin çaresizliğini” işlemiştir.

Balkan Türklerinin yaşadıklarının tanıklarından biri de Meriç ırmağıdır. Nehrin diğer yakasında yapılan katliamlara Meriç tanıklık etmiştir. “93 Harbi’nde Rusların Harmanlı’da eserlerde 40 ile 100 bin arasında değişen bir muhacir kitlesine saldırımları ve katliamdan kaçanların ise Meriç kıyılarında soğuktan, açlıktan can vermeleri örneklerden biridir.”⁵⁸¹ Haliloğlu, Meriç’in bu tanık olduğu acı tarihi de dizelerine taşımıştır:

“Meriç nehri gamlı akar

Sinesinde sırlar akar

Ordan geçen ahlar vahlar

Hangisine yas tutarsın?”⁵⁸²

⁵⁸⁰ Feyyaz Sağlam, *age*, s. 47.

⁵⁸¹ Ağanoğlu, *age*, s. 68.

⁵⁸² Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 47.

Balkan Türkü'nün yaşadığı göç faciasını anlatan Batı Trakyalı şairlerden biri de Hüseyin Mahmutoglu'dur. 1939 Gümölcine doğumlu şair, 1978 yılında Öğretmen Dergisinde yayımlanan şiiri “Kapılar” ile uygar dünyada yaşanan göç hadisesini eleştirir:

“Uygarlık çağının

bu kadar ilerlemiş bir noktasında

insancıklar yine yollarda

insancıklar yine yollarda”⁵⁸³

Hüseyin Mahmutoglu'nun şiirindeki bu tespit, Yıldırım Ağanoğlu'nun çalışmasıyla desteklenebilir. “Yıldırım Ağanoğlu (2011); çalışmasında Yunanistan Hükümeti'nin devam ettirdiği baskıcı politika sonunda 1934-1960 yılları arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen göçmen sayısının 23.778; 1960-1980 yılları arasında ise bu sayının 20.000 olduğunun tahmin edildiğini(s. 309) bildirmektedir.”⁵⁸⁴ Zaten 1940'lı yıllardaki Yunan İç Savaşı'nda hem çetecilerin hem de hükümetin Türklere uyguladığı iki taraflı zulümler ve Yunan İç Savaşı'ndan sonra da Yunanistan Hükümeti'nin Türkleri yok saymaya yönelik politikası Türkleri göçe iyice zorlamıştır. Mahmutoglu'nun dizeleri aynı zamanda bu süreçlerin çıkmasına sebep olan ülke liderlerine poetik bir eleştiridir.

Buna rağmen Rumeli Türkü umudunu yitirmemektedir. Göç sürecini sancılı bir şekilde uzun yıllar yaşayan muhacirlerin bugüne ve düne dair umutları Hüseyin Mahmutoglu'nun dizelerinde yeşerir:

“İçte alevlenip duran

Çürük bir umutla

Düнде beklemek

Bu günde beklemek

Yarın da beklemek”⁵⁸⁵

⁵⁸³ Sağlam, *age*, s. 85.

⁵⁸⁴ Ağanoğlu, *age*, s. 309.

⁵⁸⁵ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 85.

Yollara düşen göçmen nüfusun içinde bitmeye yüz tutmuş umut “*İçte alevlenip duran/ Çürük bir umutla*”⁵⁸⁶ dizelerinde yaşatılmaya devam etmektedir. Dünde yaşananlarla bugün arasında beklemek zorunda kalan ve geleceklerine dair bir şey bilemeyen göçmenlerin içlerinde yeşertmek istedikleri ümide tutunma durumu dizelerde, “Dün, bugün ve geleceğin” bilinmezliğinde oluşan “beklemek” kavramında bir araya gelmektedir.

Rahmi Ali de büyük güçler arasında ezilen halkın sesi olmaya devam eder. O, göçmenliği ve muhacirlerin ince sızılarını; Almanya’da geçimini sağlamak için uğraşan bir işçinin, karşı kıyıdan Yunanistan’ı izleyen bir gelinin, Rumeli türkülerini dinleyen bir ninenin yüreğindeki sızısını şiir formuna getirerek anlatır:

“...Azınlık yarısı kopmuş bir minare

Almanya’da bir işçi

İzmir’den Ege’ye bakan bir gelin

Ve Rumeli türkülerini dinleyen ninemdir”⁵⁸⁷

İlk dize dinî baskılar neticesinde çareyi göçte bulan Balkan Türklerine yazılmıştır. Balkan Savaşları sırasında Türk ve Rum köylerindeki kilise ve camilerin tahrip edilmesi ve dinî baskı azınlığı göçe yöneltmiştir. Bunun yanı sıra ekonomik sebeplerden ötürü yurtdışına göç etmek zorunda kalan göçmenler de şiirde yerlerini almıştır.

“1974 Kıbrıs Barış Harekatı’ndan sonra savaşın çıkma ihtimalini düşünerek can güvenliğini korumak isteyen Batı Trakya Türkleri Almanya’ya göç etmişlerdir. 1988’de Yunanistan vatandaşlarının serbest dolaşım hakkının verilmesi ile Almanya’ya ikinci bir göç hareketi başlamıştır. Bu göçlerin ekonomik ve politik ambargo ve baskılardan kaynaklandığını Witten Derneği Başkanı Sami Yusuf açıklamıştır. Geçim sıkıntısı olmadığını belirten Sami Yusuf Gümölcine’de sahibi olduğu demirci dükkanına kilit vurmak zorunda kaldığını, 3 yıl boyunca arabasına

⁵⁸⁶ Sağlam, *age*, s. 85.

⁵⁸⁷ Sağlam, *age*, s. 100.

plaka verilmediğini ve Avrupa'ya tamamen Yunanistan'ın baskılarından ötürü kaçtıklarını anlatmıştır.”⁵⁸⁸

Rahmi Ali'nin azınlık için “*Almanya’da bir işçi*”⁵⁸⁹ dizesi 1970’lerden itibaren Almanya’ya göç etmek zorunda kalan göçmenleri temsil etmektedir. Diğer taraftan azınlığı “İzmir’den Egeye bakan bir gelin”⁵⁹⁰ dizesiyle ele alan Rahmi Ali, bu dizesinde Yunanistan baskılarıyla Anadolu’ya göç eden vatandaşının gönül sandalının karşı kıyıya bağlı olduğunu bildirir. Bu dize, Balkan Savaşları, 1923’de Lozan Antlaşması’nda yer alan mübadele değişimi ve 1949 yılında çıkan Yunan iç Savaşı’nda Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan Batı Trakya Türkü’nün geride bıraktığı memleketine bağlılığını temsil eder.

Son dizede “*Ve Rumeli türküleri dinleyen ninemdir*”⁵⁹¹ sözleri yine memleketle aradaki manevî bağın sembolüdür. Günümüzde İzmir, İstanbul gibi yerlerde yaşayan Rumeli göçmenlerinin kültürlerine tanık olduğumuzda Rumeli türkülerini dinlediklerini görmekteyiz. Fırtına, Ramo ramo, evde kaldım vah vah, Roka Man, Şişede bade durmaz, Saoroma” gibi türküler İzmir, Bursa gibi göçmenlerin müzik kültürlerinde yaşayan türkülerden bir kaçıdır ve Batı Trakya ile olan bağın birer göstergesidir.

Muhacirlerin hal-i vaziyetini, hislerini şiirine yansıtanlardan biri de Mustafa Tahsinoğlu’dur. Şair, “*Ürkütölüp uçurulan kuşlarız,/ Yere kondurulmak istenmeyen*”⁵⁹² derken muhacirlerin hissettiklerini dile getirir. Şair, Balkanlardaki Türklerin zulme uğramasını, korkutulup ellerinden toprakları, hayvanları ve evlerinin alınmasını, memleketlerinde öksüz bırakılmalarını “göçmen kuşu” imi çevresinde ele almıştır.

“Aşıkların Şahı Benim, Bir Esmere Gönül Verdim, Ses Kuşları” gibi şiir kitaplarıyla tanınan Gümölcineli Hüseyin Mazlum ya da diğer bir deyişle Hüseyin Mazlum “Batı Trakyalı Mehmet’e Türkü” şiirinde memleketinin hislerini konuşturmayı tercih

⁵⁸⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/senturk_cem.pdf, (Erişim tarihi: 19.09. 2019)

⁵⁸⁹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 100.

⁵⁹⁰ Sağlam, *age*, s. 100.

⁵⁹¹ Sağlam, *age*, s. 100.

⁵⁹² Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 110.

etmiştir. Mazlum'un bu şiirinde söylediklerine kulağımızı verdiğimizde memleket toprağının göç edenlere eleştirisi vardır:

“İşte inanılmaz hakikat damıska çılgınlık;

Daha yirmi kulaç önce, beş yüz bin kadardır;

Göç şarabı içe içe, yüz bine düştük, bayıldık,

Gitme Mehmet, Mehmet gitme”⁵⁹³

Rumeli, Orhan Bey döneminde Çimpe Kalesi'nin alınması sonrasında Edirne, Kavala, Serez topraklarının da alınması ve sonrasında gerçekleştirilen fetihler boyunca Anadolu'nun muhtelif yerlerinden göç ettirilen Türklerin Rumeli'de iskan ettirilmesiyle Türk toprağı haline gelmiştir. Fakat, Osmanlı'nın zayıflamaya başlamasıyla ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle ayaklanan azınlıklar Osmanlı'nın Balkanlardaki sonunu getirmeye başlar. Gerek Balkan Savaşları'nda gerekse sonrasında Yunanistan, Bulgaristan gibi hükümetlerin uyguladıkları baskı düzeni kendi memleketlerinde azınlık durumuna düşen Türkleri canından bezdirmiştir. İşte bu yılgınlıklar sonunda ve zulümler sonunda 500 bin yıl süren Türk hakimiyeti yavaş yavaş Balkanlarda erimeye başlamıştır.

Mazlum, dizelerin de Rumeli'de sona eren Türk hakimiyetini kabullenemez bir tutumla yukarıdaki dizelerini kaleme almıştır. İlk iki dizede 500 yüzyıllık Türk hakimiyetini vurgulamıştır. Ardından bu eriyişi yani Türk nüfusun azalışını işlemiştir. Türk göçünün bölgedeki hazin sonunu gözler önüne sermek isteyen şair, Batı Trakya Türküne “gitmemesi gerektiğini” öğütlemek istemiş ve bu öğüdünü memleket toprağının ağzından aktardığı *“Gitme Mehmet, Mehmet gitme”⁵⁹⁴* sözleriyle vermiştir.

Rumeli Türk halkının topraklarında gördüğü zulümleri, sınıfsal ayrımları dizelerine taşımayı kendine görev bilen bir şair de İbrahim Onsunoglu'dur. 1995 yılında Aile Birlik Dergisi'nde yayımladığı “Batı Trakya” şiiri hem geçmişteki hem de yazıldığı dönemdeki ırksal sınıflandırmanın, Türkleri yok saymaya yönelik politikaların

⁵⁹³ Sağlam, *age*, s. 147.

⁵⁹⁴ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 147

sonunda kendini göçe atan Batı Trakya Türkünün hikayesidir. Bu hususta Batı Trakya'nın Sesi Dergisi'nde H. Molla Hüseyin'in "Batı Trakya Türklerinin Karşılaştıkları Problemler" başlığı altında kaleme aldığı bir yazı dikkat çekicidir. Çalışmamızda daha önce de bahsettiğimiz gibi azınlık hakları Lozan Antlaşması'nda garanti altına alınmaktadır. Ancak Yunanistan Hükümeti bu hakların garantisini korumamakta diretmiştir. "Buna dayanarak da Molla Hüseyin, Azınlığın problemlerini; Türklerin gayri menkul alımına müsaade edilmemesi, Türklerin arazilerinin istimlak edilmesi, Türkiye çıkışlı üniversite mezunlarının mesleklerini yapmalarının engellenmesi, Türk kuruluşlarının Türk kelimesini kullandığı bahanesiyle kapatılmaya çalışılması, Türkçe eğitimin önüne geçilmek istenmesi sonunda Türkçe ders saatinin düşürülmesi, ayrıca Yunanistan Hükümeti'nin Yunanistan haricinde ikamet edenleri Yunanistan vatandaşlığından çıkarması şeklinde sıralar. Ayrıca Yunanistan'ın uyguladığı bu despot baskılara dayanamayan Türklerin Türkiye'ye göç etmeleriyle Yunanistan'ın muhacirlere iskat belgesi vererek imza almaları sonunda Türkiye'de mecburi ikamete tabi tutulduklarının da altını çizerek anlatırken Yunanistan'a bu ayrımcı ırkçı tavrından vazgeçmesinin de çağrısını yapar."⁵⁹⁵

Onsunoğlu, Molla Hüseyin'in Batı Trakyalı Türklerin sorunları hakkında yazdığı yazısında ele aldığı sorunları ve Yunanistan Hükümeti'nin baskıcı tavrını sade bir dille aşağıdaki dörtlükte özetlemiştir:

"...Baskıların sınıfsalı

Ayrımların ulusalı

Raçizm dışın gıcırtalı

*Kendin göçe attı Trakya"*⁵⁹⁶

Ali Rıza Saraçoğlu ise göç hadisesini ele alırken yüzyıllar öncesine gider. O, Uygurların ünlü Göç Destanını şiirleştirir:

⁵⁹⁵ H. Molla Hüseyin, "Batı Trakya Türklerinin Karşılaştıkları Problemler, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 1, İstanbul 1987, s. 18-19.

⁵⁹⁶ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 159.

“Uygur ilinde “Hulin” gibi,

Bir kutsal dağ vardı:

Halk ona da “Kuthudağ” derdi!

O dağ değil, büyük bir taş parçası idi.

Ancak, türk ilinin muthuluğu

“Kuthudağ” denilen kayada gizliydi!”⁵⁹⁷

Yukarıdaki dörtlükler Türk mitolojisinde kutsallığıyla bilinen “Hulin-kutlu dağ” etrafında Uygurların göçünü anlatan “Göç Destanı’nın” manzumesidir. Türk mitolojisinde dağ gücü ve türeyişi simgelemektedir. Bu nedenle ruhu olduğuna inanılır.

Bayat’ın dağın mitolojik yönü ile ilgili yaptığı “Dağ ve onunla eşleştirilen dağ iyesi yalnız bir doğa kültürünün terkip kısmı olmakla kalmaz, aynı zamanda türeyiş mitinin de özelliklerini yansıtır. Nitekim boyların, soyların ve kabilelerin birer kutsal dağlarının olması, soyun kendi ecdadını dağ ruhuyla birleştirmesi, bu iki mitolojik kategorinin ortak bir külte bağlanmış olduğunu gösterir”⁵⁹⁸ açıklaması Türklerin yaşantılarında dağa yüklenen manevî anlamı izah etmektedir. Bunun yanı sıra Kök Türk yazıtlarında Türk hakanının Ötüken Dağlarında oturduğunu ifade eden sözlerin geçmesi ve Dede Korkut Hikâyelerinde de dağın vatanın merkezi kabul edilmesi durumu Uygurlar tarafından oluşturulan Göç Destanı’nda da görülmektedir.

Göç Destanı’nda Hulin Dağı ya da diğer adıyla Karakurum Dağı, Uygurların güç ve mutluluk kaynağıdır. Saraçoğlu’nun “Ancak, Türk ilinin muthuluğu/ “Kuthudağ” denilen kayada gizliydi”⁵⁹⁹ dizeleri yüzyıllar öncesinden günümüze uzanan dağ kültürünün halk inançlarından biri olduğunu gösterir.

Saraçoğlu, serbest şiir tarzıyla kaleme aldığı şiirinin yedinci dizesinde Uygurların göçüne zemin hazırlayan olaya şöyle giriş yapar:

⁵⁹⁷ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX, Ankara 1997., s. 88.

⁵⁹⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/fuzuli_bayat_turk_mitolojisi_dag_kultu%20(1).pdf, (Erişim tarihi:15.01.2020).

⁵⁹⁹ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX, Ankara 1997., s. 88.

“Bir gün Çin savaşına son vermek için

Uygur hükümdarı karar verdi:

Çinli bir prensesle evlenecekti..

Bunun üzerine,

Çinliler bir şart ileri sürdüler

“Kutludağ” kayasını istediler.”⁶⁰⁰

Saraçoğlu, “Uygurların hükümdarı Buğu Han’dan sonra başa geçen Yü-lun Tigin’in Çinlilerle savaşa son vermek için oğlu Ko-lu Tigin’i bir Çin prensesiyle evlendirmeye karar vermesini ve Çinlilerin prensese karşılık “Hulin Dağı’nı istemesini” yukarıdaki dizelerde kaleme alır. Ancak Saraçoğlu, Yü-lun Tigin’in Çinlilerin şartını kabul ederek kutsal kayayı Çinlilere vermesini de eleştirel bir şekilde kaleme alır:

“Geleneği! Türk geleneğini,

Öncekiler kadar,

İyi bilmeyen hükümdar,

Kayanın verilmesini buyurdu.”⁶⁰¹

Destana göre; Uyguların gücünü aldığı, mutluluk kaynağı kutsal dağ, Çinliler tarafından asit dökülerek parça parça edilmiş ve Çin’e taşınmıştır. O günden sonra da Uygur ülkesinde mutluluk yerini üzüntüye ve yokluğa bırakmıştır. Kutsal dağın gidişine memleketteki bütün kuşların, hayvanların kendi diliyle yas tutmalarını dizelerinde veren şair, 7 gün sonra Ko-lu Tigin ölmesini ve ülkede başlayan kıtlığı ve kuraklığı “Yağmurlar yağmaz oldu/ Gülen yüzler gülmez oldu,/ Çehreler sarardı soldu”⁶⁰² dizeleriyle anlatır.

Ülkede başlayan kuraklık ve kıtlık, Uygurları ülkelerinden göç etmek zorunda bırakmıştır. Saraçoğlu, öz ve duru bir anlatımla kaleme aldığı bu göç hadisesiyle şiirini sonlandırmıştır:

⁶⁰⁰ Sağlam, *age*, s. 88.

⁶⁰¹ Sağlam, *age*, s. 88.

⁶⁰² Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX, Ankara 1997., s. 88.

*“O zaman insanlarla birlikte,
Canlı-cansız her şeyden feryat yükseldi,
Acı acı: “Göç! Göç! diye...
Bu haykırışı bütün Türkler:
Tanrı emri kabul ettiler.
Vurları-yoklarını aldılar.
Yollara koyuldular!
Uzun ve çok ıstıraplı bir göç oldu.”⁶⁰³*

Ali Rıza Saraçoğlu’nun göçün bitmediği Rumeli topraklarından Orta Asya’ya uzanıp yüzyıllar öncesinde Türklerin yaşamında olan göçü kaleme alması; geçmiş ile şu an arasındaki bağı iki Türk halkında ortak unsur olan “göç” üzerinden kurduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda “dağ” imgesiyle bilinçaltında “Batı Trakya’yı kastetmekte olduğu düşüncesindeyiz. Destanın sonunda mutluluk olmayan ülkeyi terk etmek zorunda kalarak mutluluk ve bolluk aramaya giden Uygurlar vasıtasıyla Batı Trakya Türklerinin göçünün de aslında mutlu olamadıkları memleketlerinden göç etmek zorunda kalmalarını anlatmak için “Göç Destanını” şiirselleştirmiş ve “Uygurların “kutsal dağıyla “Batı Trakya’yı imgeleştirmiştir.

Son olarak “*Asırladır bitmeyen göç/Nicedir ateşi sönmeyen göç*”⁶⁰⁴ diyerek Balkan Türkü’nün makus talihini anlatan şairimiz Reşit Salim’de Rumeli Türkü’nün göç ıstırabına değinir:

*“Gelmiş geçmiş nice nesiller
Diye gelmişler; göç var, göç
Yarım asırdır bitmeyen göç
Anadolu içlerine nicedir sürüp gider göç”⁶⁰⁵*

⁶⁰³ Feyyaz Sağlam, *age*, s. 88.

⁶⁰⁴ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 176.

⁶⁰⁵ Sağlam, *age*, s. 176.

Salim'in drtlğndeki son dizesi 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'yla başlayan ve 1912 Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, 1923 Lozan Barış Antlaşması'yla yapılan mübadele ve 1950'lerde, 80'lerde süre gelen gçleri anlatır.

Elbet Balkanların uzun tarihi içerisinde göçmek zorunda kalan sadece Batı Trakya Türkleri olmamıştır. Bulgaristan Türkleri de bazen hükümet emri gereği göç etmek zorunda kalırken kimi zaman da Bulgar baskısından ve savaşlardan kurtulmanın tek çaresi olarak Türkiye'ye gçmeyi mantıklı bulduklarından gçmenlikten nasiplerini alırlar. Öncelikle Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan gçlerin ilkinin 1877-1878 diğer adıyla 93 Harbi olarak da bilinen Osmanlı ve Rusya arasında olan savaş döneminde olduğunu söyleyebiliriz.

“Bilal şimşir, (2017) bu dönemdeki gçlerin Rusya'nın daha önce Osmanlı Devleti'nin Tuna vilayeti olan bölgede kurulan yeni Bulgar Devleti'nin topraklarında bir Slav Bulgar Devleti kurmak istemesi gayesinden yola çıkarak bölgedeki Türklerin yurttan atılmalarını istemesi ve karşı geldikleri takdirde bunu kılıçtan geçirerek yapmaya karar verdikleri neticesinde gerçekleştiğini anlatırken savaşı bir soykırıma dönüştürdüklerini (s.s. 53-58) de bildirir. Ayrıca buna ilaveten şimşir, (2017) yedi ay kadar süren bu savaşta bir milyon kadar Rumeli Türkü'nn yerlerinden yurtlarından atılarak ge zorlandığını (s.s. 53-58) da sözlerine ekler.”⁶⁰⁶

Balkan Savaşlarında da bölgedeki Türklerin, Bulgar zulümlerinden kaçmak üzere anavatana sığındığı görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra bile bölgedeki Türkler Bulgar baskısından kaçarak çareyi anavatana sığınmakta bulmuşlardır. Özellikle altını çizmek gerekirse Kuzey Bulgaristan'da kurulan “Rodna Zaştita” yani yurt koruması adı altında kurulan faşist Bulgar rgtnn bölgedeki Türklerle zulümler etmesi g sürecini hızlandırmıştır. Ancak askerî rejimin yönetimi ele almasıyla 1936 yılına kadar faaliyet gösteren bu örgüte son verilmiştir. 1939-1945 yılları arasında da Bulgaristan'dan g yasaklanınca Türk göçünde azalma gözlemlenmiştir.

“On yıllık süreç sonunda Bulgaristan'ın, 1950'de Türklerden 250.000 kişinin üç ay içinde Türkiye'ye göndermek istediğini açıklaması ve yönetimdeki Vatan

⁶⁰⁶ Bilal şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 2012, s. 53-58.

Cephesi'nin de ağır vergiler alması, Türklere ürünlerinin büyük miktarını devlete vermeleri için baskı yapması, Türk aydınları sebepsizce tutuklaması Türkleri göç etmeye zorlanmıştır.”⁶⁰⁷

Bulgaristan Türk şiirinde özellikle 1950 ve 1980'lerde yapılan göçler çok fazla işlenmiştir. Örneğin; Bulgaristan Türkü'nün 1950'de yaşadığı göç felaketi şair Ömer Osmanov'un dizelerinde ölümsüzleşmiştir. Türkiye'de “Esendoruk” soyadıyla tanınan şair, 1950'de yaşanan göçü Ayşe Ninenin yaşadığı Bulgar zulmü vasıtasıyla anlatır.

Şiirde geçen “*Dokuz yüz ellide göç başladı akın akın*”⁶⁰⁸ dizesi “1950 yılında Bulgaristan Hükümeti'nin 54 bin Türk'e pasaport vereceğini ve Türkiye'ye göndereceğini söylemesi üzerine Bulgaristan'dan Türkiye'ye kitleler halinde başlayan göç hareketini bildirir.” Bu göç sırasında Türkler sınırlarda telef olmuş, sınırı geçmeyi başaranlar yanlarına çok az eşya alabilmişlerdir.⁶⁰⁹ Bu göçler Osmonov'un kaleminden halk şiiri geleneğinin sesiyle anlatılmıştır:

“Kara tren geliyor

Kara duman bürüyor

Kara tren içinde

*Pasaportlar geliyor”*⁶¹⁰

Osmonov'un trenlerle yapılan göçü anlattığı dizelerinin gerçeklikle olan bağıını, “Zehra Kaderli Yapıcı'nın, (2020) “Bulgaristan Göçleri Bağlamında Türk Kadınlarının Göç Anlatıları” adlı çalışmasıyla ve çalışmadaki sözlü derlemeyle kanıtlayabiliriz. Yapıcı çalışmasında 1951 ve 1978 göçlerinin trenle gerçekleştirildiğini ve anlatıcıların yola çıkmadan önce eşyalarını trenlere yüklettiklerini ve tren yolculuğunun onlar için çok zor geçtiğini (s. 327)

⁶⁰⁷ Şimşir, *age*, s. 232.

⁶⁰⁸ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 371.

⁶⁰⁹ <https://www.ulusaltezmerkezi.net/bulgaristan-gocleri-baglaminda-turk-kadinlarinin-goc-anlatilari/309/>(Erişim tarihi: 15.01.2020)

⁶¹⁰ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 371.

bildirmektedir.”⁶¹¹ Yapıcının çalışmasında yer verdiği 1950 göçüyle Türkiye’ye gelen K2 adlı bir anlatıcı hissettiklerini şöyle aktarmıştır:

“Deden, Zifi dayın, Fatme ingen, ben, yanımıza da bir hane verdiler, biz burda ağlaşıyoruz, onlar orda ağlıyor. Dedenle başladık, giriverdik biz ağlamaya, biz nereye gidiyoruz diye, (ağlamaya başladı). O vakte kadar biz, düğüne gider gibi bindik. Kapıkuleye gelince ağladık. O Zifi dayın, bütün artık kapayıverdi kafasını önüne, hiç kaldırmadı kafasını. Bulgar bizi bir yerde indirdi, ordan biz bir şeyler aldık bitirmeye çalışıyoruz Bulgar parasını elimizden. Dedenin de sesi kapandı o arada, zor konuşuyor. Ben dedim dedene, varınca bir ekmek paramız yok bizim, ne harcayacağız biz dedim. Evin bitkisini yapıyoruz marı, dedi, o da ağlıyor, ben de ağlıyorum. Tükendik tükendik, yok. 300 lef paramız kaldı, deden, at bunu dedi, aaa atmam ben bunu dedim, yarın öbür gün, ben uşaklarıma gezmeye giderim, dedim. O parayı ben, bal şişesinin içine naylona koyup kapağın altına koyuverdim. Biniverdi gavurlar, o dayının yakalarını, buralarını, bu kayışının altını arıyorlar. Tozman(te o zaman), ben ne pişman oldum ne pişman oldum, tozman biri bana deyiverse, Zera dön geri diye. Her yerimizi aradılar Gavular(K2/M2).”⁶¹²

Yapıcı’nın çalışmasında yer verdiği K2 adlı anlatıcının yaşadıkları göçmenlerin vatanlarından ayrılmanın üzüntüsü yanında vardıkları yerde onları neyi karşılayacağına dair endişeli düşünceler trene hem ayrılık hem endişe ve gelecek korkusunu çağrıştıran bir anlam vermiştir. Çalışmada yer alan bir başka anlatıcı K16 ise bu endişesini şöyle anlatmıştır:

“Bak bir de gelirken ne düşünüyor insan, ben gelirken hem seviniyorum hem üzülüyorum. Diyorum ki, ya bir şey olursa ben kocamdan ayrılırsam ne olur benim halim, çünkü onun ailesiyle geliyorum, kimsem yok. Kime giderim acaba, kimsem yok. Hatta bizim köyde bir Bulgar kadın vardı Marinka, bana niye gidiyorsun dedi,

⁶¹¹ <https://www.ulusaltezmerkezi.net/bulgaristan-gocleri-baglaminda-turk-kadinlarinin-goc-anlatilari/327/>, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

⁶¹² <https://www.ulusaltezmerkezi.net/bulgaristan-gocleri-baglaminda-turk-kadinlarinin-goc-anlatilari/328/>, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

gitme sen yalnız gidiyorsun oraya, başına bir şey gelirse Bahriden ayrılırsan nereye gideceksin dedi.”⁶¹³

Göçmen anlatılarıyla beraber yorumlarsak Osmonov’un halk şiirinin seslerinden beslendiği yukarıdaki dörtlüklerinde “*Kara tren geliyor*”⁶¹⁴ dizesinde “tren” göçü; “*Kara duman bürüyor*”⁶¹⁵ dizesinde “duman” renginden ötürü karanlık ve karamsarlığı ifade ettiğinden göç etmek zorunda kalan insanların sıkıntılarını, gelecek kaygısını, üzüntüyü ve ayrılığı simgelemektedir

Göçün vurduğu şairlerden biri olan Niyazi Hüseyinov ise 1989 göçünü şiirine taşımıştır. 1989 büyük göçünde anavatana dönen, Türkoloji bölümü mezunu, edebiyat öğretmeni kimliğiyle tanınan şair Hüseyinov “Anavatana Dönüş” şiirinde Bulgaristan’da Türklerin yaşadığı her anın sürgün ve ölümle geçtiğini, ölümün pervasızca kol gezdirdiğini haykırır:

“... Uzun yoldan geldim, bak sakalım ağardı

Bura kuşlarımı tanırım seslerinden...

Ey ulusum benim, görevimizi başardık

*Dönüyoruz Anavatana yüzyılların ötesinden.”*⁶¹⁶

Dörtlüğün ilk dizesi şairin göç yolculuğuna vurgudur. 1989 yılında Bulgaristan Hükümeti’nin tespit ettiği Türkleri mallarına, mülklerine el koyarak zorla göç ettirmesi tarihe büyük göç adıyla geçmiştir. 2 Haziran’dan 22 Ağustos 1989 tarihine kadar geçen süreçte 311.862 Bulgaristan Türkü Türkiye’ye göç etmek zorunda bırakılmıştır. Şair, bu büyük göç ile Anavatana dönüşünü son dizesinde vurgulamıştır.

1984’den beri süren gelen asimile uygulamaları sırasında Bulgaristan Türklerine yapılan işkenceler, zulümler Hüseyinov’un dizelerindedir:

⁶¹³ <https://www.ulusaltezmerkezi.net/bulgaristan-gocleri-baglaminda-turk-kadinlarinin-goc-anlatilari/561/>, (Erişim tarihi: 15.02.2020)

⁶¹⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 371.

⁶¹⁵ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 371.

⁶¹⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 477.

“Dobruca, Gerlova, Rodoplar ayrı birer tarih

*24 saatta 24 saat sürgün, darağacı, zulüm”*⁶¹⁷

Bulgaristan Türk şairlerinden Faik İsmailov’un dizelerinde de geçmişe bir yolculuk görülür. 1995 yılında vefat eden şair “Andızlık Dağlarından Köyüme Kadar” şiirinde geçmiş ile şimdi-şu anı bir arada vermiştir. Geçmiş an ile şimdiki anı şiirinde bütünleştiren şair şiirde; kahramanın köyüne giden yolda ilerlerken 18 sene önce yedi yaşındayken yine aynı yolda Bulgarların zulmüyle göç eden delikanlının geçmişiyile-şu an arasındaki medcezirlerini kaleme almıştır:

*“Bu gece köyüme giden/ Bir yolcuyum Andızlık dağlarında.”*⁶¹⁸ dizeleriyle başlayan şiirinde anını vurgulayan şair, aşağıdaki dizelerde 18 yıl önce kahramanın yaşadığı göçü vermektedir:

“On sekiz yıl önce de geçtim

Bu dağlardan ben!

Yanım sıra gelen yedi yaşım

Bu gece benim

*En sevgili yoldaşım”*⁶¹⁹

İsmailov’un şimdi ile başlayıp geçmişe yolculuğa çıktığı şiirinde geçmişle içinde bulunduğu anı bütünleştirdiği bölüm *“Yanım sıra gelen yedi yaşım/ Bu gece benim/ En sevgili yoldaşım”*⁶²⁰ dizeleridir.

Yukarıdaki dizelerin ardından şair; yedi yaşında gördüklerini, Bulgarların zulümlerini, ailelerini terk etmek zorunda kalan babaları, ağlayan çocukların bitmeyen çilesini sözcüklere dökmüştür:

⁶¹⁷ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 477.

⁶¹⁸ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 384.

⁶¹⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 384.

⁶²⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 384.

“Gidenlerin ardından

Ağlar çocuk, sızlar çocuk

Gidenleri izler çocuk

Düşer düşer kalkar çocuk.

Babaların arasında

Babacığımı arar çocuk....

Bu çocuk sensin yedi yaşım

Tanıdın mı babanı?”⁶²¹

“Gidenlerin ardından/ Ağlar çocuk, sızlar çocuk/ Gidenleri izler çocuk”⁶²² dizeleri kimi Bulgaristan Türkü’nün trenlere binip Türkiye’ye yol alırken kimi göç edemeyen Bulgaristan Türkü’nün göç edenlerin ardından bakışına atıftır. Yapıcı’nın çalışmasında “K5 adlı anlatıcının “bir saat sonra trenin bir yerde durduğunu ve trenin Türkiye’ye gittiğini bilen Türklerin “bizi de bırakmayın, bizi de bırakmayın” diye seslendiklerini, onların çaresizliklerini anlatması İsmailov’un dizelerini açıklamaktadır.⁶²³

“Babacığımı arar çocuk”⁶²⁴ dizesi de ardında çocuğunu bırakarak göç etmek zorunda kalan anne ve baba ile ailesiz bırakılan çocuklara bir atıftır. Bu dize, göçler sırasında Bulgaristan Hükümeti’nin aniden yaptığı baskınlar ve göç etmeye zorlama sonunda çocuklarını ardında bırakmak zorunda kalan ailelerin ve ailelerinin ardından gidemeyen çocukların sesidir. Yapıcı’nın çalışmasında yer verdiği K2 adlı anlatıcı, anneannesinin anne ve babasının 1936 yılında aniden göç ettirildiği, çocuğun (anneannenin) o sırada başka bir köyde düğünde olduğundan ailesinin göçünden haberi olmadığını anlatmıştır.”⁶²⁵ K2 adlı kullanıcının anlattıkları İsmailov’un

⁶²¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 385.

⁶²² Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 385.

⁶²³ <https://www.ulusaltezmerkezi.net/bulgaristan-gocleri-baglaminda-turk-kadinlarinin-goc-anlatilari/313/>, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

⁶²⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 385.

⁶²⁵ <https://www.ulusaltezmerkezi.net/bulgaristan-gocleri-baglaminda-turk-kadinlarinin-goc-anlatilari/236/>, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

dizelerini anlamamıza olanak sağlamış ve dizelerin göç olayının gerçeklik boyutu ile olan ilişkisinin güçlendirmiştir.

1989 Büyük göçüyle sınır dışı edilerek Türkiye'ye göç eden şair Nevzat Yakubov'un dizelerinden de 89 göçünün dramını okuyabiliyoruz. Yakubov'un, 89 göçünü işlediği "Göçmen" şiiri hatıralarını, geçmişini geride bırakan göçmenin geçmişe duyduğu özlem ile özgürlüğe kavuşmasıyla duyduğu heyecanın bir hercümercidir:

"Yepyeni bir kırmızı pasport

Anılarla yüklü bir iki

Valiz

Ve gümrüksüz

Gardiyansız

Ardına dek açık

Cömert kapılar

*Merhaba Özgürlük"*⁶²⁶

"Göçü" son dizesinde özgürlüğe kavuşmak olarak tanımlayan şair, 1984'de başlayan asimilasyona karşı duruşunu ve bundan kurtuluşunu yine aynı dizede anlatmak istemiştir. "Çünkü Bulgaristan Hükümeti, 1984 yılında Türklere zorla Bulgarca isim verme uygulaması başlatmıştır. Adları zorla değiştirilen Bulgaristan Türkleri, 1989 yılında "Türklüğümüzden asla vazgeçmeyiz, Bulgar isimlerini almayız" diye direniş başlatınca Bulgaristan Hükümeti Türklere zorunlu göçü uygulamıştır. 2 Haziran 1989'da bölgedeki Türkleri, mallarını, mülklerini, sosyal haklarını, eşlerini ve çocuklarını terk etmeye zorlayarak sınır dışı etmiştir."⁶²⁷

İsmailov, "*Ardına dek açık/ Cömert kapılar*"⁶²⁸ dizesinde Bulgaristan Hükümeti'nin zorunlu göçünü de öz bir anlatımla vermiştir.

⁶²⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 431.

⁶²⁷ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 2012, s. 439-441.

⁶²⁸ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 431

Deliorman'ın Razgrat şehrine bağlı Torlak köyünde doğan şair Ahmet Şerifov da 1989 zorunlu göçüyle ana vatana kavuşan şairlerdendir. Şairin Türkiye'ye kavuşmasını anlatan "Süleymaniye'de Secde" şiiri aynı zamanda göçün çilekeş gerçekliğini de kanıtlamaktadır.

"Kaybedilmiş topraklardan geliyorum, İstanbul'um:

Kucaklaşmak, birleşmek, toprağına karışmak için.

Yıllardır sana doğru bir hasret yolcusuyum:

*Utanç trenleriyle geldim, elimde bir bavul!"*⁶²⁹

"Bu yaşta bu başta bilerek/ Göçmen olmanın ateş gömleğini giyiyorum"⁶³⁰ diyen Şerifov, dörtlüğün ilk dizesinde bir zamanlar Osmanlı'nın elinde olan Rumeli topraklarının 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra elden çıkmasını, Türklerin son bulan hakimiyetini ifade etmektedir. İçindeki anavatan hasretini üçüncü dizeyle anlatan şair, son dizede kullandığı "tren" metaforu ile hem gerçek anlamda trenle yolculuğu ifade etmekte hem de ayrılığı, Bulgaristan Hükümetinin Türklere yaptığı zulümleri, insanların istasyonlara yığılmasını anlatmaktadır. Zaten tren metaforunun önüne getirdiği "Utanç" nitelemesi Bulgaristan Türklerinin göç sırasında yaşadıklarının, çektiği sıkıntıların bir betimlemesidir.

1989 zorunlu göçüyle göçenlerin tersine 1968 Göç Antlaşması'nı fırsat bilerek kendi isteğiyle Türkiye'ye göç eden şair Nazmi Nuriev "Kanlı Aralık Destanı" şiirinde Şimşir'in(2012) aktardığı üzere 1984 Aralık ayında Bulgaristan Hükümeti'nin zorla uyguladığı Türkçe isimleri Bulgarca isimlerle değiştirmesini, Türkçe yayınları kaldırmasını, Türk müziğinin dinlenmesini, geleneksel Türk kıyafetlerinin giyilmesini, Türk örf ve adetlerinin yerine getirilmesini, Türk millî ve dinî günlerin kutlanmasını, Türk ölüleri ayrı Türk mezarlarına gömülmesini yasakladığı"⁶³¹(s.s. 388) asimile çalışmaları sırasında Türklerin uğradığı zulüm ve soykırımı ve bu

⁶²⁹ Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, "Bulgaristan Türkleri Şiiri", *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 466.

⁶³⁰ Hayriye Süleymanoğlu Yenisey, "Bulgaristan Türkleri Şiiri", *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 466.

⁶³¹ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 2012, s. 439-441.

zulümler sırasında evlerinden kaçmak zorunda kalan Türklerin perişan hâlini “Havva Teyze nezdinde tasvir etmiştir:

*“70’lik Havva Teyze de kırdan bayırda
Hasta halde o da kaçabilmiş evinden
Tee orada. Dişlik dere yamaçlarında
Çalılıklar içinde yatıyor
yatıyor mecalisizce
yatıyor gizlice
içinde bir ses:*

“Sakın bulgara söylemesin kimse”⁶³²

Bulgaristan Türkleri bu soykırımlara karşı direnişlerini sürdürmüşlerdir. Türkler umutsuz geçen günlerini direniş ile umuda dönüştürmüşlerdir. “Bir İnsan Bir Sevgi Eder” şiirinin dizelerinde “*Acı nice dir dirence dönüşür büyüyen karanlıkta*” diyen şair Hilmi Haşal, halkının direnişe dönüşen acısını, umudunu kaleme almıştır. 1973 yılında Türkiye’ye göç eden şairin dizelerinde memleketinin acı gerçeği toprağın bağrında kök salmıştır. O, Bulgar’ın bu fütursuzluğuna karşı koymaya hazırdır:

“O topraklar, o dağlar taşlar neden suskun

Kaç yüzyıldır taşımış, tanımış ayak izlerimizi

Analarımızın atalarımızın yaraya bastığı tütün

Kaç yüzyıldır tutmuş kökünde gizlerini

Anlatacağım, önce ırmaklar uyanacak sularıyla”⁶³³

“O, Yürekler Göçer Önce”⁶³⁴ derken doğduğu topraklardan baskıdan ötürü kaçma arzusunu saklamamıştır. Bu nedenle insan ayrılığın iki yakasından birini seçer. O iki yakanın biri doğduğu yaşadığı topraklar diğer yaka ise anavatanıdır. Memleketinde zulüm gören halk, özgürlüğün olduğu anavatanına usul usul yol almıştır. Şairin,

⁶³² Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, “Bulgaristan Türkleri Şiiri”, *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 534.

⁶³³ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, “Bulgaristan Türkleri Şiiri”, *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 571.

⁶³⁴ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 571.

“Uzak olmayan yerlerden geldik,/ Hava aynı, güneş ve gece aynı”⁶³⁵ dizeleri anavatan Türkiye ile olan yakınlığın ifadesidir.

Şiirinde “Bölünüp parçalandık acılı sınırlarda/ Hiç suçumuz yokken düşlerimiz kan/ köpük”⁶³⁶ dizeleri yukarıda da bahsettiğimiz üzere ana yurttan ayrılan göçmenlerin evleri, köyleri, akrabalarını arkada bırakmanın, ailelerin parçalanışının öyküsüdür.

Bir dizesinde “Rodop Göçmeniyim; alnımda o dağların güneşiyle geldim”⁶³⁷ diyen şair “adına “Rodop Göçmeni Destanı” verdiği uzun şiiriyle göçmenliği, vatanın merkezi olan memleket dağları ile özdeşleştirmiştir.

“...Rodop göçmeniyim; alnımda o dağların güneşiyle geldim

Sordular/ sorarlar neden bırakıp geldiğimi acıyla

Arda'nın sarp kıyılarını, gölgeli sularını

Dedelerimin ayak izlerini yamaçlarda, ak patikalarda”⁶³⁸

Şair, dörtlüklerinde “İnsanlar yokken sınırlar da yokmuş tel örgü ve mayınlar da/ Diller ve dinler ölümcül ayrılık olmamış başlangıçta ve sonra”⁶³⁹ dizelerinde Bulgaristan’da yapılan dil, din, ırk ayrımına dikkat çekmiştir.

Makedonya Türk şiirinde ise Rumeli Türk halkının göç kaderini ele alan şiir mevsimi şair Abdülfettah Rauf ile başlamıştır. 1914- 1940 yılları arasında edebiyat sahasında aktif olan şairin şiirinde İkinci Dünya Savaşı’nın izlerine rastlamaktayız.

Makedonyalı Türkler İkinci Dünya Savaşı yıllarında Bulgar ve Arnavut zulümlerine karşı direnmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca sonrasında devam eden olumsuz olaylar ve Arnavutların devam eden baskıları Makedonya Türklerini göçe zorlamıştır. “1945 yılında kurulan Yeni Yugoslavya rejimi tarafından önce dinî liderlikle suçlanarak sonrasında da Yücel teşkilatından olduğu bahanesiyle hapse atılan ve 1 yıl Bosna-

⁶³⁵ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 571.

⁶³⁶ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 570-571.

⁶³⁷ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 574.

⁶³⁸ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, “Bulgaristan Türkleri Şiiri”, *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 574.

⁶³⁹ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 574.

Hersek'teki Doboy'a taş kırmaya gönderilen şairin"⁶⁴⁰ dizelerinde sürgünlüğün ve kendi halkının da vatanından sürülüşünün acı sesi yankılanır:

"beni bir zulmi musa-leh kovuyor yurdumdan

*Ona karşı komaya güç bana yok yandım ben"*⁶⁴¹

Abdul Fettah Rauf'un dizelerinde Balkan Savaşlarında, Birinci Dünya Savaşı'nda sürülen, Bulgarlar tarafından zulme uğrayan Makedonya Türklerinin hali vaziyeti okunmaktadır. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgarlar ve Sırpların zulümleri Makedonya Türklerinin göç etme sebebidir.

"Birinci Balkan Savaşı sırasında Türkler mültecilerin toplanma merkezi olan Selanik, Edirne ve Arnavutluk'a sığınmışlardır. Srumnitsa ve Radovišta'daki Müslümanların Selanik'e doğru göç ettiği sırada Bulgar askerlerinin onlara yetişmesi üzerine göçün yönünü değiştirdiklerini ve Kostorino'ya vardıklarında yerli Bulgarların saldırılarına uğramaları göç sırasında yapılan katliamlara bir örnektir. Çünkü bu saldırı sırasında 700- 800 kişi katledilmiş, 400 kişi de soğuk ve açlıktan ölmüştür."⁶⁴²

"Makedonya Türk köylülerinden biri olan İbrahim Paşalı'nın anlattıkları da Birinci Dünya Savaşı'nda dahi süren Sırp ve Bulgarların Türklere zulümlerini kanıtlamaktadır. Paşalı, "savaş sırasında köyü ele geçiren Sırlara bir gece Bulgarların baskın yaptığını ve askerleri kılıçtan geçirdiklerini anlattıktan sonra Bulgarların bu katliamı Türklerin yaptığına dair yalan haber yaymaları üzerine Udova, Kaliskova ve Kalıkova" köylerindeki Türkleri, Sırpların bıçaktan geçirecek söylentisinin çıkması üzerine bu 3 köyün halkının çareyi göç etmekte bulduğunu söylemiştir."⁶⁴³

Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan İkinci Dünya Savaşı da benzer sahnelerle tarihe girmiştir. İkinci Dünya Savaşı çıktığında Almanya'nın saldırılarına uğrayan Makedonya köylerinde ekili dikili alanların yakılması köylerdeki Türkleri kıtlıkla savaşmak zorunda bırakmıştır. Hatta bazı Türk

⁶⁴⁰ Engüllü, *age*, s. 139.

⁶⁴¹ Engüllü, *age*, s. 140.

⁶⁴² McCarthy, *age*, s. 177.

⁶⁴³ Ağanoğlu, *age*, s. 84.

köylerinde bir evde 3 ailenin yaşadığına bile rastlanmıştır. Kolektif üretime geçilmesiyle Türklerin hayvanlarına el koyulması, keçi beslemenin, kadınların örtünmesi, dinî bayramların yasaklanması sonunda aidiyet problemi yaşayan Makedonya Türkleri çareyi Türkiye'ye göç etmekte bulmuştur.

“85 yaşındaki Cevahir Güler, Makedonya'dan göçmeden önce “Bulgarların Türklerin mallarına el koyduklarını, yaptıkları eziyetleri “Yabancıardan çok baskı gördüklerini, özellikle Bulgarların çok zulmettiklerini, hayvanlarına el koyduklarını, keçileri yasaklayıp, ormanlara zarar verdiklerini” anlatan olayları, Rauf'un ilk beyitteki dizelerini açıklığa kavuşturmuştur.”⁶⁴⁴

Abdulfettah Rauf'un yukarıdaki iki beytini yukarıda anlatılanlar ışığında tahlil ettiğimizde beyitlerde Makedonya Türkünün göç kaderinin kin duygusu ile harmanlanmış dramatik sesi vardır. Özellikle beytin ilk dizesinde “zulmi musa-leh” tanımıyla Bulgarları kastettiği aşıkardır ve bu tamlamada Makedonya Türkü'nün göçüne sebebiyet verenlere kızgınlığı, tamlamanın ses akışında da hissedilmektedir.

İkinci beyitte ise yine yukarıda anlattıklarımız ışığında gerek Bulgarların saldırıları gerekse ekonomik alandaki sıkıntılar sebebiyle göç eden Makedonya Türklerinin dramatik sesi duyulur:

*“Sürülür öz vatanından sürünür yurttaşlar
Meskenetle aşağı doğru eğilmiş başlar.”*⁶⁴⁵

Abdulfettah Rauf'dan sonra 1950'li kuşağında ses getiren şair Necati Zekeriya “Bu Kentte Bir Gökyüzü Dokudum Sevgiden” şiirinin bir dizesinde toprağından göç eden halkını şöyle anlatır:

*“...Bu kentte ben varım, benim dostlarım,
Düşmanlarım benim
Bu kentin istasyonunda dökülen yaşlardan ağaçlar
Yükselecek göğe”*⁶⁴⁶

⁶⁴⁴ https://www.academia.edu/37004074/Makedonyadan_T%C3%BCrkiyeye_Kitleselel_T%C3%BCrk_G%C3%B6%C3%A7leri_ve_S%C3%B6zl%C3%BC_Tarih_Denemesi_Mass_Turkish_Migrations_from_Macedonia_to_Turkey_and_an_Oral_History_Essay, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

⁶⁴⁵ Engüllü, *age*, s. 140.

“1928 yılında Üsküp’te doğan Zekeriya ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra İkinci Dünya Savaşı yıllarında öğrenimine ara vermek zorunda kalmıştır. Savaş yıllarında geçirdiği günler onun yazınında da yer almıştır. Şairin 1950 yılında “Şiirler” adıyla yayınladığı ilk şiir kitabındaki şiirler on iki yaşında savaşı, kurtuluşu ve savaştan sonraki yeni hayata adaptasyonunu, ümidi içermektedir.”⁶⁴⁷ Bu şiirler bir anlamda şairin yaşam öyküsüdür.

Zekeriya, yukarıdaki dizelerinde Bulgar ve Sırp çetelerinden kaçan Türklerin kendilerini tren vagonlarına atmalarına usul usul değinmiştir. “Demir yolu İstanbul’u Avrupa’ya bağlaması açısından avantajlı olduğundan zulümden kaçan halk kendini istasyonlara atmaktan başka çare bulamamıştır. Bu nedenle yaşanan yığılma sonunda “Filibe’de 15.000, Çorlu’da 20.000 kişi soğuk kışta beklemek zorunda kalmışlardır. Bunlardan bir bölümü de istasyonlarda donarak ölmüşlerdir.”⁶⁴⁸

Zekeriya’nın gözlemlerini dizelerine aktarmasıyla ortaya çıkan “*Bu kentin istasyonunda dökülen yaşlardan ağaçlar/ Yüksелеcek göğе*”⁶⁴⁹ dizeleri Rumeli göçmeninin göz yaşları içinde memleketinden ayrılma halini tasvir etmiştir. Ayrıca şair bir taraftan bu tasvirin içine “kurtuluş” kavramını da eklemiştir. Şairin “yaşlardan ağaçların oluşup göğе yükseleceğini beklemesi; içsel yolculuğundaki kurtuluşun ve özgürlüğün eski Türk inanışından beslendiğini gösterir. O, kutsallığı ve gökyüzüne yakınlığıyla bilinen “ağaç” ve “Tanrı” makamının simgesi gökyüzü ile “kurtuluşu” örtük bir manayla anlatmıştır. Bunun sonunda da yukarıdaki dizeler ortaya çıkmıştır.

Makedonya Türklerinin göçünü ele alan 1950 kuşağının diğer bir şairi İlhami Emin “Terkedilmiş Olan Yörük Köpeklerinin Türküsü” adını verdiği şiirinde hem geçmişin hem yaşadığı dönemin göç kaderini birlikte ele alır:

⁶⁴⁶ Engüllü, *age*, s. 179.

⁶⁴⁷ file:///C:/Users/casper/Downloads/2011-BAL-TAM-14.pdf, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

⁶⁴⁸ Ağanoğlu, *age*, s. 162-163.

⁶⁴⁹ Engüllü, *age*, s. 179.

“Kaldık elliden çok köy köpeği sahihsiz hem de gereksiz

Evlerde kilit ocaklar dumansız pencerelerde yeller

Açlığımız bir yana köpek uzun süre yaşar ekmeksiz

Ancak bize en ağır düşen yok olan bizi okşayan eller

Şimdi aradığımız yollar kapalı pencereler açılmaz

Sahiplerimizden tek kalan onların çarık izleri”⁶⁵⁰

Sahipsiz kalan köpeklerin sahiplerinin ardından yaktıkları bu ağıt dolaylı da olsa evlerini barklarını bırakan köy ahalisinin göç gerçeğini gözler önüne serer. İlhami Emin, bu şiiriyle biz okuyucuyu hem Balkan Savaşlarında hem de 1950’li yıllarda da göç etmek zorunda kalan halkının acı tarihine yolculuğa çıkarıyor. Emin’in bu tarihî gerçekliğe dayanarak kaleme aldığı şiirine Balkan Savaşları döneminde Anadolu’ya göç eden Mustafa Erşen’in göçü anlattığı güncesiyle de dayanaklandırma yapmak istiyoruz. Erşen’in torunu Mustafa Türker Arşen’e de miras kalan bu defterde dede Arşen göçü şöyle anlatmaktadır:

“Anam Hatice ile babam Ömer arabaya yorgan, minder, kıyafet, üç beş torba bulgur, un koydular ve para, altın ne varsa eşyalar arasına birkaç yere sakladılar. Babam tüfeğini aldı. Kardeşlerim hepimiz eşyaların üstüne oturup yerleştik. Etrafımızda pek çok aile bizim gibi yapıyordu. Yollar çamurluydu. Halk can derdine düşmüştü. Şehirden çıkıp ana yola ilerlerken mezarlık civarından geçerken babam ölmüşlerine dualar okudu. Silahlı olanlar havaya kahırdan ateş etti. Babam da tüfeğini bir el ateşledi”⁶⁵¹

Mustafa Erşen’in güncesinde her şeylerini alıp gitmeleri, Emin’in yazınında duru ve öz bir şekilde kaleme alınmış ve “*Şimdi aradığımız yollar kapalı pencereler açılmaz/ sahiplerimizden tek kalan onların çarık izleri”⁶⁵²* dizelerini teşkil etmiştir.

⁶⁵⁰ Engüllü, *age*, s. 213.

⁶⁵¹ <https://www.atlasdergisi.com/kesfet/kultur/balkan-savaslari-makedonyadan-anadoluya-goc.html>, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

⁶⁵² Engüllü, *age*, s. 213.

İlhami Emin'in dizelerinden okuduğumuz göç, Balkan Savaşlarından uzun yıllar geçmesine rağmen devam etmiştir. Bu sürgün hayatıyla ilgili Bilgiseven; Makedonya'da ikinci göçün 1924 sıralarında başladığını yazmaktadır. Ona göre; ikinci göç, farklı etnik gruplara hak tanımayan Sır-Hırvat-Sloven Krallığı'ndan Türklerin kaçıışı şeklinde ortaya çıkmış, bu insanlar Türkiye'yi bir melce olarak görmüşlerdir. Bilgiseven üçüncü göçün ise 1936-37 (1939) "dünya ekonomi bunalımının" durumlarını sarstığı Yugoslavya- Makedonya Türklerinin, yeni imkanlar bulmak üzere Türkiye'ye gitme arzuları ile ortaya çıktığını belirtmektedir."⁶⁵³ Bu bilgiler ışığında Zekeriya ve Emin'in şiirlerinde göçün geçmişten gelen ve günümüze yayılan sesini duyabiliriz.

Makedonya'da 1970'li yıllarda göç temasını işleyen bir şair daha ortaya çıkar. "Üsküp Radyosu Türkçe yayınları kültür-sanat programları için yazdığı eleştiri yazılarıyla tanınan Avni Engüllü de halkının sesi olmayı başardığı şiirinde göçü ele alır. "Kopukluğu Yaşamak" şiiri yurdundan sürülen insancıkların sesi olmuştur:

"Sallanan eller

Acı acı yürekler

Karşıda diüdüğüünün sesi yücelere yükselen

Sisli sisli görünüyor anılarda

*Kara kara tren bekler"*⁶⁵⁴

Engüllü de birçok Rumeli Türk şairi gibi göçü göçmenin yoğunlukla kullandığı "tren" vasıtasıyla kaleme almıştır. Türk edebiyatında ayrılığın, göçün, hasretin, karamsarlığın simgesi olan "Tren" yine şiirdeki yerini ve anlamını korumuştur.

Şairin "Tren" için sisli sisli görünüyor anılarda"⁶⁵⁵ sözü hatırlamak istemediği günleri, "Kara" vurgusu hem somut anlamda görünüşünden ötürü bir betimleme hem de soyut manada üzüntü ve kederin yoğun bir şekilde vurgusu, göç durumunun

⁶⁵³ file:///C:/Users/casper/Downloads/acarindex-1423873288%20(1).pdf, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

⁶⁵⁴ Avni Engüllü, "Kopukluğu Yaşamak", *Sesler*, , Sayı: 190, Üsküp 1984, s. 17.

⁶⁵⁵ Engüllü, age, s. 17.

ayrıntılı tasviridir. Aşağıdaki dizelerinde de şairin trenle göçü anlatmak istediğini görüyoruz:

“Gönül der ki beklemesine beklesin

Kötü olan

Şu göç denen yaraya

Bir parçacık o daha

Acı gibi bir şey ekler”⁶⁵⁶

Avni Engüllü ile birlikte 70 kuşağının başka bir temsilcisi olan ve “Yazılan bir şiirin gerçek sesini, ancak okurlar yaşar ve değerlendirebilir. Hele hele yayımlanmış bir şiirin gerçek şiir sesi kendi varlığını yansıtıyorsa, estetik sanat değerleriyle bunu ufuklara taşıyabiliyorsa, ne mutlu bize”⁶⁵⁷ diyerek biz okuyucunun sesine kulak veren şair Fahri Ali, göç olgusunu “Kayadan Kopmadı” adlı şiirinde terk edilip gidilen köyler vasıtasıyla anlatır. Ali, göç temasını “Ozan Suat’ın manzum anlatımıyla işlemiştir.

“Pımarlıdan çıktık yaya dedi ozan suat

Pımarlıdan geçip alikoça vardık

Kocaalide su yudumladık sigara da tüttürdük

Bir güzel dilim, dilim dilim yarına kalan

Elimde tütünüm, tütüncülük

Hayvancılıkla meşgulüm hey koca Yusuf”⁶⁵⁸

Yukarıda yer alan birinci ve son dizeler “Hayvancılıkla meşgulüm hey koca Yusuf” dizeleri manzum öykü anlatımının bir göstergesidir. Aşağıdaki dizelerde de köylerin terk edilmiş olarak tasvirinde göç olgusunun hissettirildiği aşıkardır:

⁶⁵⁶ Engüllü, *age*, s. 17.

⁶⁵⁷ Fahri Ali, “Güldin “le Öze Varmak”, *Sesler*, , Sayı: 300, Üsküp 1995, s. 25.

⁶⁵⁸ Fahri Ali, “Kayadan Kopmadı”, *Sesler*, Sayı: 256-257, Üsküp 1991, s. 18.

“Adımlar zor gelmez bu koca tepelerde

Ağırlık gelir kırk yıllık içinden

Bırakılmış terkedilmiş köylerden

Bir de köpek havlamaları sezmiyoruz şimdi

Onlar da bu köylerde yaşamayı tercih etmiyor artık”⁶⁵⁹

Özellikle üçüncü ve dördüncü dizeler Doğu Makedonya’da yaşanan huzursuzluğun insanları hatta hayvanları bile göçe sürüklediğine bir göndermedir. 1948 doğumlu şair hem yıllar öncesini hem yaşadığı dönemi dizelerine taşıyarak aslında geçmiş ve anını şiirinde sentezlemiş ve bir kompozisyon oluşturmuştur. Bu dizeler bir yandan İkinci Balkan Savaşlarında yaşanan göçleri bir yandan İkinci Dünya Savaşı’nda ve 1950’lerde yaşanan göçleri hatırlatır.

“İkinci Dünya Savaşı sonrasında da Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti’nde devam eden baskılar 1950-1967 yılları arasında 175.392; Yugoslavya’nın dağılmasıyla ortaya çıkan Bosna-Hersek’in 1992’de bağımsızlığını ilan etmesiyle Sırpların katliamlarına maruz kalan 20.000 Türkü ve 1999’da Yugoslavya’nın Kosova’yı işgali ve 2001 yılının Mart-Nisan aylarında Makedonya ordusunun Makedonya’nın bazı yerlerinde Arnavutlara karşı düzenlediği askerî hareketler Türkleri göçe itmiştir.”⁶⁶⁰

Yugoslavya Çağdaş Türk şiirinde 1950 kuşağının önemli şahsiyetlerinden Naim Şaban da göçü tren ile özdeşleştiren şairlerimizdendir:

“Çok acı çalıyorsun düdük

Sallanmaz olur,

Kalabalığın mendilleri”⁶⁶¹

Şaban’ın yukarıdaki dizeleri “göçlerin” yaşamında bıraktığı izleri taşımaktadır. Daha 28 yaşında vefat eden şairin 50. ölüm yıl dönümünde yeğeni Güner Şaban’ın şair için söyledikleri göçün şair üzerindeki etkisinin izah etmektedir. Güner Şaban’ın şair için

⁶⁵⁹ Ali, *age*, s. 18

⁶⁶⁰ Ağanoğlu, *age*, s.328-332.

⁶⁶¹ Engüllü, *age*, s. 363.

“haksızlığa her zaman karşı gelen, insanlığa yakışmayan davranışları içine sığdıramadığını, özellikle aileleri, arkadaşlıkları bölen göçün kendisinde büyük bir üzüntü ve hayal kırıklığı yarattığını”⁶⁶² ifade eden sözleri Naim Şaban’ın dizelerinde de görmekteyiz. Özellikle şairin “Çok acı çalıyorsun düdük”⁶⁶³ dizesi ayrılığın, hüznün sesini okuyucuya iletmekte ve kendisinde uyandırdığı derin hüznü vermektedir.

Ayrıca şiirde geçen şu dizeler ailelerin parçalanmasının hüznünü derinden hisseden bir şair portresi çizmektedir:

“Şimdi hicran bulut

Sarmadadır kalpleri.

Hoşça kal anacığım,

Görüşmek üzere yavrularım

Önümüzdeki hasretlik günleri.

*Selamlar hepsine, unutmayın...”*⁶⁶⁴

Şairin şiirinde “hicran bulutu” tamlamasıyla kurduğu alışılmamış bağdaştırma üzüntünün, hüznün timsalidir.

Vefki Hasan ise Rıza Mollov’a yazdığı “Yanan Yürekler” şiirinde Bulgarların bölgedeki despot saldırgan tavırları sonunda Türk halkının hazin geçmişini, topraklarından sürülüşünü, üzerine çöken Bulgar mezalimini ve ağlayışlarını kaleme almıştır:

“...Tüm Türklerin evinden barkından olup sürüldüğünü

Belene sürgün kamplarına kulak verdiğini

İnlemeyen inletilemeyen Türklük sesini dinlediğini

*Gözyaşı döküp ağıt yaktığını soldurulan çiçeklerimize”*⁶⁶⁵

⁶⁶² <https://www.kosovahaber.net/?page=2,11,6422>, (Erişim tarihi: 04.04.2020)

⁶⁶³ Engüllü, *age*, s.363.

⁶⁶⁴ Engüllü, *age*, s. 363.

Fakat şair göçe, doğduğu toprakları terk edip gitmeye karşıdır. O, “Bir Göç Ki” şiirinde “Çözümün buluruz elbirliğiyle/ Göçü kafamızdan atıp hele bir silsek”⁶⁶⁶ diye seslenmiştir.

1970’lerde şiir çalışmalarıyla Çağdaş Kosova Türk şiirini ilerilere taşıyan şairlerden biri olarak “1991 senesinin Ocak ayında Prizren’den “Göç Bizim Hasret Bizim”⁶⁶⁷ diye seslenen şair Zeynel Beksaç da “Rumeli’de Bağbozumu” adını verdiği şiirinde yollara düşen insanının ardından kalemiyle yas tutar. Bağbozumu zamanı üzümlerin toplanıp yapraklarının dökülmeye başladığı zamanlarda olduğu gibi göç onun dizelerinde yaprak yaprak yollara dökülen insanların yazgısıdır.

“Düştük yollara

Asfalt yerine yüreğimizi döşeyerek

Göç bizim hasret bizim

Bir söğüt dalı gibi soyulan

Ömür bizimdi”⁶⁶⁸

Zeynel’in kaleminde modernizm ile gelenek bir arada yaşamaktadır. O, Modern şiirde geleneksel Türk inancını felsefî bir söyleyişle harmanlamıştır. “*Bir söğüt dalı gibi soyulan/ Ömür bizimdi*”⁶⁶⁹ dizelerinde eski Türk inancında kutsallığı ile bilinen “Söğüt Ağacını” günümüze taşımaktadır. Mitolojide söğüt ağacı huzuru ve iyi geleceği simgelemektedir. Beksaç, Ömrünü “bir söğüt dalına benzeterek” ömrünün iyi gelecek huzur beklentisiyle geçtiğini vurgulamaktadır.

Şiirinde “göçü, “Gurbet yazgımız” diyerek anlatan şair, göç edenlerin ardından gelen bekleyişi şöyle yorumlamıştır:

⁶⁶⁵ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I., Ankara 1989, s. 82.

⁶⁶⁶ Hafız, *age*, s. 89.

⁶⁶⁷ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim*, Prizren 1997, s. 49.

⁶⁶⁸ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim*, Prizren 1997, s. 49.

⁶⁶⁹ Beksaç, *age*, s. 49.

“Rumeli’de bağbozumu şimdi

Kırlangıçlar telaşlı

Eski nallar yol gözlüyor

Yüreklerde kavalın içli sesi

Fırtına koptu kopacak”⁶⁷⁰

Beksaç, “*Eski nallar yol gözlüyor/ Yüreklerde kavalın içli sesi*”⁶⁷¹ dizelerinde bu süren bekleyişi ve beraberinde gelen hüznü vermiştir. Kavalın çıkardığı yanık tınıyla göçmenin ve göçenlerin ardında kalanların içinde hissettiği hüznü bir araya getirerek zarif bir kompozisyon oluşturan şair, şiirini bir kez daha geleneğin sesiyle tasarlamıştır.

1980 kuşağından olan ve Şubat 2018’de kaybettiğimiz şair Fikri Şişko da komşuları göç ederken onların ardından bakakalanlardandır. Göçün çilesini “Acı Göçler” adını verdiği şiirinde anlatan şair, göç edenlerin ardından duygularını kağıda şöyle dökmüştür:

“Ramazan gecelerine beraber sevindiğimiz,

Kış gecelerinde derin saatlere dek,

Sıca odada tağar yanında,

Merhaba ettiğimiz muhabbete oturduğumuz komşular

Gitti”⁶⁷²

Göç eden yakınlarının ardından hayal kırıklıklarını dile getiren şair göçenleri unutmayacağını ise şöyle anlatmıştır:

“O yollar

O yıllar

Konuşmasa,

Biz konuşacağız, anlatacağız soranlara,

Varsınız”⁶⁷³

⁶⁷⁰ Beksaç, *age*, s. 49.

⁶⁷¹ Beksaç, *age*, s. 49.

⁶⁷² Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I., Ankara 1989, s. 204.

II. Beyazıt'ın Dobruca'da hakimiyet kurması ve 1783'te Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasıyla Dobruca'ya göç eden Romanya Tatar Türklerinin de göçün getirdiği memleket hasretini dizelerine taşıdıkları görülür. 1900 yıllarda göçü işleyerek bu temayı Romanya Türk şiirine taşıyan şair Mehmet Niyazi'dir. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'na tanık olan şair Mehmet Niyazi ataları Kırım'dan gelen bir Dobruca Türkü'dür. "Dobruca'dan Size Selam Getirdim" adını verdiği şiirinde göçmenliğin çektiği memleket hasretini kağıda döker:

*"...Biz de Kırım çocukları, halkıyız...
Kısa bir zaman önce ayrılmışız Kırım'dan,
Dayanamıyoruz döneceğiz artık siz
Kurtarınız! Anlaşılsın bir vatan!
"Kardeşleri, olduğumuz gerçekten
Birleşmiş, biz ölsek de ölmesin!
"Tatar namı" işidilsin yüksekden!
Şimdiden sonra düşman bizi bölmesin!"⁶⁷⁴*

Mehmet Niyazi ilk dizelerde bir Kırım göçmeni olduğunu anlatır. Bu dizeler aynı zamanda şairin yaşam öyküsünü yazınına not düştüğünü gösterir. Diğer yandan "Dayanamıyoruz döneceğiz"⁶⁷⁵ sözü Mehmet Niyazi'nin anavatanı Kırım'a ve "Şimdiden sonra düşman bizi bölmesin" dizesi halkıyla birliğe olan hasretinin tezahürüdür.

Mehmet Niyazi ve diğer Tatar Türklerinin göç macerası 1877-878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra başlar. "1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından bağımsızlığını ilan eden Romanya, burada yaşayan Anadolu ve Tatar Türklerinin göçüne zemin hazırlar. Bu sefer Türkler ana yurda varmak için göç etmeye başlarlar. 1910 yılına kadar yapılan bu göçler ve 1935-37 yıllarında yapılan yoğun göç sonrası Dobruca'daki Türk varlığının yavaş yavaş azaldığı ve Romanya Türklerinin de göç gerçeğinden kaçamadığı görülmektedir"⁶⁷⁶

⁶⁷³ Hafız, *age*, s. 204.

⁶⁷⁴ Horata, *age*, s. 97.

⁶⁷⁵ Horata, *age*, s. 97.

⁶⁷⁶ Horata, *age*, s. 14.

Ayrıyeten Ağanoğlu, (2011) “1935-1940 yılları arasında Dobruca’nın dört sancağından göçen Türklerin sayısının 64.570 kişi olduğunu”⁶⁷⁷ (s.s. 332-333) bildirmiştir. Ayrıca Kırım’da yaşayan Tatar Türklerinin de 1944 yılında Stalin tarafından ihanet ettikleri gerekçesiyle Kırım’dan sürülmesi Romanya Türk şiirine yeni bir göç konusunu eklemiştir. Tatar Türklerinin bu sürülüğü, Romanya Türk şiirinin sosyalist dönemi olarak adlandırdığımız 1944- 1980 yılları arasında ön plana çıkan Yaşar Mehmed Emin’in yazınında yer bulmuştur. Emin, Stalin tarafından Dobruca’ya sürülen Tatar Türklerini “Karadeniz Yol Verirse” şiirinde işler. Sürgünden birkaç gün sonra Kırım’ın Arbatlı köyündeki Tatarlar gemilere bindirilir ve Karadeniz açıklarında geminin batırılmasıyla Karadeniz’in soğuk sularına karışırlar.⁶⁷⁸ Emin’in bu bağlamda kaleme aldığı şiir Karadeniz açıklarında şehit olan Türklere ağıttır:

*“...Şimdi Karadeniz’de erimektesin
Kefenlerin omun tuzlu suyu.
Bizler şimdi düşünüp anlıyoruz,
Nereden geliyor Kırım’ın sıcak buharı...
Senin “Andım” yerine getirmeye,
Karadeniz yol verse, biz de gidebilsek.
Yaşlı analar, yaşlı babalar doğdukları yerlere,
Ne yapsak da, vatanımıza dönebilsek!”*⁶⁷⁹

Şair “Kırım’a” şiirinin dizelerinde de bir göçmenin duygularına yer verir:

*“Bugün gözlerimiz buğulanyor, kalbimiz ağlıyor,
Dalgalanıyor bulutlar, yollar ıslık çalıyor,
En kıymetli cehvrimizsin mahvolduğu güün,
Tabi’ata matemde, yaşlar akıtıyor”*⁶⁸⁰ (Horata,1999:141)

⁶⁷⁷ Ağanoğlu, *age*, s. 332-334.

⁶⁷⁸ <http://ilginctarih1.blogspot.com/2012/02/kirim-tatar-surgunu-ve-soykirimi.html>, (Erişim tarihi: 15.02.2020)

⁶⁷⁹ Horata, *age*, s. 141.

⁶⁸⁰ Horata, *age*, s. 141.

Dörtlüğün ilk dizesi göçmenlerin ruhani halini bildirmektedir. İkinci dizede şair hüznün duygusunu bulutlar ile tasvir ederken göçmenin vatana dönme arzusunu “yolların ıslık çalması” şeklinde kaleme almıştır.

Gagavuz Türklerinin şiirinde de göç işlenmiştir. “Uzun bir göç tarihine sahip Gagavuz Türkleri 13.yyıldan 16.yüzyıla kadar Balkanlarda Makedonya, Bulgaristan ve Yunanistan’da yaşamış; 18. yüzyılda Bulgarların dinî baskıları sonucunda Prut ve Dinyester nehirleri arasında kalan “Besarabya” bölgesine göç etmişlerdir. Ayrıca 1735-1739, 1768-1774,1787-1791 yıllarında olan bütün Osmanlı-Rus savaşlarından sonra Gagavuz Türklerinin Besarabya’ya göçü yoğunlaşmıştır. Kırım Savaşı’ndan sonra 1856 yılında imzalanan Paris Antlaşması’yla Besarabya Eflak-Boğdan Prenslığı’ne bırakılmış, Eflak ve Boğdan’ın 3 yıl sonra birleşmesi sonunda Romanya Prenslığı sınırlarında, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması’yla Rusya sınırlarında kalmıştır. Ancak 1918 senesine gelindiğinde Romanya’nın Besarabya’yı ilhak edip Moldova Cumhuriyeti’ni kurması; Rusya’nın 1924 yılında bölgeyi Romanya’da alan Rusya’nın Ukrayna’ya bağlı Moldovya Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ni kurmasıyla Gagavuz Türkleri Romanya topraklarında kalmıştır. Gagavuz Türklerinin Romanya sınırları içindeki yaşantıları Romen asimilasyonu ile mücadele içinde geçmiştir. Asimilasyon baskısından bıkan Gagavuz Türkleri de diğer Balkan Türkleri gibi çareyi göçte bulmuşlardır. Bu göç olgusu, bir kısmı Özbekistan Taşkent’e bir kısmı Brezilya Saopaulo’ya göç eden Gagavuz Türklerinin yazın hayatında da yerini almıştır.”

1930’lu yıllarda edebî çalışmalarıyla dikkat çeken Gagavuz Türk şairlerinden Nikolay Arabacı da Moskova’da öğrenim gördüğü ve İstanbul’da çalıştığı yıllarda memleketinden uzakta göçmenliği yaşamıştır. Ayrıca ömrünün çoğunu Moskova’da geçirdiğinden onun şiirleri göçmenlik hislerini taşımaktadır. Nikolay Arabacı “Nardeysın, Ana Topraam? diye andığı memleketinin hasretini ve yüreğinde göçmenliğin burukluğunu yaşamaktadır:

“Ecel beni sıbıttı

Uzak ana topraamdan

Fena zorluklar sıktı

Halkımın buvazından

“Ecel beni attı

Uzak vatanımdan

Fena zorluklar sıktı

Halkımın boğazından

Arabacı'nın yukarıda ilk dört dizesi göçün sebeplerini çağrıştırmaktadır. Özellikle üçüncü dize çekilen sıkıntılara güçlü bir vurgudur. "1909 yılında oluşan kıtlık neticesinde Gagavuz Türkleri çareyi Orta Asya'ya göç etmekte bulur. 1925 yılında da devam eden kıtlıktan bunalan Gagavuz Türklerinin bir kısmı Orta Asya'ya bir kısmı Brezilya'ya göç etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından da Gagavuz Türklerinin düşmanlarla işbirliği yaptığı gerekçesiyle sürülmesi ve 1946 yılında yaşanan gıda sıkıntısı da Gagavuz Türklerinin tarihinde göç gerçeğini değiştirmemiştir."⁶⁸¹

Göçmenliği yaşayanlardan biri de 1950'li yılların önemli şairlerinden Dionis Tanasoğlu'dur. Rusya ve Azerbaycan'da öğrenim gördüğünden memleketinden uzakta olan şair geride bıraktığı toprağına *Sensizim, nice*" diye seslenir:

"Sensizim, nice

Ana uşaksız,

Booday da başaksız;

Sensizim, nice

Tekné hamursuz,

Çeşmé dé susuz.

Sensizim, nice

Kuvan çiçeksiz,

Çiftçi dé çöreksiz;

Sensizim, nice

*Bülbül türküsüz,"*⁶⁸²

Gagavuzlar arasında "Deniz Ağa" diye hitap edilen şair, göçmenliği birbirini tamamlayan unsurlar arasında oluşturduğu ahenkle anlatmıştır. "Ana-çocuk, Buğday-başak, Tekne-hamur, Çeşme-su, Kova-çiçek- Bülbül-türkü" arasındaki anlam bağı ve bütünlük, Tanasoğlu'nun memleketiyle bütünlüğü nitelerken tamamlanması gereken eksikliği "Sensizim nice" dizesiyle verir.

⁶⁸¹ <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=102>, (Erişim tarihi: 15.01.2020)

⁶⁸² Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi, Prizren 2000, s. 40.*

Başka bir şair Gavril Gaydarcı ise memleketinden göçerken ana toprağından af diler. Onun için toprağını bırakıp gitmek hiç de kolay değildir:

“Saahıcaklan

“Kal,

Afet beni,

Ki giderim,

Bucakım”⁶⁸³

Ana toprağından ayrıken burukluk yaşayan yalnız Gavril Gayderci değildir. Toprağından uzakta yaşamının sızını için de yaşayan bir şair daha vardır: O da; *“Nasıl seni ben unudurum?/ Nasıl seni ben düşünmem?/ Seni gece düşlerimde, / seni gündüz işlerimde/ Hep düşünürüm ben!”⁶⁸⁴* dizeleriyle göçmenliğini dile getiren şair Lüdmila Gagauz’dur. Şairin her an memleketi aklında, gözlerinin önünde seriliyken o göçmenliğin acısını her yerde hisseder.

Çağdaş Balkan Türk şiirinde Batı Trakya’dan Gagavuz Türklerine kadar Balkan Türklerinin yazgısına yazılı olan göç olgusunu tarihî gerçeklere dayanarak ele almakla birlikte aydın kesimin bir parçası olan şairlerin bu göç olaylarından bir hayli etkilendiği sonucuna ulaştık Yaptığımız tespitler sonunda her ne kadar kimi şairler eğitim amacıyla göç etseler de genel itibariyle Balkanlarda meydana gelen savaşların büyük bir göç kitlesine sebep olduğuna ulaşılmaktadır. Bu durumda; göçmenlerin memleketlerinden ayrılmasına ayrı üzüntü duyarken bir de bu zorunlu göçler sırasında uğradıkları katliamları, zulümleri göz önüne getirince bu vahşetler karşısında insanın kanının donmaması elde değil. Günümüzde maalesef hala devam eden göçmenlik ve beraberinde getirdiği insan ölümleri bu insanlık zulmünün bitmediğinin aksine devam ettiğinin acı gerçeğini göstermektedir.

İncelediğimiz şiirler doğrultusunda genel olarak göç olgusunun şairler tarafından göç sırasında yaşananlar, göç edenlerin hissettikleri, göç ettikten sonra göçmen oldukları memleketlerde yaşadıkları iç bunalımları, memleket hasreti şeklinde işlendiği görülmektedir. Son olarak değerlendirmemize göçmenlikle beraber gelen anavatan

⁶⁸³ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi, Prizren 2000, s. 119.*

⁶⁸⁴ Baymak, *age*, s. 392.

özleminin, nostaljik bir hava içinde çocukluk ve gençlik çağlarına dönülerek şimdi ile geçmişin arasında kurulan zamansal bir döngüde ele alındığını ekleyebiliriz. Bu zamansal döngüyü, düş- rüya imi ve tarihte meydana gelen savaşlar etrafında oluşturmuşlardır. Göçe sebep olan savaşlara, baskılara, asimile çalışmalarına şiirlerde yer vererek tarihsel perspektifle oluşturulan şiirler kaleme alınmıştır. Bunun sonuncunda da ortaya hem tarihin hem de millî tarzın hakim olduğu tarihî-millî bir poetika anlayışı çıkmıştır.

2.1.4. Milliyetçilik (Türkçülük) Teması

“Türkçülük, geçmişten geleceğe doğru uzanan bir duygu-düşünce vetiresidir”⁶⁸⁵ diyen milliyetçi düşünür Hüseyin Nihal Atsız (1997) Türkçü kavramını ise “millî menfaatleri şahısların üstünde tutan, millî mukaddesata ve maziye saygı gösteren, vazife ahlakı yüksek olan, haksızlığa savaşta pervasız bir insan”⁶⁸⁶ olarak tanımlar.

Türkçülüğü; Millî mukaddesata ve maziye saygı bağlamında ele aldığımızda öncelikle şunu demek gerekir; Türk milletinin tarih sahnesine çıkışı çok eski çağlara dayanmakla birlikte Orta Asya’dan Balkanlara yayılan geniş bir coğrafyada Türkler tarafından Türklüğün kalesi dikilmiştir.

“Türk milletinin bu topraklarda asırlarca inşa ettiği kale Türklükle beraber aslında millî şuur hususunda farkındalığın olmasına işaret eder. Türklüğün “olma veya” ölme” davası iktisadî kalkınmadan önce sağlık, ahlak, millî şuur davalarıdır.”⁶⁸⁷ diyen düşünür Hüseyin Nihal Atsız’ın (1997) bunun ardından sorduğu bir soru, Türklüğün yani milliyetçiliğin kavramsal alanının derinliğini, manasının ulviliğini ve büyüklüğünü anlamamız için önemlidir:

“...Maddî ve ruhî sağlığı tamamlanmamış, görev ahlakı son dereceye yükselmemiş ve millî şuuru parlamamış bir toplumun refahından ne çıkar? Refahtan, kalkınmadan maksat bir millet olarak, yani başka milletlerden ayrı olarak kendi özelliklerimiz ve

⁶⁸⁵ Hüseyin Nihal Atsız, *Makaleler*, C. III. İstanbul 1997., s. 17.

⁶⁸⁶ Atsız, *age*, s. 21.

⁶⁸⁷ Atsız, *age*, s. 29.

geleneklerimizle yaşamak, üstün olmak değil midir? Millî şuur olmadıktan sonra, ahlak olmadıktan sonra, millî varlık nasıl korunabilir?”⁶⁸⁸

Orta Asya’dan Balkanlara yayılan Türk neslinin köklülüğünün ve geleneklerinin daimiliği, Hüseyin Nihal Atsız’ın millî şuurun nasıl korunması konusunda sorduğu sorunun bir cevabı niteliğindedir. Çalışmamızın bu kısmında nesilden nesile aktarılan millî şuurun yani Türkçülüğün Balkanlarda uzun yıllar zulüm gören, zor günler yaşayan Türkler tarafından şiirlerinde nasıl korunduğunu incelemek birincil amacımızdır. Bu amaç doğrultusunda Batı Trakya Türk şiirinden başlayacak olursak ilk dikkati çeken Asım Haliloğlu’dur. Haksızlıklara karşı boyun eğmeyerek halkının yanında direnişine devam eden bir şair olarak Batı Trakya Türk şiirine adını yazdıran Haliloğlu, Türklüğünü dizelerine taşır. O, “Göç” adlı şiirinde Batı Trakya Türkü’nün makus talihi olan göç konusunu ele almasının yanı sıra ona göre; Türk milletinin ulu soyluluğu olan Türklüğünden övgüyle bahsetmektedir:

...“*Soyumuz asildir Oğuzlar soyu*

Başımız eğilmez atalar huyu”⁶⁸⁹

Asım Haliloğlu “Göç” şiirinde kaleme aldığı yukarıdaki dizelerinde Türk milletinin Orta Asya’da Oğuz Türk boyu ile başlayan serüvenine değinir. “Bilindiği gibi Oğuz Türkleri Türklerin boylarından biridir. Köktürk ve Uygur devletleri içinde siyasi varlıklarını sürdüren Oğuzlar IX.-X. yüzyıllarda Aral Gölü’nün kuzeyindeki yerde Yabgu Devleti kurmuştur.”⁶⁹⁰

Yabgu Devleti’ni kuran Oğuzlar hakkında verilen çeşitli bilgiler arasında Kaşgarlı Mahmud’un Divan-ü Lügati’t Türk’te verdiği bilgi önemlidir. “Kaşgarlı, sözlükte Oğuzların bir Türk boyu olduğunu kaydetmiş ve onları Türkmen adıyla belirtmiştir.”⁶⁹¹

“Residüddin de Kaşgarlı’nın bahsettiği bu 22 bölüğü 1 Bozoklar: Kayı, Bayat, Alka-Evli, Kara-Evli, Yazır, Döger, Dodurga, Yaparlı, Avşar, Kızık, Begdili, Karkın.

⁶⁸⁸ Atsız, *age*, s. 30.

⁶⁸⁹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995., s. 50.

⁶⁹⁰ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Ankara 2013., s. 26.

⁶⁹¹ Korkmaz, *age*, s. 27.

Üçoklar: Bayındır, Beçene, Çavuldur, Çepni, Salur, Eymür, Ala-Yundlu, Üregir, Yigdir, Bügdüz, Yıva, Kınık.” şeklinde sıralamıştır.”⁶⁹²

Osmanlı Devleti de yukarıda Residüddün’ün sıraladığı bölüklerden “Bozok” kolunun “Kayı” boyundandır ve Rumeli’yi fethettikten sonra Anadolu’daki Türkleri Rumeli’de iskân ettirmiştir. Bu bilgiler bağlamında Haliloğlu’nun, dizesinde milliyetçiliği köken, soy ve güç bağlamında işlediğini görüyoruz. Çünkü şair, İkinci dizede Oğuzlardan miras kalan Türklerin savaşçı, mücadeleci ruhuna gönderme yapmıştır. Örneğin; Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz Kağan’ın hayvanları yenmesi, onlarla savaşması, Dede Korkut Hikâyelerinde Deli Dumrul’un Azrail ile savaşması, Dirse Han’ın bir boğa ile savaşarak onu yenmesi Türklerde nesilden nesile aktararak gelen üstünlük, mücadele ruhunu göstermiştir. Bu örneklerle göre; Haliloğlu’nun ikinci dizesi milliyetçiliği- Türklüğü; Türk milletinin mücadeleci ruhu etrafında anlatmaktadır.

Milliyetçiliği göç ile iç içe işlediği şiirinde Türklerin özgürlükçü ve mücadeleci ruhunu aşağıdaki dizelerde şöyle belirtmiştir:

“Bir yanda tarihin zafer nağmesi

Bir yanda Türklüğün özgürlük sesi

Gönlüme eş olur daha nicesi

*Kader böyleymiş elden ne gelir?”*⁶⁹³

Dörtlükte yer alan ikinci dizede “Milliyetçilik” kavramı mücadele kavramı yanında “Özgürlük” kavramıyla ilişkilendirilerek işlenmiştir. Tarihî çağlardan beri Türk milleti hürriyetine önem veren, başka bir devletin himayesi altında yaşamağa karşı gelen bir tutum sergilemiştir. Hatta zaman zaman Türk boyları “Hürriyet” sevdası nedeniyle kendi aralarında bile savaşmışlardır. Örneğin; Kök-Türklerle Uygurların, Uygurlara Kırğızların son vermesi bu özgürlükçü yaklaşımlarını ortaya koymaktadır.

⁶⁹² Korkmaz, age, s. 27.

⁶⁹³ Feyyaz Sağlam, Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İzmir 1995., s. 51.

Şair Rahmi Ali ise millî kimliği için verdiği mücadeleyi bir çocuk masumiyetiyle anlatmaktadır. Şair, “Olay ve Çocuk” şiirinde bir çocuğun yüreğinden Türklüğe dair milliyetine dair düşünceleri mısralarına dökmüştür:

“Türk değilsiniz, diyormuş bize

Mahkemede Rubatis denen kişi

Birenken uykum arasında bisikletime

Büyükler konuşurken duydum”⁶⁹⁴

Rahmi Ali’nin bir çocuğun gözlemlerinden yola çıkarak anlattığı kimlik sorunu daha önce de bahsettiğimiz gibi Batı Trakya Türklerinin başlıca azınlık sorunlarından biri olmuştur. Yunanistan Hükümeti, genel olarak “Türk” tabirini reddetse de Türkiye ile ilişkilerin iyi olmasına bağlı olarak “Türk” kelimesinin kullanımını kısıtlamamış hatta Türk kelimesinin geçtiği derneklerin, okulların açılmasını Lozan Antlaşması’na bağlı kalarak kabul etmiştir. Ancak 1955’te Kıbrıs’taki EOKA’nın saldırılarıyla gerilen Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin olumsuzluğu, Batı Trakya’daki Türk azınlığı da doğrudan etkilemiştir. Batı Trakya’da “Türk” isminin kullanılması yasaklanmış; Türk adı geçen okul ve dernekler kapatılmıştır.”

Yukarıda Rahmi Ali’nin kaleme aldığı dörtlüğün ilk dizeleri Yunanistan Hükümeti’nin inkar ettiği “Türk” kimliğini işaret etmektedir. Bu bağlamda Rahmi Ali milliyetçilik-Türklük olgusunu “inkar edilen kimlik” sorununu işleyerek kaleme almıştır.

Küçük çocuğun sorduğu şu sorular “kimliğinin inkarının” mümkün olamayacağı mesajını vermektedir:

“Şaştım önce, düşündüm, gözlerimi yumdum

Anam, babam Türk, dedem ve ninem

Masal dinler ve yıldız çizerken defterime

Siz Türk değilsiniz, diyenlere kızdım.”⁶⁹⁵

⁶⁹⁴ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 97.

Yukarıdaki dörtlüğün üçüncü ve dördüncü dizeleri, çocukluk çağında hayal dünyasını masallar ve resimlerle zenginleştirecekken daha küçük yaşta reel dünyanın gerçek sorunlarından biri olan kimlik sorununu düşünmesiyle ortaya çıkan paradokstur.

Bu paradoksun içinde yaşayan çocuk şair tarafından millî kimliğini cesurca savunan bir çocuk kahraman olarak yer alır ve kimliğini şöyle savunur:

“Ve büyüklerin Türk var mı yok mu bilmeceleri

Duysunlar. İşte ben Türküm, diyorum

Şu büyükler ne olamaz işlerle uğraşıyorlar.

*Doğrusu bir türlü anlayamıyorum”*⁶⁹⁶

Özellikle son iki dörtlükte şairin “Şu büyükler ne olamaz işlerle uğraşıyorlar/ Doğrusu bir türlü anlayamıyorum” dizelerini okuduğumuzda Antoine-de Saint-Exupery’nin “Küçük Prens” romanında “çocuklara “hangi oyunları sever?, Kelebek koleksiyonu var mı? soruları yerine “Kaç kardeşi var? Kaç kilo? Babası kaç para kazanıyor? sorularını soran büyükler için “Çocuklar büyükler karşısında her zaman sabırlı ve anlayışlı olmak zorundalar”⁶⁹⁷ sözlerini hatırlamamak elde değil. Bir romanın bu sözleri Rahmi Ali’nin kaleminden şiirine dökülmüştür” şeklinde yorumlayabiliriz. Ayrıca çocuk dünyasını anlamayan “büyüklerin” konu olarak işlenmesini de evrensel bir tema olarak değerlendirebiliriz.

Gümölcine doğumlu şair Nurten Altınok 1986 yılında kaleme aldığı Ata’ya Selam” şiirinde “Türklük” olgusunu cesur bir şekilde anlatanlardandır. Şair, dizelerinde “*Ben Batı Trakyalıyım/ Türküm../ Anam Türk, babam Türk/ sokağım Türk, Okulum Türk*”⁶⁹⁸ derken Batı Trakya’da inkar edilen Türk azınlığının gerçekliğini savunur.

⁶⁹⁵ Sağlam, *age*, s. 97.

⁶⁹⁶ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri* Antolojisi, İzmir 1995, s. 97.

⁶⁹⁷ file:///C:/Users/casper/Downloads/antoine-de-saint-exupery-kucuk-prens.pdf, (Erişimtarihi: 15.04.2020)

⁶⁹⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-82.pdf, (Erişim tarihi:26.01.2020)

Serbest tarzda kaleme aldığı şiirinin ilk dizelerinde Türk gerçekliğini vurgulayan şair aşağıdaki dizelerinde Yunanistan Hükümeti'nin inkar ettiği ve yasakladığı Türk adı ile çıkan kimlik sorununu şöyle işler:

“Ama!

Benim okulumda adın konuşulmaz

Korkutmuşlar!

Benim kitabım seni anlatamaz!

Yırtmışlar!

Benim duvarımda resmin yok

*Yasaklamışlar!”*⁶⁹⁹

Batı Trakya Türklerinin millî kimliğini yaşamalarına izin vermeyen Yunanistan Hükümeti'ne Altınok'un cevabı kalemiyle olur ve şu sözleri kaleme alır:

“Ben Batı Trakyalıyım...

Dilimi zincire vurmuşlar;

*Susturamamışlar”*⁷⁰⁰

Türklüğün sesini duyuran diğer bir şairimiz de Ali Rıza Saraçoğlu'dur. 1989'da yayınlanan şiir kitabı “Ey Yağız Toprak” adlı çalışmasında milliyetçilik temasının işlendiği şiirler vardır.

⁶⁹⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-82.pdf, (Erişim tarihi:26.01.2020)

⁷⁰⁰ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-82.pdf, (Erişim tarihi:26.01.2020)

Batı Trakya Türkü'nün azınlık statüsünde 1923 Lozan Antlaşması'ndan beri Yunanistan yönetimi altında karşılaştığı zorlukları şiirine yansıtan şair, Türklüğün güçlü savunucusu olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Ben Batı Trakya'ya “Azap Toprakları” diyorum

Kendimi bildim bileli çile çekiyorum

Türk ve Müslüman olduğum için

Seziyorum bakışlarda dahi kin

Evet, Türk ve Müslümanım!!! Duyun

İsterseniz beni topun ağzına koyun

Korkarsam eğer, kahpeyim ben”⁷⁰¹

Şairin yukarıdaki ilk dizesi Batı Trakya Türkü'ne yapılanları hissettirmektedir. Yunanistan Hükümeti, kendi himayesi altında yaşayan Türkleri “Müslüman” olarak adlandırmış ve “Türk” sözcüğünü yok saymıştır. Bu yönde politikasını ise uzun yıllar sürdürmüştür. Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin durumuna göre Yunanistan Hükümeti'nin Türklere karşı tutumu zaman zaman olumlu olsa da özellikle 1960'lardan sonra Türkiye ile arasında ortaya çıkan “Kıbrıs Adası” sorunu, Yunanistan Hükümeti'nin Türklere karşı olumsuz politika yürütmesine sebebiyet vermiştir. Yunanistan tarafından Türklerin eğitim haklarının, arazi alımı- satımı gibi haklarının gasp edilmesinin yanı sıra Türklere tehditler de yapılmıştır. “Türklere gönderilen isimsiz mektuplar, atılan “Yunanca “Türklere Ölüm” gibi sloganlar Yunanistan'ın Türklere yönelik baskısını göstermektedir. Hatta “Khronos” gazetesinde yayımlanan bir haber de “Türkiye'deki Yunan nüfusun Türkler tarafından yok edildiği ve buna karşılık Batı Trakya'daki Türk nüfusun yok edilmesi gerektiği” hakkındaki yazı da Yunan vatandaşını Türklere baskı yapması konusunda tetikler niteliktedir.”⁷⁰²

⁷⁰¹ Saraçoğlu, *age*, s. 22-23.

⁷⁰²BATI TRAKYA TÜRKLERİ TÜRK DÜNYASINDA İNSAN HAKLARI. AB Üyesi Yunanistan'ın Etnik Dokusu İçinde. Azınlığın Sorunlarına Tarihsel ve Güncel Yaklaşımlar.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

Saraçoğlu, Türklüğünün güçlü savunucusu olması yanında şiirinde milliyetçilik veya diğer bir deyişle Türklük olgusunu Batı Trakya Türklerinin yaşadıkları coğrafyada bir suç olarak görülmesi itibariyle işlemiştir.. Ancak Saraçoğlu, memleketinde yapılan milliyet ve dinî ayrıma “*Evet, Türk ve Müslümanım!!! Duyun/ İsterseniz beni topun ağzına koyun/ Korkarsam eğer, kahpeyim ben*”⁷⁰³ dizeleriyle romantik bir üslupla karşı koymuştur.

Yukarıdaki dizelerde Türk milletinin korkusuzluğunu vurgulayan şair “Göz Yaşlarımız Nil’e Döndü” şiirinin dizelerinde de Türklüğünden kıvanç duyar:

“Batı Trakya’da Türk doğmak tek suçumuz(!)

*Bize ise kıvanç verir Türk oluşumuz”*⁷⁰⁴

Türklüğünden kıvanç duyan Saraçoğlu şiirinin bir dizesinde “Bu Azınlık Tanrı Dağı kadar Türk’tür”⁷⁰⁵ derken Türklüğünün ululuğunu, Tanrı Dağı’nın -Tanrıya açılan kapının- doruklarına taşıyarak bir kez daha pekiştirmiştir. Tanrı Dağı hem Türklerin tarih sahnesine çıktığı yer olduğundan hem de manevî anlamda yüceliği ifade ettiğinden milliyetçilik, Tanrı (Tengri) dağı vücudunda simgeleştirilmiştir.

Saraçoğlu, milliyetçilik kavramını tarihî perspektif ile ele almaya devam etmiştir. Öncelikle Lozan Antlaşması’yla Batı Trakya’da varlığı kabul edilen Türk milleti için “*Kentlisiyle, köylüsüyle, dağlısiyle bir bütündür!// Bu, “Lozan’da yıllar önce tescil edilmiştir.”*⁷⁰⁶ dizelerini kaleme almış ve tarihî Lozan Antlaşması’nın azınlıklarla ilgili kararlarına hatırlatma yapmıştır. Çünkü Lozan’da nüfus mübadelesi karara bağlanırken aynı antlaşma İstanbul’da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya’da yaşayan Türklerin mübadeleye dahil edilmemesini aynı zamanda iki tarafta da Rum ve Türk azınlığın varlığını sürdürdüğünü gösterir.

⁷⁰³ Saraçoğlu, *age*, s. 22-23

⁷⁰⁴ Saraçoğlu, *a.g.e.*, s. 28.

⁷⁰⁵ Saraçoğlu, *age*, s. 30.

⁷⁰⁶ Saraçoğlu, *age*, s. 30.

Saraçoğlu, tarihî perspektifle ele aldığı milliyetçilik olgusuna soyun devamlılığı, soydan soya geçişi ifade eden kan bağıyla da yaklaşmış ve “*Kişi kendini bilmese bile;/ O’na ırkını söyler: Damarlarındaki kan!*”⁷⁰⁷ sözlerini yazmıştır.

Şair “Benliğimize Saygı Gösterilsin Yasalara Saygılıyız Biz” şiirinde ise milletini şöyle savunmuştur:

*“Yel gibi esti, sel gibi aktı Türkoğlu
Batı Trakya Türkünün ilk şahlanması bu
Takdir edilmeli yasalara saygılı oluşu
Batı Trakya Türkünün ilk şahlanması bu”*⁷⁰⁸

Saraçoğlu, birinci dizesiyle Türk milletinin akıncı, mücadeleci tarafına bir kez daha değinmiş; üçüncü dizesiyle de aslında himayesi altında yaşadığı ülkenin kanunlarına saygı gösterişini Ancak Lozan’da tescillenen azınlık haklarının da uygulanmasını istediğini belirtmek ister gibidir.

“Çünkü Lozan Antlaşması’nın 37. ve 45. maddeleri; Batı Trakya’daki Türk azınlığın doğum, vatandaşlık, dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın yaşama ve özgürlüklerinin korunmasını, ibadet serbestliğini, dolaşım ve göç etme özgürlüğünü, yasalar önünde eşitliğini, çoğunluğun yararlandığı sosyal ve siyasi haklardan yararlanma, özel hayat, din, basın-yayın, ticarette ve mahkemelerde Türkçenin serbest bir şekilde kullanılmasını, Türklerin dernek, okul gibi kurumları kurma ve yönetme hakkını kapsamakta ve korumaktadır.”⁷⁰⁹

Batı Trakya’daki Türklerin hakları Lozan Antlaşması ile güvence altına alınmış olsa da Yunanistan Hükümeti Türklerin haklarını korumamıştır. Yunanistan Hükümeti’nin Türk azınlık yerine “Müslüman azınlık” tabirini kullanması Batı Trakya’daki Türkleri yok saymaya yönelik bir politikanın gereğidir. “Bu politikası gereğince Yunanistan, Türklerin seyahat özgürlüğünü, Türkçe kaset ve video

⁷⁰⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 30.

⁷⁰⁸ Saraçoğlu, *age*, s. 31.

⁷⁰⁹ [file:///C:/Users/casper/Downloads/BATI-TRAKYA-TÜRKLERİ%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/casper/Downloads/BATI-TRAKYA-TÜRKLERİ%20(3).pdf), (Erişim tarihi: 26.01.2020)

dinlenmesi ve izlenmesini, Türk dilinin konuşulmasını yasaklamış; Batı Trakya Türklerinin millî benliğini yok saymıştır”⁷¹⁰

Saraçoğlu, Yunanistan Hükümeti’nin Türkleri yok sayışına karşı aşağıdaki dizelerle seslenmiştir:

“Koyunlar gibi uysal yaşadık, uysal yaşarız

Benliğimize dokunulursa coşar, taşarız

İrkımıza inkâr edenlere şaşarız

Batı Trakya Türkünün ilk şahlanması bu”⁷¹¹

“Yasalara daima saygı gösterdik

Mağdur oldukça hep meşru mücadele verdik

İrkımızın inkar edilmesine nasıl göz yumardık

Batı Trakya Türkünün ilk şahlanması bu”⁷¹²

Şair, yukarıdaki ilk dördlüğün ikinci ve üçüncü dizeleriyle akıllara 29 Ocak 1988’de gerçekleştirilen Türklük yürüyüşünü getirmektedir. “Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ile Gümölcine Türk Gençler Birliği’nin kapatılması Batı Trakya Türkeri’ne uygulanan baskıların son damlası olmuş ve Türkler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Yunanistan Hükümetinin baskılarına dayanamayan Türk halkı Gümölcine Türk Gençler Birliği’nin önünde toplanarak polis engeliyle karşılaşmasına rağmen direnmiş ve yürüyüşü gerçekleştirmiştir.”⁷¹³

Batı Trakya Türkü’nün millî benliğini yok sayan Yunanistan Hükümeti’ne karşı başlattığı Türklük Yürüyüşü, Saraçoğlu tarafından yukarıda yer verdiğimiz ikinci dördlüğün dizeleriyle kaleme alınmıştır.

Başta bahsettiğimiz gibi Yunanistan Hükümeti, Türk kimliğini yok etmeye yönelik politikasına, Osmanlı Devleti’nin zayıflamaya başladığı 18. yüzyılın başından beri devam etmiştir. Yunan Hükümeti için Yunanistan’daki Türkler her zaman

⁷¹⁰ file:///C:/Users/casper/Downloads/BATI-TRAKYA-TÜRKLERİ%20(3).pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

⁷¹¹ Saraçoğlu, *age*, s. 31.

⁷¹² Saraçoğlu, *age*, s. 31.

⁷¹³ <https://orhaajans.com/gumolcinede-29-ocak-turkluk-yuruyusu/>, (Erişim tarihi:26.01.2020).

Osmanlı'nın dirilmesini sağlayacak etnik bir Türk unsuru olarak görüldüğünden hükümet buradaki Türklere karşı yok etme politikası uygulamıştır. McCarthy(2018), "Yunanistan'ın Türkleri yok etme amacının 1877-1878, 1912-1913 ve 1919-1923 savaşlarında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonrada Türkiye ile ilişkilerine bağlı olarak tekrarladığını"⁷¹⁴(s.s, 13)bildirir.

"Batı Trakya'nın Sesi" gazetesinin 1990 yılına ait bir sayısı da Yunanların Türk milletinin etnik kimliğini yok ettiğini raporlayan "İnsan Hakları Helsinki İzleme Komitesi Raporunun yayınladığını haber verir. Raporda "Yunan Zulmü" Komitenin başkan yardımcısı Louis Whitmann tarafından hazırlanan 58 sayfalık raporda tescillenmiştir."⁷¹⁵

"Rapora göre; 1955 yılında yürürlüğe konan 3370 sayılı Yunan vatandaşlık kanununa göre Yunan ırkından olmayan ülkeyi bir daha geri dönmek şartıyla terk eden vatandaşlar Yunanistan Hükümeti vatandaşlığından çıkarılıyordu. Ancak Yunan Hükümeti kanunda yer alan bu maddeyi amacından saptırdı ve 1989 yılında ülke dışına çıkan 20 30 kadar Batı Trakya Türkü'nün Yunanistan'a giriş yapmasına izin vermemiştir. Diğer taraftan Türklerin arazi ve ev satın almalarına kendi evlerini dahi onarmalarına izin vermeyen hükümet Lozan Antlaşması'yla da onanmıştır. Türklerin büyük işler kurma, Türkçe eğitim aldıkları okul ve dinî inançlarını yaşamalarına, camileri onarmalarına da izin verilmediği, parlamento seçimlerine katılan iki Türkün seçim yayınlarında "Türk" kelimesini kullandıkları için hapis cezasına çarptırıldığı, Yunanistan'ın Kuzey'indeki Batı Trakya bölgesinde 12. Yüzyıldan beri 120.000 ile 130.000 civarında Türk yaşadığı ve bunların etnik kimliklerinden gurur duyduğu ancak Yunan Hükümeti'nin onları kimlikleriyle değil de "Elen Müslümanları" diye adlandırarak Türk kimliğini yok saymasından ötürü üzüntü duydukları rapor edilmektedir."⁷¹⁶

Tekrar Saraçoğlu'nun yukarıdaki dizelerine geri dönecek olursak şair İnsan Hakları Helsinki Komitesinin raporundaki gerçekleri ve bizzat kendi yaşadığı gerçekleri dizelerine dökerek etnik kimliğinin -Türklüğün ateşli bir savunucusu olmuştur.

⁷¹⁴ McCarthy, *age*, s. 13.

⁷¹⁵ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-21-22-23.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

⁷¹⁶file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-21-22-23.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

Ayrıca şair “Haklarımızı İsteriz” başlıklı şiirinde hükümete seslenmeye devam etmiş, İnsan Hakları Komitesi’nin, hazırladığı raporda Yunanistan’a Türklerin haklarını vermesi hususunda yaptığı çağrıyla dizelerinde şiirsel bir dil ile yapmıştır:

“Azınlığımız, koyundan yavaş uysal bir halktı

Fakat Lozan Ahitnamesi nedense rafa kalktı

Hayati haklarımız maalesef donduruldu

Haklarımızı eski yönetimler birer birer aldı

Baskı çemberi her gün biraz daha daraldı

Halkım ise: “Sabrın sonu selamettir”der durur

Haklarının verileceği günü bekler, durur”⁷¹⁷

Batı Trakya Türklerinin millî şairi Ali Rıza Saraçoğlu, şiirinde Batı Trakya Türk milletine yapılan haksızlığı ifade etmiştir. Şair bir kez daha halkının sosyal gerçekliğini şiir vasıtasıyla ortaya koyarken ve haklarını savunurken tarih biliminin belgesinden faydalanarak savunmuştur. Burada başvurduğu belge tabi ki azınlıkların haklarını koruma altına alan: Lozan Antlaşması ya da Saraçoğlu’nun deyişiyle Lozan Ahitnamesi’dir.

Yine başka bir şiiri “Asil İsmimiz Yaşayacak’ın” mısraları; Türkleri “Elen Müslümanları” olarak niteleyerek yok sayan Yunan Hükümeti’ne başkaldırıdır:

”Şu birliklerimizin suçu nedir

Suçtu; taşıdığı Türk ismidir

Beyler, bu Azınlık Türkoğlu Türk’tür! Yalan mı”

Yoksa, kimine göre, ırkımız Müslüman mı”⁷¹⁸

Şair, son dizesinde Yunanistan Hükümeti’nin Batı Trakya’da yaşayan Türk azınlığı, “Müslüman” tabiri ile adlandırmasını eleştiri yapmıştır. Bu nedenle Saraçoğlu, millî benliğinin daimi savunucusu olacağını Batı Trakya Türkü adına “And olsun ki;

⁷¹⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 35.

⁷¹⁸ Saraçoğlu, *age*, s. 41.

ilelebet koruyacağız benliğimizi”⁷¹⁹ (Saraçoğlu, 1989: 42) dizesinde bir kez daha vurgulamıştır.

Şair başka bir şiiri “Nabzım Türküm Diye Atıyor” da milli kimliğini anlatmaya ulusal tarihinin başlangıcı Asya Hun Devleti’nin hükümdarı Mete’ Han’dan başlamıştır. Bu doğrultuda soyun devamlılığı ve hakların gasp edilerek millî benliğin yok sayılması etrafında işlediği Türklük-milliyetçilik olgusuna yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu yeni boyut çok eskilere dayanan Türk tarihinin eskiliği ve kadimliği ile ifade edilir.

“Büyük bir Milletin ahfadıyım ben

Benim kalbimde Ecdadım yatıyor

Tarihte ünüm başlar ta Mete ’den

*Benim nabzım Türküm diye atıyor”*⁷²⁰

Saraçoğlu, bendin üçüncü dizesinde Türklüğü soyun çok eskilere dayanması bağlamında ele almakla birlikte Mete Han üzerinden Türk milletinin gücünü de göstermek istemiştir. Çünkü “Türk tarihinde Mete Han güçsüz ve dağınık olan bozkır kavimlerinin birleşmesini sağlayarak Çin’in Asya’daki hakimiyetini yerinden sarsmış, Çin İmparatoru’nu vergiye bağlamış, Türkçe konuşan halkları Hun adı altında bileştirerek siyasî birliği kurmuştur.”⁷²¹

Şair, diğer şiirlerinde olduğu gibi aşağıdaki dörtlükte de millî benliği eriten asimilasyonlara karşı bir duruş sergilemiştir:

“Gizli değil bakın, belli emeller

Lakin asimile edemez eller

Kanımda kimler atar bir kulak ver

*Benim nabzım Türküm diye atıyor”*⁷²²

⁷¹⁹ Saraçoğlu, *age*, s. 42.

⁷²⁰ Saraçoğlu, *age*, s. 107.

⁷²¹ file:///C:/Users/casper/Downloads/17m.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

⁷²² Saraçoğlu, *age*, s. 107.

Özellikle şairin üçüncü dizesinde Mete Han gibi Türklüğün gücünü gösteren, fetihleriyle ünlü Sultan Alp Arslan, Birinci Orhan, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının isimlerini duyar gibiyiz. Bu nedenle şair, her dördülüğün sonunda “*Benim nabzım Türküm diye atıyor*”⁷²³ dizesini tekrar ederek Türklük bilincini göstermiştir.

Hüseyin Mazlum ise Milliyetçilik konusunda 1990'lara damgasını vurmuş bir şairdir. Ancak onun şiirinde Türklüğe özgü özellikler bir ulusu var eden millî benliğe ait özelliklerle yer alır. Milli benliğe özelliklere değinecek olursak bu konuda Hüseyin Nihal Atsız'ın tanımı yerinde ve güzeldir. Hüseyin Nihal Atsız, (1997) “*millî benliğe inanmak Türk milletinin mukaddes haklarına, faziletlerine, kabiliyetlerine, cevherlerine ve asaletlerine inanmak demektir.*”⁷²⁴, der. Atsız'ın Türklüğe dair bu düşüncesini Hüseyin Mazlum dizelerinde şiirin sanatsal gücüne dayanarak dile getirir ve şiirinde Türk milletini faziletleriyle dünyaya tanıtır. Şairin bu faziletlere dayanarak “*Türktür kötülük yapmaz/ Sözüne yalan katmaz*”⁷²⁵ dizeleriyle “*Türk'tür düşman yalana/ Her millete Mevlana:/ “Gel” dedi yana yana/Dosta. düşmana bile*”⁷²⁶ dizelerini kaleme aldığını söyleyebiliriz. Türk milleti doğru söyleyen, tüm halklara kucak açan, kardeşlik ve barışı önemseyen, yalana karşı olan vasıflarıyla yer almıştır.

Türklüğün bir sesi de Almanya'da yankı bulur. “Şair Ali Ayazmalı, Düsseldorf'ta kurduğu Batı Trakya Türkleri Dayanışma Derneği'nin kurucularından biridir.”⁷²⁷ Ayrıca Batı Trakya'nın Sesi gazetesinde de aktif olarak yer almıştır. Onun “Batı Trakya Bizim” şiiri Türklük uğruna verdiği savaşın bir kanıtıdır. Şair şiirinde geçen “*Konya'dan gelmiş ecdadım bu yurda*”⁷²⁸ dizesinde kimliğe kökensel manada

⁷²³ Saraçoğlu, age, s. 107.

⁷²⁴ Atsız, age, s. 198.

⁷²⁵ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 144.

⁷²⁶ Sağlam, age, s. 144.

⁷²⁷ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-70.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

⁷²⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-70.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

kökün nerden geldiği hususuyla yaklaşıp; “*Akıncı Türkleri olarak çizmiş yolumuzu*”⁷²⁹ dizesinde Türklerin akıncı ve fetihçi, yayılmacı özelliğine değinmiştir.

Şair, şiirin üçüncü dördlüğünü oluşturan dizelerin birinci ve ikinci dizelerinde ise Yunanistan’a meydan okumaktadır:

“*Sakin Türk’ü hor görme Yunan*

Mutlaka hesap soran olur bir gün”⁷³⁰

Şair, bu iki dizede Türk milletinin cesur, kahraman yönüne değinmiştir. Son dördlük ise Ayazmalı’nın Türk kimliği için verdiği mücadeleyi şöyle anlatır:

“*Ayazmalı verir Türklük için can*

Selanik’te doğan atasından aldı ilham

Gel incitme Türkleri olmasın düşman

Çünkü Türkler bizim! Batı Trakya bizim”⁷³¹

Türklük şuurunu son derece bilinçli ve direnişçi ruhla işleyen Balkan Türk topluluklarından biri de Bulgaristan Türkleridir. Bulgaristan Türk şiirinde Türklüğünü gururla haykırarak karşımıza çıkan değerli bir şahıs Muharrem Yumuktur. Şair “Türk’ün ünü bir angın oldu da/ Budunlar onu andı yıllarca”⁷³² dizelerinde Türk milletini dünyaya yayılan ünü ile tanıtmıştır. Şair diğer bir dördlükte Türk milletinin asırlara dayanan varlığını şöyle ifade etmiştir:

“*Eskidir, eski Türk bu illerde*

Bunu en eski çağlara sorun

Angın olmuştur ünü dillerde

Bunu şu yüce dağlara sorun”⁷³³

⁷²⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-70.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

⁷³⁰ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-70.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

⁷³¹ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-70.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020)

⁷³² Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 192.

⁷³³ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 192.

Bulgaristan, Tuna Boyu, Mücadele gazeteleriyle, “Altın Kalem” dergilerini çıkaran Mehmet Behçet Perim de Türk gencine seslendiği şiirinde ona cesaretli olmasını öğütlerken Türk milletinin korkusuzluğunu, Oğuzlardan gelen şanlı Türklüğünü vurgulamaktadır:

“Umutma ki sen bir Türksün ; kanında,

Kızıl Boğanın, Oğuz ’un ruhu var,

En zorlu gün, umutma ki ardında

*Seni öz kul tanıyan bir Tanrı var.”*⁷³⁴

Şiirin “*kanında, / Kızıl Boğanın, Oğuz ’un ruhu var*”⁷³⁵ dizeleri, Oğuz Kağan’ı ve başında bulunan boğa motifi etrafında Türk milletinin korkusuzluğunu işlemektedir. “Türk mitolojisinde Oğuz Kağan’ın destanda baş kısmında yer alan öküz şekli gücün ve Tanrının temsilcisidir. Duymaz, (2020) Oğuz Kağan’ın baş kısmında yer alan öküz tasviriyle onun ilk ata, ilk dölleyici olarak kabul edildiğini ve bundan dolayı Tanrıyla bağlantısı olan ve onun yaratma eylemini dünyada hakim kılan öküze benzetildiğini yorumlamanın mümkün olduğunu (s. 52) ifade etmektedir.”⁷³⁶ Ayrıca “Kızıl ve kırmızı” rengin Türk mitolojisinde “gücü” temsil etmesi Oğuz Kağan’ın gücünü pekiştirmektedir. Türk mitolojisiyle bezenmiş dörtlüğü tamamıyla incelediğimizde dörtlüğün ilk iki dizesi Türklerde Oğuzdan gelen güç ve son iki dizesi de “Bu gücün Tanrı tarafından verildiğine inanılan kut anlayışı” düşüncesiyle Türklük olgusunu tasavvur etmektedir. Yani dörtlükte inançlar Türk milletinin önemli millî özelliklerinden biridir mesajı verilmektedir. Şair, “O Tanrı’nın sesi diyor: “*Türk oğlu/ -Hak kuvveti kaynaşıyor kolunda*”⁷³⁷ dizelerinde bu kut anlayışını ve iman gücünü pekiştirmiştir.

1985’te annesinin kucağında annesiyle kurşuna dizilen bir Türk çocuğuna ağıt yakan şair Niyazi Hüseyinov ise Balkan Türklerinin yaşadığı kâbus dolu yılların kısa bir ağıtını dile getirir. “Bir Çocuk Sesi” adını verdiği şiir, yaşananların hüznü

⁷³⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 193.

⁷³⁵ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 193.

⁷³⁶ [file:///C:/Users/casper/Downloads/ali_duymaz_oguz_kagan_destani_dede_korkut_kitabi%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/casper/Downloads/ali_duymaz_oguz_kagan_destani_dede_korkut_kitabi%20(1).pdf), (Erişim tarihi: 27.01.2020)

⁷³⁷ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 193.

girdabıdır. Hüseyinov, dizelerinde Bulgaristan'ın Türkleri asimile etme çalışmalarına karşı direnir. Bulgaristan Hükümeti'nin, 1984 yılı Aralık ayında başlayan ve üç ay kadar süren yoğun bir kampanya ile ülkede yaşayan 1 milyondan fazla Türkün isimlerini, zor kullanarak Bulgar isimleriyle değiştirmesi, Türkçe yayınları kaldırması Türkçe konuşmayı, Türk müziğini dinlemeyi, geleneksel Türk kıyafetlerin giyilmesini, Türk millî ve dinî günlerin kutlanmasını, Türk ölülerini ayrı Türk mezarlıklarına gömülmesi gibi Türklüğe ait bir çok şeyin yasaklaşa dair Hüseyinov tarafından Türklüğün eritilemeyeceği mesajı verilmektedir:

*“Türker 'di adı onun saçları lüle lüle
Zaten kaç yıl kalmıştı şu kördüğüm hayatta
Ad değiştiren bile Türk'ün kalbi değişmez”*⁷³⁸

Bulgarların mezalimlerine baş kaldıran bir şair de İsa Cebeciev'dir. Cebeciev, satırlarında millete Türklüğüyle gurur duyması gerektiğini iletir:

*“Türklüğünden kıvanç duy göğsünü gere gere
Horlanmalara paydos paydos izlenmelere
Türkçeyi tak diline, hayat ver şiirlere!
Çalkalan gönlüm şimdi denizlerce çalkalan!”*⁷³⁹

Cebeciev, dördlüğünün üçüncü dizesinde Türk milliyetçiliğini en önemli unsurlarından biriyle ele almıştır. Bir milleti millet yapan unsurlardan biri de ana dilidir. Cebeciev “Türkçeyi tak diline, hayat ver şiirlere” dizesinde Türk dilini millî benlikle bütünleştirmiştir.

Cebeciev, Bulgaristan Hükümeti'nin Türkleri yok sayma politikalarını “*Türk İslam düşmanlığı yeter olmuştu cana/ Baskıların böylesi yakışmadı insana*”⁷⁴⁰ dizelerinde eleştirmektedir. Ardından Türk dilinin önemiyle ifade ettiği millî benliği Türklerin millî çalgılarından “saz” ile taçlandırmıştır. Cebeciev'in aşağıdaki dizelerinde millî benlik, aşıkların ellerinde hayat bulan saz eşliğinde yaktıkları türkülerde

⁷³⁸ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 266.

⁷³⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 340.

⁷⁴⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 340.

yaşamaktadır. Çünkü türküler bir ulusun tarihini, geleneklerini, göreneklerini, milli duygularını yansıtan metinlerdendir.

“Al şu Türk sazını, Türkü söyle vatana!

Çalkalan gönlüm denizlerce çalkalan!”⁷⁴¹

Öğretmen olmasına rağmen Bulgar Hükümeti’nin uyguladığı baskılar neticesinde mesleğini icra edemeyen şair Mustafa Aladağ, dizelerinde Bulgar asimilasyonuna şiddetle karşı çıkarak Türklüğünün şanını, şerefini, gururunu korumayı görev ve onur bilmiştir:

“Sızlıyor içim, kapanmaz bu yara

Soracağım bir gün zalim barbara

Nasıl çevrilirmiş Türkler Bulgara

Türk evladı Türklüğünü unutmaz!”⁷⁴²

Bulgarların asimilasyon çalışmalarına, baskılarına rağmen Türk milletinin köküne bağlılığını son dizede hatırlatır ve millî benliğine olan bağlılığını ortaya koyar.

Bulgaristan Türk şiirinde yazdığı şiirlerle bütün Türk dünyasında sesini duyuran ve unutulmayanlar arasında kalmayı başaran şairlerimizden Recep Küpçüev’in “Onur” şiirinde tarihinden gurur duyan bir Türk belirir ve Türk milleti, boyun eğmeyen güçlü kişiliğiyle tasvir edilir. Şiirin “*Ansıdıkça tarihimiz ben ikide bir,/ Göğsümü kabartır eşsiz bir gurur*”⁷⁴³ dizeleri, Küpçüev’in tarihinden duyduğu gururun yansımasıdır.

Sonrasında yer verdiği dizeler Türk milletinin ahlaki değerlerini içermektedir. Yani, Küpçüev Türklüğü” ahlaki değerlere bağlılık çerçevesinde konu edinmiştir:

⁷⁴¹ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 340.

⁷⁴² Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 341.

⁷⁴³ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 365.

*“Adildir her zaman sabırlı olan,
Dünyada hakkını yemez hiç kimsenin,
Hiç kimsenin de olmaz fakat kölesi.
Yaraşan nitelik de budur İNSAN’a!
Zaten bir tavşana boyun eğmesi
Gülünçtür dağların şahı arslana!”⁷⁴⁴*

Bulgaristan’daki zulüm gerçeğini dizelerine taşıyan bir şair daha karşımıza çıkar. Bu şair, “Son Yaprak” şiirinde bir Türk kadınının asil ve güçlü sesiyle Türklüğünü savunan Ömer Osmanov’dur. Şair, bir Türk kadınının ağzından zalim Bulgar’a şöyle seslenir:

*“..Doksan iki yıl önce Ayşe demişler bana,
Sen kim oluyorsun ki bunu atıp yabana
Bulgar diyorsun bana kimseden sıkılmadan:
İşte sana cevabım yumruğundan yılmadan:
“Ben bir Türk kadıyım, Türk doğdum,
Türk doğurdum,”⁷⁴⁵*

Osmonov, Türk kadını “Ayşe” aracılığıyla Bulgaristan Hükümeti’nin Türkleri yok sayma ve eritme politikasına karşı direnmektedir. Hususiyetle kaleme aldığı “Ben bir Türk kadıyım, Türk doğdum/ Türk doğurdum”⁷⁴⁶ dizeleri bu direnişin ve soyun devamlılığının habercisidir.

“Avni Veliev, Bulgaristan’da süren Türk düşmanlığına karşı gösterdiği direnişler neticesinde kapatıldığı Eski Zağra Cezaevi’nden çıktıktan sonra da Bulgaristan Türklerinin haklarını savunmasından dolayı 1989 Büyük Göç’ünde sınır dışı edilen şairlerdendir.”⁷⁴⁷ Cezaevindeyken milliyetçi, hürriyet sevdası ruhuyla kaleme aldığı

⁷⁴⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 365.

⁷⁴⁵ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 372.

⁷⁴⁶ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 372.

⁷⁴⁷ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

“Bulgaristan Türkünün İstiklal Marşı” şiiri Türk milletinin direnişini körükler, Türk milletinden kendini savunmasını ister ve damarlarındaki, ruhundaki Türklük kanının her daim hızla akacağını vurgular niteliktedir. Diğer yandan Veliev, şiirinde dünya barışını isteyen bir Türk portresi çizerek Türk milletinin barışçı yanını da vurgulamaktan geri kalmaz.

Veliev’in “Sen Türksün- üç kıtanın arslanısın bunu bil”⁷⁴⁸ ile “Direniştir ulusu sonsuzluğa götüren”⁷⁴⁹ sözleri, direnişi körükleyen dizelerini teşkil etmektedir. “Dilimizdir bizleri millet eden, Türk eden”⁷⁵⁰ dizesi ana dile bağlılıkla ortaya çıkan manevî ve maddi kültür çevresinde gelişen Türklük şuurunu teşkil etmektedir.

Aşağıdaki dörtlük ise Veliev’in direnişçi ve barışçı dünya görüşünü yansıtmaktadır. Veliev, Türk milletinin bu yanını Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Yurtta sulh cihanda sulh*” sözüyle anlatmaktadır:

“Tek yenilgi almakla savaş sona ermez

Gerekirse- bu kavga sonsuza dek sürecektir-

Hak uğruna koşanın sırtı yere gelemes-

*Savaşımız: Yurtta sulh, cihanda sulh, olana dek”*⁷⁵¹

Makedonya ve Yugoslavya Türkleri de uzun yıllar yaşadıkları topraklarda kendilerini yok saymaya kalkışan yönetimlere karşı millî benliklerini koruma mücadelesi vermişlerdir. Özellikle Balkan Savaşlarından sonra Sırbistan Krallığı’nda, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’nda ve Yugoslavya Krallığı’nda da Makedonya ile Kosova arasında resmi bir sınırın olmaması nedeniyle Kosova ve Makedonya Türkleri asimile edilme faaliyetlerine karşı birlikte hareket etmişlerdir. Kültürel ve eğitsel alanda Türklere uygulanan asimile politikalarına karşı şairler de şiirlerinde Türklüğü, kılıç gibi keskin dizeleriyle savunurlar. Bunlarda biri de Nusret Dişo Ülkü’dür. Ülkü “Kütük” şiirinde yadsınamayacak Türklüğünü savunur.

⁷⁴⁸ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

⁷⁴⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

⁷⁵⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

⁷⁵¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

Ülkü, Türk milliyetçiliğini Türkçede soy anlamına gelen “kütük” sözcüğü etrafında kaleme almıştır. Özellikle şiirde geçen “*Bu kütük anamın kütüğü/ Babamın, dedemin*”⁷⁵² sözleri geçmişe uzanan soyun köklülüğünü teşkil etmiştir. Bu iki dizenin ardından gelen “*Gidenlerimizin küçük, kalanlarımızın büyük kütüğü/ Dünyaya gelecek olanlarımızın büyük kütüğü*”⁷⁵³ dizelerinde Makedonya Türklüğünün soyunun devamı anlayışıyla Türklük olgusunun varoluş mücadelesini belirtmektedir. Şair, Türklüğün geçmişe uzanan köklülüğünü ve var olmak için devam ettirdiği mücadelesini “*Bu kütük Türklüğün kütüğü*”⁷⁵⁴ dizesiyle pekiştirmiştir.

Şair “Türkçem” şiirinde de geniş coğrafyaya yayılmış ulusunun milliyetçilik duygusunu yine Türk ulusuyla geniş coğrafyada varlık sürdüren anadil “Türkçe” ile anlatmıştır. Ülkü’nün “*Bir ben varım,/ Benimle birlikte Türkçem/ Türkçemle birlikte bir ulusum var*”⁷⁵⁵ dizeleri Türk haklarını ortak değerlerden biri “Ana Dil” ile birleştirmekte ve Türk halklarına bütünlük kazandırmaktadır. Şairin ulus ve ana dil arasında kurduğu bu ilişki Türklüğün bütünlüğünü ve Türk halklarının ayrılmazlığının bir kompozisyonudur. Şair, oluşturduğu kompozisyonunu, “*Türkçem başlar Azeri’den Balkanlara,/ Ulusum Orta Asya’dan Anadolu’ya çıkar*”⁷⁵⁶ dizelerinde Türk dilinin yaygın bir coğrafyada kullanıldığını anlatarak tamamlamıştır. Bu da Türklüğün geniş bir coğrafyaya yayıldığını bir kez daha okuyucuya iletir.

Rumeli’den “Ben, yaşamda benliğin her şeyden önce savunulması gereken tezin ödün vermez savaşımıcısı olarak bugünlere geldim”⁷⁵⁷ diye seslenen, kendi deyimiyle Rumeli’de direnci nakış dokuyan, şair Zeynel Beksaç’ın ta kendisidir. Beksaç, “Almatı’da Bir Yeşil Dal Olsam” derken özünün başladığı topraklara yolculuğa çıkar. Onun özü bir kopuzun, bir dombranın telinde nağme olur:

⁷⁵² Dişo Ülkü, *age*, s. 45-46.

⁷⁵³ Dişo Ülkü, *age*, s. 45-46.

⁷⁵⁴ Dişo Ülkü, *age*, s. 45-46.

⁷⁵⁵ Dişo Ülkü, *age*, s. 47.

⁷⁵⁶ Dişo Ülkü, *age*, s. 47.

⁷⁵⁷ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim (ben şairim)*, Prizren 1997, s. 5.

“Almatı’da ak kavakta bir yeşil dal olsam

Yürekli kopuz dombraya esir olsam tel

Olsam

İçli bir türkü yaksam ah sel gibi çağlasam

Almatı’da ak kavakta yemyeşil bir dal”⁷⁵⁸

Beksaç, mensubu olduğu ulusunun, varlığının başlangıcı olan Orta Asya’nın bir şehri günümüzde bugünkü Kazakistan’ın şehri olan Almatı’dan bahsetmiş ve “*Almatı’da ak kavakta bir yeşil dal olsam*”⁷⁵⁹ dizesiyle anmıştır. Bu dize öze, ulus varlığının başlangıcına bir özlem, merak içermektedir. Dizede yer verdiği “ak kavak” ve yeşil dal “tabirleriyle şair, mensubu olduğu ulusu, eski Türk inançlarının bir yansıması olan günümüz söylemiyle işlemiştir. Türklüğü bir yandan Türk milletinin tarih sahnesine çıkış noktası olan Orta Asya bir yandan göğe doğru yükselen ve Tanrı’ya açılan kapı olduğuna inanılan “kavak ağacı” ile anması onun ahlaki faziletlerinin dinî inançlar etrafında da oluştuğunu gösterir. “Yeşil dal” tabiri de soyun devamlılığını ifade etmekle birlikte “şairin soyun başlangıcı olan yerde yaşama devam etme isteği” şeklinde yorumlanabilir.

Şair, ikinci ve dördüncü dizelerde Türk millî müziğini teşkil eden kopuz, dombra ve türkü” bağlamında ulusal bilincini göstermiştir. Çünkü kopuz ve dombra eski Türklerden bu yana toylarda, müzik ziyafetlerinde çalınan Türklerin millî çalgılarıdır. Türküler de Türk milletinin ulusal tarihine, duygularına ışık tutan metinlerdir. Türküler kopuz, dombra gibi Türk millî çalgılarıyla nağme bulur ve Türk ulusunun sözlü kültüründe yerini korur. Bu doğrultuda dizelerde “Türkü” vasıtasıyla millî kültürün meydana getirdiği bir milletin sesi duyulmaktadır.

Beksaç, şiirin başka dizelerinden olan “*Olsam/ Kazak men Uygur men Türkmen men*”⁷⁶⁰ dizeleriyle Türk halkları arasındaki millî birlik ve beraberliği vurgulamaktadır. “Şairin “*Şahlanmış atların ardından kalkan toz men/ Yüzyıllık düş*

⁷⁵⁸ Beksaç, *age*, s. 58.

⁷⁵⁹ Beksaç, *age*, s. 58.

⁷⁶⁰ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim (ben şairim)*, Prizren 1997, s. 58.

içinde derenen gerçek men”⁷⁶¹ dizeleri Türklük olgusunun asırlara uzanan geçmişinin eskiliğini ve farklı coğrafyalarda süren varlık mücadelesini tezahür etmektedir.

Özüne yolculuğa çıkan şair, Türklüğün yaşadığı kentlerde soluk alırken engin benliğini keşfederken geniş coğrafyaya yayılmış direnen, Türklüğü yaşatmak için kalemini oynatan aydınları da anmandan geçmez. Çünkü Türk milliyetçiliğini oluşturan önemli değerlerden biri de Türklüğün sesini duyuran aydınlar, yazarlar ve şairlerdir:

“Türkçem bir ırmak olmuş akar bre canım

Akar

“Elimi sallasam Taşkent bana koş der

Bağlamaya sarılsam Cambıl gitme kal der

Bir bağ var ki Aba’yla bu yol sonsuza gider

Dilim bayram eder artık engel ne gezer”⁷⁶²

Şair, yukarıdaki dördlükte Türklük olgusunu; Kazak geleneğini, göreneğini halk geleneğiyle kaleme aldığı şiirlerinde yansıtan “Cambıl Cabayev” ve “Çağdaş Kazak Dili ve edebiyatında önemli bir şahsiyet olan “Abay Kunanbayev” in şahsında işlemiştir.

Öz benliğine sahip çıkan Türk toplulukları arasında yer alan Romanya ve Gagavuz Türkleri de Balkanlardaki varlıklarını koruma yolunda şiirin millî işlevinden yararlanmaktadırlar.

Romanya Türk şiirinden başlayacak olursak şiirin millî işlevi aracılığıyla Türk milletin öz benliğini anlatmayı gaye edinen şairlerden biri Ahmet İsmail Daut’tur. 1918 Silistre doğumlu şair daha 18 yaşındayken yazmaya başladığı ilk şiirlerini Tuna gazetesinin sayfalarında yayınlamıştır. 2001 yılında 83 yaşında aramızdan ayrılan

⁷⁶¹ Beksaç, *age*, s. 58.

⁷⁶² Beksaç, *age*, s. 59.

şair “Hak Ses” dergisinin sayfalarında “onun hür düşüncesi insanlığı bizi ısıttı”⁷⁶³ sözleriyle anılmaktadır:

“Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” şiirinde dile getirdiği Türkiye sevdasının yanı sıra Türk milletinin mukaddes vasıflarına da değinmeyi ihmal etmez: “Destanlar yaratan biricik dev ulusum/ Bayrağına selamımla sonsuz saygı duruşum”⁷⁶⁴ dizeleriyle milletin varoluşunu, kahramanlığını nesilden nesile aktaran destan yaratmasına değinerek aslında Türk milletinin ne kadar köklü bir geçmişe ve geniş bir coğrafyaya yayıldığını belirtmek ister.

Şair;(2014) “Tuna Türklerinin ozanyım seni seven aşk ile (s.s, 4)”⁷⁶⁵ dizesinde Türkiye sevdasının altını çizerken soyunun Tuna Türklerine dayandığını da kesin bir ifadeyle belirterek özünün milliyetiyle olan bağlarının da güçlü olduğunu anlatır.

Şirin bir başka dörtlüğünde kahramanlarıyla meşhur Türk milletinin geniş bir coğrafyada kök salışını ve onun barışçı birlik tarafını ele alır:

“Milli birlik ve beraberlik, kardeşlik ahtı

Ecdadımız şöretlenen çevresinde açılmıştır bahtı

Akdeniz 'de Karadeniz 'de kurmuşuz barışa tahtı

Fatihler, Yavuzlar ve ünlü Mehmetçikler vatanım”⁷⁶⁶

Şair “Kutsal 30 Ağustos’u Uğurlarken” şiirinde Türklüğüyle gurur duyarken bir kez daha yukarıdaki şiirinde olduğu gibi milletin şanlı mazisiyle kıvanç duyduğunun altını çizer:

⁷⁶³ İsmail Ahmet Daut, Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” *Hakses*, Sayı: 71, Romanya 2001, s.4.

⁷⁶⁴ İsmail Ahmet Daut, Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” *Hakses*, Sayı: 71, Romanya 2001, s.4.

⁷⁶⁵ İsmail Ahmet Daut, Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” *Hakses*, Sayı: 71, Romanya 2001, s.4.

⁷⁶⁶ İsmail Ahmet Daut, Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” *Hakses*, Sayı: 71, Romanya 2001, s.4.

*“Tuna Türkü ben, anamın ak sütüyle büyüdüm
Çünkü ben öz soyumla ümmetime övündüm,
Ünlü mazilerini şiir yapıp kitlemize duyurdum
Milli destanları efkar-ı umumiye yazıp sundum.
Daut oğlu hayat gider memleketinin yanında
Türklük başlamıştır benim damarımda, kanımda”⁷⁶⁷*

Şair, görünüşte yukarıdaki dördlüğün üçüncü ve dördüncü dizelerinde Türk milletine millî kültüre yaptığı hizmetleri anlatmaktadır. Ancak, görünüşün altındaki manada şair tarafından asıl anlatılmak istenen Türk milletinin kültürünü dolayısıyla Türklük olgusunu meydana getiren önemli olgunun tarih ve bu tarihin dile geldiği şiir ve destanlardır” görüşüdür. Ayrıca “Daut’un “Türklük başlamıştır benim damarımda, kanımda” dizesi milliyetçiliğin soydan geldiği”⁷⁶⁸ düşüncesini ortaya koymaktadır.

Vatanı, doğup ölünen bir yer olarak gören, Romanya ve Dobruca’ya derinden bağlı olan Romanya Türklerinin ve Kırım-Tatar Türklerinin millî sesi Yaşar Mehmedemin’in dizeleri de millî benliğine ve ulusuna olan inancının birer göstergesidir. O, “Kök” adını verdiği şiirinde bu güçlü inancı romantik-millî bir üslupla anlatır:

*“Asya bozkırlarında atmış köküm
Dobruca yaylalarında yoğrulmuş hamurum”⁷⁶⁹*

Mehmet Emin birinci dizesinde soyunun başlangıcını anlatmakta, ikinci dizesinde ise Orta Asya ile başlayan Türklük kültürünü, Balkan Türklerinin gelenek ve görenekleriyle birleştirerek ortaya sentez bir kültürün ortaya çıktığını savunmaktadır.

“Halkım Benim Bir Şairdir” diyerek Türk milletinin romantik-millî yanına değinen şair Enver Mahmut, millî benliğine olan inancını; ulusunun güçlü yönlerini, her daim

⁷⁶⁷ Horata, *age*, s. 111.

⁷⁶⁸ İsmail Ahmet Daut, *Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” Hakses, Sayı: 71, Romanya 2001, s.4.*

⁷⁶⁹ Horata, *age*, s. 139.

sesinin çıkacağını, ona göre kimsenin bu güçlü Türk milletini susturamayacağını kaleme almıştır:

“halkım benim doğduğumdan beri

Bir şairdir bilene

Şılt edene türkü çıkarır,

Yapıştırır, gülene.”⁷⁷⁰

Mahmut, yukarıdaki dördlüğünde Türk milletinin romantik tarafını “şairlik” sıfatıyla anlatmıştır. Ayrıca üçüncü dizede “Türkü” sözcüğüyle tevriye sanatının inceliğinden yararlanarak hem Türk’ün cesur kahraman tarafını hem de Türklerin millî şiiri “Türkü” türünü kastederek şair tarafını bir kez daha tezahür etmiştir. Aşağıda yer verdiğimiz dörtlükler de ilk dördlüğün üçüncü dizesinde millî şiir türü “Türkü’yü de kastettiğini açık bir şekilde dile getirmiştir:

“Uçan kuş gibi boldur türküsü

Türkiye kimse doyamaz

Haktır, halkın söylediği söz

Sözü kimse engelleyemez.”⁷⁷¹

Ferdi duyguları ve hüznü derin bir lirizmle ele aldığı şiirleriyle tanınan şair Emel Emin, Türkiye’ye -anavatana- ayak bastığı an hissettiği derin duygularla birlikte ulusunun şanını, ululuğunu anlatırken de diğer şiirlerinde olduğu gibi o derin hüznü ve lirizmi *“Kahramanlık abidesinin Conkbayırı!/ Şairler ne kadar övse anlatamaz Türk’ün/ Fedakarlığım.”⁷⁷²* dizelerinde korumaktadır.

“Romanya’nın en genç kadın şairlerden 1990 doğumlu Hayat Memiş, ulusunun geçmişine giden şairlerden biridir. İlk Türkçe şiirini 14 yaşında yazmaya başlayan şairimizin 2005 yılının Nisan ayında Hakses gazetesinde yayımlanan şiiri

⁷⁷⁰ Horata, *age*, s. 124.

⁷⁷¹ Horata, *age*, s. 124.

⁷⁷² Horata, *age*, s. 163-164.

“Çanakkale’nin Şehitleri’ne de Türk milletinin fedakâr, vatani için mücadeleci ruhunu yansıtır”.⁷⁷³

“..Yaşlı genç davrandılar tez zamanda,

Tek bir hedefle çıktılar yola,

*Çanakkale 'yi kazanmak için vatanımıza”*⁷⁷⁴

Türklük bilincini işlemek için savaş olgusunu seçen şair, olay olarak “Çanakkale Savaşı”nı konu edinmiştir:

“Çanakkale’nin kuru toprağını

Binlerce askerin kanları suladı

Dohudur şehitle mezarlıkları.

Ağır bir harpten sonra bir çığlık,

Son nefesiyle söyledi bir asker “başardık”

*Bir gözyaşı toprağa emanet gitti bırakıp.”*⁷⁷⁵

Romanya’dan sonra Gagavuz Türk şiirini incelediğimizde de Gagavuzlu şairlerin millî kimliklerini koruma yönünde bir yol izledikleri görülmektedir.” Besarabya bölgesinde yaşayan Gagavuzlar bu bölgenin Rusya ile Romanya arasında sürekli el değiştirmesinden ötürü uzun yıllar Rusya ve Romanya egemenliği altında yaşamışlardır. Bu nedenle Gagavuz Türklerinin şiirlerinde millî kimliklerine sahip çıkmaları pek tabi doğal bir durumdur. “Hatta millî kimliklerini koruma uğrunda 1906 yılında millî bir bağımsızlık direnişi göstererek Atmaca Pavli oğlu Andre Galatan öncülüğünde ayaklanırlar. Ancak Rus ordusu tarafından bu direniş bastırılır.”⁷⁷⁶

Gagavuz Türklerinin millî kimliği koruma yolunda tarihte direniş göstermeleri olayı kapsamında incelediğimiz şiirlerden biri “Ay-Boba” başlığıyla Diyonis

⁷⁷³ <http://haksess.turc.ro/index.php?l=tr&n=2005&u=apr>, (Erişim tarihi: 27.01.2020)

⁷⁷⁴ <http://haksess.turc.ro/index.php?l=tr&n=2005&u=apr>, (Erişim tarihi: 27.01.2020)

⁷⁷⁵ <http://haksess.turc.ro/index.php?l=tr&n=2005&u=apr>, (Erişim tarihi: 27.01.2020)

⁷⁷⁶ <http://www.gagauzya.com/gagauzya-tarihi/>, (Erişim tarihi: 27.01.2020)

Tanasoğlu'nun kaleminden dökülmüştür. Dr. İrfan Nasrattınoğlu'nun Diyonis Tanasoğlu'nun hakkında kaleme aldığı şu sözler aslında şairin Gagavuz ve Türk dünyasına faydalı olmaya çalışan azimkar sağlam şahsiyeti hakkında bilgi verir. Onun "Diyonis Tanasoğlu için sadece Gagavuz Türklerinin değil, 250 milyonluk dev Türk Dünyasının, gerçekten iftihar edeceği bir kişiliğe sahiptir, İyi bir eğitimcidir; dil, edebiyat, tarih, müzik, tiyatro hocasıdır" sözleri Tanasoğlu'nun çok yönlülüğünü gösterir."⁷⁷⁷ Çok yönlülüğüyle tanınan şair, Gagavuzların millî lideri Mihail Çakır'a ithafen yazdığı "Ay-Boba" başlıklı şiirinde "*Oğuz silsilesin sen/ Uslu dededen, girgin/ölümünden hiç korkma sen/Ata-Oğuz-han*"⁷⁷⁸ gibi sözleriyle Türk cesaretinin çok eskilere dayandığını, ataları Oğuzlardan ve Oğuz Kağan'dan yadigâr geldiğini anlatır.

"Azerbaycan Hükümeti'nin verdiği burs ile Azerbaycan'da eğitim gören ilk Gagavuz Türkü olan Tudorka Arnaut, burada öğrenim gördüğü Bakü Mehmet Emin Resulzade Devlet Üniversitesinin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olduktan sonra şiir çalışmalarına ağırlık verir ve 1994 yılında ilk şiir kitabı "Gagavuz'um Bucak'tır Yerim" adlı şiir kitabını çıkartır."⁷⁷⁹ Geleneğe bağlı olarak büyüyen şair millî kimliğiyle olan sıkı bağını "Biz Türküz" şiirinde gösterir. Biz okuyucunun karşısına onun dizelerinde dünyaya meydan okuyan bir Türk çıkar:

"Kim dedi ki yokuz

Kaybeldik (kaybolduk) yılların arasında

Dediler biz köksüz

*Yaşadık onnarın yımada (onların inadına)"*⁷⁸⁰

Hususiyetle değinebiliriz ki şiirin yukarıdaki bölümünün son iki dizesi Gagavuz Türklerini yok sayan Rusya, Romanya gibi hükümetlere bir başkaldırıdır. Onlar kimilerince yok sayılsa da "varlık mücadelesini" sürdürmeye büyük bir direniş ile devam etmişlerdir.

⁷⁷⁷ İrfan Nasrattınoğlu, "BİZİM TANASOĞLU", *Sabaa Yıldızı*, Sayı: 4., Moldova 1997, s. 7.

⁷⁷⁸ Özkan, *age*, s. 368.

⁷⁷⁹ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 304.

⁷⁸⁰ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 313.

“Kim dedi ki cansızıs”

“Kim dedi ki cansızız

O insan büyük pişmannıkta

O insan büyük pişmanlıkta

Biz türküz birleştik

Biz Türküz birleştik

Yolumuz kaavi hem düümükta.”⁷⁸¹

Yolumuz sonsuz ve sağlamlıkta”

Gagavuz Türk şiirinin diğer önemli bir şahsiyeti olan Nikolay Baboğlu da şiirlerinde yaşadığı topraklarda yüzyıllar boyunca hüküm süren Türklerin tarihle sıkı bağıni ortaya koyar:

“Oguz gölgeleri çıkardılar ordan”

Avşam-avşam, (akşam akşam)

Tepe dolayına bakıp, gezerdiler

Ulam-ulam (sürekli)

Hazar hem skif milletleri, (Hazar ve İskit milletleri)

Peçenekler,

Kimmér taa zamandan bu toprakta

Gezmişler”⁷⁸²

Babaoğlu, “Oguz, Hazar, İskit ve Peçenekler” gibi Türk boylarına yer vererek Türk milletinin birçok boydan meydana geldiğini anlatmıştır. Mananın derinliğinde ise Türk milletinin geçmişi çok eskilere dayanan bir millet olduğunu vurgulamak istemiştir.

“İlk şiirini Ana Sözü gazetesi ile Kırılancı Dergisi’nde yayımlayan”⁷⁸³ şair Sona Adiyeva, da okurları Türklüğüyle selamlayanlardandır. Şair aşağıdaki dizelerinde Gagavuz olduğunu, soyunun Türk soyuna dayandığını bildirmekte ve halkına olan sevgisini belirtmektedir:

⁷⁸¹ Baymak, *age*, s. 313.

⁷⁸² Baymak, *age*, s. 54.

⁷⁸³ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 265.

“Ben Gagoğuzum

Soyum Türk

Çeşme Köy Vatanım.

Dünya yüzünde varız biz”⁷⁸⁴

Adıyeva'nın aşağıdaki dizeleri ise Gagavuz Türklerinin soyunun “Oğuz Türklerine” dayandığını belirtir. Buradan yola çıkarak Adıyeva'nın milliyetçilik olgusunu soy, köken bağlamında değerlendirdiğini yorumlayabiliriz:

“Dünya yüzünden kaybolmaz

Oğuz kökenimiz!”⁷⁸⁵

Balkanlardaki Türk şiirini temele alarak incelediğimiz Orta Asya'dan Balkanlara uzanan Türklüğün sonsuz yolculuğu hala devam etmektedir. Türk milleti asırlardır özünü nesillerce taşıırken Türklüğün köklülüğünü göstererek bu gerçeği tüm dünyaya göstermektedir. Balkan şairleri de Orta Asya'dan uzanan bu bağın bir parçası olarak şiirlerinde Türklüğü yükseltmeye ve yaşatmaya devam etmektedirler.

Çağdaş Balkan Türk şiirinde genel çerçevede “milliyetçilik-Türklük” olgusunun işleniş “soyun başlangıcı, soy ve soyun devamlılığı, kahramanlık, cesaret, dinî ve ahlaki boyutlar, gelenek ve görenekler, Türk yazını, Türk müziği, memlekete bağlılık, hürriyet, mücadele ve savaş” kavramlarıyla olmuştur.

2.1.5. Dil teması

Ana dil bir milletin siyasî ve sosyal birliğinin önemli bir mekanizmasıdır. Ana dil ile kaleme alınan eserler aracılığıyla güçlü bir fikir ve kültür hazinesi oluşturan milletler dünya üzerinde güçlü ve asırlar boyunca sürececek bir uygarlık oluşturabilme imkânı da bulurlar. Kökeni M.Ö VII. yüzyıla kadar uzanan ve Türkçenin ilk yazılı belgeleri Köktürk Kitabelerine dayanan Türk dili de dünya üzerinde asırlar boyunca Türk milletinin güçlü ve zengin bir uygarlık, siyasî birlik oluşturmaya imkân vermiştir.

⁷⁸⁴ Baymak, *age*, s. 266.

⁷⁸⁵ Baymak, *age*, s. 266.

Türklerin tarih sahnesinde savaşlar, göçler, fetihler sebebiyle sürekli yer değiştirmesi Türk dilinin yayılma alanlarını genişletmiştir. Bunun sonucunda Türk dili “Günümüzde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan, Tataristan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Afganistan, Doğu Türkistan, Moldova, Bulgaristan, Romanya, Rusya Federasyonu içinde, İran, Irak, Suriye, Yunanistan, Makedonya, Ukrayna, Moldova ülkelerinde konuşulmakta olan Türkçe; Balkanlar’dan Büyük Okyanus’a, Kuzey Buz Denizi’nden Tibet’e kadarki geniş bir coğrafi alanda varlığını sürdürebilmiştir”⁷⁸⁶

Siyasî ve kültürel varlığın devam ettirilmesi için ana dilin gerekli olduğunun önemli kanıtlarından biri de Balkan coğrafyasında yaşayan Türklerdir. Buradaki Türkler, siyasî ve kültürel varlıklarını ana dilleri aracılığıyla sürdürebilmişlerdir. Zaman zaman bu coğrafyada yaşayan Türkler, ana dillerinden mahrum bırakılmışlar; yönetim tarafından Türklerin asimile edilmesi maksadıyla ana dillerini kullanmaları yasaklanmış ya da sınırlandırılmıştır.

Türkçenin kullanım alanını daraltmaya ve Türkleri asimile etmeye yönelik bu zorlamalar, Çağdaş Balkan Türk şairlerinin kalemlerine engel olamamıştır. Balkanlı Türk şairler, ana dil sevgilerini ve ana dilin gücünü şiirlerinde dile getirmekten vazgeçmemişlerdir.

Türkçe; naifliğini, söyleyişteki sıcaklığını Rahmi Ali’nin dizelerinde devam ettirmiştir:

“Azınlık

Rodoplara başını dayamış bir sevgili/

şehirden kopup gelen sımsıcak bir Türkçedir”⁷⁸⁷

“Rahmi Ali’nin dizelerinde Batı Trakya’daki Türk azınlık” Türk dilinin sıcak ve samimi yönü ve ana dili Türkçeyle tasvir edilmiştir.

Türkçenin güzelliğini ortaya koyarken şair Mehmet Çolak “Özgürlük “şiirinin dizelerinde ana dilinin yasaklanmasına isyan eder. Şiirine “Merhaba Potorlu

⁷⁸⁶ Ahmet Buran, Ercan Alkaya, *Çağdaş Türk Yazı Dilleri*, Ankara 2012, s. 60-61.

⁷⁸⁷ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 100.

Amca”⁷⁸⁸ diyerek başlayan şair, hayali kahramanına sorduğu sorularla Batı Trakya Türkünün hakkını aramaktadır:

“Bu yapılanlara sen ne diyorsun

Okula kitap

alamazsın

*kendi dilini kullanamazsın”*⁷⁸⁹

Çolak’ın isyanı doğrudan yönetimedir. Çünkü Yunanistan Hükümeti, ne Balkan Savaşları sonunda imzalanan Atina Antlaşması’nın ne de sonraki dönemlerde imzalanan Lozan ve 1951 Kültür Antlaşmalarının Türklere tanıdığı azınlık haklarını ve ana dil hakkını uygulama konusunda istikrarlı davranabilmiştir. 1985 yılından itibaren de haftada 48 saat olan Türkçe dersinin saatini 37’ye düşürerek Türk gençlerinin ana dillerini en iyi şekilde öğrenmelerinin önüne geçmiştir. Buna rağmen genç Türk şair ve yazarlar ana dilleriyle kalemlerini konuşturmaya devam etmişlerdir.

Rahmi Ali ve Mehmet Çolak’tan sonra Ana diline önem veren bir şair de Ali Rıza Saraçoğlu’dur. *“Hoş bir ezgidir her kelimesi/ Her lehçesi hoş, ince ve kibar/ Ben ta ezelden duyduğum o sesi / Her lehçesi hoş, ince ve kibar”*⁷⁹⁰ diyen Ali Rıza Saraçoğlu, ana dili Türkçenin inceliğini dizelerinde vurgulamaktadır. Saraçoğlu, Türk dilinin Köktürklerden günümüze uzanan tarihî sürecinin asırlara dayanan yönüne *“Ben ta ezelden duyduğum o sesi”*⁷⁹¹ dizesinde değinmiştir. Şair, *“Nağme bu sese oldukça esir/ Bülbüller bile Türkçe söyleşir”*⁷⁹² dizelerinde de Eski Türk şiirinde güzel sesin işareti olan “Bülbül” imgesiyle Türkçenin zarafetine dikkat çeker.

Saraçoğlu başka bir şiiri “Türküz’ün dizelerinde ana dil davasının haklı savunucusu olarak yönetime meydan okurcasına Türklüğünün verdiği gururla seslenmektedir:

⁷⁸⁸ Sağlam, *age*, s. 134.

⁷⁸⁹ Sağlam, *age*, s. 134.

⁷⁹⁰ Saraçoğlu, *age*, s. 113.

⁷⁹¹ Saraçoğlu, *age*, s. 113.

⁷⁹² Saraçoğlu, *age*, s. 113.

“Bizler ki: Türkçe konuşur

Türkçe okur

Türkçe yazarız

Türk’e yaraşır şekilde yaşarız”⁷⁹³

Mehmet Çolak’ın yukarıda yer alan şiirindeki isyanına Ali Rıza Saraçoğlu “Dayak” şiirinin dizeleriyle de destek verir. Saraçoğlu’nun yönetime olan isyanı barışın da haklı çağrısıdır:

“Dil düşmanlığı da ayıp! Türkçe ince ve kibar bir dil

Geliniz dostça yaşayalım! Hepimizin bu il

Niçin rahatsızsınız 200 milyonun konuştuğu ezgiden”⁷⁹⁴

Bulgaristan Türk şairlerinden Ali Boncuk’un dizelerinde de ana dilini özgürce kullanamamasının üzüntüsü duyulur. “Tük Dili ve Edebiyatı öğrenimi gören şair maalesef totaliter rejim kurbanı olarak Türkçe öğretmenliğini yapamamıştır.”⁷⁹⁵ 1942 doğumlu şairin gençlik ve öğretmenlik yılları 1944’te başa geçen Komünist Bulgar rejimine denk gelir. Bu baskıcı rejim ise 1960’lı yıllarda 112. 733 Türk çocuğundan sadece 800 Türk çocuğunun ana dilleri Türkçe ile öğrenim görmelerine sebep olmuştur. “Ayrıca 1966 yılında okula giden 150 bini aşkın Türk çocukları yalnızca Bulgarca öğrenim görmüş ve Türkçe eğitim tamamen yasaklanmıştır.”⁷⁹⁶

“BBC Türkçenin o dönemdeki muhabirlerinden Peter Marshall’ın 1989 yılında çektiği “1989 Bulgaristan Türklerinin Zorunlu Göçünü” gösteren haber, göçün ana sebeplerinden birinin bundan 5 yıl önce başlatılan zorla isim değiştirme uygulaması olduğunu ve Bulgaristan yönetiminin beş yıl önce 9 milyonluk nüfusun yarısındaki Slav kökenli olmayan isimlerin değiştirileceğini açıklamasıyla ülkedeki Türk kökenli % 13’lük kısım için korku yıllarının başladığını bildirmektedir.”⁷⁹⁷

⁷⁹³ Saraçoğlu, *age*, s. 106.

⁷⁹⁴ Saraçoğlu, *age*, s. 46.

⁷⁹⁵ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 335.

⁷⁹⁶ Bilal Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara 2012, s. 33.

⁷⁹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=9Y1b-asR3yI&t=529s>, (Erişim tarihi: 28.01.2020)

Şair Ali Boncuk ise bu korku dolu yılların acısını ve Bulgaristan yönetiminin Türkçe yasağının “Yergi” şiirinde “Şair, çağdaş asırda uygulanan ana dil yasağını, isim değiştirme asimilasyonunu, dinî inançlara konulan yasağı “*Bir ad, bir dil, bir din için/ Bir düello sıkıntısında yandı içim*”⁷⁹⁸ dizelerinde ölümsüzleştirmiştir.

Bulgaristan Türk şiirinin başka bir ferdi İsa Cebeciev de Bulgaristan yönetiminin bu yanlış politikasına; “*Türklüğünden kıvanç duy göğsünü gere gere/ Horlanmalara paydos, paydos izlenmelere/ Türkçeyi tak diline, hayat ver şiirlere!/ Çalkalan gönlüm şimdi denizlerce çalkalan*”⁷⁹⁹ dizeleriyle karşı çıkar. Şair “Çalkalan Gönlüm” şiirinin bu dizelerini takip eden dizelerinde baskıya sesini çıkarmaya devam eder ve Türk halkını bu haklı isyana katılmaya davet eder:

“Türk-İslam düşmanlığı yeter olmuştu cana

Baskıların böylesi yakışmazdı insana

Al şu Türk sazını, türkü söyle Vatana!

Çalkalan gönlüm şimdi denizlerce çalkalan”⁸⁰⁰

Şair, yukarıdaki dördlüğün üçüncü dizesinde saz ve türkü kavramlarıyla ana dile bağlılığını Türkçenin ezgisiyle duyurmaktadır.

Bulgaristan yönetiminin zorla isim değiştirme politikasına karşı çıkarak ana dili bırakmanın imkansız olduğunu dile getiren kalemlerden biri de Mustafa Aladağ’dır. Şair, “Türkler Bulgar Olamaz” şiirinde baskıcı faşist yönetime “*Çok çıldırdın, bu kadarı yeter mi?/ Mehmet Mitko, Kenan Kınço olamaz!*”; “*Şu Bulgarın ilkelliğine şaşarım/ Ahmet Angel, Şaban Şaro olamaz!*”; “*Sürmez elbet, böyle sürdüğü kadar/ Ayşe Anka, Zehra Zorka olamaz*”; “*Tarihine dönüp bir göz atsana/ Meryem Mara, Tevfik Todor olamaz*”⁸⁰¹ dizeleriyle karşı çıkmıştır.

⁷⁹⁸ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 335.

⁷⁹⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 340.

⁸⁰⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 340.

⁸⁰¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 341.

Mehmet Çavuşev ise “Azınlıklar Mezarı” şiirinin ilk dizesinde Bulgaristan’ın baskıcı asimilasyonunu “*Dil yasak, din yasak, töreler yasak*”⁸⁰² dizesiyle kaleme almıştır. Şair, bir kez daha “*Ana Dilim pek tatlı/ Türkçe derler adına/ Türk gibi kanatlı/ Doyum olmaz tadına*”⁸⁰³ dizeleriyle Türkçe sevgisini göstermiştir. Şairin “Türk gibi kanatlı” dizesi, göçmen kuş misali geniş coğrafyaya yayılan Türklerin ve beraberinde mesken tutukları yurtlara Türkçeyi yerleştirerek Türk dilinin geniş bir coğrafyada yankı bulmasını anlatır.

Bulgaristan’daki Ana dili yasağı şair Osman Azizov’a Rüya şiirini yazdırmıştır. Ana dilini serbestçe konuşmak isteyen Türk halkı, Bulgar yönetiminin yanlış yönlendirmesiyle Bulgar halkı tarafından kötü bir muamele görmesine sebep olmuştur ve şaire şu dizeleri kaleme aldirmiştir:

“Bizim de dilimiz var!

Bu dil için bizi yanlış bellettiler insanlara

Sana yanlış

Bütün hayvanlara yanlış bellettiler

Fabrikalara yanlış,

Okullara yanlış,

*Yollara yanlış bellettiler”*⁸⁰⁴

Şiirinde güncel konulara yer veren Ali Durmuşev “Türk Dili” şiirinde ana dil hakkının demokrasinin bir gereği olduğunu dile getirmekte ve ana dili kullanımı özgürlüğünü Demokrasi ve Çağdaş Avrupa ile özdeşleştirmektedir. Çünkü ana dile özgürlük çağdaş asrın ve demokrasini bir gereğidir:

⁸⁰² Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 359.

⁸⁰³ Ethem Baymak, *Tuna Akar Serin Serin (Balkan Türk Şiiri Üzerine İncelemeler)*, Prizren 1999, s. 26.

⁸⁰⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 402.

“A, B, C nin okunması

Demokrasi barış demek

Bulgaristan devletine

Avrupaya bakış demek”⁸⁰⁵

“Dürmuşev’in dizelerini uluslararası antlaşmalar ışığında kanıtlayabiliriz. “Avrupa Yöresel Azınlıklar ve Diller Antlaşması” da Avrupa’nın kültürel mirası olan yöresel/ azınlık dillerini korumak ve geliştirmek ve bu dilleri konuşan bireylerin kamusal ve kişiye özel alanlarda kullanmalarını sağlamak şeklindeki düzenlemeler ana dili kullanma özgürlüğünü ifade eder. Ancak Guus Extra ve Kutlay Yağmur’un 2012 yılında 24 Avrupa ülkesindeki araştırmalarının sonucuna bakıldığında Bulgaristan, Estonya, Litvanya, Portekiz ve Yunanistan’ın bu antlaşmayı kabul etmedikleri ve imzalamadıkları ortadadır.”⁸⁰⁶

1989 Büyük Göçünde Anavatan Türkiye’ye göç eden şair Latif Karagöz ” Hasret Bitti” şiirinde memlekete kavuşmanın huzurunu “Ana dile kavuşmak bağlamıyla anlatır. Onun huzuru anavatana vardığında ana dilini rahatlıkla konuşabileceğinin huzurunu hissetmesiyle daha da katlanır ve bu huzuru için o şu dizelerle şükreder:

“Şimdi artık hiç korkusuz

Türkçemizi konuşuruz

Dostla, dostça buluşuruz

Şükür, hasret sona erdi.”⁸⁰⁷

Bulgaristan Türk yazınında sesini duyuran diğer bir şairimiz Avni Veliev, (1997) “Bulgaristan Türkünün İstiklal Marşı” şiirinin dizelerinde “Dilimizdir bizleri millet eden, Türk eden”⁸⁰⁸(s,s 435)” diyerek Türkçenin Türk kimliğinin ayrılmaz bir parçası olduğunun altını çizmektedir.

⁸⁰⁵ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 405.

⁸⁰⁶ Bati_Trakya_Turklerinin_Anadillerine_ve.pdf, (Erişim tarihi: 28.01.2020)

⁸⁰⁷ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 412.

⁸⁰⁸ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

İnsan hak ve özgürlüğü, kişi onuru, dürüstlük ve direniş temalarını şiirinde yoğun olarak işleyen şair Aliş Saidov (1996) “*Türkçeyle her şey başka,/Derslikler bak uyanmış/Kara tahta gelmiş aşka,/ Tebeşir Türkçeye yanmış*”⁸⁰⁹ dizelerine yer verdiği “Okulumuz Günaydın” şiirinde Türkçe sevgisini bir bahar havasının getirdiği tazeliikle anlatmıştır. Çünkü Saidov’un dizelerinde ana dile kavuşmak soğuk havalardan sonra gelen baharın insanda uyandırdığı sevinç ve coşku gibi anlatılmıştır.

Kırcalili Hilmi Haşal, (1996) “*Türkçe ninnilerle, masallarla ve Türkçe düşlerle büyümiş/ Anayurda getirdiğim bu yürek,/ sevda pınarlarının eşiklerinden/ söğüt diplerine uzanan şırıltının anısıyla büyümiş*”⁸¹⁰ (s.s, 574) dizelerinde Türkçenin sözlü kültür sayesinde asırlarca nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelişini “su şırıltısının akışı ve sesiyle” niteleyerek anlatmıştır. Ninniler, masallarla zenginleşen dil sesi ve akışıyla “dilın kaynaklarına vurgu yaparken “söğüt” imiyle ana dilin eskiliği ve sağlamlığına, gelişimine vurgu yapmaktadır.

Şair Şaban Mahmudoğlu Kalkan da “Türkçem Dergisinin” 1999 Ocak-Şubat sayısında Türkçeye bir şiir ithaf etmiştir. “Türkçeye Deliorman Güzellemesi” başlığını verdiği şiirinde; memleketine - gerçeğe giden yol- Türkçeden geçer ve ana dil nesiller arasılığı kuran bir köprü niteliği kazanır:

“..Yeşil Deliorman benim ilimdir

Türkçe asırlardır ana dilimdir

Her sözü gerçeğe giden yolumdur

Türkçem Türkçem senden güzel dil var mı?”⁸¹¹

Kalkan’ın gerçeklik bağlamıyla anlatmak istediği, Türk milletinin tarihsel süreci ve bu tarihsel süreç içerisinde verdiği mücadeleler, kimlik savaşıdır. O ana dil ile reel arasında kurduğu ilişkiyi üçüncü dizesinde vermiştir. Kalkan, nesiller arasında köprü görevi üstlenen Türk dilini “*Türkçem ile burda güler ağlarım/ Giden nesli gelen*

⁸⁰⁹ Süleymanoğlu Yeniso, “Bulgaristan Türkleri Şiiri”, *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 544.

⁸¹⁰ Süleymanoğlu Yeniso, *age*, s. 574.

⁸¹¹ Mahmudoğlu Kalkan, “Türkçeye Deliorman Güzellemesi”, *Türkçem*, Sayı: 1-2, Prizren 1999, s. 20.

nesle bağlarım”⁸¹²dizesinde tezahür ettirmiştir. Ayrıca şair Türkçenin şiir formuna uyum sağlayabilen ahenkli yapısını “Lom Nehri” benzetmesine başvurarak anlatmıştır. Şairin “Lom nehri gibi coşup çağlarım” dizesiyle “*Ruhumu besleyen sıcak kanımsın/ İnce hünerimsin tatlı canımsın*”⁸¹³dizelerinden Türkçenin ince, ahenkli, samimi ve zengin bir dil olduğu sonucuna varıyoruz. Bunun yanı sıra “*Saldıran düşmana ilk kalkanımsın*”⁸¹⁴ dizesi şairin kalemiyle haksızlıklara karşı duran kişiliğini ortaya koymaktadır.

Makedonya-Yugoslavya (Kosova) Çağdaş Türk şiirinde de ana dil teması mühim bir yer tutmaktadır. Bunun sebebi bölgedeki yönetimin, azınlıkların haklarını gasp edici bir tavır takınmasındandır. Tezimizin Balkanlarda Türk eğitimindeki gelişmeler kısmında da bahsettiğimiz üzere bölgenin Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı’nın elinden çıkması ve sırasıyla Sırp Krallığı- Sırp-Hırvat- Sloven Krallığı- Yugoslavya Federatif Cumhuriyeti hakimiyeti altında yaşadığı dönemlerden 1991’de bağımsız olmasına kadar geçen süre zarfında Makedonya-Yugoslavya topraklarında yaşayan Türkler, ana dilde eğitim haklarından mahrum bırakılmışlardır. Her ne kadar kimi zaman Örneğin; Yugoslavya Federatif Cumhuriyeti’nin ilk dönemlerinde ana dille eğitim haklarının geri verilmesi gibi olumlu gelişmeler de olsa bağımsızlığa kadar geçen süreçte genel manada ana dille eğitimin gasp edildiği ortadadır. Biz çalışmamızda bu tezimizi Makedonya-Yugoslavya Türk şairlerin ana dille ilgili yazdıkları şiirler doğrultusunda kanıtlamaya devam edeceğiz:

Öncelikle Makedonya-Yugoslavya Çağdaş Türk şiirinde ana dil temasını şiir üzerinde sağlam temellere oturtan iki şairimiz vardır ki; bunlardan biri Nusret Dişo Ülkü’dür. Prizren doğumlu şairimiz, (1992) “Şiirim” adlı otobiyografik şiirinde “*Prizren’de doğdum/ Saraçhane Mahallesinde*”⁸¹⁵(s.s, 7) diyerek memleketini bildirdikten sonra memleketinin ünlü ozanlarının ve kendisinin şiirlerini Türkçeyle

⁸¹² Mahmudoğlu Kalkan, *age*, s. 20.

⁸¹³ Mahmudoğlu Kalkan, *age*, s. 20.

⁸¹⁴ Mahmudoğlu Kalkan, *age*, s. 20.

⁸¹⁵ Dişo Ülkü, *age*, s. 7.

ana dilde kaleme aldığını; “Şiirlerimi yazdım bu dilde, bu Türkçede”⁸¹⁶ şeklinde altını çizerek sağlam bir vurguyla ifade etmiştir:

“Prizren’de doğdum, Saraçhane Mahallesi,

24 Mart 1937’de

Bu kentte doğdu Suzi Çelebi,

Hacı Ömer Lutfi, Aşık Ferki

Gezip tozdular bu ilde bu ilçede

*Şiirlerini yazdılar bu dilde bu lehçede.”*⁸¹⁷

Ülkü, yukarıdaki dörtlüğün ikinci ve üçüncü dizelerinde “Suzi Çelebi, Hacı Ömer Lutfi ve Aşık Ferki’ye yer vermiştir. Şairin buradaki amacı; Balkanlardan Anadolu’ya ün salmış bu şairler vasıtasıyla Türkçenin zengin yazınının gücünü ortaya koymaktır. “Şair, bu maksatla önce asıl ismi Mehmet olan ve akıncılardan biri olarak yer alan, aynı zamanda yazarlık mesleğini icra eden Suzi Çelebi’yi anmıştır. Suzi Çelebi “aşk ateşiyle yanan” manasına gelen Suzi mahlasıyla mesnevi tarzında bir “Gazavetname” kaleme almıştır. Suzi Çelebi bu eserinde ordusunda bulunduğu Mihaloğlu Ali Bey’in verdiği mücadeleleri, Rumeli’deki Sırbistan, Bosna, Macaristan” seferlerini tarihî poetik bir üslupla kaleme almıştır. Eserde görülen yerler ve Tuna boyu, şairane bir üslupla kaleme alınmıştır.”⁸¹⁸

“Şair, Prizren doğumlu Hacı Ömer Lutfi’yi de unutmamıştır. Arapça, Farsça ve Türkçeyi iyi bilen Lutfi şiirler kaleme almıştır. Son olarak da 1807 yılında Prizren’de doğan Aşık Ferki’yi de anmış ve biz okuyucuya Ferki’nin kaleme aldığı destanlarla Türkçenin güçlü kalemelerinden olduğunu öğretmiştir.”

Aşağıdaki dizelerde ise Ülkü, Suzi Çelebi’den, Hacı Ömer Lutfi ve Aşık Ferki gibi aydınların kalemeleriyle nesilden nesile aktarılan Türkçenin kalıcılığını anlatmak için şu dizeleri kaleme almıştır.

⁸¹⁶ Dişo Ülkü, *age*, s. 7.

⁸¹⁷ Dişo Ülkü, *age*, s. 7

⁸¹⁸ <https://turkalemiyiz.com/Home/Getbalkanlar?categoryid=5&aid=2042>, (Erişim tarihi: 28.01.2020)

“Bu il Suzi Çelebi’nin ilidir

Bu dil Hacı Ömer Lütü’nin Türkçesi

Bu lehçe Aşık Ferki’nin lehçesi

Bu şiir Nusret Dişo Ülkümün şiiridir

Gezip tozdum bu ilde bu ilçede,

Şiirlerimi yazdım bu dilde bu Türkçede”⁸¹⁹

“Kütük” başlığını taşıyan şiirinde ise şair, Türkçenin soyluluğuna işaret etmiştir. Şair, Kök Türklerden bu zamana kadar nesilden nesile aktararak gelen Türkçenin köklülüğünü vurgulamak istemiştir. Bunun yanı sıra aşağıdaki dizelerde Türkçenin geçmiş ile gelecek veya nesiller arasında bağ kuran bir köprü görevini gördüğünü de anlatma gayesi içindedir:

“Bu Türkçe anamın Türkçesi

Anamın, anasımın.

Gidenlerimizin kalan kalanlarımızın giden sesi.

Dünyaya gelecek olanlarımızın gelen sesi.

Bu Türkçe benim Türkçem,

Köylümün, kentimin.

Bu lehçe benim lehçem”⁸²⁰

Şair “Türkçem” şiirinde ise bir milletin varoluşunu ana dile bağlar ve Türkçe’nin geniş bir coğrafyada kök saldığını bir kez daha dile getirir. Milliyetçilik temasında da incelediğimiz şiirin bu dörtlükleri daha önce de vurguladığımız gibi millet ile ana dili bir araya getirerek millî bir kompozisyon oluşturur. Oluşturduğu millî kompozisyon ana dil ile milletin, insanın ayrılamayacağı mesajını verir:

⁸¹⁹ Dişo Ülkü, *age*, s. 7.

⁸²⁰ Dişo Ülkü, *age*, s. 45.

*“Bir ben varım,
Benimle birlikte Türkçem,
Türkçemle Birlikte bir ben varım.
Ne başında ne sonunda gelir uygar dillerin.
Azeri’den tut, Balkanlara çık
O Türkçe benim, ben o Türkçenin”*⁸²¹

Şairin “O Kent” şiirinde kaleme aldığı “*O kentin kendi Türkçesi, ana Hatçesi var/ O Hatçe benim anam,/ O Türkçe benim Türkçem*”⁸²² dizelerinde “Hatice” ismini standart İstanbul Türkçesi yerine yerel ağızla telaffuz şekli olan “Hatçe” şeklinde yazması, ana dilin lehçelerden ağızlara kadar ayrılan zengin söyleyiş üslubuna bir atıftır. Böylelikle şair Türkçenin söyleyiş zenginliğine dikkat çekmek istemiştir.

Şair, (1992) “*Türkçe Türkçedir/ bir sözü bin söze bağlar/ bin düşünceyi bir düşünceye/ Türkçe Türkçe düşündür*” (s.s,51) dizelerini kaleme aldığı “Türkçe” şiirinde söyleyiş zenginliği yanında anlam zenginliğine dikkat çekmiştir. Çünkü Türkçe öyle bir dildir ki her kelimesinin birden fazla anlamı, geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Bize bu hususta Atatürk’ün Türk dili ile ilgili şu sözünü de hatırlatmak düşer:

*“Türk dili, zengin geniş bir dildir. Her kavramı ifade kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde çalışmak lazımdır.”*⁸²³

İlk şiirlerini Farsça ile kaleme alan Ali Şir Nevayi de Türkçe yazdığı şiirlerinden sonra Türkçenin zenginliğini fark ettiğini şu sözlerle ifade eder:

“Türk diline döndüm ve onu düşünmeğe başladım. O zaman gözlerimin önünde o sekiz bin alemde daha geniş bir alem belirdi. O alemin süslerle dolu göğü bana dokuz felekten daha yüksek göründü. İncileri yıldız cevherlerinden daha parlak olan

⁸²¹ Dişo Ülkü, *age*, s. 47.

⁸²² Dişo Ülkü, *age*, s. 52.

⁸²³ <http://blog.milliyet.com.tr/guzel-dilimiz-turkce/Blog/?BlogNo=337781>, (Erişim tarihi: 28.01.2020)

erdemlik hazinesi bana açıldı. Orada gülleri gökteki yıldızlardan daha parlak, içine yabancı ayağı girmemiş, yabancı eli değmemiş bir gül bahçesine rastladım."⁸²⁴

Nevayi'nin Türkçe duyarlılığını Nusret Dişo Ülkü, yüzyıllar sonra da sürdürmeye devam eder. "*Ekmeğime katık arıyorum/ Ekmeğim şiirim, katığım dilimdir./ Yemeğime katık arıyorum/ Yemeğim tinim, ekmeğim tilciğimdir*"⁸²⁵(s.s,56) diyen şair(1992) için ana dili şiirinin vefalı yoldaşdır. Dizelerden anlaşıldığına göre; şair için Türkçesiz bir şiir olamaz. Onun için dil ekmek kadar gereklidir. Kaleme aldığı "*...Dedim ki ben dilimin tutsağtım/ Kul kölesi hem de uşağtım*"⁸²⁶(s.s, 56) şeklinde devam eden dizelerinde de Nusret Dişo Ülkü, (1992) ana diline olan sevdasını ilan etmeye korkusuzca devam etmiştir.

Eski Yugoslavya günümüz Makedonya Türk şiirinde Türkçeye sahip çıkan bir başka şairimiz de Fahri Ali'dir. Ethem Baymak'ın (1999), aktardığına göre Doğu Makedonya'daki yaygın yörük köyleri zamanla boşalır ve Fahri Ali de bir şiirinin dizelerinde yörüklerle göç eden Türkçeyi anlatır."⁸²⁷

"Yörükçe bir ses adım adım

Türkçe bir hoş gelir görün"⁸²⁸

Günümüzde öz Türkçenin kelime hazinesini, söyleyiş sesini koruyan yörüklerdir. Bu nedenle Türkçenin özü onların söyleyişinde telaffuz bulur. Fahri Ali, bunu anlatabilmek için yukarıdaki iki dizeyi kaleme almıştır.

Sesler Dergisi'nin Mayıs/Haziran 1991 senesindeki sayısında da Fahri Ali "Kayadan Kopmadı" başlığıyla biz okuyucuya seslenir. Memleketine Doğu Makedonya'da Alikoç ve Kocaalı köylerinin tepesinden bakar ve yörüklerin sesini, el değmemiş temiz Türkçenin sesini duyar:

⁸²⁴file:///C:/Users/casper/Downloads/Agah_Sirri_Levend_Ali_Sir_Nevai_Yasami_S.pdf, (Erişim tarihi: 28. 01. 2020)

⁸²⁵ Dişo Ülkü, *age*, s. 56.

⁸²⁶ Dişo Ülkü, *age*, s. 56.

⁸²⁷ Ethem Baymak, *Tuna Akar Serin Serin*, Prizren 1999, s. 18-19.

⁸²⁸ Baymak, *age*, s. 19.

“Bu tepelerde bir hoş ses gelir

Türküsünden belli

Türkçesinden belli.”⁸²⁹

Yine Makedonya Türklerinin önde gelen şairlerinden Avni Abdullah, “Dostlaradır Sözüm”der ve mısralarında Türkçenin bayrağını ustalarından alan şair, ana dilinin yasaklanmasına “Saz” imgesiyle karşı çıkar:

Türkçenin sağlamlığını, milletin vazgeçilmez unsuru olmasını “*Geçit vermez/ bir Yüce dağın/ Biten o dik, dimdik/ Onur ağacındandır/ Telli sazım*”⁸³⁰ mısralarında “Dağ ve ağaç” benzetmesinde imgeleştirmiştir. Ayrıca ana dilin aktarıcısı ozanlar “saz” eşliğinde sanatlarını icra etmektedirler. Bu nedenle mısralardaki “Telli saz” kullanımı hem Türkçenin aktarımı, devamlılığını anlatması hem de yasaklara karşı bir başkaldırı aracı olarak görülmesi açısından önemlidir.

Şair, ana dili işleyen, dilin aktarıcısı, nesilden nesile köprü görevini gören ozanları da unutmaz ve “*Ustalarım Necati, Hacı Ömer Lütfü/ Göz nuru döktüler/ Teslim ederken atalar emanetini*”⁸³¹ dizelerini kaleme alır. Kalemin ucundan dökülen dizelerde ozanların dilde yeni terkipler, motifler oluşturarak kelimelere yeni anlamlar kazandırmasını anlatmak için “Göz nuru dökmek” deyimine başvurmuştur.

Balkanlarda eski Yugoslavya’da günümüz Kosova sahasında Türkçenin ateşli savunucularından biri de şair Zeynel Beksaç’tır. Şair, “Çetrefil Sevda” şiir kitabında yer alan “Dizginler Bende Değil” şiirinde ortam koşullarına göre değişken ruh halinin tasvirini şöyle yapar:

⁸²⁹ Fahri Ali, “Kayadan Kopmadı”, *Sesler*, s. 256-257, Üsküp 1991, s. 19.

⁸³⁰ Avni Abdullah, “Dostlaradır Sözüm”, *Sesler*, s. 235. Üsküp 1989, s. 15-16.

⁸³¹ Abdullah, *age*, s. 15-16.

“Durgun aylar gibiyim

Bakarsın engin bir okyanus olmuşum

Kimi an bilge kesilirim

Dizginler bende değil /

Azgın atlar yönüm ” biçmede”⁸³²

Zeynel Beksac’ın şiirinde direniş baş gösterir. Onun için direnmenin tarihi çok eskiye dayanır. Zaten Balkanlardaki Türkler Balkan Savaşlarından beri asırlık bir direniş içerisinde. Bu bir yandan eskimiş bir yandan taze kalan direniş diriliğini şairin “*Dayan dizlerim Diren/ Direnmek eski bir tapınağıdır senin*”⁸³³ dizelerinde korur. Beksac’ın bu eski ve taze direnişi, Türkçe duyarlılığında kendini göstermeye devam eder. Şair için Türkçe gururu; milliyetini, memleketini, anasını babasını, yurdunu sevmeye ve bilme sebebidir:

“Ana

Baba

Yurdu

Evreni

Seninle sevdim Türkçem”⁸³⁴

Beksac’ın yukarıdaki dizeleriyle değinmek istediği düşünce “Ailede başlayan ana dil ve bu ana dil sayesinde anneyi, babayı, yurdu” öğrenme eylemidir. Çünkü bir çocuğun bulunduğu dünyayı anlama ve algılamaya başlangıcı ailede başlar. Bu başlangıç ise anne ve babadan öğrenmeye başladığı ana dille gerçekleşir.

Türkçenin güzelliğini; incelikle, içli, insanları uzaklara götüren bir naiflikle işleyen şairimizin ana dil bilinci, halkına duyduğu sevdâyla şekillenir. Halkın içinden çıkan, yereli ana dilinin sözcüklerinde bulan şair için halkına duyduğu sevdanın ana dilinden geçmesi pek tabi doğaldır. Bunun sonunda da karşımıza tekrardan güzel

⁸³² Zeynel Beksac, *Çetrefil Sevdâ*, Priştine 1990, s. 10.

⁸³³ Beksac, *age*, s. 15.

⁸³⁴ Beksac, *age*, s. 15.

Türkçeyi incelikle işleyen bir şair çıkar. Şair 1997’de kaleme aldığı “Gerçek Sevdam Halkımdı Benim” şiirinde şöyle seslenir:

“Gerçek Sevdam halkımdı benim oysa

*Yazgım tutkum karasevdamdı”*⁸³⁵

Şairin halkının gerçeklerini kaleme alması için “ana dili” incelikle bilmesi ve işlemesi gerekir. Çünkü bir dili geliştiren zenginleştiren yerel halkın yanı sıra o ulusun şairleri ve yazarlarıdır. Şair ve yazarlar bilinçaltında sözcüklere yeni anlamlar yükler. Bir şair olarak dilini işlenmesi gereken bir tarla, bağ; dilini işlemesini, imgelerle zenginleştirmesini ise ırgat ve bağcı benzetmesiyle kaleme alır. Bu benzetmelerden yola çıkan Beksaç, ana dilini iyi bilme gerekliliğini ve onu şiirlerinde kullanma üslubunu “*Irgattım dilimin tarlasında/ Bağında bağcıydım dilimin*”⁸³⁶ sözleriyle anlatır.

Türkçeyi ince bir duyarlılıkla savunan şair için 1991 yılında kaleme aldığı şiirinde ise ana dili zulme karşı direncinin bir siperi olarak karşımıza çıkar:

“Ne kula boyun eğdim

Ne lokmaya kolayından geldim

Düzde yokuş tırmandım

Engelde kol gezdim varlandım

*Türkçem hep siperim oldu ama”*⁸³⁷

1994 Kasım’ında kaleme aldığı “Gene Türkçem Üzerine Söylenmiştir” şiiri de Türkçeyi “Gerçek Sevdam Halkımdı Benim” şiirinde olduğu gibi insanî duyguların ağır bastığı bir tarzda anlatır. Yüreğinin derinliklerinden gelen bu dizeler, şairin naif duygularının sesini yükseltir:

⁸³⁵ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim (ben şairim)*, Prizren 1997, s. 35.

⁸³⁶ Beksaç, *age*, s. 35.

⁸³⁷ Beksaç, *age*, s. 43.

“Sen yoksulluk günlerinde

Kırmızı bibere bandırdığım

Lokmamdaki tad

Oğlumun kızımın

İlk dünya çılgılığı

Kavgamın baharı

Ve biricik yılçağımsın”⁸³⁸

Şair, dizelerinde Türkçeyi “geleneksel aile yaşantısı, bebeklik döneminde derdini anlatmak için ilk agulamalarla “ana dili öğreniminin temellerinin atılması” durumuyla gelişimsel bir aşama ve savaşmanın ve mücadele vermenin aracı olarak kalem oynatmayla ilişkili bir şekilde kaleme almıştır. Aslında bu çoklu ilişki ile ana dilin her aşamada, her yerde karşımıza çıktığı ve gerekliliği tezini de göstermiştir. Ayrıyeten şiirinde Türkçe; Anadolu halk ozanlarının yazınında da kendini göstermiştir:

“Türküm hoyratım uzun havam

Bağlamam, kemençem, neyimsin

Yunus ’um, Mevlana ’m, Karacaoğlan ’ım

İçimdeki volkanın sönmez lavısı”⁸³⁹

Yukarıdaki dizelerde Türkçe, Karacaoğlan’ın, Mevlana’nın, Yunus Emre’nin düşüncesinde, dizelerinde can bulurken “kemençe, bağlama, neyin” tellerinde bir türküye uzun havaya, hoyrata can vermiş ve ezgi eşliğinde Türk halkının geleneksel yaşam tarzını, kültürünü meydana getirmiştir.

O, “Biraz” adlı şiirinin dizelerinde ise yukarıdaki yer verdiğimiz şiirinin dörtlüklerinde bahsettiği Mevlana, Yunus Emre, Aşık Veysel, Karacaoğlan etkisini üslubunda hissettirir. Türk edebiyatının meşhur ozanlarının duygu ve düşünce

⁸³⁸ Beksaç, *Vurmazsam Namerdim (ben şairim)*, Prizren 1997, s. 44.

⁸³⁹ Beksaç, *age*, s. 44.

dünyasından beslenen şair, duygu ve düşüncelerini ana diliyle Rumeli Türkçesinin kendine özgü ezgisiyle anlattığını şöyle dile getirir:

“Biraz Yumus ’um ben

Biraz Mevlana

Biraz Veysel ’im

Biraz Karacaoğlan

Sazımın düzeni Rumeli ayarlı

Biraz umutulmuş

Biraz efkarlı

Bundan kışların uzar

Gecikir baharım”⁸⁴⁰

Şair “Bengi Tarla” başlığını taşıyan şiirinde Türkçenin- ana dilin- vazgeçilmezliğini *“Havasız susuz nasıl olunmuyorsa/ Dilsiz de olunmaz oğlum”⁸⁴¹* dizelerinde vurgular. Şaire göre; Düşüncenin gizini Türkçeyle çözen kişi, Türkçenin anlam dünyasında yeniden kaybolur ve bu düşüncesini *“Türkçemle Yunus ’a uzanır elin/ O zaman gizi çözülür dilinin/ Ve daha bir karışır dolarsın diline/ Bunca alemin”⁸⁴²* dizelerinde savunur. Ayrıca dilin gizinin çözülmesi veya anlam bakımından derinliğini Yunus Emre örneğiyle vermesi de tesadüf değildir. Çünkü Anadolu Tasavvufi Halk şiirinde Yunus Emre “sehl-i mümteni” tarzının yani öz ve sade bir üslupla derin anlam yüklü bir dil üslubunun önemli temsilcisidir. Beksaç’ın da Yunus Emre’nin bu yönünden etkilendiği söylenebilir.

Şair, 2019’un Ocak ayında kaleme aldığı “Rumeli Beşiğinde Uyuttum Ana Dilimi” şiirinde ise baskılara, zulümlere rağmen senelerce dizelerinde ana dilini korumuştur:

“Rumeli beşiğinde uyuttum anadilimi

Sakındım onu Balkanın esen sert yellerinden”⁸⁴³

⁸⁴⁰ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim (ben şairim)*, Prizren 1997, s. 54.

⁸⁴¹ Zeynel Beksaç, *Çetrefil Sevda*, Prizren 1990, s. 34.

⁸⁴² Beksaç, *age*, s. 34.

⁸⁴³ <https://www.facebook.com/turkcem.dergisi/posts/2118434211710635>, (Erişim tarihi: 12.03.2020)

Beksaç, ilk dizede Orta Asya'dan Anadolu'ya ve oradan Balkanlara uzanan Türkçenin harmanlanmış yapısına dikkat çeker. KökTürkçe ile başlayan Türkçe zamanla kendi içinde lehçelere ayrılmıştır. Günümüzde Kırgız, Kazak, Tatar, Azerbaycan, Türkmen, Türkiye, Özbek, Uygur, Yakut Türkçesi gibi lehçelerle varlığını sürdürmektedir. Balkan kolunda konuşulan Türkçe ise Oğuzcanın bir uzantısı olan Türkiye, Azerbaycan, Türkmen, Gagavuz Türkçeleriyle aynı grupta yer almaktadır ve Oğuz grubundaki lehçelerle ses ve şekil yönünden benzerlik göstermektedir. İlk dize de bize Türkçenin Rumeli ağzını işaret eder.

Şair, ikinci dizede ise Yugoslavya'nın "Ana dil yasağını" sert yel" olarak nitelemiş ve hükümetin bu yasağına karşı dilinin savunucusu olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Beksaç, ana dilin konuşulduğu coğrafyada devamlılığının sağlanması hususunda halkın kültürünü oluşturan sözlü edebiyatı örnek vermiştir. Çünkü ana dilin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan, onun sözlü tarihini oluşturan sözlü kültürüdür. Ve ninniler, yiğitlemeler diğer adıyla koçaklamalar ve destanlar, türküler, ağıtlar bu sözlü kültürü oluşturan anlatılardır. Bu nedenle Beksaç, aşağıdaki dörtlüklerde dilin sözlü kültür ile olan ilişkisiyle Türkçenin önemini ve devamlılığını anlatmıştır:

"Sardım sarmaladım

Ninnilerle, yiğitlemelerle

Bir nazlı çocuk gibi

*Büyütüp şımarttım"*⁸⁴⁴

Beksaç sözlü kültür ve yazılı kültür aracılığıyla dilin varlığını sürdürüşünü aşağıdaki dizelerde şöyle aktarmıştır:

"Rumeli beşiğinde uyuttum anadilimi

Bir çınar ağacı gibi meydan okudu yüzyıllara

Aldırmadı çelmelere

*Aldırmadı ikinci vatandaş muamelesine"*⁸⁴⁵

⁸⁴⁴ <https://www.facebook.com/turkcem.dergisi/posts/2118434211710635>, (Erişim tarihi: 12.03.2020)

⁸⁴⁵ <https://www.facebook.com/turkcem.dergisi/posts/2118434211710635>, (Erişim tarihi: 12.03.2020)

Şair, ikinci dizede dilin varlığını sürdürme eylemini, çınar ağacının kutsal özelliğinden ve dayanıklılığından yola çıkarak “Çınar Ağacı” motifiyle anlatmıştır.

Zeynel Beksaç dışında Vefki Hasan da Yugoslavya’da Türkçenin varoluş mücadelesinden “Onur Yıldızım” isimli şiirinde bahseder:

“Sofya yöresi kuytu bir ormanda

Buruk gölgeler ortasında bir ışık

Ağlarcasına çağlayan gümüşümsü ırmak

Hükmedemez zaman çarkına kapkara geceler

Yıldızlar parlayıp sönmese

Varlığını koruma gücüne eren Türkçe heceler

İleriye gidemeyip yerinde daymasa”⁸⁴⁶

Vefki Hasan’ın kaleme aldığı şiirinin yukarıdaki bölümünün 4. dizesinde ana dile konulan ket, karanlığın ürkütücülüğünden ötürü “gece” iminde tasvir edilmiştir. “Gece” imi yanında Vefki Hasan, Türk dilinin asırlar öncesinden gelen kökünü “Zaman çarkı” tamlamasıyla anlatmıştır. Bu iki motifin senteziyle asırlar öncesinden bugüne gelen Türk diline yasakların ket vuramayacağı” düşüncesini meydana getirmiştir.

“Rıza Mollav’a ithafen kaleme aldığı “Yanan Yüreklerde Rıza Mollov’un ölümünü üzüntüyle anlatan şair, ana dil özgürlüğünün elinden alınamayacağıının da mesajını vermektedir:

“Ölüm haberini ilk duyuran

Gazetemiz oldu kamuoyuna

Yasaklanıp kesilemeyen, kesilemeyecek anadilinde

Anadilimizde”⁸⁴⁷

⁸⁴⁶ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I, Ankara 1989, s. 80.

⁸⁴⁷ Hafız, *age*, s. 81.

Türkçenin yasaklanışını ince bir sızıyla dile getiren bir başka şairimiz de Altay Suroy'dur. “Şubat 1978 Yılı Gezisi” şiirinde Selanik’ten başladığı gezisinde uğrak durağı Gümülcine’de Türkçenin kısmi de olsa serbestliğini görmesi üzerine kendi memleketindeki haksızlığı, öyküleştirme yoluyla eleştirir:

“Yine yasağı, haksızlığı gördüm ve hop etti canım,
Komotinli Ahmet Türkçe konuşur; Yunanistan’da”⁸⁴⁸

Çağdaş Kosova Türk şiirinde etkin rol alan İbrahim Arslan, Türkçem Dergisinin Temmuz 2017 sayısında ana diline sunduğu bir şiirle okuyucunun karşısına çıkar. İbrahim Arslan kaleme aldığı “Tatlı Dilim Türkçem” şiirinin mısralarında “Ana Dilime hiç kıyamam”⁸⁴⁹ der ve temiz bir Türkçeyle ana dil sevgisini kaleme alır.

“Anadilime hiç kıyamam.

Özlerim Anadolu Türkçemi”⁸⁵⁰

Şair, ikinci mısradaki Balkanlara uzanan Türkçenin Anadolu Türkçesinden geliştiğinin altını çizer. Balkanlara yerleşen Türklerin Anadolu’dan göçtüğünü çalışmamızın başında bahsetmiştik. Doğal olarak Anadolu Türkleriyle birlikte ana dil de Balkanlara göç etmiş ve kendine bir yer daha bulmuştur. Şair, Anadolu’nun sesini taşıyan anadilinin sesini, sözlü kültürün ürünü türkülerde duyurmuştur:

“Türkümde nakış gibi her hece

Anlamayan sorar: “Bu nece?

Yanıtım: Tatlı dilim, Türkçe”⁸⁵¹

Gagavuz ve Romanya Türk şiirinde de ana dil teması önemli bir yer tutmaktadır. “Romanya’da Türklere ait okulların kökeni çok eskilere Osmanlı’ya kadar gitmektedir. Ancak bu okullar I. Dünya Savaşı’ndan sonra tek tek kapatılmış geriye sadece Seminaru’l-Müslüman” okulu kalmıştır. Sosyalist yönetim dönemindeyse bir dönem azınlıklara iki saat Türkçe iki saat ana dil öğretimi hakkı verilirken bir

⁸⁴⁸ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I, Ankara 1989, s. 191.

⁸⁴⁹ İbrahim Arslan, “Tatlı Dilim Türkçem”, *Türkçem*, s. 200, Prizren 2017, s. 10.

⁸⁵⁰ Arslan, *age*, s. 10.

⁸⁵¹ İbrahim Arslan, *age*, s. 10.

tarafından da Tatar ve Anadolu Türklerinin okulları ayrılmış, Anadolu Türkleri Türkiye Türkçesi'yle Tatar Türkleri de Tatar Türkçesi'yle öğretim görmek zorunda bırakılmışlardır. 1957 yılına gelindiğinde de Türkçe eğitim tamamen kaldırılmıştır.”⁸⁵²

“Osmanlı'nın merkezi otoritesinin zayıflamaya başladığı 18. yüzyıl başlarında Doğu Bulgaristan'da ikamet eden bir grup Gagavuz Türkü Ortodoks Bulgar kilise yöneticilerinin dinî baskılarına maruz kalmışlardır. Bu durum sonunda baskıya dayanamayan Gagavuzlar Tuna'yı geçmiş ve Bucak'a göç etmişlerdir. Ancak 1768-1774, 1787-1791 ve 1806-1812 yıllarında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşları sonunda Balkan halkları göç hareketlerine katılmışlardır. Bu göç hareketleri sonunda Moldovya'ya 1770'de yerleşen Gagavuzların yönetimi 1812 Bükreş Antlaşması'nda Ruslara geçmiştir. Besarabya Millî Meclisi de 1918 yılında Romanya ile birleşince Gagavuzlar Romanya'nın yönetimine geçmişler ve Romanya Türklerinin ana dil konusunda yaşadıkları sıkıntıları yaşamışlardır.”⁸⁵³

Ana dil konusunda Romanya çağdaş Türk şiiri sahasını incelediğimizde ilk olarak göze şair İsmail Ziyaeddin çarpmaktadır. Dobruca Türk Tatar lehçesinin dil mirasını kullanarak şiirlerini kaleme alan şair İsmail Ziyaeddin, ana dilde yerele olan yönelişine ; “Türk gelenek ve adetlerini edebî Türkçe değil de, halkça daha kolay anlaşılan ve sevilen yöresel bir lehçe kullanarak yazdım”⁸⁵⁴ şeklinde açıklık getirir ve “Ana Dilim” adlı şiirinde diline verdiği önemi mısralara döker:

“Beşiğimi sallayan ana dilim, öz dilim

Sensin benim dünyada, her şeyden çok sevgilimi

*Anlayıp duyuyorum, seviyorum, zenginlik güzelliğin”*⁸⁵⁵

Ana dili Türkçenin içine giren yabancı kelimelerin varlığından rahatsız olan şair, ana dili olan Tatar Türkçesinin asimile edilmesini şöyle eleştirmiştir:

⁸⁵² Horata, *age*, s. 15.

⁸⁵³ Özkan, *age*, s. 190-191

⁸⁵⁴ Horata, *age*, s. 103.

⁸⁵⁵ Horata, *age*, s. 105.

“Adlarına bakarsan: Erkin, Yüksel, Erdoğan...

Yemekleri de: çiğ börek, etli hamur ve soğan;

Sarmısaklı yoğurtla laklasadan(erişteden) duyuyorlar

(alıyorlar) tad

Öyle olsa da Er-asker demiyorlar, Diyorlar saldol”⁸⁵⁶

Şair, dilin zenginleştirilmesinin yabancı kelimeleri dile almakla mümkün olmadığını şu sözlerle savunmaktadır:

“Dili zenginleştirmek gerek” diyorlar. Ne iyi!

Amaçlan bu olsa diliyorum onlara güç!

Lakin şu Tatar dili öyle yapıp zenginleşir mi?

Aşılırsan sen kiraza sarımsak yakışır mı?

Zenginleştirmek değil hayır bu yaptıkları

Ta uzaktan görünüyor düz yoldan saptıkları!”⁸⁵⁷

İsmail Ziyaeddin gibi Enver⁸⁵⁸ Mahmut da şiirlerinde ana dilinin savunucusu olur ve yeniye alıyoruz diye dilini asimile eden, ana diline karşı olanlara seslenir. Ana dilinde yazmasını eleştirenleri *“Son zamanlarda bir çok eş dost/ Şiir yazıyor, kendi dilinde türkü yazıyor/ diye benden gülüp ölüyor”* dizeleriyle anlatır. Ancak, şair çevresindeki insanların bu alaycı tavrını kale almaz ve şu sözleri kaleme alır:

“Gülseler de ölseler de

Kendi dilimde yazayım

Ben kestane değilim ki kabuğuma kızayım?”⁸⁵⁹

Mahmut’un yukarıdaki son dizesi, ana dili milliyetçi çerçevede değerlendirmektedir. Türklüğün bir gereği olan ana dil Mahmut’a göre varoluşunun bir parçası, adeta evi

⁸⁵⁶ Horata, *age*, s. 105-106.

⁸⁵⁷ Horata, *age*, s. 105-106.

⁸⁵⁸ Horata, *age*, s. 122.

⁸⁵⁹ Horata, *age*, s. 122.

gibidir. Ayrıca şair, ana dil haricinde kaç tane dil bilirse bilsin duyguları en iyi ifade etmenin yolunun ana dilden geçtiğini de şöyle dile getirmiştir:

*“Pek çok diller bilsem de
Kendi dilim gibi bir gül yok
Anlayışlı, cana yakın
Öyle tatlı bir dil yok”*⁸⁶⁰

Yazın hayatına “Renkler” dergisinde başlayan Yaşar Mehmedemin de “Ana Dil” adını verdiği şiirinde Türkçe duyarlılığı hususundaki fikirlerini şu sözlerle şiire dönüştürür:

*“Seni bu beşikte sallayan annemle buldum
Seninle ben dünyanın lezzetini tattım.
Sen açtın bana doğruluk yolunu”*⁸⁶¹

Şair, ana kucağına düştüğün andan itibaren duymaya başlanan seslerin “ana dile” ait olduğunu ve öğreniminin beşik başında ninni söyleyen anneyle başladığı görüşünü ilk dizede yansıtır.

Yaşar Mehmedemin, Türk dilinin zengin kelime hazinesini, türeyebilen yapısını, şiir diline, hikâye diline uyma ahengini bir terzi işçiliğine benzeterek “*Sen tatlısın, uygunsun, zenginsin,/ Her duyguya düşünceye elbise biçersin*”⁸⁶² dizelerini kaleme almıştır.

Cevat Raşit de ana dile gösterdiği özeni millî duygularla kaleme alan başka bir şairimizdir. Ana dille eserlerini yazanlara büyük bir saygıyla bakan şair, bu düşüncesini “Ana Dili” şiirinde dile getirir:

*“..Çocukluktan ana dilimi komuştum
Nerede olsam, hiçbir vakit unutmadım,
Ana dilini eğer siz de severseniz
Siz komuştüğümüz dille yazınız”*⁸⁶³

⁸⁶⁰ Horata, *age*, s. 122.

⁸⁶¹ Horata, *age*, s. 139.

⁸⁶² Horata, *age*, s. 139.

⁸⁶³ Horata, *age*, s. 170.

Gagavuzların ana dil konusundaki sıkıntıları Gagavuz yazınına da yansımıştır. Ait oldukları toplumun ve soyun birer üyesi olan şairler şiirlerinde ana dili sıklıkla konu edinmişlerdir. İlk olarak bu şairlerden biri Dionis Tanasoğlu'dur. Tanasoğlu, 1957 yılında hazırladığı ilk Gagavuz alfabesiyle adından söz ettirdiği kadar ana dil üzerine yazdığı şiirlerle de adından söz ettirmektedir. Şairin Gagavuzların kültür sanat, edebiyat dergisi Sabaa Yıldızı adlı dergisinde 1997 yılında yayımladığı "Ana Dil" şiiri bunlardan sadece biridir. Şair, (1997) "*Ana dilim -gevrek söz/ uygun dizili sedef*"⁸⁶⁴ (s.4,s.s,4) ifadesiyle Türkçenin köklülüğü ve yeniliğine, seslerin birbiriyle olan uyumlu ahengine değinir.

"*Onsuz geçmez hiç aaçlım/ kuru kalır masalım;/onsuz olmaz hiç saalım/ kısır gezer aklım*"⁸⁶⁵ (Onsuz geçmez açlığım/ kuru kalır masalım/ onsuz olmaz hiç sağlığım/ kısır gezer aklım) derken Türkçenin zenginliğine, ahengine bir kere daha değinmekte, ardından ana dilinin sözcükleriyle düşünce dünyasının derinlerine inebildiğinin, düşüncenin gizini sözcükleriyle ifade edebildiğinin altını çizirken okuyucuya Nevayi'nin Türkçe hakkındaki sözlerini bir kez daha hatırlatır. Şairin ana diline duyduğu hayranlık şu dörtlüklerde kendini gösterir:

"*Ana-dilim-gözal ses*"

Maana-türkü havası

Onu işidan herkez

Doymaz, geçmez avazı"⁸⁶⁶

Gagavuz Türk şiirinde ana dil dendiğinde akla gelen şairlerden biri de Nikolay Baboğlu'dur. Baboğlu'nun "Ana Dilim" adını verdiği şiirinin dörtlüklerinde Türkçeyle millet "millet hüviyetini" tam manasıyla kazanır:

"*Ne zamandır- bellisiz*

Gelmiş bizë dilimiz...

Gelmiş yokkan sesimiz.

Da yapmış bizi o biz."⁸⁶⁷

⁸⁶⁴ Dionis Tanasoğlu, "Ana Dilim", *Sabaa Yıldızı*, Sayı: 4, Moldova 1997, s. 4.

⁸⁶⁵ Dionis Tanasoğlu, *age*, s. 4.

⁸⁶⁶ Dionis Tanasoğlu, *age*, s. 4.

Baboğlu, dördlüğün ilk iki dizesinde Kök-Türklerden bu zamana gelen Türkçenin uzun tarihine işaret etmiştir. Ayrıca son dize bir ulus yapan önemli unsurun ana dil olduğuna tekrar değinmektedir. Baboğlu'nun milleti ana diliyle uyanmış; Ana dil, milletin düşüncelerinin, duygularının sesini duyurmuştur:

*“Şükür gelmiş dilimiz,
Oynatmış çenemizi,
Dürtmüş duygularımızı
Da uyandırmış bizi”*⁸⁶⁸

Ana diline saygı duyan ve bu saygısını şiirlerinde işleyen şairlerden biri de Mina Köse'dir. O, dizelerinde çok saygı duyduğu ana dilini korur, yaşatır:

<i>“Şiirlerimidē halkıma Verdim emin ool (oğul) kalmaa, Hem da ana dilimi Korudum, nicē can yerimi”</i> ⁸⁶⁹	<i>“Şiirlerimi de halkıma verdim yemin olsun oğul kalma Hem de ana dilimi Korudum, nice can yerimi”</i>
--	---

Şair, “Şiirim” başlığını taşıyan eserinin sadece bir dördlüğünde ana diline olan saygısını dile getirmekle yetinmemiş, bu saygısını “Ana Dilim” başlıklı şiirinde bizzat işlemiştir:

*“Ana dilim, ana dilim,
Sensiz bēn soluksuz gibi
Gecē-gündüz sēn aklımda
Gagauzun şu kanında.”*⁸⁷⁰

⁸⁶⁷ Nikolay Babaoğlu, “Ana Dilimiz”, *Sabaa Yıldızı*, Sayı: 6, Moldova 1998, s. 17.

⁸⁶⁸ Nikolay Babaoğlu, “Ana Dilimiz”, *Sabaa Yıldızı*, Sayı: 6, Moldova 1998, s. 17.

⁸⁶⁹ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 95.

⁸⁷⁰ Baymak, *age*, s. 103.

Köse, dizelerinde ana diline olan bağlılığının sürekliliğinden bahsederken aynı zamanda ana dili soydan gelen bir unsur olarak değerlendirmiştir. Şair, bu düşüncesini “*Senin, dilim, kökün derin-/ O büük (büyük) senseleden (kavimden) gelir*”⁸⁷¹ dizelerinde de savunmaktadır. Ayrıca Gagavuz Türkçesinin Oğuz Türkçesinin bir uzantısı olduğunu da göz önüne aldığımızda kaleme aldığı “*Oguz sızıntısı kaavi(büyük)/ o çok halkı kardeş etti*”⁸⁷² dizelerinde Gagavuz Türkçesinde Oğuzcanın izleri olduğunu ve diğer Türk halklarının dillerinde olan ses ortaklıklarına dikkat çeker. Bu amaçla ana dilin birleştirici gücü olduğunu savunur.

Şair, aşağıdaki dizelerinde ise ana dili ulusu kalıcı yapan bir unsur olarak düşünmüştür. Bu nedenle kalıcılığı “toprağa bağlı kök” ile özdeşleştirmiştir. Bu özdeşleştirmeye ana dilsiz bir milletin kalıcı olamayacağını şöyle anlatmıştır:

“... Nicë fıdan gitmez köksüz,	“Nice fıdan gitmez köksüz,
Ölë insan olmaz, dilsiz.	Öyle insan olmaz, dilsiz.
Bën “şükür” deerim dilimë,	Ben, “şükür” derim dilime
Ondan hoşluktur kefimë” ⁸⁷³	Ondan hoştur keyfim”

Yine Sabaa Yıldızı’nda ana dile ithaf olarak “Ana Dilime” başlıklı şiir yazar şair Gavril Gaydarcı, çocukluğuna gider. Çocukluğunda söylenen mani, türkü, destanlarda, nesilden nesile aktarılan bu zengin sözlü hazinede ana dilinin temelleri atılır. Türkçenin sağlamlığı, köklülüğü destanlarda, türkülerde işitilmiştir. “

⁸⁷¹ Baymak, *age*, s. 103.

⁸⁷² Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 103.

⁸⁷³ Baymak, *age*, s. 103.

“Ana türkü, maani, masal hem dastan	“Ana türkü, mani, masal ve destan
Sanki, var mı biri, sizi bilmeyen?	Sanki var mı biri, sizi bilmeyen?
Saa ol, halkım, saa ol! Çalışmışım sen,	Sağ ol, halkım sağ ol! Çalışmışsın sen
Raz büünkü günnerdë var türkü boldan.	Eğer bugün varsa türkü bol
Üzlën yıl durmuşun kullukta şafksız	Geçen yıl durmuşun kullukta aydınlıksız
Çok dastan kurmuşun hiçbir yazısız.	Çok destan yazmışın hiçbir yazısız
Bobadan oola, aaz-aazdan geldi	Babadan oğula- ağızdan -ağıza geldi
Yıkılmaz kalë-halk sedefleri	Yıkılmaz işte halk sedefleri
Şükür, halkım, şükür! Şükür ürektën,	Şükür, halkım, şükür! Şükür yürekten
Ki cömert kurmuşun ana söz, dastan!” ⁸⁷⁴	Ki cömert yazmışsın ana söz, destan!”

Türkçenin yasaklanmasına şiirinde isyan eden bir şair vardır ki o da Vasili Filioglu’dur. 1999 yılında Sabaa Yıldızı’nda yayınlanan “Ana Dilim” adlı şiirinde şair bu isyanını şöyle aktarır dizelerine:

“Ana dilim hastalener”	“Ana dilim hastalanır
Okullarda yok ona yer	Okullarda yok ona yer
Hem bu uzeer kayet yıraa,	ve bu uzar gayet şiire
Acı sürter otuz yıla” ⁸⁷⁵	Acı yayılır otuz yıla”

Okuyucuya, “Dil varkan-dayma var adın,/ Salt o zaman seni sayërlar”⁸⁷⁶(Dil varken-daima var adın/ sadece o zaman seni severler) diye seslenerek, dilin bir milleti millet yapan en önemli millî unsur olduğuna değinen bir başka şair de Todur Zanet’tir. Şair “Atılma Dilindën, Halkım! şiirinde şöyle der:

⁸⁷⁴ Gavriil Gaydarcı, “Ana Dilimâ”, *Sabaa Yıldızı*, Sayı: 5, Moldova 1998, s. 5.

⁸⁷⁵ Vasili Filioglu “Ana Dilim”, *Sabaa Yıldızı*, Sayı: 9, Moldova 1999, s. 15.

⁸⁷⁶ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 234.

“Sular gider, gider altın...

Bu toprakta salt dil kaler!

Zerë dilin- senin kanın,

O yaşamaa kuvvet verer.

Atılma dilindën, Halkım!”⁸⁷⁷

“Sular gider, gider altın

Bu toprakta sade dil kalır

Zira dilin-senin kanın,

O yaşama kuvvet verir

Atılma dilinden, Halkım!”

Gagauz Çağdaş Türk şiirinde son olarak “Sona Adiyeva (2000), “Ben Gagoğuzum” şiirinde “*Oğuz kökenimiz/ Allahla biz/ Biz varız/ Biz hem Ana Dilimiz!*”⁸⁷⁸(s.s,266); Petri Yalancı (2000)“*Üşeklaa sivişmekta Ana Dilimiz (Yüksekle sevişmekte ana dilimiz)* (274); Vitaliy Boşkov (2000)“*Ana gagauz dili-poet dili,/Diil mi dooru deerim?!... /Dildir dünyaya bütün düzülmüş/Sair dilini, kendini daima*”⁸⁷⁹(303) (*Ana Gagavuz dili-şiir dili/ Değil mi doğru derim?*); İgor Malaçlı, (2000) “*Herbir halkım/var eri(yeri),/ Ama ilkin/var dili/ Bizim da var dilimiz,/ Onu severiz/ Hepsimiz* (s.s,401).”⁸⁸⁰ dizeleriyle şiir dünyasında ana dilin önemini vurgulamaktadırlar.

İncelediğimiz şiirler boyunca ana dilin Rumeli’deki Türk varlığının vazgeçilemez bir parçası olduğunu gördük. Çünkü ana dil ile bir millet birbirinin duygu ve düşünce dünyasını anlar ve o dünyanın bir köşesinde ortak bir fikir altında buluşur. Türk milletinin duygu ve düşünce dünyasında da Türkçe “milleti millet yapan siyasî birliğin, özgürlüğün, ananelerin, kültürün taşıyıcısı” konumunda varlığını sürdürür. Bu hususta Balkan coğrafyasında kimi zaman ana dil “Türkçe” yasaklarına rağmen Rumeli’deki Türk milleti yazınsal faaliyetleriyle ana dillerini korumuşlardır. Türkçenin yaşatılması, işitilmesi için suyun öte tarafından, Rumeli topraklarından Türkçenin güçlü sesini yükseltmeye devam etmektedirler. Bu hususta şair Zeynel Beksaç, Rumeli’de Türkçenin yaşaması için “Türkçem” dergisini çıkarmaktadır. Uzun yıllar faaliyette olan dergide ana dil Türkçeye dair şiirler, yazılar kaleme alınmaya devam etmektedir. Rumeli topraklarında Türkçe’nin varlığını sürdüreceğini yine Beksaç’ın bir sözüyle noktalamak gerektiğini düşünüyorum:

⁸⁷⁷ Baymak, *age*, s. 234.

⁸⁷⁸ Baymak, *age*, s. 236.

⁸⁷⁹ Baymak, *age*, s. 303.

⁸⁸⁰ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 401.

“Türkçenin Rumeli yakasında kimliğimize şemsiye açmayı, onu ilelebet bu topraklarda savunmayı boyun borcu bileceğiz. Yeni dizelerin, yeni tümcelerin, demir attığı liman olmayı sürdüreceğiz. Önceliğimiz bundan böyle de; gönül kapılarının çoğalmasını sağlamak, yaşadığımız bu topraklarda dostluk, kardeşlik, barış uğruna nöbete durmaktır”⁸⁸¹

2.1.6. Din ve Tasavvuf Teması

Balkan coğrafyasındaki Müslüman Türklerin mahrum olduğu haklardan biri de din hürriyetlerinin zaman zaman kısıtlanması, zaman zaman da yok sayılmasıydı. Bu durum Balkanlarda gerek Türkçe çıkartılan gazetelerde gerekse dergilerde haber yapılmış, kanıtlarıyla Türklere uygulanan dinî baskı işlenmiştir.

Balkan Türk basınında duyurulan dinî baskı sadece haberlerde kalmayarak şiirlere de yansımıştır. Milliyeti ve ana dili konusunda özgür olmayan şairler, dinî hürriyetlerinin kısıtlanmasını da kaleme almışlar, hatta diğer haklarını savunurken de dinî terminolojiden yararlanarak maneviyatı şiire sindirmişlerdir. Dinî maneviyatın şiirde başarılı bir şekilde duyumsanmasını başaran şairlerden biri de Batı Trakya Türkü Ali Rıza Saraçoğlu’dur. O, “İslam ve Türküz” şiirinde İslamiyet’in Balkan Türkleri arasındaki gücünü dile getirirken Türklerin milliyetiyle birlikte dininden de vazgeçmeyeceğini üstüne basa basa ifade etmekten çekinmemiştir:

“...Bir insana ırkını damarlarındaki kan söyler!

Bir insana dinini kalbindeki iman söyler!

Şükür! Tanrı bizi sevmiş Müslüman-Türk yaratmış...

Milletimin İslam-Türk sentezi kalbinde yer etmiş..

Milletim ne dininden ne Türklüğünden taviz verir!”⁸⁸²

İkinci dize, dinî inancın Saraçoğlu’nun yüreğinde oluşturduğu yüksek maneviyatı izah etmektedir. Zaten, üçüncü dizede şükrederek iman aşkını dökmüştür. Saraçoğlu’nun dördüncü dizesi “Türk kültürüyle İslam dininin oluşturduğu sentezden bahsetmektedir. Özellikle Gök Tanrı inancı ile İslam dini arasında tek bir Tanrı’ya

⁸⁸¹ Zeynel Beksaç, “Türkçem, bir direncin öyküsüdür...”, *Türkçem*, Sayı: 200, Prizren 2017, s. 1.

⁸⁸² Saraçoğlu, *age*, s. 110.

inanma, ahiret inancı, cennet ve cehennem inancının olması bu iki dinin sentezlenmesini kolaylaştırmıştır. Günümüzde Türkler İslamiyet öncesi Türk inanışlarını İslamiyet ile iç içe bir şekilde devam ettirmektedirler. “Örneğin; günümüzde Anadolu’da yapılan yağmur duası, İslamiyet öncesi Türklerin Tanrı’ya sundukları kurbanların İslamiyet ile birlikte devam etmesi ve “Kurban Bayramı” adını alması, “Düzce’de Akyazı Selanik göçmenlerinin gelin baba evinden çıkarken “koruyucu” anlamı yüklenilen al kuşağın bağlanması Türk inançlarındanır.”⁸⁸³

Yine Balkanlarda “Ruşuk, Silistre, Varna, Şumnu” kalelerinin dörtgeni arasında yaşayan “Gacal” tabiriyle adlandırılan Türklerin halk inançlarında da eski Türk kültürünün izlerini bulmak mümkündür. Gacal Türkleri “Gök gürlemesini “Gök iyesinin kükremesi ve şimşegi de kamçısı” olduğu inancına sahiptirler. Bu nedenle gök gürlemesi esnasında salavat getirirler. Ayrıca Ay ve Güneş tutulduğu zaman sala verilmesi, Gökkuşağının cenneti temsil ettiğine inanılması, Hıdrellez kutlamalarında “demirbozan” otunun toplanıp hayvanlara verilmesi, bu otların çocukların yıkanması, ellere kına yakılması, ateş yakmak, bebek doğduktan kırk gün sonra kırk uçurmaya gitmek” gibi inançlar Türk kültürünün, inancının İslam dini ile sentezini göstermektedir.”⁸⁸⁴

Yunanistan’ın Batı Trakya Türklerine yaptığı dinî inanç kısıtlaması ve zaman zaman ibadethanelere yapılan saldırılar, Saraçoğlu’nun şiirsel direncini körüklemiştir. Şairin yukarıda bir parçasını verdiğimiz şiirinin bir başka bölümünde yazdığı “*Milletim ne dininden ne Türklüğünden taviz verir*” dizesi bu direnişin bir göstergesidir. Bunun yanı sıra “Haksızlıklar Diyarı Batı Trakya” başlığıyla yayınladığı şiirinde yapılan dinî ayrımı eleştirmektedir:

⁸⁸³ Yaşar Kalafat, *Anadolu Türk Mitolojisinden Yapraklar I*, Ankara 2016, s. 22-23.

⁸⁸⁴ Kalafat, *age*, s. 52-60.

*“Türk ve müslüman olduğum için
Seziyorum bakışlarda dahi kin
Evet, Türk ve Müslüman'ım!!! Duyun
İsterseniz beni topun ağzına koyun
Korkarsam eğer, kahpeyim ben
Korku nedir bilmem; tâ ezelden”⁸⁸⁵*

Yukarıdaki birinci ve ikinci dizelerde Yunanistan Hükümeti'nin ve Yunan halkının Türklere karşı baskıcı ve düşmanca tavrı duyulmaktadır. İbadethanelere yapılan kundaklamalar da bu kinin bir parçasıdır. “1988 yılında Gümölcine'nin Tabakhane ve Şehreküstü camilerinin kundaklanması bu kinin ispatıdır.”⁸⁸⁶ “Yine 1990 yılında Türk mahallesi olan Kırkmahalle'de bir kahve ile iki dükkanın kundaklanması, yoldan geçenlere Türk müsün? Rum musun? diye sorularak 15 Türkün dövülmesi ” bu kinin bir göstergesidir.”⁸⁸⁷ Ayrıca bölgede inceleme yapan Helsinki Komisyonunun hazırladığı rapor da bu durumu fotoğraflarla belgelemiştir.⁸⁸⁸

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneğinin 2012 yılında bölgeye yaptığı ziyaret sonunda hazırladığı “Azınlık Hakları” raporunda Atatürk ve Venizelos döneminde iyi ilişkiler içinde olmasına bağlı olarak azınlık haklarının yerine getirildiğini ancak 1955'ten sonra oluşan Kıbrıs sorunu gibi sorunlardan ötürü ilişkilerin bozulmasına bağlı olarak da Türklerin azınlık hakları kısıtlandığı aktarılır. Raporda Batı Trakya'da inanç özgürlüğü kapsamında müftü seçimi; cami inşaatında ve minare yapımında karşılaşılan sorunlar, imam tayininde yaşanan anlaşmazlıklar, İslâm ve İslâm peygamberine yapılan saldırılar, camiler ve Müslüman mezarlıklarına yapılan saldırıların olduğu bildirilmektedir.⁸⁸⁹

⁸⁸⁵ Saraçoğlu, *age*, s. 22-23.

⁸⁸⁶ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-4.pdf, (Erişim tarihi: 28.01.2020)

⁸⁸⁷ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-16-17.pdf,(Erişim tarihi: 28.01.2020)

⁸⁸⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-16-17.pdf ,(Erişim tarihi: 28.01.2020)

⁸⁸⁹ Mazlumder, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu 2012, https://mafiadoc.com/bat-trakya-mslman-trk-aznl-insan-haklar-raporu-2012_5a022ea91723dda9915e5a3d.html, (Erişim tarihi: 28.01.2020)

Balkan diyarındaki haksızlıkları duyurmak için kalemini oynatan şair “Mağduriyet” şiirinin dizelerinde de yukarıdaki raporda saydığımız haksızlıklara dikkat çekmek için şöyle yazar:

“Haksızlıklar yapılır: Dini, dili, ırkı ayrı diye;

Vatandaşlar özge bilinir de...

Veriniz meşru haklarımızı efendiler!

Bizim de vatanımız değil mi bu yer?”⁸⁹⁰

Saraçoğlu’nun şiirinde de bahsettiği bu haksızlıkları basından bir örnek vererek dayanaklandırabiliriz. “Batı Trakya’nın Sesi Dergisi’nin Nisan 1991 tarihli sayısında Ramazan ayından ötürü Türkiye’nin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Batı Trakya’ya atanan vaizler Mehmet korkmaz, Hakkı Özer, Abdurrahman Kara ve İbrahim Kemal’in hizmet pasaportu olmasına rağmen Yunanistan tarafından ülkeye girmelerine izin verilmemesi dair çıkan haber dinî hürriyetin kısıtlandığını açıkça ortaya koymaktadır.”⁸⁹¹ “Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz 2012 Batı Trakya Azınlık Hakları raporu da İskeçe ilinde yer alan Okçular camiinin teravih namazından sonra kundaklanması ve Poşpoş mahallesindeki Türk azınlık mezarının tahrip edilmesinden bahsederek yapılan baskıları duyurur.”⁸⁹² Saraçoğlu geçmişte ve yakın dönemde yapılan bu haksızlıkların sesi olur ve İslam düşmanlığı yapanlara “Haçlı Zihniyeti” şiiriyle seslenir:

“Haçlı hissinizi artık bırakın,

İslam düşmanlığı ayıp...ayıp çok...

İnsanlığın büyük düşmanıdır kin!

Sizin kalbinizde bize sevgi yok”⁸⁹³

⁸⁹⁰ Saraçoğlu, *age*, s. 24.

⁸⁹¹ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-29.pdf, (Erişim tarihi: 28.01.2020)

⁸⁹² https://mafiadoc.com/bat-trakya-mslman-trk-aznl-insan-haklar-raporu-2012_5a022ea91723dda9915e5a3d.html, (Erişim tarihi: 28.01.2020)

⁸⁹³ Saraçoğlu, *age*, s. 26.

Saraçoğlu'nun şiirinde dikkat çeken bir diğer nokta da şiirlerinde dinin manevi gücünden yararlanmasıdır. Bir önceki şiiri "Mağduriyetin" dizelerinde Saraçoğlu, bu haksızlıklar karşısında Tanrı'ya ve Hristiyanların da peygamberi olan Hz. İsa'ya olan imanı ile seslenir. Saraçoğlu'nun buradaki amacı; aslında zulüm yapan Hristiyanların inandıkları Tanrı ve İsa Peygamber aracılığıyla onlara mesaj göndermektir. Çünkü dinler farklı olsa da varlığını kabul ettikleri Tanrı'nın dininde ve peygamberlerinin kitabında, ahlâkında insanın insana zulmü yoktur:

"..Yazdıkça şu naçiz kalemimiz,

Belki anlaşılır nicedir elemimiz...

Bu haksızlıkları Hazret-i İsa kınar gökten inse!

*Tanrı ise nasıl gazaba gelir bir bilinse"*⁸⁹⁴

Saraçoğlu'nun şiirinde yalnız dinî hürriyetten yoksunluk konusu yer almaz. O, huzuru bulduğu tasavvuf inancını da dizelerine taşıyarak şiirinde dinî inancın manevî boyutunu yükseltir. Bu sayede özünü keşfe çıkar. Bu bağlamda Saraçoğlu'nun özünü bilme arayışında Yunus Emre'nin tasavvuf anlayışıyla hareket ettiğini ve Yunus Emre'nin "*ilim ilim bilmektir/ ilim kendin bilmektir*"⁸⁹⁵ anlayışını barındırdığını Yunus'a ithafen yazdığı "Manada Yunus'u Buldum" şiirinde görmekteyiz:

"Kasvet bastı bahar günü

Dertler ile harab oldum

Ruhum buldu tabibini

Mânâda Yunus'u buldum.

Kucaklaştım Pirim ile

Seslendim şiirim ile

Hallaştım şairim ile

*Mânâda Yunus'u buldum"*⁸⁹⁶

⁸⁹⁴ Saraçoğlu, *age*, s. 24.

⁸⁹⁵ https://www.siiir.gen.tr/siir/y/yunus_emre/ilim_kendin_bilmektir.htm, (Erişim tarihi: 09. 04. 2020)

⁸⁹⁶ Saraçoğlu, *age*, s. 122.

Şair, içinde bulunduğu ruhsal buhrandan birinci dördlüğün ilk iki dizesinde bahsetmiştir. Aynı dördlüğün son iki dizesinde “Yunus Emre’nin Tasavvuf felsefesinden etkilendiği” aşıkardır. Yunus Emre’nin tasavvuf felsefesini şiirine yansıtan şairin ikinci dördlüğü de hususiyetle kaleme aldığını söyleyebiliriz. Çünkü bu dördlüğün birinci ve ikinci dizeleri, benimsediği felsefeyi şiirine yansıttığının belgesidir. Şair, manevî dünyasının gizini Yunus Emre’nin tasavvuf felsefesiyle çözmesini “*Manada Yunus ’u buldum*” dizesiyle anlatmıştır. Maddi olandan uzaklaşıp manaya yönelen Ali Rıza Saraçoğlu, tasavvuf yolunda Yunus Emre’nin Allah aşkıyla ilerler ve bu yolda öze dönüşü gerçekleştir:

“Müridliğe etti kabul

Dedi: “Aşk ile yan ey kul

Halkın, Hakk’ın yanında ol”

*Mânâda Yunus ’u buldum”*⁸⁹⁷

Saraçoğlu’nun “Aşk ile yan kul” dizesi Yunus Emre’nin Allah aşkına bir göndermedir. Çünkü “Yunus Emre’nin Allah’a olan sevgisi mistisizm ile cereyan etmektedir. Allah’a ulaştıran mistisizm, insanın ruhuna eğilmesini öğütleyen, ruhî ve bedenî alıştırmalar sayesinde insana saadet ve huzur vadeden bir öğretilerdir. Yunus Emre bu mistik yol ile Allah’a ulaşma gayesi içindedir. Mistisizmde meditasyon ve trans halinde kendinden geçen kişi akıl ve mantıktan uzaklaşarak hayal alemine girer. Ancak Tasavvuf felsefesi mistisizmin trans hali sırasında akıl ve mantığı bırakmayı reddeder. Tasavvufa göre; realiteye bağlı olarak Allah’ın varlığına ait delilleri iç dünyalarında görüp kabul ederken aynı zamanda akıl ve vicdan ile bu çağrının doğruluğuna hak verirler.”⁸⁹⁸

Tasavvufun mistik yönüyle hareket eden Saraçoğlu yukarıdaki dördlüğünün üçüncü dizesinde ise Yunus Emre’nin halkın yanında olan bir aydın, halk ozanı olduğuna dikkat çeker. “Yunus Emre içinde yaşadığı toplumun sosyal çöküntüsüne tanıklık etmiş bir aydındır. Adalet fikrinin, hukukun kalmadığı, kültürel çatışmanın ortaya çıktığı dönemi şiirlerine yansıtmış bir halk ozanıdır. Bu nedenle toplumda baş

⁸⁹⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 122.

⁸⁹⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/bizimyunusv.pdf, (Erişim tarihi: 29.01.2020)

gösteren ayrılıkların, çatışmaların “birlik” düşüncesiyle son bulacağı görüşündedir. ... Yunus Emre’nin “*Yunus Emre gözün aç bak iki cihan doludur Hak/ Sıdk odına dümanı yak ol eşkere pinhandadır*” dizelerinde iç dünyalarında Allah ile olan ayrılığa son vererek sevgiyi filizlendiren insanoğlunun dış alemde de ayrılığı ortadan kaldıracacağı” şeklinde yorumlamaktadır. Çünkü her şey Allah’tan olduğuna göre dış alemdeki varlıklarla gördüğü ayrılığı da ortadan kaldırma ihtiyacı duyacaktır.”⁸⁹⁹

Yunus Emre’nin bu halkçı yönü Saraçoğlu’nun şiir felsefesini de etkilemiştir. Saraçoğlu Yunus Emre etkisiyle şiirlerinde halktan yana bir tutum sergilemiştir. Bu felsefesini Yunus Emre ile ilgili yazdığı tasavvufi şiirleriyle de taçlandırmıştır. Saraçoğlu, Yunus Emre’nin tasavvuf felsefesinde maddeden uzaklaşıp manaya yönelmesini de aşağıdaki dörtlükte kaleme almıştır:

“Madde’den uzaklaş, dedi

Sen manaya yaklaş, dedi

Hak için akıt yaş, dedi

*Mânâda Yunus’u buldum”*⁹⁰⁰

“Yunus Emre’nin manadan kastı; insanın maddi varlığıyla değil de maneviyatı simgeleyen “gönülle” varlığını sürdürmesidir. Yunus’a göre; gönül tecellilerinin bir aynası, Hak yolcusunun varacağı, zirvesinde Zümrüdü Anka’nın yuvasını yaptığı Kaf Dağı, dağların en küçüğü ancak Allah’ın yanında değeri en büyük Tur Dağı’dır.”⁹⁰¹ Yunus Emre maddeden uzaklaşıp manaya yönelişini “*Gönül mü yeğ kabe mi yeğ/ ayıt bana akı eren*” sözüyle sorar ve buna karşılık “*Gönül yeğdürür zira kim/ Gönüldedir dost durağı*” dizeleriyle cevaplar.”⁹⁰²

Saraçoğlu Tasavvuf ilminde yalnız Yunus Emre’den değil Tasavvuf ilminin piri Mevlana’dan da etkilenmiştir. Bu etki “Ey Pirimiz Mevlâna” şiirinin dizelerinde açıktır. O, tasavvufi inancı Mevlâna Celâleddin Rûmî’nin tasavvuf düşüncesi çevresinde işler. Şair, şiirde tasavvuf dergâhının ümitsizlik dergâhı olmadığını

⁸⁹⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/bizimyunusv.pdf, (Erişim tarihi: 29.01.2020)

⁹⁰⁰ Saraçoğlu, *age*, s. 122.

⁹⁰¹ file:///C:/Users/casper/Downloads/bizimyunusv.pdf, (Erişim tarihi: 29.01.2020)

⁹⁰² file:///C:/Users/casper/Downloads/bizimyunusv.pdf, (Erişim tarihi: 29.01.2020)

Mevlâna Celâleddin Rumi'nin tasavvuf anlayışını kapsayan “Allah’tan geldik Allah’a varıyoruz” anlayışının izinden giderek işler. Bu nedenle de kalemi ona aşağıdaki dizeleri yazdırmıştır:

“Hilkatın hikmetini sen gördün,

“Sevgi”yi nakış nakış sen ördün

Ümitsizlik değil; ümit verdin,

Ey gönüller sultanı, sen sağsın!”⁹⁰³

Aşağıdaki dizelerde ise şair Mevlâna’yı, tasavvuf yolunda Allah aşkıyla ilerlerken kapısı Allah’a (Tanrıya) açılan dağa benzetmiştir. Şairin burada Mevlâna ile dağ arasında kurduğu bağlantının tesadüfı olmadığı kanısındayız. Çünkü mitolojide ve İslami dönemde de Tanrı ve evliyaların makamı olan dağ gökyüzüne yakınlığı bakımından da Tanrı’ya açılan kapı olarak görülür. Mevlâna da İslami dönemde bu yolda imanı ile Tanrı’ya en yakın olandır. Bundan ötürü şiirde Mevlâna ile dağ arasındaki Allah’a yakınlık özelliği bir araya getirilerek birbirini tamamlayan manevi bir söz dizesi oluşturmuştur.:

“Semâ ayinin bizi coşturur;

Döne döne Mevlâ’ya koşturur,

Âşıklarının gönlünde sürür,

İmân imân yücelen sen dağsın!”⁹⁰⁴

Saraçoğlu’nun yukarıdaki dörtlükte “Sema ayiniyle” başlatıp şiiri “dağ” benzetmesiyle bitirmesi de tesadüfı gözüküyor. Aslında şair, dörtlüğünü “Sema ayiniyle” başlatıp ve en son Mevlana vasıtasıyla Allah’a ulaşma durumuyla bitirerek şiir üslubunu “Tasavvufi” ritimle şekillendirmiştir.

Saraçoğlu cihandaki savaşların son bulmasını da tasavvuf ilminin barış yönüyle diler. “Cihan Sevgiye Pek Muhtaçtır” şiirinde savaşların kanla suladığı dünyaya;

⁹⁰³ Saraçoğlu, *age*, s. 124.

⁹⁰⁴ Saraçoğlu, *age*, s. 124.

sevginin, kardeşliğin ve barışın gelmesini dileyen Ali Rıza Saraçoğlu bu dileğini Yunus'un insan sevgisinden yola çıkarak şöyle anlatır:

“Tüm küsler barışsın Yunus

Kalplere sevgi sun Yunus

Dünya Cennet olsun Yunus

Cihan sevgiye pek muhtaç”⁹⁰⁵

Ölüm konusuna da değinen şair öldüğü günü, “Şeb-i Arus” düğün günü olarak nitelendiren Mevlâna'nın izinden gider. Mevlâna'nın sözlerinden esinlenen Saraçoğlu öldüğü günü Allah'a kavuşma günü Şeb-i Arus olarak kabul eder ve *“Öldüğüm gün, düğünüm-bayramım olsun benim”⁹⁰⁶* sözünü satırlara döker.

Şair, kalbindeki imanın gücünü de ölüm gecesi kavuşacağı sevgiliye-Allah'a, Allah'ın peygamberi Hz. Muhammed'e duyduğu inançla gösterir:

“Yar olan Sensin

Var olan Sensin

Bir olan Sensin.

La ilahe illallah

Muhammed Resullullah”⁹⁰⁷

⁹⁰⁵ Feyyaz Sağlam, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX. Ankara 1997, s. 73

⁹⁰⁶ Sağlam, *age*, s. 74.

⁹⁰⁷ Feyyaz Sağlam, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX. Ankara 1997, s. 89.

Yüreğinde iman aşkıyla birlikte ahiret inancını da barındıran şair, kendisini ahiretin gazabından koruması için Allah’a ve Hz. Muhammed’e dua eder. Şair, “İsmi Güzel Cismi Güzel Muhammed” şiirinde Peygamberimizden şefkat bekler:

*“Ya Resula’llah Mahşer Günü’nde bize şefaet et
O korkunç günde Ümmetin asla çekmesin eziyet
Özge ümmetlerden de üstün olsun bizde meziyet
Sıkıştığımızda Sen imdadımıza gel Muhammed
Ümidimizsin ismi güzel cismi güzel Muhammed”⁹⁰⁸*

Yüreğindeki Allah aşkını dizelerine döken bir diğer şairimiz Hüseyin Mazlum’dur. Onun dilinden de kaleminin ucundan da “Allah” kelimesi düşmez. O, “Güzel Allah” diyerek seslendiği şiirinde Allah’a şükreden, iman eden Müslüman’ın sözlerini kaleme alır:

*“El açıp, hep seni andık,
Güzel Allah, kerim Allah.
Haak kitabına inandık,
Güzel Allah, kerim Allah”⁹⁰⁹*

Mazlum, İslam diniyle olan sıkı bağını Allah ve kitabı Kur’an-ı Kerim’e olan imanı ile dizelerine yansıtır. Özellikle “Hak kitabı” tabiriyle “Kur’an-ı Kerim’i” kastetmektedir.

Mazlum, “Mesteyleydi bizi aşkın”⁹¹⁰ dizesinde Allah aşkıyla kendinden geçme halini yansıtır.

⁹⁰⁸ Sağlam, *age*, s. 88.

⁹⁰⁹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 145.

⁹¹⁰ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 145.

Şair “Kırık Ayak İzlerim” şiir kitabında yer verdiği “Lailaheillallah” şiirinin dizelerinde ise yüreğindeki manevî aşkı şöyle anlatır:

“.. *Mazlumun kalbinde (O) var*

Sevdam ateş oldu yanar

Hazan mevsiminde nar

Lailaheillallah diyor”⁹¹¹

Şair, gönlündeki Allah ve iman aşkını dörtlüğün birinci ve ikinci dizeleriyle aktarmıştır. Hüseyin Mazlum, bu sevdasını “ateş” benzetimiyle kaleme almıştır. İman aşkının gücünü anlatabilmek için üçüncü dizede “nar” iminin anlamsal bağından yararlanmışır. “Klasik Türk şiirinde “Nar” çokça kullanılan bir meyvedir. Divan şairleri genelde renginden ve şeklinden ötürü “sevgilinin dudağı, yanağı, yüzü, göğüsleri ” veya “aşığın kanlı göz yaşları” manasını vermek için kullansalar da Tasavvufî şiirde yeni bir anlam kazanmıştır.”⁹¹² “Kur’an-ı Kerim’de de üç ayette geçen ve birinde cennet meyvesi, diğer ikisinde dünya nimeti olarak övülen nar, aynı zamanda Allah’ın varlık ve birliği ile onun kudret, yaratma, rızık verme sıfatlarına bir delildir.”⁹¹³ Nar’ın tasavvufî şiirdeki anlamı ile ilişkilendirerek, Mazlum, dizelerinde nar imiyle “Allah’ın birliği mesajını verdiğini ve Allah aşkıyla bunun söyleminin acı acı “Aşığın gözyaşlarıyla” olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Şair “Resul Muhammed” şiirinde de Hz. Muhammed’e gelen vahiyi ve kırk yaşında peygamber oluşunu ve İslamiyet’i yayışını anlatır. Cahiliye devrini yaşayan, putlara inanan Arap toplumuna Hz. Muhammet’in İslamiyet’i getirmesi ve cahiliye devrine son vermesi bir devrimdir. Mazlum peygamberin bu yönüne “*Kırk yaşında batılı yıktı/ Şeytanın canını sıktı*”⁹¹⁴ dizeleriyle değinir.

O, sosyal yapısı bozulmuş bir toplumda yaptığı devrimle unutulmaz. Şair, aşağıdaki dizelerinde sosyal yapısı bozulan bir topluma gönderilen peygamberin miraca semaya yükselişini konu edinir. Şair bu olayı “*Sen ibadet ederken gecede/ Oku! dedi*

⁹¹¹ Gümülcineli Hüseyin Mazlum, *Kırık Ayak İzleri*, Bursa 2007, s. 8.

⁹¹² file:///C:/Users/casper/Downloads/632405912_DEV15-26122015-8.pdf, (Erişim tarihi: 29.01.2020)

⁹¹³ file:///C:/Users/casper/Downloads/632405912_DEV15-26122015-8.pdf, (Erişim tarihi: 29.01.2020)

⁹¹⁴ Gümülcineli Hüseyin Mazlum, *Kırık Ayak İzleri*, Bursa 2007, s. 12.

de/ Cibril boynuna sarıldı Resul Muhammet” dizeleri ile “*Sen ki göklere çıktık Ay
ikiye ayrıldı/ Resul Muhammet*”⁹¹⁵ dizelerinde kaleme alır. Hüseyin Mazlum’un
dizelerinden okuduğumuz Miraç olayı tam olarak aşağıdaki gibidir:

“Bir gece Hz. Muhammed Hicr veya hatim adı verilen yerde uyku ile uyanıklık
arasındaki bir haldeyken Cebrail geldi. Hz. Muhammed’in göğsünün açan Cebrail
Peygamberin göğsünü zemzemle yıkayıp içine iman ve hikmet doldurup kapattı.
Cebrail Peygamberi Burak adlı bir binekle Beytülmağdise götürdü. Hz. Muhammed
Mescid-i Aksa’da iki rekat namaz kılıp dışarı çıktı. O anda Cebrail Hz. Muhammed’e
biri sür diğeri şarap dolu iki kap sundu. Hz. Muhammed süt dolu kabı seçince
Cebrail “Fıtratı seçtin” diyip onu semaya çıkardı. Hz. Muhammed her bir semada
Adem, İsa, Yusuf, İdris, Harun ve Musa” peygamberler ile görüştü. Semanın yedinci
katında Hz. İbrahim ile görüştü. Sidret’ül muntaha denile yere varıp Allah’ın
huzuruna çıktı. Allah Müslümanlara elli vakit namazı farz kıldı. Hz. Muhammed’in
Allah’ın huzurundan dönüşünde Hz. Musa elli vakit namazın Müslümana ağır
geleceğini ve bunun hafifletilmesini istemesi tavsiyesinde bulundu. Hz. Muhammed
de namazın beş vakite indirilene kadar Allah ve Hz. Musa ile diyalogu devam
etti.”⁹¹⁶

Hüseyin Mazlum, İslami kaynaklara göre anlattığımız “Miraç olayını öz ve duru bir
Türkçe ile anlatmıştır. Şiir formuna ve özlüğüne uygun dizeler, okuyucuya miracın
fotoğrafını sunmaktadır.

⁹¹⁵ Mazlum, *age*, s. 12.

⁹¹⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/mirac>, (Erişim tarihi: 30.01.2020)

Reşit Salim'in kalemi de din için yazar. O, "Yunus Emre İçin" şiirinde yine diğer şairler gibi Yunus'un izinden gider ve şiirinde Yunus'un etrafında tasavvufu, dini ve insan sevgisini işler. Tasavvuf ehli Taptuk Emre'nin müridi olan, onun tedrisinden geçen Yunus'un insanın yüreğine işlediği sevgi Reşit Salim'in dizelerinde can bulur:

"Yunus Emre derler bir koca din ulusu

Aba omzunda, elinde asa, dilinde vird olmuş Allah

Hani mülke benim diyen, başkaca doğru bilmeyen

*Nicesine kin yerine, sevgiyi dağıtmış Taptuk Ocağından"*⁹¹⁷

Dörtlüğün ilk dizesi "Yunus Emre'nin evrensel boyutunu, tüm dünyaya seslenişini ifade etmektedir. Yunus Emre hangi dinden olursa olsun bütün insanlığa kucak açmış mutasavvıf bir halk şairidir. "Yunus'a göre sufi; hangi inanıştan olursa olsun ibadet etme kapasitesine sahiptir ve bu yolla Yaradan'a ulaşacağını bilir. Bu düşüncesini "yetmiş iki toplumu sevgiyle benimsemeyen hakikate karşı isyankârdır" sözüyle desteklemiştir."⁹¹⁸

Reşit Salim dörtlüğün son dizesinde bu gezgin dervişin hümanist yönünü dörtlüğün son dizesinde vermiştir. Ayrıca dörtlüğün dördüncü dizesinde maddi olandan uzaklaşıp maneviyata yönelmesini, dünya malına değer vermemesini ele almıştır.

Salih Haliloğlu'nun kalemi de "Hz. Muhammed" şiirinde cehaletin yaygın olduğu bir topluma peygamber olarak gelmesinden sonra Hz. Muhammed'in toplumda yarattığı değişimi "Yaş kırk,/ Kemal devresi insanın,/ Atılınca ortaya/ Değişti çehresi dünyanın!"⁹¹⁹ dizeleri ile anlatmaktadır.

Batı Trakya Türk şiirinde gelenekçi çizgiyi devam ettiren şairlerden biri olan Hüseyin Salihoğlu "Bizi Hakka Götürüyor" şiirinde Allah inancını, Tanrı'nın yaratma gücüne işaret ederek kaleme alır. Salihoğlu'nun dizelerinde yeryüzünün, tabiatın böyle ahenkli ve güzel oluşmasının tesadüfı olmadığını görüyoruz. Bu

⁹¹⁷ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 171.

⁹¹⁸ file:///C:/Users/casper/Downloads/513612haci-bektas-ve-yunus-emre-ya-da-turk-ortacagi-evrensellesmesi.pdf, (Erişim tarihi:30.01.2020)

⁹¹⁹ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX. Ankara 1997, s. 104.

düşünceyle hareket eden Hüseyin Salihoğlu'nun dizelerinde okuyucu Tasavvufun manevi dünyasına yolculuğa çıkmaktadır:

*“Gökyüzünün mavi rengi,
Kaplamis bütün dünyayı
Bulunmaz güneşin dengi
Isıtıyor insanı
Yıldızların parıltısı,
Düşündürüyor insanı
Kalplerde iman mayası
Yaşatıyor din İslam'ı.”*⁹²⁰

Salihoğlu'nun kaleminden çıkan ilk dördlük ile ikinci dördlüğün ilk iki dizesinde okuyucunun yaratanın bu kusursuz yaratımına hayranlıkla ve sorgularcasına baktığını hissetmekteyiz. Bu kusursuz evrenin bir yaratıcısı olduğuna inanan insanoğlu yüreğindeki iman ile Tasavvuf yoluna girer ve Allah'a şükretme eyleminde bulunur. Salihoğlu, Müslümanın şükretme durumunu *“Kalplerde iman mayası/yaşatıyor din İslam'ı”*⁹²¹ dizelerinde vermiştir.

Şair tarafından şiirin aşağıdaki üçüncü dördlüğünde Allah'ın yarattığı evrenin kusursuzluğu şöyle anlatılmıştır:

*“Ay aratmaz geceleri,
Yolcu olana feneri.
Kurulmuş ayarı bozulmaz,
Bir izleyen var bizleri”*⁹²²

Ayrıca tasavvufa göre evrenin ve evrendeki her şeyin bir tek yaratıcısı vardır: O da Allah'tır. Şair, şiirinde evrendeki düzenin şaşmadan devam ettiğini dile getirerek

⁹²⁰ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. IX.* Ankara 1997, s. 133.

⁹²¹ Sağlam, *age*, s. 133.

⁹²² Sağlam, *age*, s. 133.

evrendeki her şeyin sonunun Allah’a çıktığını ifade eder. Yukarıdaki dörtlüğün son dizesi ile aşağıdaki dörtlük, Allah’ın her an yanımızda olduğunun ve her şeyin sonunun Allah’a çıktığının düşüncesinin bir parçasıdır.

“Gizli kuvvetin varlığı,

Bu düzeni yürütüyor.

Olayların ağırlığı,

Bizi HAKKA götürüyor”⁹²³

Bulgaristan Türk şairlerinin de şiir dünyasını şekillendiren etmenlerden biri din temasıdır. Örneğin; Aşık Hıfzı, “Destan-ı Plevne Muharebesi” başlığını verdiği ve 93 Harbi’nde “Plevne savunmasını anlatan uzun şiirinin 38. dörtlüğünde 93 Harbi’nde ordunun ve hükümetin yaptığı yanlışları eleştirirken bir yandan da Allah’ın affına sığınır:

“...Biz günahkâr kuluz isyan bizdedir

Cefaya lâyıktır noksan bizdedir,

Affeyesin Mevla, el’ân bizdedir

Terk edelim kalpten şeytanı”⁹²⁴

Şair 41. Dörtlükte yer alan “*Vekil-i enbiya oldur ümmete/ Hak zeval vermesin din ü devlete*”⁹²⁵ dizelerinde Allah’ın korumasını ve merhametini dileyip dua eder.

⁹²³ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX. Ankara 1997, s. 133.

⁹²⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 181.

⁹²⁵ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 181.

1927 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden ve 1965 yılında İzmir'de yaşama gözlerini kapatan şair Mehmet Behçet Perim'in Türk gencine ithafen kaleme aldığı şiirinin bir dördlüğünde de din olgusu şöyle ele alınır:

“Umutma ki sen bir Türksün; kanında,

Kızıl Boğa'nın, Oğuz'un ruhu var,

En zorlu gün, umutma ki ardında

Seni öz kul tanıyan bir Tanrı var”⁹²⁶

Bu dördlükte şairin gönderme yaptığı inanış olgusu Oğuz'un kızıl Boğasıdır. “Araştırmacı Ali Duymaz'ın çalışmasından mitolojilerde kırmızı rengin ve boğanın tanrısallığın ve gücün sembolü olduğunu öğrenmekteyiz”⁹²⁷ Oğuz Kağan'ın destanda bu şekilde tasvir edilmesi de onun gücünü ve Tanrı'nın kut anlayışını ifade eder. Ayrıca Ali Duymaz (2018) Oğuz'un beden tasvirinde onun ilk ata, ilk dölleyici olarak kabul edildiğini, bu nedenle Tanrı'yla bağlantısı olan ve onun yaratma eylemini dünyada hakim kılan öküze benzetildiğini söylemenin mümkün olduğunu belirtir (s.s.52).⁹²⁸ Mehmet Behçet Perim'in dizelerinde de Oğuz Kağan'ın bu yönüne değinmesi hem kökü çok eski çağlara dayanan Türk gücünü göstermesi bakımından önemli hem de en eski Türk inanç sisteminin parçası olan mitolojiden bir parçaya değinmesi açısından bir nevi inançsal veya dinsel bir göndermedir. Bu yolla şair, mitolojiden beslediği dizeleriyle millete, geçmişini ve gücünü hatırlatma yoluna gitmektedir. Ayrıyeten son dizede hükümdarlığın, yönetimin Tanrı'dan verildiğine inanılan kut anlayışına da değinmeden geçmemiştir.

1950 yılında Türkiye'ye göç ettikten sonra Ankara İlahiyat Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışan Bulgaristan Türkü şairi Osman Kesikoğlu da dinî şiirler kaleme almıştır. Onun şiirleri İslamiyet'in ışığında yazılmış şiirlerdir. Örneğin, Şair, İslamiyet'in ışığında parlayan “Yalvarış” şiirinin “*Varlığı süzerim her şey ne güzel,/ Her yerde nizam gayet mükemmel/ Ne muhkem yapmış O kudretli el*”⁹²⁹ dizelerinde

⁹²⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 193.

⁹²⁷ ali_duymaz_oguz_kagan_destani_dede_korkut_kitabi.pdf, (Erişim tarihi: 30.01.2020)

⁹²⁸ ali_duymaz_oguz_kagan_destani_dede_korkut_kitabi.pdf, (Erişim tarihi: 30.01.2020)

⁹²⁹ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 208.

Allah'ın nizamını, evreni kusursuz yaratışını; “*Allah'ın adli her şeyde belli/ Hikmeti hûdâ sürer ezeli*”⁹³⁰ dizelerinde “adaletini” belirtmektedir.

Makedonya Türk şairi Abdülfettah Rauf ise Hakk'a giden yolu, Hasbihâl ve Kaleme Arzuhâl” şiirinde gönlünün sesini, kağıda döken kalemikle bulduğunu söyler:

“*Hüznüme bir dil verdin dilime bir sesi verip*

Gönlümün tercümanı sen duygumu anlattın”⁹³¹

Abdülfettah Rauf'un Allah aşkıyla yanıp tutuşan kalbindeki duygular, aşğın hüznü, Allah'ın insana bahş ettiği ses ve musiki ile dile gelir. Şiirin musikisiyle duygularını kâğıda döken şair, bu şairlik yönünü Allah aşkının ateşiyle yandığı bir anda imdadına yetişen bir ilaç gibi görmektedir:

“*Sen geldin imdadıma ne geldiyse başıma*

Hak'ka giden oluğu açtın şu göz yaşıma”⁹³²

“Söz gider yazı kalır” ata sözünden yola çıkılarak şairin İslamiyet'in yayılmasında, Allah'ın farzlarının bilinmesinde yazının önemini anlattığını söyleyebiliriz:

“*.. Veli nebî bir taraf ey kalem sensin bize*

Nakleden sensin yine Rabbim'in hitabını”⁹³³

Makedonya ve Yugoslavya Türk şiirinin üstatları Cavit Saraçoğlu ve Avni Engüllü'nün dizelerinde de tasavvuf ilminin kokusu buram buram duyulur. Saraçoğlu'nun bu yolda ilerlerken kaleme aldığı “İçimi Kemiren Gizli Bir Ah Var” şiirinin dizelerinde vahdet-i vücut anlayışına yani Allah'ın tekliğine değindiği görülmektedir. Ayrıca şiirin ikinci dizesinde “ney” imi dikkat çekmektedir. Bu dizede geçen tasavvuf edebiyatının önemli figürlerinden neyin insanın olgunluğa eriştiğinin, kâmil insan olmasının bir göstergesi olduğunu söylemiştik. İnsan da ney gibi önce bir kamıştır ancak tasavvuf ilmiyle yontula yontula ney halini alır. Kamil

⁹³⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 208.

⁹³¹ Engüllü, *age*, s. 140.

⁹³² Engüllü, *age*, s. 140.

⁹³³ Engüllü, *age*, s. 140.

insan ile ney arasındaki bu ortaklık neyin ve insanın Allah aşkını dile getirirken çıkardığı inlemelerde vücut bulur:

“Gönlümde şimdi tek bir Allah var

Farksızım inleyen ney kamışından”⁹³⁴

Şair, üçüncü beyitten sekizinci beyite kadar evrenin muntazam yaratılışına değinir. Daha önce de değindiğimiz üzere; Tasavvuf ilmine göre evrendeki her şey Allah’ın birer yansımasıdır:

“Oturup bir ağaç serinliğine

Daldım semanın derinliğine

Sonra hayran hayran çevreye baktım

Şu arzın ilahi şirinliğine”⁹³⁵

Tasavvuf ilminden etkilenen şaire göre; evrendeki her şeyin sesinde, suyun akışında, böceklerin vızıltısında, kuşların cıvıltısında Allah’ın ismi zikredilir:

“Gördüm ki nasıl her zerrenin başka

Tutulmuş hali var o sonsuz aşka

Sinekteki böcekteki vızıltı

Irmak dere nehirdeki şırıltı

Bahçe çiçek hepsi başka başka renk

Kuşlardaki ayrı ateş ve ahenk

Hal diliyle cümlesi Allah diyor

Gaflet etme ey kul o agâh diyor”⁹³⁶

⁹³⁴ Engüllü, *age*, s. 231.

⁹³⁵ Engüllü, *age*, s. 232.

⁹³⁶ Engüllü, *age*, s. 232.

Avni Engüllü'nün dizeleri de tasavvuf ilmini Mevlâna ve Yunus Emre'nin tasavvufi düşüncesi çevresinde işler. Şair “Dize Dize Mevlanayı Söylemek” şiirinde Mevlana'nın evrensel insan sevgisi ve hümanistliği, Konya'dan dünyanın dört bir yanına uzanan coğrafyadaki insanların ona olan sevgisiyle dile gelir:

“Yüreklere dolan

O insancılıkla

Her an belli olur

Yalnızca Konya değil

Dünya bile der

Mevlâna

Mevlâna

Ya Mevlana”⁹³⁷

Mevlana'nın evrensel yönü insan sevgisinden geçtiği düşüncesindeyiz. “T24 haber sitesinde “Başak Bingöl Yüce'nin Dünya'da Mevlana'nın izleri konusunda yazdığı bir soruşturma dosyası ve bu konuda dünyanın farklı yerlerindeki akademisyenlerle yaptığı röportajları Mevlana'nın evrensel boyutunu açıklar niteliktedir.

“Yazıda akademisyen Brad Gooch Mevlana'ya olan ilgisinin 20 yıl önce A.J. Arberry'nin 2 ciltlihalindeki Rumi şiirleri çevirini okumaya başladığında ve “God Talk” kitabı için “New York City'deki Müslümanlar” bölümünü yazarken bir sufi grubuna katılmasını ve Mevlana'nın hayatını öğrenmesiyle başladığını anlatmıştır. Akademisyen son zamanlarda **Dünyada** Rumi şiirlerinin rağbet görmesini ise Mevlana'nın düşünce ve şiirsel üslubuna bağlamaktadır. Ona göre; Rumi güzelliği gerçekte birleştirmekte ve şiirlerinde bütün dillerde ve mezheplerde yankılanan hayata, aşka ve Tanrı'ya dair bir tasavvur söz konusudur ve bu tasavvur; samimi, sade ve muhteşem bir imgeleme ile yapılmaktadır. Ayrıca araştırmacı Mevlana'nın dünyada birinci sınıf şairler arasında yer aldığını ve pek çok kişi tarafından da bir

⁹³⁷ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 145.

aziz olarak görüldüğünü ve Rumi'nin ılımlı, hoşgörülü bir İslam'ın sesi olarak çok ilgi gördüğünü belirtmektedir.”⁹³⁸

“Yine aynı dosyada ABD'deki Rumi ilgisini haber yapan gazeteci yazar Jane Ciabattari ile yapılan röportajda Ciabattari Rumi'ye olan ilgisinin Robert Bly'dan bazı Rumî şiirlerini dinlediğinde başladığını söylemiştir. Gazeteci Rumî'nin eserlerini şaşırtıcı ve gizemli görüyor. Yaşamının ne olduğuna dair insana kapı araladığını ve bunda nadir olarak kullandığı ikinci tekil anlatımın da etkili olduğunu belirtiyor.”⁹³⁹

Engüllü'nün dizeleri bu araştırma dosyasını okuduğumuzda daha bir anlam kazanıyor, Mevlana sevgisinin tüm dünyaya işleyişini kanıtlıyor.

Şair “Yedi İklim Bir Solukta” adını verdiği şiirinin dizelerinde ise Yunus Emre'nin tasavvufî felsefesine gönderme yapar. Bu göndermeyi Yunus Emre'nin “Dertli Dolap” şiirinden esinlenerek kaleme alır:

“Dertli dolap

Tanrı

Çalap

*Bir solukta hepsi var”*⁹⁴⁰

Şair şiirinde Tanrı'nın Eski Türkçede isimlerinden biri olan “Çalap” tabirini kullanmıştır. Şiirinde Çalap ile dertli dolap tabirinin sentezi Yunus'un tasavvufî felsefesini vermektedir.

“Yunus Emre'nin felsefesine göre özne nesneden önce gelir. Yani evren yaratılmadan önce de insan ruhsal açıdan var olmuştur ve bu varoluş Tanrı ile birlikte gerçekleşmiştir. Tanrı ile var olan insan Tanrı'ya aşıktır, huzur ve coşku içindedir. Ancak Tanrı'nın evreni yaratmasıyla insan ruhsal acundan koparılmış ve yeryüzüne bedensel yapısıyla gelmiştir. Ve eski huzurunu kaybetmiştir. Eski huzurunu

⁹³⁸ <https://t24.com.tr/k24/yazi/dunya-rumi-i-okuyor-cunku,233>, (Erişim tarihi: 31.01.2020)

⁹³⁹ <https://t24.com.tr/k24/yazi/dunya-rumi-i-okuyor-cunku,233>, (Erişim tarihi: 31.01.2020)

⁹⁴⁰ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 148.

kaybeden insanın özüne bedenine eklenmesi huzurunu kaçıran ana sebeptir. Çünkü Yunus’a göre insan bedeni beslenme ister ve bu gereksinme ihtiyacı da insanı çıkar ilişkilerine iter. İnsanın da bedensel tutkularını aşarak yüksek değerlere Tanrı katında mutluluğa erişmek istemesi onu tasaya düşürür. Kimi zaman niye yaratıldığını sorgulayarak sorularla hiçlik duygusuna bürünür. Peşine bırakmayan tasadan daha önceki acunu düşünerek kurtulmayı ve Tanrı katına yükselmeyi düşünür”⁹⁴¹ Yunus Emre “nefsinin arınması ve huzursuz maddi dünyadan uzaklaşarak manevî dünyaya yakınlaşmasıyla başlattığı çile sürecini “Dertli dolap” tabiriyle adlandırmıştır. Çile sürecinin Allah’a ulaşmanın bir yolu olduğunu ve bunun Allah tarafından emredildiğini ifade etmiştir. Şair, Allah aşkı yolunda ilerlerken dünya nimetlerinden kurtulmakta, arınmakta ve bu arınma sırasında manevî kirlerini şu dizelerde akıtmaktadır:

“Benim adım dertli dolap

Suyum akar yalap yalap

Böyle emreylemiş çalap

*Derdim vardır inilerim”*⁹⁴²

Engüllü de Yunus’un “dertli dolap” kavramından yola çıkarak dizelerinde Yunus’un hem tasasını hem de Tanrı aşkıyla yandığının görüntüsünü verir. Onun dizelerinde Tanrı aşkıyla inildemesinin sesi duyulmaktadır. Dizelerin diğer bir anlamsal özelliği; insanoğlunun ruhsal varlık ile bedensel varlık ikileminden doğan tasası ve bir taraftan arınma duygusu ve Allah’a yaklaşma hissi ile duyduğu huzuru arasındaki çatışmadır. Şair, “*Bir solukta hepsi var*”⁹⁴³ dizesinde insanoğlunun iki duyguyu bir arada yaşama durumunu özetlemiştir:

Yunus’un önceki acunu düşünerek tasayı yenme halini ise Avni Engüllü “Yunus Yunus düşünmek” eylemiyle anlatır:

⁹⁴¹file:///C:/Users/casper/Downloads/10.1501-Ilhfak_0000000502-586027.pdf, (Erişim tarihi: 01.02.2020)

⁹⁴² file:///C:/Users/casper/Downloads/10.1501-Ilhfak_0000000502-586027.pdf, (Erişim tarihi: 01.02.2020)

⁹⁴³ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 148.

“...Döner dolap

Dertli dertli

Ama dertler kalkar hemen

Yunus yunus düşündükçe”⁹⁴⁴

Şair Nusret Dişo Ülkü’nün kaleminden de Yunus Emre sevgisi ve ona duyduğu hasret dize dize dökülmüştür:

“Dün yarın ve bugünün

Yugoslavya Türkü’nün

Nusret Dişo Ülkü’nün

Yunus Emre hasreti”⁹⁴⁵

Şair Zeynel Beksaç da Bengi Tarla adını verdiği şiirinde Yunus Emre’nin insan sevgisinin izinden gider ve okuyucuyu sevgi sofrasına çağırır:

“Güzelliğin onuruna yordum seni

Bengi tarlada

Yücel

Sevgi sofrasında al yerini”⁹⁴⁶

Yunus ile evrenselleşen insan sevgisi anlayışı, Beksaç’ın dizelerinde Bengi “sonsuzluk” kavramıyla ilişkilendirmiştir. Bu ilişkilendirme, Yunus’tan günümüze kadar uzanan asırlara dayanan bir anlayışın kaynağıdır. Yunus’un günümüzde de devam eden bu düşüncesinin, öğretisinin faziletini “Bengi” (Sonsuzluk) kavramı anlatmaktadır.

Zeynel Beksaç, insanlığa Yunus’un üslubuyla evrensel bir mesaj vermektedir. Bu mesajda hümanizm öğretisiyle yola çıkan ve faziletlenen insanoğlunun sevgiyi

⁹⁴⁴ Hafız, *age*, s. 149.

⁹⁴⁵ Dişo Ülkü, *a.g.e.*, s. 64.

⁹⁴⁶ Zeynel Beksaç, *Çetrefil Sevdâ*, Priştine 1990, s. 32.

yayması ve birliği temsili için bulunduğu mertebeyi “Sevgi sofrası” tabiriyle kurgulamıştır.

Beksaç, Hayatı; “Yaşam/ Yüz metrelik değil/ Bir engelli atlamadır sonsuz/ Ne baharı bahara/ Ne kışı kışa benzer”⁹⁴⁷ sözleriyle tanımlamaktadır. Bu nedenle önu engellerle dolu yaşam yolunu kolaylaştıranın ise “Hoşgörüden geçtiğini söylemiştir. Şiirinde hoşgörüyü, yaşamın engellerine karşı bir savunma mekanizması, bir silah gibi tasviri söz konusudur.

“Gene de hoşgörüyü

Silahlı beline kuşanır gibi

Yüreğinden eksiltme

*Öylesine yaşamayı gör”*⁹⁴⁸

Zeynel Beksaç’a göre Yunus Emre’nin düşünce dünyasını anlamak ana dille gerçekleşir:

“Türkçenle Yunus’a uzanır elin

O zaman gizi çözülür dilinin

Ve daha bir karışır dolarsın diline

*Bunca alemin”*⁹⁴⁹

Ana dil, toplumun birlik olmasını ve toplumdaki insanların düşüncelerini birbirine aktarmasında temel yapı taşıdır. İnsanın ana dil ile geçmişini, tarihini, kültürünü öğrenmesi söz konusudur. İnsanoğlu ana dille öğrendiklerini anlama ve anlamlandırma arzusu içinde olur. İçinde bulunduğu toplumun öğretilerini, kültürünü anlama arzusu ve bu arzuyla öğrendiklerini anlamlandırması, bulunduğu topluluğa bağlılığını arttırır. Bununla birlikte ana dil ile içine yönelir ve yüreğindeki manevi alemin, içsel dünyanın gizini çözmeye çalışır. İnsanın bu gizi çözme eylemi kendi ana diliyle eserler kaleme alan aydınlar, şairler vasıtasıyla kolaylaşır.

⁹⁴⁷ Beksaç, *age*, s. 32.

⁹⁴⁸ Zeynel Beksaç, *Çetrefil Sevdâ*, Priştine 1990, s. 32.

⁹⁴⁹ Beksaç, *age*, s. 34.

Bir Türkün tasavvufî manada kendi içine yönelmesi, ana dili Türkçeyle şiirler yazan ve maddeden manaya yönelen Türk halk ozanı “Yunus’un felsefesiyle gerçekleşebilir. Beksaç, Türkçenin bu faziletini yukarıdaki dizelerinde anlamlandırmıştır. Ana dili Türkçeyle birlikte Yunus’un manayla kastettiğinin ne olduğunu anlayan insanoğlu, yine ana diliyle anladığı mananın kendi içindeki anlamsal karmaşasını ve var olma, varlığa erişme arzusunu sorgular.

Şair “Sonsuzluğa Pasaport Çıkardım Beni Bekle” şiirinin dizelerinde de Yunus Emre ve Mevlâna’nın felsefesi, evrenselliği ve insan sevgisi üzerinde durur:

“Yunusça dillenir

Yüreklenirim

Mevlana’ca çağırır

Evrenselleşirim

Sonsuzluğa pasaport çıkardım beni bekle”⁹⁵⁰

Beksaç’ın Yunus’un sade ve sehl-i mümteni tarzda kaleme aldığı şiirlerinde Tasavvufî yolda manevî dünyasının felsefesini cesurca söylemesini ve onu örnek alışını “Yunusça dillenir/Yüreklenirim”⁹⁵¹ dizelerinde, Mevlana’nın “Ne olursan ol yine gel” sözüyle açıklayabileceğimiz insan sevgisini “*Mevlana’ca çağırır/ Evrenselleşirim*”⁹⁵² dizelerinde görmekteyiz. Beksaç; Yunus Emre ve Mevlana’nın felsefesinin günümüze kadar gelebilmesini ve bu yoldaki ilerleyişini “Bengi Tarla” şiirinde olduğu gibi “Sonsuzluk” kavramıyla” kaleme almıştır.

Şair “Vurmazsam Namerdim” kitabında yer verdiği şiiri “Dilim Yunus Usum Yunus Derin dizelerinde Yunus’un ruhsal varoluş felsefesini kendi öz benliğiyle savunur:

“Kırılıp gücendiğim

Gönenip özendiğim anlarda

Asma olup üzüm verdiğim bağlarda

Dilim Yunus usum Yunus der”⁹⁵³

⁹⁵⁰ Zeynel Beksaç, *Çetrefil Sevdâ*, Priştine 1990, s. 52.

⁹⁵¹ Beksaç, *age*, s. 52.

⁹⁵² Beksaç, *age*, s. 52.

⁹⁵³ Beksaç, *age*, s. 68.

Zeynel Beksaç'ın varoluş silsilesi içinde fikirleri ve davranışları Yunus Emre'nin öğretisiyle şekillenmiştir. Yunus'un tasavvufî öğretisiyle şekillendirdiği öz benliğini bir yukarıdaki dizelerinde tarif etmektedir. Burada dikkat çeken diğer bir husus, Beksaç'ın varoluşunun manevi yolunda geçirdiği, Mevlana'nın "*Hamdım, Piştim, Yandım*" sözüyle de tarif edilen kamil-i insan olma mertebesine ulaşmasını "Üzüm veren asma bağına "benzetmesidir.

Beksaç, içindeki Allah aşkının coşkunluğunu ve bu yoldaki çilesini "*Yıkılıp dört duvar arası sıkıştığmda*"⁹⁵⁴ dizesinde görselleştirmiştir. Kelimelerle kurduğu bu görsel şemada çilesinin coşkunluğunu ve Allah yolunda onun aşkıyla hızla ilerleyişini "dört nala atım koşturup şahlandığında"⁹⁵⁵ dizesinde "at" imiyle tamamlamıştır. Şair, "at" imiyle Allah'a erişerek varlıkta yok oluş mertebesini" tezahür etmeye çalışmıştır. Biz bu düşünceyi bu dizenin ardından gelen "*Benliğin hırkasın geçirip ben olduğumda*"⁹⁵⁶ dizesiyle yorumladık. Beksaç'ın "Benliğin hırkasından" kastının öze dönüş ve gerçekten varlığının ve Allah'a erişiminin içindeki beni- özü bulduğunda gerçekleştiğinin görüşündeyiz. Bu öze dönüşünü Yunus'un tasavvufî felsefesiyle tamamlamasını "*Dilim Yunus usum Yunus der*" dizesinden anlıyoruz.

Beksaç Yunus Emre ve onun tasavvuf felsefesinin "Anadolu'dan Orta Asya'ya ve Balkanlara kadar yayılarak evrensel bir düşünce olmasını aşağıdaki dörtlükte şöyle anlatmıştır:

"Yürüdüğüm yollarda

Tırmandığım dağlarda

Rumeli 'de Balkan 'da Asya 'da

Dilim Yunus usum Yunus der"⁹⁵⁷

⁹⁵⁴ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim*, Prizren 1997, s. 68.

⁹⁵⁵ Beksaç, *age*, s. 68.

⁹⁵⁶ Beksaç, *age*, s. 68.

⁹⁵⁷ Beksaç, *age*, s. 68.

Şair, özünü ruhsal öz varlıkta arayışını “Yunus Diye Diye” şiirinin dizelerinde de Yunus’un öze dönüş felsefesiyle kaleme alır:

“...ben özümü özde buldum

Öze kurbanım kurban

Gönlüm bir dağ gibidir

Saza kurbanım kurban”⁹⁵⁸

Zeynel Beksaç’ın öze dönmesiyle gönlünü “dağa” benzetmesi Tanrı’ya yakınlığı ifade etmektedir. İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası inançlarda “Allah’a yakınlığıyla kutsal olan dağ, Beksaç’ın şiirinde Allah’a varış yolunda onun sevgisiyle dolan gönül ile ilişkilendirilmiştir. Burada kelimeler arası kurulan anlam birliği, Yunus Emre’nin “*Gönül Çalabın tahtı/ Çalap gönüle baktı*”⁹⁵⁹ dizesiyle açıklanabilir.

Beksaç, tasavvufun musiki yönünden de yararlanmayı ihmal etmemiştir. Türk halk ozanlarının yoldaşı “saz” eşliğinde bir musiki duyulur. Beksaç’ın buradaki amacının, Anadolu halkının müzik aletleri ile Tasavvuf arasındaki o samimi sesi duyurmak istediği düşüncesindeyiz.

Çile dergahında dünyevi zevklerden ruhunu ve bedenini arındıran şair, yüreğindeki Allah aşkıyla şöyle seslenir:

“Ben çıramı yüreğimde ateşledim

Çileler benimdir benim

Dünya varlığını alanlar aldı

Mangaldaki kül benimdir benim”⁹⁶⁰

⁹⁵⁸ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim*, Prizren 1997, s. 70.

⁹⁵⁹ https://www.siiir.gen.tr/siir/y/yunus_emre/miskinlik_ile_gelsin.htm, (Erişim tarihi: 10.04.2020)

⁹⁶⁰ Beksaç, *age*, s. 70.

Zeynek Beksac'ın diğeri bir şiiri “Yunus” Yunus Emre'yi evrenselleştiren hoşgörü, dostluk bağının gücünü anlatır:

“Güzelliğin en hasını

Hoşgörünün ta özünü

Dostluğun baş tacını

İçten içe taşıdın Yunus”⁹⁶¹

Zeynel Beksac Türk halk şiirinden ve dolayısıyla Yunus Emre'nin şiir üslubundan etkilendiğini *“Dilimin tadı tanrısı”⁹⁶²* dizesinde belirtmiştir. Ve o bu felsefi düşünceyle öze dönüşünü *“Yazgımın görkemlisi”⁹⁶³* dizesiyle övmüştür. Anadolu'dan Rumeli'ye uzanan bu felsefi düşüncenin özünü oluşturduğunu ise *“Rumeli'de özümün nefesi/ usumun göstergesi şavkısın Yunus”⁹⁶⁴* dizelerinde anlatmaktadır.

Romanya ve Gagavuz Türklerinde de dinî şiirler edebiyat dünyasında yerini almaktadır. Romanya Türk şairlerinden Acıemin Baubec'in “Bu İman” şiirinin özünde Romanya halkının Allah sevgisi kendini gösterir. Onlar kalplerindeki vatan aşkı ve Allah aşkıyla memleketlerine sahip çıkar:

“Biz sevdik sonsuz bir aşkla

Tanrımızı

Bu iman, bu sevda

Hepimizin”⁹⁶⁵

⁹⁶¹ Beksac, *age*, s. 71.

⁹⁶² Zeynel Beksac, *Vurmazsam Namerdim*, Prizren 1997, s. 71.

⁹⁶³ Beksac, *age*, s. 71.

⁹⁶⁴ Beksac, *age*, s. 71.

⁹⁶⁵ Horata, *age*, s. 164.

Ahmet İsmail Daut'un "Haca Giden" şiirinde Allah aşkı ve imanı; Mekke'ye gitme, hac ibadetini gerçekleştirme bağlamında ele alınır:

"Her zengin ömründe bir kez,

Hacca gider bu bir farzdır

Beytullah'ı tavafe etmek,

*Yüce Rabb'e bir niyazdır"*⁹⁶⁶

Şairin dinî bayramlardan Kurban Bayramı için kaleme aldığı "Ulvu Kurban Bayramı Şerefine" şiirindeki dua içerikli dörtlükler, bayramın Müslümanları sevgi ile bir araya getirerek Allah'a yakınlaştırmasının verdiği huzuru yaşatır:

"İşte kurban bayramı geldi

Her mümine kıvanç verdi

Ufkumuza güneş dolsun

Kavmimize huzur dolsun

Allah'ın huzuruna vardığımız zaman

İlahi huzurlu alırım derman

Sende buluşur can ile canan

*Canların evi camilerimiz"*⁹⁶⁷

Gagavuz Türklerinde de Tanrı inancı yazında kendini göstermiştir. Özellikle Türklüğün savunucu Mihail Çakır'ın din ve ibadet dilini Türkçeleştirerek Rum ve Bulgar kilise mücadelelerinin Gagavuz Türklerinin asimile edilmesinin önüne geçmesi, Gagavuzların dini inanca verdikleri önemi göstermektedir. Bu nedenle de Mihail Çakır, dini kitaplarından İncil, dini türküler, kilise duası, kilise kitabı, af duası gibi kitaplarını yayımlamıştır. Şair Stephan Kurtoğlu ise Mihail Çakır'ın din ve

⁹⁶⁶ Ahmet İsmail Daut, Haca Giden, *Hakses, Sayı:68,Romanya 2001* , s.6,

⁹⁶⁷ Ahmet İsmail Daut, Haca Giden, *Hakses, Sayı:68,Romanya 2001* , s.1.

ibadet dilini Türkçeleştirerek özüne sahip çıkışını “Allahtan İzin” şiirinin dizelerinde kaleme alır:

“Bir düş görmüştü Mihail Çakır

Da sayıkléér: “Neyé olsun bu düş,

İyléé mi bu, bir belaya eki,

O sa siyrek bir razgelmiş düşüş?”⁹⁶⁸

Kurtoğlu Mihail Çakır’ın özüne sahip çıkışını “düş” kavramıyla bağlamıştır. Mihail Çakır’ın düşü yukarıda da bahsettiğimiz üzere dinî hürriyetini ana diliyle yaşamaktı. Mihail Çakır’ın düşüncesinden beslenen şair, özünü bırakmak istemez ve dinî hürriyetini ana dili Türkçe ile yaşamak istediğini aşağıdaki dörtlükte anlatmaktadır:

“hem kilisedé geçer ALLAA SÖZÜ

Ana dilimizdé... Kullanalım dini!

Geç, ama uyanmışık biz, özü-

GAGAUZLUU korıyalım deyni”⁹⁶⁹

Hristiyan dinine mensup Gagavuz Türklerinde Hristiyanlık ve İslam inancı iç içe geçmiş durumdadır. Bu durum Keykavus ve Sarı Saltuk’la birlikte Dobruca’ya gelerek burada sonradan Hristiyanlaşan Türklerin İslam dininden taşıdıkları unsurlarda görülmektedir. Örneğin; Gagavuz Türkleri Müslüman Türkler gibi cennet, cendem(cehennem), oruç, güne(günah), Tanrı yerine Allah terimlerini kullanırlar. Ayrıca Hristiyanlıkta görülmeyen kurban kesme, fakirlere yardım etme, ölülerin yıkanması, domuzun pis kabul edilmesi gibi örnekler Hristiyanlık ile İslamiyet’in sentezini gösterir.”⁹⁷⁰ Stephan Kurtoğlu’nun şiirinde “hem kilisede geçer Allaa Sözü”⁹⁷¹ dizesinde Allah tabirini kullanması da bu sentezin bir örneğidir.

⁹⁶⁸ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 150.

⁹⁶⁹ Baymak, *age*, s. 150.

⁹⁷⁰ Özkan, *age*, s. 196-197.

⁹⁷¹ Baymak, *age*, s. 150.

“Ancak kendi dilleriyle kendilerine özgü Hristiyanlık dinini yaşayan Gagavuzlar, İstanbul’un fethinden sonra Fener Rum Patrikhanesinin bütün Hristiyan dünyasının dinî lideri görülmesi sonunda Rumca ayin ve dinî eğitim ile karşı karşıya kalmışlardır. 1870 yılından sonra Dobruca’daki Gagavuzların Bulgar kilisesinin kontrolüne geçmesi ve yıllarca Rum, Bulgar, Rus papazlarının etkisi altında asimile etme politikaları, Gagavuzların dini özgürce yaşamalarına engel olmuştur. Mihail Çakır ise Gagavuz Türkçesine çevirdiği İncil ve Hristiyanlığa ait birkaç eserle bunun önüne geçmeye çalışmıştır.”⁹⁷²

Hristiyanlık dinini İslamiyet ile harmanlayarak yaşayan Gagavuz Türkleri de Yunus Emre’nin Tasavvufî anlayışını benimsemişlerdir. Kışinev’de Ekonomi eğitimi almasının yanında edebiyat dünyasına şiirle adım atan şair Olga Karanastas Radova’nın “Bir Dostumuza” şiirinde geçen “*Ne yapayım bu cana? / O yandı döne döne.*”⁹⁷³ dizelerinin de Yunus Emre etkisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bizi Bu kaniya vardıran sebep ise Yunus Emre’nin Gel Gör Beni Aşk Neyledi şiirinin “*Ben yürürüm yana yana/ Aşk boyadı beni kana*”⁹⁷⁴ dizeleriyle Radova’nın dizeleri arasındaki ahengin ortaya çıkardığı ortaklıktır.

Bunun yanı sıra Radova’nın dizesi bize Mevlâna etkisini de hissettirir. Mevlana’nın Tasavvuf anlayışında sema “Tanrıya yapılan bir yolculuktur. Ellerin omuzlarında çapraz bağlayan semazenin bu hali, bağımsız tekliği- birliği ifade eden elife benzetilerek Allah’ın tekliği ve birliği vurgulanır. Semaya başladıktan sonra semazenin açtığı kollarından sağ elinin yukarı sol elinin aşağıya bakması da “Hak’tan aldık Halka verdik” düşüncesini ifade eder. Bu bağlamda semanın 4 evresinin olduğu bilinmektedir. Birinci selamda Hakkın yüceliğine ve büyüklüğüne ulaşmak maksadıyla yapılan alemleri seyretme aşamasıdır. Bu evrede Hakkın birliğine iman eden aşıklar, kendilerini şüphelerden arındırırlar. Birinci selamda şüphelerinden arınan aşık, tüm varlığını bu tanrısal birlik içinde eritir. Böylelikle üçüncü selamda arınarak oluş mertebesine ulaşan Aşık, varlık içinde yok oluşun

⁹⁷² Özkan, *age*, s. 196-197.

⁹⁷³ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 249.

⁹⁷⁴ https://www.siiir.gen.tr/siir/y/yunus_emre/gel_gor_beni_ask_neyledi.htm, (Erişim tarihi: 01.02.2020)

vuslatına erer.⁹⁷⁵ Olga Radova'nın dizelerinden de onun Mevlâna'nın tasavvufi düşüncesiyle aşk yolunda yandığını Yunus Emre'den esinlendiği ses ahengiyle anlattığını görmekteyiz.

“Yaşlar aker necin Allahım? / gūnaalıyım mı pek senin karşında?/ Afet, biiük var kahırım,/ yaşamak istemerim genç yaşımda” dizeleriyle Allah'a yakaran şairimiz Tudorka Arnaut da içindeki umutsuzluğun, çektiği çilelerin Allah katına ulaşarak son bulacağı inancındadır. Bu da yine bize Gagavuz Türk şiirinde Tasavvuf etkisinin izlerini göstermektedir:

*“Kuvedim keser herbir umudu,
Yok gözüüm görsün kimseyi
Bu dünnée benim için yok oldu,
Düşümde görerim hep o kiliseyi
Ker şimdi da gene diz çöktüm,
Senin önünde karımcada yokuz.
Hep umudum var göreyim gökü.
Allahım! Kurtar beni, al korkusuz”*⁹⁷⁶

Yukarıda yedinci ve sekizinci dizelerinde gökyüzünü Tanrı'nın makamı inancıyla ilişkilendirmiştir. Bu dize Arnaut'un inanç felsefesinde Allah'a erişerek içindeki

Ben'e ulaşma arzusunu tasavvur etmektedir.

Geçmişten günümüze dinin ve dine bağlı olarak gelişen tasavvufun Balkan Türk şiirine de etkisi günümüzde de hala sürmektedir. Gerek Yunus Emre gerek Mevlâna etkisinde romantik bir duyuşla işlenen şiirler dinin toplumdaki güçlü etkisini gösterdiğinin önemli bir kanıtıdır.

⁹⁷⁵ <http://blog.milliyet.com.tr/mevlana-ve-sema/Blog/?BlogNo=17987>, (Erişim tarihi: 01.02.2020)

⁹⁷⁶ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 308.

2.1.7. Atatürk teması

Millî Kurtuluş Savaşı'mızın ulu önderi Mustafa Kemal Atatürk, başlattığı millî mücadele hareketi ile milletin ve bütün dünya milletlerinin hafızalarında yer edinmiştir. Balkan coğrafyasında asırlardır Türk millî mücadelesi veren Balkanlı Türk şairlerin şiirlerinde de ulu önderimiz' büyük bir sevgi ve saygıyla anılmaktadır.

Balkanlı Türk şairlerinin Batı Trakya'dan seslenen ismi Asım Haliloğlu için ulu önder Atatürk karamsarlığın çöktüğü topraklara aydınlığı getiren güneştir. Şair, "Atatürk" şiirinde Atatürk'ün büyük bir komutan oluşunu şöyle özetler:

"...O gençliğinde ne yığitti

Ey Türklüğün ulusu

İçirtmedi o düşmanlara su

Bingazi, Kocatepe

Daha sonra geldi Halep'e Samsun'a ayak bastı

Türklüğün tuttuğu yastı

*Bir güneş gibi doğdu vatana"*⁹⁷⁷

Şair yukarıdaki dizelerde Mustafa Kemal'in Trablusgarp Savaşı'nda, Büyük Taarruz'da, 1914'ten 1918'e kadar süren I. Dünya Savaşı'nda Halep'te komutan iken sergilediği başarılar ve millî mücadeleyi başlattığı 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıyla gösterdiği önderlik ile Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atılacağını işaret etmiştir. Asım Haliloğlu da şiirinde Atatürk'ün askerî zaferlerini hatırlatarak bir kez daha büyük bir lider oluşunun altını çizer.

Kalemini Atatürk için oynatan şairlerden biri de Rahmi Ali'dir. O, Mustafa Kemal'in masmavi gözlerinde umudu bulur, ölü toprağı serpilen- üstüne kasvetin çöktüğü halk Mustafa Kemal'in gür ve cesur sesiyle silkelenir:

"Umutsuzdu herkes, bitkindi

Doğdu bir güneş dağların ardından

*Mavi bakışları umut dağıtır"*⁹⁷⁸

⁹⁷⁷ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da Batı Trakya'da Çağdaş Türk Şiiri*, İzmir 1995, s. 61.

⁹⁷⁸ Sağlam, *age*, s. 101.

Mustafa Kemal Türk milletine halk iradesini getirmişti. Artık padişahın kararlarının hiçbir hükmü olmadığı topraklarda halkın mücadelesi ve millî iradesi hüküm sürüyordu:

“Aha şurdan geçmiş dediler orduları

Yedi diivelle başetmek öyle kolay değil

Ferman halkındı artık, padişahın değildi

Herkes sıvadı kolları”⁹⁷⁹

19 Mayıs 1919’da Samsun’a ayak basan Mustafa Kemal, Samsun’dan sonra geçtiği Amasya’da yayınladığı Amasya Genelgesi’yle padişahın millet adına verdiği kararları yok saymış ve o tarihten itibaren milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının belirleyeceğini tüm ülkeye duyurmuştur. Rahmi Ali “*Ferman halkındı artık, padişahın değildi*” dizesinde Amasya genelgesindeki bu maddeye gönderme yapmıştır.

Şair, “1881-10 Kasım 1938” adını verdiği şiirinde de ulu önderin ölümüyle memlekete çöken hüznü kaleme alır:

“Hala bir sonbahar hüznü varsa içimizde

Yarım kalmış düş: Gümüşdere durmaz akar

Bir suçluluk duygusu neşemizde

Gözlerin öylesine dargın bakar”⁹⁸⁰

Rahmi Ali’nin dizelerinde Atatürk’ün ölümü “sonbahar hüznü” tamlamasıyla nitelendirilmiştir. “Yarım kalmış düş: “*Gümüşdere durmaz akar*” dizesi Atatürk’ün Türk halkını kavuşturduğu “Cumhuriyet sevincinin” yarım kalması, Türk milletinin iki duyguyu hüznü ve özgürlük sevincini bir arada yaşadığı anlamını taşımaktadır. Şair, Türk halkını yaşadığı bu duygu karmaşasını dördlüğün üçüncü dizesinde tasvir etmiştir.

⁹⁷⁹ Sağlam, *age*, s. 101.

⁹⁸⁰ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da Batı Trakya’da Çağdaş Türk Şiiri*, İzmir 1995, s. 102.

Mustafa Tahsin'e göre ise Atatürk'ün izinden gitmek doğruluğa giden bir yoldur. Onun önderliği karşısında gölgesinden dahî korkan veya ihanet ederek ceplerini parayla dolduranlar Atatürk'ün doğru ve dürüst yolunun sonunda doğruluğun, zaferin olduğunu gayet iyi bilirler. Ancak Atatürk'ü kaybetmek onlar için sıkı denetimden kurtulmaları anlamına gelmez. Batı Trakya Türklerinin topraklarından Anadolu'ya uzanan Mustafa Kemal Atatürk'ün gücü memleketlileri Batı Trakyalılar için büyük bir şereftir.

*“Bir taraflı sayılırsız/ En büyük övünç benim için!”*⁹⁸¹ dizeleri bu şerefi ifade ederken aşağıdaki dizeler Atatürk'ün ardında bıraktığı ciddiyetin Türk halkı üzerindeki güçlü tesirini göstermektedir:

“Gölgesinden korkanlar,

Bir de tomarları ceplerine sokanlar,

Bilirler ki

Başı belaya sokmamaktır

*Sensiz yaşamak!”*⁹⁸²

Sevkan Tahsinoğlu; Atatürk'ün bilgeliğini, derinliğini, Türk milletine saçtığı umut ışığını onun mavi gözleriyle anlamlandırmıştır. Şair, Ata'mın Gözleri” adını verdiği şiirinde ulu önderin bilge yönünü şöyle tasvir eder:

“Ata'mın gözleri mavi

Gökyüzü gibi

Ata'mın gözleri yeşil

Ormanlar gibi

Ata'mın gözleri derin

Denizler gibi

Atamın gözleri bitimsiz

⁹⁸¹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da Batı Trakya'da Çağdaş Türk Şiiri*, İzmir 1995, s. 107.

⁹⁸² Sağlam, *age*, s. 107.

Renkler gibi

Ata'mın gözleri bilgili

*Cahilliği siler gibi*⁹⁸³

Ancak 1938 yılında kaybettiğimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün, Türkiye'nin Balkanlarda yaşadığı azınlık sorunları ve Balkanlardaki Türk haklarının çektiği zulümler karşısında gözleri küskün gibi bakar. Mustafa Tahsin şiirinde, ulu önderin bu küskün tavrını herhangi bir sebebe bağlamamıştır fakat hissettirmektedir. Sonuçta Türk milletinin Atatürk'ün ölümünden sonra azınlıklar hususunda çektikleri ortadadır:

“Ata'mın gözleri küskün

Şimdilerde olanlara

*Küskün bakar gibi*⁹⁸⁴

Şair Ali Rıza Saraçoğlu “Ey Yağız Toprak” şiir kitabında yer verdiği “Atam, Türklüğün Güneşi Atatürk, Atatürk'ümüz Ölmedi” şiirlerinde Mustafa Kemal Atatürk'ü saygıyla anar. Şair “Atam” şiirinde Atatürk'e olan mihnetini Batı Trakya Türklerinin genelini hissettiği Atatürk sevgisiyle kaleme alır:

“Batı Trakya Türk'ü Seni hürmetle anıyor!

Kalbimizin en çorak yeri aşkınla yanıyor...

İdealin can verdi, hayat verdi Türk'e;

*Büyük İstikbale giden yolu gösterdi Türk'e*⁹⁸⁵

Türk milletinin ulu önderi Atatürk'ün ünü sınırlarımızın dışına çıkarak bütün dünyaya yayılır ve örnek alınan evrensel bir önder olur. Saraçoğlu'nun dizelerinde ulu önder evrensel yönüyle kaleme alınmıştır:

⁹⁸³ Sağlam, *age*, s. 227.

⁹⁸⁴ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da Batı Trakya'da Çağdaş Türk Şiiri*, İzmir 1995, s. 227.

⁹⁸⁵ Saraçoğlu, *age*, s. 114.

“Ey Türk’ün müceddidi ...Ey Türk’ün kanı, canı!

Ümün o denli büyük ki, tuttu bütün cihanı

Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkene dünya inanıyor!

Ne mutlu! Seni tüm insanlık saygı ile anıyor”⁹⁸⁶

Şair “Türklüğün Güneşi Atatürk” şiirinde de Türk milletinin yeniden doğuşunu Atatürk’ün saçtığı ışık önderliğinde, onun Batı Trakya’dan Anadolu’ya tuttuğu ışığı ile gerçekleştirdiğini dizelerine şöyle aktarır:

“Kurdun, kuşun dilinde matem iniltileri

Işık yerine, zulmet saçıyor idi afak,

Atatürk, yeter! dedi... değiştirdi kaderi...

ATA’nın ak alnından söktü ebedî şafak”⁹⁸⁷

Ali Rıza Saraçoğlu’na göre; ulu önderin ölümsüzlüğünü, ilkelerini ilelebet yaşatacak Türk gençliğidir. Şair “Atatürk’ümüz Ölmedi’nin dizelerinde de bu düşüncesini dile getirir:

“Canevimizde yaşıyor

Atatürkümüz ölmedi...

Türklüğe ışık saçıyor

Atatürkümüz ölmedi”⁹⁸⁸

Bulgaristan Türk şairlerinden Fehim Şentürk de yüreğinde Atatürk özlemiyle yaşayanlardandır. Şair, ana vatana duyduğu özlemle birlikte Atatürk’e duyduğu özlemi de şiirine taşır:

“Hasretini çekersin öz vatanın

Dilberliğini hala göremedim

Kalbimizde yaşayan mert Ata’nın

⁹⁸⁶ Saraçoğlu, *age*, s. 114.

⁹⁸⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 115.

⁹⁸⁸ Saraçoğlu, *age*, s. 116.

*Heykeline gelip yüz süremedin*⁹⁸⁹

Şair Oğuz Peltek, “Ata’ya Ant” şiirinde Atatürk’ün bıraktığı yurdu, ilkeleri koruyacağına ant içer:

“Bize güvendi de

Bıraktı eserini

Söz verdik:

Koruyacağız diye

Tek gücenmesin diye O

Tek yaşayalım diye insan gibi

Ele güne karşı

Tek yenilmeyelim diye

Yabana Yobaza...

*Ant verdik!*⁹⁹⁰

Oğuz Peltek’e göre Atatürk’ün ölümsüz ruhu, bıraktığı ilkelerin ışığında Türk milletini korumaya devam eder:

“Her insan ölür gider.

İşi biter

Senin bitmedi işin,

Demek ölmedin.

Gene Anıt Tepe’de

Bizi koruyorsun

*Yabandan yobazdan*⁹⁹¹

Yukarıdaki dizeler, Atatürk’ün düşünceleriyle kazandığı ölümsüzlüğünü ifade etmektedir. Aşağıdaki dizelerde de Atatürkçü düşüncenin Türk milletinin yolunu aydınlatmasını ifade etmektedir:

⁹⁸⁹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 407.

⁹⁹⁰ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 204.

⁹⁹¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 204.

“Hep içimizdesin de

Başımız onun için dik

Anıtını daha çok

Kendimiz için diktik

İlerimiz için diktik!”⁹⁹²

Latif Karagöz anavatana kavuşma sevinciyle beraber memleket toprağında yatan Ata’yı anmadan geçemeyenlerdendir: Şair için “Anavatan” şiirinde kavuştuğu memleket toprağı bir anlamda Ata’ya kavuşmaktır:

“..Toprağına öptüm senin

Bağrındaki Atam yatan

Elbet, sensin yurdum benim

Geldim sana Anavatan”⁹⁹³

1994 yılında düzenlenen İstanbul Öğretmenevi Şiir yarışmasında “Atama” şiiriyle ödül alan şair Nebiye İbrahimova’nın dizeleri bir iç döküştür.”⁹⁹⁴ Bulgaristan’daki baskılardan yorulan şairin Mustafa Kemal Atatürk’ün kabrine geldiğinde kaleminden şu dizeler dökülür:

“Uzaktan geldim Ata’m

Gönlüm çok yorgun

Şanlı bir geçmişin anıstım

Kabuslu günlerin yaşantısı...

Yorgunum Ata’m

Paramparça gönlümü

⁹⁹² Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 204.

⁹⁹³ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 413.

⁹⁹⁴ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 433.

Toplamaya geldim...

*Yaşamak için*⁹⁹⁵

Avni Veliev ise Atatürk'ün izinden gittiğini mısralarının arasına gizler. Bulgaristan Türkü'nün İstiklal Marşı'nın son dizesi, Atatürk'ün mücadelesinin devam ettiğini ulu önderin bir sözüyle hatırlatır:

“..Tek yenilgi almakla savaş sona ermez

Gerekirse – bu kavga sonsuza dek sürecek-

Hak uğruna koşanın sırtı yere gelemmez-

*Savaşımız: Yurtta sulh, cihanda sulh, olana dek*⁹⁹⁶

Makedonya ve Yugoslavya Türk şiirinde de büyük önderin başarıları ve karizmatik portresi sözcüklerle çizilir. Şair Şükrü Ramo “Atatürk Eseri” şiirinde, ulu önderi, Anadolu'nun neredeyse elden çıkmağa ramak kalmasına yakın bir zamanda savaşın ortasında kalan gözü yaşlı soydaşını, savaş rüzgarından kurtarmaya gelmiş bir gün ışığı gibi tasvir eder:

“Sönmez deniz fenerin, Boğazların boymunda;

Solmaz ak çiçeklerin, Anadolu koymunda

Seni tarih doğurdu, dertli dünya alnında;

*Seni tezat yarattı, yeni gün rüzgarında.*⁹⁹⁷

“Yugoslavya Türk basınında Mustafa Kemal Atatürk iki önemli özelliği ile ön plana çıkar. Bunlardan birincisi özgürlük yolunda savaşması ve kazandığı zaferleri ikincisi ise Türkiye Cumhuriyeti sonrasında da yurt ve yurt dışında barışseverlik yolundan ayrılmayarak dünya barışında öncü olmasıdır.”⁹⁹⁸ Buradan hareketle Şükrü

⁹⁹⁵ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 433.

⁹⁹⁶ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 435.

⁹⁹⁷ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 8.

⁹⁹⁸ Mustafa Karahasan, “Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basınının Eseri ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri”, *Sesler*, Sayı: 256-257, Üsküp 1991, s. 5.

Ramo'nun da ulu önderin bu yönünden etkilendiği “Manastır Anıyor” şiirinde aşikardır. Şairin, Atatürk'ün barışçı yönünü öne çıkardığı dizeleri şöyledir:

“Burası Üsküp kenti-dostluk sevgisi

Kabarıyor ortasında Vardar suları,

Selam gönderiyor selam Haliç şevkine

İstanbul alnında Atatürk sevgisine”⁹⁹⁹

Şükrü Ramo gibi Atatürk'ü barışla özdeşleştiren şairlerden biri de Hasan Mercan'dır. Hasan Mercan, Eski Yugoslavya Devlet Başkanı Tito'nun “Atatürk Çağdaş Türkiye'nin kurucusudur” diyerek anmaya başladığı “Merhaba Atatürk” şiirinde Atatürk'ün nezdinde barışı şöyle anlatır:

“Dedim sözlüklere bulun bana kelime,

Dünya dilleri sinsin benim ana dilime,

Barış havası esin esin girsin gönlüme,

Çarpsın yürek desin ki : Merhaba Atatürk.”¹⁰⁰⁰

Atatürk'ün ölümüyle yasa boğulan şairin kaleme aldığı “Atatürk” şiirinin dizeleri ulu önderin devrimci ve barışçı ruhunu bir kez daha yaşatır:

“Mavi dağlar sığınırken usuna,

Bakışlarının ufkunda güneşler hep doğardı hep,

Dal verecek ağaçlara uzanan elindi ulusuna,

Devriminin güneşinden doğdu o şanlı Cumhuriyet..

Işıldar resmin dünyanın barış aynasında,

Sen büyürken tel tel saçlarımızla,

⁹⁹⁹ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 8.

¹⁰⁰⁰ Hafız, *age*, s. 91.

*Gözlerimizde hergün büyük Atatürkçü ağaçlar*¹⁰⁰¹

Priştineli Arif Bozacı “Atatürk’ün yurtta Sulh Cihanda Sulh” ölküsüyle hareket eden şairlerdendir. Bu nedenle onun dizelerinde Atatürk’ün milliyetçi, barışçı ve aydınlık izinde giden Türk milleti tasavvur edilir:

“Ölkünde buluyoruz soluğumuzu biz,

Dinle Atam gençliğin hür sesini,

Yolundayız, izindeyiz.

Aydınlıklar ölkemiz,

Atam,

*Ellerim ellerinde buluştu aydınlıkta*¹⁰⁰²

Şair “Yaşayan Bir Yeşildir Ölkün” şiirinin “*Devrimin, gömölmez bir güneştir/ Yaşayan bir yeşildir ölkün*”¹⁰⁰³ dizelerinde Atatürk’ün Türk gençliğine seslendiğinde söylediği “Türk gençliği birinci vazifen Türk İstiklalini, Türk Cumhuriyetini ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegane temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir”¹⁰⁰⁴ cümlelerini okuyucuya satır arasında hatırlatır. O, dizelerinde Atatürk’ün emanet ettiği ölkünün canlılığını koruduğunu ve yaşamaya devam ettiği gerçeğini göstermiştir.

Millî Kurtuluş Mücadelesinin başlangıcında “Milletin istikbalini milletin azim ve kararı kurtaracaktır” diyerek bir nevi demokrasinin ilk adımını atan Mustafa Kemal, kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’nde demokrasinin adımlarını atmaya devam etmiştir. “Araştırmacı Sait Dinç (2019) “Atatürk’ün millî mücadele devrinde yaptığı sayısız konuşmalarında halkçılık veya demokrasi ilkesinden bahsettiğinin altını çizerek (s.s, 1). Ayrıca Atatürk’ün “bugünkü mevcudiyetimizin asli mahiyeti, milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir, o da halkçılık ve halk hükümetidir. Hükümetlerin halkın

¹⁰⁰¹ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 105.

¹⁰⁰² Hafız, *age*, s. 106.

¹⁰⁰³ Hafız, *age*, s. 110.

¹⁰⁰⁴ <https://www.ataturkungenclighitabesi.com/>, (Erişim tarihi: 11.04.2020)

eline geçmesidir. İdareyi halka teslim etmek için çalışalım. “gibi sözleri ulu önderin çağdaş Cumhuriyet’te demokrasiye verdiği önemi gösterir”¹⁰⁰⁵

Türkiye’ye demokrasiyi getiren Atatürk’ün halkçılık ilkesini dizelerinde yaşatan Murteza Buşra, karanlıktan aydınlığa çıkan Anadolu’da demokrasi ilkelerinin nasıl atıldığını tasavvur ettiği şiirinde şunları yazar:

*“Ulusun geçmişi üzerinde,
Savaş kıvraklığını yaratan,
Ulusunun omuru içinde,
Kanla büyüyen Cumhuriyeti,
Ulusunun parlak göğsünde
Demokrasi simgesiyle kurdu Atatürk
Ulusunun bugün ellinci kuruluşunda,
Atatürk’ün özemeği bir daha anıldı.
Özgürlüğün en tatlısı bununla başlar.
Şanlı Anadolu’da yoğrularak ülkesiyle,
Çağ gençlerinin tutkusundadır hemüz,
Genç Mustafa deyince bugün”¹⁰⁰⁶*

¹⁰⁰⁵ file:///C:/Users/casper/Downloads/sait_dinc_ataturkcu_dusunce_sistemi_halkcilik.pdf, (Erişim tarihi: 02.02.2020)

“Kimi Kere” şiiriyle İskender Muzbeg görmeden sevdiği, saydığı atasının ölümüne yas tutar. Her 10 Kasım’da Ata’dan ayrılmanın hüznünü yaşar. Öyle bir üzüntüdür ki her sonbaharda gelir kapıyı çalar:

“Çok kere,

Bir üzüntüdür, gelir yellerle,

Kasım ayında,

Ve sonbaharlar çırılçıplak kalır..

Yalınayak sevinçler,

Dilim dilim azalır.”¹⁰⁰⁷

Altay Soroy’un kalemi, askeri zaferleriyle Atatürk’ün nesilden nesile aktararak bugünlere kadar gelen örnek kişiliğini yazar. “Bir Atanın Yılmaz Kenti” Atatürk’ün barışla, ülküleriyle örnekleşen karizmasını ifade ederken tüm dünyada evrenselleşen bir devlet adamı olduğunu okuyucuya hissettirir:

“Her saygıyı bilir bu kent,

Tüm insanlığındı,

Kılığı, sözü barış aş

Çanakkale, Dumlupınar, Samsun, Sakarya...

Çektirdi gözlerde kara perdeyi,

Çocuklar doğdu Ata şiirini bilerek.”¹⁰⁰⁸

Suat Engüllü’nün kalemi ise büyük önderi doğumunun yüzüncü yılında - Mayıs 1981 ‘de Konya’da kaleme aldığı şiiriyle anar. Engüllü’nün şiiri Mustafa Kemal’i, 19 Mayıs 1919’da Samsun’a ayak basmasıyla başlattığı millî mücadele devrimiyle anmaya başlar:

¹⁰⁰⁶ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 113.

¹⁰⁰⁷ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 152.

¹⁰⁰⁸ Hafız, *age*, s. 181.

“Samsun’a ayak basmanla başladı ya aydınçağ,

Boydan boya çiçeğe durdu kırcan Anadolu,

Türkü türkü yayıldı sözlerinin devrimgücü,

Yeni evrenler doğdu sımsıcak sevgi dolu”¹⁰⁰⁹

Millî mücadele sürecinde Atatürk’ün örnek kişiliği kadar söylediği sözler de nesillerin yol haritasını çizmektedir. Örneğin Ata’nın gençliğe sarf ettiği “*Ey yükselen yeni nesil Cumhuriyeti biz kurduk, onun yükseltecek ve sürdürecektir sizlersiniz*”, “Türk milleti yeni bir iman ve kesin bir millî azim ile yeni bir devlet kurmuştur. Bu devletin dayandığı esaslar “Tam bağımsızlık ve kayıtsız şartsız millî egemenlikten ibarettir. Yeni Türkiye devletinin yapısının ruhu millî egemenliktir. Milletin kayıtsız şartsız egemenliğidir”, “*Bilirler ki millî benliğini bilmeyen milletler başka milletlere yem olurlar*”¹⁰¹⁰ gibi devrim kokan sözleri, nesilden nesile aktarılır ve her bir sözü didaktiktir. Suat Engüllü’de yukarıdaki dizelerde ulu önderin sözlerinin evrenselliğini hatırlatmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, temellerini attığı Türkiye Cumhuriyeti’nin 96 yıldır göklerde dalgalanan bayrağıdır. Onun bu eşsiz yapıtı barış içinde yükselmeye devam etmektedir:

“..Yıllar yılı bir eşsiz uyumlu ezgiyle gelen,

Yapıtının devgücüydü durmadan yücelen,

Boğazdan Karsa kadar candan, insanca gülen,

Gözlerinde barış kutsal bir ışıktı büyüyen”¹⁰¹¹

Yugoslavya ve Makedonya Türk şiirine adını yazdıran şair Sabit Yusuf’un “Ata” şiiri Mustafa Kemal Atatürk’ün cesur ve korkusuz yönünü çizer:

¹⁰⁰⁹ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, C. I. Ankara 1989, s. 207.

¹⁰¹⁰ <https://www.ataturkungencligehitabesi.com/>, (Erişim tarihi: 11.04.2020)

¹⁰¹¹ Hafız, *age*, s. 207.

“Güçlü ayaklarında taşımıştı/ Devrimsel gücünü” dizelerinde gücünü; *“Keskin bıçaklara dayanan/ Güçlü elleri/ Kırbaç yaraları yaratan ağrılarla/ Tüm sonsuzlukları aşmıştı”* dizeleri cesaretinin timsalidir.”¹⁰¹²

“Romanya Türkleri de Atatürk’e saygı duyan Türk topluluklarındandır. Ulu önderin defin günü olan 21 Kasım 1938’de Romanya’da resmi dairelerde siyah bayraklar asıldığını, Romanya’yı temsil eden bir heyetin de cenaze merasimine katıldığını Dr. Emine Kısıklı’nın Hakses Dergisinde Eylül 2008’de kaleme aldığı bir yazıdan öğrenmekteyiz. Atatürk’ün ölümünün büyük yasa boğduğu Romanya Türkleri Türk Birliği Gazetesi’nin 6 Aralık 1938 tarihli sayısının bütünü de Atatürk’e ayırdığını araştırmacı yazısında bahsetmektedir.”¹⁰¹³

Romanya Türklerinin genç şairlerinden Memiş Hayat, Hakses Dergisi’nin Aralık 2004 sayısında kaleme aldığı yazısında Atatürk için şu sözleri söyler:

*“Bir adam vardı ki, bakışlarıyla dağları yerinden oynatır. Bir adam vardı ki Türkiye’nin uğruna canını hiçe sayarak gururu ve haysiyetiyle düşmanlara karşı kahramanca ülkesini korudu. Adını altın harflerle yazdırdığı o başarılar, günümüzde elmastan harflerle yazılıdır, bu ad Mustafa Kemal Atatürk’tür.”*¹⁰¹⁴

Şairin yukarıda gururla yazdığı bu sözler “Atatürk” şiirinde de etkisini sürdürür. Şairimiz dizelerinde ulu öndere, Türk milleti adına minnettarlığını dile getirir:

“Sen bize hürlüğü verdin

Sevgini, benliğini verdin

Sen bize mutluluğu

Gerçek Türkiye’yi verdin!

Bu yüzden bizim saygımız

Sana sevgimiz sonsuz, sınırsızdır

¹⁰¹² Hafız, *age*, s. 296.

¹⁰¹³ Memiş Hayat, “Atatürk’sün Sen Ulusun, *Hakses*, Sayı: 12, Romanya 2004, s. 14.

¹⁰¹⁴ Memiş Hayat, “Atatürk’sün Sen Ulusun, *Hakses*, Sayı: 12, Romanya 2004, s. 14.

Gözyaşları eşliğinde dudağımızdan

Tek kelimeye veriyoruz anlam:

“Teşekkürler sert, dürüst baktışlı adam!

Ne mutlu Türküm diyene”¹⁰¹⁵

Ahmet İsmail Daut ise 30 Ağustos Zafer Bayramı’nı işlediği dizelerinde Atatürk’ün Çanakkale Zaferi’ni ulu önderin “Çanakkale Geçilmez” dizeleriyle hatırlatır:

“Atatürk’ün cihangir eseri “Çanakkale geçilmez”,

Cesur aslanları birdir, birbirinden seçilmez”¹⁰¹⁶(Horata, 1999:111)..

İsmail Daut “Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” şiirinde Atatürk’ün emanet ettiği Cumhuriyeti korumamız için şöyle seslenir:

“..Atatürkümüzün emaneti ulusal mirası yönetelim

Mukaddes bıraktığı cumhuriyeti daima yükseltelim”¹⁰¹⁷

Romanya’da Türklüğün cesur savunucusu Yaşar Mehmed Emin’in dizeleri ulu önderi andımızın son dizesiyle hatırlar. “Türklüğünü inkar edenlere açtığı millî mücadele bayrağıyla kaleme aldığı şiiri” Kim Bırakmıyor’un son dizesi onun açıktan açığa olmasa da Atatürk’ün izinden gittiğini ve ruhundaki Atatürk etkisini gösterir:

“.. Beni Türk olmaya kim bırakmıyor?

Nasıl olsa da ben kendimi

Türk dünyasında buluyorum!

“Ne mutlu Türküm diyene!”¹⁰¹⁸

Emel Emin de öğretmenlerle bir Türkiye yolculuğunda kaleme aldığı şiiri “Vatanda” şiirinin dizelerinde Atatürk’ü anmadan geçmez:

¹⁰¹⁵ Memiş Hayat, “Atatürk’sün Sen Ulusun, *Hakses, Sayı: 12*, Romanya 2004, s. 14.

¹⁰¹⁶ Horata, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁰¹⁷ İsmail Ahmet Daut, Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan” *Hakses, Sayı: 71*, Romanya 2001, s.4.

¹⁰¹⁸ Horata, *age.*, s. 142.

“..Anıtkabir’de dinleniyordu Ata,

Minnettarlığımı göstermişti Türk milleti ona”¹⁰¹⁹

Gagavuz Çağdaş Türk şiirinde yaptığımız uzun araştırmalar sonunda yalnız şair Raisa Uzun’a ait “Atatürk” temalı bir şiire ulaştık. Uzun “Yol Arkadaşı” adını verdiği şiirinde “*Benim şimdi selamım uzağıma, çok uzağıma bir hasrettir*”¹⁰²⁰ diyerek Atatürk’e olan özlemini belirtir. O, Mustafa Kemal Atatürk’ü şiirinde gülüşünü güneşe, gözlerini okyanuslara benzeterek şöyle resmetmiştir:

“Bir adam vardı soğuk bakışlı, gülüşü kismet olmazdı her göze

Gören için güneşti gülüşü, o okyanusu taşıdığı gözleri ve sımsıcak yüzü”¹⁰²¹

Şair uzun şiirinin başka dizelerinde kaleme aldığı “*Zamanın yarışamadığı, zamana kafa tutan/ Bu engin duruşlu adamdır benim merhabam*”¹⁰²² sözleriyle Mustafa Kemal’in cesaretli, zamanı iyi kullanan tarafına değinmiştir.

Görüldüğü üzere Balkan çağdaş Türk şiirinde Atatürk Türk milletinin önderlik vasfını korumaya devam etmektedir. Anadolu’dan Moldova’ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada Atatürk’ün etkisi şairlerin zihinlerinden şiirlerine yansımıştır. Bu da bize bir kez daha Cumhuriyet ile birlikte ulu önder Mustafa Kemal Atatürk’ün büyüyen ülküsünü ve sevgisini göstermektedir.

¹⁰¹⁹ Horata, *age.*, s. 164.

¹⁰²⁰ Osman Baymak, Cansel Donat, *Türk Dünyası Şairlerinden Atatürk Şiirleri 2.*, Prizren 2011, s. 236.

¹⁰²¹ Baymak, Donat, *age*, s. 236.

¹⁰²² Baymak, Donat, *age*, s. 236.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Dil ve Üslup

Şiirde dil ve üslup, konunun dilin olanaklarıyla estetik bir yapıda işlenmesidir. İsmail Çetişli üslubu(2010), sanatkarın, ferdi bir duyuş tarzı ve kompozisyona sahip muhtevayı, kelimededen cümleye kadar uzanan dil unsurları aracılığıyla ve belli yapıda ferdi ve orijinal bir şekilde ifade etmesi”¹⁰²³(s.63) şeklinde tanımlarken; Recaizade Mahmut Ekrem, “Üslup dediğimiz şey her şahsın efkar-ü mülahazatını tabirdeki tarz-ı mahsülüdür”¹⁰²⁴ şeklinde tanımlamıştır. Yani, şairin bireyselliğini, özgünlüğünü ortaya koymuştur.

Biz tezimizin bu bölümünde tematik başlıklar altında incelediğimiz şiirlerin dil ve üslup özelliğini çözümledik. Şiirleri dil ve üslup yönünden incelerken Doğan Aksan’ın “Şiir Dili ve Türk Şiir Dili”¹⁰²⁵ adlı eseri başucu kitabımız olmuştur. Ayıriyeten şiirlerin dil ve üslup incelemesini;

1. Söz Sanatları ve Anlam
2. Günlük Konuşma Dilinin Kullanımı

¹⁰²³ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/1 Şiir*, Ankara 2010, s. 63.

¹⁰²⁴ <https://edebiyatvesanatakademisi.com/divan-nesri-mesnevi-tarih/ustup-nedir-divan-edebiyatinda-sade-orta-suslu-li-ustup/741>, (Erişim tarihi: 13.03.2020)

¹⁰²⁵ Doğan Aksan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara 2016.

3. Şiir yapısı

başlıklarıyla yaptık.

3.1.1. 3.1.1. Söz Sanatları ve Anlam

Şiir dili ve üslubunun önemli unsurlarından biri söz sanatlarıdır. Şairler, söz sanatları vasıtasıyla kelimelere yeni anlamlar yüklemekte, bilinçaltının düşüncelerini söz sanatları ile vermektedirler. Bu sayede söz sanatları ile şiirin duygu yoğunluğu estetik olarak artmakta, ahenk kazanan şiir, müzik kalite kazanmaktadır. Balkan Çağdaş Türk şiirinde de söz sanatları, şairler tarafından yoğun olarak kullanılmıştır. Onlar şiir dilinde teşbih, teşhis, nida gibi söz sanatının inceliklerinden yararlanmışlardır.

Batı Trakya Türk şairlerinden Rahmi Ali'nin 1990 yılında Tarla dergisinde yayınlanan "Gümölcine" şiirinde Türk şiirinin etkileri görülmektedir. Dört mısra halinde beş dörtlükten oluşan şiiri "şairin memleket hasretinin" tezahürüdür. Rahmi Ali, bu şiirinde Türk şiirinin klasik yapısını oluştururken yararlanan kafiye, redif gibi ahenk unsurlarını kullanmıştır. Kafiyeyle sağlanan ahengin yanında kullanılan söz sanatlarıyla Rahmi Ali geçmişini anmış ve geçmişin tasvirini yapmıştır.

Şair ilk dörtlükte "O evler ki köhne, yosun tutmuş kiremitleri/ Çökmüş bir imparatorluğu hatırlatır"¹⁰²⁶ şiirinde göç ve savaş sonunda boşalan evleriyle memleketini sonu gelen bir imparatorluğa benzetmesiyle; teşbih sanatına yer vermiştir. Aynı dörtlüğün üçüncü ve dördüncü dizelerinde birbiriyle anlamsal olarak ilişkili sözcüklerle tenasüp sanatını yapmıştır:

"Cami avlularında asırlık çınarlar ve unutulmaz gölgesi

*Yaşlılar başbaşa vermiş, eski günleri anlatır."*¹⁰²⁷

Dizelerde "Cami avlusu, çınar ağacı, gölge, yaşlılar ve eski günler" sözcükleri arasındaki çağrışımla memleket, geçmiş ve anıların izleğinde anlatılmıştır. Rahmi Ali, "üçüncü dörtlükte" anılarla dolu geçmişe duyduğu özlemin şiddetini "istifham sanatıyla" sağlamıştır:

¹⁰²⁶ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan'da (Batı Trakya'da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 99.

¹⁰²⁷ Sağlam, *age*, s. 99.

“Nerde o odun yüklü arabalar, o perde ardında bakan kız

Geçmiş bu denli özlemle neden aranır bilmem”¹⁰²⁸

Ayrıca ikinci dizede şair özlemin sebeplerini bildiği halde şiirin anlamsal gücünü arttırmak için tecahül-i arif (Bilmezlikten gelme) sanatından da faydalanmıştır. Dördüncü dördlüğün son dizesinde başvurduğu teşhis sanatıyla anılarıyla var olan yaşlıların bitap halini, geçmişle olan bağlantısını bastonlara yüklediği insanî özellikle anlatır. Burada ayrıca mecaz-ı mürsel sanatından da bahsetmek mümkündür:

“Kimi yorgun bastonlar vurur asırlık Arnavut kaldırımlarına”¹⁰²⁹

Günlük konuşma dilinin hakim olduğu şiirin son dizesinde “Gümölcine, anlayana ah, neler anlatır”¹⁰³⁰ sözüyle teşhis sanatı belirgindir. Şair, yine başvurduğu bu söz sanatıyla geçmişe, yaşanmışlığa duyduğu derin özlemi hissettirir. Şiirin genelinde dil göndergesel işleviyle kullanılsa da, aslında göstergesel işlev hakimdir.

Millî-dinî-toplumsal çizgideki şiirleriyle bilinen Hüseyin Mazlum’un “Batı Trakyalı Mehmed’e Türkü” şiirinde anlamsal kaygı görülmektedir. Bu nedenle Türk Halk şiirinin dörtlük nazım birimiyle kaleme aldığı şiirinde kafiye ve redifi kullanmıştır. 11 dörtlükten oluşan uzun şiirde göç ile kavrulan memleketin inleyişini kaleme almıştır. Şairin her dördlüğün sonunda memleketin ağzından “Gitme Mehmet, Mehmet Gitme!”¹⁰³¹ dizesinin tekrarı nida sanatının ve tekrar sanatının bir örneğidir.

İlk dördlüğün üçüncü dizesinde “Hasret gurbete gidenlerin bağrını delermiş”¹⁰³² dizesinde teşhis, ikinci dördlüğün birinci ve ikinci” dizelerinde “Değme, bulandırınlar arkını, / Nasıl olsa döndürürsün çarkını”¹⁰³³ sözleriyle kinaye sanatı yapmıştır. İlk anlamda ark sözcüğü suyun ulaşmasını sağlayan kanal; çark,suyun dönmesini sağlayan çarktır. Ancak burada şair birinci anlamla birlikte arkın

¹⁰²⁸ Sağlam, *age*, s. 99.

¹⁰²⁹ Sağlam, *age*, s. 99.

¹⁰³⁰ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 99.

¹⁰³¹ Sağlam, *age*, s. 147.

¹⁰³² Sağlam, *age*, s. 147.

¹⁰³³ Sağlam, *age*, s. 147.

bulanması kelimesiyle düzenin dirliğin bozulmasını, “çarkı yeniden döndürürsün” dizesiyle düzene dirliğe yeniden ulaşabileceği anlamını vermiştir. Bu da kinaye sanatı yaptığını gösterir.

Şiirin dördüncü dördlüğünde göç eden halkı güvercin kuşuna benzeten şair, dizede yalnızca kendisine benzetilen unsuru yani “güvercin” sözcüğünü kullanarak açık istiare yapmıştır. Burada “göçmenliği ve göçmenin halini tasavvur etmiştir.

Tamamını veremediğimiz şiirin beşinci dördlüğünde “Yağmur, bulut, rahmet, Allah” sözcükleriyle tenasüp sanatına başvurmuştur:

“Şimdi bir yağmur indi, ipince ak buluttan;

Rahmet getirdi, bir de kalkavani ferman, Allah’tan,

Ölü olsam haykıracağım arkandan,

*Gitme, Mehmet, Mehmet Gitme!*¹⁰³⁴

Altıncı dörtlükte halkının göç etmesini istemeyen vatan toprağının ağzından “Meriç yollarında, nerden aklına geldi başı çekmek?”¹⁰³⁵ dizesiyle kurduğu istifham sanatıyla göçe olan isyanını duyurmuştur. Hüseyin Mazlum, son dördlüğün son dizesinde darbimesele de yer vermiştir. Buradaki amacı; memleket toprağının kıymetini okuyucuya iletmektir:

Darbimesel: *“Ana gibi yar olmaz, Trakya gibi diyar”*¹⁰³⁶

Batı Trakya Türk şiirinde söz sanatlarına başvuranlardan biri de serbest tarzla kaleme aldığı “Göç” şiiriyle Reşit Salim’dir. Salim, şiirine Rumeli’nin bağrından çıkan ünlü şairlerini hatırlatarak başlamıştır. Burada şairin amacı; Rumeli topraklarının kültürel özelliğine değinmektir. Bu nedenle de Nedim-i Sani ve Yahya Kemal” şahsiyetiyle telmih sanatını yapmıştır:

¹⁰³⁴ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 147.

¹⁰³⁵ Sağlam, *age*, s. 147.

¹⁰³⁶ Sağlam, *age*, s. 147.

“Balkan şehirleri, Balkan rüyası

Gümülcineli Nedim-i Sani

Üsküplü Yahya Kemal

Diye gelmişler; göç var, göç...”¹⁰³⁷

Ayrıca “Üsküp, Gümülçine, Deliorman/ Balkan Türklüğünün yontulmaz üç kaya gibi sağlam”¹⁰³⁸ dizelerinde “kaya” benzetmesiyle teşbih sanatını kullanmıştır. Burada “kaya” tabiriyle şehirlerin asırlara yayılan köküne ve daimiliğine dikkat çekmiştir.

Ali Rıza Saraçoğlu’nun memleket sevgisi “Aşık Veysel’in sadık yârı”¹⁰³⁹ tabiriyle kendini gösterir. Saraçoğlu, burada hem telmih sanatını yapmış hem de metinlerarasılık yöntemiyle Aşık Veysel’in “Kara Toprak” şiirinde geçen dizesini, şiirine taşımıştır. Toprağın bereketliliğinden bahseden şair, gelenek, görenekleriyle, kültürel manada yetişmesini “Yoğrulduğum hamurum-mayam”¹⁰⁴⁰ dizesinde açık istiare yoluyla anlatmıştır. İkinci tekil şahıs kullanımının hakim olduğu dizelerde memlekete sesleniş söz konusudur. Şair nida sanatını “Ey toprak anam, ben nasıl veririm seni ele”¹⁰⁴¹ dizesinde kullanmıştır. Ayrıca bu dizede toprağa yüklenen bir teşhis de söz konusudur.

1950’li ve 1960’lı yıllarda oluşan Bulgaristan Türk şiirinin ikinci kuşağı içerisinde yer alan şair Durhan Hasanov, ikinci kuşakla birlikte Bulgaristan Türk şiirine içten bir söyleyişi getiren şairlerden biridir. Şair, “Memleket” başlığıyla kaleme aldığı şiirini serbest tarzda kaleme almıştır. Serbest tarzda yazdığı şiirinde ahengi “Memleket” sözcüğünün sık tekrarıyla sağlamıştır. 1874-1944 yılları arasında dönemin siyasî ve sosyal koşulları gereği hakim olan (Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı) şiirdeki sert söyleyiş, ikinci dönemde yerini daha lirik, ince bir söyleyişe bırakmıştır.

¹⁰³⁷ Sağlam, *age*, s. 176.

¹⁰³⁸ Sağlam, *age*, s. 176.

¹⁰³⁹ Saraçoğlu, *age*, s. 142.

¹⁰⁴⁰ Saraçoğlu, *age*, s. 142.

¹⁰⁴¹ Saraçoğlu, *age*, s. 142.

İkinci dönemin diğer bir özelliği Bulgaristan Türk halkının sorunlarının devam etse dahi bu sert üslubu kırmasıdır. Özellikle Durhan Hasanov bunu şiirinde belirgin bir şekilde uygulamıştır:

“Memleket:

Üstünde elimi kolumu salladığım

Kemer köprüsü;

Memleket:

Su destisi, suya giden Ayşe kız

Atlas yelek, nakışı süsü,”¹⁰⁴²

Yukarıdaki dizelerde Hasanov, şiirde temayı işleyiş tarzını bireyselleştirmiştir. Memleket için kullandığı “Kemer köprü, Su destisi, Ayşe kız, Atlas yelek, nakış süsü” sözcükleriyle hem açık istiare yapmış hem de belleği dışa vurmuştur. Şair, bu uzak çağrışımlarıyla sürrealist akımın lirik şiirdeki etkisini göstermiştir. Ayrıca kurduğu lirik anlatıma kattığı yöresel söyleyişle samimi bir şiir dili oluşturmuştur:

“Memleket:

Ne diyem ki,

Bir meltemdi sevilen

En içli duygularla”¹⁰⁴³

Makedonya Türk şiirinin elli kuşağının içinde yer alan şair Necati Zekeriya’nın “Buradan Bir Akasya Yolladık” şiirinde tam anlamıyla olmasa da Klasik Türk şiirinin etkisi görülür. Zekeriya, şiirinde beyit nazım birimini kullanmış fakat Klasik Türk şiirinin kafiye, redif gibi yapısal özelliklerine önem vermemiştir. Şair, yaptığı söz sanatlarıyla şiirin ahengini sağlamıştır. Zekeriya, ilk beyitin birinci dizesinde “Burada duyduk adını Yahya Kemal’in”¹⁰⁴⁴ sözüyle telmih sanatı yapmıştır. Ayrıca aynı beytin ikinci dizesinde “Gül getirdi mezarından bir dost”¹⁰⁴⁵ sözünde Yahya Kemal’in şiirlerinde” gül” imgesini çokça kullanmasından ötürü “gül” şairi olarak

¹⁰⁴² Nimetullah Hafız, *Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi, C.I.*, İstanbul 1987, s. 75.

¹⁰⁴³ Hafız, *age*, s. 75.

¹⁰⁴⁴ Hafız, *age*, s. 19.

¹⁰⁴⁵ Hafız, *age*, s. 19.

bilinmesine gönderme yapmıştır. “İkinci beyitin ikinci dizesinde “Özlemle yanarmış Emirgan’da çay içerken”¹⁰⁴⁶ derken ve üçüncü beyitin yine ilk dizesinde “İçi burası için yıllarca yanmış”¹⁰⁴⁷ sözüyle mecazlı anlatıma başvurmuştur.

Gagavuz şair, Olga Karanasta Radova “Türkiye” adlı şiirinde geleneksel halk şiirinin dörtlülük nazım birimini kullanmıştır. İlk dörtlülüğün “*Türkiye, Türkiye/ garip canlı Türkiye*”¹⁰⁴⁸ dizelerinde “Türkiye” sözcüğüyle yaptığı kelime tekrarı tekrar sanatının bir örneğidir. Ayrıca “*Gözlerin sesin güler/ Canından da yaş akar*” ve “*Bir baba gibi ağlıyorsun*”¹⁰⁴⁹ dizelerinde teşhis sanatı yapmıştır. Açık, duru bir Türkçeyle kaleme aldığı şiirinde kelime tekrarı ve kafiyeyle ahengi yani şiirinin ritmini sağlamıştır. Şiire kattığı bu ritim, yüreğindeki memleket coşkusu okuyucuya rahatlıkla sezdirmektedir.

Memleketin anlatıldığı şiirlere genel itibarıyla bakıldığında şiirlerde en çok “sevgili” metaforundan yararlanılmıştır. Memleket temasını işleyen şairler vatana olan özlemi, sevgiyi, hasreti anlatırken bunu bir “sevgiliye duyulan aşk gibi” tasvir etmeyi tercih etmişlerdir. Vatan için sevgili benzetmesiyle Balkanlı şairlerin Anadolu halk şiirinden beri süre gelen özellikle Karacaoğlan’ın şiir dilinde alışlagelen bir geleneği devam ettirdiklerini görüyoruz. Ayrıyeten memleket şiirlerinde istiareten sonra en çok yapılan söz sanatı teşhistir. Memlekete ruh katan şairler, bunu şiir üslubuna da yansıtmışlardır. Ümit Kurtuluş “Mutlaka Bir Gün”, Nafize Habip “Kırcalı”, Agim Rifat Yeşeren “Vatan” Gavril Gaydarcı “Ay, Bucam Bucam”, Mehmet Çolak “Özgürlük” adlı şiirlerinde memleket temasını teşhis sanatının somutlaştırma yönünden faydalanarak işlemişlerdir.

Diğer temaların işlendiği şiirlerde ise en çok göze çarpan söz sanatı açık istiaREDİR. Dil teması altında incelediğimiz şiirlerden biri olan ve Rahmi Ali’nin kaleme aldığı “Azınlık” şiirinde de şair azınlığı “sevgili” sıfatıyla anlatmıştır.

¹⁰⁴⁶ Hafız, *age*, s. 19.

¹⁰⁴⁷ Hafız, *age*, s. 19.

¹⁰⁴⁸ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 247.

¹⁰⁴⁹ Baymak, *age*, s. 247.

Ayrıca Mustafa Aladağ'ın asimilasyon karşıtlığı ile kaleme aldığı "Milliyetçilik ve Dil" temalı şiirinde romantik üslubun etkisiyle cesaretini "Tunca ve Arda" nehirleriyle anlatması söz konusudur. Ayrıca şiirde istifham sanatıyla Bulgaristan Türk halkına bir sesleniş söz konusudur. Ayıyeten Aladağ'ın dörtlükler halinde kaleme aldığı şiirinde sert bir üslup hakimdir. Bu sert üslup Bulgaristan Türklerinin yaşadıkları baskıcı ortamın etkisinden olduğu kanısındayız.

Ali Rıza Saraçoğlu, Türklüğe sahip çıktığını vurguladığı ve sert bir üslupla kaleme aldığı şiirinin "*Bu Azınlık: Hira Dağı kadar Müslüman/ Bu Azınlık: Tanrı Dağı kadar Türk'tür*"¹⁰⁵⁰ dizelerinde azınlığın özünü Hira ve Tanrı dağları ile kurduğu benzetme yönüyle vermiştir. Yine şair, Batı Trakya Türklerine yapılan haksızlıklarla mücadele için kaleme aldığı "Dayak" şiirinde Türk şiirinin kafiye, redif unsurlarına yer vermiştir. Yedi dörtlükten oluşan şiirde öne çıkan söz sanatı nida sanatıdır: Şiirin birinci, üçüncü, dördüncü ve yedinci dörtlüklerinde nida sanatı yapmıştır." Ey Daskolos"¹⁰⁵¹ diye Yunan Hükümeti'ne seslenen şairin propaganda üslubu Namık Kemal ekolünü devam ettirdiğini gösterir. Şiirde romantik üslup belirgindir. Saraçoğlu'nun nida sanatından sonra başvurduğu söz sanatı istifham sanatı olmuştur. Şiirin birinci, dördüncü ve yedinci dörtlüğünde istifham sanatı vardır. Yaptığı istifhamla ile Balkan Türklüğünün millî duygularını kamçulamaktadır.

Dil teması ve Türk milletine yapılan haksızlıklarının işleniş bağlamında değerlendireceğimiz Ali Boncuk'un "Yergi" şiiri ise daha öncede değindiğimiz gibi Bulgaristan Türk şiirinin serbest tarzı benimsediğini göstermektedir. Boncuk, şiirinin ilk iki dizesinde "*Totaliter yılların avcunda/ yanıp kavruldum öylesine korkunç*"¹⁰⁵² sözleriyle mecazlı anlatımla bulunduğu baskı ortamının üzerindeki olumsuz etkiyi vermiştir. Boncuk, baskı ortamının üzerinde bıraktığı olumsuzluğu tecahül-i arif sanatıyla anlattığı "*Kar mı döküldü saçlarıma!/ Üstüme mi çekildi karanlık/ Günlerin perdesi*"¹⁰⁵³ dizelerini kaleme almıştır.

¹⁰⁵⁰ Saraçoğlu, *age*, s. 30.

¹⁰⁵¹ Saraçoğlu, *age*, s. 46.

¹⁰⁵² Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 335.

¹⁰⁵³ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 335.

Bulgaristan Türk şairlerinden Mehmet Çavuşev'in "Azınlıklar Mezarı" şiiri de Türk şiirinin söz sanatlarına sadık kalmıştır. Beş dörtlükten oluşan şiirde benzetmeye sıklıkla rastlanmaktadır. İlk dörtlükte Bulgaristan'da ve Rumeli'nin genelindeki savaş ve baskı ortamını Çavuşev "kansere" benzetmiştir. Bu baskı ortamını ve savaşı, şair dördüncü dörtlükte ise "Ölüm selleri" benzetmesiyle tasvir etmiştir. Ayrıca ilk dörtlüğün son dizesinde "*Kelepçeler, darağaçları, sürgünler*"¹⁰⁵⁴ dizesinde tenasüp sanatı yaparak Bulgaristan'daki insanlık dışı uygulamaları anlatmaktadır. İkinci dörtlüğün ilk dizesinde "*Kan kusarken hüküm giyen türküler*"¹⁰⁵⁵ dizesinde teşhis sanatına başvurarak ülkedeki genel halin insanlar üzerindeki olumsuz etkisini ifade etmiştir.

Bulgaristan Türk şairlerinden Şaban Mahmudoğlu Kalkan "Türkçeye Deliorman Güzellemesi" şiirinde her dörtlüğün sonunda "Türkçem Türkçem senden güzel dil var mı?"¹⁰⁵⁶ diyerek hem tekrar sanatı yapmış hem de tecahül-i arif sanatı yapmıştır. Şair yaptığı bu sanatlarla Türkçe'nin değerini okuyucuya iletmiştir.

Kosova Türk şiirinin önemli isimlerinden "Nusret Dişo Ülkü, otobiyografik özellikler taşıyan, 6 dize üç dörtlükten oluşan şiiri "Şiirim" adlı eserinde telmih sanatını sıklıkla yapmıştır. Ülkü, dizelerinde Suzi Çelebi, Hacı Ömer Lutfi, Aşık Ferki' yi hatırlatmaktadır. Yaptığı telmih ile Yugoslavya topraklarının kültürel gücüne işaret etmiştir. Ayrıca şiirde kullandığı sert üslupla birlikte Ülkü'nün kendinden emin tavrını dizelere yansıttığını söyleyebiliriz.

Kosovalı şair Zeynel Beksaç, "Gerçek Sevdam Halkımdı Benim" şiirinde dil temasını işlerken daha lirik ve ince bir üslup tercih etmiştir. Şair bu lirik üslubu "m" harfiyle yaptığı aliterasyon ve "Yazgı, tutku, karasevda/ ırgat, tarla bağ, bağcı" kelimeleriyle yaptığı tenasüp sanatıyla pekiştirmiştir. Şairin bu tenasübü kullanma amacı dili üzerinde gösterdiği titizliği anlatma gayesinden olduğu düşüncesindeyiz.

Zeynel Beksaç, serbest tarzla yazdığı şiirlerinde kelime tekrarları ve telmih sanatıyla ahengi sağlamıştır. "Biraz" adlı şiirinde her dizenin başında verdiği "Biraz"

¹⁰⁵⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 359.

¹⁰⁵⁵ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 359.

¹⁰⁵⁶ Şaban Mahmutoğlu Kalkan, "Türkçeye Deliorman Güzellemesi", *Türkçem*, Sayı: 1-2, Prizren 1999, s. 20.

kelimesinin tekrarıyla tekrar sanatını” ve dört dizede “Yunus, Mevlana, Veysel, Karacaoğlu’ndan bahsetmesiyle telmih sanatını yapmıştır. Şair, telmih sanatıyla Türk dilinin asırlara dayanan köklülüğüne ve adını andığı şahsiyetler ile yükselişine değinmektedir.

Gagavuz Türkü Mina Köse, dörtlükler halinde yazdığı “Ana Dilim” şiirinde hem teşhis sanatını kullanmış hem de ilk dörtlüğün ikinci dizesinde “*gece gündüz sen aklımda*”¹⁰⁵⁷ sözünde “gece ve gündüz” kelimeleriyle tezat sanatı yapmıştır. Köse’nin “ana dili anlatırken başvurduğu kişileştirme “dil canliliğini, varlığını devam ettirmesi açısından onu somutlaştırmıştır. Tezat sanatı ise Köse’nin diline verdiği önemin bir yansımasıdır ve sürekliliği ifade etmektedir.

Savaş, direniş, göç ve Türklük temalarının işlendiği şiirlerde romantik üslup keskin bir şekilde belirgindir. Batı Trakya Türk şiirinde Ali Rıza Saraçoğlu’nun milliyetçilik ve savaş temalı şiirleri bu üslubun içindedir. Şair, “Nabzım Türküm Diye Atıyor” şiirinde bunu göstermiştir. Yine Batı Trakya Türk şiirinde Rahmi Ali’nin gerek savaş gerek milliyetçilik bağlamında kaleme aldığı şiirlerde konuşma havası hakimdir. Yani dil göndergesel işlevdedir. O, baskı durumunu, öyküleştirerek anlatmayı tercih etmiştir. Şair “Olay ve Çocuk” başlıklı bir şiirinde bir çocuğun düşüncelerinden yola çıkarak olayları anlatmıştır. Şiirinde kaleme aldığı Rahmi Ali, “*Türksem ben, Türkçe konuşursam/ “Sorarım, bunda korkacak ne var?”*”¹⁰⁵⁸ dizeleriyle istifham sanatı yapmıştır. İstifham sanatı, baskı ve ırkçılık yapan Yunanistan’a bir başkaldırı, bir sitem amacıyla yapılmıştır. Ayrıca yer yer romantik üslubun keskin yönü dizelerde görülmektedir. “*Duysunlar. “İşte ben Türküm, diyorum*”¹⁰⁵⁹ “*Türksem ben, Türkçe konuşurum*”¹⁰⁶⁰ dizeleri bunu gösterir.

Bulgaristan Türklerinden Niyazi Hüseyinov ise 1985 senesinde olan gerçek bir olayı anlattığı “Bir Çocuk Sesi” adlı şiirini 6 dörtlükte yazmıştır. Şiirde seslerin ahengine önem verilmiştir. Şair, birinci ve dördüncü dörtlüğün ilk dizesinde “*Minik bir çocuk*

¹⁰⁵⁷ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 103.

¹⁰⁵⁸ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 97.

¹⁰⁵⁹ Sağlam, *age*, s. 97.

¹⁰⁶⁰ Sağlam, *age*, s. 97.

*ağlar geceleri düşümde*¹⁰⁶¹ sözünü tekrar ederek ahengi sağlamıştır. Şairin bir sözü tekrarı şiirin ahengini sağlamasının yanı sıra okuyucuda merak oluşturur. İlk dördlüğün üçüncü dizesinde geçen “*Kara bir bulut kaplar güneşli gündüzleri*”¹⁰⁶² sözünde “bulut ve “güneş” sözcüklerinin tenasüp oluşturmamasından yararlanmıştır. Ayrıca “bulut” ve güneş” sözcüklerinin zihinde oluşturduğu zıtlık ile baskıcı ortamın, insanların huzurunu nasıl bozduğunu anlatmıştır. Aynı dördlüğün son dizesindeki “*Ölümü yükler gelir kapımıza geceler*”¹⁰⁶³ sözünde “gece” sözcüğünde teşhis yaparak geceleri huzur içinde uyuyamayan halkın dramını anlatmıştır.

Şairin alışılmadık bağdaştırmalar yaptığı da görülmektedir. Buna üçüncü dördlükte “*kördüğüm hayat*” tamlaması ile dördüncü dördlükte “*sabır kadehim*” tamlaması örnek gösterilebilir. Şair, bu alışılmadık bağdaştırmalarından “*kördüğüm hayat* tamlamasıyla “*hayatın zorluğunu*”; dördüncü dördlükteki “*sabır kadehim taşar*”¹⁰⁶⁴ sözünü bu baskı ve şiddete, Bulgaristan’ın asimilasyon rejimine sabrı kalmadığını anlatır. Şair, son dördlüğün ilk dizesinde “*Ey Türker, çocuğum, ağlayışın yakar beni*”¹⁰⁶⁵ dizesinde nida sanatı yapmıştır. Nida sanatı da yine şairin coşkun duygularının bir tezahürüdür.

Hüseyinov’un şiirinin önemli özelliği anlamın dizelerde son bulmayarak dördlülere yayılmasıdır:

“Türker’ di adı onun saçları lüle lüle Zaten kaç

yıl kalmıştı şu kördüğüm hayatta Ad

değiştiren bile Türk’ün kalbi değişmez Bir

yaşam düşlüyordu, vatan düşmüştü yâda”¹⁰⁶⁶

¹⁰⁶¹ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 266.

¹⁰⁶² Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 266.

¹⁰⁶³ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 266.

¹⁰⁶⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 266.

¹⁰⁶⁵ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 266.

¹⁰⁶⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 266.

Romanya Türk şairlerinden Ahmet İsmail Daut'un "Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan" ve Kutsal 30 Ağustos'u Uğurlarken" şiirlerinde romantik-milliyetçi akım belirgindir. Ayrıca şiirler, halk şiirinin ses özelliklerini de göstermektedir. Şair, kafiyeyle önem vermiştir. Yine kullandığı özel isimler ile telmih sanatı yapmış ve bu yolla Türklüğü övmüştür:

*"Fatihler, Yavuzlar ve ünlü Mehmetçikler vatanımda"*¹⁰⁶⁷

Şairin "Kutsal 30 Ağustos'u Uğurlarken" şiirinin son dördlüğünün ilk dizesinde *"Daut oğlu hayat gider memleketinin yanında"*¹⁰⁶⁸ diyerek Türk halk şiiriyle başlayan mahlas geleneğini de devam ettirmiştir.

Ali Rıza Saraçoğlu, Uygurların göçünün anlatıldığı "Göç Destanı'nı" yeniden kaleme almıştır. Çağdaş Batı Trakya Türk şiirinde destansı özellikler gösteren bu şiir, Türk şiirinin İslamiyet öncesi geleneği devam ettirdiğini gösterir. Manzum şekilde kaleme alınan şiirin dize sonlarında kafiyeyle yer verilmiştir. Ayrıca teşhis sanatı ve intak sanatı yapılmıştır:

"Kayanın gidişine yas tutuldu!

Kurtlar, kuşlar nice ağladılar..."

"Canlı-cansız her şeyden feryat yükseldi,

*Acı acı: "Göç! Göç! diye"*¹⁰⁶⁹

Bulgaristan Türk şiirinde Faik İsmailov "Andızlık Dağlarından Köyüme kadar" şiirinde geçmiş ile içinde bulunduğu anı "birinci tekil" anlatımla ifade etmiştir. Sözcüklerin resmetme gücünü kullanan şair, okuyucunun gözünde yürüdüğü yolu ve geçmişteki halini canlandırmaktadır. Şair kelime tekrarlarıyla ahengi sağlamıştır:

¹⁰⁶⁷ İsmail Ahmet Daut, Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan" *Hakses, Sayı: 71, Romanya 2001, s.4.*

¹⁰⁶⁸ İsmail Ahmet Daut, Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan" *Hakses, Sayı: 71, Romanya 2001, s.4.*

¹⁰⁶⁹ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, C. IX, Ankara 1997, s.88.*

“Cayır cayır yanan yollardan

Gidenlerin ardından

Ağlar çocuk, sızlar çocuk

Gidenleri izler çocuk

Düşer düşer kalkar çocuk”¹⁰⁷⁰

Ayrıca şiirde “*Tanıdın mı babamı?*”¹⁰⁷¹ dizesinde istifham; “*Çılgınlık kopararak koşuyorsun/ Asfaltın altında kalan/ perişan yollardan!*”¹⁰⁷² dizelerinde teşhis sanatı yapmıştır. İstifham ve teşhis sanatı, şiirde o dönemde halkın göç çilesini resmetmiştir.

Bulgaristan Türklerinden “Hilmi Haşal’ın “Rodop Göçmeni Destanı” şiirinde birinci tekil anlatım hakimdir. Şairin göçü, göçmenliğin acısını kendi ağzından anlattığı şiirinde “göç”, “tabiat” unsurlarıyla görselleştirilmiştir. Ayrıca “Sarp kıyıları, gölgeli sular, yamaçlar, patikalar” sözcükleriyle tenasüp sanatı yapılmıştır. “Sonsuzluk bekçisi” alışılmadık bağdaştırmasıyla barışın koruyuculuğunu” anlatmıştır. İki bölüm halinde ve düz bir şekilde yazılan şiirde “*Arda boylarında sarı karınca/ Nerelelere varayım sabah olunca*”¹⁰⁷³ dizelerinde tecahülü arif sanatı; ikinci bölümün üçüncü dizesinde “sınırlar, tel örgü ve mayınlar” sözcükleriyle ve yedinci dizesinde “ninniler, masallar, düşler” sözcükleriyle tenasüp yapmıştır. Tecahül-i arif sanatı şairin çaresizliğini, tenasüp sanatı ise halkın önündeki engelleri anlatması bakımından önemlidir.

Makedonya Türk şiirinde Abdul Fettah Rauf, Klasik Divan Şiiri tarzıyla “yedi beyitten” oluşan bir gazel kaleme almıştır. Şair, Bulgaristan Hükümeti’nden, kurduğu Arapça tamlamayla “musa-leh” diye bahsederek açık istiare yapmıştır. İkinci beyitte “kan rengi” tamlamasıyla güneşin rengini ve güneş üzerinde Bulgar coğrafyasındaki huzursuzluğu anlatmıştır. Bu huzursuzluğu, aynı beytin ikinci

¹⁰⁷⁰ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX, Ankara 1997, s. 384.

¹⁰⁷¹ Sağlam, *age*, s. 384.

¹⁰⁷² Sağlam, *age*, s. 384.

¹⁰⁷³ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, “Bulgaristan Türkleri Şiiri”, *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 574.

dizesinde “*Sanki bir memleketin göklere çıkmış ateşi*”¹⁰⁷⁴ diyerek izah etmiştir. Şair, son beyitte “*Kime Ya-Rabb bunca büyük şanlı vatan/ Kime ısmarlayayım ben seni ey yashlı vatan*”¹⁰⁷⁵ dizelerinde istifham ve nida sanatını yapmıştır. Bu sanatların etkisiyle şiir milliyetçi söylev kazanmıştır.

Vefki Hasan, düz bir şekilde yazdığı “Yanan Yürekler” şiirinde “Belene Sürgün Kampı” “Mestanlı, Plevneli, Deliormanlı, Varnalı” özel adlarıyla o coğrafyada yaşananları anlatmaya çalışmıştır. Şairin yer verdiği bu özel isimler, şiirin duygu değerini arttırmaktadır. Çünkü verilen mekanlar şiirde anlatılan durumun veya olgunun gerçekliğini de okuyucunun zihninde pekiştirmekte, okuyucudaki duyguların harekete geçmesini sağlamaktadır. Bu da telmih sanatının şiire kattığı duygu değerini gösterir.

Gagavuz Türk şiirinde Diyonis Tanasoğlu’nun “Sensizim Nice”, Gavril Gaydarcı’nın “Sağlıcaklan Ana Tarafım” adlı şiirinde memlekete sesleniş söz konusudur. Şairler sade ve duru bir şekilde, sözcüklerin göndergesel anlamlarıyla göç olgusunu işlemişlerdir.

“Savaş ve Direniş” temasının işlendiği şiirlerde de romantik söylev korunmuştur. Reşit Salim “Sükut Kentleri” şiirini serbest tarzda kaleme almıştır. Özel isimlere çokça yer veren şair, bu sayede Balkan coğrafyasında yaşananları rahatlıkla okuyucuya iletmiştir. Örneğin; bir dizesinde “Tanık olmuşlar, “93 komitacılarına/ Kral Boris’in narodrik eldivenli elleriyle “*Belamore,/ Belamore marşını ezberletişine*”¹⁰⁷⁶ dizelerinde telmih ile 93 Harbi anlatılmaktadır. Ayrıca savaş olgusunun anlatımında öyküleyici anlatımla beraber savaşlara kronolojik olarak yer verilmiştir. 93 Harbini anlattığı dizenin ardında “*Korkunç ihanetler yaşamışlar, Macar Avusturya prensinin/ suikastından bu yana/ birinci cihan Harbi, İkinci Cihan Harbi*”¹⁰⁷⁷ dizeleri ile “*Lozan... İşte Kral, işte Gazi*”¹⁰⁷⁸ dizeleri bu kronolojik sırayı göstermektedir. Şiir içinde yer verdiği eksiltili cümleler propagandik vurguyu

¹⁰⁷⁴ Engüllü, *age*, s. 140.

¹⁰⁷⁵ Engüllü, *age*, s. 140.

¹⁰⁷⁶ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 171.

¹⁰⁷⁷ Sağlam, *age*, s. 171.

¹⁰⁷⁸ Sağlam, *age*, s. 171.

arttırmıştır. Yine birbiriyle anlam yönünde uyumlu sözcükleri kullanması yani tenasüp sanatı yapması, o gergin ortamı okuyucunun gözünde canlandırmasını kolaylaştırmıştır. Örneğin; “*Lobiler, ince hesaplar, masa başlarında uykusuz geceler/ Kuvayı Milliye direnir de direnir/ “Batı Trakya” diye/ Ne yazık ki terk edilen oturumlar, kaybedilen kumar*”¹⁰⁷⁹ dizelerinde “Lobi; ince hesap, oturum, masa başı, uykusuz geceler” sözcükleri bu anlamsal uyumu sağlamıştır.

Bulgaristan Türk şiirinde savaş ve direniş etrafında kaleme alınan şiirlerde de ulusa sesleniş vardır. Süleyman Yusuf’un “Mestanlı Meydanı, Nazmi Nuriev’in “Kanlı Arda”, Mustafa Çete’nin “Kiraz Ağacı” şiirlerinde Bulgar zulmü şiirde öyküleştirilmiştir. Bu şiirlerde dikkat çeken diğer bir husus; istifham sanatının çokça yapılmasının romantik üslubu ve sert söylevi kuvvetlendirmesidir.

Makedonya Türk şiirinde savaş temasıyla ilgili yazılan şiirlerden “Cavit Saraçoğlu’nun Sultan Murad Han’ın Meşhedinde” adlı şiirini de söz sanatları açısından inceledik. Öncelikle şiir, halk şiiri geleneğiyle kaleme alınmıştır. 6 dörtlükten oluşan şiirin ilk dörtlüğünde şair, “*Dünyanın safası bize haram mı/ Bu ömrü sürelim hep mi dert ile*”¹⁰⁸⁰ dizelerinde feleğe şikayetini soru yoluyla yapmıştır. Ayrıca ikinci dörtlükte “*Hakimken mahkumu olduk bu yerin/ Bu ülke bizimdi yok mu haberin*”¹⁰⁸¹ dizesinde yine istifham ile feleğe şikayette bulunmuştur.

Ayrıyeten ikinci dörtlükte “hakim ve mahkum kelimelerinin tezatlığıyla Balkan Türklerinin düştüğü durumu anlatmıştır. Dördüncü dörtlüğün birinci dizesinde “*Göklerden bulutlar yaşlar damlatır*”¹⁰⁸² sözünde ve aynı dörtlüğün “*Buna kanmazsan sor yaşlı güneşe*”¹⁰⁸³ dizesinde teşhis sanatı yapmıştır. Beşinci dörtlüğün ilk dizesinde “*Kasırgalar gibi esen ordumuz*”¹⁰⁸⁴ dizesinde doğaya ait bir özellik insana aktarılmış ve mecaz-ı mürsel sanatı yapılmıştır. Yine aynı dörtlüğün ikinci

¹⁰⁷⁹Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 171.

¹⁰⁸⁰ Engüllü, *age*, s. 231.

¹⁰⁸¹ Engüllü, *age*, s. 231

¹⁰⁸² Engüllü, *age*, s. 231

¹⁰⁸³ Engüllü, *age*, s. 231

¹⁰⁸⁴ Engüllü, *age*, s. 231

dizesinde “*Susturmuştu seni ey Kafır domuz*”¹⁰⁸⁵ dizesinde hem nida hem de açık istiare vardır.

Nusret Dişo Ülkü de serbest müstezat şeklinde yazdığı “Üskübe Ağıt” adlı şiirinde çoğunlukla kafiyeler, sözcük tekrarları ve ikilemelerle ahengi sağlamıştır:

“Sarı; sarışın kızın saçlarında tel tel olup

Hasta çocukların üzerinde pul pul olup

Yaz ağaçlarının yapraklarında dal dal olup

İlika ağardı, göğerdi sonra karardı”¹⁰⁸⁶

Şairin şiirin tamamında kullandığı ikilemeler; okuyucunun zihninde görselliğin oluşmasını, konunun kişisel tasarımı sağlamaktadır. Ayrıca yukarıda son dizede “ilika ve sonra” sözcükleriyle aşamalı anlatım yapılmıştır. Aşamalı anlatımın kullanıldığı dizede “ağarmak ve kararmak” sözcüklerinin tezatlığı anlamı güçlendirmiştir. Şair, renklere yüklediği anlam ile dilin göstergesel yönünden yararlanmıştır. İlk bakışta sadece bir renk olarak düşündüğümüz kırmızı, mor, sarı” renkleri yeni bir anlama bürünmüştür. Ülkü, renklere yeni anlam yükleyişini “ilk dizesinde “*Alı, ala, akı aka, moru mora, karayı karaya sormadım/ Yeşili gözlerde, maviyi göklerde, kızıl yüreklerde aradım*”¹⁰⁸⁷ şeklinde belirtmiştir. Şair için, savaş ortamında insanların gözlerindeki umut veya umutsuzluk “yeşil”, göğün umut veren rengi “mavi gökyüzünde” yüreğin yanı sıra “kızıl” renginde tasvir edilirken sarı rengi; sarışın bir kızın, al rengi; gülün, ak rengi; bulutların, kara rengi; yırtıcı kuşların, mor rengi; esmer kızın etindeki morluklarında temsil edilmektedir. Ülkü’nün aşamalı anlatımı, serbest ölçüyle yazdığı müstezatın üç dördlüğünün sonunda tekrar etmesi, okuyucunun zihninde Üsküp’te olanları daha basit düzeyde idrak etmesini kolaylaştırmıştır. Örneğin; son dördlüğün son dizesinde “*İlkin çalkalandı, kana boyandı, sonra uyandı*”¹⁰⁸⁸ dizesini okuduğumuzda kendimizi savaş meydanında,

¹⁰⁸⁵ Engüllü, *age*, s. 231

¹⁰⁸⁶ Dişo Ülkü, *age*, s. 134-135.

¹⁰⁸⁷ Dişo Ülkü, *age*, s. 134-135.

¹⁰⁸⁸ Dişo Ülkü, *age*, s. 134-135.

olayların kargaşası içinde buluyoruz. Hatta dizeler insanın tüylerini ürpermektedir. Bu da şiirin duygu değerini yükseltmiştir.

Avni Engüllü'nün “Günün Haberleri” adlı şiiri, romantik akımın sert üslubundan arınmıştır. Dil göndergesel işlevinde kullanılmıştır. Dizelerde anlam kaygısı yoktur. Düz bir şekilde yazılmıştır. Engüllü, şiirin duygu değerini yaptığı ironi ile yükseltmiştir. Viyetnam -Amerikan Savaşını anlatan şairin bir dizede “ölenlerin çoğu çocuk”¹⁰⁸⁹ diye radyo haberlerini verirken başka bir dizede yine aynı radyo kanalında yapılan reklamda söylenen “Anneler çocuklarınıza biricik iyi mama biberon”¹⁰⁹⁰ dizesini vermesi yaptığı ironiyi gösterir. Genel olarak şiirde “Orhan Veli'nin sade, gündelik dilinin yani doğrudan da “Birinci Yeni Akımının” etkisi görülmektedir.

Romanya Çağdaş Türk şiirinde savaş temalı şiirlerden de bir kaçını inceledik. Öncelikle Romanya Türk şairlerinden “İsa Halim Yusuf’un “Ey Dobruca”¹⁰⁹¹ adlı şiirinde romantik üslup belirgindir. Milliyetçi söylev daha şiirin ilk dizelerinden itibaren kullanılmıştır. Okuyucuyu harekete geçiren söylev nitelikli dizelerde dil göndergesel işlevdedir. Şair, serbest ölçüyle yazdığı şiirinin her dizesinin sonunda yaptığı kafiyeler ile ahengi sağlamıştır. Yusuf, memlekete seslenerek ulusun içindeki direniş ruhunu uyandırmak istemiştir. Bu amaçla nida sanatı yapmıştır:

“Ey Dobruca, şanlı vatan

*Binlerce kahraman var sinende yatan”*¹⁰⁹²

Romanyalı Türk şairlerden İsmail Ziyaeddin'in “Barış İçin” ve Enver Mahmut'un “Halkım Benim Bir Şairdir” şiirlerinde de romantik üslup hakimdir. Milliyetçi ve sert söylev iki şiirde de kendini gösterir. Dil göndergesel işlevde kullanılmıştır.

Gagavuz Türk şiirinde “Gavril Gaydarcı “Tuna Tuna” adlı şiirini beş beyit halinde yazmıştır. Tuna nehrine bir seslenişin olduğu şiirde “nida sanatı” doğal olarak bolca yapılmıştır. İlk beyitte ve son beyitte kafiye yapmayan şair, diğer üç beyitinde kafiye

¹⁰⁸⁹ Engüllü, *age*, s. 242.

¹⁰⁹⁰ Engüllü, *age*, s. 242.

¹⁰⁹¹ Horata, *age*, s. 101.

¹⁰⁹² Horata, *age*, s. 101.

yapmıştır. “*Yeter sana Tuna, asker sulamaa!/ Daha iyi değil mi şanı kazanmak?*”¹⁰⁹³ dizesinde nida sanatı vardır. Romantik-milliyetçi söylev bu şiirde de hissedilir.

Din ve tasavvuf konusunun işlendiği şiirleri söz sanatları ve üslup yönünden incelediğimizde şiirlerde Tasavvufî Halk Şiiri geleneğinin devam ettirildiğini söyleyebiliriz. Batı Trakya’da Ali Rıza Saraçoğlu “Manada Yunus’u Buldum” şiirini 10 dörtlükte 8’li hece ölçüsüyle yazmıştır. İlk dörtlüğün üçüncü dizesinde “tabip” sözcüğüyle tasavvuf pirini kastetmiştir. Burada açık istiare yapmıştır. Üçüncü dörtlüğün ikinci dizesinde “*Dedi: Aşk ile yan ey kul*”¹⁰⁹⁴ dizesinde nida sanatı yapmıştır. Sekizinci dörtlükte “*nurlandı karanlık dünyam/ Sohbeti ile gitti gam/ Sanki sona erdi akşam*”¹⁰⁹⁵ dizelerinde nur ve karanlık kelimelerinin tezatlığıyla ve “karanlık dünya, gam, akşam” sözcükleriyle kurduğu tenasüp sanatı ile anlamı sağlamıştır. Ayrıyeten her dörtlüğün sonunda “Manada Yunus’u Buldum” dizesinin tekrarıyla şiire müzik kaliteyi kazandırmıştır.

Şair, “Ey Pirimiz Mevlana” şiirini ise dört dörtlük halinde yazmıştır. 10’lu hece ölçüsünü kullandığı şiirinin ilk iki dizesinde “gül” imgesiyle tasavvufî aşkı” kastetmiştir. Yine burada da açık istiarenden bahsedebiliriz. “*Sen, zümrüt zümrüt yeşeren bağsın! “Ey gönüller sultanı, sen sağsın*”¹⁰⁹⁶ dizelerinde nida sanatı yapmıştır. Dörtlükler, kısa cümlelerle kaleme alınmıştır. Dörtlüklerde sade ve duru bir üslup hakimdir. Şair, özel isimlerle şiirin maneviyatını artırmıştır. Bu örneğin; “*Takdir eyledi Cenab-i Hüda;/ Bir ışıq; bir nur oldun Konya’da/ Mesnevi ummanınla, dünyada;/ Yenilenen, tazelenen çağsın!*”¹⁰⁹⁷ dizelerinde özel isimlerle sağlanmıştır. Mevlana’nın ünlü eseri mesneviyle de telmih sanatı yapmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü dörtlüklerdeki “zümrüt zümrüt, nakış nakış, döne döne, iman iman ikilemeleriyle de şiirin duygu değerini ve ahengini yükseltmiştir.

Hüseyin Mazlum, “Güzel Allah” şiirini dört dörtlülle yazmıştır. Allah aşkını anlattığı şiirde Tanrıya şükretme işlenmiştir. Her dörtlüğün sonunda “*Güzel Allah,*

¹⁰⁹³ Özkan, *age*, s. 395.

¹⁰⁹⁴ Saraçoğlu, *age*, s. 122.

¹⁰⁹⁵ Saraçoğlu, *age*, s. 123.

¹⁰⁹⁶ Saraçoğlu, *age*, s. 124.

¹⁰⁹⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 124.

*kerim Allah*¹⁰⁹⁸ dizesini tekrarı, bu şükretme duygusunu pekiştirmiştir. Dörtlükler 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Son dörtlükte “*Mazlum’dur; gerçeğin özü*”¹⁰⁹⁹ dizesinde şair hem kendini hem de mazlum insanları” kastederek yani iki anlamlılıkla tevriye sanatı yapmıştır. Tevriye sanatı ile şair, belleğindeki birden fazla düşünceyi tek bir sözcükle ifade etmiştir.

Şairin 6 dörtlükten oluşan “Lailaheillallah” şiiri de Tasavvufî Halk şiiri geleneğiyle yazılmıştır. Serbest ölçüyle kaleme alınan şiirde kafiye ve redifle ahenk sağlanmıştır. İlk dörtlükte “Gül ve bülbül” sözcükleriyle açık istiare yapılmıştır. Dördüncü dörtlüğün ilk dizesinde “*Neredesin Mevlana hu*”¹¹⁰⁰ diyerek hem nida hem telmih sanatı yapmıştır. Son dörtlükte “Mazlumun kalbinde (O) var” dizesinde “Mazlum” kelimesiyle hem kendini hem de insanları kastederek tevriye yapmıştır. Son dörtlüğün son iki dizesinde “Hazan mevsiminde nar/ Lailaheilallah diyor” diyerek teşhis yapmıştır. Ayrıca “Nar” imi tevhit inancının yansımasıdır. Burada da açık istiare vardır.

Reşit Salim’in sekiz dizeyle ve serbest ölçüyle kaleme aldığı şiiri “Yunus Emre İçin” şiirinde romantik söylev hakimdir. Şair, “*Yunus Emre derler bir koca din ulusu/ Aba omzunda, elinde asa, dilinde vird olmuş Allah*”¹¹⁰¹ diye yazdığı ilk iki dizede “din ulusu, aba, asa” sözcükleriyle tenasüp sanatı yapmıştır. Dördüncü dizede “kin ve sevgi” sözcükleriyle tezat sanatı yapmıştır. “*Nicesine kin yerine, sevgiyi dağıtmış Taptuk Ocağından..*”¹¹⁰² dizesinde tezat sözcükler vasıtasıyla tasavvuf ve Yunus Emre’deki hümanizmi anlatmıştır. Beşinci dizede “Cengiz akınları” tamlamasıyla Cengiz Han’ı hatırlatarak telmih yapmıştır. Yedinci dizede “*Ey! Yedi yüz yıllık koca çınar, yeşerir gölgede*”¹¹⁰³ sözlerinde nida sanatı yapmıştır. Ayrıyeten doğaya ait bir özelliği insana aktarmıştır. Şair, Yunus Emre’yi koca çınar benzetmesiyle tasvir etmiştir. Bunun için de sadece “benzetilenin kullanıldığı açık istiare yapmıştır. Son

¹⁰⁹⁸ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 145.

¹⁰⁹⁹ Sağlam, *age*, s. 145.

¹¹⁰⁰ Hüseyin Mazlum, *Kırık Ayak İzlerim*, Bursa 2007, s. 8.

¹¹⁰¹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 171.

¹¹⁰² Sağlam, *age*, s. 171.

¹¹⁰³ Sağlam, *age*, s. 171.

dizede “sevgi ağacı” tamlamasıyla alışılmamış bağdaştırma ve uzak çağrışım vardır. Şiir dili göstergesel özellik göstermektedir.

Hüseyin Salihoğlu “Bizi Hakka Götürüyor” şiirini beş dörtlülle sekizli hece ölçüsüyle kaleme almıştır. Şiirde tabiat vasıtasıyla Allah’ın yaratma gücüne, Allah aşkına değinmiştir. Şiirde bu bağlamda din, tabiattan görsellerle yeniden tasarlanmıştır. Şair, ilk dörtlülükte gökyüzü, güneş, ikinci dörtlülükte yıldızlar, üçüncü dörtlülükte ay ve son dörtlülükte yağmur ve bulut” sözcükleri ile bu tasarımı yapmıştır. Şair, bu sözcüklerle anlamsal ahengi de sağlamıştır. Kafiyelele ve tenasüple şiirin duygu değeri arttırılmıştır. Şiirin bütününü alamayacağımız için son dörtlülüğünden örnekle tenasüp sanatını göstereceğiz:

“Buharlaşan bütün sular,

Gökyüzüne yükseliyor.

Meydana gelen bulutlar,

Yere yağmur gönderiyor”¹¹⁰⁴

Bulgaristan Türk şairlerinden Osman Kesikoğlu “Yalvarış” adlı şiirini sade bir dil ile kaleme almıştır. Kısa dizelerle yazılan şiirde belli bir dize düzeni yoktur Ancak kafiyelele şiirden atmamıştır. Dize sonlarında yaptığı kafiyelele şiire ahenk vermiştir. “*Ey kullar hepiniz rahmete gelin*”¹¹⁰⁵ dizesiyle şiirde nida ile beraber okuyucuyu Hak yoluna çağırmıştır. Şair, “*Varlık süslenmiş sanki bir gelin*”¹¹⁰⁶ dizesinde teşbih-i belîğ” yapmıştır.

Makedonya Türk şairi Abdulfettah Rauf ise kısmen Allah’a ulaşma yolu olarak gördüğü yazının kıymetini anlattığı yirmi üç beyitten oluşan “Kalemle Hasbihal ve Kaleme Arzuhal kasidesinin “*Dertten anlar kaleme dertlerimi dinlettim/ ağaç parçasıyken derdim ile inlettim*”¹¹⁰⁷ şeklindeki beytinde teşhis yapmıştır. İkinci beyitte “kara” ve beyaz sözcüklerinin tezatlığıyla temiz bahtının kirlendiğı anlamını

¹¹⁰⁴ Feyyaz Sağlam, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, C. IX. Ankara 1997, s. 133.

¹¹⁰⁵ Süleymanoğlu Yenisoğ, *age*, s. 208.

¹¹⁰⁶ Süleymanoğlu Yenisoğ, *age*, s. 208.

¹¹⁰⁷ Engüllü, *age*, s. 140.

vermiştir. Dördüncü beyitte “*Ey derdimin ortağı ey gönlümün sırdaşı*”¹¹⁰⁸ derken nida sanatı vardır. “*Hüznüme bir dil verdin dilime bir ses verip/ Gönlümün tercümanı sen duygumu anlattın*”¹¹⁰⁹ dediği altıncı beyitte “Dil, ses, tercüman, hüznün, duygu” sözcüklerinin anlamsal uyumunda tenasüp vardır. Yedinci beytin “*Hakka giden oluğu açtın şu gözyaşıma*”¹¹¹⁰ şeklinde kaleme aldığı ikinci dizesinde “Oluk” sözcüğüyle kinaye yapmıştır. Gerçek anlamda suyun akışını sağlayan boruyken şiirde mecaz anlamda Allah’a ulaşma yolu olarak mecaz anlamıyla kullanılmıştır. Klasik Divan şiirine göre Abdul Fettah Rauf, kasidesinde ağır ağıdalı bir dil yerine sade bir şiir dili tercih etmiştir. Sade Türkçeyle kaleme aldığı dizeleri ağıdalı olmasa da kelimelerin göstergesel anlamları ön plandadır. Şiirde kalem-yazı ve bunlar vasıtasıyla Allah’a ulaşma, ilim irfanı öğrenme olanağına sahip olmamızı ve buradan yola çıkarak yazının hikmetini anlatmaya çalışmıştır.

Makedonya Türk şiirinde Cavit Saraçoğlu da 11 beyitle gazel nazım biçimi ile kaleme aldığı “İçimi Kemiren Gizli Bir Ah Var” şiirinde tasavvuf yolundaki halini betimlemektedir. İkinci beyitte “*Gönlümde şimdi tek bir Allah var/ Farksızım inleyen ney kamışından*”¹¹¹¹ sözlerinde “ney” sözcüğüyle “ilahi aşkı” temsil etmiştir. Şair, sekizinci beyitte teşhis sanatından faydalanmıştır. Şiirde kafiyelerle sağlanan ahenk yer yer aliterasyon ve asonanslar vasıtasıyla arttırılmıştır. Örnek verecek olursak ilk beyitte “n” sesinin, altıncı beyitte “k” sesinin sık kullanımı ile aliterasyon; yine ilk beyitte “i” sesinin sık tekrarıyla asonans yapılmıştır.

Zeynel Beksac, “Sonsuzluğa Pasaport Çıkardım Bekle Beni” şiirinde telmih sanatının sağladığı lirizmle tasavvuf ilminin evrensel ve naif boyutuna değinmiştir. Şairin “*Yumusça dillenir/ Yüreklenirim/ Mevlana’ca çağırır/Evrenselleşirim*”¹¹¹² dizelerinde telmih sanatıyla Yunus Emre’nin temiz Türkçeyle açtığı çığır, Mevlana’nın ise “Ne olursa ol yine gel” sözünün etkisiyle evrensel oluşunu hatırlatmıştır. Birinci tekil şahıs anlatımla şekillenen şiirde Beksac’ın şiirinde çok

¹¹⁰⁸ Engüllü, *age*, s. 140.

¹¹⁰⁹ Engüllü, *age*, s. 140.

¹¹¹⁰ Engüllü, *age*, s. 140.

¹¹¹¹ Engüllü, *age*, s. 231.

¹¹¹² Zeynel Beksac, *Çetrefil Sevda*, Priştine 1990, s. 52.

sert olmasa da romantik söyleyiş ile birinci yeni tarzı arasında kalmış bir üslup hakimdir. Sohbet havasıyla, noktalama işaretlerine önem verilmeyen dizeler Türkiye’deki birinci yeni akımının etkisinin Balkanlara uzandığını hissettirir:

“Ben

Yaprakdöken ağaç değilim ki

Ceryan alsın

Nice kasırgaları yaşadım

Poyraz o da ne ki”¹¹¹³

“Atatürk” temasının işlendiği şiirlerde de romantik üslup hakimdir. Batı Trakyalı şairlerden Rahmi Ali, “Kemal” adını verdiği şiirinde Atatürk’ten “güneş” benzetmesiyle bahsetmiştir.

Şair, Ali Rıza Saraçoğlu diğer temaları işlerken sürdürdüğü romantik üslubu “Atatürk’ü anlattığı şiirlerinde de sürdürmüştür. “Atam” adını verdiği şiirinde minnettarlık dolu duygular keskin bir söyleyişte dile gelmiştir. Şiirde “*Ey Türk’ün müceddidi...Ey Türk’ün kam, cam!*”¹¹¹⁴ dizesinde yaptığı nida sanatı, “*Yurtta sulh Cihanda sulh*” *ilkene dünya inanıyor*”¹¹¹⁵ dizesindeki telmih sanatı bu romantik söyleyişi güçlendirmiştir.

Saraçoğlu, dörtlükler halinde hece ölçüsüyle kaleme aldığı “Atatürk’ümüz Ölmedi” şiirinde ise her dörtlüğün sonunda “*Atatürk’ümüz ölmedi*” dizesini tekrar ederek yaptığı tekrar ile ahenge önem verdiğini göstermektedir. Kafiyeyle önem veren şair, üçüncü dörtlüğün son dizesinde “*Türkoğlu nasıl haykırmaz*”¹¹¹⁶ dizesinde istifham ile söylev tarzını belirginleştirmiştir. Ayrıyeten altıncı dörtlükte “uygar, asil, fikir, vicdan, hür” sözcüklerinin anlam uyumuyla tenasüp sanatı yapmıştır. Bu sözcükler Türk milletinin muasır medeniyetler seviyesine yükselmek için barındırdığı

¹¹¹³ Zeynel Beksaç, *Çetrefil Sevda*, Priştine 1990, s. 52.

¹¹¹⁴ Saraçoğlu, *age*, s. 114.

¹¹¹⁵ Saraçoğlu, *age*, s. 114.

¹¹¹⁶ Saraçoğlu, *age*, s. 116.

özelliklerin ifadesidir. Atatürk'ün Türk milleti için bu idealini yine onun sözüyle “Fikri vicdanı hür”¹¹¹⁷ diyerek hatırlatır ve burada da telmih sanatı yapar.

Çalışmanın “Atatürk” ile ilgili şiirleri incelediğimiz kısımda gerek Bulgaristan, Yugoslavya, Makedonya, gerek Romanya ve Gagavuz Türk edebiyatında “Atatürk” teması romantik bir üslupla ve açık, yalın bir dille kaleme alınmıştır. Yer yer benzetmelerin yapıldığı dizelerde destansı söyleyiş istifhamlar ile sağlanmıştır. Şairler tercih ettikleri romantik söyleyişle hem Balkan coğrafyasında oluşturulan baskı düzenine karşı koymayı hem de Atatürk'ün yaptığı devrimin büyüklüğünü ve gücünü hissettirmeyi başarmışlardır.

3.1.2. Şiirde Yapı

Söz sanatları ve imgeler yanında şiiri oluşturan unsurlardan biri de mısra, kafiye, ölçü, beyit, bent, kelime ve kelime gruplarıdır. Saydığımız bu unsurlar şiirin formunu oluşturmakta ve şiire müzik kalite kazandırmaktadır. Türk şiirinde müzik kalite sözlü kültürle başlamıştır. İslamiyet öncesi Türk şiirinde koşuk, sagu gibi şiir türlerinde kullanılan 8'li 10'lu hece ölçüsü, aliterasyon, asanons ve dörtlük nazım birimi İslamiyet sonrası Halk şiirinden günümüze kadar aktararak ulaşmıştır. Balkanlara Anadolu'nun muhtelif yerlerinden getirilerek yerleştirilen Anadolu Türkleri, sözlü kültürle beraber gelen bu şiir yapısını Balkan topraklarına da taşımışlardır. Böylece Türk şiiri, Anadolu'dan Balkanlara uzanan geniş bir sahada varlığını sürdürmüştür.

Anavatan ile sürekli bir etkileşim halinde olan Balkanlı Türk şairler Türk şiirinin bütün gelişim ve aşamalarından etkilenmişlerdir. Örneğin; Batı Trakya Türk şiirinde Halk şiiri ile birlikte serbest tarzda şiirler çoğunluktadır. Ali Rıza Saraçoğlu “Benliğimize Saygı Gösterilsin” adlı şiirinin bir bölümünü beş dörtlükle geri kalan bölümünü ise düz bir şekilde yazmıştır. Dörtlüklerde hece ölçüsüne önem verilmemiş ancak kafiye dikkat edilmiştir. Saraçoğlu'nun kafiye şeması “abab- cccb-dddb- eeeb- fffb” şeklindedir. İlk dörtlüğün birinci ve üçüncü dizelerinde yarım kafiye kullanılmıştır. İkinci ve dördüncü dizeler kendi aralarında dize tekrarıyla redif oluşturmuştur. İlk dörtlükte çapraz örgü, diğer dörtlüklerde düz örgü vardır. Böyle kafiye örgüsüne koşma tipi kafiye örgüsü denilmektedir. İkinci dörtlükte “I” sesi

¹¹¹⁷ Saraçoğlu, *age*, s. 116.

yarım kafiye, üçüncü dörtlükte “aş” seslerinin tekrarıyla tam kafiye, dördüncü dörtlükte “r” sesiyle yarım kafiye, beşinci dörtlüğün ilk üç dizesinin sonunda “Mehmetler” sözcüğünün tekrarıyla redif yapılmıştır.

Şiir, tam manasıyla Türk halk şiirinin yapısını korumasa da yukarıda saydığımız özellikler Türk halk şiirinin etkisini gösterir. Saraçoğlu, şiirinde dörtlük ve serbest tarzı sentezleyerek geçmişten bugüne Türk şiirindeki değişimi göstermiştir. Düz bir şekilde yazdığı dizelerde de kafiye ve redifi göz ardı etmemiştir.

“Yel gibi esti, sel gibi aktı Türkoğlu

Batı Trakya Türkünün ilk şahlanması bu

Takdir edilmeli yasalara saygılı oluşu

Batı Trakya Türkünün ilk şahlanması bu”¹¹¹⁸

Saraçoğlu, “Nabzım Türküm Diye Atıyor” adlı şiirini de beş dörtlükle 11’li hece ölçüsüyle kaleme almıştır. İlk dörtlük “abab” diğer dörtlükler “cccb-dddb-eeeb-fffb” şeklinde kafiyelenmiştir. Bu da koşma tipi kafiye örgüsü ile yazıldığını gösterir. İlk dörtlükte “at” ikinci dörtlükte “er” sesleriyle tunç, üçüncü dörtlükte “l” sesiyle yarım kafiye yapmıştır:

“Türklüğünü nasıl söylemez bu er

Topun ağzına koysalar Türküm der

Türküm! Demekten beni kim meneder

Benim nabzım Türküm diye atıyor..”¹¹¹⁹

Batı Trakya’da halk şiiri geleneğini sürdürerek geleneğe bağlı kalanlardan biri de Hüseyin Mazlum’dur. Mazlum “Türkün Dili” adını verdiği şiirini 5 dörtlükte yazmıştır. 7’li hece ölçüsüyle yazılan şiir, İslamiyet öncesi Türk şiirinde “Koşuk” nazım biçiminin, İslamiyet sonrasında “Koşma” nazım biçiminin özelliklerini taşımaktadır. İlk dörtlük “abab” şeklinde kafiyelenip diğer dörtlükler “cccb-dddb-eeeb-fffb” şeklinde kafiyelenmiştir. Koşma tipi kafiye örgüsüyle dörtlükler

¹¹¹⁸ Saraçoğlu, *age*, s. 31.

¹¹¹⁹ Saraçoğlu, *age*, s. 107.

düzenlenmiştir. Şiirde zengin ve yarım kafiye kullanımları mevcuttur. Son dörtlükte “öz” kelimesiyle tunç kafiye yapmıştır. “Ü” ekiyle redif yapılmıştır. Ayrıyeten her dörtlüğün sonunda “Dosta..düşmana bile” sözünün tekrarıyla sözcük halinde redif yapmıştır.

“Türk’tür Mazlum’un da **özü**,

Gerçektir Türk’ün **sözü**,

Kem bakmaz, asla **gözü**

Dosta... düşmana bile”¹¹²⁰

Mazlum, “Allah sevgisini” işlediği “Güzel Allah” şiirini 8’li hece ölçüsüyle kaleme almıştır. 8’li hece ölçüsüyle yazılması yanında şiir, dört dörtlükle kaleme alınmış ve “abab-cccb-dddb-ffff” şeklinde kafiyelenmiştir. Koşma tipi uyak örgüsü ile kaleme alınan şiirin nazım şekli, tekke edebiyatı nazım şekillerinden olan ilahidir. Konu itibarıyla Allah’a yakanşın, şükürün işlendiği şiirde “tunç kafiye ve yarım kafiye vardır. Ayrıca “dık” ekiyle ek halinde redif, “*Güzel Allah, kerim Allah*”¹¹²¹ dizesinin tekrarıyla sözcük halinde redif yapmıştır.

“El açıp, hep seni **andık**,

Güzel Allah, kerim Allah

Haak kitabına in**andık**,

Güzel Allah, kerim Allah,”¹¹²²

Batı Trakya Türk şiirinde halk şiiri geleneği dışında serbest tarzda şiirler kaleme alan şairler vardır. Bunlardan biri Rahmi Ali’dir. Ali’nin “Gümülcine” adlı şiiri “serbest müstezat” özelliği taşımaktadır. Ali, kimi yerlerde dize düzenine dikkat etmiş, kimi yerlerde kısa ve uzun dizelerde belli bir düzen takip etmemiştir. Ayrıyeten serbest ölçüyle kaleme aldığı şiirinde kafiye önemi vermemiştir.

“*Geçmiş bu denli özlemle neden aranır bilmem*

¹¹²⁰ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 144.

¹¹²¹ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 145.

¹¹²² Sağlam, *age*, s. 145.

Alışık ayaklarım kendiliğinden gider

Eskipamukpazarı'na"¹¹²³

Şair Mücahit Mümin'in şiiri de serbest özellikler gösterir. Mümin de Rahmi Ali gibi "Akşamları" şiirinde dize düzenine önem vermemiş, ahengi de kelime tekrarlarıyla sağlamıştır. Gelişi güzel yazılan şiir, Türkiye'den Balkanlara uzanan Birinci Yeni Akımının diğer bir deyişle Garip Akımının özelliklerini barındırmaktadır. Orhan Veli'nin kısa şiirlerine benzeyen Mümin'in "Akşamları" şiirinde anlam kaygısı yoktur.

Bulgaristan Türk şiirinde de Aliş Saidov'un "Gidemezsin" adlı şiirini üç dörtlülle 11'li hece ölçüsüyle kaleme alması, Anadolu'dan Bulgaristan topraklarına uzanan Türk şiir geleneğinin devam ettirildiğini göstermektedir. Dörtlüklerin kafiye düzeninin "aaab-cccb-dddb" şeklinde olması ve konu itibarıyla "özlemi, sevgiyi ifade etmesi" şiirin nazım şeklinin Türk halk şiiri nazım biçimlerinden koşma olduğunu gösterir. Koşma nazım biçiminin "güzelleme" türündedir. Her dörtlüğün sonunda "*Gidemezsin bırakıp ta bu şehri!*"¹¹²⁴ sözünün tekrarı ve ilk dörtlüğün her dizesinde "n" sesinin sık tekrarı ile yaptığı aliterasyon şiirin ahengini arttırmıştır. Şairin dize sonlarında "yarım kafiye ve tam kafiye" yapması da yine Türk Halk şiirinin özelliğini gösterir.

Bulgaristan Türk şairlerinden "Muharrem Yumuk'un "Koca Balkan" adlı şiiri de halk şiiri özelliklerini barındırmaktadır. Yumuk, şiirini altı dörtlük ve 8'li hece ölçüsüyle kaleme almıştır. "aaab-cccb-dddb...." şeklinde devam eden şiir kafiye düzeni ve hece ölçüsü bakımından "semai nazım biçimiyle kaleme alınmıştır.

Bulgaristan Türk şairleri arasında serbest tarzla şiir yazan şairler de bulunmaktadır. Bu şairlerden biri Ali Boncuk'tur. Boncuk "Yergi" şiirini serbest müstezat biçiminde kaleme almıştır. Cümlelerin tek dizede son bulmadığı cümlelerin ve anlamın dizelere yayıldığı şiirde kısa dizeler dikkat çekmektedir.

¹¹²³ Sağlam, *age*, s. 99.

¹¹²⁴ Nimetullah Hafız, *Bulgaristan'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi*, C. I, İstanbul 1987, s. 58.

Osman Azizov'un "Rüya" şiiri de serbest biçimdedir. Düz bir şekilde serbest ölçüyle kaleme alınan şiirde ara ara yaptığı redifler ile ahengi oluşturabilmiştir. Ayrıca dizeler yer yer kısa yer yer uzun cümlelerden meydana gelmiştir:

"Saz gördü elinde birinin

Saza böğürdü.

Bir genç türkü söylüyordu kendi dilinde

Gencin gençliğine böğürdü

Korkuyorum, dede" dedi bir çocuk ana dilince

*Çocuğun konuştuğu dile böğürdü"*¹¹²⁵

Makedonya Çağdaş Türk şiirinin önemli şahsiyetlerinden Abdul Fettah Rauf'un "Vatan İçin" şiiri Tanzimat Dönemi şiirinin özelliklerini yansıtmaktadır. Yedi beyit ile kaleme alınan şiir, yapı bakımından Klasik Divan şiiri özelliklerini barındırmaktadır. Ancak Tanzimat ile başlayan dilde sadeleşme hareketi, Rauf'un şiirinde vardır. Beyitler kendi arasında kafiyelidir. Şiir "gazel" nazım biçiminin özelliklerini taşımaktadır.

Makedonya Türk şairleri arasında "Nusret Dişo Ülkü" ise serbest şiir tarzıyla bilinmektedir. "Kütük" adlı şiirini serbest ölçüyle kaleme alan şair, dize düzenine de dikkat etmemiştir. Kimi dizeler kısa, kimi dizeler uzun tutulmuştur. Şiirde dizeleri oluşturan cümleler ise daha çok kısadır ve virgülle ayrılmıştır. Dizelerde başvurduğu kelime tekrarları, aliterasyon ve asonanslar, dize sonlarında yaptığı ses benzerlikleri ile şiire müzik kalite katmıştır:

"Bu yer benim yerim,

Köylümün, kentlimin.

*Bu ter benim terim."*¹¹²⁶

Yugoslavya Çağdaş Türk şiirine damgası vuran "Zeynel Beksaç" "Gerçek Sevdam Halkımdı Benim" adlı serbest tarzdaki şiiri, Beksaç'ın şiir anlayışını şöyle izah etmiştir:

¹¹²⁵ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 402.

¹¹²⁶ Dişo Ülkü, *age*, s. 45.

“Bir başka sevda şiirleri dendi şiirlerime

Dokusu başka kokusu başka

Tadı başka tuzu başka

Bir başka sevda şiirleri dendi şiirlerime”¹¹²⁷

“Başka” sözcüğünün yinelemelerine başvuran Beksaç, şiirin lirik duygusuna müzik kalite kazandırmıştır. Yukarıda birinci ve son dizenin kendi içinde, ikinci ve üçüncü dizelerin de kendi içinde uyumu, Beksaç’ın şiirde ritme önem verdiğinin bir göstergesidir. Beksaç, şiir dilinin halk diliyle yoğrulduğunu “*Gerçek sevdam halkımdı benim ve ırgattım dilimin tarlasında*”¹¹²⁸ dizelerinde somutlaştırmıştır. Dizelerini halk diliyle kaleme alan Beksaç, aliterasyonlar ve asonanslar ile şiirdeki duygu yoğunluğunu daha lirik bir hale getirmiştir. Buna “*Yazgım tutkum karasevdamdı*”¹¹²⁹ dizesinde m sesinin “*Bir başka sevda şiirleri dendi şiirlerime*”¹¹³⁰ dizesinde “i” sesinin sürekli yinelenmesini örnek verebiliriz.

Romanya Türk şiirinde “Mehmet Niyazi” şiirlerini Kırım Tatar Türkçesiyle yazmıştır. Şair, “Dobruca’dan Size Selam Getirdim” adlı şiirini yedi dörtlülle kaleme almıştır. Şiirde söylev tarzının güçlü olduğu dizelerde kafiyeler de yapılmıştır. Aşağıdaki dörtlülükte “birinci ve üçüncü dizelerde “landı” ekleriyle, “ikinci ve dördüncü dizelerde “ştı” ekleriyle redif yapılmıştır.

“Burada doğan yaşlılarımız canlandı!

Varlık duyup sevincinden ağlaştı

Yurt kaygısı çeken gençler atlandı,

Genç yiğitler, yetişkin kızlar oynadı”¹¹³¹

Gagavuz Türk şiirinde de Türk Halk şiiri geleneği devam ettirilmiştir. Gagavuz Türk şiirinde Dionis Tanasoğlu” “Ana Dil” adlı şiirini dörtlülükler halinde kaleme

¹¹²⁷ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim (ben şairim)*, Prizren 1997, s. 35.

¹¹²⁸ Zeynel Beksaç, *Vurmazsam Namerdim (ben şairim)*, Prizren 1997, s. 35.

¹¹²⁹ Beksaç, *age*, s. 35.

¹¹³⁰ Beksaç, *age*, s. 35.

¹¹³¹ Horata, *age*, s. 97.

almıştır. Dört dörtlükten oluşan şiir, Türk halk şiirinin özelliklerini yansıtmaktadır. 7'li hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Dizelerde yarım ve tam kafiye yapılmıştır.

Gagavuz Türklerinden “Nikolay Baboğlu’nun “Ana Dilimiz” şiirinde de ahenge önem verilmiştir. Baboğlu da Tanasoğlu gibi şiirini 7'li hece vezniyle yazmıştır. Sözcük sonlarında yaptığı kafiyeler ile ana dil sevgisinin gücünü okuyucuya lirik bir şekilde iletmektedir. Şiirini sade, duru bir Gagavuz Türkçesiyle kaleme almıştır.

Gagavuz Türklerinden “Tudorka Arnaut’un şiiri de Türk şiirinin kafiye, redif gibi ahenk unsurlarını korumuştur. Arnaut “Biz Türküz” şiirini 4 dörtlükle kaleme almıştır. Her dörtlüğün başında “Kim dedi ki yokuz” dizesini tekrarı hem şiirin müzik kalitesini sağlamış hem de romantik üslubu belirginleştirmiştir. Çünkü dizelerde baş kaldırı, isyan ve köke bağlılık işlenmiştir.

Gagavuz Türk şiirinin başka bir ismi Nikolay Babaoğlu’nun “Susmak Türküsü” adını verdiği şiirinde destansı söyleyiş hakimdir. Gagavuz coğrafyasına yerleşen medeniyetlerden ve Gagavuzların bölgeye yerleşmesini anlatan şiir düz bir şekilde kaleme alınmıştır.

Bulgaristan Türklerinden Mehmet Muradov “Güzel Köyüm” şiirinde “*Menekşeli tepelerin*” “*Binbir renkli bahçelerin*” “*Renklerin yeşilinde sarısında, allarında*”¹¹³² dizeleriyle görselliği oluştururken Romanya Türkü Yaşar Mehmed Emin, şu dizelerle görselliği verir:

“Tunanın Bulanık suları

Basılan kara toprak,

Konak buğday böceği gören sarı başak

Karla örtülü yüksek dağlar

*Eteğinde güneş gören yeşil dağlar”*¹¹³³

Şiirlerde gözümüze çarpan diğer bir husus türkü ve manilere yer verilmesidir. Bu da şairlerin halk şiiri geleneğiyle modern şiiri bir araya getirdiklerini, özgün bir üslup

¹¹³² Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 205.

¹¹³³ Horata, *age*, s. 138.

oluşturduklarını gösterir. Ömer Osmonov, “Son Yaprak” adlı Bulgaristan Hükümeti’nin yaptığı baskılar sonucu kaleme aldığı şiirinde bolca maniye başvurmuştur. Öykü tarzında kaleme alarak oluşturduğu manzumesinde şu manilere başvurmuştur:

“Şu Bulgar budalası

Başımızın belası

Nişanlımı yaktı da

Allah’ından bulası

Kara tren geliyor

Kara duman bürüyor

Kara tren içinde

Pasaportlar geliyor

Ha şurası burası

Burası balkan dorası

Biz göçmen gidiyoruz

Size kalsın burası”¹¹³⁴

Şiirlerde yer verilen maniler dönemin sosyolojik, ideolojik yönünü öz bir anlatımla vermesi açısından önemlidir. Osmonov, maniler aracılığıyla yerli halkın duygu dünyasına daha rahat ulaşmıştır.

¹¹³⁴ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 371.

Lütfü Erçin “Güzel Tuna” şiirinde “Tuna tuna yeşil tuna” türküsünü metinlerarasılık ile şiirlerine taşımıştır. Türkünün “*Uzun kavak yeşillendi/ Derdim yine tazelendi*”¹¹³⁵ dizelerine yer veren şair, metinlerarasılığa başvurduğunu “*Bu türkünü hem dinledim/ Hasretinle ben inledim*”¹¹³⁶ dizelerinde bildirmiştir.

3.1.3. Günlük Dilin Kullanımı ve Doğal Söyleyiş

Günlük dilin, doğal ve içten söyleyişi şiirin duygu değerini ve etkisini arttırmakta, şiire içtenlik katmaktadır. Şiirde günlük dilin doğallığı, konuşma diline “yerleşmiş ögeler ve anlatım biçimlerinden” faydalanarak yansıtılır. Çağdaş Balkan Türk şiirinin Batı Trakya kolu, günlük konuşma dilinin olanaklarından zengin bir şekilde faydalanmıştır. Gümölcineli Mazlum Hüseyin “Batı Trakyalı Mehmet’e Türkü” şiirinde devrik biçimde kurduğu cümleleri ve doğrudan konuşma dilinin seslenme biçimiyle yazdığı dizeleriyle doğal söyleyişi hakim kılmıştır.

Rahmi Ali de “Gümölcine” şiirinde deyme yer vererek günlük dilin içten söyleyişiyle şiirini oluşturmuştur. “Yaşlılar baş başa vermiş eski günleri anlatır”¹¹³⁷ diyen şair “baş başa vermek” deymiyle eskiye duyduğu özlemi anlatmıştır.

Batı Trakyalı Ali Rıza Saraçoğlu ise “Ey Yağız Toprak” adını verdiği şiirinde “Ey benim sevgili toprak anam/ Aşık Veysel’imin sadık yârı”¹¹³⁸ dizesinde konuşma dilinin doğal seslenişiyile memleketini anlatmıştır.

Bulgaristan Türk şiiri de günlük dilde kullanılan deyimleri şiir dilinde yer vermiş bir şiir hazinesine sahiptir. Örneğin; Bulgaristan Türklerinden Durhan Hasan Hatipoğlu “Memleket” şiirinde “Memleket/ Üstünde elimi kolumu salladığım/ Kemer köprüsü”¹¹³⁹ dizesinde “elini kolunu sallamak” deyimini kullanmıştır. Şair, özgürlüğü, ferahlığı bu deyim vasıtasıyla anlatmış böylece şiire içtenlik

¹¹³⁵ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 201.

¹¹³⁶ Süleymanoğlu Yenisoğlu, *age*, s. 371.

¹¹³⁷ Feyyaz Sağlam, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İzmir 1995, s. 99.

¹¹³⁸ Saraçoğlu, *a.g.e.*, s. 142.

¹¹³⁹ Nimetullah Hafız, *Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi, C.I*, İstanbul 1987, s. 75.

kazandırmıştır. Şiirin sonuna doğru “Ne diyem ki?”¹¹⁴⁰ yöresel söyleyişle şiir dilini daha da doğallaştırmış ve şiire içtenlik kazandırmıştır.

Mustafa Aladağ “Türkler Bulgar Olamaz” şiirinde doğal bir söyleyişle şiirdeki sert üslubu oluşturmuştur. Kelimelerde “n” sesinin Anadolu Türkçesinden Balkanlara uzanan “belirtme halk eki olarak kullanımı ve günlük dil ile sorulan sorular, şiirdeki doğallığı korumuştur:

“**Haddin bilse zeytindalın** teper mi?

Soydaşlarım bu cefaya değer mi?

Çok çıldırdın, bu kadarı yeter mi?”¹¹⁴¹

Makedonya Türk şiirinde Altay Suroy, “Şubat 1978 Yılı Gezisi” adını verdiği şiirini düz bir şekilde kaleme almıştır. Günlük dilin kullanımıyla şiire içtenlik kazandırmaya çalışmıştır. Suroy’un gözlemleri şiirde günlük dil ile tasvir edilmiştir:

“Komotinli Ahmet Türkçe konuşur; Yunanistan’da

Arabası sitroen

Altın eşya satar kuyumcu dükkanında”¹¹⁴²

Başka bir şairimiz Avni Abdullah, anadilini savunduğu “Dostlaradır Sözüm” şiirinde doğal söyleyişle yönetime başkaldırmıştır. Aydınların Türk dilini işleyişini, geliştirmesini “göz nuru dökmek” deyimiyle anlatmıştır:

“Onurlu, duygulu

Ustalarım Necati, Hacı Ömer Lütfü

Göz nuru döktüler”¹¹⁴³

Abdullah, doğal dilin seslenişiyile şiir yapısını oluşturmuştur. Hatta “be” gibi doğal dilin seslerinden yararlanmıştır. Böylece başkaldırıyı şiirin bütününde içten bir şekilde hissettirmiştir.

¹¹⁴⁰ Hafız, *age*, s. 75

¹¹⁴¹ Süleymanoğlu Yenisoy, *age*, s. 341.

¹¹⁴² Nimetullah Hafız, *Yugoslavya’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi, C. I*, Ankara 1989, s. 191.

¹¹⁴³ Abdullah, AVNİ, “Dostlaradır Sözüm”, *Sesler*, Sayı: 235, Üsküp 1989, s. 15-16.

“Varmayın be derim üstüme

Dokunmayın biçare sazımın teline”¹¹⁴⁴

Romanya Çağdaş Türk şiirinin önemli şairlerinden İsmail Ziyaeddin ana dil sevdasını da doğal dilin olanaklarıyla ifade etmiştir. Ana dilin asimile edilmesine karşı çıkan şair, kuşağında oluşan kültür çatışmasını yöresel olanla anlatarak vermiştir. Şairin dizelerinde çiğ börek, etli hamur, soğan, laklasadan” ifadeleri Romanya Türklerinin yemek kültürü hakkında bilgi vermektedir. “Şairin erişte yerine “laksadan” ifadesini kullanması Romanya Türklerinin yöresel söyleyişine işaret etmektedir.

Şair, Enver Mahmut ise şiirlerini kendi dilinde yazmasını eleştirenlere kızmaktadır. O, “Kendi Dilimde Yazıyorum” adlı şiirini günlük dilin doğallığı içinde kaleme almıştır. Bu doğal söyleyiş, şiire akıcılık kazandırmıştır. Şair, günlük dilin deyimlerinden yararlanmıştır:

“Gülseler de ölseler de

Kendi dilimde yazayım

Ben kestane değilim ki kabuğuma kızayım?”¹¹⁴⁵

Gagavuz Çağdaş Türk şairleri de şiir dilinde günlük dilin olanaklarından faydalanmışlardır. Gagavuzlu şairlerden Tudorka Arnaut “Biz Türküz” adlı şiirinde konuşulan dili şiire aktarmıştır. Şair, dizelerinde konuşulanı “dediler” anlatım biçimiyle aktarmıştır:

“Kim dedi ki yokuz

Kaybolduk yılların arasında

Dediler biz köksüz

Yaşadık onların inadına”¹¹⁴⁶

¹¹⁴⁴ Abdullah, AVNİ, *age*, s. 15-16.

¹¹⁴⁵ Horata, *age*, s. 122.

¹¹⁴⁶ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 313.

Gagavuz Türklerinden “Nikolay Baboğlu” günlük konuşma dilini Gagavuzların yaşam tarzını şiirde işleyerek vermiştir. Şair, Gagavuzların Moldovya’da 1770 yılında Çadır ve Orak köylerini kurması bilgisinden yola çıkarak tarihini dizelerine şöyle taşımıştır:

“Çadır merasında derin evvellerden

Kök- köke”¹¹⁴⁷

Şairin kullandığı “avşam avşam, ulam ulam” gibi ikilemeler şiir dilini doğal ve rahat bir söyleyişe yakınlaştırmıştır:

“Oguz gölgeleri çıkardılar ordan

Avşam-avşam,

Tepe dolaylarına bakıp gezerdiler

Ulam-ulam.”¹¹⁴⁸

¹¹⁴⁷ Baymak, *age*, s. 54-55.

¹¹⁴⁸ Osman Baymak, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Prizren 2000, s. 54-55.

SONUÇ

Her millet yurt edindiği topraklarda bir kültür hazinesi oluşturur. Bu kültür hazinesi edebiyat, müzik, mimari gibi zengin birikimin ürünüdür. Bu zengin kültürün içinde millet yaşadığı sosyal ve tarihî olayları bu kültür hazinesine taşır. Böylelikle oluşan kültür aynı zamanda milletin belleğinin geçmişle olan bağlantısını ortaya koyar.

Zengin kültür hazinesi içinde edebiyatın üreticisi olan yazarlar, şairler yaşadıkları dönemi, toplumsal olayları romanlara, öykülere, şiirlere taşımışlardır. Örnek verecek olursak Yaşar Kemal, Sabahattin Ali gibi yazarların, Nedim, Yahya Kemal gibi şairlerin şiirlerinde yaşadıkları dönem ve ortama dair izler vardır. Balkan Türk edipleri de şiirlerinde yaşadıkları sosyal ve siyasi ortamın havasını edebiyata taşımışlardır. Bu bağlamda Balkan Türklerinin yurt edindikleri Balkan coğrafyasına yerleşmelerinden günümüze geçirdikleri tarihî süreç Balkan Türklerinin Çağdaş edebiyatının şiir türünde incelikle işlenmiştir.

Şiir türünde incelikle işlenen tarihî süreci araştırdığımızda Balkan Türklerinin Batı Trakya'dan Moldova'ya kadar uzanan geniş bir Balkan coğrafyasında yüzyıllardır varlıklarını sürdürdüklerine ulaşıyoruz. Bu coğrafyadaki Türklerin köklülüğü Osmanlı Devleti'nden çok daha önceye "M.Ö.V. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Ancak bölgede Türklerin asıl egemenliği Osmanlı Devleti ile başlar. Osmanlı Devleti, 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Balkan coğrafyasında güçlü bir imparatorluk kurmuştur. Ancak 18. yüzyılda Fransız İhtilali'nin çıkmasıyla yayılan milliyetçilik akımı ve Rusya'nın Akdeniz'e hakim olma düşüncesiyle uyguladığı panslavist politika Balkanlardaki Türk hakimiyetini yok etmeye başlar. Sonrasında gelişen 93 Harbi, Balkan Savaşı ile Birinci Dünya Savaşı'yla Balkanlardaki Türk hakimiyeti tamamen son bulur.

Balkanlardaki Türk hakimiyetinin sarsılması ve son bulmasıyla bu coğrafyada yaşayan Türklerin de zor günleri başlar. 93 Harbinde, Balkan Savaşlarında, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında işgalci devletler tarafından işgal edilen Balkan topraklarındaki köy ve kasabalar büyük tahribata uğramıştır. Bu konuda “Bilal Şimşir’in “Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri, Bulgaristan Türkleri”, H. Yıldırım Ağanoğlu’nun Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makûs Talihi Göç, Justin McCarthy’nin 1821’den 1922’ye kadar Osmanlı Müslümanlarının etnik kıyımını anlattığı “Ölüm ve Sürgün ile politikacı Bogdan Filov’un Balkan Savaşları sırasında Balkanlara yaptığı gezi notlarını içeren “Bogdan Filov’un Balkan Savaşları Günlüğü” adlı eserleri Balkan Türklerinin uzun yıllar yaşadığı haksızlıkları, sürgünleri ve zulümleri kamuoyuna duyuran önemli eserlerdir.

Ancak Balkan Türklerinin bu zor günleri maalesef yukarıda bahsettiğimiz savaşlarla son bulmaz. Osmanlı’nın elinden çıktıktan sonra da bu coğrafyada kurulan prenslikler, başa gelen komünist yönetimler ve Avrupalı devletler arasında başlayan İkinci Büyük Savaş Balkanlı Türklerin zor hayatını daha da zorlaştırır. Batı Trakya’da Yunan, Bulgaristan’da Bulgar zulmü, Kosova ve Makedonya ile Romanya topraklarında başa gelen hükümetlerin Türklere uyguladıkları baskılar ve asimile politikaları, Balkan Türklerinin uzun yıllar mücadele etmesine sebep olur. Bu konuda Batı Trakya’da “Batı Trakya’nın Sesi, Makedonya ve Kosova’nın ortak dergisi Sesler, Türkçem Dergileri, Romanya’nın Haksess dergisi Balkan Türklerine yapılan baskıları haber yaparak kamuoyuna bildirmiştir. Böylelikle Balkan Türkleri seslerini duyurmayı başarmışlardır.

Balkan Türklerine yapılan bu baskılar, sadece haberlerde kalmamış, Balkan Türklerinin şiirinde de işlenmiştir. Özellikle şiirlerde Türklere yapılan baskılar geniş bir yer bulmaktadır. Türklere uygulanan milliyeti yok sayma, inançlara konulan yasak, ana dilin öğrenilmesi yolunda konulan engeller, Türklerin göç ettirilmesi, mücadeleleri ve savaşlarının şiirlerde derinlikle işlendiği görülür. Batı Trakya Türklerinden Asım Haliloğlu “Yaslı Bulut ve Ben”, Ali Rıza Saraçoğlu “Batı Trakya Türkünün Yemini, Hüseyin Mahmutoğlu “Tütüncü Hasanın Türküsü, Rahmi Ali “Azınlık”, Mustafa Tahsinoğlu “Barış Çalıya Astılar; Bulgaristan Türk şiirinde Ali Boncuk “Yergi”, Mehmet Çavuşev “Azınlıklar Mezarı” Ali Bayram “Saray Bosna”, Makedonya ve Kosova Türk şiirinde Cavit Saraçoğlu “Ağlayan Vardar”, Nusret Dişo

Ülkü “Barış Savaşı, Nimetullah Hafız “Koşun söndürelim Yangınları”; Romanya Türk şiirinde İsa Halim Yusuf “Ey Dobrucam, Ahmet İsmail Daut “Kutsal 30 Ağustos”; Gagavuz Türk şiirinde Nikolay Petroviç “Ömür Beni Sıbıttı” Tudorka Arnaut “19 Yanvar” gibi şiirleriyle gerek Balkanlarda gerekse Balkan toprakları dışında yaşanan savaşları, direnişleri ve kırımları dizelerine taşımışlardır.

Meydana gelen savaşlar ve direnişler dışında ise dinî baskılar ve Allah inancı gibi temalar Ali Rıza Saraçoğlu’nun “Yunus”, Hüseyin Mazlum’un “Güzel Allah”, Bulgaristan Türkü Mahmut İslamoğlu’nun Mevlânam, Kosovalı şair Avni Engüllü’nün “Yedi İklim Bir Solukta, Romanyalı şair Acıemin Baubec’in “Bu İman”, Gagavuz şair Stephan Kurtoğlu’nun “Allah’tan İzin” gibi şiirlerinde işlenmektedir.

Balkan Türk şiirinde vatan ve milliyet sevgisi, Türk soyuna bağlılık, Atatürk sevgisi, ana dile bağlılık ve göçü konu edinen temalar ise Batı Trakyalı şairler Ali Rıza Saraçoğlu’nun “Nabzım Türküm Diye Atıyor, Atam”; Rahmi Ali’nin “Olay ve Çocuk, Kemal, Gümölcine; Sevkan Tahsinoğlu’nun Atamın Sözleri; Hüseyin Mazlum’un Batı Trakyalı Mehmet’e Türkü, Reşit Salim’in “Göç”; Kosovalı şairler Nusret Dişo Ülkü’nün “Kütük, Şiirim, Türkçem, Zeynel Beksaç’ın “Türkçem Gururum”, Romanyalı Tatar Türkü, şair Mehmet Niyazi’nin “Dobruca’dan Selam Getirdim Size”, İsmail Ziyaeddin’in “Ana Dilim”; Gagavuz şairler Tudorka Arnaut’un “Biz Türküz, Mina Köse’nin “Ana Dilim” gibi şiirlerinde derinlikle işlenmektedir.

Yukarıdaki şiirler Balkan Türklerinin sosyal ve siyasi yaşamının birer yansımasıdır. Biz bu şiirler vasıtasıyla “Balkan Türkleri Çağdaş Şiirinde Milli Temalar Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmada Balkan Türk şairlerinin şiirlerinde tarihî olaylarda yaşananları inceledik.

Çalışmamız tarih ile bağlantılı olduğu için çalışmanın birinci bölümünü Balkan Türklerinin Tarihine ayırdık. Bu bölümde Türklerin Balkan coğrafyasına gelişi, 1821 Yunan İsyanı, 1876 Bulgar İsyanı, I. ve II. Balkan Savaşları, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, 1919’dan İkinci Dünya Savaşı’na kadarki dönem ve 1940’ların sonundan günümüze kadar Balkan Türklerinin geçirdikleri tarihi süreç hakkında bilgi verdik.

Ayrıyeten birinci bölümün ikinci başlığında “Balkan Türklerinin kültür yaşamındaki gelişmeleri inceledik ve bu gelişmeleri “Eğitimdeki gelişmeler ve edebi ve kültürel faaliyetler başlıklarıyla iki başlık altında inceledik. Bu ikinci başlığın alt başlığı olan “Eğitimdeki gelişmeler kısmında Osmanlı’dan günümüze Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Romanya, Moldova” bölgelerinde açılan Türk okulları ve yönetimlerin Türklere uyguladıkları eğitim politikalarını işledik. İkinci alt başlık olan “Edebi ve kültürel faaliyetler” kısmında ise yine Osmanlı’dan günümüze açılan dernekler, kültürel etkinlikler hakkında bilgi verdik.

Araştırmamızın ana çalışması olan “Balkan Türkleri Çağdaş Şiirinde Millî Temalar Üzerine Bir Araştırma” adlı ikinci bölümde gerek gazete arşivlerinden gerekse kaynak kitaplardan yaptığımız araştırmalar sonunda derlediğimiz şiirleri “memleket, dil, göç, savaş ve direniş, din, milliyet ve Atatürk” temaları başlığı altında sınıflandırdık. Yaptığımız bu tematik sınıflandırma altında Balkanlarda Türkler etrafında yaşanan sosyal, siyasi olayları şiirleri tahlil ederek inceledik. Örneğin; bu doğrultuda Rahmi Ali’nin Azınlık şiirini Batı Trakya Türklerinin tarihî sürecinde karşılaştıkları Türklüğü yok sayma gibi baskılar doğrultusunda tahlil ettik. Böylelikle çalışmamızda şiirin tarihî dönem ve olaylar ışığında gelişen toplumsal yönünü ispatlama yoluna gittik. Bu ispatlamayı da gazete arşivlerinden, dergilerden, kaynak kitaplardan yaptığımız araştırmalarla dayanaklandırdık.

Bu bağlamda derlediğimiz şiirler ile vatan temasında 37, ana dilde 30, savaş ve direnişte 52, göç temasında 33, milliyetçilik 34, din temasında 32, Atatürk temasında 31 şiir inceledik. Tezde toplamda 249 şiir incelenmiştir.

Araştırmamızın son bölümü olan üçüncü bölümde ise tematik manada tahlilini yaptığımız şiirleri “Dil ve Üslup” adı altında inceledik. Buradan hareketle şiirlerde kullanılan edebî yapı ve günlük dil ile doğal söyleyiş hakkında bilgi verdik.

Son olarak ek olarak da “ulaşılması zor olan dergiler ve gazetelerde yer alan şiirleri verdik.

“Balkan Türkleri Çağdaş Şiirinde Millî Temalar Üzerine Bir Araştırma” başlığı altında hazırladığımız bu çalışma tarihin edebi bir hazine olan Türk şiirine yansıdığını göstermektedir. Aynı zamanda araştırma Balkan Türklerinin yaşadığı

olaylara Balkan Türk şairlerinin kayıtsız kalmadıklarını, incelenen şiirlerin sosyolojik birer örnek olduğunu göstermektedir.

Yine sınıflandırdığımız temalar çevresinde Prof. Dr. Hayriye Süleymanoğlu'nun "Balkan Türkleri Edebiyatında Atatürk Şiirleri, Feyyaz Sağlam Hocanın Batı Trakya'da Türkçe Yayınlarında Yunus Emre, Batı Trakya Türk Şiirinde Yunan Baskıları Gerçeği, Yunanistan Türkleri Edebiyatı'nda Atatürk" "Hasine Şen" in "Şiirin Tanıklık Gücü: 1989 Zorunlu Göçünün Bulgaristan Türk Şiirine Yansıması", Ethem Baymak'ın "Tuna akar Serin Serin (Balkan Türk Şiiri Üzerine İnceleme)" adlı çalışmaları bulunmaktadır. Çalışmamız boyunca da yararlandığımız bu kaynakların ayrı ayrı başlıklar halinde bulunması ve Balkan Çağdaş Türk şiirine tematik başlıklarla bir kaynak oluşturmamasından ötürü çalışmamızı tarih ile ilişkilendirerek bir araştırma hazırlamak istedik. Ayrıca hazırladığımız bu çalışmanın Balkan Türk şiiri üzerine çalışma yapacak araştırmacılarımıza tarihle ilişkili olarak verilmesinden ötürü kolaylık sağlayacağı düşüncesindeyiz.

EK

5. ŞİİRLER

SINIR VE ÖZGÜRLÜK¹¹⁴⁹

Karanlık bir gece yarısı

Geçerken Meriç'i özgürlükle kucaklaşmak üzere

Son defa dönüp baktığımıza Fereciğe

Batı Trakya'm sana özlem duyacağız

Sana karmaşık duygularla birkaç ağıt sunacağız

Sen öyle tatlı öyle güzel bir candın

Sen bizler için ağladın bizler için dayandın

Sana hoşça kal demek bile bir sevgiden oluşum

Sen bir yurttun, yurtların en güzeli

Uğraştık elimizden geldiğince seni yüce kılmaya

Bu uğraşa bir son vermişsek, suçsuzuz

Çünkü herkesin savunduğu gibi, herhalde biz yurtsuzuz.

Herkes bunu savunuyor. Yalan değil mi Batı Trakyam.

Gözler yaşlı gözler buğulu

İçimiz dolu dolu

Gönlümüzde hasretlerin hasreti ekmeğin

Aynılık zor

Hoşçakal Trakyam

Unutma bizi¹¹⁵⁰

¹¹⁴⁹ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-10-11-12.pdf, (Erişim tarihi: 03.02.2020)

Ümit KURTULUŞ

MUTLAKA BİR GÜN¹¹⁵¹

Düşler olumlu
Düşler hep aynı uykularda görülen
Bir gün mutlaka sarılacağız seninle
Toprağım öpeceğim seni olanca kederimle
Bir gün sen ben, ben sen olacağız.
Mutlaka bir gün
Hayaller baldan tatlı ümidin kapıları
Hayaller yönlendirici ve kırıcı.
Bir gün mutlaka görüşeceğiz seninle
Sevgilim saracağım seni zincirli kollarımla
Bir gün mutlaka sen bana, ben sana kavuşacağız.
Mutlaka bir gün
Gerçek çok acı, yıkıcı ve öldürücü
Gerçek düşlerden hayalden yüce
Trakya'm Batı Trakya'm gömülüyüz seninle
Trakya'm gizlendim sinene korkumla gururumla
Bir gün mutlaka sen benimle, ben seninle
Yüceleceğiz, doğrulacağız, kurtulacağız Batı Trakya'm
Bir gün gömüldüğümüz yerden
Dirileceğiz Trakya'm
Mutlaka bir gün.

¹¹⁵⁰ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-10-11-12.pdf, (Erişim tarihi: 03.02.2020)

Ümit KURTULUŞ

BEN GELDİM DEDEM¹¹⁵²

Yıl 1913'tü,
Sen daha dokuz yaşında bir çocuktun.
Ne mümkündü o zamanlar
Çocuk kalabilmek bu topraklarda.
Acının, zulmün ve ayrılığın
Her çeşidiyle yoğruldu.
Verilmedi izin,
Öz vatanında büyümeye ve yaşamaya.

Göçerken anavatana,
Mecburdun arkanda bırakmaya,
Sevdiklerini ve cansız bedenini
Adını taşıdığım babanın.
Bilmem oldu mu fırsatın
Köyüne son bir kez bakmaya.
Anlamı ne büyüktür,
Akıttığın o bir damla gözyaşının.

Nasip olmadı sana,
Bir daha dönebilmek
Ve görebilmek köyünü.

¹¹⁵² Rakip Ertuğrul Eriz, "Ben Geldim Dedem" *TÜRKÇEM* SAYI: 200, Prizren 2017, s. 29.

Kısmet değilmiş bana da,
Dizine oturup dinlemek anılarını.
Sevgisi ve özlemiyle yaşadım,
Bildiğim günden beri özümü.
Hayallerimi süsledi dedem memleketi,
Düşledim hep vuslatını.

Senin gidişinden yüzyıl sonra
Ben geldim köyüne dedem.
İzlerini aradım çocukluğunun,
Kruşa'nın ıssız sokaklarında.
Remzi ve Hüska kardeşlerin
Hatırı yüz yıl olan kahvesini içtim.
Tarifi imkansız duygular yaşadım,
Bu terkedilmiş ata yurdumda.

Rakip Ertuğrul ERİZ

Kayadan Kopmadı¹¹⁵³

Alikoç Kocaalı Balı

İçimizde Dertler Dalı

1.

Bir tepede

alikoç kocaalı

içimizde dertler dalı

vay anam vay

çocuklar da çoban kalmış

gözler de bir tuhaf bakmış

kırk yıl içimde

2.

yusufum yusufum

bir türküdür dillerden düşmez

alikoçtan kocaaliye varır sesi

içim rahatlar ne güzel

ama acı günleri de var

çile dolu yılları da

görmez değil mi içimiz şimdi

duymaz değil mi kulaklarımız şimdi

tuhaf mı tuhaf

yılların akışı

¹¹⁵³ Fahri Ali, Kayadan Kopmadı", *SESLER*, Sayı: 256/257, Üsküp 1991, s.s. 17-20.

3.

sudan gelir nazlanır
yüzü de hep beyazlanır kızların
al al renkli giyimiyle
dertlerimiz canlanır.

ovanın yeşil buram buram kokuyor
içimde nice acılar
gördüm yaşadım diyar diyar
elim gözüm ne olur
rahat değilim.

4.

memişim, nurcanım, tülâyım
saf yürekli çocuklarım
acınızı ben bilirim
yıllar içinde hep çekerim

yetmedi derdinizi açmaya yürekler
yetmedi elimizi uzatmaya bu eller
yetmedi gözümü açmaya bu veliler
bizimdi, bize kaldı tüm acılar
kırk yıl içimde onu yaşadım

5.

pırnalıdan çıktık yola yaya dedi ozan suat
pırnalıdan geçip alikoça vardık
kocaalide su yudumladık sigara da tüttürdük
bir güzel dilim, dilim dilim yarına kalan
elimde tütünüm, tütüncülük
hayvancılıkla meşgulüm hey koca Yusuf
adımlar zor gelmez bu koca tepelerde
ağırlık gelir kırk yıllık içinden
bırakılmış terkedilmiş köylerden
bir de köpek havlamaları sezmiyoruz şimdi
onlarda bu köylerde yaşamayı tercih etmiyor artık

pohçuvalan bir eli var
alikoçta buldum onu
gelini var damadı var
sanki gözlerimin nurları
nice acı derdimde kaplı

bir acı da yüreğimde saplı
içimde her acının sancısı var
dengi bulunmaz bunun
ey gönül sana nasıl varmalı şimdi
al yanaklı kızların dertleriyle
kırk yıl içimde

saf yürek var fatmamda
koca dertler vız gelir namusa
saf duygu var yüreğimde
dilimde dilimde her acısı
aydınca aydınca kalıcı

8.

bu tepelerde bir hoş ses gelir
türküsünden belli
türkçesinden belli
koyunun mlemesinde
sütünde bir damga
yılların akışı

Yıllar ki acı dolu
yollar ki dikenimsi
yüklerde sevgi var yine
sevişen gönüller dolu
sevdalanmak sevdalanmak sana
kırk yıl içimde

9.

alıkoçum kocaalim

Kardeş payı köylerim

oh içimde bir duygu ki

ah dertlerim derim.

acısını düşünmeden

yollarını bulmak ister

dertlerine dertler döker

kırk yıl içimde

sormaz mıyım şiire

adın nedir diye söyle

alıkoçum kocaaliyim

hadi benden sırrı gizle

gizleyemem gizleyemem

bütün dertler yüreğimde

bütün dertler gözlerim önünde

kırk yılıçimde.

Fahri Ali

Dostlaradır Sözü¹¹⁵⁴

Geçit vermez
bir yüce dağın
sarp kayalar üstünde
biten o dik, dimdik
onur ağacındandır
telli sazım
onurlu, duygulu
ustalarım Necati, Hacı
Ömer Lütfü
göz nuru döktüler
teslim ederken atalar emanetini
sesleri gönüldendi
bak evlat, dediler
Mevlana emanetidir
İyi belle
göründüğün gibi ol
olduğun gibi görün
ancak yılan deri değiştirir
sense sen kal
Yunus Emre'yi bil tek yol...
emriniz başım üstüne
sapmadım yan yola, batağa

¹¹⁵⁴ Avni Abdullah "Dostlaradır Sözü" *SESLE* " Sayı:235, Üsküp 1989, s.s.15-16.

yürürüm başım dik, gönül kapım
herkese ardına kadar açık
saz çalarım gün bugün
vururum teline gümbür gümbür
kimi yanık, kimi içli
kafam atınca deli dolu
hışırdar sazımda
kuytu ormanın yaprakları
çağlar dağ ırmakları
ulur dağların yalnız kurdu
kalkar kartallar kanatlarını çırparak
delice eser yüce dağın yeli
özlemidir bu sazımın
kendi doğum yerine
ormanına, başı dumanlı dağına
ustalarım dediler sev insanı
başka çare ola var mı ki
kimi öfkelenirim kimilerine
şişer boyun damarım
yüreğim taşar
varmayın be derim üstüme
dokunmayın biçare sazımın teline
bilin ki gerildikçe
daha da güzel çalar
ustalarımın emaneti
o değerli saz

Avni ABDULLAH

TATLI DİLİM TÜRKÇEM¹¹⁵⁵

Dil, bir ses bir anlam,
Başka dil, başka anlam,
Anadilime hiç kıyımam.

Özlerim Anadolu Türkçemi,
Sen ne dersen de
Vermem ne Kosova'yı ne şivemi.
Türkümde nakış gibi her hece
Anlamayan sorar "Bu nece?"
Yanıtım: Tatlı dilim, Türkçe.

¹¹⁵⁵ İbrahim Arslan, "Tatlı Dilim Türkçem", "TÜRKÇEM" SAYI: 200, Prizren 2017, s. 10.

ANA DİLİM¹¹⁵⁶

Ana dilim- gevrek söz,

Uygun dizili sedef,

Ürük fikir ona öz,

Kefimâ verir hep kef

“Ana dilim- gevrek söz

Uygun dizili sedef

Yürek fikir ona öz

Keyfime verir hep keyif

Onsuz geçmâz hiç aaçlım,

Kuru kalır masalım;

Onsuz olmaz hiç saallım,

Kısır gezâr akılım

Onsuz geçmez hiç açlığım

Kuru kalır masalım;

Onsuz olmaz hiç sağlığım

Kısır gezer aklım

Ana dilim- tatlı bal.

Salkım çiçââ kokusu;

Şırasını üklü dal

Vermiş gömeç dolusu.

Ana dilim tatlı bal

Salkım çiçek kokusu

Şırasını yüklü dalı

Vermiş petek dolusu

Ana dilim- gözâl ses,

Maanâ- türkû havası;

Onu işidân herkez

Doymaz; geçmâz avazı.

Ana dilim güzel ses,

Mana-türkû havası

Omu işiten herkes

Doymaz; geçmez avazı. Diyonis TANASOĞLU

¹¹⁵⁶ Dionis Tanasoğlu “Ana Dilim” *SABAA YILDIZI*, Sayı:4, Moldova 1997, s. 4.

ANA DİLİMİZ¹¹⁵⁷

Ne zamandır- bellisiz,
Gelmiş bize dilimiz...
Gelmiş yokkan sesimiz.
Da yapmış bizi o biz.

Gelmiş derin eveldân,
Pütürcekli ellerdân,
Pulluktan, tutaklardan.
Arpadan, boodaylardan.

Sanki tâ ne eylerdân?
Beki telli gelindân,
Beki kaval sesindân,
Kolaydan hem zorlardan?

Geler o oynunnardan.
Becerikli aazlardan.
Dünür bekleyân kızlardan,
Hem kaba somunnardan,

Oğlanın sürüsündân,
Masaldan hem türküdân
Şükür gelmiş dilimiz,
Oynatmış çenemizi,
Dürtmüş duygularımızı
Da uyandırmış bizi...

ANA DİLİMİZ

*Ne zamandır- belirsiz
Gelmiş bize dilimiz..
Gelmiş yokken sesimiz
De yapmış bizi o biz.*

*Gelmiş derin evvelden
köklü yerlerden
Pulluktan, tutaklardan
Arpadan, buğdaylardan.*

*Sanki ne yaparsın
belki telli gelinden,
belki kaval sesinden,
Kolayca ya da zorlukla mı?*

*Gelir o oyunlardan
Becerikli ağızlardan
Dünür bekleyen kızlardan
Ve iri ekmeklerden*

*Oğlanın sürüsünden
Masaldan ve türküden
Şükür gelmiş dilimiz,
Oynatmış çenemizi
Dürtmüş duygularımızı
da uyandırmış bizi...N. BABOĞLU*

¹¹⁵⁷ Nikolay Baboğlu "Ana Dilimiz", SABAA YILDIZI, Sayı:6, Moldova 1998, s. 17-18.

ANA DİLİMÂ¹¹⁵⁸

Dört gözlân bakaardı oolum aazıma,
Türkümü seslâardı eveldân kalma.

Bâ dâ öleydim öz küçüklüümdâ,
Türkü pek sevârdim seslemââ küüdâ...

Dündü sansın bunnar- aklımda hepsi:
Küçük odacımız, maninin sesi.

Hep çalardı maani, gözündâ yaşı.
Ne çok biz çekmişik, nicâ şindisi?

Göz- kulak olardım, onu sesleyrâk,
Güüsüm kabarardı, kuvet toplayrak.

Ana türkü, maani, masal hem dastan!
Sanki var mı biri, sizi bilmeyân?

Saa ol, halkım, saa ol! Çalmışın sân
Raz büünkü günnerdâ var türkü boldan.

ANA DİLİMÂ

*Dört gözle bakardı oğlum ağızıma
Türkümü söylerdi evvelden kalma*

*Ben de öleydim küçüklüğümde
Türkü pek severdim söylemeyi köyde*

*Dündü sanki bunlar: aklımda hepsi
Küçük odacığımız, maninin sesi*

*Hep söylerdi mani, gözünde yaşı
Biz ne çok çekmişiz, nasıl şimdisi?*

*Göz kulak olurdum, onu söyleyerek
Göğsüm kabarırdı, kuvvet toplayarak*

*Ana türkü, mani, masal ve dastan
Sanki var mı biri, sizi bilmeyen?*

*Sağ ol, halkım, sağ ol!
Eğer bugün varsa türkü bol bol*

¹¹⁵⁸Gavril Gaydarcı, "Ana Dilimâ" *SABAA YILDIZI*, Sayı:5, Moldova 1998, s. 5.

Üzlân yıl durmuşun kullukta şafksız,
aydınlık

Çok dastan kurmuşun hiçbir yazısız.

Bobadan oolâ aaz- aazdan geldi

Yıkılmaz kalâ-halk sedefleri.

Şükür, halkım, şükür! Şükür ürektân,

Ki cömert kurmuşun ana söz, dastan!

Geçtiğimiz yıllarda durmuşsun kullukta

Çok destan yazmışsın yazısız

Babadan oğula ağızdan ağıza geldi

Yıkılmaz işte halk sedefleri

Şükür, halkım, şükür! Şükür yürekten

Ki cömert yazmışsın ana söz, dastan!

Gavril

GAYDARCI

ANA DİLİM¹¹⁵⁹

Ana dilim, ana dilim,
Persengeliydir ecelin:
Çalındı çok köstek sana,
Ayaa kalkan köprâ cana.

Ömür verip, çalıştılar
Çakır-boba hem agalar:
Düzen konup, açıldı iş,
Ana dili olup eriş.

Mekik – çak-çuk-renkli koraf,
Her bir iplik- diriye dir laf.
Kuvvet her gün, fikir her saat,
Peyda oldu seftâ kiyat.

...Oldu bunnar, ki var yeri,
Ama tezlââ çöker yeri,
Aydın günñâr kalêr geerdâ,
Şılaa kapêêr kara perdâ.

ANA DİLİM

*Ana dilim, ana dilim,
geliyordu somun:
koyuldu çok engel sana,
Ayağa kalkan körpe cana*

*Ömür verip, çalıştılar
Çakır baba ve Ağabeyler
düzen kurup, açıldı iş,
Ana dili olup temel.*

*Mekik mekik renkli dizi,
Her bir iplik- canlı bir söz.
Kuvvet her gün, fikir her saat,
Peyda oldu ilk kağıt.*

*...Oldu bunlar, ki var yeri,
Ama hızla çöker yeri,
Aydın günler kalır geride,
Işığı kapatır kara perde.*

¹¹⁵⁹ V. Filioglu, "Ana Dilim", "SABAA YILDIZI" Sayı:9, Moldova 1999, s. 15.

Ana dilim hastalanêr:

Okullarda yok ona yer,

Hem bu uzêêr kayet yiraa,

Acı sürter otuz yıla.

Ana dili hastalanır:

Okullarda yok ona yer,

Ve bu girer tabi şiire,

Acı yayılır otuz yıla.

Mutlu dilim, şükür sana,

Senin bu büyük dayanmana!

Çok beklenân geldi günân,

Gagauzu bildi dünnâ!

Mutlu dilim, şükür sana,

Senin büyük dayanmana!

Çok beklenen geldi günler,

Gagavuzu bildi dünya!

V. Filioglu.

BATI TRAKYA BİZİM¹¹⁶⁰

Güzel Batı Trakya kimin?

Söyler misin bana yetmişlik dede

Yunan bizi der, Bulgar bizim

Hiçbirinin değil oğlu, Batı Trakya bizim

Konya'dan gelmiş ecdadım bu yurda

Akıncı Türkleri olarak çizmiş yolumuzu

Bunu kimse,kimse inkar edemez

Hiçbirinin değil oğul, Batı Trakya Bizim.

Talan, baskı, zulüm, işkence

Yetmiş yıldır yıldıramadı bizi

Taşına toprağına, Rodoplarına kurbanız

Çünkü bizimdir! Batı Trakya bizim

Sakın Türk'ü hor görme Yunan

Mutlaka hesap soran olur bir gün

Pişman olmak istemiyorsan eğer

Çünkü bizimdir! Batı Trakya bizim

¹¹⁶⁰ file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-70.pdf, (Erişim tarihi: 26.01.2020).

Bırak artık Türk düşmanlığını
Bak zeytin dalı uzatıyor; yaklaş komşuna
Etme bizi kendine düşman
Çünkü Türkler bizim! Batı Trakya bizim

AYAZMALI verir Türklük için can
SELANİK'TA doğan Ata'sından aldı ilham
Gel incitme Türkleri, olmasın düşman
Çünkü Türkler bizim! Batı Trakya bizim

Saldırırsın sen medrese ile camiye
Vur, durma sen bir saniye
Sakın güvenme Avrupa Konseyi'ne
Çünkü yıktıkların bizim! Batı Trakya bizim.

Ali AYAZMALI

EPOPLERİYLE DÜNYAYI HAYRAN EDEN ADAM¹¹⁶¹

Destanlar yaratan biricik dev ulusun
Bayrağına selamımla sonsuz saygı duruşum
Türkiye’me hizmettir gerçek buluşum,
Ülkeler çerçevesinde dostluklar köprüsü vatanım

Evrensel çiçeksin, her zaman narin gonca
Tutuşur yürekler senden şafak alınca
Vurgunuz aşkına bütün yıllar boyunca
Hürriyet sembolü mübarek zümrüt vatanım!

Ay ile yıldızın kızıl kanın üstüne
Yücesin gönülde Gazi’den şahlanmış düzene
Can içinde cansın-mertlik kaynağı özüne
İstiklal simgesi taşıyan kahraman vatanım!

Tuna Türklerinin ozanım, seni seven aşk ile
Sevda ile, özlem ile, sönmeyen iman ile
Kalbimizde taht kurmuşsun incilerden köşk ile
Damarlarda cesur menbağınla coşan ulu vatan!

Milli birlik ve beraberlik, kardeşlik ahtı
Ecdadımız şöhretlenen çevresinde açılmıştır bahtı

¹¹⁶¹ <http://hakses.turc.ro/index.php?l=tr&n=2001&u=mai>, (27.01.2020)

Akdeniz’de Karadeniz’de kurmuşuz barışa tahtı
Fatihler, Yavuzlar, Ünlü Mehmetçikler vatanım!

Mutlulukla dolu bugün tüm milletin
Silindi kalplerdeki eski dargınlık ve kin
şimdi refah ve tessenut uğruna ahengin
Gelecek nurlu yarınlarda çiçeklenen vatanım!

Atatürk’ümüzün emaneti ulusal mirası yönetelim
Mukaddes bıraktığı Cumhuriyet’i daima yükseltelim
Alsancağın şerefine tükenmez günler serelim
Kufre-i Arz’da eşiti olmayan cennet vatanım!

İsmail A. DAUT

KOPUKLUĞU YAŐAMAK¹¹⁶²

sallanan eller
acı acı yürekler
karşıda düdüğünün sesi yücelere yükselen
sisli sisli görünüyor anılarda
kara kara tren bekler
gönül der ki beklemesine beklesin
kötü olan
şu göç denen yaraya
bir parçacık o daha
acı gibi bir şey ekler
koskoca bir büyüklük
vardı
onun ve herkesin içinde
bir anlamdı aradığı
bulamadı
insanların göçünde
bir kopuşu yaşamak
yaşamak nice nice
elde değil
durdurmak
çaba harca gün gece
sallanan el ardında
sevgi ve sevgisizlik
körleşen duyguları
bir gecede olmaz ki alıp silip durdutmak
gezdiğinde her yerde gördükleri tek idi
koskoca bir büyüklük

¹¹⁶² Avni Abdullah, “Kopukluğu Yaşamak”, *SESLER DERGİSİ*, Üsküp 1984, Sayı: 190, ss.17-18.

vardı
onun ve herkesin içinde
bir anlamdı aradığı
bulamadı
insanların göçünde
anlam ve anlamsızlık
sarmıştı çepeçevre
uzun süren bir durgunluk sonrası
insanlığın coşkusu
ve sorulur yığılır
neden nasıl niceden
bir parçacık selam gelir
ayaz ayaz geceden
uzanarak gölge gibi gündüze
ne denli durduysa da
koca koca büyüklük
vardı der anılar da
onun ve herkesin içinde
tek bir anlamdı aradığı
bulamadı
insanların göçünde

AVNİ ABDULLAH

İNSANLIĞIN EN UTANÇ VERİCİ KANITI¹¹⁶³

Ülkem yugoslavya'nın maçva bölgesi

son savaş yıllarında

iki kişi ayaklarını tutmuş kuzu gibi yatırılmış gencin

diğer iki kişi ikişer koluyla iyice sıkmış

ellerini yatanın

beşincisi bıçakla yüreğini oyuyor

kan fışkırması içinden

özdeş fotoğrafı makasla gazeteden

keseyim mi kesmiyeyim mi derken

kestim

yüreğim kesildi o an

şiiirde sözde görülemez gösterilemez

söylenemez fotoğraftaki iğrençlik

isteyene gösterebilirim

insanlığın bu en utanç verici

yirminci yüzyıl kanıtını

insanlıktan çıkmış olanın

yapamayacağı hiçbir canavarlık

yoktur

¹¹⁶³ İlhami Emin, "İnsanlığın en utanç verici Kanıtı" *SESLER*, Sayı: 134-135, Üsküp 1979, s.s. 53-54.

değiştirdi bir kezinde
şimdi İstanbul'un topkapı gömütlüğünde
yatan babam
söz konusu fotoğraf yardımıyla
henüz çözebildim babamın söylediklerinin
ateş püskürten anlamını
yine de
temiz çocuk yüreğine inandığım gibi
günün birinde
bunun yerine
bir bebe gülüşü örneği
yeryüzü tepesine gülsancak
dikeceğine inanıyorum
İNSANIN

İlhami EMİN

1941¹¹⁶⁴

Taş çatlar

sessizlik ile

her vuruştan

öyle bir sessizlik ki

kan deyip geçiyor

dallar

acı diye inliyor

karanlıktaki kuşlar

Hem de bu gibi

şeytanımsı bir çember

içinde

başlıyor kişinin ormanlardaki

kardeşcil

doğuşu

tanklarla ezilen

henüz kanat çırpmamış

çocukluğumuz

yaşam anı defterimizin

ilk sayfasını parçalar

kurşun

ilk erkinlik işareti

ile kurşun sıkması

¹¹⁶⁴ İlhami Emin, "1941", *SESLER*, Sayı: 139, Üsküp 1979, s.s. 3-32

aynı ana rastlıyor
tüm yalnızlıklar
ile
ejderhalara karşı
dev
ufku ilk keşfetmelerimizin
göğü kara mı kara

ağaç uçaklarımız ile
dövüşken kuzularımız
gerçek kanlı
cenklere karışıyor hemen

henüz uzatılmış olan
mini ellerin
ilk tanağartısı oluyor
gömütü

yine de yeraltı bir
kükremedir
ceylanlığımızı
uyandıran

çeliğe sarılır eller
harikalar yaratır çünkü
çocuk

özgürlükçülere yol
gerek
ateş

en kutsal düşlerin
silahlarına sarılıp
en güzel çocukluk
oyunlarımızı korumaya
gidiyor
onlar.

İlhami EMİN

ÇİLE GÖZÜ¹¹⁶⁵

2.

yaşanan zaman acısından kopamam
halkımın çilesinden ayrılamam
o çile benim o çile senin
çilemiz var çilemiz gözümüz görür.

vardar diyarında kan duru sularla kavrulur
akan her su damlasında bir çile izi
içime içime varır sızılar

çile gözü bu
görmez yaşamadıkça çileyi

gönül acısıyla yanıp kavruldum
bırakıp gittin bu diyardan
seni özlerim hey güzel

varolurcasına hayata katılmış
dolu dizgin sesimizle yarına kala kala
çileli ömrümüzle yaşıyorum
çile gözü bu
görmez yaşamadıkça çileyi

¹¹⁶⁵ Fahri Ali, “Çile Gözü”, *SESLER*, Sayı:298, Üsküp 1995, s.s. 33-34.

ÇİLE GÖZÜ¹¹⁶⁶

3.

seni ölmezliğime düşündüm ben
seni gönül bağımdan koparmadım

yüreğim yaralı

içim ağlıyor

içim yanıyor ah

kavuşamadım

seni gönül bağımdan koparmadım

ben bu hasret içinden ayrılmadım

vardar diyarımdan göçüp gittiğin

çile gözüdür bu görmez olaydın

yüreğim yaralı

içim ağlıyor

içim yanıyor ah

kavuşamadım

seni gönül bağımdan koparmadım

ben bu hasret içinden ayrılamadım.

¹¹⁶⁶ Fahri Ali, "Çile Gözü", *SESLELER*, Sayı:298, Üsküp 1995, s.s. 33-34.

ÇİLE GÖZÜ¹¹⁶⁷

4.

zamanı aradım sensizliklerde
içim bir kor olur çile çekerek

acılarım bitmez
içim yanıyor
gönül bir çaredir
kavuşamadım

seni bağrıma bastım ayrılamadım
seni severcesine sana taptım

el sallamalar bitmedi
gönlümde derin izi var
gönül acısından
ayrılamadım
çile gözü bu
görmez yaşamadıkça çileyi

¹¹⁶⁷ Fahri Ali, “Çile Gözü”, *SESLER*, Sayı:298, Üsküp 1995, s.s. 33-34.

HACCA GİDEN¹¹⁶⁸

Her zengin ömründe bir kez

Hacca gider bu bir farzdır

Beytullah'ı tavaf etmek,

Yüce Rabb'e bir niyazdır

Zenci, beyaz, kızıl, sarı

Tüm Dünya Müslümanları

Kaabe'de vahdet yaparlar

Çünkü bir tektir Rabi'leri.

Mekke Medine arası

Hep Muhammed Hatırası

Yüce peygamberin kabri

Ziyaretin en alası.

Hacca gidip gelen kullar

Tüm günahattan arınırlar

Kaabe'ye sürülen her yüz,

Mahşerde ay gibi parlar.

Ahmet İsmail DAUT

¹¹⁶⁸ <http://hakses.turc.ro/index.php?l=tr&n=2001&u=feb>, (Erişim tarihi: 01.02.2020)

ULVU KURBAN BAYRAMI ŞEREFİNE¹¹⁶⁹

İşte Kurban Bayramı geldi

Her mümine kıvanç verdi

Ufkumuza güneş dolsun

Kavmimize huzur dolsun,

Soydaşlarım imamları ilham alır

Kavmin şenlikleri hep aydınlanır

Umum yoksullara sevap etmeyi

Bilir cemaatimiz hep sevmeyi.

Allah'ın huzuruna vardığımızı zaman,

İlahi huzurlu alırım derman.

Sende buluşur can ile canan.

Canların evi camilerimiz.

Ahmet İsmail DAUT

¹¹⁶⁹ <http://hakses.turc.ro/index.php?l=tr&n=2001&u=feb>, (Erişim tarihi: 01.02.2020)

KAYNAKÇA

- Ağanoğlu, H. Yıldırım, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*, Kum saati yayınları, İstanbul 2010.
- Ali, Fahri, “Kayadan Kopmadı”, *Sesler*, Sayı: 256-257, Üsküp 1991, s.17.
- Abdullah, Avni, “Dostlaradır Sözüm”, *Sesler*, Sayı: 235, Üsküp 1989, s. 15-16.
- Aksan, Doğan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Bilgi yayınevi, Ankara 2016.
- Ali, Fahri, “Çile Gözü”, *Sesler*, Sayı: 298, Üsküp 1995, s. 33.
- Aslan, Hasan, *Batı Trakya Türk Azınlığında Türkçe Basın ve Türkler*, *Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kars 2006.
- Atsız, H. Nihal, *Makaleler*, Cilt: I, Paşahan yayınevi, İstanbul 1997.
- Avcıoğlu, Doğan, *Türkiye'nin Düzeni*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2016.
- Baboğlu, Nikolay, “Ana Dilimiz”, *Sabaa Yıldızı*, Sayı: 6, Moldova 1998, s. 17.
- Baymak, Ethem, *Tuna Akar Serin Serin*(*Balkan Türk Şiiri Üzerine İnceleme*), Bay yayınları, Prizren 1999.
- Baymak, Osman, *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi*, Bay yayınları Prizren 2000.
- Baymak, Osman, Donat, Cansel, *Türk Dünyası Şairlerinden Atatürk Şiirleri*, Bay yayınları, Prizren 2011.
- Beksaç, Zeynel, *Çetrefil Sevda*, Tan yayınları, Priştine 1990.
- Beksaç, Zeynel, *Vurmazsam Nâmerdim (Ben Şairim)*, Prizren 1997.
- Beksaç, Z., “Türkçem bir direncin öyküsüdür..”, *Türkçem*, Sayı: 200, Prizren 2017, s. 1.
- Beksaç, Z., (2019, 3 Ocak) Rumeli Beşiğinde Uyuttum Ana Dilimi, <https://www.facebook.com/turkcem.dergisi/posts/2118434211710635>, (Erişim: 12.03.2020)
- Buran Ahmet, Alkaya Ercan, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ yayınları, Ankara 2012.
- Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş*, Cilt: I, Akçağ yayınları, Ankara 2010.

Emin, İlhami, “İnsanlığın En Utanç Verici Kanıtı”, *Sesler*, Sayı:134-135, Üsküp 1979, s. 53-54.

Emin, İlhami, “1941”, *Sesler*, Sayı:139, Üsküp 1979, s.31.

Engüllü, Avni. “Kopukluğu Yaşamak”, *Sesler*, Sayı: 190, Üsküp 1984, s. 17

Engüllü, Suat, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Cilt: VII, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1997.

Eriz, R. Ertuğrul, “Ben Geldim Dedem”, *Türkçem*, Sayı: 200, Prizren 2017, s.28-29.

Gagauziya Yazıcılarının Birinci Kongresi, (Editör: Stepan Bulgar), Sabaa Yıldızı, Sayı: 15, Komrat 2001, s. 16.

Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*. Parga yayınları, Ankara 2015.

Gümölcinel, M. Hüseyin, *Kırık Ayak İzlerim*, Mazlum yayınları, Bursa 2007.

Hafız, Nimetullah, *Bulgaristan'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi*, Cilt: I, Kültür ve Turizm Bakanlığı- Oğul Matbaacılık, İstanbul 1987.

Hafız, Nimetullah, *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi (Şiirler)*, Cilt: I, Kültür Bakanlığı- Sevinç yayınları, Ankara 1989.

Horata, Osman, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Cilt.12. Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1999.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl 2. (Çev. Z. Savan ve H. Uğur)*, Küre, İstanbul 2017.

Kaderli Yapıcı, Zehra, *Bulgaristan Göçleri Bağlamında Türk Kadınlarının Göç Anlatıları*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Dr. Tezi), Ankara 2008.

Kalafat, Yaşar, *Anadolu Türk Mitolojisinden Yapraklar*, Cilt: I, Berikan yayınevi, Ankara 2016.

Karahasan, Mustafa, “Mustafa Kemal Atatürk’ün Ölümü Dolayısıyla Yugoslavya Basınının Eseri ve Kişiliği Üzerine Değerlendirmeleri (1938-1988)”, *Sesler*, Sayı: 256-257, Üsküp 1991, s. 5

Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Köksal Ü, *Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçler (1923-1960)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2004.

Kurt, Yakup, *Batı Trakya Çağdaş Türk Edebiyatı*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2005.

Kurtuluş, Ü. “Sınır ve Özgürlük”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı:10-12, İstanbul 1989, s.72.

Kurtuluş, Ü, “Mutlaka Bir Gün”, *Batı Trakya'nın Sesi*, Sayı: 10-12, İstanbul 1989, s. 74.

Kuzucular, Ş., (2012, 23 Temmuz), Üslup Nedir, <https://edebiyatvesanatakademisi.com/divan-nesri-mesnevi-tarih/ustup-nedir-divan-edebiyatinda-sade-orta-suslu-li-ustup/741>, (Erişim tarihi: 13.03.2020)

Leontiç, M., Necati Zekeriya'nın Şiirlerinde Çocuk Sevgisi, <file:///C:/Users/casper/Downloads/2011-BAL-TAM-14.pdf>, (15.01.2020)

Levend, A.S. (1965), Ali Şir Nevaî, file:///C:/Users/casper/Downloads/Agah_Sirri_Levend_Ali_Sir_Nevai_Yasami_S.pdf, (Erişim tarihi: 28. 01. 2020)

Mahmut, Enver, N., “Romanya’da Çağdaş Türk Şiiri”, *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 659-678.

Mahmutoğlu Kalkan, Ş. “Türkçeye DeliOrman Güzellemesi”, *Türkçem*, Sayı: 1-2, Prizren 1999, s.20.

McCarthy, Justin, *Ölüm ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı (1821-1922)*, (Çev. F. Sarıkaya), Türk Tarih Kurumu: Ankara 2018.

Mevsim, Hüseyin, *Bogdan Filov'un Balkan Savaşları Günlüğü*. Timaş yayınevi, İstanbul 2014.

Nasrattinoğlu, İ.Ünver, *Batı Trakyalı Türk Şair Ali Rıza Saraçoğlu, Ey Yağız Toprak* (Yayına Hazırlayan: Ali Rıza Saraçoğlu), Akın, Gümölcine 1989, s.8-11.

Nasrattınoğlu, İ.Ünver, “Bizim Tanasoğlu”, *Sabaa Yıldızı*, Sayı:4, Moldova 1997, s.7.

Öksüz, Hikmet, *Yirmi Yüzyılda Batı Trakya Türkleri*. Serander yayınevi, Trabzon 2016.

Özkan, Nevzat, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Cilt: XII, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1999.

Parlatır, İsmail, “Makedonya ve Yugoslavya’da Çağdaş Türk Şiiri”, *Türk Dili*, Sayı: 531, Ankara 1996, s. 579-659.

Sağlam, Feyyaz, *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, Anadolu yayınevi, İzmir 1995.

Sadıkoğlu, Sevilay, “Çok Özledim”, *Türkçem*, Sayı:1-2, Prizren 1999, s.22.

Saraçoğlu, A. Rıza, *Ey Yağız Toprak*, Akın yayınevi, Gümölcine 1989.

Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, “Bulgaristan Türkleri Şiiri”, *Türk Dili*, Sayı:531, Ankara 1996, s. 449-579.

Süleymanoğlu Yenisoy, Hayriye, *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Cilt: VIII, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1997.

Şimşir. Bilal, *Bulgaristan Türkleri*, Bilgi yayınevi, Ankara 2012.

Şimşir. Bilal, *Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri*, Bilgi yayınevi, Ankara 2017.

Tanasoğlu, Diyonis, “Ana Dilim”, *Sabaa Yıldızı*, Sayı: 4, Moldova 1997, s. 4.

Ulfet, Abadullah, (2016). *Afganistan’da Sovyet İşgali ve Ulema*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez.) Ankara 2016.

Ülkü, N. Dişo, *Çocuklar ve Büyük Çocuklar*, Birlik yayınları, Üsküp 1992..

“Elektronik Kaynakça”

1. ABTTF: “İki dilli azınlık anaokulları talebimiz yerine getirilmeli”, (2016, 14 Ocak), https://gundemgazetesi.com/haberyunanistan/detay/1203_ (Erişim: 03.08.2019)
2. Ahıskalı, İ. (2018, 18 Ocak) Azerbaycan’da 1990- Kara Ocak- Bakü Yanvar Katliamı, <http://www.kha.com.tr/azerbaycanda-1990-kara-ocak-baku-yanvar-katliami-24579h.html>, (Erişim: 29.12.2019)
3. Akbaba, Y., Makedonya’dan Türkiye’ye Kitlesele Türk Göçleri ve Sözlü Tarih Denemesi, Makedonyadan_Türkiyeye_Kitlesele_Türk_Göçleri_ve_Sözlü_Tarih_Denemesi_Mass_Turkish_Migrations_from_Macedonia_to_Turkey_and_an_Oral_History_Essay, (Erişim: 15.01.2020)
4. Akçakoca, C., (2019, 22 Ocak) Tuna Boyunda Bir Köy: Batin ve Tarihte Batin Savaşları, http://www.ekohaber.com.tr/ekohaber-cevdet-akçakoca-22-01-2019-yazisi-yazi_id-31281.html, (Erişim: 29.12.2019)
5. Akdeniz, M., (2011, Ekim) İkinci Dünya Savaşı’nda Batı Trakya Türkleri, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1719>, (Erişim: 26.12. 2019).
6. Akalın D., XIX. Yüzyılda Balkanlarda Osmanlı Devleti ve Kırcaali, [HTTPS://WWW.ACADEMIA.EDU/36039442/XIX_YUZYILDA_BALKANLARDA_A_OSMANLI_DEVLETI_VE_KIRCAALI](https://www.academia.edu/36039442/XIX_YUZYILDA_BALKANLARDA_A_OSMANLI_DEVLETI_VE_KIRCAALI), (Erişim: 22.12.2019)
7. Aksu, A. Romanya Türklerinde Kültürel Durum ve Mektep ve Aile Mecmuası, file:///C:/Users/casper/Downloads/ROMANYA%20T_RKLER_NDE%20K_LT_REL%20DURUM%20VE%20MEKTEP%20VE%20A_LE%20MECMUASI[#255965]-222306.pdf, (Erişim: 09.03.2020)
8. Altınok, N., (1997, Nisan), Ata’ya Selam, file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-82.pdf, (Erişim:26.01.2020)
9. Apturahman, R. (2017, 5 Aralık), Memet Apturahman, <http://www.buyukmusellim.com/> (Erişim: 21. 12. 2019)
10. Arap, E., (2014) Kosova, file:///C:/Users/casper/Downloads/19%20(2).pdf, (Erişim: 29.12.2019)
11. Arda, Durmuş, (2017, 9 Eylül), Balkan Savaşında Katledilen Sivil Türk ve Müslümanların Anısına Anıt Yapılması İçin Kırcaali’de İnisiyatif Komitesi Kuruluyor, [HTTP://WWW.ARDA-TUNA.COM/2017/09/09/BALKAN-SAVASINDA-KATLEDILEN-SIVIL-TURK-VE-MUSLUMANLARIN-ANISINA-](http://www.arda-tuna.com/2017/09/09/BALKAN-SAVASINDA-KATLEDILEN-SIVIL-TURK-VE-MUSLUMANLARIN-ANISINA-)

ANİT-YAPILMASI-İÇİN-KİRCAALİDE-İNİŞİYATİF-KOMİTESİ-
KURULUYOR/, (Erişim: 22.08.2019)

12. Aşık Veysel, Kara Toprak, https://www.siiir.gen.tr/siir/a/asik_veysel/kara_toprak.htm, (Erişim: 08.02.2020)
13. Atalay, C., Asya Devletinde Mao-tun (Mete Han) Dönemi, <file:///C:/Users/casper/Downloads/17m.pdf>, (Erişim:26.01.2020)
14. Atlı, C., Kore Savaşı ve Kore Savaşı'na Iğdır'dan Katılanlar, <file:///C:/Users/casper/Downloads/arastirmax-kore-savasi-kore-savasina-igdirdan-katilanlar.pdf>, (Erişim: 27.12.2019)
15. Atasoy, V. (2013, 30 Haziran), Balkanlarda Bir Türk Kasabası: Mamuşa, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/vedat-atasoy/balkanlarda-bir-turk-kasabasi-mamusa-1139737/>, (Erişim:30.12.2019)
16. Atatürk, M.K., Gençliğe Hitabe, <https://www.ataturkungencligehitabesi.com/>, (Erişim: 11.04.2020)
17. Aytan, B., Türk Mitolojisinde Ağaç Kültü, HTTPS://WWW.ACADEMIA.EDU/32936985/TÜRK_MİTOLOJİSİNDE_AĞAÇ_KÜLTÜ, (Erişim:22.12.2019)
18. Ayazmalı, A., (1995, Şubat), Batı Trakya Bizim, <file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-70.pdf>, (Erişim: 26.01.2020)
19. Azınlık Öğretmenlerine Ayrımcılık, (2016,13 Ocak) https://gundemgazetesi.com/trakyahaber/detay/1200_, (Erişim: 02.08.2019)
20. Balkaç, Z., Batı Trakya Türkleri, [file:///C:/Users/casper/Downloads/BATI-TRAKYA-TÜRKLERİ%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/casper/Downloads/BATI-TRAKYA-TÜRKLERİ%20(3).pdf), (Erişim: 26. 01.2020)
21. Bahadır, D., (2015, 8 Aralık), Balkan Heyeti Haber Medyada, <http://www.habergazetesi.com.tr/haberler/67616/balkan-heyeti-haber-medya-da> (Erişim tarihi: 08.08.2019)
22. Balkan Savaşlarından Sonra Makedonya'da Türkler, <https://docplayer.biz.tr/4763109-Balkan-savaslari-ndan-sonra-makedonya-da-turkler.html>, (Erişim: 29.12.2019)
23. Balkan Türkleri Soykırımı Hüzünle Andı, (2011, 9 Ocak), <https://balkangunlugu.com/2011/01/bulgaristan-tuerkleri-soykrm-huezuenle-and/>, (Erişim: 29.12.2019)

24. Balivet, M., Hacı Bektaş Ve Yunus Emre Ya Da Türk Ortaçağı Evrenselleşmesi, (Çev: P. Yalçın.), file:///C:/Users/casper/Downloads/1176-Article%20Text-2333-1-10-20130128.pdf, (Erişim: 30.01.2020)
25. Batı Trakya'da Camiler Bombalandı, (1988, Mayıs), file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-4.pdf, (Erişim: 28.01.2020)
26. Batı Trakya Müslüman Türk Gençlerinin Sorunları, (2013, Haziran) file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/BATI-TRAKYA-MÜSLÜMAN-TÜRK-GENÇLERİNİN-SORUNLARI.pdf, (Erişim: 15.04.2020)
27. Bayram, A., (2019, 16 Eylül), Saray Bosna, <https://issuu.com/bgsam/docs/23-bgsam-2016-nisan/217>, (Erişim: 29.12.2019)
28. Bayram, A., (2019, 16 Eylül). Küçük Bulgar Krallığı, <https://issuu.com/bgsam/docs/23-bgsam-2016-nisan/217>, (Erişim: 29.12.2019)
29. Bayat, F., Türk Mitolojisinde Dağ Kültü, file:///C:/Users/casper/Downloads/fuzuli_bayat_turk_mitolojisi_dag_kultu%20(1).pdf, (Erişim: 15.01.2020)
30. Bekman, B., (2015, Temmuz), Balkanlardan Yükselen Ağıt: Srebrenitsa Katliamı, https://www.academia.edu/13944201/Balkanlardan_Yükselen_Ağıt_Srebrenitsa_Katliamı_Temmuz_2015, (Erişim: 29.12.2019)
31. Beyatlı, Y.K., Üsküp, <https://www.uskup.com/yahya-kemal-beyatli-uskup-siiri-kaybolan-sehir.html>, (Erişim: 08.02.2020)
32. Bingöl Yüce, B., (2015, 10 Haziran), Dünya Rumî'yi Okuyor Çünkü..., <https://t24.com.tr/k24/yazi/dunya-rumi-okuyor-cunku,233>, (Erişim: 31.01.2020)
33. Bulgaristan Türklerinin Kapanmayan yarası: Belene Toplama Kampı, (2019, 9 Haziran), <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bulgaristan-turklerinin-kapanmayan-yarasi-belene-toplama-kampi-418553.html>, (Erişim: 29.12.2019)
34. Bulgaristan Türkleri Soykırımı Hüzünle Andı, (.2011, 9 Ocak), <https://balkangunlugu.com/2011/01/bulgaristan-tuerkleri-soykrm-huezuenle-and/>, (Erişim: 29.12.2019)
35. Buttanrı, M., Bulgaristan Türk Edebiyatı, file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Bulgaristan/BULGAR__STAN%20T__RK%20EDEB__YATI[#131486]-113035.pdf, (Erişim: 19.07.2018)

36. Cin, T., Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Eğitim ve Öğretimine İlişkin Hukuki Düzenlemeler (1830-1940), file:///E:/10.18354-esam.81747-69533%20(1).pdf, (Erişim: 09.03.2020)
37. Çakmakçı, M., Bulgar Yayınlarında ve Eğitim Hayatında Türk İzleri, file:///E:/BULGAR%20YAYINLARINDA%20VE%20E___T___M%20HAYATIN DA%20___T___RK%20___ZLER_____[#326256]-321510%20(1).pdf, (Erişim: 10.08.2019)
38. Çavuşoğlu, H. Yugoslavya – Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri, file:///C:/Users/casper/Downloads/acarindex-1423873288%20(2).pdf, (Erişim: 15.01.2020)
39. Çayırılı, N., Makedonya Türkleri, file:///C:/Users/casper/Downloads/0304%20Necati%20Çayırılı_20.%20cil.pdf, (Erişim: 08.08.2019)
40. Çubukçu, A.İ., Yunus Emre ve Din Felsefesi, file:///C:/Users/casper/Downloads/YUNUS%20EMRE%20VE%20D___N%20FELSE FES___[#490719]-586027.pdf, (Erişim: 01.02.2020)
41. Daut, A.İ., (2001, Mayıs) Epopeleriyle Dünyayı Hayran Eden Vatan, file:///C:/Users/casper/Downloads/mai2001.pdf, (Erişim: 27.01.2020)
42. Daut, A.İ., (20001, Mayıs), Kutsal 30 Ağustos Uğurlarken, file:///C:/Users/casper/Downloads/mai2001.pdf, (Erişim: 27.01.2020)
43. Daut, A.İ., (2001, Şubat), Haca Giden, http://hakses.turc.ro/index.php?l=tr&n=2001&u=feb_ (Erişim: 01.02.2020)
44. Daut, A.İ., (2001, Şubat), Ulvu Kurban Bayramı, http://hakses.turc.ro/index.php?l=tr&n=2001&u=feb_ (Erişim: 01.02.2020)
45. Dağıstanlı, M.A., (2015, 6 Ağustos), Hiroşima İnsanın Kaybettiği An, <https://www.atlasdergisi.com/gundem/13043.html>, (Erişim: 27.12.2019)
46. Dinç, S., Atatürkçü Düşünce Sistemine Göre Halkçılık İlkesi, file:///C:/Users/casper/Downloads/sait_dinc_ataturkcu_dusunce_sistemi_halkcilik.pdf, (Erişim: 02.02.2020)
47. Dinmeyen Sancı Belene kampı: Bulgaristan Türkleri (1984-1989),(2017, 19 Haziran) <https://www.youtube.com/watch?v=zzeklDI50ec>, (Erişim: 29.12.2019)

48. Dursun, H., Osmanlı Arşivinde Tuna Nehri ve Kıyıları, <https://docplayer.biz.tr/36075480-Osmanli-arsivinde-tuna-nehri-ve-kiyilari-ozet-abstract-a-haluk-dursun.html>.(Erişim:29.12.2019)
49. Duymaz, A., “Oğuz Kağan Destanı’ndan Dede Korkut Kitabı’na Kahramanların Beden Tasvirlerinin Sembolik Anlamları Üzerine Değerlendirmeler; file:///C:/Users/casper/Downloads/ali_duymaz_oguz_kagan_destani_dede_korkut_kitabi.pdf, (Erişim: 30.01.2020)
50. Ekici, Y., Azerbaycan ve Ermenistan Arasında Bitmeyen Dağlık Karabağ Sorunu;file:///C:/Users/casper/Downloads/10.24186-vakanuvis.303271-290091.pdf, (Erişim: 02.01.2019)
51. Eminov, A., Bulgaristan’da Hak ve Özgürlük Gazetesinde Yayınlanan Şiirlerden Bir Deste, https://www.academia.edu/4170382/Bulgaristanda_Hak_ve_%C3%96zg%C3%BCr%C3%BCK_Gazetesinde_Yay%C4%B1nlanan_%C5%9Eiirlerden_Bir_Deste, (Erişim: 29.12.2019)
52. Emre, Y., Gel Gör Beni Aşk Neyledi, https://www.siir.gen.tr/siir/y/yunus_emre/gel_gor_beni_ask_neyledi.htm., (Erişim: 01.02.2020)
53. Emre, Y., İlim Kendin Bilmektir,
54. https://www.siir.gen.tr/siir/y/yunus_emre/ilim_kendin_bilmektir.htm, (Erişim: 09. 04. 2020)
55. Emre, Y., Miskinlik ile Gelsin, https://www.siir.gen.tr/siir/y/yunus_emre/miskinlik_ile_gelsin.htm, (Erişim: 10.04.2020)
56. Ersoy, M.A., İstiklal Marşı, https://www.siir.gen.tr/siir/m/mehmet_akif_ersoy/istiklal_marsi.htm, (Erişim tarihi: 21. 12. 2019)
57. Erenler, S., Kainattan Yürüdük Şehid-i Kerbala ve Hallac-ı Mansur’a, file:///C:/Users/casper/Downloads/Hallac-i%20%20Mansur.pdf, (Erişim tarihi:30.01.2020)
58. Erşen, T., (2016, 11 Ocak), Balkan Savaşları- Makedonya’dan Anadolu’ya Göç, Atlas Dergisi, erişim adresi; <https://www.atlasdergisi.com/kesfet/kultur/balkan-savaslari-makedonyadan-anadoluya-goc.html>, (15.01.2020)

59. Eski Cumalı Şair ve Yazar Mehmet Çavuş Vefat Etti., (2019, 18 Şubat)
<http://bulgaristanalperenleri.blogspot.com/2019/02/mehmet-cavus-hayatta-veda-etti.html>, (Erişim: 30.12.2019)
60. Fırıncılar, B., (2019, 22 Nisan). Vietnam: Askerlerin Değil, Sivillerin Savaşı,
<https://www.habernediyor.com/dunya/vietnam-askerlerin-degil-sivillerin-savasi-h37.html>, (Erişim: 29.12.2019)
61. Gagauzya Tarihi, <http://www.gagauzya.com/sayfa.asp?id=30>, (Erişim: 14.04.2020)
62. Gedikli, O., (2012, Haziran) Makedonya'da Türk İzleri 2,
<file:///C:/Users/casper/Downloads/makedonya2.pdf>, (Erişim: 30.12.2019)
63. Gümölcine'de Silahlı Saldırı, (1990, Nisan),
<file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-16-17.pdf>, (Erişim: 28.01.2020)
64. Gümölcine'de 29 Ocak Türklük Yürüyüşü, (2018, 1 Şubat),
<https://orhaajans.com/gumulcinede-29-ocak-turkluk-yuruyusu/>, (Erişim: 26.01.2020)
65. Gürbüz, K., İkinci Dünya Savaşında Balkanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'nin Tutumu.
[file:///C:/Users/casper/Desktop/ikinci%20dünya%20savaşı/_kinici%20D__nya%20Sava___'nda%20Balkanlardaki%20Geli__meler%20ve%20T__rkiye'nin%20Tutumu\[#247092\]-214898.pdf](file:///C:/Users/casper/Desktop/ikinci%20dünya%20savaşı/_kinici%20D__nya%20Sava___'nda%20Balkanlardaki%20Geli__meler%20ve%20T__rkiye'nin%20Tutumu[#247092]-214898.pdf), (Erişim: 20.02.2020)
66. Güzel Dilimiz Türkçe, (2011, 8 Aralık), <http://blog.milliyet.com.tr/guzel-dilimiz-turkce/Blog/?BlogNo=337781>, (Erişim tarihi: 28.01.2020)
67. Hamsici, M., (1989) *Bulgaristan Türklerinin Zorunlu Göçü* (Belgesel), BBC Türkçe (<https://www.youtube.com/watch?v=9Y1b-asR3yI&t=529s>, (Erişim: 28.01.2020)
68. Hatipoğlu, M., Batı Trakya Türkleri: Azınlığın Sorunlarına Tarihsel ve Güncel Yaklaşımlar, <https://docplayer.biz.tr/53016262-Bati-trakya-turkleri-turk-dunyasinda-insan-haklari-ab-uyesi-yunanistan-in-etnik-dokusu-icinde-azinligin-sorunlarina-tarihsel-ve-guncel-yaklasimlar.html>, (Erişim: 26.01.2020)
69. Hazarlar, [file:///C:/Users/casper/Downloads/hazarlar%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/casper/Downloads/hazarlar%20(1).pdf), (Erişim: 27.02.2020)
70. İsmaylova, J., Romanya'da Türk Edebiyatı ve Temsilcileri,
file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Romanya/uv_t_119486.pdf, (Erişim: 24.03.2018)

71. İbrahimgil, M., Z., Manastır'da Osmanlı Dönemi Türk Eğitim Yapıları ve Atatürk'ün Okuduğu Askeri İdadi, file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Manastir_da_Osmanli_Donemi_Turk_Egitim_Y.pdf, (Erişim: 09.03.2020)
72. İki Azınlık Gencinden Örnek Girişim(2015, 13 Mart), https://gundemgazetesi.com/haberyunanistan/detay/57_ (Erişim tarihi: 01.08.2019)
73. İşte Yunanistan'da Din Hürriyeti, (1991, Nisan), file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-29.pdf, (Erişim: 28.01.2020)
74. Kaya, A.B., Klasik Türk Şiirinde Şifalı Bitkiler Üzerine Bir Deneme, file:///C:/Users/casper/Downloads/632405912_DEV15-26122015-8.pdf, (Erişim: 29.01.2020)
75. Kazım, N., "Batı Trakya'da Büyük Müsellem köyü, Çalıştırılmayan Öğretmen Naim Kazım, http://buyukmusellim.com/yazi/naim_kazim/968321.html, (Erişim: 21.12.2019)
76. Kemal Y., Kaybolan Şehir, <https://www.uskup.com/yahya-kemal-beyatli-uskup-siiri-kaybolan-sehir.html>, (Erişim: 08.02.2020)
77. Kırım Tatar Sürgünü ve Soykırımı, (2012, 28 Şubat), <http://ilginctarih1.blogspot.com/2012/02/kirim-tatar-surgunu-ve-soykirimi.html>, (Erişim: 15.02.2020)
78. Kırım Tatar Sürgünü ve Soykırımı, (2012, 28 Şubat), <http://ilginctarih1.blogspot.com/2012/02/kirim-tatar-surgunu-ve-soykirimi.html>, (Erişim: 15.02.2020)
79. Kısıklı, E., (2008, Eylül), Atatürk'ün Ölümünün Romanya'daki Yankıları, <http://hakses.turc.ro/index.php?l=tr&n=2008&u=sep>, (Erişim: 02.02.2020)
80. Koro, B., Kosova'da Türkçe Eğitimin Kısa Tarihi ve Bugünkü Durumu, <https://docplayer.biz.tr/5281672-Icindekiler-taner-gucluturk-bedrettin-koro-kosova-da-turkce-egitim-roportaj.html> (Erişim: 09.03.2020)
81. Köksal R., (2014, Şubat), Gagavuzlar, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=102>, (Erişim: 15..01. 2020)
82. Kuzucular, Ş., (2012, 23 Temmuz), Üslup Nedir, <https://edebiyatvesanatakademisi.com/divan-nesri-mesnevi-tarih/ustup-nedir-divan-edebiyatinda-sade-orta-suslu-li-ustup/741>, (Erişim tarihi: 13.03.2020)
83. Leontiç, M., Necati Zekeriya'nın Şiirlerinde Çocuk Sevgisi, file:///C:/Users/casper/Downloads/2011-BAL-TAM-14.pdf, (Erişim: 15.01.2020)

84. Levend, A.S.(1965), Ali Şir Nevaî, file:///C:/Users/casper/Downloads/Agah_Sirri_Levend_Ali_Sir_Nevai_Yasami_S.pdf, (Erişim: 28. 01. 2020)
85. Mahmut, N.A., (2001, Mayıs), İsmail Ahmet Daut, <http://haksess.turc.ro/index.php?l=tr&n=2001&u=mai>, (Erişim: 27.01.2020)
86. Martin, V., Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'daki Türk Cephelelerinden Galiçya-Romanya Örneğinde Savaş Tarihi Üzerine Düşünceler, https://www.academia.edu/32796655/Birinci_Dünya_Savaşında_Avrupadaki_Türk_Cephelelerinden_Galiçya-Romanya_Örneğinde_Savaş_Tarihi_Üzerine_Düşünceler, (Erişim: 30.12.2019)
87. Mazlumder, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu 2012, https://mafiadoc.com/bat-trakya-mslman-trk-aznl-insan-haklar-raporu-2012_5a022ea91723dda9915e5a3d.html, (Erişim: 28.01.2020)
88. Memiş, H. (2004, Aralık), Atatürksün, Sen Ulusun!, <http://haksess.turc.ro/index.php?l=tr&n=2004&u=dec>, (Erişim: 02.02.2020)
89. Memiş, H. (2004, Aralık), Atatürk, <http://haksess.turc.ro/index.php?l=tr&n=2004&u=dec>, (Erişim: 02.02.2020)
90. Memiş, H. (2005, Nisan), Çanakkale'nin Şehitlerine, <http://haksess.turc.ro/index.php?l=tr&n=2005&u=apr>, (Erişim tarihi: 27.01.2020)
91. Mestanlı Şehitlerini Andı, (2013, 27 Aralık), https://kircaalihaber.com/index.php?pid=3&id_news=12196, (Erişim: 15.04.2020)
92. Mollahüseyin, H., (1987, Aralık) Batı Trakya Türklerinin Karşılaştıkları Problemler, file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-1.pdf, (Erişim: 15.01.2020)
93. Naim Şaban Ölümünün 50. Yılında Anıldı, (2011, 29 Nisan), <https://www.kosovahaber.net/?page=2,11,6422>, (Erişim tarihi: 04.04.2020)
94. Nasuhbeyoğlu, A., "Balkan Tarihine Genel Bir Bakış, file:///C:/Users/casper/Desktop/balkan_tarihi.pdf, (Erişim: 20.03.2020)
95. Niyazi Hüseyinov, file:///C:/Users/casper/Downloads/11405,niyazihuseyinovpdf.pdf, (Erişim: 29.12.2019)
96. Nizam, A., Azınlıklar, <https://www.academia.edu/5554901/Az%C4%B1nl%C4%B1klar>, (Erişim: 28.12.2019)
97. Nureski, D., Birinci Dünya Savaşı'nın Yüzüncü Yılında Çağdaş Makedonya Türk Şair ve Yazarlarının Eserlerinde Barış, Kardeşlik ve Dostluk,

- file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Makedonya%20ve%20Yugoslavya/Birinci%20D__nya%20Sava_____n__n%20Y__z__nc__%20Y__l__nda%20__a__da__%20Makedonya%20T__rk%20__air%20ve%20Yazarlar__n__n%20Eserlerinde%20Bar____,%20Karde__lik%20ve%20Dostluk[#381568]-407960.pdf, (Erişim: 09.03.2020)
98. Omer, M., Romanya'da Çıkan Türk Bir Gazete: Türk Birliği, file:///C:/Users/casper/Downloads/8%20(2).pd, (Erişim: 17.12.2018)
99. Orhanoğlu H., İmgelerle Hilmi Yavuz'un Şiir Dünyası, <https://hayrettinorhanoglu.wordpress.com/2018/02/08/imgelerle-hilmi-yavuzun-siir-dunyasi/>, (Erişim: 15.01.2020)
100. Önal, M., Romanya Türklerinin Günümüz Edebiyatı, file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Romanya/Romanya%20T__rklerinin%20G__n__m__z%20Edebiyat__[#154874]-136282.pdf, (Erişim: 20.03.2020)
101. Özçelik, M., Bizim Yunus, file:///C:/Users/casper/Downloads/bizimyunusv.pdf, (Erişim: 29.01.2020)
102. Özkan, İ. Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatı Üzerinde Bir Araştırma, 231548.pdf, (19.08.2019)
103. Ran. N.H., Davet, https://www.siiir.gen.tr/siir/n/nazim_hikmet/davet.htm, (Erişim tarihi: 1.04.2020)
104. Rumeli'de Şair ve Alim Bir Türk Akıncısı: Prizrenli Suzi Çelebi, <https://turkalemiyiz.com/Home/Getbalkanlar?categoryid=5&aid=2042>, (Erişim tarihi: 28.01.2020)
105. Saint Exupery, A., Küçük Prens, file:///C:/Users/casper/Downloads/antoine-de-saint-exupery-kucuk-prens.pdf, (Erişim: 15.04.2020)
106. Sarıkaya, Şerif, Ahmet, Fatih Manaf vd., Batı Trakya Müslüman Türk Gençlerinin Sorunları, file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/BATI-TRAKYA-MÜSLÜMAN-TÜRK-GENÇLERİNİN-SORUNLARI.pdf, (Erişim: 17.12.2018)
107. Sarıahmetoğlu, N, Kemaloğlu,İ, İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası, https://www.academia.edu/31082156/%C4%B0K%C4%B0NC%C4%B0_D%C3%9CNYA_SAVA%C5%9EI_VE_T%C3%9CRK_D%C3%9CNYAS, (Erişim tarihi: 29.12.2019)

108. Saynur Bozkurt, G. Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı, file:///C:/Users/casper/Desktop/giray_saynur_bozkurt_gecmisten_gunumuze_romanya_ada_turk_varligi.pdf. (Erişim:20.03.2020)
109. Sümer, U., Hacı Bektaş Velî ve Bektaşîlik, file:///C:/Users/casper/Downloads/541304haci-bektas-veli-ve-bektasilik.pdf, (Erişim: 30.01.2020)
110. Sole, S. (2017, 20 Ocak) “Bosna Savaşı: İkinci Endülüs Soykırımı”; <https://www.stratejikortak.com/2017/01/bosna-savasi-ikinci-endulus-soykirimi.html>, (Erişim: 30.12.2019)
111. Şahin Ahmetaj, S., Osmanlı Döneminde Balkanlarda Eğitim-Öğretim Müesseseleri: 19. Asır İpek Sancağı Örneği, file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Osmanli_Doneminde_Balkanlar_da_Egitim-Og.pdf, (Erişim: 09.03.2020)
112. Şenocak, E., Göç ve Ergenekon Destanlarında Mitostan Ütopyaya Yolculuk, <https://docplayer.biz.tr/45878553-Goc-ve-ergenekon-destanlarinda-mitostan-utopyaya-yolculuk.html>, (Erişim: 01.01.2020)
113. Şentürk, C., Batı Trakya Türklerinin Avrupa’ya Göçleri, Bulundukları Ülkelerdeki Yaşam Koşulları ve Kimlik Algılamaları, file:///C:/Users/casper/Downloads/senturk_cem%20(1).pdf, (Erişim: 19.09.2019)
114. Taş, G “Unutulan Türkler: Gagauzlar, <http://politikakademi.org/2013/05/unutulan-turkler-gagauzlar/>, (Erişim: 20.03.2020)
115. Tunç, G., Belleğin Aynasından Şiire Bakmak: Modern Türk Şiirinde Bellek metaforu, FILE:///C:/USERS/CASPER/DOWNLOADS/TUNC_GOKHAN.PDF, (ERİŞİM: 12.12.2019)
116. Tuşalp, E., (2019, 11 Mart) Bir Vietnam Gazisi O, <http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/1287774/bir-vietnam-gazisi-o.html>, (Erişim: 29.12.2019)
117. Türkmen, K. (2006, 19 Aralık), Mevlana ve Sema, <http://blog.milliyet.com.tr/mevlana-ve-sema/Blog/?BlogNo=17987>, (Erişim: 01.02.2020)
118. Tütüncüler Kooperatif Yıllık olağan Genel Kurul Toplantısını Gerçekleştirdi, (2011, 17 Kasım), <http://www.cinarfm.gr/haber-oku.php?haberid=989>, (Erişim: 30.12.2019)

119. Tütüncüler Kooperatif'inden "Tütünün Geleceği" konulu bilgilendirme toplantısı, (2015, 8 Mart), <http://www.gundemgazetesi.com/haber/detay/37>, (Erişim: 02.08.2019)
120. Ustabulut, M. Y., Kara, K., Romanya'da Türk Dili Tarihi ve Dobruca'daki Türkoloji Eğitimi, [file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Romanya___da%20T__rk%20Dili%20Tarihi%20ve___Dobruca___daki%20\(K__stence\)%20T__rkoloji%20E__itimi\[#365642\]-382492.pdf](file:///E:/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Romanya___da%20T__rk%20Dili%20Tarihi%20ve___Dobruca___daki%20(K__stence)%20T__rkoloji%20E__itimi[#365642]-382492.pdf), (Erişim: 09.03.2020)
121. Üsküp Tiyatrocuları Prizren'de Ayakta Alkışlandı, (2018, 17 Kasım), <https://www.kosovahaber.net/?page=2,11,48604>. (Erişim : 10.08.2019)
122. Vatandaşlıktan Çıkarma, <https://www.batitrakya.org/bati-trakya/bati-trakya-insan-haklari/vatandasliktan-cikarma.html>, (Erişim: 08.02.2020)
123. Vatansever, M. (2016, 7 Mayıs). Geleneklerimizi Yaşatalım, <https://www.bghaber.org/bghaber/geleneklerimizi-yasatalim/>, (Erişim: 29.12.2019)
124. Yağmur, K., Yalınkılıç, K., Batı Trakya Türklerinin Ana Dillerine ve Kültürlerine Karşı Tutumları, file:///E:/Balkan%20Trkleri%20Ed82ebiyatı/Balkan%20Türkleri%20Edebiyatı/Batı%20Trakya/uvt_174398.pdf, (Erişim: 28.01.2020)
125. Yardımcı, M., Renk Dünyamız ve Türk Kültüründe Renkler, <https://docplayer.biz.tr/894326-Renk-dunyamiz-ve-turk-kulturunde-renkler.html>, (Erişim: 22.12.2019)
126. Yavuz, S.S., Mi'rac, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mirac>, (Erişim: 30.01.2020)
127. Yılmaz, B.,Cengiz Aytmatov'un Toprak Ana Romanında Toprağın Dili, <https://docplayer.biz.tr/9979870-Acta-turcica-cengiz-aytmatov-un-toprak-ana-romaninda-topragin-dili-the-language-of-the-earth-in-cengiz-aytmatov-s-novel-toprak-ana.html>, (Erişim: 06.12.2019)
128. Yunanistan'daki seçimin galibi yine SYRIZA, (2015, 20 Eylül), <http://www.gazetevatan.com/yunanistan-daki-secimin-galibi-yine-syriza-865992-dunya/>, (Erişim tarihi: 01.08.2019)
129. Yunan Zulmü Tescil Edildi, (1990, Ağustos), <file:///C:/Users/casper/Downloads/SAYI-21-22-23.pdf>, (Erişim tarihi: 26.01.2020)